
ANNO
ÆTATIS
IOACHIMVS PASTORIVS
SUÆ
Symbolum

FLORUS POLONICUS
POLONIA
GEDANI
Sumptibus Simonis Beckenſteinii
Bibliopolæ

JOACHIMI PASTORII

De

HIRTENBERG,

Protonotarii Apoſtol. Canonici Chelm. Decani, Parochi & Officialis Gedanenſis, ac Pomeraniæ Generalis, Præpoſ. ad S. Albertum, S.R.M. Polon. Hiſtorici, Secretarii & Commiſſarii.

FLORUS POLONICUS,

Seu

POLONICÆ HISTORIÆ EPITOME NOVA,

Quintùm recognita, aucta, & ad noſtri usque temporis bella continuata.

Cum Gratia & Privil. Sac. Reg. Maj. Poloniæ.

GEDANI ET FRANCOFURTI.

Sumptibus SIMONIS BECKENSTEINII.

Typis SIMONIS REINIGERI,

M.DC.LXXIX.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

JOANNI III.

REGI POLONIARUM,
MAGNO DUCI LITHUANIÆ,
RUSSIÆ, PRUSSIÆ, MASOVIÆ, SAMOGITIÆ, KIOVIÆ, VOLHINIÆ, PODOLIÆ, PODLACHIÆ, LIVONIÆ, SMOLENSCIÆ, SEVERIÆ, CZERNIECHOVIÆQUE.

Dicat, Dedicat

AUTHOR

Sereniſſime & Potentiſſime Rex,
Domine Domine clementiſſime,

PRoſpera & adverſa vetuſtioris Poloniæ non ingrato plurimis breviario antehàc complexus, nunc ad propiora rebus præſentibus tempora accedo: eò magis invidiæ ſuturus obnoxius, & tanto grandiori adverſus veri inimicos præſidio indigens. Unde autem validius munimentum ſperem, quàm ab inclyto Sæ. MAJESTATIS TUÆ CLYPEO? Is TIBI gentilitius, & ante acceptum etiam Sceptrum, multo rerum geſtarum ſplendore illuſtris, nunc à dignitate & fortunâ Regiâ longè auguſtius & robur & decus habet. Ab illo maxima quæq; beneficia ſibi Reſpublica noſtra non vanâ ſpe ſemper eſt pollicita,

cita, & usq; non pollicetur modò, ſed & accipit. Sub prima ſceptri Romani incunabula ANCILE, quod brevis SCUTI genus erat, cœlo delapſum, naſcenti tùm Imperio longa felicitatis incrementa promittere credebatur. Non minora ex fulgente SCUTO TUO omina dudum concepit, nec deteriores ominum eventus ſentiet POLONIA TUA. Ex cujus quidem id natum gremio, nihilominus de cœlo profectum, explicantibus ſe itendidem fatis credimus: cœlo quoq; auſpice in TE feliciter coronatum pronis veneramur obſequiis. Principes Poëtarum SCUTA Heroibus ſuis â Vulcano fabrefacta, & iis geſta Deorum, ac regnatricium Nationum fata, Divinâ manu inſcripta fabulabantur. TUUM SCUTUM nihil fabuloſum, nihil commenticium habet aut poſcit. Ex ipſisſimis Virtutum meritis contextum, puriſſimis CHRISTIANÆ PIETATIS, SA-

PIENTIÆ, JUSTICIÆ, FORTITUDINIS, MODERATIONIS, CLEMENTIÆ, AMORIS PATRIÆ luminibus fulgeſcit. Et hæc ornamenta omnis melior Orbis ultrò agnoſcit, ac colit, ipſaq; invidia cogitur fateri. Cæterùm dignis ea coloribus adumbrata poſteritati tradere, majoris eſt operæ. SCUTUM Achillis nonniſi divino artificio procudi, nonniſi â Principe ingeniorum depingi, nec geſtari poſtea, niſi ſimilis Herois brachio potuisſe creditum fuit. TUI quoq; CLYPEI pondus ac pulchritudo tot magnorum decorum coruſcans mole, tot egregiorum facinorum imaginibus fulgurans, nonniſi cœleſti aliquâ pennâ figurari dignè, ac porrò ad poſteros deferri meo judicio poteſt. FLORUS tamen hic noſter partem decorum, quamquam ſubtimidè & quâdam religiosâ brevitate, attingere auſus eſt, nec aliâ laborem hunc coronide claudi voluit, quàm laureâ ex au-

guſtis

guſtis & fragrantisſimis Virtutum ac meritorum TUORUM floribus compoſitâ. At quantumcunque ſudavit Muſa, vix tamen toto illo conatu majus quicquam aſſecuta videtur, quàm ut meliùs jam intelligat, quibus rebus dicendis impar ſit. TE nihilominus, REX SERENISSIME, cujus eximiam bonitatem, & erga me, veterem Tuum & hujus Reipublicæ ſervum, Clementiam expertus novi, opus hoc noſtrum, quintùm jam recuſum, & magno augmento locupletatum, uti & alia, quæ deinceps in publicum dare molimur, non bènignè duntaxat ſuſcepturum, ſed & REGIÆ AUTORITATIS TUÆ CLYPEO adverſus iniquorum jacula validè tuiturum confido. Nunquam gens mortalium tam eſt fortunata, ut de rebus iisdem idem ſemper ſentiat. Nec qui facta hominum variorum calamo produnt, pariter omnibus placere poſſunt. Sæpè odia & bella, quæ inter ſe inimicæ familiæ & gen-

gentes æmulâ obſtinatione geſſerunt, in hiſtoriam derivantur. Et ô quàm rarò fit, ut Veritas æquâ omnium lance trutinetur, aut ſimili mentium acie pernoſcatur. Iniqua ſubinde judicia patitur miſera, quia in malos ut plurimùm judices, affectus nempe privatos, infenſos aut obnoxios, incidit. TE, SAPIENTISSIME REX, decens MAJESTATEM Prudentia ita ſupra ignorantiæ umbras, ita & ultra affectuum nubes evexit, ut nemo mortalium certa â dubiis, falſa â veris dignoſcere rectiùs queat. Unde & hoc Hiſtoriæ compendium TUO maximè Divino judicio, TUÆ etiam toto orbe ſpectatisſimæ æquitati ſe humillimè ſubmittit. Simul verò, qui autor ejus ſum, alia pleniora, ſi fata nos meliora reſpexerint, daturum me promitto, ubi, ſi hæc epitome alicubi deficit, aut aberrat, defectus ſuppleri, errores corrigi poterunt. TIBI, REX SERENISSIME, compendioſo nunc voto,

CASI-

CASIMIRI MAGNI felicitatem, CASIMIRI TERTII ſceptrigeram fæcunditatem, SIGISMUNDI PRIMI longævitatem à DEO OPT. MAX. animo humillimo precor. Dab Ged. poſtridie purificationis Divæ Virginis, quo feſto ante triennium, felix CLYPEUS TUUS Cracoviæ, ſolenni inauguratione coronatus eſt.

Submiſſo affectu
ſcribebam
devotiſſimus Servus

JOACHIMUS de HIRTENBERG PASTORIUS, Proton. Apoſt. Can. Chelm. Decan. Parochus & Officialis Gedan. & Pomeraniæ generalis, Præpoſ. ad S. Albertum, S. Maj. V ræ. Hiſtor. Secret. & Commiſſ.

SARMATIA
LAUREATA.

Perilluſtri Domino Autori
Inter ſolennes gratulantium plauſus
Feſtivo Diviniſſ. Tutelaris Die
Ab
ALBERTO BARTOCHOWSKI,
Profeſſ. Rhet. in Coll. Gedan. S. J.
conſecrata.

NEc Lechicus ſterileſcit ager. Tot tela, tot inter
Fortunæ, ferriq; minas, Fatiq; timores,
Luctanteſq; truci cum tempeſtate procellas,
Palladius cumulatur Honos: & Laurea, Lauru
Porrigit, avulſoq; uno, non deficit alter
Pindarus, & ſimili frondeſcit Lechia Ramo.
Quàm benè conveniunt, & in unâ ſede morantur
Sangvineo cum Marte Togæ, jurataq; Muſis
Otia, bellorum nullis concuſſa procellis.
Miſcentur Clypei Tabulis, calamiſq; mucrones
Et fera Pieriis reſpondent Claſsica Plectris.

Hinc

Hinc Wiſniòwecia, radiant adamantina*
Cera
Sidera, Treÿciæ ſemper Fatalia Lunæ,
*Inde triumphali Patriam Zamoſcius ** Haſtâ
Suſtinet, & Fatis humeros inclinat Atlantes,
Emeritis illuſtris Avis: quem, conſcia tanti
Sidera Depoſiti, mediis rapuere triumphis,
Et ſolio admovêre Jovis, Patriq; Gradivo.
Hinc culto Lechicum calamo Lubinius *orbem*
Erigit, & Reges mediis interſerit Aſtris,
Seu, cum Sigiſmunde tuam lachrymatur ad
Urnam,
Cygnéa ſeu voce canit tua Fata, Polone,
Metiturq; ſuis ingentia nomina Faſtis.
*Quis cultum Patriæ * Cyneam? quis Ne-*
ſtora dicat?
Cujus purpureus pendebat ab ore Senatus,
Attica cum Patriis miſceret verba Pyropis,
Attonitasq; ſuis raptaret vocibus aures.
Te loquor O Lechicæ Oſsolini *Gloria Svadæ,*
Quem Tybris attonitis ſtupuit de littore
Nymphis,
Et conſangvineo laudavit Viſtula Ponto.
Hinc calamis, hinc Marte viget Gens Le-
chica: ab ipſis
Sumit opes, animũq; Malis. Sub pondere tanto
Jam

* Dux *Wiſniowiecius* Zamoſcius* Oſſolinius.*

Jam nutare Orbis potuit; ſed Lechia creſcit
Caſibus erecta, Occaſuq́ ſerenior ipſo
Proficit, epoto bellorum ſæpè veneno,
Et major contrà Fatorum fulmina ſurgit.
Vix Lechum Lucina parit: jam ferrea Martis
Signa vocat, vagitq́ Puer, nî Martius Horror,
Nî litui, clypeiq́ truces, fera tela miniſtrent,
Et teneros recreent horrentia tympana fletus.
Hic lituos vocat, ille tubas, hunc Claſſica Belli,
Hunc Laurus, calamiq́ juvant, hic carmine cunas
Increpat, & Cyrrhâ patriis lachrymatur in ulnis,
Nî teneras ſiccet lachrymas porrecta papyri
Spongia, luctantemq́ animam data plectra reducant.
Tu mihi teſtis eris: Lechiæ facunda voluptas,
Cygne Deûm, Terræ reſonans Philomela Polonæ,
O Amor! O Kochanowi! * *Te ſidera norûnt*
Cæleſtis Te novit Olor, novêre Planetæ.
Seu patrios ſine felle Sales, ſeu Claſſica Martis,
Seû cæli *ſtellantis opes, ſeû Nomina Regum*
Threïciis narras fidibus, ſoboliq́ parentas,
Te

* Kochanovius.

Te Pueri, innuptæq́; canunt cum Matre puellæ,
Seû cum barbaricas aſperſit cana pruinas
Parrhaſis, hybernisq́; foci riſêre lucernis,
Seû cum cẽtoculus proſpexit ab æthere Veſper,
Defunctoq́; faces accendit Cynthia Fratri,
Et vigiles cœli excubias adamante notavit.
Sarmatico quoties vexabas pectine chordas
Vidimus, ut toto ſiluerunt barbita Pindo,
Et ſtupuit Pater ipſe lyræ, dextramq́;, fidesq́;,
Increpuit, dixitq́; ſuis mala nomina plectris,
Vidimus Aonium toties jurâſſe Senatum
Per tua plectra, fidesq́;, manumq́;, & gemmea doctæ
Fila Chelys. Tibi Gnosſiacæ porrexit Olympus
Serta Nurûs. Eratoq́; tubas ſubmiſit ab aſtris.
Quis te Sarmaticæ Decus immortale Camænæ
Twardowi, taceat? cui pleno Patria Phœbo*
Vela tument, acriq́; tonat Lucanus in ore,
Seû cum ſangvinei memoras decora alta Gradivi,
Seû cum Leſczyniæ fabricas Capitolia Famæ,
Threÿtiâ fretus Cytharâ fidibusq́; canoris.
Non tantum calamis, non tantum Thracius Heros
Debet Homere tuis; non tantũ Troja Maroni;
Quan-

* Twardowius,

Quantũ Twardowiæ Rex Vladiſlaë, Camenæ.
Vivis adhuc Lechici Princeps mitiſſime Sceptri
Vivis in æterno ſæclorum vivis in ore.
Poſt cineres auguſta tui monumenta Gradivi
Twardowium ſuſtentat ebur, latèq; per Orbẽ
Martia facta refert. Novit tua nomina Maurus,
Novit paſtus equo, novit tua tela Gelonus.
Tené meæ (Lechici brevior Cromere Gradivi)
Paſtori * *Cytharæ ſileant? Te Balthica Thetys*
Attonitis miratur aquis, cultoq; coronat
Pieridum ſacra turba choro, Tibi nomine Regum
Charta tumet, Mitrisq; Ducum, titulisq; ſuperba.
Ipſa tibi cunas niveis ſtravisſe liguſtris
Virtus, & Puerum roſeo ſacrasſe Pudori
Dicitur, infantesq; manus; vocemq; ſonoram
Pindaricis aptasſe lyris, auroq; , cedroq;,
Inſcripſisſe ſuis Pietas Tua Nomina faſtis.
Dum Balthis, dum Varta fluet, dum Carpathus Euros
Infracto excipiet vultu, dum Viſtula Lechi
Inſano feriet trepidantia littora fluctu,
Scutaq; Threÿcia, & pharetras, & fortia volvet

* Paſtorius.

Corpo-

Corpora, ſangvineas inter luctantia lymphas;
Semper Honos, Faſtiq; Tui Cytharæq; ſonabũt.
Cecropiæ procul ite Togæ, procul ite Camænæ
Non generat teſtudo Aquilam, non Noctua alaudam.
Divitiis opulenta ſuis Lechæa Volucris
Externæ nil lucis eget, nil indiga lunæ,
Sole potens patrio, pariter jurata Gradivo
Corda parit, pariter doctæ devota Minervæ.

Ad Cygnum Cœleſtem
Vt Flori Sarmatici, Hiſtoriographi, & Poëtæ nobiliſſimi Nomen, toto Cœlo differat celebrandum.

CYgne, Stellantis modulator Aulæ,
Cygne curarum facies Serena,
Lactei Syren maris, & Deorum
Prima voluptas.
Alitum Sidus: cui delicata
Ardet argento coma, cui pruinas
Candor inſperſit, niveisq; ſedit
Bruma lacertis.
Quid juvat triſtes renovare Leſſos?
Innocens puræ Cytharæde lymphæ,
Quid juvat ſurdis cecinisſe Cygne
Carmina ripis? I, per

I, per audaces Phaëtontis orbes,
I, per ardentes Jovis officinas,
I, reluctantis preme tortuoſa
Colla Draconis,
I, nec irati Clypeus Gradivi,
Nec truci Orion metuendus enſe,
Nec Leo, nec te Minor; atq; Major
Terreat Urſa.
I, per effuſas Superûm plateas,
Hàc: ubi Primum Lechici Trionis
Sidus effulget; velut inter ignes
Gemma minores.
Hàc, ubi Cracus poſito quieſcit
Enſe; bellorum ſatur atq; lauri,
Et ſuòs, auctor, placidis penates
Ridet ab aſtris.
Hàc, ubi Vendæ pudor innocentes
Recreat Stellas, & amica cælo
Caſtra metatur, numeratq; fuſo-
-Ex hoſte trophæa.
Hàc, ubi Lechis fabricat beata
Luſtra Premislus; clypeosq;, & enſes
Ipſe Fortunæ faber, in perenne
Mutat obryzum.
Hàc: ubi pulchro vehit axe Piaſtus
Patriæ pacem, niveosq; mores:
Et ſuis, atro ſine felle, Lechis
Mella propinat.

Hàc; ubi Reges Zemovitus inter,
Ponè Miecislos, medius recumbit
Hàc, ubi Leſco Zemomislianam
Proſpicit Aulam,
Et Boleslaus redimitus aſtris
Illa ſub plantis ſua Regna ſpectat
Quêis Muſurmanni dubias minatur
Cynthia noctes.
Hàc, ubi Scirpus Jagelonidarum
Surgit in culmos, Cereremq; cælo
Auream profert; & opima plenæ
Gaudia meſsis.
I per auguſtos, Olor, i per orbes
Quà Korybuthi, ſine nube, Luna
Auream ſp[illegible] quietem, &
Gemmea luſtra.
Differ Arctoi monumenta Flori:
Pange: Non ſolus Tyberis diſertos
Parturit Floros: parit & Polonus
Viſtula tantos!
Non Padus magnum facit, aut Athenæ;
Ipſa ſed virtus, & anhela doctæ
Indoles laudis, ſtudiisq; vinci
Neſcius ardor.
Vidimus, Magno Cicerone natum
Tybridis plenos vacuâſſe fluctus:
Nec tamen juſſum potuiſſe bina
Fundere verba.

Perge facúndi celebrare Nomen
Neſtoris: Faſtos, Cytharasq;, & acres
Pectinis nervos propera perenni in-
-ſcribere Cœlo.

Sola, quæ æternis, benè cautus, aſtris
Credis, hæc nullo moriuntur ævo.
Sola Fatorum pharetras, & iram, &
Fulmina rident.

Non diu ferri patitur lituras
Marmor inciſum: pedibus ſequentûm
Deterit vulnus, pereunt Avitæ
Stigmata laudis.

Fallor? an vaſti per aprica cæli,
Echo, Olorinos imitata cantus.
Diſtinet Soles: [illegible]
[illegible]

Jam Tuos dulci canit ore Faſtos,
Jam canit dextram Cytharæ potentem,
Flore, Lecheæ brevior Cromere
Flore Lacænæ.

Scriberis, gemmis, adamante, & auro,
Scriberis, Magni Ciceronis heres,
Scriberis: Neſtor Lechiæ, Maroq;
Scriberis alter.

Cuî domi Phæbus, placidiq; dives
Ingenî cornu, cui viva Ceris
Cyrrha deſudat, vitreoq; volvit
Flumine gemmas.

PROOEMIUM.

Polonorum natio, vetuſtiſſimis ſeculis, communi Sarmatarum ſub nomine cognita, poſtquam à vaſtâ horum & non capiente ſe ampliùs turbâ diſceſſit, magis etiam, quàm antea, fortitudine Martiisq; operibus enituit. Formidata ſemper vicinis remotisq; populis, multis inſuper ſat diu dominata, à nullo, nec Romano quoque, qui Orbi quondam imperare gloriabatur, ſubacta. Quin & ipſi huic, ut expresſis multarum virtutum veſtigiis, ſic quâdam etiam Genii ſimilitudine comparari merita. Quem à primo ortu, ad bella, & res gerendas ita unicè compoſitum habuit, ut, exemplo veteris Romæ, literato etiam otio non niſi ſeriùs aſſueſcere potuerit. Unde factum, ut, quemadmodum triumphos alienos, &, quæ hos comitari ſolebat, externam ſcribentium induſtriam, felicibus ſemper armis arcuit: ita ipſa artium diu negligens & expers, res Majorum & ſuas, nonniſi memoriâ ac narratione familiari ſciret traderetve: externis verò gentibus, victoriis potiùs & irruptionibus, quàm libris innoteſceret. Equidem ante Jagellonem paucisſimos hîc literis eruditos novimus, certe unum tantùm, qui facta ſuorum poſteritati tradere aggreſſus

greſſus ſit, Vincentium Cadlubcum; Virum Inſulatũ ob antiquitatem, laboremque à nullo ante tentatum, venerabilem, quanquam alioqui Romanæ facundiæ cultu, ſeculi ſui vitio, minus niteſcentem. Sed poſt Jagellonem, inſtitutamque ab hoc Cracoviæ diſciplinarum officinam, nunc quoq; Viris Excellentibus inſignem, ſubiit major animorum cultura, & hæc adeò cum renaſcentium paſſim literarum luce crevit, ut & ſuperiori ſeculo hæc terra tulerit, & noſtro etiamnum ferat ingenia, eruditione, inprimis floridâ illâ, & vitæ rebuſque agundis aptiore, ad miraculum uſque culta. Nec paucos etiam, qui res patrias decoris laboribus componerent illuſtrarentve, ætas hæc poſterior profudit. Præter cæteros, quos ſilentio hîc veneror, Martinum Cromerum, Varmienſem Antiſtitem, dedit, virum ut loco illuſtrem, ita nulli hiſtoricorum ſeculi ſui ſecundum, ſive peritiam rerum, ſive elegantiam Romani ſermonis ſpectes. Quam utramque clarè oſtendunt annales ejus, magnâ induſtriâ elaboratum & perpetuâ laude digniſſimum opus.

Enimverò quia & extat jam rarius, & diffuſâ orationis profluentiâ grandius eſt, quàm ut ab omnibus parari vel legi poſſit; inceſſit

& aliis ante me, & mihi poſt illos ſtudium, contrahendi, quæ ille operoſiùs diduxit, in compendium, ſimulque eâdem brevitate, quæ poſt illum in Poloniâ acta eſſent, attexendi. Eam ego operam ante quadriennium, cùm fortè à lectione melioris ævi ſcriptorum recentior eſſem, aggreſſus, ad exitum Sigiſmundi Auguſti, qui ultimus Jagellonidum maſculorum fuit, deduxi: magis tamen id, quicquid eſſet, privato uſui, quàm luci publicæ deſtinans. Quam revereri ego, ut par eſt, ſemper ſolitus ſum, & ut ſuſtinere queat hoc, quod jam verecundiæ cuſtodiam effringit, maximè metuo. Nimiſne formidoloſum me ingenium aut tenuitatis conſcientia faciat, neſcio: ſed multos profectò fore cenſores, multa & hîc jam nunc video cenſuris opportuna: nec temerè forſan repertura veniam apud inhumaniores, & quibus aliena ſugillare volupe eſt. Multis non placebit iſta, quâ maximè placere volui, brevitas; quod deſiderium alicubi legentis non explebit. Sed forſan idem, ſi fuiſſem prolixior, breviorem me voluiſſet. Ita enim plerumque præſentia in faſtidio; quæ deſideramus, in laude ſunt: *nec facilè quid mediocre, utut ſit, videtur omnibus. Plures, opinor, brevitatem*

 non

non culpabunt, ſed vellent ſejunctam à vitiis ſuis, obſcuritate nempe, & inconditâ ex re unâ in aliam deſultatione. Obſcuritatis accuſatoribus quod opponam, non habeo, præter difficultatem rei, maximis etiam ingeniis agnitam. Rariſsimis profectò datum, nullo perſpicuitatis damno, paucis verbis multa complecti poſſe. Nec pictor facilè parvâ in tabulâ homines ſexcentos æquè expreſſos & cuivis oculo obvios dederit, quàm ſi ſingulis tabulis ſingulos depingat. Et quis credat nuci incluſum Magni Homeri opus æquè facile legi fuiſſe, quàm aliquot arborum corticibus deſcriptum? Jam compagem ſcripti, ſi alicubi ſolutior videbitur, argumenti itidem ratio meritò defendet. Si Flori, aliorumque exemplo per bella tantùm vel ſeditiones domeſticas voluiſſem decurrere, rem unam uno capite tradidiſſet, fuiſſetque ſine ſalebris oratio. Nunc, quia Regum vitam, factaque omnia, certe ſciri digniora, memorare decreveram, in eâdem ſæpè paginâ de nuptiis & funeribus, de comitiis pugniſque agendum, trajiciendusque ſubinde à Viſtulâ ad Tanaim, à Smolenſco Cracoviam ſtylus fuit. Genus dicendi, quod ſecutus ſum, non excuſabo hîc multis: fruſtra enim fecero, qui ſcio, ſuum

cuique & eſſe, & placere, & prout quodque ex alienis ad ſuum acceſſerit, ita æſtimari. Caſtitatis quidem Romanæ, quantum potuit, ratio habita eſt. Sicubi aſperiuſculum quid, aut inſolens occurret, damnari non prius velim, quàm Florum, atque inprimis laudatiſſimum hiſtoricorum Tacitum conſulueris. Qui noviter tum mihi & cum curâ lectus, ſua ſubinde aliqua, etiam non quærenti, adſperſit. Quod publicè hîc profiteor, nè me aliena pro meis venditare credas, aut procaciùs aliqua carpas, tanquam mea. Cæterùm Latinis auribus, ut tantò magis me attemperarem, placuit etiam nomina quædam Polonica nonnihil ad mollitiem Romanam deflectere. Quod quia Cromero quoque non rarò factitatum, exemplo hujus laudari, ſaltem excuſari merebitur. Sed præter cætera laceſſent hîc, niſi fallor, ungues cenſorios ſententiæ ſcripto huic alicubi intextæ. Aliæ frigidiuſculæ, aliæ & loco alieniore inſertæ videbuntur. Nec mihi ſanè omnes placent, jugulâſſemque nonnullas, niſi familiares, quibus minùs diſplicuerant, intercesſiſſent. Qui iidem, ut meam in aliis etiam ſeveritatem refringerent, in antiquorum recentiorumque quibusdam, laudatis alioquin, ſcriptis, non

nulla reperiri ajebant, rigidioribus judiciis minùs ſatisfactura, niſi prævalida eorum, qui ſcripſiſſent, autoritas cenſores timidos, & cenſendorum vel vitia faceret honeſta. Præterea in magnis plerorumque operibus commodior quibuscunque ſententiis vel locus, vel latebra datur: cùm potiſſimùm ſermones aliorum identidem referant, qui gemmas ejusmodi proniſſimè recipiunt, iisdemque lucis & dant, & debent non parùm. Nobis in arcto magis labor fuit, & ſi quæ ingenii imbecillitas commiſit notari digna, ea in propatulo, & ad cujusvis oculi ictum libelli exilitas exponit. Concionem vix unam alteramve inſerere permiſi mihi, nec alia, quæ cæteris contigêre, habere licuit adminicula, quibus ſe erigeret ſtylus. Quo majori jure mihi, qui laudem ex his non affecto, veniam ſaltem deberi cenſeo. Parvum tu iſtud, quantumcunque eſt, liberè licet pronuncies. Tale enim etiam Autori videtur. Nec diverſum de hoc credere te jubeat libelli frons, præclaro floridiſſimi hiſtoricorum nomine ſuperba. Nulla enim æquandæ gloriæ ſpe, ſed ſolam ob brevitatis ſimilitudinem, quæ alios quoque ad idem faciundum induxit, titulus hic præſcriptus eſt. De fide hiſtoriæ, quam alii autori

in frontiſpiciis librorum præſtruere ſibi conantur, minus mihi laborandum exiſtimo: apud eos inprimis, qui me nôrunt, hominem ingenio, vitæque inſtituto, à ſtudiis partium alienisſimum: ſed &, cum religiosè aliorum, quibus fides habetur, veſtigia preſſerim, illorum autoritate, adverſus falſi ſuſpicionem tutus, opinor, ero, certè eſſe mereor. Vale.

Scrib. Anno 1641.

Lugd. Batav.

Ad eundem

LECTOREM
POSTERIOR
PRÆFATIO.

NOvam libelli iſtius editionem novum fortasſis decere videatur Proœmium. Sed pleraque, quæ olim juvenis lectorem in frontiſpicio monui, talia ſunt, ut nec, hoc ætatis, habeam, cur magnoperè velim mutata. Si timida ætas cauſam tenelli operis ſollicitè dixit, verecundiam illam nunc quoque, vergentibus annis, non improbo. Et nonnulla fortasſis jam magis

requirunt, ægriusque obtinebunt veniam, cum in illo flore juventutis, ipſo muſteæ ætatis beneficio pronisſimam repererint. Sed mihi relegere alicubi, & augere opus juvenile, non retexere totum libuit. Et adeò impensè, ſupraque ſpem meam id hactenus placuit ſummæ etiam Orcheſtræ Viris, ut jure verear, nè mutata multum facies ſcripti fortunam etiam commutet. Quæ jam addita ſunt, ſi forte prioribus non omninò paria videbuntur, eâdem, *Lector benigne,* ætatis diverſitate excuſata habe. Plerumq; non minùs in ſtylo annorum flexûs cernuntur, quàm in facie aut pilo. Nec in me primo aut ſolo hæc varietas apparuerit. Jam olim in ſummo Hiſtoricorum, Cornelio Tacito obſervata eſt: cujus Hiſtoria aliud, quàm Annales, habet filum dictionis. Illic floridior, tanquam ſucci-plenæ ætatis; hîc ſuccinctior ſeneſcentis ſtylus fuit. Ego ut omnibus aliis rebus illo Hiſtoricorum Apolline inferior, ita hâc diverſus ſum, quod faciliùs mihi olim fuit ſermonem concidere. Nunc freno magis indiget calamus, pronò impetu in copiam ſe laxans. Forte quod à copioſis Scriptoribus, quos ſubinde legere res jubet, aliqua ubertas af-

fluit legenti: aut quia minus jam otii ſuppetit ad religioſam curam amputandi ea, quæ videantur abeſſe poſſe. Quicquid ſit, QUINQUE REGIBUS huic editioni annexis percontari iterum libuit vadum judiciorum publicorum, antequam cætera ſubjiciam, quæ, quò propiùs ad ævi noſtri memoriam accedunt, eò ſcrupuloſiorem legentium curam ſubitura ſcio: eò & cautius Scriptori examinanda ſunt. Porrò in pleniore Hiſtoriâ, tum ſcribendis, quæ pariter pleræque ad Hiſtoriam faciunt, cotidiè epiſtolis, aliisque, quæ acervatim incumbunt, negotiis ita occupor, ut pigeat ferè in compendium redigere, quæ juſto opere exequi mallem, aut ſi omninò ita continuandum ſit hoc opuſculum, quò ſuum habeat colophonem, ea, quæ reſtant, quàm breviſſimè, velut Indicis tantùm formâ, his, quæ jam accipis, adjungere cuperem, tantiſper, dum tandem aliquando curatiùs pleniùſque deſcripta accipias omnia. Interim recentiora illa, ſi non perfecta penitùs & limata omnia, at affecta certè habere me non inficior. Sed ea antè non habebis, quàm hæc benignè accepta intellexero. Vale. Scrib. Gedani Non. Febr. Anno M. DC LXXIX.

IN
FLORUM POLONICUM,
Epigramma ſcriptum Anno 1639.

SLavica dum primis, Paſtori, *ducis ab annis,*
Et Lechi cineres exuviasque tui;
Et Craci imperium, magni incunabula Regni,
Tanta ſub Arctoi ſidere nata poli;
Tot formidatos, Bellonæ fulmina, Reges,
Nomina tot, noſtris non temeranda modis;
Externum nil Roma legit. Se ſpectat in illis,
Eloquiumque operis materiemque ſui.
Hactenus & ſolos tantùm mirata Quirites,
Faſſa ſibi eſt populum ſe reperiſſe parem.
Et pariter Te, Resque ſtupet; dumque omnia laudat,
Omnia Romanæ ſunt, ait, iſta manus.

MARCUS ZUERIUS
BOXHORNIUS,
Profeſſor in Academiâ
Lugduno-Batavâ.

AD

AD POLONIAM.

Cùm

Florus Poloniſcus Paſtorianus

iterum ederetur.

Accipe *Sarmaticum*, Generoſa Polonia, *Florum*,
 Qvem Tibi PASTORI cura ſecunda dedit.
Prima eqvidem dudum, cupido plaudente Theatro,
 Lectores cepit, tota venuſta, ſuos.
Pectora mirati tantæ fortisſima Gentis;
 Magnanimos Reges, egregiosqve Duces;
Scriptorisqve ſimul Genium, Calamumque fatentur,
 Omnia Romanæ protinus esſe *Manûs*.
Plaude Tuis felix, Invicta Polonia, plaude
 Laudibus, & pulchrum tolle beata caput.
LECHEI Cineres, priſci Decora alta PIASTI,
 Atqve JAGELLONÆ Stemmata ſancta Domûs;
Et CASIMIRORUM dignisſima Nomina Cedris,
 Hac ſcribi gaudent ſe potuisſe manu.
Jure Tuis igitur grata Hunc qvoqve *Civibus* addis,
 Qvem magnus decorat *Cæſar* Honore pari:
Resqve Tuas docto qvi nobilitaverat ore,
 Hunc Tuus ex merito nobilitavit amor.

O Marti pariter, pariter cariſſima Phœbo,
Judicii ſalve munere læta Tui!
Talia qvæ ſcripſit, non inferiora meretur,
Qvàm, gerere hæc olim qvæ potuere, Manûs.
Ardua qvos tollat Virtus, fecunda Virorum
Innumeros qvovis tempore Mater habes:
Inclyta victuro qvi Facta Volumine condant,
Adſpice, quàm raros Secula tota ferunt!

Scribeb. Gedani,

III. Cal. Jun. A.C. cIↃIↃcLXIV,

JOH. PETR. TITIUS,
Eloqv. & Poët. Prof.

In

In
Florum Polonicum,
Perilluſtris & Admodum Reverendi
NI. JOACHIMI AB HIRTENBERG PASTORII,
rotonotarii Apoſtol., Canon. Chelm. ecani, Parochi & Officialis Gedanenſis ac per Pomeraniam Generalis, nec non Secretarii, Hiſtorici & Commisſarii Sæ. Reg. Maj. dignisſimi,

I.

F*Lora* ſuis ſvaves pratis miratur honores,
Semper odorifero gramine gaudet humi,
Hortos Heſperidum, læti Viridaria Pæſti,
Laudat: ſed *Florum* conſpicit atq; ſtupet:
Qvid mihi vobiſcum *Flores?* qvid lilia fertis?
En omnis *Florum* gloria veſtra cadit!
Sarmaticus vincit *Florus*, victorq; triumphat,
Conjunctim *florens* omnia ſolus habet.
Heroes Lechiæ loqvitur doctisſimus Heros,
Florentis Flori nomen & omen habet.

b 6 II.

II.

Svaviloqvo grandis *Floro* qvid, Roma, ſuperbis?
Deſine: Sarmaticus jam tibi *Florus* adeſt,
Grandiloqvus, ſvavis, nitidus, mireque diſertus,
Qvem Muſæ, Charites, Pallas, Apollo beant.
Cedite Romani Scriptores, cedite Græci,
Florus enim Lechicus continet omne decus.

III.

PASTORI Aonidum decus immortale Sororum,
Jam qvintò *Florum* doctior orbis habet.
Perlege *florentem*, Generoſa Polonia, *Florum*,
Floſculus haud toto pulchrior orbe datur.
Autoris nomẽ ſatis eſt ſuper æthera notum,
Sidereo *Flori* defluit axe decus.
Frigida Parrhaſium bacchatur Bruma per orbem,
Non metuens frigus *floſculus* iſte viret.

GEORGIUS HIRSCHMANN.

THUA-

Ltra Viſtulam, qui limes eſt Germaniæ, Orientem verſus latè jacent Sarmatiæ. ropæa prima, deinde Aſiatica ad Septenonem porrectæ, quæ Tanai fluvio & Mæo-e palude diſcriminantur. In Europeâ loniæ Regnum ſitum eſt, quod etiam citra iſtulam verſus occaſum ad Oderam ſeu Via-um usque protenditur, & Pomeraniam ac -usſiam amplisſimas Polonicæ ditionis bene-ciarias provincias, (quanquam & easdem mperium Germanicum ſibi vindicat) Polo-iam denique propriè dictam, à quâ toti Re-no nomen, inter Viſtulam & Oderam am-lectitur. Totum igitur Regnum ab Oderâ ad Viſtulam, & à Viſtulâ ad Boryſthenem, hodiè Nieperum dictum, à Ponto Euxino ad mare Balthicum, ab extremis Lithvanorum finibus ad Moſcorum & Suecorum usque limites extenditur.

In Europææ Sarmatiæ ſpatio maximæ ac frequentisſimæ regiones moribus ac linguâ differentes, Polonia, Prusſia, Maſovia, Samogitia, Livonia, Lithvania, Volbinia, Podolia in unum fortisſimum Regni corpus coaluerunt. Polonia, cui à Pole *nomen, quod vocabulum planitiem & venationem ſonat, eò quod plana majori ex parte provincia, & venationi-*

nationibus exercendis opportuna ſit, in Majorem & Minorem dividitur, & ab occaſu Oderam habet, & trans Oderam, Germaniam, omnium Europæ provinciarum maximam: à meridie Pannonias: ab ortu Lithvaniam reſpicit. Regio ferax, oppidis ac vicis & caſtellis frequens, fluviis crebris irrigua, & adhæc generoſâ nobilitate abundans; quæ armorum curam ferè cum literis conjungit. Itaque & Regionum viſendarum gratiâ, Nobiles ac primores Adoleſcentes crebrò Lares paternos deſerunt, & magnam ſecum doctrinæ copiam, & optimarum rerum uſum non mediocrem ex peregrinationibus collectum domum referunt. Slavicâ linguâ utuntur, ut & in Germaniâ Boëmi, Sileſii, & Moravi à Slavis è Roxolaniâ populis profectâ, qui circa Attilæ Hunnorum Regis tempora, vacuas Vandalorum ſedes occupâſſe, & in interiorem Germaniam victricia arma intuliſſe memorantur. Ab iis, ut genus, ſic lingua propagata, hodiè quàm latiſſimè per Septentrionem & Orientem patet: eâque ferè præter eos, quos dixi, Vindæ, Baltico mari vicinæ gentes, Pomerani, Luſatii, Roxolani, Moſci, quorum non ſolùm in Europâ, ſed etiam in Aſiâ latiſſimum eſt Imperium, Circasſii etiam, Quinquemontani ad Pontum habitantes, Raſeiani, Mœ-

ni, Mœſii, Serviani, Bulgari, Boſnenſes in Illyrico, Dalmatæ, Iſtri, Carniolani, ac deniq; Carinthii utuntur.

SABELLICUS Ennead. 8. lib. 2.

SLavos perhibent à Cimmerio Boſphoro, è Sarmatiâ & Rusſiâ bipartitò egreſſos. Partem unam ad dextram deflexiſſe Septentrionem verſus, ſciſſamque in duos populos, Bohemos & Polonos, cum hos Lechus, illos Cechus fratres ducerent. Alteram transmiſſo Iſtro, ſecundum Savum amnem, ad Dalmatiam usque ſedes tenuiſſe, nihil mutato nomine. Occupârunt autem relictas à Vandalis ſedes Hiſpaniam petentibus.

PRIVI-

JOANNES III

DEI GRATIA REX POLONIÆ, MAGNUS DUX LITHVANIÆ, RUSSIÆ, PRUSSIÆ, MASOVIÆ, SAMOGITIÆ, KIJOVIÆ, VOLHYNIÆ, PODOLIÆ, PODLACHIÆ, LIVONIÆ, SMOLENSCIÆ, SEVERIÆ, CZERNIECHOVIÆQUE.

SIgniſicamus præſentibus Literis Noſtris, quorum intereſt Univerſis & Singulis. Cum Nobis expoſitum eſſet per certos Conſiliarios Noſtros, ac inprimis per Venerabilem fideliter Nobis Dilectum JOACHIMUM PASTORIUM, Protonotarium Apoſtolicum, Canonic. Chelm. Decanum & Officialem Gedanenſem, ac per Pomeraniam Generalem, Præpoſ. ad S. Albertum, Secretarium & Commisſarium Noſtrum, Spectabilem *Simonem Beckenſtein*, Civem & Bibliopolam Gedanenſem, Flo-

rum

rum Polonicum quintò correctum & auctum, nec non alia opera Hiſtorica, uti & Palæſtram Nobilium cum Panegyricis quibusdam & Carminibus, ab eodem Venerabili Paſtorio concinnatis, propriis ſumptibus, typo eleganti in lucem edere velle, vereri autem, ne poſteaquàm hæc opera in lucem prodierint, æmuli Typographi, eadem recudendo in recenti, prænominatum Spectabilem Bibliopolam non ſolum ſperato fructu, ſed etiam ſumptuum notabilium compenſatione privent: Supplicatumque Nobis, ut ejusdem Bibliopolæ libertati & indemnitati, authoritate Noſtra Regiâ providere dignaremur: Nos proindè, prout laudabili inſtituto ſupra nominati Venerabilis Decani & Officialis, ita etiam intercesſioni ex parte prædicti Bibliopolæ Gedanenſis factæ, benignè annuentes, eidem facultatem & libertatem cudendi ſeu imprimendi ſpecificata ſupra Opera ac libros, ex ſpeciali gratia Noſtra, ad annorum quindecim â data præſenti computandorum decurſum, concedendam & tribuendam esſe duximus, prout concedimus & damus hoccè Privilegio Noſtro, ita, ut intra decurſum præfixorum annorum, præter dictum Spectabilem

ctabilem *Simonem Beckenſteinium* & ejus hæredes legitimos, nulli Typographorum, Bibliopolarum, ſeu negotiationem librariam alio quovis modo in Regno, Provinciis & Civitatibus Regni Noſtri & Magno Ducatu Lithvaniæ exercentium, licitum ſit, nominatos libros recudere, recuſosve vendere, tam in toto quàm in parte, ſub amiſſione exemplarium omnium & pœna ducentorum Hungaricalium aureorum, Fiſco Noſtro & accuſanti parti per medium applicanda. Quod ad notitiam omnium, quorum intereſt, præſertim vero Officiorum ac Magiſtratuum Noſtrorum quorumvis, in Civitatibus Regni Noſtri & Magno Ducatu Lithvaniæ, majoribus & minoribus omnibus exiſtentium, deducentes, mandamus, ut ſæpè nominatum Spectabilem Bibliopolam Gedanenſem, circa expresſam ſpeciali hoccè Privilegio libertatem, ad expirium præfixorum annorum conſervent, in invectione & venditione prænominatorum librorum in Dominiis Noſtris ac Civitatibus quibuscunq; non impediant, nec à quibusvis Typographis, aut Bibliopolis impediri eundem, vel Succesſores illius permittant, pro gratia & ſub pœnis in Convulſores

vulſores Privilegiorum Noſtrorum Regni Legibus ſancitis. In cujus rei fidem præſentes manu Noſtra ſubſcriptas, Sigillo Regni communiri jusſimus. Datum Javoroviæ die 26. Menſis Septembris Anno Domini M. DC. LXXVIII. Regni Noſtri Anno Quinto.

JOANNES REX.

L.S.

JOACH-

ACHIMI AB HIRTENBERG
PASTORI

FLORI
OLONICI

LIBER I.

CAP. I.

DE LECHO.

ANNO CHRISTI IↃL.

chus primus Princeps. Quis ſtatus tum Principum, mores Polonæ gentis. Gneſna condita. gentium Septentrionalium migrationes.

PRIMUS Reipublicæ conditor ac Princeps Lechus extitiſſe perhibetur. Quem alii indigenam, alii ex ultimis Ruſſiæ receſſibus, alii ex llyrico advenam fuiſſe tradunt. Sup-

petunt argumenta, quibus colligere licuerit, ipſum unà cum Czecho in Illyricum primò, ubi Croatia, progreſſum ex veteri Lazorum Sarmatarum regione, cui Zechos olim, quà Circaſſi hodie degunt, vicinos fuiſſe vel ex Procopii & Agathiæ monumentis conſtat. Cæterùm uti Patria Lechi ambigua, ſic virtus non alio certiore documento innotuit, quàm quod ductũ ejus ſequi, audireq; imperium invaſor novæ terræ Populus voluit. Erat tum ſine lege Principis poteſtas, niſi quam ei vel natura poneret, vel genius populi, ſuperba imperia facillime aſpernantis. Nec propriis ex agris ille, ſed annuo ſuſtentabatur proventu ſubditorum, ſecuriùs quoque ſic parentium Principi, qui ſine ipſis vivere non poſſet. Nummus etiam hactenus in Poloniâ incognitus erat. Oppida rara. Lechus quæ reperit, munivit, & ad nova ſtruenda animum adjecit. Prima operum ejus Gneſna hodieque extat, regia quondam Principis, nunc primi Antiſtitis ſedes. Quam moliendi animum vel dedit vel auxit nidus regnatricis avium Aquilæ, felix naſcentis Imperii omen. A nido nomen adepta civitas eſt;
avis

ævis inſigne regni manſit. Bella quin aliqua geſſerit Lechus, extra dubium eſt, aut certè perquàm felicem fuiſſe oportuit, cui novæ terræ occupatio nullo ſanguine conſtiterit. Magnam ejus partem eo tempore à Bulanis, Venedis, aliisq;, quorum Ptolomæus meminit, habitatam, partem quoq; deſolatam penè offendiſſe veriſimile eſt. Incidit enim Lechi ætas in ea tempora, quibusGothi, Alani, Vandali, Hunni, Italiam, Galliam, Hiſpaniam, & Africam, inundaverunt; eunte tum Româ in præceps, danteque exitio ſuo variis Imperiis initia naſcendi.

CAP II.

DE PALATINIS XII.

Ariſtocratia inſtituta ſimilis Decemvir: Rom. Leges tum condita, non ſcripta. Palatinorum ambitio & diſcordia. Finitimorum machinationes.

NOndum formam conſtantem, aut certum veluti vultum duxerat Polonorum Reſpublica. Facilis mutationi fuit, cum vel Lechus nullam ſobolem, aut

non capacem ſceptri reliquiſſet, vel populus libertatis pertinax, uni in omnes dare nollet imperium. Viſum ergo eſt duodecim primarios viros deligere, munia Reipublicæ communi conſilio exequuturos: qui cum vernaculo nomine *Wojevodæ*, id eſt belli duces dicti, hodie Latinè loquentibus Palatini vocantur. Ac hic magiſtratus & numero, & factis & fine deniq; haud multum abſimilis Decemviratui Romanorum eſt. Nam utrorumque & brevis poteſtas, & laudabilius initium, quàm finis fuit. Præterea, ut illi Romanam, ita Polonam Rempubl. iſti, legibus certis devinxerunt. Quæ tum rudi adhuc ſeculo ſimplices fuerunt, & quia literarum cultura aberat, non tabulis, ſed mentibus inſcriptæ, ſolis in moribus obſervantium legebantur. Plurimum his inſtitutis ornaverant Rem-publicam Palatini; ſed hanc iidem mox graviſſimè afflixêre. Correpti enim ambitione, diſcordes agere ac raptare inter ſe Imperium cœperunt. Quod idem ſic domi ægrum non omiſerunt mox infeſtare finitimæ gentes, jam pridem, ut fit, ſurgentem in viciniâ novam potentiam malè ferentes.

CAP. III.

DE CRACO.

AD ANN. CHRISTI. IϽCC.

Cracus invitus ſuſcipit Principatum, ſuſceptum pacat. Cracoviam condit. Draconem tollit. Sepulchrum illius.

LAborante ita externis civilibuſque bellis Poloniâ, publicæ rei intererat, ab uno rurſus omnia regi. Aptiſſimus ad id Cracus videbatur, vir opulentus, Viſtulæ fluminis accola. Sed is ægrè perſuaderi potuit, ut ſuſciperet onus, quod per ſe arduum mala tum publica aggravaverant. Vicit tamē recuſantis modeſtiam pertinacia deferentium. Ille turbatum imperium pacare aggreſſus, hoſtes partim fœderibus, partim vi mitigavit. Domi ambitionem, & ſi quæ alia ſupererant, diſcordiarum civilium ſemina ſuſtulit, ac ut porro compoſitiùs cuncta agerentur, paſſim per provinciam diſceptatores privatarum litium conſtituit. Inde novam ad Viſtulæ ripam excitat urbem, quam de ſuo dictam nomine Cracoviam, relictâ Gneſnâ, regni caput dedicat.

cat. Arcem imponit ſcopuloſo monti Vavelo, qui hinc Viſtulæ præterfluenti, inde ſubjectæ urbi imminet. Ad ejus radices ſuſpenſum rupibus antrum hodieq; conſpicitur, quod Draco immane monſtrum, & magna circumjectorum locorum calamitas, dicitur habitaſſe. Quem Cracus objectâ corporum pice ac ſulphure effertorum eſcâ confecit. Moriens in Laſſotino monte ultra Viſtulam è conſpectu Civitatis ſito, ſepeliri voluit, ſublato in collis ſpeciem tumulo, qui hodie etiamnum extans, urbi nobiliſſimæ memoriam conditoris ſui renovat conſervatque.

CAP. IV.
DE LECHO II.

Parricidium Lechi. ejusdemque pœna exilium.

CRacus duos filios reliquerat. Quorum minor natu Lechus imperium, quod Craco fratri, jure ætatis, primò debebatur, rapere maluit, quàm expectare. Valuitque in tantum ambitio, ut regnandi

causâ

causâ nec parricidii ſcelus admittere dubitaret. Eductum enim in ſylvas, ſpecie venandi, fratrem obtruncavit. Mox ut à ſe ſuſpicionem cædis amoliretur, eundem quaſi caſu vel fato mortuum, multo luctu & accuratiſſimo exequiarum honore perſequutus eſt. Sed nempe vindex ſcelerum Deus non permittit diu latere flagitia, aut fructu eorum gaudere authores. Enotuit Lechi facinus, ac miſſus in exilium eſt parricida. Sat grande ſupplicium ferre videbatur, ſi eo careret, ob quod parricidii reus eſſe non timuiſſet.

CAP. V.

DE VENDA VIRGINE.

AD ANN. CHRISTI IↃCCL.

Venda Princeps electa. matrimonium reſpuit. Rutigeri proci conatus & mors. Venda victrix ſe Diis Manibus devovet.

EX ſobole Craci Venda ſupererat, ingens animi virgo & ſupra ſexum ſuum prudens. Inde poſt infauſtos fratrum casûs digna Polonis viſa eſt, cui ſceptrum paternum daretur. Et hac veluti dote deſti-

deſtinabatur conjugio, per quod Poloni principem, & ex eo prolem acciperent, ne porrò ſucceſſor in dubio foret. Sed Venda princeps eſſe maluit, quàm principis uxor. Ambiebat eam Ritigerus è vicinâ Germaniâ Princeps, & ſpretus à pulcherrima virgine, conjugium, quod precibus impetrare non poterat, manu capere decrevit. Progreſſus ad fines Polonorum cum exercitu, hoſtilia minabatur, ſic tamen, ut in hoſte amantis animus emicaret. Proceſſit obviam cum expeditis ſuorum copiis Virgo, omnia mutua oſtentans, præter amorem. Dum legationibus morantur bellum, pudor inceſſit Ritigeri comitibus pugnare contra caſtiſſimam Virginem pro Principis ſui libidine. Ergo abitum moliuntur. Dux ipſe amore Virginis, ſimul irriti conatûs pudôre vecors, infelicem ſibi manum infert. Venda triumphans Cracoviam ingreditur, nec contenta victimas alias obtuliſſe, ſe ipſam Diis Manibus devotam in Viſtulam præcipitat, nobili contemptu vitæ, ſi tam digniori cauſſæ impenſa eſſet, quàm cæco impetu erroreque ſuperſtitioſo videtur projecta.

Cap. VI.

DE XII. PALATINIS, & Premislo ſeu Lesco I.

Palatini iterum regnant. Premiſli fabrica ejusdem electio in Principem.

VEndæ caſtitas Polonis glorioſior, quàm utilior fuit. Tota enim cum illa ſtirps regnatrix, de quâ ſola jam ſupererat, intercidit: revolutaq; eſt Imperii moles in Palatinos. Sed favit Fortuna Polonis, ut cognitus recenti periculo Magiſtratus, antequam tempore corrumperetur, deſineret. Infeſtabant tum Poloniam Pannones & Moravi, diu impunè, donec à Premislo aurifabro, inuſitatâ rudi illi ſeculo arte, multarentur. Fabrefactas ex corticibus arborum, & felle vel lithargyro illitas galeas ad oram ſylvæ, in árbuſtis truncisq;, caſtra hoſtium contrà, clam noctu ſuſpenderat. Sole oriente ſplendor galearum, exercitûs ſpecie, oculis eminus ſpectantium illudens, excivit quosdam hoſtium, qui prioribus ſucceſſibus feroces, tanquam ad expoſitam prædam accurrêrunt. Venientes cùm ga-

leas non reperiſſent (eas enim Poloni interim removerant) fugâ elapſum credunt hoſtem & ad perſequendum ſe parant. Sequutos in interiora ſylvæ derepente ex inſidiis circumveniunt Poloni, cæduntque: mox armis eorum indutis, caſtra quoque hoſtium invadunt. Machinatorem tam felicis doli Premislum admirati Poloni, Principem fecêre. Regere debere viſus eſt Rempublicam, quam ſervaverat.

CAP. VII.
DE LESCO II.
AB ANNO IↃCCLX. AD ANNUM IↃCCCIV.

Certamen equeſtre de Principatu. Dolus Leſei. infelix autori. alterius Leſci electio. & mores.

SEd Premislus ſeu Leſcus iſte orbus deceſſit. Inde nova de Principatu contentio orta eſt. In quâ cum cætera diſcordarent, eò conſenſêre voces omnium, ut fortunæ permitteretur electio. Selecti equis verſicoloribus procurreretur ad metam, qui primus perveniſſet, Princeps foret.

foret. Sed repertus eſt ex competitoribus, qui fortunæ arbitrio dolum interponeret. Is campi, in quo certandum erat, arenas tribulis ferreis clam noctu impedit, relicto ſibi tramite integro, equoque etiam in caſum ſoleis ferreis munito. Effuſis in curſum omnibus lapſantes cæteri vel tardati, facilè victoriam impoſtori reliquêre. Jamque adſtrepi cœptum erat ut victori, ut Principi, cum paulò poſt fraudis compertus, pro principatu ſupplicium ſubiit. Fortè autem cum cæteri equites decurrerent, vir quidam tenuiſſimæ ſortis idem ſtadium pedes, non ſine riſu aſtantium, ingreſſus fuerat, metamq; etiam poſt ipſum doli ſtructorem tetigerat primus, quòd ſcilicet, antequam alii adeſſent, cum ſodale, ludicro curſu, certamini velut præludens, quà currendum eſſet, non ſine pedum vulnere didiciſſet. Illum poſtea fato ſibi oſtenſum rati Poloni, quanquam pauperem, & nec unius equi Dominum, principatu donarunt. Quem ille, dubites majorene felicitate acceperit, an induſtriâ adminiſtrarit. Stimulabat animum ipſa ignobilitas, ut quod ſtirpi deerat, virtute ſuppleret. A-

nimum fortem in hoſtes, in ſuos beneficum oſtendit, habitum verò privati & modeſtiam mutatâ etiam fortunâ retinuit, ac ne exueret, pannos, quibus ante Principatum uſus erat, ſubinde contemplabatur, ſobriæ inſuper vitæ inprimis ſtudioſus, ebrietatiſque oſor acerrimus. Quaſi ſciret, magnis honoribus tentare fortunam mortalium mores, cautè egit, ne impar inveniretur.

CAP. VIII.

DE LESCO III.

AB ANNO IↃCCCIV. AD ANNUM IↃCCCX.

Leſci bella cum finitimis. pax cum Carolo magno. filiis ejus Provinciæ diſtributæ.

GLorioſam Leſci vitam ſimilis mors ſequuta eſt. Fertur enim in prælio conrra Carolum Magnum, cognatis Slavorum gentibus, Hunniſque opem ferens, occubuiſſe. Sed mox in ſucceſſore filio virtus mortui patris reſplenduit. Aſpernatæ novitatem ejus finitimæ gentes aſſiduis bellis exercebant arma fortiſſimi juvenis, incitabantque oſtendere, parùm inter-

intereſſe virtutis, quos numeret majores. Atque iſtos quidem hoſtes feliciſſimè ultus eſt, provinciis etiam quibuſdam patrio regno adjectis. Cum Carolo M. miſſis muneribus pacem pepigit. Satis ſpecioſum fuit Leſco, à magno illo Occidentis domitore non victum eſſe. Filios habuit complures, quorũ unus Popielus in ſpem regni educatus: reliquis Marchia, Pomerania, Caſſubia iiſque confines Provinciæ diſtributæ ſunt, hoc autoramento, ut Popielo hæreditatem ſuam integram relinquerent. Felix obiiſſet Leſcus, ſi tam bonum hunc genuiſſet, quam bonus genuerat.

CAP. IX.

DE POPIELO MAJORE.

AB ANNO IↃCCCX. AD ANN. IↃCCCXV.

Popielus degener, mutat ſedem regiam, citò moritur.

POpielus nihil à Patre præter Principatûs fortunam, accipit. Animus diſſimillimus erat, ignavus, & ultra abdominis curas vix aſſurgens. Nec patria ſedes Cra-

Cracovia diu placuit degeneri. Situs urbis montibus cinctæ & Ruſſorum Pannonumque aſſultibus opportunæ, perſuaſit homini, ut campeſtria Poloniæ planaque habitare mallet. Et quò ſimul fratribus propior eſſet, Pomeraniæ dominis, Cruſphicia delecta eſt, Cujaviæ, ut hodiè dicitur, oppidum. Sed fruſtra vitæ vel ſecuritatem, vel voluptatem hâc mutatione ſedis quæſivit. Aliquanto enim poſt repentino fato abreptus eſt, non bonus ſine dubio princeps, niſi pejor filius patrem omnibus deſiderabilem feciſſet.

CAP. X.

DE POPIELO JUNIORE.

AB ANNO IↃCCCXV.
AD AN. IↃCCCXXX.

Popielus deterior Patre. deformis. uxor ejus peſſima, ipſi imperans. patruos veneno necant. à muribus devorantur.

POpieli filii adoleſcentia aliquandiu Patruorum Procerumque conſiliis cohibita eſt. Mox non tutorum tantùm, ſed omnia honeſtatis fræna excuſſit. Juvenis in fœdas voluptates totus profluens, regere

ens, regere ab ingenio ineptus, & ex dominandi fortunâ nonniſi licentiam uſurpans. Juncta erat animi ignaviæ corporis deformitas, raro in capite, & facie pilo perabſurda. Inde irriſum voculasque ſubditorum incurrit, ut vulgari convicio *Choſtek* appellaretur. Spes adhuc tamen corrigendi juvenis in matrimonio ſupererat. Verùm & hæc fefellit. Ducta enim è vicinâ Germaniâ uxor ad Principis ſolutiſſimos mores propria inſuper vitia, avaritiam & crudelitatem attulit. Poſtremo quoque fœmina impotens vecordiam Popieli ita ſubegit, ut hic inania nominis, ipſa vim teneret imperii. Nec ſatis illi erat vivo marito imperare, niſi impoſterùm etiam ſibi & filiis, quos duos ex Popielo pepererat, regnum firmaret. Diffidebat autem favori Polonorum, præſentem dominationem abominantium: ſed inprimis Patruorum mariti gratiam in vulgus atq; autoritatem ſuſpectabat. Hos dum amoliri laborat, erupit in ſcelus, in quo fides annalium laboret, niſi tot ſeculorum conſenſu niteretur. Perſuadet mulier nefanda marito, ut modeſto æmulorum metu ſe ſuosq; liberos exſoluturus,

dolo,

dolo, quem commenta erat, operâ commodaret. Ille, jubente ita uxore, morbum ſimulat, patruiſq; advocatis, quaſi morti proximus conjugē ac liberos commendat, Ipſâ interim, ut fidem morbi periculoſi faceret, nulla non adhibente doloris imitamenta. Flexo in veſperam die, Popielus manum, quaſi teſſeram affectûs ſui ultimam, ſeceſſuris porrigit, & ſimul infelix poculum, quo paratum à muliere venenum continebatur. Illi conceptâ intra viſcera morte abeunt, mox acti in rabiem, poſt ingentia tormenta exanimantur. Clamat mulier divinâ aliquâ vi tactos eſſe, ac recidiſſe in autores inſidias, quas Marito ſuo ſtruxiſſent. Mox corpora abjici jubet, odio quaſi ipſo & ſævitiâ in nocentes innocentium ſuam probatura. Et fefellerat fermè homines, ſed minimè Deum, qui, ſi fides annalibus veterum, prodigioſo planè & inaudito ſupplicii genere eos, qui patraverant, reos peregit. Nati quippe è cadaveribus projectorum mures, portentoſæ molis, invadunt impium parricidam, uxorem & liberos. Non aqua, non flamma, non clauſtrorum latebræ, non auxilia mini-

ſtrorum

ſtrorum arcere hos vindictæ Divinæ ſatellites potuêre. Ita tandem liberi Principis Lechus & Popielus, mox conjux, poſtremo ipſe pabulum murium facti, documentum dedêre poſteris, non poſſe à mortalibus tam horrenda committi flagitia, quin horribiliores pœnas iratum Numen inveniat.

Cap. XI.

DE PIASTO.

Ab Anno IↃCCCXXX. Ad Ann. IↃCCCXL.

Comitia ſine effectu. turba in Polonia. Piaſtus paſcit miraculosè plurimos. princeps creatur. bene diuque imperat.

CAlamitates Poloniæ ſub Popielo toleratas auxêre poſt ejuſdem exitium, orta de ſucceſſore diſſidia. Indicta Cruſviciæ comitia ſine effectu diffluunt. Et poſcentes regnum filii Patruorũ, quos Popielus ſuſtulerat, adverſos habebant Polonos. Interim omnia rapinis & latrociniis infeſta erant, & mox per interna mala machinationibus finitimorum, nudum Reip. latus objectabatur. Coacti

iterum

iterum Proceres, cum diu ſe variis contentionibus fatigaſſent, tandem eum eligunt Principem, quem nemo unquam ſperaverat. Is erat Piaſtus, Cruſviciæ oppidanus, modici agelli dominus, ſed inter fortunæ anguſtias, vitæ innocens, & inprimis erga egentes promptus. Hunc narrant ſcriptores extremis Comitiis, cũ magnâ annonæ caritate laboraretur, refeciſſe omnem eorum, qui ad comitia convenerant, multitudinem : nihil minuentibus inter tot avidas fruentium manus dapibus . eâdemque penûs fœcunditate olim ab eo exceptum Principem cum univerſo aulicorum comitatu. Quo prodigio attonitos Polonos Piaſtum nequicquam reluctantem ſalutaſſe principem. An à credulâ antiquitate hæc falſo in miraculum corrupta ſint, non habeo dicere : certe non ſine fato potitum eſſe Principatu Piaſtum, principatus ipſe oſtendit, geſtus ab illo feliciſſime, & ad ſeram poſteritatem, ordine non interrupto deductus. Quos enim poſt illum Duces vel Reges Polonorum ad Ludovicum Ungarũ numeramus, illius ſoboles ſunt, & ad eundem nuper extincti Duces Lignicenſes

ãcBregenſes, generis ſuiprimordia referebant. Incurſiones hoſtiũ ad initia ſtatim ejus acquieverunt. Latrocinia, diſſidiaq; interna, autoritate magis, quàm ſeveritate Piaſti compreſſa ſunt: comitante eum divini favoris opinione, quâ nullum inſtrumentum ad regendam multitudinem potentius Principes habent. Cruſviciam, ſcelere humano, divinæque ultionis piaculo infamem locum, Gneſnâ mutavit, vetuſtiſſimâ Principum ſede. Hic obiit annum agens viceſimum ſupra centeſimum, ætate ſanè principibus viris inuſitatâ. Sed hic quondam Agricola, frugalitatem priorisfortunæ etiam poſtea ſervaverat, gulæ & libidinum abſtinens, per quas plerique vitam præcipitant.

CAP. XII.
DE ZIEMOVITO I.
AB ANNO IϽCCCLXI. AD ANN. IϽCCCXCII.

Ziemovitus à Patre conſors imperii adſumitur. diſciplinam militarem condit. bella ejus cum Ungaris. Germanis. Pomeranis.

Piaſto

Plaſto Repicha, digna marito conjux, dignum Patre filium Ziemovitum pepererat. Qui à Patre grandævo in conſortium curarum jampridem aſſumptus, illo mortuo, magnis omnium ſtudiis ſummum regimen accepit. Vir erectæ indolis, inediæ, vigiliæ, algoris patientiſſimus; penituſque ad rem militarem compoſitus. Quanquam nec in pace obſolevit, munificus in largiendo, in pœnis lenitati propior. Simulac Patri ſucceſſerat, gentis ſuæ fortitudinem ratione temperaturus, diſciplinam militarē condidit, creato militiæ magiſtro, & ordinum ductoribus. Paulò poſt in Ungaros & Moravos, tandem & Germanos movit, repetiturus provincias, quas illi Popieli nuper ignaviâ & interregni tumultibus uſi, Polonis eripuerant. Atque hi tum, Ludovico Balbo imperante, diſcordiis internis attinebantur. Quò facilius Ziemovitus non ſua tantùm recuperavit, ſed latius ſubinde evagante belli contagione, vicina aliquot loca traxit. Pari felicitate, quæ Pruſſi occupaverant, recepit. Inde in Pomeranorum, Caſſubiorumq; duces vertit, priſcum Polonorum

ex Leſco III. ſanguinem. Sed hîc aliquantùm victoriarum ejus curſus ſubſtitit, recuſante velut fortunâ adeſſe cognatos ſuos oppugnanti. Hi ergo locorum inprimis præſidiis tuti, diu bellum ſuſtinuêrunt, fatigatiſque etiam tandem, Ziemoviti poſt inſequuta mors, ac ſucceſſoris filii impar ætas, reſpirandi copiam dedit.

CAP. XIII.
DE LESCO IV.
AB ANNO IↃCCCXCII. AD AN. IↃCCCCXIII.

Leſci impuber ætas. Curatores. pacis ſtudium.

MOriens Ziemovitus, cum XXXII. regnaſſet annos, filium impuberem Leſcum reliquit, cui grati in parentis merita Poloni principatum deferunt, datis puero rectoribus, qui Reipublicæ interim negotia tractarent. Hi ſeu incuriâ, ſeu contemptu gloriæ ſub alienis auſpiciis merendæ, neglexêre cœpto à patre Leſci contra Pomeranos bello inſiſtere. Leſco poſtea adulto occaſio effluxerat. Et erat

mitis ingenio Princeps, quique pacem quàm bellum mallet, patrium tueri principatum contentus. Ne lenitatem hanc ignaviam interpretemur, pacis artibus effecit, in quibus & ipſis habent, ubi ſe exerant bona ingenia.

CAP. XIV.
DE ZIEMOMISLO.

AB ANNO IↃCCCCXIII.
AD ANN. IↃCCCCLXIV.

Hic quoque pacis amans. ſero filium & cæcum ſuſcipit. cui reſtituta prodigioſè lux majorem Poloniæ lucem portendit.

QUaſi Polonorum animos Chriſtianæ manſuetudini ſenſim temperare vellet fatum; pacis amanti, Leſco ſimilis filius Ziemomislus ſucceſſit. Quippe & hic leni ſilentio vitam tranſegit, nullâ re nobilior, quàm filio. Quem ſero partu mater ediderat, & quaſi ne ſic quidem ſatis elaboraſſet natura, cæcum. Dubitabat penè pater talemne prolem orbitati præverteret, neſcius, quantâ per eam Polonia beanda eſſet felicitate. Attigerat annum

annum ſeptimũ puer, uſitatum tum gentili ritu tondendæ comæ, & nominis imponendi tempus. Inſtruit Pater convivium, cui præcipui ex proceribus intererant, omnes ambiguo inter gaudium triſtitiamque vultu, ſed mox durantibus adhuc epulis donata puero repente oculorũ lux novâ lætitiâ omnes perfudit. Novo illicò apparatu adornatur epulum: inditurque puero Miecislai nomen, quod nutricum poſtea blanditiæ in Mieſconem detorsêre. Interrogati ſuper hâc re Arioli, reſponderunt, lumen Poloniæ portendi. Quod augurium ſecuta Chriſti religio aſſeruit, ſed ut ſimul aliis omnibus auguribus ſilentium imperaret.

Cap. XV.
DE MIECISLAO I. PRINCIPE CHRISTIANO.
Ab Anno IↃCCCCLXIV. Ad An. IↃCCCCXCIX.

Mieciſlao plures uxores. nulla proles. Chriſtianam uxorem accipit. ſimul & fidem. Bella ejus pauca & infelicia.

Miecislai

Miecislai initia non illaudata equidē penitùs, infra tamen expectationem ſtetêre ſuorum, quos tam inſoliti eventûs augurumque vaticinia in ſpes non mediocres erexerant. Immodicus libidinum, & ignavæ penè quietis juvenis, ſeptem ſimul habebat uxores, tamen ſine prole agebat. Ea occaſio primum religioni Chriſtianæ aditum in Poloniam aperuit. Sparſi enim tum fortè per regnum ex vicinis ditionibus Chriſtiani, Principi arrepſerunt, prolem & felices ſucceſſus pollicentes, ſi ſacra hactenus uſurpata melioribus mutaret. Haud mora. Illectus ille tantarum rerum ſpe, an potius à numine tactus, uxores barbaras repudiat, & Boleslai Bohemorum Ducis filiam jam Chriſtianam ducit, nomine Dambrawcam. Eam ad Polonos euntem comitatus eſt nobilis Bohemus, nomine Perſtinius, primariæ in Poloniâ familiæ Leſciniorum autor. Ejus filius Bozuta principem poſtea in eo Regno pontificatum Gneſnenſem rexit. Frater Bozutæ filios & nepotes habuit, quorum alii pariter infulis, alii aliis Dignitatibus effloruêre. Sed antequam Miecislaus cum Sponsâ ſuâ in

manum

manum conveniret, publicè ſponſus ſacrâ lymphâ Chriſtianiſmo initiatur. Mox officii ſui ducens acceptam purioris religionis facem ſubditis etiam ſuis præferre, Archiepiſcopos duos Gneſnenſem & Cracovienſem: Epiſcopos hinc inde aliquot, paſſim verò ſacerdotes, templis conditis, inſtituit. Juvit pios hos conatus Johannes XIII. eo vocabulo Pontifex: à quo miſſus Ægidius Cardinalis, Epiſcopus Tuſculanus, conquiſitis ex Italiâ, Galliâ & Germaniâ ſacerdotibus omnia ad Romanæ Eccleſiæ ritum ac leges compoſuit. Interim naſcitur Miecislao filius, cui Pater Avi materni Boleslai nomen imponit, & adulto deinde, Ungarorum principis Geiſæ filiam Juditham jungit: cum priùs Geiſæ, mortuâ Judithæ matre, ſororem ſuam Adleidam locaſſet, cujus curâ prima quoque per Ungariam Evangelii vox inſonuit. Bella Miecislaus vix ulla geſſit, quaſi ſatis gloriæ haberet, qui tot monſtra ſuperſtitionum debellaſſet. Cum Ulodimiro Ruſſorum duce parùm feliciter congreſſus, Premiſliam, Cervenum, aliaque aliquot oppide amiſit. Miſerat porro Miecislaus Ro-

mam Lambertum Antiſtitem Cracovienſem, ut à Pontifice pro Poloniæ Principibus Regii nominis decus atq; inſigne impetraret. Sed nondum tum poſtulato huic annuere Pontifex voluit, deſiderans neſcio quid in Polonis. Amorem certè ſuſceptæ religionis non potuit, qui vel ſplendentibus illis gladiis, quos ſub Evangelici, ut vocant, textûs prælectionem ſtringere conſuevêre, ſatis effulſit.

FLORI POLONICI LIBER II.

CAP. I. DE BOLESLAO CHROBRI.

AB ANNO IↃCCCXCIX. AD ANN. CIↃXXV.

Boleſlaus ab Othone III. Imperatore Regium nomen accipit. Bellum in Bohemos. in Ruſſos. in Germaniam. iterum in Ruſſos. pacis artes.

SUſcepta à Polonis Chriſtiana Religio magnis mox præmiis remunerata eſt ſuſcipientium fervorem. Ne alia jam memorem, principes eorum ad Regiam dignitatem evexit. Quæ res ut geſta ſit, pretium videtur altiùs repetere. Clarebat tum apud Bohemos Woiciechus, ſeu, ut ab externis vocatur, Adalbertus, Pragenſis præſul, vir qui vitæ ſanctitate ſupra ſeculi ſui mores ſe extulerat. Hic cùm lentiores ad Chriſtianæ Religionis obſequium Bohemos experiretur, ad Ungaros profectus, ut ſur-

gentem ibidem divini cultûs lucem foveret, inde tandem ad Polonos venit, ubi cum aliquandiu munere Archiepiſcopali functus eſſet, propagandæ religionis ergò adPolonos abiit. Adeò neſcit in talibus viris quieſcere divini amoris flamma, pluribusq; ut luceat, Solis inſtar ſe perpetuò circumagit. Sed Adalberti noviſſimum hoc curriculum fuit, præclarum inprimis glorioſâ martyrii coronide. Hanc enim dum gentem Chriſtianâ imbuere pietate nititur, barbara immanitate confoſſus periit. Ejus poſtea corpus Boleslaus Poloniæ princeps Miecislai filius auro contrà appenſum à barbaris redemit. Quod Gneſnæ conditum, & miraculorum famâ nobile, plurimos exterorum in ſui cultum ipſumque etiam Imperatorem Germanorum Ottonem III. excivit. Hic verò in Poloniâ quæſitiſſimis honoribus cultus, ut gratum ſe oſtenderet, diadema Regium Boleslao impoſuit, remittens inſuper, quicquid unquam juris in Polonos prætendiſſent Imperatores. Adjunxit & affinitatis vinculum, deſponſata Boleslai filia Miecislao tum adhuc impuberi Rixâ, quam Ehrenfrido

Rheni Palatino ſoror Othonis pepererat. Magnas, ut apparet, in Boleslao virtutes deprehendit Imperator, quas tantis benevolentiæ pignoribus coluit.

II. Sed idem, ut ante ſemper egregius, ſic Rex factus dignos fortunâ geſſit animos. Primum ejus impetum Bohemi ſenſêre, qui fines Polonorum deprædati, primæ tamen vindictam culpæ pace oblatâ effugerant, ut repetitâ injuriâ acriorem mox experirentur. Boleslaus enim ſecundùm jam irritatus, Bohemiam cum exercitu ingreditur, & oppidorum aliis impetu correptis, aliis expugnatis, Moraviam inſuper ſibi tributariam facit. Ducem ipſum excæcat, ut ad novas machinationes redderet ineptum. Inde reverſus cum victore exercitu, in Ruſſos movet, recuperaturus Patri Miecislao erepta, & Stopolci miſeratus, qui à fratre Jaroslao ditione exutus ad Polonos confugerat. Diu multumque Ruſſiæ aperta populatus, occurrentem denique ad Bugum flumen Jaroslaum fundit, Kioviamque florentiſſimam tum urbem, occupatam Stopolco reſtituit. Abeuntem jam, tanquam re confectâ, Regem vertit iterum in ſe Jaros-

laus, opprimere ſperans itineri magis quàm prælio accinctos. Sed victus denuò ægrè ipſe fugâ ſalutem reperit; exercitus ejus magnam partem cæſus eſt.

III. His actis, ne otio torpeſceret ſuorum virtus, ſed exercitio perpetuo velut cote acueretur, Saxones Boleslaus aggreditur Leſci III., nepotibus, Pomeraniæ Dominis, infeſtos graveſque. Sed hi ſubitâ belli procellâ perculſi, fugam magis quàm arma circumſpexêre. Unde terram eorum impunè ingreſſus hoſtis latè omnia ferro flammiſque vaſtat, progreſſusq; ad Salam usque, toto itinere victorem ſe oſtendit, poſitis in ipſo flumine columnis, quæ Polonicæ virtutis Germanos admonerent. Rediens inde Prutenos corripit, Adalberti interfectores; qui bello impares pacem ſupplices petiêrunt. Igitur tributum ipſis imponitur, mittunturque, à quibus fidem Chriſtianam diſcerent. Sed hi nihil tum usque profecêre, hactenus domitis barbaris, ut meliora docentes ferre, nondum, ut ſequi vellent. Intento his Boleslao, reſumpſerat interim animos viresque Jaroslaus, audetq; invadere Polonos. Rex procedit obviam, veneratque

ratque in conſpectum uterque exercitus apud Bugum flumen. Hîc lixæ dum fortè equos adaquant, prælio præludunt, quod increſcente mox, ad famam tumultûs, utrinq; militum numero, acerrimum commiſſum eſt. Profligatis ibi victisq; Ruſſis, itidem, ut Prutenis nuper, tributum imperatur.

IV. Bellicas Boleslai laudes minimè pacis tempora detrivêre. Jam primũ quia adjutoribus opus eſt Principi, partem curarum capeſſituris, duodecim è Proceribus Poloniæ conſiliarios ſibi adſcivit, viros annis & ſapientiâ graves. Magna præterea ei ſacrorum cura, magna juſtitiæ erat. Pauperes, ſi periculum eſſet, ne per lites in longum prolatas, vel advocatorum penuriâ, potentioribus obnoxii fierent, opibus ſuis juvabat. Arces, præfecturas & regni etiam longinqua ſedulus obibat. Audita ejus vox: Reip. negotiis invigilantem gallinâ ſe veſci, quàm deliciis omnibus circumfluum cujusdam ex ſuis adverſa incuriâ transmittere malle. Hiſce moribus meruit Boleslaus, ut qui partæ Polonis Regiæ dignitatis autor fuerat, ejusdem benè adminiſtratæ abſolutum æternumq; habeatur exemplar.

CAP. II.

DE MIECISLAO II. REGE.

AB ANNO cIↄ xxv. AD AN. cIↄ vxxxiv.

Hic Patri diſſimilis. Tributa Bohemorum & Moraviam amittit. Pomeranos vincit. poſtea deterior indies.

BOleslao mortuo in filium ejus Miecislaum regnum devolutum eſt, ſegni indole virum, imparemque tuendis, quæ pater acquiſierat. Primus ejus ac potiſſimus labor fuit, quo Ruſſos compeſcuit, audita Boleslai morte rebellantes. Sed hoc quicquid erat gloriæ à Bohemis mox deſtructum eſt. Qui excuſſis tributis Polonorum, Moraviam inſuper Polonis tum parentem ſibi aſſeruêre. Eam poſt quidem ingreſſus eſt Miecislaus, ſed quaſi in id tantum, ut illam jam non ſuam eſſe palam faceret. Adeò immaniter ea, quæ patebant, vaſtavit, & mox nulla ſeriò oppugnatâ urbe militem reduxit. Felicius paulò poſt cum Pomeranis pugnatum eſt, Belæ imprimis virtute, ſtirpe Regiâ, Ungari. Quem proinde generum

Rex

Rex aſſumpſit, datâ ei in dotem Pomeraniâ, cujus dux in prælio occiderat, & ſi provixiſſet, provinciâ tamen privari rebellando meruerat. Poſt hæc Miecislaus ad ſolita voluptatum malumque otium reverſus, nihil dignum viro agitavit. Extremò denique amentiâ correptus, nec jam ſuo, ſed uxoris, impotentis fœminæ, ingenio utens, odia & contemptũ omnium incurrit. Planè in hoc quoque poſt tot omnium ſeculorum exempla fides facta eſt: Naturam poſtquam magnos viros produxit, veluti laſſam in poſteris deficere.

CAP. III.
DE CASIMIRO I.
AB ANNO cIↄXXXIV. AD ANN. cIↄXLI.

Rixa regni adminiſtratrix aufugit. Caſimirus Monachus factus. revocatur. Maſovios & Pruſſos domat.

MOriens Miecislaus unicum reliquit filium Caſimirum, ſub cujus ortum Polonia magno terræ motu inhorruit. Quod rarum illi terræ, mira fortunæ lu-

dibria naſcenti, Polonis ingentia mala portendiſſe, poſtea explicantibus ſe fatis eventus oſtendit. Decedente Patre tener admodum erat Caſimirus. Dum ergo is adoleſceret, Regia poteſtas penes matrem Rixam relinquebatur. Quâ abuſa mulier in Germanos prona, hocque ipſo Polonis gravis, cum inviſam ſe ſentiret, in Germaniam tandem, expilato fiſco Regio & diadematibus ablatis, fugit. Caſimirus ad Ungaros, inde ad matrem tendit, à quâ animi excolendi causâ Lutetiam miſſus, paulò poſt vitæ Monaſticæ ſe addixit. In Poloniâ interim mira erat rerum perturbatio. Omnia latrociniis cædibuſque mutuis ardebant. Eâq; occaſione uſus Maslaus Regi nuper à poculis, provinciam regno abſtraxit, quæ poſtea ab eo Maſoviæ nomen accepit. Nec ab externis hoſtibus quies erat; Ruſſis Bohemiſque abolendæ priorum cladium infamiæ intentis. Tantis malis preſſi Poloni ad Caſimirum tandem reſpexêre, Monachum jam, & Cluniaci in Galliâ agentem. Sed vix multis legationibus & precibus ab ipſo, ut vellet liberari voto, à Pontifice, ut poſſet, impetratum eſt. Ex

eâ

câ cauſsâ impoſita Polonis annua penſio eſt, quæ ſancti Petri nummus dicta fuit. Et alia quædam diu poſtea in Papalis beneficii memoriam obſervata.

II. Exceptus magno ſuorum plauſu Caſimirus & Gneſnæ rex ſalutatus, feſſis mox Poloniæ rebus manum applicuit. Diſſidia inter Proceres oblivione mutua, ſeu amneſtiâ ſepulta fuère. Manifeſti cædium ac latrociniorum puniti. In cæteros haud anxie quæſitum, *prudenter inveniſſe bonos, quàm feciſſe* videri malebat. Sic illi nec contemptum impunitas ſcelerum, nec invidiam pariebat cupiditas puniendi. Exin Jaroslaum Ruſſorum Ducem fœdere & mox adfinitate ſibi jungit Caſimirus, ductâ illius ſorore Maria, quam pater Ulodomirus ex Anna Baſilii & Conſtantini Imperatorum Conſtantinoplitanorum ſorore ſuſceperat. Poſtea Dobrogneva dicta eſt. Firmatis ita domi rebus in Maſovios movet, eunte obviam Maslao. Committitur acre prælium, addente pugnantibus animos hinc ira in perduelles iſthinc conſcientia ſceleris, quo veniæ ſpem abſumpſerat. Favit Fortuna cauſſæ meliori, victuſque tum

Maslaus aufugit, ſed ut à clade poſt major rediret.

III. Habitabant tum Pruſſiam, quà Lituaniæ jungitur, Jaziges, ferociſſimus populus. Ad hos confugiens Maslaus in ſuo diſcrimine ipſorum ſecuritatem periclitari facundè demonſtrat. Moti illi hominem Maſoviæ ſuæ reſtituunt. Caſimirus properè copias contrà adducit, mox viſa multitudine hoſtium trepidare penè cœperat. Sed animum labantem ſomnium erexit: & quaſi timiditatis notam deleturus Rex fortiſſimè poſtea pugnat: ita ut ſuos hortando, hoſtem feriendo defatigatus ac pene ſemianimis in caſtra referretur à gregario, cui poſtea nobilitatis inſignia contulit. Maslaum iterum victum Pruſſi ipſi, ut cæde perduellis clementiæ victoris litarent, in crucem agunt, inſultantes, ad alta niſum, ad alta perveniſſe. Victoriam hanc Pruſſorum deditio & optatiſſima toto regno quies ſecuta eſt: quæ afflictas ante Caſimirum Poloniæ vires & per bella nondum penitus recreatas blandiſſime focillavit. Gratior erat Polonis tanta felicitas, quia magno

gno conſtabat, quippe cujus autorem Regem multis calamitatibus, precibus & laboribus repugnanti velut Numini extorſiſſe videbantur.

CAP. IV.

DE BOLESLAO AUDACE.

AB ANNO CIↃ LIX. AD ANN CIↃ LXXXII.

Bellum Bohemicum. Pruſſicum. Ungaricum. Ruſſicum. Ungaricum alterum. Ruſſicum alterum. Kioviæ luxuriant Poloni. Boleſlaus degenerat. Staniſlaum occidit. in exilio ſua manu perit.

EX tribus Caſimiri filiis, qui Patri ſuperſtites manſerant, maximum natu Boleslaaum Regem Poloni aſſumunt. Juvenculus is adhuc erat, ſed magnâ induſtriæ indole, & parem arduis conatibus ipſum fatum judicavit, cum imperium capeſſenti tot oſtendendæ virtutis occaſiones aperuit. Undique malè habiti à ſuis Principes ad Boleslaum confluxêre, opem roga-

rogaturi : id quoque providente fortunâ, ut fortisſimi juvenis auſpiciis ſpecioſam miſericordiæ famam circumdaret. Primum Boleslai impetum Bohemorum princeps Premislaus excivit, qui fratrem ſuum Jaromirum à Polonis receptum dolens, vaſtatâ immaniter Sileſiâ ad Polonorum fines pervaſerat. Sed eundem mox velut emiſſo aculeo fugientem ſecutus Boleslaus, illatas Polonis injurias in Moravis acerrime vindicat, magnâ inde prædâ abductâ. Atrociora metuens Bohemus ad pacis conſilia vertit, fratremque Jaromirum dato Pragenſi & mox Olomucenſi Epiſcopatu, Boleslaum ductâ ejus ſorore Suentochnâ mitigat. Qui clemens ingenio non invitus bella ignoſcendo tranſigebat, & tum aliud ad bellum avocabatur.

II. Etenim, dum his intentus agit Boleslaus; Pruteni rebellantes Pomeraniam & Poloniæ oram vaſtaverant, occupato Grodeco, quod prædam poſt vectantibus ſuffugium dabat. Rex cum ſuis advolans, cum hoſtem intra dictam arcem ſylvarumque porrò ac paludum invia latentem elicere non poſſet, dolo aggredi-

greditur. Simulat fugam, moxque erumpentibus velut ad prædam Prutenis improvisò ſupervenit, cæditque palantes ac ſecuros: hoc majori ſuorum virtute ac gloriâ, quòd Oſſam flumen tranaturi tegumenta corporis abjecerant. Victorem inde Prutenorum Bela exul, cui amita Boleslai nupta erat, & ex Ungaris multi in Belam proni, in Ungariam traxêre. Cui Rex Ungarorum Andreas præter ſuorum copias, robora Germanorum Bohemorumque oppoſuit. Concurritur ad Tibiſcum flumen, ambiguo aliquandiu Marte, donec Ungari ad Belam & Boleslaum tranſeuntes animos abſtulere relictis. Plurimi tum ex his cæſi. Princeps Bohemorum Uratislaus captus. Andreas Rex è fuga reprehenſus & malè ab Ungaris exceptus periit. In hujus ſolium cum Belam Boleslaus repoſuiſſet, donatum præmiis exercitum, ipſe gloriâ contentus reduxit. Magna ſane illius hoc bello & plane ut ſibi pugnantis fortitudo eluxit, cum alii victurus eſſet.

III. Reverſus ab Ungariâ Boleslaus matrimonium init, ducta domum Viſſeſſava Ruſſorum cujuſdam principis filia.

At

At non diu hæſit inter curas nuptiales ; eaſque ipſas ſi non bellum, belli tamen apparatus interſtrepuêre. Ruſſi illi in animo, nec patiebatur excidere Izaslaus Kievienſium Princeps, qui tum ejectus à ſuis cum Boleslao erat. Cœterum inchoato bello Ruſſi, & qui præcipue petebatur Viſſeslaus haud ſuſtinuerunt ad pugnam conſiſtere. Kievienſes quoque conſcientiâ trepidi magis de venia, quam tuenda urbe laborabant, venientemque Izaslaum etiam ambigua ſpe impunitatis recipiunt. Ex iis ſeptuaginta, duces nuper ſeditionis vita vel oculis mulctati. Boleslaus dimiſſo in hyberna exercitu ipſe Kioviam abiit, ut aſſiduos belli labores brevi quiete interjungeret. Hyeme exacta eundem neſcio quæ cauſa in Premiſlienſes concitavit. Cui venienti minora in eo tractu oppida facilè patuere, Premislia obſidenda fuit, urbs hinc fluvio Sano freta, inde vallis & hominum, qui eo ex agris confugerant, numero. Etiam cum occupata tandem eſſet, tamen refugi in arcem obſeſſi, vix longa demum fame, & quæ hanc comitantur, malis edomiti dedidêre ſe, vitam prius pacti, &

quod

quod quiſque uno onere ſecum efferre poſſet.

IV. In Ungaria interimBelam, quem paulo ante ad Regnum evexerat Boleslaus, illabentis forte cameræ ruina graviter afflixerat. Unde ſecuta mors æmulos ad ſpem regni erexit. Filii Belæ ad Boleslaum confugiunt, opem & ut beneficium patri datum in filiis tueretur, rogantes. Ille quanquam cœptis in Ruſſiâ bellis ægrè abſtrahebatur; ceſſit tamen obſtinatis precibus ſupplicum. Veniens in Ungariam Boleslaus terruit mox Salomonem, Regis nomen uſurpantem,utBudæ ſe non credens Moſonum arcem ingrederetur. Interim Epiſcopi medios ſe interponunt, armorum incerta utrique parti, Belæ filiis inſuper belli patriæ illati infamiam demonſtrantes. Initur pax his conditionibus, ut Belæ filii ducum titulo & tertiâ regni parte contenti, ſummum nomen Salomoni relinquerent.

V. PacemUngaris dederat Boleslaus, ſed nondum ſibi. Ruſſi iterum vocabant, & Izaslaus, quem fratres denuo Kioviâ ejecerant. Venientis impetum primum Volhinia excepit,& in ea Lutzkum,quod

Rex

Rex poſt ſex menſium obſidionem demū expugnavit. Duci illius Igoro ſeu Gregorio venia data. Inde ad Kiovienſes converſus Rex Vuſſevolodum cum exercitu obvium habuit. Cum ad pugnam veniſſent, laborare primo coitu dextrumPolonorum cornu cœperat; ſed mox miſſo à Rege ſubſidio, reſtitutum eſt. Unde mutata aciei fortunâ pelluntur in fugam Ruſſi, penè jam victores. Profligato hoc exercitu, Rex ad Kioviam promovet caſtra, obſeſſamque aliquandiu expugnat. Cui quanquam iram victoris merenti parcitum tum tamen eſt, infelici planè clementiâ, & quaſi ad id, ut eſſet, unde corrumpi Regis felicitas poſſet.

VI. Verè quodCapua olimAnnibali, id Boleslao per hyemem habitata Kiovia fuit. Hîc ille tot gentibus formidabilis, ille victor exercitus elanguit, otio ſcilicet hyberno ad malas libidines abuſus. Nec ſtetit intra viros malum. Delata enim velut aurâ peſtiferâ in Poloniam harum libidinum fama uxores quoque corrupit, diu jam maritorum abſentiam malè ferentes. Placuit fœminis nefandum vindictæ genus, ut libidinem libidine ulciſcerentur.

rentur. Graſſabaturque tum paſſim juvenum licentia, ut difficilis eſſet etiam pudentioribus caſtitatis ſuæ cuſtodia. Unde Margarethæ cujuſdam, quæ Nicolai Zembocii uxor fuit, virtus laudatur; quæ cum duabus ſororibus in turri Zemboyienſis templi multo tempore latuit, familiâ illis per funem alimenta ſuppeditante. Cæterum auditis uxorum ſuarum flagitiis viri indignatione accenſi, miſſionem petebant: hâc non impetratâ, clam, Rege nequicquam prohibente, domum dilabuntur. Rex deſolatus à ſuis, metuenſque ne cum tam paucis inter infenſos agens, contemptum, ac mox periculum provocaret, ſequi cœteros neceſſe habuit. Reverſus fugæ autores capitali ſupplicio, cæteros publicatione bonorum, aut carcere diuturno multat. Nec à fœminis temperavit. Uberibus adulterarum, ſi quibus indulgentia maritalis pepercerat, horrendo vindictæ genere abſtrahi ſobolem, catuloſque admoveri juſſit. His rudimentis Boleslaus ſævitiæ initiatus non deſtitit poſtea in innocentes juxta ac noxios graſſari: documentum omnino præbens, Exui inter crebra ſupplicia ſanguinis

nis humani reverentiam, inviſæque pridem crudelitatis uſu tandem venire amorem. Mox & exactionibus inſolitis onerare ſubditos cœpit. Palam denique adulter, Chriſtina nobili fœminâ, marito Miecislao abductâ ad fædas voluptates abutebatur. Quid multa? in Tyrannum jam degenerabat, ille nuper optimus Princeps Boleslaus.

VII. Sed ut morbi, ita vitia nondum planè adulta ſanari poſſunt, ſi manum admittant, præbeantve patientiam remediis. Boleslaus hic ferre penitus non poterat vitæ ſuæ cenſores: & Stanislaũ Sczepanovium, Epiſcopum Cracovienſem, virum non minùs ſanctitate, quàm gente nobilem, ulcera ipſius liberius tangentem peſſimè oderat: quærebatque labem aliquam famæ viri adſpergere: quo autoritatem arguentis excuſatiùs contemneret. Comperto tandem, cum diu rimatus nihil aliud reperiſſet, emptum à Stanislao agrum quendam, emptorem male acquiſitæ poſſeſſionis per hæredes (nam venditor, paulò poſt acceptum pretium, obierat) jubet inquiri. Ut innocentiam ſuam probaret Epiſcopus, mortuum, cujus

ager

ager fuerat, Petricum (ut cum Cromero plerique alii tradunt autores) ſuſcitat, decantatiſſimo per Poloniam miraculo. Boleslao nihilominus ad ſcelera contumaciam addente, pertinax quoque Epiſcopus fuit in monendo, & fortioribus tandem remediis agendum ratus, Regem à communione ſacrorum prohibet. Ille magis etiam iratus, Epiſcopum ſacris tum operantem interficit, inflicto capiti illius tam valide gladio, ut exſiliens cerebrum templi parietes adſpergeret. Percuſſus mox majori ab ipſo Pontifice Romano fulmine, annum circiter poſt cædem exegerat, cum exoſum ſe omnibus ſentiens, & conſpiratione etiam impetitus in Ungariam cum filio profugit, ubi cùm aliquandiu vixiſſet, conſcientiæ torminibus impar & amentiâ correptus, finem ſupplicii manu fertur quæſiviſſe. Alii alium Boleſlai exitum memorant. Sed quiſquis fuit, meretur lachrymas degener illius ex optima adoleſcentiâ poſterior ætas: admonetque mortales fragilitatis ſuæ, cui adeò ipſa etiam, quam cuncti expetimus, felicitas periculoſa eſt.

CAP. V.

DE ULADISLAO HERMANNO.

AB ANNO CIↃLXXXII. AD ANNUM CIↃCIII.

Fratris vices principis nomine ſuſcipit. bella ejus cum Pomeranis. cum Imperatore Henrico. domeſtici tumultus. Filii ipſius expeditiones quadam.

EXacto Boleſlao Audace, deſtitutum capite Regnum, & Ruſſorum tum inſuper incurſionibus vexatum, frater Audacis, Uladislaus, nomine principis in ſe ſuſcepit. Regis titulum refugiebat, ſeu ſpe fratrisredituri (nam mors ejus ſeriùs demum vel ſequuta eſt, vel innotuit) ſeu metu Pontificis, qui Poloniæ, ut ſacris, ita Regis creandi poteſtate interdixerat. Prima ergo illi cura fuit Pontificis interdicta tollere, miſitque in id legatum; qui tamen nihil amplius quam libertatem ſacrorum impetrare tum potuit. Poſt hæc Uladislaus Mieſconem fratris exacti filium egregiâ indole juvenem ex Ungariâ revocat, miſeratione, vel metu, ne Unga-

rorum.

rorum ope ad Paternum regnum nitere-tur. Sed hunc ſexto à reditu anno ſeu mors fato propera, ſeu artes patris inimicorum, ultorem filium timentium, abſtulerunt. Uladislao duo erant filii, alter Sbigneus ex matre impare natus, alter Boleslaus à detortis labris *Crivouſti* appellatus, quem Juditha mater diu ſterilis, nuncupatis ingentibus votis à Deo impetravit.

II. Cæterum Uladislaii iſtius tempora Pomeranorum Prutenorumque maximè incurſiones inſignierunt. Qui poſt multas demum expeditiones eò redacti, ut quieſcerent. Primum in illos bellum ſine ſanguine ſtetit, cum territi fidem & obſequium pollicerentur. Alterâ expeditione res ad prælium devênit: quod tamen æquis manibus patratum videri poterat, niſi nocte, quæ pugnam diremit, fugiſſet hoſtis. Tertius impetus circa Naclum conſumptus eſt, quæ arx Pomeranorum poſt actam prædam fugientium receptaculum erat, nec potuit tum à Polonis expugnari. Poſtremo denique certamine laſſata hoſtis contumacia, redditis quæ abſtulerat, clementiam Uladislai invocavit.

III.

III. Dum hæc in Pomerania geruntur, conflaverat neſcio quod fulmen in Polonos Imperator Henricus IV. Uratislao enim Bohemorum Principi dum Regiam dignitatem conferret, jus quoque in Poloniam, quod nullum habebat, dederat. Hujus ergo filius Prædislaus, quaſi ſua ſibi vindicaturus, Poloniæ fines invaſit, vaſtavitque. Quem miſſus à Uladislao Secechus Cracovienſis Palatinus, impiger militiâ vir, repulit fortiter, & actis per Moraviam prædis graviſſimè ultus eſt. Ivit tum impetratâ à Patre veniâ Sececho comes principis filius, Boleslaus, novem ferè annorum puer, ſed qui annos ingenio præcurrebat. Magnâ induſtriâ is omnia, quæ in caſtris gerebantur perluſtrans, in futurum poſt uſum ſeponebat. Idem paulò poſt latrones, qui ex Pomeraniâ egreſſi Miedzericum occupaverant, rectore Sececho, repreſſit. Talibus curis ac facinoribus Boleslaus futuræ magnitudini præludebat.

IV. Hoſtibus domitis jam pace florere Polonia poterat, niſi domeſticæ ſeditiones turbaſſent. Secechus ille, cujus facinora egregia modò narrabamus, meritis

in

in Rempublicam & gratiâ principis tumens,potentiam ſuam,ut ferè fit, oppreſſione inferiorum oſtentare cœperat. Inde non invidiâ tantum ſed odio quoque civium flagrabat. Multi illo ſtruente everſi, multi proſcripti, vel proſcriptos ſequuti in Bohemiam erant. Qui opem pollicente Bohemorum rege, adſcitoque in ducem Sbignei Uladislai notho, quem Pater monaſterio incluſerat; denique pertractô in ſocietatem Uratislavienſium præfecto Magno comite, arma parant in Secechum. Uladislaus ſe per latus miniſtri petiratus, exercitum conjuratorum, quibus Pomerani quoque jam recens acceſſerant, circa Cruſphiciam adoritur, ſtrageque inſigni afficit, Sbigneo ipſo, qui caput omnium erat, capto. Cui non difficulter tamen mox ignovit Uladislaus,manſitque pater erga hoſtem etiam filium.

V. Sed paulò poſt reſuſcitatum eſt hoc belli civilis incendiũ, & Boleslaum quoque alterum filium, intactum antea, traxit in partes eorum,qui inSecechum conſpiraverant. Ægrè adhuc à Sececho divellebatur Uladislaus Pater, incertùm an

ob virtutem viri, an ex more principum, qui Amicitias proprio faſtidio facilè omittunt, ſi excutere coneris, cedendi pudore, ambitioſiùs plerumque retinent. Noſter tamen hic publicæ quietis ſtudio, in exilium clientis, quo illa redimi poſſe videbatur, conſenſit. Compoſitâ ſeditione domeſticâ Boleslaus filius arma à Patriæ viſceribus in Pomeranos, & mox Ruſſos convertit, repreſſisque fortiter utriſque, regnum patri ſecurum, ſibi per beneficia obnoxium devinctumque magis reddidit.

CAP. VI.
DE BOLESLAO III.
COGNOMINE CRIVOUSTO.
AB ANNO CIↃCIII. AD ANN. CIↃCXXXIX.

Crivouſti in Bohemos expeditio. In Pomeranos. mox iterum in Bohemos. iterum in Pomeranos. Bellum cum Henrico Imperatore. bellum in Pomeranos duplex. Fratris Sbignei cædes. Palatini Cracovienſis dejectio. Expeditio in Ruſſos. in Ungaros. in Ruſſos diverſæ expeditiones. extrema infelix.

VLadiſlao mortuo filius ſucceſſit Boleslaus, jure naturali hæres, ſed quô digniorem, etiam ſi ſuffragiis agendum fuerat, nulla electio inveniſſet. Magnæ juvenis ſpecimina virtutis ediderat, ſed majora mox principatum adeptus, exſeruit. Bellis ſanè exercitatiorem virum non habuit Polonia, poſſetque illa hunc Martis pullum numero conflictuum Marcellis Iuliiſque Romanorum ferè opponere. Sed mihi nunc pugnas illius omnes memorare per propoſitam animo brevitatem non licet; præcipuas, nec has niſi ſtrictim enumerabo. Initia Boleslai invidia Sbignei fratris maxime exercuit. Qui ſupra aſſignatæ à patre hæreditatis ſortem aſpirans, varios ſubinde in Principem hoſtes concitavit. Primùm quidem Borivojum, Bohemorum ducem. Sed is cum ad fines Polonorum perveniſſet, pudore injuſtæ cauſſæ à ſuis deſertus, re nullâ effectâ domum rediit. Conatum tamen ejus ulciſcendum putavit Boleslaus, miſitque copias, quæ duce Zeliſlao, uno è Proceribus Polonis, omnem Moraviam hoſtiliter pervagatæ ſunt. Mox eodem Sbigneo machinatore

Pomerani inſurrexêre. Hos lentius quidem, nec ſine diſcrimine, compeſcuit tamen ad tempus Boleslaus, Bialogrodo, Colberga, Coſmino, Veleno, præcipuis tum Pomeranorum oppidis expugnatis.

II. Sed paulo poſt cum utrâque hâc gente repetenda fuit bellorum tela. In Bohemos incitavit Boleslaum fœdus & affinitas Colomanni Ungarorum regis, quem oppugnans Henricus V. Imperator, Bohemos, ut tributarios tum imperii, ſecum traxerat. Ingreſſo Bohemiam Boleslao oppoſuêre ſe Vaſco & Mutina, delecti à principe ſuo, qui in Ungariam ſecutus Imperatorem erat, Duces. Sed hi fuſi, Pragamque profugi, quicquid apertum aut imbecillum in Bohemia fuit, prædæ hoſtis reliquêre. Interim abſentia Boleslai audaciores Pomeranos fecerat; & ſeu impetu, ſeu proditione arcem Uſcæ occuparant. Huc ergo feſtinato itinere regreſſus Boleslaus Velenum obſidet, quod & ipſum ad hoſtes defecerat. Aderat tum Boleslao Sbigneus, iniquus adhuc fratri, & occulte cum hoſte ſocians conſilia. Nocte quadam irrumpere Pomeranos in caſtra Principis juſſerat, omnia prompta polli-

pollicitus. Illis advenientibus commodùm erat in excubiis, id quod ſolenne habebat Boleslaus, & in re ſubitâ, cum vires non poterat, dolum oppoſuit. Ruentem enim in caſtra hoſtem ſolus cum paucis excubitoribus à tergo adoritur, voce, terrendo hoſti, ſuiſque, qui in caſtris erant, excitandis, altùm ſublatâ. Pomerani circumventos ſe rati, concidunt, & mox accurrentibus Polonis plurimis profligantur. Tantum valet Principis in caſtris præſentia, & vel dormientes exercitus unius vigilia poteſt defendere. Cæterùm depulſis ita Pomeranis, Sbignei etiam perfidia non diu latuit. Cujus publicè convictus, cum omnium ſententiis ad capitis ſupplicium addiceretur, exilio multatus eſt, moderante ſic pœnam fratre, ut nec flagitium inultum, & reus clementiæ exemplum foret.

III. Bellum Bohemicum parvum mole ipſum, ſed magni alterius cauſſa extitit. Henricus enim Imperator, adjutos à Boleslao Ungaros indignatus, Marchiam & Sileſiam ditiones tum Polonorum invaſit, omniaque iſtic velut torrente corripuit. Sola Glogovia in obſidii toleran-

tiam obſtinata, victori cæterorum moram objecit: animante ad conſtantiam oppidanos Boleslao, obſeſſoreſque aſſiduis incurſibus laceſſente. Miſſis fortè poſt pacis cauſſa à Boleslao legatis, leges iniquiores propoſuit Imperator, theſaurumque ſuum oſtendens, hunc Polonos perdomiturum, dixerat. Ad quod Scarbicus, princeps legationis, ut arrogantiam Cæſaris perſtringeret, demptum digito annulum theſauro injiciens, aurum, inquit, adjiciatur auro: ſubindicans haud dubiè, fruſtra auro terreri viros, quibus ferro manus, animus virtute armatus ſit. Intellexit quoque ſcomma imperator, idque eluſurus, *habdanck*; inquit: quæ gratias agendi apud Germanos formula eſt; nomenque Habdanckiorum familiæ dedit, quæ hodieque inter clariſſimas Poloniæ habetur. Cæterum cum reverſi ad ſuos legati datas àCæſare conditiones retuliſſent, vehementer animi Polonorum accenſi commotique ſunt. Ita ut qui hucuſque ſubitariis tantum aſſultationibus Cæſarianos vexaſſent, tandem prælii tentare aleam decernerent. Locus erat prope Uratislaviam, longâ porrectus planitie,

nitie, & ob id Polonorum aciei commodior. Eo cum ventum utrinque eſſet, initur prælium, in quo ingens inprimis Boleslai fortitudo emicuit. Quippe & ipſe ſtrenuè ciebat pugnam, & cum initio Germani graves eſſe cœpiſſent Polonis, cedentes hos occurſando animandoque ſubinde reducebat in hoſtem; donec vi equitatus legiones Germanorum perrumperentur, inclinaretque ad Polonos victoria. Magna eo prælio utrinque ſtrages edita eſt: adeò ut inſepultorum cadaveribus illecti canes difficilem iter facientibus tranſitum darent. Unde Campi Canini nomen hodie etiamnum agro, in quo commiſſa pugna eſt, manet. Poſt prælium cum Henricum in Italiam vocarent negotia, & is pacem expeteret magis, quàm palam offerre vellet, profectus ad eum eſt Boleslaus Padenbergam Franconiæ oppidum. Ubi honorifice acceptus non pacem tantùm cum Cæſare, ſed & affinitatem inivit; acceptâ in conjugem ſorore illius, deſponsâque porrò Uladislao filio ſuo impuberi adhuc filiolâ Cæſaris itidem parvâ, Chriſtinâ, cujus paulo poſt ſæpius fiet mentio.

IV. Pace hac factâ, data eſt Boleslao ſed brevis armorum quies. Nam paulo poſt & in Pomeranos reſumendum bellum fuit, quod tamen intra unius oppidi Nacli expugnationem ſtetit: & in Bohemos illum miſeratio Sobieslai impulit, qui à fratre ſuo Bohemorum Rege ob cædem conſiliarii cujusdam, carceri incluſus. & mox inde elapſus in exilio agebat. Quo reſtituto bellum quoque conquievit. At fortuna Sobieslai hujus, Sbigneo, quem itidem à fratre Boleslao in exilium ejectum diximus, ſpem veniam nanciſcendi attulit. Reverſus receptuſque in gratiam eſt, ſed ut citius periret. Offendit enim mox faſtu ſuo fratrem, aderantque etiam illico proceres quidam, qui privato in Sbigneum odio omnia illius ſeu bona ſeu mala in deterius torquentes, ſtimulabant occultè Principem, ut æmulum, quem nulla b eneficia emendarent, amoliretur. Ita miſſi à Boleslao ſunt, qui hominem obtruncarunt, prius eundem conviciis adorti, ut per jurgium privatâ irâ occiſus videretur. Sed ceſſit mox ea cædes Boleslao in aſſiduum vitæ tormentum; Perpetuo hoc conſcientiæ ingenio,

ut

ut fœditatem criminum ſuorum, cum peracta ſunt, rectius demum introſpiciat, mirâque tum exaggeret facundiâ. Pauco interjecto tempore Scarbimirus quoque Palatinus Cracovienſis periit; vir acer ingenio, ſpectatuſque militiâ, ſed ſua jactantius extollens, idemque palam criminator in Principem. Toleratus aliquandiu, tandem cum potentiæ ſuæ fiduciâ, apertè ſeditiones moliri videretur, Senatu motus, excæcatuſque in carcere vitam finiit. Atque ut ignominiæ ejus, aliquod ultra mortem quoque ſupereſſet monumentum, conſtitutum tum eſt, ut poſthac Caſtellanus Cracovienſis Palatinum loco ac dignitate anteiret. Dum hæc in Poloniâ geruntur, ceperat iterum Pomeranos quietis ſuæ tædium. Denuo Boleslaum laceſſunt, Suentopelco duce, quem paulo ante victis Naclenſibus impoſuerat Boleslaus. Obſeſſum ergo rurſus à Boleslao Naclum eſt, expugnatumque. Cæteri quoque Pomeranorum ante expugnationem hanc prælio victi, poſt debellati, cum imperio Polonorum, religionem ſimul Chriſtianam, quam bis ante acceptatam, bis rejecerant, bonâ jam fide receperunt.

V. Hinc jam tandem Boleslao in eadem fere hactenus arenâ luctanti novum campum Ruſſia aperuit. Fugerat ad Polonos, Patrui Ulodimiri inſidias vitans Jaroslaus, affinis Boleslai. Eum reducere Ruſſi quidam Ungarorum & Boleslai ope laborabant. Sed Jaroslaus inter pugnandum confoſſo equo excuſſus, & ægre à ſuis protectus, poſtquam in tentorium relatus eſſet, ex vulnere obiit. Cum cauſſa belli, bellum quoque ipſum intercidit. Poſtea Boleslaus Volodorem Przemisliensium Ducem, arma inPolonos cientem compeſcuit.Quo facto, ire in Ungariam parabat cognatos ſuos, Stephani regis exules filios cum matre in regnum repoſiturus.Jamque ad Scepuſium progreſſus, expertusque etiam prælio cum Alberto Auſtrio fuerat, cum cœpto abſtrahitur per Ruſſos nova iterum molientes. Hos verò antequam vi tentaret Boleslaus, dolo adoriendos ſuadebant proceres. Unum eſſe inter ipſos Jaropelcũ videbant, à quo cæteri penderent. Ducem hunc tolli, ingens fore belli compendium.Ei conficiendæ rei Petrus Uloſtovicius, Comes Xianſenſis ſe obtulit. Hic conſentiente

Sena-

Senatu, proficiſcitur ad Jaropelcum, læſumque ſe à Principe ſuo ac profugum non ſine multis conviciis queritur. Credidit homini Jaropelcus, ſed paulo poſt ab eodem, dum forte ruri cum pauciſſimis ageret, comprehenſus ad Boleslaum adducitur. A quo in carcere per annum detentus, poſt magno ære redemptus ad ſuos rediit; cum prius amicitiæ fidem Boleslao dediſſet. Sed is fidem poſtea, quam vindictam amittere maluit. Fraudem fraude ulturus, mittit in aulam Boleslai, Ungarum quendam, qui captatâ occaſione Principem occideret, vel quocunque modo proderet. Hic quâ erat ingenii ac morum verſutiâ, Principis amicitiæ ſe inſinuat, ac tandem poſt longæ familiaritatis uſum, præfecturam Visliciensem impetrat. Quam cum aliquandiu tenuiſſet, advocato poſtea Jaropelco tradit. Ab hoc vero cum pacta forte præmia poſtularet, lingua oculiſque privatus dicitur, ſolito proditorum fato, ut etiam quibus profuere, inviſi ſint.

VI. At habent plerumque hoc fraudes, ut cautos reddant, quos deceperint; raròque iidem eoſdem fefellerunt. Bo-

leslaum tamen recens àRuſſis fraudatum, graviore mox dolo iidem circumvenêre. Jaroslaum Halicienſium ducem, principatu à ſuis dejectum & ad Polonos profugum revocabant quaſi pœnitentia mutati Halicienſes. Interim tacite reliqui Ruſſorum militem cogunt, Ungaris quibuſdam adſcitis. Boleslaus exulem ad reſipiſcentes reducturus, minori, quàm in perfidos & hoſtilia molientes opus erat, exercitu advenit. Cui ad Haliciam Ungarorum turmæ ſpecie gratulandi occurrentes, Polonorum noviſſimo agmini ſe jungunt. Idem faciunt Halicienſes, omnes amicitiam vultu præferentes; mox circumdatos Polonos invaſuri. Suboluit fraus Boleslao, ſed cum jam nonniſi præſenti periculo vel dedecore effugi poterat. Conſultanti ergo quid facto opus eſſet, occupare parantes ſe pugnæ Ruſſos viſum eſt. Mox irruens orditur prælium. Secutis pari virtute cæteris, non infeliciter cedere res cœperat, cum aliâ parte fugam orſus Palatinus quidam, plurimis idem faciendi pudorem abſtulit. Pauci cum Boleslao ſaucii feſſique reſtitabant Ruſſis vincentibus; jamque equus ſub Prin-

Principe defecerat, inſtabantque extrema omnia, cum gregarius alium illi equum ſuppeditans, perſvadet, ut maturatâ fugâ meliori ſe fortunæ reſervaret. Magnus poſtea militi honos habitus eſt. Palatinum miſſa à Principe pellis leporina, colus & fuſus, pudore ad laqueum adegêre. Ipſe Princeps adeo impatiens ignominiæ fuit, ut conſpectum hominum vitans aſſiduo ſe domi luctu maceraret: non inuſitatà humanis animis in ſe & fortunam iniquitate; unius ut calamitatis ſollicitudine, proſperorum omnium memoriam obliterent.

CAP. VII.

DE ULADISLAO II.

AB ANNO CIↃCLXL.
AD ANN. CIↃLXLVI.

Bellum Bohemicorum. Petri Dunini caſus. Bellum inter fratres.

MOrtuo Boleslao paternarum poſſesſionum hæreditatem, ita ut pater juſſerat, quatuor filii crevêre. Summum rerum regimen primus natu Uladislaus accepit.

accepit. Sed ut ditiones, ita virtus paterna diviſa minorque filiis: hujus verò etjam minimum Uladislao contigit proximo partis ſucceſſori. Bellum is extra fines Patriæ nullum geſſit, præter Bohemicum, quod tamen ultra populationes Sileſiæ non proceſſit, ac morte mox Ducis Bohemorum Sobieslai finitum eſt. Inde inturbidum externis regnum, ſed ut eò gravius interna mox ardeſcerent. Non diu enim fratres inter ſe concordes egêre; culpa maximè Uladislai, cujus ambitionem imminuta principatus ſors acriter urebat. Accedebat ſtimulus domeſticus, Chriſtina uxor, quæ Cæſare patre avoque orta, indignabatur nupta eſſe marito, qui tam anguſte imperaret. Nec puduit Uladislaum à Proceribus poſtulare, ut unum ſe Patriarum ditionum vellent hæredem. Sed adverſos omnes expertus, & acrius mox inſtigante conjuge, tributa fratribus imperat, poſtremò quoque conquiſito externo milite, quædam eorum oppida invâdit. Illi Principis veneratione, ſeu virium diffidentiâ ad preces confugiunt, fratris fidem Procerumque interceſſionem implorantes. Et ex his quidem

quidem non paucos illis cauſſæ æquitas & miſericordia conciliavit. Inprimis non tegebant affectum Vuſcborius, Palatinus Sendomiriæ, ac Petrus Duninus Scrinnenſis Comes: quorum ille vim minabatur, alter monendo Principem ad æqua flectere laborabat; uterque ob id aulæ exoſus.

II. Sed in Duninum vehementiùs Chriſtina efferbuit, pridem illi aliam ob cauſſam infeſta. Proceſſerat enim is aliquando cum Principe venatum: cumque nox in ſylvis errantes oppreſſiſſet, poſt refectum ferinâ, & aquâ corpus, dormituri in ſtratas humi penulas procubuerant. Tum Uladislaus jocans ad Petrum: molliùs nunc tua, inquit, uxor cum Abbate Scrinnenſi cubat. Nil moratus alter; fortaſſe & tua, inquit, cum Dobeſſo. Vocabatur autem ita Juvenis quidam Nobilis, formâ elegans, Chriſtinæ in deliciis. Altè admiſit ad animum Uladislaus jocum Dunini, nec abſtinuit, quin Chriſtinæ aperiret. Hinc flagrantior jam in hunc offenſa. Nec multò poſt ille nuptiis filiæ, quam Jaxæ SerborumDuci elocabat, occupatus, à Dobeſſo per inſidias capitur, linguaque & ocu-

& oculis privatus vivere pœnæ ſuæ ſuperſtes jubetur: clariſſimo documento; Cautè jocandum eſſe cum dominantibus: quod hi & facillimè offenduntur; & imprudentius jocantium argutiis gladii ſæpe promptiùs, quam ingenii acumen opponunt. Cæterùm commiſſa hac cæde, magis metus atque odia procerum in Principem, ſimul crudelitas Principis in fratres gliſcebant. Quippe accitis in auxilium Ruſſorum Ducibus, Henricum fratrem Sendomiriâ; Boleslaum Ploſco omnique Maſovia exuit: fugienteſque ad Miecislaum, qui ſolus fraternæ potentiæ reſtitabat, perſequitur. Stitit venientem Poſnaniæ obſidio, tandemque evertit. Forte enim ſecurius aliquando obſeſſor exercitus agebat, poculis ludiſque indulgens, raris nec ſobriis excubantibus vigiliis. Uſi occaſione fratres, qui haut procul aberant & ipſi exercitu inſtructi; ſolutos ac languidos circumveniunt, & erumpentibus ſimul ad datum ſignum oppidanis fugant cæduntque. Uladislaus Cracoviam primum, mox & illinc, prævalente fratrum factione expulſus in Germaniam ad Conradum Imper. Chriſtinæ ſo-

næ ſobrinum confugit. Quo eum mox uxor cùm liberis ſequuta eſt. Ibi vivere ex alieno neceſſe fuit, quibus nuper ſua non ſufficiebant.

CAP. VIII.
DE BOLESLAO CRISPO.

AB ANNO CIↃ CXLVI.
AD ANN. CIↃ CXXIV.

Bello fraterno Conradus ſe interponit. & poſt eum Fridericus Barbaroſſa. Sileſia à Polonia avulſa.

FRatre exacto, proximus ætate Boleslaus principatum adſequitur, virtute ante Uladislaum imperare meritus. Hic in cæteros fratres benignus ac liberalis, cum exule ſubinde adhuc luctari habuit de Principatu. Quippe is omnia pro ſceptro recuperando tentans, varios in Polonos concitabar hoſtes. Primus cauſſam illius ſuſcepit Conradus Imperator, legatosque miſit, negotium Uladislai acturos. Facilè ſe Boleslaus purgavit Imperatori, cognitâ exulis culpâ æquiori & aliis

liis tum molitionibus intento. Parabat enim bellum in Aſiam, in quam tandem cum ob viæ compendium, ſecuritatemve per Poloniam iret, honorificè à Boleslao acceptus ad PontumEuxinum deducitur, fratris cauſsâ in reditum rejectâ. Reverſus deinde ille ab Aſiâ, cum finem orandi non facerent Uladislaus & Chriſtina, bellum tandem in Polonos decernit. Ingens erat Cæſaris exercitus. Sed hunc, congredi licet apertè non auſus Boleslaus, ex inſidiis aſſultando, pabulationes infeſtando intercipiendoque, & quæ alia celeritate Poloni facere conſuevêre, mirè fatigabat. Ut cum poſtea Conradum ſubiti Germaniæ tumultûs aliò vocarent, facile ad pacem inclinaret. Mitigavit etiam hoſtis animum Boleslaus in caſtra ad ipſum profectus & innocentiæ ſuæ probationi, muneribus variè per Aulicos diſtributis, momenta addens. Quieſcente Conrado non quieſcebat tamen Uladislaus: cumque ab Imperatore aliquas, quibus exilium toleraret, poſſeſſiones nec non copiolas accepiſſet, laceſſebat fines Polonorum, ſed eventu ſemper irrito. Mortuo Conrado ſuſcepit Fride-
ricus

ricus Barbaroſſa imperium, & ſimul cauſſam Uladislai. Cum miſſis ad Polonos legatis nihil profeciſſet, bello eoſdem aggreditur. Qui milite impares, ad artes confugiunt, quibus ante Conradum laſſaverant: ingentemque illum exercitum, ad famem, & quæ hanc comitantur mala, redigunt. Fit iterum pax, eâ lege, ut Imperatori Mediolanenſe tum bellum molienti, trecentos equites haſtatos ſubmitterent Poloni, Uladislao daretur Sileſia. Quæ à Poloniæ regno tum avulſa, & à poſteris mox Uladislai in varios Principatus diviſa, tandem tota Bohemorum regno acceſſit.

II. Ita belli fraterni procella detonuerat, cum Boleslaum Pruſſi, Polonorum imperia poſt Crivouſti patris mortem aſpernati, in ſe traxêre. A quo victi, & ad Chriſtianæ religionis Sacramentum adacti ſunt. Sed, ut nunquam bene reſpondet coacta Religio, redeunt mox ad ingenium ſuum Pruſſi, fræna excutiunt, & ſacerdotibus ejectis, ſe potius extrema ſubituros minantur, quàm animorum ſervitutem. Ita cum ad cætera obſequium pollicerentur, patria illis ſacra reli-

ćta. Aſt ii, quia prima impune ceſſerant, audaciam mox ad majora ſumpſêre. Ejiciunt Polonorum præſidia, prædas agunt per Maſoviæ agros, mox advenientibus Polonis in paludum uligines ſylvaſque ſe abdunt, data opportunitate, erumpentes. Merebant ex ea gente quatuor transfugæ ſub Polonis, & longâ fide locorumque peritiâ Boleslao ſe commendaverant. Hi conſpiratione cum Polonis clam initâ, Polonos oſtenſâ ſpe ingentis prædæ deduxêre in locum avium & Pruſſis inſeſſum. Quibus erumpentibus circumventi Poloni, & lubrico paludum lapſantes magnâ ſtrage cæduntur, periitque illic Henricus Boleslai frater, & omne pene robur militiæ Polonæ. Henrico cæſo, Palatinatus Sendomirienſis, qui illi ex ſorte paternâ obtigerat, in Caſimirum natu minimum devolvitur. Filii Uladislai, duces jam Sileſiæ partem illius hæreditatis ſibi vindicantes, latâ repulſâ, & memoriam veteris injuriæ accendente novâ, arma minabantur: multisque demum perſuaſionibus à Boleslao, & proceribus mitigati conquieverunt. Sed tum ferme iterum internis ſe motibus

concuſſit Reſpublica. In tractu enim Cracovienſi equeſtris ordo Sventoslao & Jaxa autoribus in Boleslaum inſurrexit, Caſimiro fratri deferens imperium, odio ſeu Boleslai ob cladem Pruſſicam, ſeu Miecislai alterius fratris, cui ætatis jure ſucceſſuro viam ad principatum, alio maturè electo cupiebant præcluſam. Sed Caſimirus quantò in vulgus gratior, tantò impenſius pro fratre nitebatur, eôque, quô in Principem petebatur, favore ad comprimendam ſeditionem uſus eſt.

CAP. IX.

DE MIECISLAO SENE.

AB ANNO CIƆCLXXIV.

AD ANN. CIƆCLXXVIII.

Miecislaus in juventute probus. poſtea degener. regnum accipit, & mox amittit.

FRatre mortuo ibant in Caſimirum minoris Poloniæ ſuffragia, ſed hæc tamẽ Miecislaus majoris Poloniæ ſententiis evaluit. Huic gravis & prudens juventus Senis nomen conciliaverat, verum de-

cora

cora juventutis diſſimiles ſequentium annorum detrivêre mores. Principatum ejus impoſita nobilibus ac plebejis tributa, & inexperta ante Polonis fiſci avaritia, honorum denique nundinationes inviſum brevi reddiderunt. Auxêre odium miniſtri ac Præfecti, qui dum emunctionibus populi non Miecislaum tantùm, ſed ſuam quoq; aviditatem ſatiant, unius tamen Principis invidiâ omnes peccabant. Studuit Miecislaum in viam reducere Gedeon, Cracovienſis Antiſtes, & inſtructâ viduæ, cujus gregem nutriti à filio canes laceraſſent, fabulâ, velut in imagine principem ſibi oſtenderat. Sed hunc nullæ admonitiones emendabant. Inde idem Gedeon cum Stephano Cracovienſi Palatino ad abrogandũ Miecislao, deferendumque fratri ejus Caſimiro imperium cæteris præivit.

CAP. X.

DE CASIMIRO.

AB ANNO CIƆCLXXVIII.
AD ANN. CIƆCXCV.

Conarii

Conarii cujusdam petulantia à Caſimiro patienter tolerata. Cum Fratre Miecislao bellum. qui à quibusdam in regnum fruſtra reſtituitur. Cum Pruſſis bellum.

CAſimiro cùm aliæ virtutes, tùm unum maximè moderati animi ſpecimen ſtudia Polonorum conciliavit. Quidam ex Aulæ ejus aſſeclis Joh. Conarius, ab ipſo ad aleæ ludum invitatus, victusque extremo jactu, cui tota ſors producti in ſerum noctis ludi committebatur, ita efferbuerat, ut vincenti Caſimiro colaphum duceret. Comprehenſum cum omnium ſententiæ capitis reum pronunciarent, Caſimirus etiam à culpâ abſolvit: illum, inquiens, impatientiâ jacturæ abreptum eſſe, ſe verò proſtitutæ dignitatis ſuæ juſtam pœnam luiſſe. Sed vota procerum accendebat porrò etiam ipſa Caſimiri ſceptrum fratri præripere abnuentis modeſtia. Videbatur enim, ut eſt reverà, benè imperaturi, imperium recuſare. Cedenti tandem precibus Polonorum regnumque capeſſenti, prima cura fuit impreſſa Reip. vulnera ſanare, vitiaque corrigere, quæ Miecislaum expulerant. Hunc

autem

autem ipſũ paternæ hæreditati reſtituit, ſupplicem quidem nunc, ſed occultas tamen recuperandi imperii ſpes alentem, intentumque occaſionibus. Erupit paulo poſt cupiditas, cum Maſoviam & Cujaviam, quas Caſimirus, tutor Leſco Boleslai Criſpi filio datus, adminiſtrabat, per fraudem occupavit. Unde tamen brevi poſt excuſſus eſt. Bellum Caſimirus primum in Halicienſes geſſit, quibus domitis, ſororis ſuæ filium Miecislaum, ab illis expulſum reſtituit. Eo paulò poſt veneno à ſuis necato, Ungarorum regis filius Andreas, Haliciam occupaverat, Vlodimiro, qui ad opem Ungaricam, Caſimirum fugiens ſe receperat, per fraudem carceri incluſo. E quo ille elapſus, hoſtis nuper ſui Caſimiri imploratâ clementiâ, impetratoque auxilio Haliciam Ungaris eripit. Inde irritatus rex Ungarorum, fines Polonorum invadit, viciſſimque à Polonis inceſſitur. Sed id bellum, quia nec Ungaris nec Polonis volentibus erat, maturatis primò induciis ſuſpenſũ, mox firmâ pace compoſitum eſt.

II. Hæc agente Caſimiro, circumegit ſe favor Polonorum quorundam, & à

Caſimiro in Miecislaum reflexit. Jamque Cracoviam urbem favitorum ſuorum ope occupaverat Miecislaus; arce tamen à Fulcone Epiſcopo, & Nicolao Palatino prohibebatur. Profectus mox idem colligendi militis cauſſa in Poloniam Majorem, in filio, quem Cracoviæ reliquerat, à Caſimiro, ope Ruſſorum maximè debellatur. Caſimirus filium fratris ejuſque milites non modò incolumes, ſed & muneribus ornatos dimiſit. Quâ pietate Miecislaum cæteroſque ita permovit, ut vivo ipſo nihil hoſtile moliri ſuſtinerent. Adeò nonnunquam hoſtem, quem fortitudinis non coercuit metus, admiratio clementiæ ſubigit. Poſt hæc cladis Boleslao fratri inflictæ memoria, maneſque Henrici nuper occiſi in Pruſſos Caſimirũ elicuêre. In hos nequicquam reluctatos igne ferroque ita graſſatur, ut in armis facilè ira vindictæ appareret. Nulla ſexûs, nulla ætatis ratio habita eſt. Donec feſſi tot calamitatibus Pruſſi priſtinæ tributorum Polonicorum tolerantiæ ſe ſubmiſerunt. Ultimum bellorum Caſimiri fuit. His temporibus Pomerellia à Samborii Slavonii Ducis filiis ac nepotibus

regebatur. Quorum unus Subiſlaus ex Caſſubiorum principibus religionē Chriſtianam primus ſuſcepit, circaque annum Chriſti 1170. monaſterium Olivenſe condidit. Coaluit tum quoque ad Viſtulam fluvium, quà Rodanum & Motlavam amnes ille recipit, ex tuguriis piſcatoriis oppidum, vulgò Danzig/ poſtea Latinè loquentibus Gedanum & Dantiſcum appellatum, quod commoditate ſitûs, majorem deinde hominum multitudinem concivit, tandemque, faventibus cœli auſpiciis, in eam magnitudinem excrevit, ut inter præcipuas Europæ Urbes, & emporia celeberrima iure numeretur.

Caſimirus ad pacis artes & religiones verſus, dum S. Floriani à Pontifice impetratas reliquias ac memoriam feſtis epulis celebrat, hauſto forte poculo repente concidit, & brevi poſt intervallo extinguitur. Suſpicio quorundam fuit, medicamento aliquo infectum fuiſſe poculum à fœminâ, quam deperibat Caſimirus, mulieroſior paulò, cætera optimus Princeps.

CAP. XI.
DE LESCO ALBO, ET MIECISLAO.

AB ANNO cIↄcxcv.
AD ANN. cIↄccxiii.

Leſci cum patruo Miecislao concertationes qui ter ad regnum emergit, ter dejicitur.

CAſimiro mortuo poſt multas Procerum concertationes ad filium tandẽ Leſcum defertur principatus. Sed quia is per ætatem nondum par tantis gubernaculis erat, adjunguntur puero Helena mater, & Antiſtes, PalatinuſqueCracovienſis. Interim patruum Miecislaum ambitio & contemptus ſui dolor vecordem agebant per Poloniam Majorem & Sileſiam. Collecto mox iſthic exercitu Cracoviam properat: Cui Palatinus Cracovienſis, advocatis in auxilium Ruſſis, occurrit. Venit res ad prælium, non acre minùs quàm impium, cum, ſciſsâ in partes Poloniâ, fratres affineſque adverſis è caſtris pugnarent. Ruſſi ibi cæduntur. Romanus illorum dux ſaucius ac ſemianimis penè prælio excedit. Vulneratus et-

jam tùm Miecislaus eſt, & filius ejus pàulò ante haſtâ trajectus, oculos penè paternos cruore reſperſerat. Interim Sileſii duo duces in auxilium Miecislao ſuperveniunt. Quibus ſe Govoricus Palatinus Sendomirienſis, qui priori prælio in ſubſeſſis fuerat, opponit. Inclinantes tùm capto Govorico Polonos nox adverſæ pugnæ exemit. Sileſii ſeu Miecislaum, qui ſaucius domum vehebatur, ſequuti, ſeu partæ gloriæ nolentes denúò facere periculum, erectis trophæis, domum quoque abeunt. Ita tum quidem irritus fuit Miecislai conatus. Aliquot annis poſt inſtaurare idem animum in novæ ſpem fortunæ cœpit. Cujaviam, Caſimiri liberorum patrimonium, occupat. Idque ei impunè fuit per ætarem poſſeſſorum, & Palatini Cracovienſis & Sendomirienſis disſidia. Cum ſic primus conatus proveniſſet, ad majora mox fraude in auxilium asſumptâ progredi ſtatuit. Helenæ Leſci matri per legatos arrepit, demonſtrat mulieri jus ſuum, idque perſequendi vires contra Leſci ætatem teneram, curatorum ejus diſſidia, denique petit, patruo potiùs quam aliis tutelam permitteret Leſci, quem

quem adoptare, deſtinare ſucceſſorem, reſtituta cæteris fratribus Cujaviâ, pollicetur. Impar fuit Miecislai verſutiæ Helena, & minis vim oſtentantis mota eſt, ut promiſſis crederet. Reliqui etiam Proceres, quanquam aliquandiu reluctati, conſentiunt tandem in Miecislai reſtitutionem, eâ tamen lege, ut promiſſa ille ſua jurejurando ſanciret. Ita ſecundùm principatu potitur Miecislaus, ſed in id, ut amittat iterum.

II. Is enim, quantum paulò ante verbis prolixus, tantum poſtea re ipſa atque operâ defecit, ſermone innuens ſubinde; fidem ſervare eorum tantum eſſe principum, quibus frangere aut non integrum, aut non neceſſarium eſſet. Sed Helena quoque, ut ante credula nimis, ita promiſſorum acris nunc exactrix fuit. Eluſa aliquandiu, tandem ad vim proclamavit. Invenit facile fautores ſimplicitate lapſa mulier, contra Miecislaum imprimis, qui ut clientes ſuos ornaret, alios quoſdam poſſeſſionibus ſuis dejecerat. Ad quas iſti novis rebus, mutatoque principatu redituros ſe ſperabant. Conjurat Palatinatus Cracovienſis duce ipſo Palatino, occupa-

tur urbs abſente tum forte Miecislao, recipiturque Helena cum Leſco filio. Ita vides denuo exortem principatûs Miecislaum. Sed excedit penè fidem, vel fortuna viri hujus, vel Helenæ pluſquam muliebris credulitas. Ecce enim hæc iterum mox decipitur, ille iterum regnat. Neſcio quas remoras fidei ante non exolutæ cauſſatus, ſanctè jam pollicetur omnia, quæ promiſiſſet, præſtiturum. Adductæ iterum eò mulieri, ut cederet principatum, perſuadet jam porrò, ut Palatinum Cracovienſem, Nicolaum amoveret, quaſi ducem ſeditionum, & ſub ſpecie egregii publici, privatæ utilitati ſtudentem. Ut minus reluctaretur fœmina, juvant alii, Nicolai illius faſtigium pridem ægrè ferentes. Ille purgare ſe Helenæ meritorum ſuorum ac fidei oſtentatione diu niſus, obſtinatâ muliere, ad Miecislaum confugit, quanto ante hoſtem, tanto ambitioſius nunc amicum. Nicolai authoritas traxit pleroſque alios. Miecislaus tertiùm jam princeps fruſtra promiſſorum ab Helena admonitus, Viſlicienſe porrò territorium illi adimit. Eâ conſtantiâ fuit. Sed paulò poſt receptum imperium, fi-

nem

nem hiſtrioniæ ſuæ & vitæ ſimul fecit, vir inter ornamenta ac dedecora alternâ vice verſatus, & eam plerumque fortunæ fidem expertus, qualem aliis præſtabat.

CAP. XII.

DE ULADISLAO LASCONOGO. ET LESCO ALBO.

AB ANNO cIↃCCIII, AD ANN. cIↃCCXXVII.

Duo eliguntur, quorum alter alteri cedit. Cometes. Tartarorum primæ in Ruſſiam incurſiones. Pomeraniæ Suentopelcus præficitur. qui deficiens Leſcum interimit, Cruciferi in Pruſſiam vocantur.

VTi vivo Miecislao, ita mortuo adhuc inter ambiguos dominos vacillavit Polonia. Reliquerat ille filium Uladislaum, qui à gracilitate pedum Laſconogus dictus (nam alter filius Otho, paulò poſt patrem obierat, relicto filio Uladislao ſputatore:) & Leſcus quoque Helenæ filius toties à Miecislao dejectus ſupererat. In hunc primum ſententiæ procerum con ſenſêre, uno Nicolao Palatino Cracovi-

enſi, ejuſque fratre Epiſcopo repugnantibus. Et hi tandem patiebantur principatum Leſco deferri, hoc ſtipulantes, ut Govoricium Palatinum Sendomirienſem, æmulum ipſorum in exilium amandaret. VerùmLeſco diſplicuit principatus, quem amici injuriâ emendum haberet. Itaque annitente Nicolao, cui hæc tanta Leſci benevolentia in Govoriciũ tantò formidabilior erat, princeps creatur Laſconogus, vir eô maxime nomine dignus principatu, quod eo poſtea digniori Leſco libens ceſſit. Nam cum imperante jamLaſconogo, Leſcus feliciter in Romanum Halicienſium ducem, Lublinenſis provinciæ vaſtatorem, & jam trajecto Viſtulâ, Sendomiriæ imminentem pugnaſſet, ſequutus eſt fortunam favor Polonorum, & Laſconogo non repugnanti, ſurrogatus Leſcus: mortuis jam maximis hujus adverſatoribus, Palatino Epiſcopoque Cracovienſi, quorum huic Vincentius Cadlubcus ſucceſſit, vir pro ſeculi ſui ingenio eruditus, primuſque hiſtoriæ Polonicæ conditor. Leſcus, quod prælio meruit, pace tenuit imperium, lenis ingenio, ut alios non impeteret, felix, ut non impete-

retur

retur. Sub ejus initia Cometes apparuit, minax plerumque imperiis prodigium, tum vero haut dubie Tartaricæ procellæ nuncius, quam eo tempore à mari Caſpio & monte Imao Aſia in Cherſoneſum Tauricam primùm, mox in Podoliæ Ruſſiæq; fines effudit, magnam & ſequuturis etiam poſtea ſeculis ineluctabilem Poloniæ calamitatem. Gens enim juſti belli ignara, ferarumque inſtar pauperiem tantùm vicinis inferre nata, ipſâ inopiâ & fugacitate ſuâ invicta eſt.

II. Cæterùm Leſco huic frater erat Conradus, cui Maſoviam & Cujaviam conceſſit. Pomeraniæ Suentopelcum præfecit, ea lege, ut jus quidem diceret provinciæ, ea tamen Polonis maneret vectigalis, juraretque in verba principum Poloniæ. Sed utrumque hoc Leſci beneficium malo omine datum eſt, & alterũ Leſco ipſi interitûs, alterum toti Poloniæ magnorum malorum cauſſa extitit. Nam Suentopelcus paulò poſt fortunâ ſua corruptus fræna momordit, Leſcumque bellum illi meditantem, & fortè aliquando inter Comitia in balneo lavantem, oppreſſit interemitque. Aderat tum Leſco

Henricus barbatus Dux Uratiſlavienſis; ſed hic proſtratus ab emiſſariis, quia pro mortuo habebatur, vivus evaſit. Ex eo tempore Suentopelcus Ducis ſibi Pomeraniæ nomen adſcivit. At frater Leſci Conradus, defendendæ à Prutenorum incurſibus terræ ſuæ impar, fratres Theutonicos (quos Cruciferos vocant) è Syria tum à Sarracenis ejectos, in auxiliũ contra Pruthenos, data ad tempus terra Culmenſi, vocavit, ſtipulatus viciſſim, ut quicquid illi in Pruſſiâ occupaſſenr, ex æquo ſecum partirentur. Ea res magnorum poſtea ac difficilium bellorum tempeſtates Poloniæ concivit, uſitato ferè imperiorum fato, magis uti illis formidabiles fiant, vocati in auxilium populi, quàm fuerant hoſtes, contra quos vocabantur.

CAP. XIII.

DE BOLESLAO PUDICO.

AB ANNO CIƆ CCXXVI.

AD ANN. CIƆ CCLXXVIII.

Pudici pueritia, & ſub tutoribus miſeria. Ejus caſtitas. Tartarorum prædationes per Poloniam, & Sileſiam. Bella inteſtina. Jazyges. Lituanorum incurſiones. Turbæ inter Sileſiæ duces.

CUm Leſcus filium Boleslaum, ſed adhuc tenerum reliquiſſet, Henricum Barbatum, & Conradum de tutelâ hæredis aliquot annis certantes ſpectavit ſenſitque Polonia. Ipſe puer inter agnatorum ſtudia variè raptatus, & Conradi etiam carceres expertus, vix tandem poſt multas difficultates ad regnum eluctatus eſt. Atque id jam pater ei minutius reliquerat, cum provinciarum aliæ Miecislai Senioris filiis, aliæ Conrado ceſſiſſent. Ut ad Boleslaum quidem tum nihil præter Cracovienſ. & Sendomir. Palatinatus perveniret. Princeps factus, Cunegundin, Belæ Ungarorum Regis filiam uxorem duxit. Sed cum primis nuptiarum diebus intactam reliquiſſet, conſenſum utrinque eſt poſtea in perpetuæ virginitatis ſacramentum. Unde Boleslao Pudici nomen. Hoc principe Tartarorum rabies primò, ſed eo multiplici impetu per Poloniam deſæviit. Pervagati enim Lublinenſem oram, & trajecto Viſtulâ Zavichoſtum uſque progreſſi, graves in Ruſſiam prædas deportârunt. Mox inde poſt depoſita onera revertentibus corporum ſuorum objectu viam præcludere tenta-

bant Cracovienſes & Sendomirienſes. Sed hi adSchidloviam oppidum profligati ſunt, immaniuſque hinc & velut perruptis obicibus, ferociùs ſe crudelitas ſæviſſimæ gentis diffudit. Non ſatis in prædam graſſanti fuit Polonia, in Sileſiam quoque ſuperato Viadro tranavit. Illic circa LigniciamRatiboriæ & OpoliæDuces, junctis cum Cruciferorum & Majoris Poloniæ exercitu copiis, ſumpſerant animos eundi in barbaros. Sed pariter infelix fuit, quanquam acerrimè pugnantium fortitudo. Cæſi ibi Henricus Pius Uratislavienſium poſt Henricum patrem dux, Boleslaus Moravorum Ducis filius, Poppo Cruciferorum Magiſter, aliique ſpectati viri. Jam cæterorum militum tanta multitudo occidit, ut à Tartaris præciſæ cæſorum ſingulis ſingulæ aures novem capaciſſimos ſaccos ferantur implêſſe. Ut excitet penè nobis hæc tempeſtas cladis Romanæ apud Cannas memoriam, cumAnnibal equitumRomanorum annulos, inſignia nobilitatis, Carthagini ſuæ modiis admenſus eſt. Sed porro ut illic vento, pulvere, ſole adverſo pugnârũt Romani, ita ſe hic externa aliqua, & hu-

manâ

manâ major vis prælio creditur miſcuiſſe. Tradunt enim authores, concuſſum inter pugnandum ex ſignis Tartarorum unum fumi ac nebulæ tanta ſparſiſſe volumina, ut proſpectum omnem adverſæ aciei eriperet. Quod mirum, non difficile tamen creditu videbitur ei, qui ſciverit, Tartarorum gentem veneficiorum minimè rudem eſſe.

II. Percuſſa tanta clade Polonia, magis etiam miſera erat, quod principe carebat. Nam Boleslaus, ubi alterius Tartariæ calamitatis rumor increpuit, in Ungariam cum ſuis transfugerat. Nec diu poſtea comparuit. Inde Boleslao Calvo Henrici Pii filio, Principatus decernitur. Quod ægrè ferens Conradus Maſovius, vix benè datum Calvo ſceptrum ſibi vindicavit. Sed hujus quoque impotens dominatus odia mox incurrit, movitque Polonos, ut Pudicum requirerent. Qui reverſus, recipit imperium, cum Conrado duplici prælio confligit, uno victor, altero victus, uſque tamen per fidem procerum quorundam, poteſtatis ſupremæ retinens. Mortuo paulò poſt Conrado, quieta quæ ſub Pudico erat, Polonia fuiſſet,

ſet, niſi qvæ in Majore Polonia inter Miecislai ſenioris Conradique poſteros arsêre, & maximè Sileſiorum Ducum gravisſima inter ſe certamina, aliquam quoque turbarum contagem viciniæ afflâſſent. Inprimis verò in Sileſia Boleslaus Calvus, à quo ſui defecerant, in tractu Cujavienſi Caſimirus Conradi Maſovii filius, quietē publicam turbabant.

III. Diſtrictis ita circa domeſtica mala Polonis Sileſiiſque, novus iterum mox turbo ab Oriente inſonuit. Tartarorum enim ingens vis Lublinenſem terram vaſtabat, notiſque jam & nupero cruore velut ſignatis viis progreſſa, Zavichoſtum, Sendomiriam, Cracoviam, & quæ ultra hanc, populabatur. Erant in caſtris Tartarorum duo Ruſſorum duces Leo & Romanus, ſcelerique fœdorum gentilium ducatum ac potentiam in Chriſtianos Chriſtiani ipſi præbebant. Sed reverſis quoque ad ſua Tartaris, hi quaſi tardiùs ſatiarentur, repetitis ſubinde incurſionibus, Poloniæ partes, Maſoviam inprimis, infeſtavêre, Lithuanis jam quoque ſuccincti & Iazygibus, populis ea tum parte poſitis, quæ hodie Podlaſſia appellatur.

Sed

Sed poſtremi hi quaſi in fatum ſuum laceſſiſſent Polonos, internecione penè tum à Boleslao exciſi ſunt. Lithuani domum reverſi & ob necem Ducis Mindaci mutuis ſe cædibus lacerantes, internis diſcordiis relinquebantur. In Ruſſos ſumptum bellum eſt, Boleslai tamen magis auſpiciis, quàm ductu. Nam Petro Palatino Cracovienſi ſummum belli regimẽ commiſſum fuit. Qui in hoſticum progreſſus, Ruſſos Suarnone duce contra venientes, quibus & Tartarorum ingens manus acceſſerat, commiſſo eminus cominus prælio, inſigni victoriâ ultus eſt.

IV. Poſt hæc major Polonia Duce Boleslao Caliſſienſium Dynaſta cum Brandeburgicis Marchionibus bellum exorſa eſt: minor inteſtinis diſſidiis laborare cœpit. Erat tum Cracovienſium Antiſtes Paulus Polucoſius, vir avaritiâ, libidinibus, venandi prurigine muneri ſuo dedecorus. Hunc operâ duorum juvenum ex Topororum gente captum Leſcus Niger carceri incluſerat, juſſu vel ſaltem permiſſu Pudici. Poſt annitente Gneſnenſi Archiepiſcopo dimiſſus, vindictam parat, collectiſque, qui fortunæ inopes, moribus turbidi,

turbidi, licentiam ſcelerum bello civili ſperabant, in principem conſpirat. Inficit ea labes bonos etiam quoſdam vel pridem aliquibus Pudici moribus offenſos, vel offenſis aliis credulos. Juvitque ſeditioſorum conſilia Boleslai abſentia, qui tum cum Bohemo in Sileſia de reſtituendâ Polonis Opavia, agebat. Nec mora. Deferunt Conjurati principatum ad Uladislaum Opolienſium ducem; illoque poſtulante, ut quotquot ſe principem vellent, ad ſe Opoliam venirent; iter ingrediuntur. Euntes & ſecuritate vagos adoritur in vicino tum agens Pudicus, nullo juſto milite, ſed ſolo procerum aulicorum quorundam comitatu: Et ſuffecit ad comprimendos rebelles illa fortunæ regiæ moles. Inde in Uladislaum receptorem ſeditioſorum itum eſt, & direptæ ejus ditiones. Cruduiſſentque in juſtum bellum odia inter cognatos, niſi Boleslai Caliſſienſis prudenti opera ſopita maturè foret. Tandem reſtitutâ minori Poloniæ quiete, Maſovia, Cujavia, & his adfines provinciæ Lithuanorum & Pruthenorum incurſione concuſſæ ſunt. Feruntur tum quadraginta hominum millia abducta.

In Sileſia verò, ſi unquam, nunc maxime Duces cognati ferrum parricidiale inter ſe ſtrinxêre. Autor turbarum præcipuus Boleslaus Calvus fuit, qui cum Henricum Uratislaviæ Ducem dolo cepiſſet, quosdam Sileſiæ Principum, Pudicum etjam alioſque Poloniæ Duces in ſe concitavit. Tandem quoque in illumUratislavienſes Bohemorum regem Ottocarum vocarunt, datâ regi ad tempus ditione Glacenſi. Ejus autoritate lis inter duces utcunque compoſita eſt, & præter Henricum Premislus quoque, Poſnanienſium Dux, quem in prælio nuper ceperat Calvus, dimiſſus. Eundem Ottocarum Cruciferi excivêre in Pruſſiam, quam eo tempore Mendocus, Lithuanorum dux, acerrimè pervaſtabat; magnis Pruſſorum ipſorum copiis, odio Chriſtianæ religionis, & novi Cruciferorum regiminis, arma Lithuano ſociantib9.QuòRegi OttocaroMarchiones,Moravus,&Brandeburgicus, Epiſcopus item Olomucenſis comites ivêre, magnam omnes hominum multitudinem Crucis ſacramento auctoratam ducentes. Subacta tum Pruſſiæ ea pars, quæ Sambia vocatur, & ut eò fortiore

ore fræno coërceretur in poſterùm, extructæ duæ Arces, quarum altera ad Bregelam ſita, in honorem Regis Ottocari, *Mons Regius*, vulgò apud Germanos Kõnigsberg/ altera à Brunone, Epiſcopo Olomucenſi, Brunsberga appellata eſt. Sub id tempus movit dènuo in Brandeburgicum Boleslaus Caliſſienſis, ſuſoque Othone Longo Marchione, latè Marchiam populatur. Sed paulò poſt reverſus inde febri extinguitur. Quem eodem quoque anno Pudicus conſequutus eſt, princeps ingenio mitis, vitâ integer, cæterà infelix, & calamitatibus ferè quam rèbus geſtis nobilior.

CAP. XIV.
DE LESCO NIGRO.

AB ANNO cIↃCCLXXIX. AD ANN. cIↃCCLXXIX.

Cum Ruſſis bellum. cum Henrico Vratiſlovienſium Duce cum Lithuanis. Iazygum internecio. Sendomirienſium ſeditio in Nigrum. bis iterata. Cracovienſium fidelitas.

Boleslaus

BOleslaus Pudicus, cum ob virginitatis votum nullum genuiſſet, fecit ſibi judicio ſucceſſorem. Is erat Leſcus Niger ex fratre ipſius patruele ortus. Poloni alii libentes acquieſcebant adoptione Boleslai, alii reluctati nonnihil, tandem pertinaciam temporibus Reipublicæ ſubmiſêre. Ruſſi enim tum omnium animos in ſe adverterant. Qui Tartarorum Lithuanorumque viribus ſuccincti, Duce Leone, immaniter Poloniam vaſtabant. Hos Varſius Caſtellanus Cracovienſis cũ ſuo & Sendomirienſium Palatino temerè aggreſſus, feliciter tamen ad Goslicium pagum fudit. Eosdem collecto majore exercitu perſequitur Leſcus, & ad Leopolin, quæ ab hoc Leone nomen habere videtur, progreſſus, viciſſim ſe quoque ultione & ſanguine explet. Inde in Henricum Uratislavienſium ducem, cognomento Probum, ſed tum nomini malè reſpondentem, movet. Cauſſa belli erat Henrici in patrueles ſuos, cognatos Leſci, impia fraus, quos per ſpeciem colloquii evocatos Bariciam, vinclis oneraverat. Leſcus cum multam agris Uratislavienſibus vaſtitatem attuliſſet, captos tamen

men haut liberare potuit: ipſi ſe paulò poſt conceſſis, quæ Henricus poſtulabat, quamquam iniquis, exemêre. Eo tempore infudit ſe denuo in Poloniam gens Lithuanorum, & quicquid adhuc Iazygum ſupererat. Quos contra cum veniret Leſcus, recedentes repperit, tardo tamen ob prædam agmine. Dubius an hoſtem perſequeretur, ſomnio animatur, mox eâdem fiduciâ incenſos ſuos veſtigia barbarorum legere jubet. Hi fulgentibus ex propinquo Leſci ſignis, quanquam in re ſubitâ attoniti, parant ſe tamen pugnæ. Mox incurrentium Polonorum impetum fortiter excipiunt, cum ſubito eos captivi à tergo adoriuntur; viri arreptis, quæ fors dederat, telis, fæminæ truci ululatu. Fertur & canum, quos ſecum abduxerat, morſibus impetitus hoſtis; pulcherrimo ſpectaculo, cum Polono, numero hominum impari, beſtiæ militarent. Perculſos undique & in fugam effuſos perſequitur cæditque Leſcus, donec ſylva & oborta nox finem poneret. Acriùs cæteris tum Iazyges pugnaverant, unde occidione omnes periêre. Ut hodie nonniſi nomen ſuperſit.

II. Sed

II, Sed pulcherrimæ victoriæ decus civiles coorti metûs penè temeraverunt. Sendomirienſes enim jam olimLeſco iniqui, autoribus Johanne Palatino & Criſpino Caſtellano, cum quibus & Paulus Cracovienſiſ Epiſcopus trahere ſe dicebatur, ſpreto Leſco, Conrado Maſoviæ duci, ſe ſubmisêre. Verum hunc venientis ſubitò Leſci fama in Maſoviam repulit, minace tamen belli & majoris apparatûs fugâ. Leſcus procerum primis prudentiâ & comitate reconciliatis, reliquos, ut gratiam principis ſponte quærerent, coëgit. InterimLithuani vires recollegerant, & Poloniam ingreſſi ad Sendomirienſem uſque terram latè omnia vaſtabant. Hos iterum fortiter adortus Leſcus feliciter repulit, convincens veluti ingrati animi ſuos, & antea ipſum principem aſpernatos, & mox aſpernaturos. Surrexit enim denuò male obrutum ſeditionis incendium, & majore flammâ è doloſis velut cineribus erupit. Acciviſſe barbaros principis odio credebatur Paulus Epiſcopus Cracovienſis, unde iterum captus & iterum dimiſſus, magniſque immunitatibus donatus eſt à Leſco. Sed ut plerumque

homi-

homines injuriæ quam beneficio malumus vicem exſolvere, adeò non mitigatus eſt muneribus Leſci Antiſtes, ut tantò etiam acriùs omnium animos, quà poſſet, in principem acueret. Atque ejus nefaria conſilia, quod mireris, ſecuta eſt pleraque, quæ ſub Leſco erat, Polonia. Iterum accitur Conradus, venientique Cracovienſium ac Sendomirienſium proceres obviam procedunt. Sola urbs Cracovia ab illo rebellionis contagio intacta manſit, & quamvis magna præmia polliceretur Conradus, dira quoque minaretúr contumacibus, neutro tamen modo in deſertionem Fidei corrumpi potuit. Obſeſsâ à rebellibus urbe, & mox incenſâ, cives in arcem ſe recipiunt ſpe Leſci ſe ſuſtentantes, qui ſub initium ſtatim motûs, ad Uladislaum Ungarum, quærendo opere confugerat. nec multô poſt adeſt cum exercitu, cui opponit longè majorem Conradus. Sed voluit bellorum arbiter Deus, ut unde jus, inde victoria ſtaret. Leſcus debellatis & veniam orantibus ſubditis magna facilitate ignovit. Cracovienſium conſtantiæ gratiæ ingentes habitæ, inprimis Germanorum

quorum

quorum fide arcis cuſtodia potiſſimùm ſteterat. His urbis regimen tradidit Leſcus, habitu quoque eorum aſſumpto favorem ſuum teſtatus.

III. Felix erat Leſcus, ſi ut ſubditis ſuis, ita Conrado benignum ſe præſtitiſſet. Sed huic implacabilius iraſcês, recondiderat odium, quod captatâ mox occaſione, prompſit. Dobrinum tum Lithuani incurrerant, fratris ſui Ziemoviti oppidum. Huic quaſi opitulaturus, in Maſoviam deflexit, igneque ac ferro latè graſſatur. Redeuntes cum prædâ milites plurimos in trajectu fluminis aquæ hauſêrunt. Sed mox major calamitas ſequuta eſt. Tartari enim iterum magnâ & miſerabili diluvie Poloniam inundarunt, Tot tum homines abducti feruntur, ut cum reverſi Barbari in Ruſſiam circa Ulodimiriam recognoſcerent prædam, ultra viginti millia innuptarum virginum numerata ſint. Nec Ruſſis impunè fuit toties immaniſſimam gentem juviſſe. Ferunt enim à tranſeuntibus Tartaris immiſſis humanis cordibus, quæ veneno imbuerant, infectas aquas nova morborum genera peperiſſe, quorum ut cauſſa diu-

feſel-

fefellit medicos, ita ſoboles hodièque in inexplicabili tricarum contage; quam Plicam vocant, creditur vulgò ſupereſſe. Cæterùm Leſci animum nondum publica mala mitigaverant. Iterum Conradum laceſſit, miſſo in Maſoviam Palatino Siradienſe. Sed hunc ex Maſovia cum prædâ regredientem ſecutus Conradus, incautum opprimit necatque. Ac miles prædator præda mox Maſoviis fuit. Leſcus ipſe paulò poſt ex mœrore animi periit, princeps inter laudatos cenſeri meritus, felices etiam, niſi finis inclinaſſet, cujus maximè ſemper meminimuus.

CAP. XV.
DE INTERREGNO, ET PREMISLO REGE.
AB ANNO cIↃCCLXXXIX. AD ANN. cIↃCCXCVI.

Polonia variè diſcerpta. Premislus emergit & Regium nomen recipit. mox clàm interfiſitur.

LEſcus abſque liberis deceſſerat. Inde regnatarum ab eo ditionum imperium

um variè priùs, quàm certis iterum velut humeris ſederet, agitatum eſt. Siradienſem Palatinatum Uladislaus Locticus frater Leſci obtinuit. Cracovienſes & Sendomirienſes Boleslaum Ducem Plocenſem, Conradi Maſovii fratrem, ad Principatum vocaverunt. Sed hunc mox Henricus, Uratislavienſium Dux dejecit; dejectus ipſe quoque ad tempus à Loctico, paulò poſt verò reſtitutus; morte inſtante, hæredem harum Provinciarum ſcripſit Premislum, Majoris Poloniæ Ducem, cui recens Pomerania quoque teſtamento morientis Mieſciugi acceſſerat. At huic Henrici quidem hæreditatẽ ambiguam faciebat Gryphina, Leſci Nigri uxor, quæ in duos illos Palatinatûs ſibi à marito donatum, ut ferebat, jus Venceslao Bohembrum Principi ſororis ſuæ filio transſcripſerat. Ceſſitquẽ Cracovia Bohemo. Sendomiriam Locticus ſibi armis vindicabat. Penes Premislum tamen majoris Poloniæ & Pomeraniæ Dominum, inter tot æmulos, ſummi Principis autoritas manſit, cui mox & regia dignitas acceſſit. Omiſſa ea in Polonia fuerat ducentis, & ultra annis. A temporibus

ſcilicet Boleslai Audacis, ob quem Pontifex, Regnum quoque ipſum execrationibus devinxerat. Poſt & hoc relicta ſubinde à dominantibus numeroſà ſobole, in tot qrincipes diviſum fuit, vix ut horum quiſquam regio nomini eſſet ſuſtinendo. In Premislum hunc quia plures provinciæ felici ſucceſſione coiverant, dignum ſui judicârunt, qui diadema Regium geſtaret. Quod ei Gneſnæ ſolenni ritu Jacobus Swinka, Archiepiſcopus impoſuit. Rex factus Premislus, cœperat curas eo nomine dignas agitare. Sed eas nimiû præcox & quaſi Poloniæ invidens fatum ſubitâ morte abrupit. Septimô enim poſt ſuſceptum regnum menſe, dum Bachanalium diebus apud Rogosnum, Marchiæ vicinum locum, ſecuriùs agit, à manu emiſſariorum, quam Brandeburgici Marchiones ſorore Premisli geniti ſubornaſſe dicuntur, oppreſſus periit.

Cap.

CAP. XVI.

DE ULADISLAO LOCTICO.

AB ANNO cIↃCCXCVI. AD ANNUM cIↃCCC.

Locticí in Sileſiam expeditio. quæ diſcordiis atterebatur. Locticus degenerat. & regno dejicitur.

OCciſo Premiſlo omnium electus ſuffragiis Uladislaus Locticus, non tamen ſolenni ritu inauguratus eſt: nec Regis, ſed hæredis Poloniæ nomē aſſumpſit. Incertùm quâ de cauſſa, an fatis rem ita adgubernantibus, ut faciliùs eripi indigniùs ſe geſturo nondum plenè datum imperium poſſet. Prima ejus expeditio in Sileſios fuit, favore in Bohemum regni æmulum ipſi adverſos. Quorum terram cum exercitu ingreſſus, longè latèque populatur. Id eò proclivius Loctico fuit, quod principes Sileſiæ domeſticis turbis diſtricti, in commune non conſultabant. Boleslaus enim, Suidnicenſium Dux, in Conradum Glogovienſem bellum parabat, Henrici Uratisla-

vienſis cauſsâ, quem Conradus fraude captum, teterrimi carceris ſquallore primo ad iniquiſſimas conditiones, tandem ad mortem adegerat. Reverſus ex Sileſiâ Uladislaus otii ac voluptatum ſaginæ ſe dedit. Milites quoque rapinis aſſvetas manûs ne â ſuis quidem abſtinebāt, principe non ad hæc tantùm connivente, ſed ob libidines privatas omnis jam publicæ rei incûrioſo. Tandem ita gravis Polonis eſſe cœpit, ut imperium tribus annis adminiſtratum ei abrogarent. Felicem hanc calamitatem Locтico fuiſſe eventus docuit: quippe quâ velut ſtimulo admoto animus, qui inertiâ pene elanguerat, virtutis ſuæ admonitus eſt.

Cap. XVII.
DE VENCESLAO REGE.
Ab Anno cIɔccc.
Ad Ann. cIɔcccv.

Venceslaus è Bohemia accitus Rex inauguratur. Locticum perſequitur. Qui redux moriente Venceslao reſtituitur.

AMoto Loctico, accitur in Poloniam Venceslaus Bohemorum Rex, cinctusque

ctuſque Regio diademate munimentum ſuæ, ut exoticæ dominatione petit à conjugio, ductâ in uxorem Rixa Premisli Regis filiâ. Inde Locticum perſequitur, adhuc tum in Polonia, ſed occultè & incertis latebris vagum, mox in Ungariam atque inde Romam profugum. Remoto æmulo, ipſe in Bohemiam abit, conſtitutis, penes quos rerum ſumma eſſet, præfectis. Venceslao abſente, Sendomirienſibus & Cracovienſibus animus inceſſit, Ruſſos toties Poloniam depopulatos, & recenti quoque injuriâ exoſos, ulciſcendi. Pugnantibus, quanquam ſine Rege, auſpicium fortunæ non defuit. Fuſis enim prælio Ruſſis, quibus Tartari quoque auxilio venerant, Lublinum, quo quinquaginta annis Poloni caruêre, ereptum eſt.

Dum hæc in Polonia aguntur, Locticus in Ungaria apud Amedeum Palatinum agens, imminebat adhuc occaſionibus regni recuperandi. Compertoque, dominationem Bohemorum gravem eſſe Polonis, & Venceslaum filii cauſſa in Ungaros moliri bellum, collectâ manu Ungarorũ & Amedei hoſpitis ope adjutus, in Polo-

niam venit, Pelciſcam mox, Viſliciamque & quæ circumjecta loca ſunt, occupat. Sed luctanti ita inter initiorum veluti rimas magnum poſt oſtium aperuit, ſecuta ſub id tempus mors Venceslai. Nam fato Regis, Bohemis quoque, qui paſſim civitates Poloniæ præſidio tenebant, cecidit animus: & capita urbium, Cracovia ac Sendomiria, Loctico facile ceſſere. Ibat tamen manu aſſertum patrium regnum Venceslaus junior è Bohemia non exiguam manum ducens, ac, ſi imperium detrectetur, bello certaturus. Sed ille dum Olomucii fortè ſub meridiem ſomno indulget, occiditur. Autor cædis in ambiguo eſt, quanquam fuêre qui Alberti Imperatoris ſcelus ſuſpectabant. Ex hoc tempore Bohemis externi Reges imperitârunt.

CAP. XVIII.

DE ULADISLAO LOCTICO.

AB ANNO cIↃcccv.
AD ANN. cIↃcccxxxiii.

Loctico

Loctico redditur regnum. Pomerania Marchionibus proditur. contra hos Cruciferi vocantur in auxilium. qui ex ſociis mox hoſtes. Cracovienſium ſeditio. Sileſia Bohemiæ innexa. De Cruciferis victoria. Autor Gentis Zamoſcianæ.

MOrte utriuſque Venceslai, Loctico armorum pro recuperatione imperii neceſſitas remiſſa eſt; & diffugientibus paſſim Bohemorum præſidiis, ſponte ſe illi ſubdidêre Poloni. Soli Poſnanienſes & Caliſſienſes, memores vitiorum ejus, fortèque etiam vindictam metuentes, regnum dare ignominiâ accenſo renuebant. Itaqne Henricum Glogovienſium Ducem ſibi adſciſcunt, hoc pejus merentes de Loctico, quòd ſine illis coronari non poſſet. Quippe Gneſnæ, ditionis ipſorum urbe, Regia diademata aſſervabantur; & in illis partibus erat Archiepiſcopus. Locticus levi incurſione correptis adverſariorum agris, ad Pomeranos tendit, acceptoque ab omnibus ſacramento, Gedanenſibus Boguſſam judicem, cæteris Premislum & Caſimirum duces, Ziemomisli fratris filios, præficit. Poſtquam

inde abiiſſet, cepit prodendæ Marchionibus Brandeburgicis Pomeraniæ conſilium Petrus Cancellarius Pomeraniæ, Palatini Gedanenſis filius, homo factioſus & tum Loctico, neſcio ob quam repulsã, infenſior. Idem tum captus inter prima molimina, mox tamen deprecatione fratrum dimiſſus, beneficii immemor, ignominiam ulciſci ſtatuit. Ejus ergo fratrumque ope accitis paulò poſt Marchionibus, pleræque civitates Pomeraniæ traduntur, Gedanum quoque ipſum, ſolâ arce relictâ, quam Boguſſa tutabatur. Hic, urgente obſidium hoſte, ad Locticum magnâ celeritate contendit, & de ſtatu rerum edocto, ſvadet Cruciferos vocare in auxilium, qui jam, amiſsâ Ptolemaide, ſpes opeſque pene omnes in Pruſſiâ locare cœperant, ſede Magiſtrorum ſuorum, Mariæburgum, tum recens exſtructum, translatâ. Annuente Loctico Boguſſa reverſus Cruciferos in arcis dimidiæ regimen recipit, hâc lege, ut unius anni defenſionem ſuis impenſis tolerarent, hoc elapſo, quicquid porro inſumeretur, Regi ferrent expenſum. Juncta ita cum Cruciferis manu, non arx tantum Gedanenſis de-

ſis defenſa, ſed urbs quoque recuperata eſt. Verùm repulſo hoſte, inſurgere paulatim Cruciferi, arcis univerſum regimen in ſe trahere cœperunt: fruſtra repugnante Boguſsâ, aut cæteris, quorum ut quisque potentior aut obſtinatior erat, carcere multabatur. Moniti à Vladislao, & præſentes in conventu apud Cujaviã habito, injuriarum poſtulati, ingentem atque iniquam pecuniæ ſummã poſcebant: quam abnuente Vladislao, ad vim bellumque apertum erupêre. Diſtinebatur tùm Vladislaus bello civili contra Henricum Glogovienſem: quod ſpem dabat Cruciferis occupandæ totius Pomeraniæ. Primo impetu adoriri oppidũ Gedanenſe placuit, quod aliquandiu à Pomeranis defenſum, tandem civium quorundam Theutonici generis operâ proditum eſt. Inde Derſavia, cui Caſimirus, Loctici cognatus præſidebat, capta, & Suecium ingenio ſitûs & arte munitiſſimum Caſtellum, longâ obſidione expugnatum. Quod pleraque alia ſecuta ſunt.

II. Dum hæc apud Boruſſos aguntur, Polonia major pertæſa dominationis Henrici, & perpetuarum belli calamita-

tum metuens, Vladislao ſe dedidit, miſſuſque, id ut impediret, ab Henrico Biberſteinius, à Samotulio, Palatinide Poſnanienſe profligatus eſt. Sed rara ſine mali mixrurâ felicitas: plerumque lancis inſtar, unâ parte attollitur, ut altera deſidat. Sic Vladislao, cum pars Poloniæ faſces ſubmiſiſſet, altera cœpit rebellare. Cracovienſes enim cives, Alberto advocato autore, Boleslao duci Opolienſium urbem ſuam ſubdiderant, arcemque in ſocietatem flagitii trahere certabant. Sed Boleslaus, miſſis à Loctico legatis, & mox vi ingruente perculſus, properè urbem deſeruit, comitantibus eum plerisque, qui ſeditioni claſſicum cecinerant. Victor ante quàm adventaret, Locticus, cum venit, ſentire urbem voluit, quid peccaſſet. Profugorum bona in fiſcum rèdacta ſunt; cæſi, qui è ducibus rebellionis remanſerant, univerſæ civitati jura imminuta.

III. Cruciferorum interea ut potentia, ita potentiæ cupido gliſcebat. Pomerelliam omnem tenebant, & ut jure tenere viderentur, primò Loctico; hoc abnuente, Marchionibus pecuniam offerunt.

Qui

Qui ut vendere jure non poterant, quod per injuriam nuper occuparant, ita pretium libentes accepere pro eo, quod jam ipſis vi erat extortum. Poloni verò irritati tot injuriis, antequam armis ſe vindicarent, ſvaſu Epiſcoporum, quibus ablatâ Pomerelliâ non modici proventûs interciderant, Pontificis Romani, qui Avenione tùm agebat, judicium implorârunt. A quo toto quadriennii labore, vix tandem impetratum eſt, ut deligerentur, quorum arbitrio diſceptaretur cauſſa tam gravis. Ab iis ſecundum Polonos data lis eſt, juſſique Cruciferi ſatisfacere, cum non parerent, ſacro fulmine percuſſi ſunt.

Poloniæ calamitates ingens hoc tempore fames auxit, quæ ſimul quoq; Pruſſiam, Lithuaniam, & vicinas his provincias corripuit. Non cadaveribus in ſepulchro putreſcentibus, non in patibulo ſuſpenſis, imò nec liberorum corporibus eſuries publica pepercit. Peſtis inde orta, confertiſſimos paſſim acervos fecit. Serpſit malum, & communi quodammodò aëre corrupto, totam fere Europam infecit; adeò ut tertia propè hominum

pars tum penuriâ Victûs, tum contagione, his annis feratur abſumpta.

IV. Eâ quoque tempeſtate Duces Sileſiorum, hactenus liberos fœderatosque Polonorum, vitia ſua, & Johannis Lucemburgici Bohemiæ Regis artes, alieno ſubegêre regno. Cum enim ex Ducibus alii armis ſe invicem inceſſerent, ſingulis ſuos caſſes aptans Johannes; illos dato pretio, ditionibus ſuis exuebat, hos occultis ſtimulis in mutuam armabat perniciem. Dum tandem omnes luxu vel diſcordiis attritos, ſub Bohemorum imperium adegit. Idem Johannes, neſcio, quod ſibi jus ob anteceſſorem Venceslaum in Polonos vendicans, vocatuſque à Cruciferis in auxilium contra Locticum, ſeriò tandem Pomeraniam recuperare molientem, Maſoviam ingreditur. Ab eodem Cruciferi, ut jus ſuum in Pomeraniam magis etiam ſtabilirent, prece & pretio impetrant, ut illam provinciam ipſis donaret, jure ſcilicet in Polonorum ditiones Regio, quod Johanni homines ridiculi, ut accipere poſſent, dabant.

V. Nec vero diu ſe intra Pomerelliam continuit Cruciferorum avaritia. Poloniæ

niæ ipſius primùm oras, mox viſcera aſſiduis incurſionibus tentabant. Certè altero eorum impetu vix ullum Majoris Poloniæ oppidum intactum manſit. Aderat cum exercitu Vladislaus, ſed impar tanto hoſti, & congredi apertè non auſus, caſuum tantùm opportuna ſpeculabatur. Brevique potitus eſt voto. Militabat tum in caſtris hoſtium Szamotulius, profugꝰ è patriâ, ob ſimultates cum Rege, atque imprimis ob prælatum ſibi in præfecturâ Majoris Poloniæ Caſimirum, filium Regis. Hic pœnitentiâ & patriæ amore mollitus, captato tempore, ſpecie exploratoris, in caſtra Polonorum transgreſſus deprecatur Regem, ſimul hortans, prælii ut tentaret fortunam, ſuamque ad id operam promittens. Redux, trepidatione Polonorum falſò memorata, perſuadet Cruciferianis, ut ſecurè & ſine metu agerent. Illi prædæ ſuæ incubantes, & quaſi victo hoſte læti, reditum parare ad deponenda ſpolia, partiriq; exercitum cœperant. Interim admovet Locticus exercitum, nebulæ beneficio uſus, ut improviſior hoſtibus veniret, famamq; ſui anteiret. Illis tamen ſtrepitû propinquantium

admo-

admonitis, ſubitòq; arma corripientibus cum ad Radoviam veniſſet, ſiſtit nonnihil ſuos, & ad hunc modum affatur: *Si quantam ore habituque præferunt hoſtes, tantam moribus ac factis oſtenderent numinis curam: bellum, milites, aut nullum cum illis, aut omnino injuſtum gereremus. Nec enim intra ſacra militiæ conſiſtentes munia, violentam in noſtra injicerent manum: & ſua ſervantes improbè à nobis oppugnarentur. Sed nimirum malè reſpondent illi inſtituti ſui legibus, turpiterque ex propugnatoribus Chriſtianæ religionis, in magiſtros avaritiæ & immanitatis, in Cruces turbatoresq; vicinorum principum degenerârunt. Alia eorum facinora ne memorem, in nos patriamque noſtram, quæ illos inſana impiaque habendi cupiditas armavit? Profugos olim & ſedibus ſuis exutos. cognati principes noſtri in partem belli quidem, ſed & terræ ſimul ſuæ vocârunt. Hic afflictæ prioris fortunæ allevationem, hic nova hæc, quæ videtis, incrementa cepêre. Expectanda nobis erat gratia; illi vim inferunt, illi focos, in quibus nefarii ſcilicet aſpides recaluêre, diripiunt, atque etiam, ſi liceat, ereptum nobis eunt. Pomeraniam jamdudum eſt, quod ſibi uſurpant, magnæ etiam Cujaviæ parti incubant: Et*

bis

his tamen adeò non ſatiatur illorum avaritia, ut velut irritata magis, in intima patriæ noſtræ viſcera ungues promittat. Verum modum his, quem ſibi ponere neſciunt, ponet hodiè, ſpero, numinis vindicta, & noſtra, commilitones, virtus. Quam jampridem ablatarum provinciarum injuria, malè habiti ab illis agri ſubditique noſtri, profanata à ſacris nempe militibus templa, ita acriter ſtimulant; ut vix difficilius jam fore videatur vincere hoſtem, quàm fuit hactenus, in prælium vos ruentes tenere. Nec ullo ſanè degeneri metu ardorem veſtrum inhibui; ſed quia malis boniſque rebus meis edoctus ſcio, quantùm poſſint in bello momenta temporum atque occaſionum. Has profectò qui prudenti patientiâ ſpeculari novit, ſecurus vincit, vel, ſi fortuna omnino rectè etiam conſultis repugnet, vincitur ſaltem ſeriùs atque excuſatiùs. Sæpe parvis copiis magni exercitûs, iniqvo vel loco vel tempore deprehenſi, debellantur. Sed nobis milites, hodiernus dies tot offerens benè gerendæ rei opportunitates, grande morarum omnium, quas tuliſtis hactenus, pretium oſtentat. Huc uſque numero adeo prævaluit hoſtis, ut & ſuperare illum arduum foret, & ſuperatis nobis temeritatis inſuper expectanda eſſet nota. Nunc

ſlot-

flos exercitûs illorum ad ſubigenda Cujaviæ ulteriora miſſus eſt. Sic univerſos ante cum diſcrimine aggreſſuri, diviſos jam abſque negotio proteremus. Sed ut multitudine etiamnum pares vel ſuperiores ſint, animis tamen nos non æquant: quos exigua mercede autoratos, caterva undique collecta, & prædandi quam præliandi gnarior, pares profectò afferre non poteſt noſtris, quos pro patriâ dimicantes, præter nobilitatem ingenitam, ſumma belli non æquitas tantùm, ſed neceſſitas acuit. Ac clamor illorum diſſonus, quo omnia jam iſtic perſtrepunt, nonne pavorem & feſtinatione ſe ſua implicantem trepidationem arguit? ſcilicet cautionem noſtram ignaviam forſan hactenus interpretati, quia non provocavimus, nunquam provocaturos credidêre: aut fecialem, puto, expectârunt, qui ad prælium paratos eſſe juberet. Diſcant age nunc exitio ſuo, non eſſe tum pugnandum, cum cupit hoſtis; & periiſſe rerum agendarum occaſiones, cum utrinque ſciuntur. Cæterum quos perculſos ita anxioſque audimus; major mox, milites, occupabit dejicietque conſternatio; cum Samotulium, noſtratem olim Palatinum, illorum hactenus caſtra pravo conſilio ſequutum, mutato animo, in illos pro nobis arma ſtringere videbunt. Id quidem

facturum

factturum ſe recipit, nec, niſi penitus Polonus eſſe deſiit, eniſurum dubito, ut iras civiles in exitium hoſtibus verſas, crimenque perfidiæ egregio decore expiatum nobis patriæque probet. Sed & vos, commilitones, certus ſum, ita acturos, ut & civis reſipiſcentis ſtudium viſo veſtro pro patria pugnandi ardore creſcat; & opera ejus à nobis ad communicandam victoriæ gloriam admiſſa, minimè requiſita ad obtinendam videatur.

Hæc fato Duce, diſcuſsâque etiam interim nebulâ, initur prælium. Agunt rem fortiter Poloni, certantibus velut inter ſe quoque Loctico & militibus, illo, ne exemplum, vel vocis incentivum ſuis deeſſet, his, ut utrumque ſuperfluum eſſet. Nec Cruciferianis virtus deerat, donec Szamotulius terga eorum inceſſere cœpit, Tum reſpectantes & re ſubita attoniti, remisêre animos. Subvenientes quoq; iis, quæ Bræſtiam pridie præmiſſæ erant, copiæ, in id tantum venêre, ut victoriam Polonorum augerent. Nam & acrius iſti tanquam pro parto decore pugnabant, & illi pavore fugientium ſuorum auferebantur. Viginti millia tum Cruciferianorum feruntur periiſſe, ex Polonis quingenti

genti tantùm. Quanquam in numero cæſorum, omniquehujus prælii hiſtoriâ multum diſſentire video ſcriptores, quâdam æmulatione decus Polonorum minuere conante, ut dedecus Cruciferorum minuatur. Poſt prælium inter ſaucios, vir quidam equeſtris ordinis Florianus Szari jacebat, effluentia abdomine ilia manu cohibens. Ejus cruciatum Rex fortè præteriens cum Comitibus, miſerabatur. Cum ille: acrior, ô Rex, inquit, dolor ejus eſt, qui in eodem pago malum vicinum habet, qualem ego expertus ſum. Miratus eſt Rex hominis inter mortis diſcrimen ejuſmodi cogitationibus vacantis reſponſum; ſublatoque & arte chirurgorum curato pagum dedit, quem ſolus & absque vicino poſſideret. Stemma ejus, quod trium haſtarum erat, inde Jelitorum, i. e. ilium nomen accepit, eſtque inſigne Zamoſcianæ familiæ, è qua magnum illud non Poloniæ tantum, ſed ſeculi decus Johannes Zamoſcius effulſit. Cæterum, ut Vladislao Regi victoria hæc glorioſa fuit: ita fructum ejus Bohemi ferme & Sileſii intervertêre; bello majo-

ri Poloniæ intentato, neceſſitatem Regi Cruciferos omittendi, his reſpirandi moram facientes. Qui &, dum in novum hoſtē movent Poloni, Breſtiam &Gniewcoviam impunè abſtulerunt. Paulò poſt pactus cum Cruciferis inducias Vladislaus, munitiones aliquot Bohemorum Sileſiorumque cepit aut incendit. Inde reverſus, poſt breviſſimi temporis morbum, moritur, princeps corpore exiguus, magnus animo, comitate in ſuos, fortitudine in hoſtes egregius, â ſecundâ fortunâ penê deceptus, adversa pulchrê tolerans ſemper, plerumque victor.

CAP. XIX.

DE CASIMIRO MAGNO.

AB ANNO cIↃcccxxxviii.
AD ANN. cIↃccclxx.

Caſimirus pacem init cum Cruciferis. ſucceſſorem deſignat Carolum. Ruſſos Poloniæ ſubdit. Leges inſtituit. Ius Magdeburgicum introducit. Ludovicum Ungarum poſt Carolum ſucceſſorem nominat. Pater Plebejorum dictus. Valachi dolo Polonos vincunt. peſtis & fames per Poloniam. Caſimirus cognatam Carolo IV. Imperatori locat. Hoſpites Regios conſul Cracovienſis ſplendide excipit. Caſimiri ex equo lapſus & mors.

VLadislao Loctico filius Caſimirus ſuccedit. Qui mitis ingenio; & quietis quàm armorum appetentior, pacem cum Cruciferis init, parùm decoram nomini Polonico. Eam aſpernati Proceres, & ſimul tamen bellorum pertæſi, Pontificem iterum in arbitrium malè compoſitæ litis ſollicitant. Ab hoc miſſi arbitri inſeſ-
ſam

ſam àCrucigeris Pomerelliam, Cujaviam, Dobrinum, & reliqua Poloniæ propiora Polonis adjudicant, Cruciferis inſuper prægrandem mulctam irrogantes. Sed hi nec decreta Pontificia, nec execrationes morati, occupata retinuêre.

Cæterum Caſimirus, ut vagus libidinum, ita prole orbus erat. Unde maturè ſucceſſorem circumſpicere cœpit. Placuitque eligenti Carolus, Ungariæ rex, ſorore illius genitus, ſpretis cum indigenis principibus, tum Sileſiis alieno jam imperio additis. Exin in Ruſſiam expeditio ſuſcipitur, ſæpe jam olim victam à Polonis, nunquam ad conſtantem obſequii fidem ſubactam. Caſimiri felicitati ceſſit, & tum primùm in Provinciam redacta, æquo inde jure cum Polonis gaudet. Paulò poſt tentavit Poloniam Johannes Bohemiæ Rex, qui abſtractâ Sileſia ferocior atque avidior factus, unicum ſenectutis atque etiam mortis ſolatium habiturum ſe dixerat, ſi manu muros Cracoviæ attigiſſet. Sed is à Polonis fortiter repulſus, aliquantò poſt in Galliâ interiit. Poſt hæc Caſimirus quanquam in luxuriem ſolutior, & ſegni in Crucigeros indulgentiâ

nonnihil

nonnihil inviſus, domi tamen conditis legibus, conſtitutis judiciis, & arcibus ſtructis, Reipublicæ multùm profuit. Ab eo jus Teutonicum inPoloniam inductū, quod Magdeburgicum vocant. Condita item Cracovianæ urbis ea pars, quæ hodieque Caſimiria, accepto â conditore vocabulo, appellatur.

Dum hæc in Poloniâ geruntur, interim in Ungariâ Carolus haud pridemCaſimiro ſucceſſor nuncupatus, decedit. Ejus igitur in locum Ludovicus filius adoptatur. A quo Poloniæ ordines immunitatem tributorum atque onerum, quæ hactenus principibus dependi conſueverant, paciſcuntur: præcipuo hoc plerumque, quod ex regnatricium familiarum interitu ſperari poteſt, commodo: quod ſucceſſores, ut regnum accipiant, leges priùs accipere cogantur. Eodem anno lætæ multæ res Caſimiro contigêre. Primùm enim Ruſſiam perpacavit: pulſis, qui turbas iſthic dare cœperant, Lithuanis, Duceque eorum Lubarto capto. Paulò poſt Maſovia corpori Reipublicæ Polonæ acceſſit, ſubmittente ſeRegi ejuſque poſteris Ziemomislao, iis legibus, quibus

Vaſalli,

Vaſalli, quos vocant, ſolent obſtringi. Exciti tum denique Regis clementiâ Germani quamplurimi migravêre in Poloniam, quorum poſteritas etiamnum ſubjectos Carpatho monti colles (quos *Podgorze* vulgo vocamus) colit. Atque ab iſtâ in Germanos aliosque vilioris ſortis homines benignitate, Caſimirus patris Plebejorum vel ruſticorum nomen accepit, Dignũ ſanè quod alii Principes ambiant ſimiliter, iis præcipue majeſtatis ſuæ præſidium commodando, quos paupertas potentiorum injuriis facit opportunos.

III. Poſt hæc felicitatis Caſimirianæ curſus improſpero cum Valachis prælio aliquantùm interpellatus eſt. Mortuo iſtorum Palatino Stephano, cum certantium de principatu filiorum uni auxiliarentur Poloni, miro ab adverſa parte ſtratagemate circumventi ſunt. Inciderant ſcilicet Valachi in ſylva, per quam eundum erat, ultra medium arborum plurimas. Hinc cum, ſubeuntibus Polonis, quæ in ora eſſent poſitæ, à doli ſtructoribus impellerentur, aliæ mox poſt alias ruina proximarum provolutæ, magnam partem exercitus obtriverunt. Reliqui ſeu

ſaucii

ſaucii ſeu attoniti inopinâ clade, capiebantur; pauciſſimi effugêre. Ne ſola hæc eſſet calamitas, immanis mox peſtilentia per Poloniam ſequuta eſt. Acceſſitque etiam annonæ ſævitia. Quam tamen utcunque ſolatus eſt Caſimirus, apertis horreis, quæ priorum annorum ubertas, quaſi in futuros usûs locupletiſſimè inſtruxerat. Frumentum petentibus, ſi ære deſtituerentur, opera in muniendis arcibus injungebatur. Ditiorum pecuniæ theſaurum Regium augebant. Cujus opibus Caſimirus anno ſequenti, nuptias cognatæ ſuæ ſplendidiſſimas paravit, quam Boguslao Pomeraniæ duce genitam Carolus IV. Imperator, parario Pontifice, in matrimonium accipiebat. Adfuêre nuptiarum ſolennibus Ludovicus Ungarorum, SigiſmundusDanorum, item Petrus Cypriorum Rex, cum principibus aliis non paucis. Nihil ibi ad magnificentiam vel luxum omiſſum. SedRegiâ opulentiâ diu non ſine admiratione excepti hoſpites, magis mox ad privati hominis divitias ſtupuêrunt. Gerebat Cracoviæ Conſulatum Veringus quidam, gente Germanus, caritate apud Principem præcipuus.

cipuus. Is cum precibus & gratiâ apud hoſpites Regios exambiſſet, ut domi ipſius epulari vellent, parentes illos non curatiſſimis tantum dapibus excipit, ſed muneribus etiam ingentibꝰ proſequitur: geſtiente Caſimiro, cujus gloriæ militabat ſubditi ſui opulentia, pace Domini in tantũ aucta. Caſimirꝰ verò iſtiusmodi jam amicitiis firmatus, majore in dies & ambitu prenſabatur à vicinis. & terrore ſuſpiciebatur ab hoſtibus. Nam & Belzenſium dux ante infeſtus ſemper Polonorũ Principibus, ſupplex huic fieri ſuſtinuit, quò dignitatem & ditionem retineret: & in Boruſſiam venienti Crucigeri cuncta venerantium officia exhibuêre. Sed illum paulò poſt inter fortunæ obſequia luxuriantem repentina nec ſimplex mors abſtulit. Inter venandum enim dum incautiùs cervum inſectatur, equo forte prolapſo, ſolo affligitur, caſu ob corporis obeſitatem lethali, cum æger præſertim gulæ plùs, quàm medicorum præceptis daret. Antequam extingueretur, condito teſtamento largiter multa Eccleſiis donavit: Princeps, ſi libidines excipias, in

quas fuit effuſior, domi magnus, foris fortunâ quàm virtute melior.

CAP. XX.
LUDOVICUS UNGARUS.
AB ANNO cIↃCCCLXX.
AD ANN. cIↃCCXLXXXII.

Piaſti poſteris deficientibus Ludovicus Ungarus ſuccedit. non æquo Polonorum affectu. Majores Poloni deficiunt. Mater regia Poloniæ adminiſtrationem deſerit, recipitque. Lithuani vincuntur; & Ruſſi rebelles.

IN Caſimiro defecit tandem illa Piaſti progenies, quæ, tot ſeculis, ordine vix unquam interrupto, Poloniæ clavum rexit. Inde Regnum ad Ludovicum Ungarum devênit, quem à Carolo genitum Caſimirus pridem ſucceſſorem ſibi deſtinaverat. Erat in Ungaria Ludovicus, cum nuncium de morte avunculi acciperet: cunctabaturque etiam venire ad Polonos, dubius de horum erga ſe animis, nec ignarus difficultatum, quibus duplicis illa regni adminiſtratio foret obnoxia. Venit tamen tandem, ab Ungaris præcipuè ſuis

ſuis perſvaſus. Cum regni ſolennia acce-piſſet, prima illi curarum fuit, avunculo iuſta perſolvere. In quibus cum penitius voluntates Procerum introſpexiſſet, co-gnovit, defleri defunctũ ob id vehemen-tius, quod ſine maſcula prole obiiſſet. Quod ille in diminutionẽ ſui accipiens, ſimul veritus, ne aliqua filiarum Caſimi-ri, ſtudio populari accincta, occaſionem novis rebus præberet, projectas in Hun-gariam illas, nothas adeòque incapaces hæreditatis paternæ proclamari juſſit. Paulò poſt ipſe in Ungariam redit, relictâ penes matrem Elizabetham, Poloniæ ad-miniſtratione. Prole & ipſe maſculâ ca-rebat, filias habebat duas. Alteram Si-giſmundus Cæſaris filius duxerat, alteram ſceptro Polonico deſtinabat. Quam ad rem ut conſenſum Nobilitatis impetra-ret, libertates ante conceſſas novo ſacrá-mento ſancire atque etiam augere neceſ-ſe habuit.

II. Compoſuiſſe ita ſibi utcumque res ſuas videbatur Ludovicus, cum Majores Poloniæ proceres quidam, externum dé-dignati Regem, Vladislaum Ducem Cu-javienſem ex Vladislai Loctici fratre ori-

undum, principem ſibi conſtituunt. Is mente imbecillior & ditionibus ſuis præeſſe impotens, hisperditis, Divione in Burgundia, vitæ Monaſticæ ſe dedicaverat. Inde reductus in Poloniã, cum nihil non tentaſſet pro dominatu, tandem, nequicquam omnia experiuntibus fautoribus ejus, à Subinio aliiſque Proceribus, qui pro Ludovico nitebantur, vincitur, miſſusque ad Regem ab illo Abbatià donatur. Quâ ſpretâ, cum Divionem, priſcam otii ſui ſedem reverti vellet, in itinere morte præcoci intercipitur.

III. Mater interim Ludovici, motuum Polonicorum, quibus par non erat, pertæſa, in Ungariam, ætatem illic tranſigendi animo, ſeceſſerat. Sed illa (ut facilè redit humano animo etiam faſtiditæ potentiæ cupido, nec facilè in æquò manent, qui in faſtigio eſſe aſſuevêre) mutato paulo poſt conſilio ad relictam ſtationem remeavit. Reverſam verò ut Proceres Poloni, ita varii mox hoſtiles motûs excepêrunt. Lithuani enim Duces quidam cum prædatore exercitu irruêre, & intima Poloniæ ſcrutati depeculatique, magnam vim prædæ & hominum abduxe-

abduxerant. Inter Ungaros quoque & Polonos inteſtinæ gliſcebant offenſiones, ſubinde etiam in apertos tumultûs exardeſcentes. Sed hi tamen utcunque authoritate regiâ repreſſi ſunt. In Lithuanos, & qui ſe his contra Polonos junxerant, Belzenſes, bellum decretum eſt. Venitque ipſe ob eam rem ex Ungariâ Ludovicus forti Ungarorum manu inſtructus. Quibus cum Polonici exercitûs acceſſiſſent, fracti animo Lithuani, pacem implorârunt. Nec Ruſſi rebelles diu potentiam Regis ſuſtinuêre. Chelma cum aliis vicinis oppidis intra octavum diem ſe dedidit. Quam poſt & Belzum ſequutum eſt.

IV. Cæterum peragranti victoriis Ruſſiam Ludovico arriſit terræ illius genius, & feraciſſima frugum ubertas. Unde Ungariæ eam adjicere agitans, Ungaros ei præfectos imponit, & ut omnia iſthic ſibi obnoxia haberet, Archiepiſcopatum Haliciæ (quam olim tenuerant Ungari) inſtituit. Qui poſtea Leopolin translatus, penes eam urbem hodieque manet. Non effugit tum Ludovicus ſuſpicax populi ſilentium, & voces quorundam liberiores. Imò & univerſum ordi-

nem equeſtrem inComitiis tumultu quodam, duce Granovio, adversùs præſens regimen inſurrexiſſe, ac Senatorum nonnullorum, quos libertati publica indignatio ſubitò immolaverat, cadaveribus Regem terruiſſe, fama tenet, quanquam nullâ annalium, quos viderim, fide nixa. Id equidem omnium autorum conſenſu certum eſt, ingens tum odium Polonorum in Ungaros fuiſſe: & aſperavit id Vladislaus, Opolienſium Princeps, qui creatus à Rege Ruſſiæ gubernator, Ducis Ruſſorum titulum ſumpſerat. Eidem & Poloniæ adminiſtrationem detulit poſtea Ludovicus, cum, matre in Ungariam tandem ſeriò reversâ, licentia paſſim nullis coërcita legibus valeſceret, & ordines Lndovicum ſubinde ad ſe vocarent. Verùm miſſum, quem diximus, vicarium, Proceres reſpuerunt: indictiſque poſtea Budæ Comitiis, cura Reipublicæ tribus Senatoribus commiſſa eſt. Hi erant Zaviſſa Cracovienſis Antiſtes, Dobeslaus Caſtellanus Cracovienſis Zaviſſæ frater, Sendivojus Szubinius Caliſſienſis Palatinus. Ipſe Ludovicus, cum languidum ſe ætate & morbis inſuper fatigari ſentiret.

Comitiis

Comitiis in Scepuſio habitis, generum ſuum Sigiſmundum Marchionem Brandeburgicum ſibi ſucceſſorem adſciſcit. Nec multo poſt extinguitur. Vir benigni ſatis ingenii, atque in eruditos perliberalis, inprimis aſtrologos. Inter cætera morũ hoc quoque habuit, quod identidem diſſimulato habitu vicos & oppida perluſtrabat, inquirens in magiſtratuum vitam, ſimul & ſuam, quò, ſi quid reprehenderent judicare periti, corrigeret, ſin placuiſſet, famâ ſui frueretur. Eodem quo Ludovicus, tempore, Ordinis Teutonici in Pruſſiâ magiſter Vinricus Cniperodius vitâ excellit, anno potentiæ trigeſimo primo: Vir magni inter ſuos nominis, quia & Lithuanos alioſque infideles feliciter profligavit, & prudente rectoque regimine potentiam ordinis in id faſtigium extulit, ultra quod poſteà progredi nequiit, inſtante jam illo flexu fortunæ, quo ad ſumma provecti, citiùs deſcendere coguntur, quàm ante adſcenderant.

CAP. XXI.

AB ANNO CIↃCCCLXXXII. AD ANN. CIↃCCCLXXXVI.

Sigiſmundus Marchio ſucceſſione regni excluſus. Ziemovitus Maſovius electus à Regina repudiatur. Iagello Lithuanus & Vilielmus Auſtriacus de ſponſa certant.

DEſtitutum iterum rectore regnum, multorum mox Principum vota ac ſtudia in ſe arrexit: Proximus ei videbatur Sigiſmundus Marchio, vivo etiamnũ Ludovico ſucceſſor deſtinatus. Sed is negato per faſtum Polonis ad epulas ſuas aditu, & quod Demaratum majoris Poloniæ præfectũ nobilitati inviſum impenſiùs foveret, odia plurimorum incurrerat. Hinc cœprum à Polonis deliberari, an darent imperium, quod habere jam ille ſibi videbatur. Comitiis Radomiæ indictis concluditur, ut Ludovici quidem filiæ haberetur ratio, ſed cujus maritus nulli alii regno implicitus, ſolis Polonis imperaturus eſſet, quâ ſententiâ non obſcurè excludebatur Sigiſmundus, Ungarico quoque ſceptro inhians. Illo deinde neſcio quâ ex cauſſa in Ungariam profecto, voluntates procerum quo-

rundam

rundam in Ziemovitum Maſoviæ Ducem vertêre, hac lege, ut Hedvigin, alteram Ludovici filiam duceret. Nec cunctatus ille ad tam optabilem conditionem ſe Regẽ venditare cœptabat. Sed aſpernata generũ hunc Elizabetha, Hedwigis mater, filiam mittere negabat in conjugii talis conditionem, quin pro filiâ manum ingentem mittit in Poloniam, qui conatus Ziemoviti retunderent. Victo illo, cunctabatur tamen etiamnum Elizabetha mittere Hedvigin unicè expetitam Polonis, varios jam illi maritos circumſpicientibus. Tandem hæc Sendivoi Szubinii induſtriâ facundiâque à matre exorata in Poloniam venit, comitata Demetrio Cardinali, & Antiſtite Strigonienſe, aliiſque Ungarorum Primoribus, & paulò poſt à Bozenta Archiepiſcopo Gneſnenſe diademate Regio evincitur. Multùm delectabantur Poloni Reginæ decentiſſimis moribus, quibus ſpecies quoque corporis multùm gratiæ addebat. Quo intentiùs veſtigare cœperunt dignum tali puellæ conjugem. Et pridem illi oculos adjecerat Vilhelmus Auſtriacus, ſimul olim cum ipsâ, & quodammodò in ſpem talis conjugii,

 jugii,

jugii, in aulâ Ludovici (qui puellæ pater) educatus. Sed ille diu amiciorem virginem, quàm Polonos expertus eſt. Et denique ſpem ipſius, quâ adhuc ſe ſuſtentaverat, IagelloLithuaniæPrinceps omnem intervertit. Petebat hicHedvigin in matrimonium, ſe & Lithuaniam ad Chriſtiana ſacra, & hanc ſimul ad ſocietatem Reipublicæ Polonicæ offerens. Nec diſplicebat Polonis tali cum fortunâRegni ſui procus, ſed expectabatur adhuc matris Reginæ conſenſus. Quem cum impetraſſent, expugnabant ſuaſionibus Hedwigis quoque animum, pertinaciùs Auſtriaco hærentem. Qui amore vecors, & puellaris benevolentiæ fiduciâ Craco-viąm venerat. Sed arce prohibitus, cum adverſos Polonorum animos cognoviſſet, quibus & Hedvigis tandem affectum ſuum gratificatura videbatur, ſalutatâ in cœnobio Franciſcano puellâ, voto irritus abiit. Adeò ſcilicet, quicquid etiam contra niterentur humana deſtinata, impediri non poterat divini voluntas conſilii, quod in his Hedvigis nuptiis, aliud novum Lithuaniæ cum Poloniâ conjugium moliebatur.

FLORI POLONICI

LIBER III.

CAP. I.

VLADISLAUS JAGELLO.

AB ANNO cIↃCCCLXXXVI.
AD ANN. cIↃCCCCXXXIV.

Iagello Baptiſmum & coronam ſuſcipit. Lithuanos ad Chriſtianiſmum convertit. Ejus cum conjuge diſſidium. cum Vitoldo & Skirgellone fratribos. Academia Cracovienſis inſtituitur. Bellum cum Cruciferis. de iis victoria inſignis. Boruſſicarum urbium mutata ſubinde dominatio. Bohemicum regnum Iagello repudiat. Vitoldo ferme Polonicum cedit, & Suidrigelloni Lithuaniã facilitate haud cordata, pacatis Cruciferis Rex moritur.

VENIENS in Poloniam Jagello, primò omnium Gentiliſmum ejurat, & cum novâ religione novum Vladiſlai nomen ſuſcipit. Inde celebratis cum Hedwige nuptiarum ſolennibꝰ, Regio diademate à Bozenta Antiſtite conſecratur.

Mox compoſitis rebus per Poloniam, majorem inprimis, quæ procerum quorundam culpâ tum diſcors agebat, in Lithuaniam proficiſcitur: ibique ſacerdotis magis, quàm Principis munere functus, Lithuanos ſuos gentili adhuc impietate imbutos, ad ſacra meliora manu ducit, ipſe (cum adducti è Polonia Epiſcopi linguæ rudes eſſent) prima fidei rudimenta illis præiens. Sic per annum repurgata ab Ethnicâ ſuperſtitione illa regio eſt. Si quæ ſupererant emendanda, Epiſcoporum ibi manentium induſtriæ relinquebantur. Abiens inde fratrem Skirgellonem ſummæ rerum in Lithuaniâ præficit. quæ res Vitoldum patruelem, gravi æmulatione accendit, quærentemque, ubi odium ſuum tutiùs atq; efficaciùs effunderet, primùm in Maſoviam ad cognatos, mox in Pruſſiam ad Cruciferos egit. Eo intellecto, Rex Nicolaum Moſcorovium Regni Procancellarium cum manu militari in Lithuaniam mittit, componendæ, ſi poſſet, cognatorum diſcordiæ, ſin minus, pro ſecuritate ſaltem Reipublicæ excubiturum. Interim Regi ipſi domeſticum cum conjuge

ſuâ

ſuâ natum diſſidium eſt, illudque tam acre, ut in divortium penè eruperit. Ei fomitem dedêre quidam pudicitiæ Reginæ obtrectatores, probroſam illi cum Vilhelmo Auſtriaco, proco olim ſuo conſuetudinem objectantes. Sed innocentiam Reginæ ipſa juramento primùm, mox delator publicâ ac ſolenni mendacii profeſſione vindicavit. Quod pœnæ genus apud Polonos hodieque inter probroſiſſima habetur.

II. His domi compoſitis Rex in Vitoldum vertit, Cruciferorum fiduciâ aperte jam hoſtilia molientem. Is Grodni obſeſſus, clam aliquà effugerat, & variis ſic inde cladibus ope Teutonicâ Lithuanos afficiebat. Donec illum Rex reconciliaret ſibi, & Lithuanis denique præfectum imponeret. Motus loco Skirgello, non mitius amiſsâ dignitate, quàm nuper Vitoldus non impetratâ infremuit. Ejuſq; tidem odiis Cruciferi ad Lithuaniæ perniciem uſi, hanc infeſtâ denuò manu invadunt. Deliberantem de ſumendâ in illos vindictâ Regem multa attinuêre. Inprimis Poloni ipſi haud temerè laceſſendam rati gentem, magnam Germaniæ partem

partem ſecum in arma tracturam. Rex quoque ipſe cum Duce Opolienſium prius experiendum ſibi arbitrabatur, pridem multarum in Polonos injuriarum reo. Sed cum hoc, oppidis quibuſdam captis, in gratiam mox rediit. Secuta paulò poſt Reginæ mors domeſtico eoque graviſſimo vulnere Regem perculit. Præclara fuit hæc virtute fœmina, dum viveret, ſed moriens quoque auxit gloriam. Multa in pauperum usûs legavit, plurima in Academiam, quam à Caſimiro inchoatam, abſolvi, inter ultima vota habuit. Rei dignitas & conjugis morientis deſiderium moverunt Regem, ne omitteret piiſſimam curam aut differret. Duas ergo in Muſarum ſedem, domos, Cracoviæ extruit, & Pragâ varios evocat doctores, qui Juventutem bonis artibus erudirent.

Togatis autem his curis intento, non deſinebant alibi ferrum oſtentare Cruciferi. Qui domi foriſque jam ſuperbi, non ampliùs fratres, ut antehac, ſed Domini Crucis, vulgò Creutzherren (id enim vocabulum hoc demum tempore, Ulrico Zolnero Ordinis magiſtro, eoque fruſtra repugnante faſtui ſuorum, innotuit) appellari

pellari voluêre: graviores indies ſuis, & vicinis magis magiſque inſultantes. Eos tamen Rex inſitâ lenitate adhuc etiam tulit, ſæpeque ab illis ad colloquium invitatus falsâ ſibi ſpecie pacis illudi paſſus eſt. Tandem cum Samogitiam olim ereptam Lithuanis, & vix demum per Vitoldum recuperatam contumaciùs repeterent, ac legatis Regis ſuperbè appellatis, Dobrinenſem vicinaſque terras laceſſerent, bellum in illos decernitur. Nequicquam ad amicam compoſitionem offerente ſe Bohemorum Rege, aut ad eam invitato Ungaro: quorum ille ſtolidus judicio, & affectu palam iniquus in Polonos: hic accepta à Cruciferis pecunia Vladislai amicum ſe ſimulans, per occulta & magis fida inclinabat in corruptores.

III. Nullum in bellum hactenus conſideratius aut mole majori deſcenderant Poloni. Primùm miſſis in omnes partes regiis literis (quæ quod reſti obligatæ circumferrentur, reſtium nomen etiamnum retinent,) velut communi claſſico cuncta nobilitas convocabatur. Domi curam rerum Antiſtiti Gneſnenſi Rex committebat,

tebat, belli regimen cum Zindramo Maſcovicio, Enſifero Cracovienſi partiebatur. Ingreſſo dein caſtra Vladislao, primò omnium diſciplinæ militaris inſtauratio curæ fuit. Meritò ſane, & ad maximorum Imperatorum exemplum, qui nunquam felicem bellorum ſperavêre exitum, niſi inde feciſſent initium. Scilicet, quod in corpore anima, in navi clavus, id in militiâ diſciplina eſt: vinculum, quô & intra obſequii fines continetur militum ferocia, & magnæ exercituum moles ad ſubita neceſſitatum dexterrimè circumaguntur. Sed tunc, dum in prædatores ultor gladius ſtringeretur, comprehenſi inter alios duo Lithuani ſunt, qui ſacramenti, ut vocant, ædiculam abſtulerant. Illi patrio ritu crucem ſibi erigere juſſi, & ſuis ſe manibꝰ ſuſpendere, paruêre alacres, & quaſi ſæviùs aliquid à principe expectarent, & mors talis beneficium eſſet, moras ſuas mutuò caſtigantes. Ante prælium Rex humi ſtratus in preces ſe effudit, quibus & innocentiam ſuam teſtabatur, & pervicaciam hoſtium, pacis omnes conditiones aſpernantem. Nam & paulò ante prælium, arrogans

arrogans Ordinis magiſter Conradus à Tungingen duos enſes ſanguine imbutos Regi miſerat, teſtandæ pugnandi, ſanguiniſque fundendi libidini. Rex oblatos gladios ut omina victoriæ ſecuturæ accepit, quia victoribus victi arma ſua tradere ſoleant. Exin dato Lithuanis, qui Vitoldo parebant, dextro cornu, Polonis ſiniſtro, canere ſigna cœpêre. Concurritur utrinque magnâ vi, ambiguâ fere per horam fortunâ, donec dextrum Polonæ aciei cornu laborare cœpit, in quo Lithvani cum Ruſſis Tartariſque erant. Hi primo cedentes, telis tamen ſubinde fatigabant inſequutos, mox penitus effuſi in fugam, magnam hoſtium partem abſtrahunt à reliquo exercitu. Soli Smolenſcii dextro cornu ſe adjungebant, quod Poloni fortunâ ſociorum nihil territi ſtrenuè tuebantur. Venerat autem forte in hoſtium manus ſignum, quod Martinus Vrocimovicius, Aquilifer Cracovienſis geſtabat. Id ut recuperarent conniſi Poloni, omnem aciei fortunam convertunt. Inclinare hoſtes cœpêre, moxque acrius inſtante Polonorum exercitu, in fugam aguntur cæduntur que. Nec ſiſtere labantem

tem aciem poterant, qui Lithuanos inſequuti, feſſi & ſine ordine redibant. Ita illo die Poloni magnâ & memorabili victoriâ potiti ſunt. Centum & quadraginta millia à Cruciferis in aciem deducta, & ex iis quinquaginta deſiderata, perhibent idonei authores. Periit ibi ipſe Ordinis Magiſter, debito ſuperbiæ exitio; periêre ſimul potiora Cruciferorum capita. Inter Captivos, quorũ quatuordecim millia fuiſſe memorant, eminuêre duo duces, Sileſius unus, alter Pomeranus, Venceslaus item Burggravius de *Dohna*.

IV. Victoriam hanc, quam inter *Grunvvaldum* & *Tannebergam* congreſſi Poloni obtinuêre, ſequuta eſt præcipuarum Boruſſiæ urbium deditio. Debellatumque fortè tum fuerat, nî una arx Mariæburgenſis ingenio ſitus & arte firmior, victoribus ſe oppoſuiſſet. Cujus præfes Plavenius ad Regem admiſſus meditatâ oratione veniá Cruciferorum nomine petit, Boruſſia ut Magiſtris ſuis relinquatur, quam à Barbaris ſuo ſanguine vindicaſſent, orans. Cum nihil profeciſſet,

ſet, indignabundus redit ad ſuos, eosdemque ad conſtantiam hortatur. Atque interim Livonum quoque Magiſter advenerat, ſociis ſuis, ſi vi nequiret, dolo opitulaturus. Vitoldo per ſecretum colloquium Samogitiam oſtentat, hæreditario jure poſſidendam, ſi Regias partes deſeruiſſet. Mox permiſſu Regis in arcem admiſſus, memoratâ Vitoldi defectione obſeſſos animat. Tum ſenex etiam quidam Sacerdos imparem ſe ferendis obſidii ærumnis cauſſatus, arce egreditur, clam inter ſupellectilem triginta aureorum millia ſecum efferens, quibus paſſim novus miles conſcriptus eſt. Accedebat rumor, venire Sigiſmundum Cæſarem Cruciferis auxilio, & jam finibus Poloniæ imminere. Movere hæc regem, ut ſolutâ obſidione, relictoque in Boruſſia cum aliquâ manu Andrea Brochocio reditum pararet, multùm reluctantibus, ſed fruſtra pleriſque Procerum, atqve inprimis Nicolao Tramba, Procancellario. Datus ſic Cruciferis locus eſt reſpirandi, qui nec defuêre ſibi, collectiſque undique viribus recuperare ſua annitebantur, Nec, licet etiam poſt magnam illam cladem ſemel

mel iterumque infelicius pugnaſſent, fracti ſunt. Gedanum denique, & mox Thorunium, ſenſimque reliquas urbes receperunt..

Nec vanæ fuerunt Cæſaris minæ paulò ante memoratæ. Miſit enim Sciborium, Tranſylvaniæ principem, qui ſubmontanam Poloniæ oram invaſit. Conventu ergo cum Cruciferis hábito, Rex in inducias primùm, mox & in perpetuæ pacis fœdus conſenſit, factum eâ lege, ut quiſque habita antiquitus retineret, Samogitiam Vitoldus & Rex, dum viverent. Dobrinum verò Poloniæ Reges perpetuò poſſiderent. Paulò poſt etiam Sigiſmundus Cæſar, accurante Zaviſſio Nigro, in utrâque aulâ gratioſo, Vladislao reconciliatus, ab hoc inſuper octoginta millia florenorum Pragenſium mutuò accipit, datis in pignus Scepuſii urbibus, quæ hodièque Polonis ſubſunt.

V. Verùm pax cum Cruciferis non diu rata manſit. Hi enim conjecto in carcerem Plavenio, quaſi Polonis pluſculum dedito, & Regis, neſcio, quas in ſe machinationes cauſſati, expilationibus mox mercatorum, prædiſque per Dobrinenſem

terram actis, neceſſitatem fecêre Re-
arma in ipſos reſumendi. Cum bel-
n ali quandiu tractum veriùs, quàm ge-
m eſſet, perſuaſit Regi Pontificis lega-
s, ut cauſſam cum Cruciferis ſuam Con-
lio, quod tum Conſtantiæ, ſectæ Huſſi-
cæ cauſſa, habebatur, diſceptandam ſub-
nitteret. Paruit Rex, veneruntque ad
omponendum negotium à Pontifice le-
gati. Sed ii iniquo in Polonos judicio
ſuſpicionem incurrêre acceptæ à Crucife-
ris pecuniæ. Æquiora pollicebatur vo-
catus ad arbitrium ejuſdem cauſſæ Sigis-
mundus Cæſar. At ne is quidem con-
troverſiam finire potuit; inducias tamen
duûm annorum Polonis, ſubinde adhuc
ad arma provocantibus, perſuaſit. Sub i-
dem tempus magnum aliquid Vladislao
fortuna videbatur parare. Bohemi enim
ob religionem Sigiſmundo Cæſari diſcor-
des, regnum noſtro oblatum ibant. Am-
biguo primum reſponſo dimiſſos, cum
redirent, officii in Dominum ſuum Rex
admonuit, negans inſuper, cordi ſibi eſſe
offendere Cæſarem, ut hæreticis impe-
taret.

VI.

VI. Vix à bellis Boruſſicis aliquantulum requieverat Rex, cum novis illum molitionibus primùm patruelis, mox frater fatigare cœpêre. Vitoldum patruelem ſuper inſitam animo ambitionem, Cæſar regium illi diadema pollicitus, in Regem ſtimulabat. Nec Cruciferi deerant impellere dubitantem, opemq; promittere. Et ex Polonis quoque pauci conſiliis Vitoldi primùm reclamavêre, mox publica authoritate miſſi ſunt, qui regnum illi deferrent. Graviſſimis negotiis ſemper à Rege adhibitus Vitoldus, & ipſe magnus omnium, quæ ageret, callidusque oſtentator, munificus ſimul in Proceres, magnam animis plerorumque reverentiam ſui injecerat. Ita data Vitoldo à Rege ætate decrepito authoritas, ſuam Regi deſtruebat, notabili Principibus documento: Neminem, ut eo loci evehant, unde, qui evehitur, deſpicere evehentis faſtigium poſſit. Sed Rex porrò tam mitis faciliſque fuit, ut ſceptrum Vitoldo deferri non abnueret. Nec ulla jam mora erat, niſi in Vitoldo, qui ſeu fato prohibitus, ſeu aperti facinoris invidiam metuens, non decorum modeſtiæ ſuæ fore

eſpondit, Regem patruelem ſolio de-
bare. Dimiſſis ita legatis nihilò ta-
n pacatiùs egit, plane ut compoſito ad
ciem pudore, magis ſuppreſſa, quam
nitùs edomita in illo ambitio videre-
r. Nam non multò poſt, quaſi pœni-
ns prioris modeſtiæ, prompſit malè ſo-
itum deſiderium, Regique in Lithuani-
iam blandiciis evocato perſuadere co-
natus eſt, ut regni honorem ſibi permit-
eret. Sed Rex interim ſtabilito ſibi per
data privilegia plurima regno, id quoq;
impetraverat, ut filiorum alter patri ſuc-
ceſſor deſtinaretur. Et tum in Lithuani-
am cum Rege iverant, curantibus Polo-
nis, Proceres quidam, ac inter alios Sbi-
gneus Oleſnicius, Cracovienſis Præſul,
præcipuus ſemper conſiliorum Vitoldi
impugnator. Hi facilitatem Regis cuſto-
divêre, nimis alioqui fraudi alienæ op-
portunam. Sed & brevi inſequuta Vitol-
di mors omnia ambitionis conſilia ab-
rupit.

VII. Defuncto Vitoldo, Lithuaniam
Suidrigello frater Regis ſibi vendicabat.
Nec contentus hâc, Podoliam quoque ſi-
bi voluit adjungi, potituſque erat voti à
fratre

fratre nimiùm ſuis dedito, tumque etiam libertatis experte negandi. Capto enim ſimilis in Lithuania detinebatur. Moniti ea de re à comitibus Regiis Poloni, habitis Comitiis, per legatos Suidrigellonem hortantur, ut Podoliam redderet, & Lithvaniam etiam prius peteret, quâm occuparet. Ferox ille ad hæc, miſſumque poſt alterum legatum, fas gentium non moratus, violat. Mox & cum bellum imminere ſibi à Polonis ſentiret, quò par eſſet tanto hoſti, Cruciferorum ſe fœdere ſuccingit. Ubi ad vim ventum eſt, fuſus profligatuſque aliquoties eſt, nec adhuc tamen remittebat ſpiritus, donec tandem Lithuanis quoque crudelitate factus inviſus, principatu dejicitur, ſurrogato in ejus locum Sigiſmundo Vitoldi fratre; qui beneficio hoc Regi ac Reipublicæ innexus, facilè in leges ab illis præſcriptas conſenſit. Omnia pro recuperando dominatu tentabat Suidrigello, ſed fruſtra; excubantibus pro Sigiſmundo Polonis, ut beneficium ſuum tuerentur. Cum Cruciferis dein, poſt leves utrinque habitas velitationes, induciæ in annos duodecim pactæ ſunt. Compoſito ita regno, correptus

ptus febre Vladislaus moritur cum XLVIII annos regnaſſet. Princeps mitiſſimi ingenii & liberalitatis penè profuſæ, religionis verò ſtudio ita ardens, ut adoleſcentiæ gentili impietate transactæ errores tanto majori poſt pietate jure credatur expiaſſe.

CAP II.

VLADISLAUS III.

AB ANNO CIↃCCCCXXXIV. AD ANN. CIↃCCCCXLV.

Vladislai, patre moriente, pueritia ut impar regno à multis rejecta, à potioribus ad regnum conſecratur. Illius fratrem Bohemi Regem eligunt, ſed fruſtra. Tartarorum incurſio. Vlodeci conſtantia in dolore vulneris. Vladislaus ab Ungaris Rex creatur. cum Turcis pugnæ felices. & mox induciæ. quas Vladislaus rumpens, pœnas ſuâ & Chriſtianorum ſtrage luit.

FAtis concedente Vladislao, major natu filius, patri cognominis, nonum vix annum exceſſerat. Nec dubitavêre tamen majoris Poloniæ ordines, puero regnum decernere. Cæteros ſeu ætas Vla-

dislai, ſeu quod alteri his inſciis Regem creaverant, æmulatio ipſa ſtimulavit, ut contradicerent acrius. Sed hi rationibus tandem & numero victi conquieviſſe videbantur, reſque in eo erat, ut diadema Vladislao imponeretur, cum denuò in Comitiis ipſis coorti, cœptæ Regis inaugurationi intercedere cœperunt. Graveſcenti deinde diſſidio regni Mareſchalcus Johannes Oleſnicius finem impoſuit, juſſit, qui pro Vsadislao nitebantur, ad dextram concedere, reliquos ad ſiniſtrã. Dextram elegêre plerique etiam ex turbidis: cæteri ſociorum diſceſſione deſolati, vel ſponte cedebant, vel paucitate ſuâ contemnebantur. Ita Regia quidem inſignia Vladislao tum delata, juramenti tamen ætatis teneritudini gratia facta eſt: ſpondentibus Sophia matre & procerum nonnullis, juraturum, ſimul ut per ætatem capeſſendo Imperio foret idoneus. Nam tum quidem ſpecies nomenque Principatûs penes Vladislaum, vis apud Satrapas erat, qui ſinguli ſingulis Palatinatibus præfecti, proviſorum nomine, publica Regni negotia tractabant. Sed hæç dignitas adultiore paulò Rege exolevit,

vit, contumacibus Polonis ad imperia eorum, quos nil ſuperiores cæteris ſors naſcendi feciſſet.

II. Primò omnium auſpiciis Vladislai adhuc adoleſcentis ſedata lis eſt, quæ inter ſacerdotes & Ordinem equeſtrem diu agitata, tum vehementius exarſerat. Inde publicæ etiam ſecuritati conſultum, pacto fœdere cum Cruciferis, perpetuò adhuc hactenus Poloniæ infeſtis. Cæterùm pax iſta civiles mox Pruſſis diſcordias, Ordini ingens periculum, prope & exitium attraxit. Civitates utique initâ cum Nobilibus ſocietate, ſeu ut vulgò appellari ſolet, Unione, ſuperba dominantium imperia refrænare cœpêre. Inde exacerbatis magis magiſque animis, àd illam tandem ſeceſſionem deventum eſt, quâ bonæ Pruſſiæ pars, excuſſo Cruciferorum jugo, Regis Poloniæ Caſimiri III. patrocinium & regimen amplexa eſt.

His pacatis, bello propè alii Regem Bohemi involvêre. Qui mortuo Sigiſmundo, Rege ſuo, in partes ſeceſſerant, aliis Caſimirum Vladislai noſtri fratrem, aliis Albertum Auſtriacum, quem generum & ſucceſſorem ſibi ut in Imperio, ſic

in Bohemico Ungaricoque Regno Sigiſmundus voluerat, in Regem petentibus, Perſuasêre è Polonis quidam Caſimiro, ut oblatum regnum acceptaret; ibantque aſſertum illud Sendivojus Oſtrorogius, & Johannes Tencinius, ille Poſnanienſis, hic Sendomirienſis, Palatini. Sed Albertus, Pragâ celeriter occupatâ, conatûs æmuli ſui prævertendo intervertit.

Sub idem tempus cum Tartaris quoq; infeliciter pugnatum eſt. Qui Podoliam ingreſſi nobilitatem ad arma concîtam, & loco iniquo deprehenſam magnâ ſtrage ceciderunt, duce ipſo Bucacio interfecto. Inter cæſos jacuiſſe tum fertur Johannes Vlodecus vulnere invalidus, vivens tamen & tam inexpugnabili ad doloris ſenſum conſtantiâ, ut barbarus ſaucio digitum cum annulo auferret, vivere tamen ipſum non ſentiret,

III. Negaverat fratri Regis Bohemiam fortuna. Eadem in Regem ipſum tanto liberalior, Ungarico eum ſceptro auxit. Orbum hoc erat rectore poſt mortem Alberti Imperatoris, terrebaturque circumſonantibus undique Turcarum armis. Sed qui regnum illud Vladislao de-

latum

latum ibant, non illico ut ſperaverant, promptum hunc repperêre. Unius clavi tractatione didicerat jam, quàm arduum foret binos regendi onus. Nec ignorabat inſtare Turcam Ungaris, ſimulq; cum purpurâ ſagum induendum fore. Verſanti hæc ſecum, affertur, Elizabetham Reginam poſthumum ex Alberto peperiſſe. Hoc magis cunctabatur. Tandem poſt longas deliberationes, legatorum precibus evictus itineri ſe accingit, ingreſſuſque magno ac ſplendido comitatu Ungariam, Budam occupat. Interim verò alibi Ladislaum (hoc enim nomen poſthumo illi inditum) ambitioſa pro filio quadrimeſtri mater, regio inſigni curaverat redimiri. Quod audiens Vladislaus gravi ſermone Ungaros alloquitur, invitis ſe ac diſcordibus imperaturum negans, nec videri velle alii præripuiſſe Regnum, cui in univerſum excuſari maluerit. Jubet illos conſulere ſibi, ſe paratum redire ad ſuos. Magis etiam accendit hæcRegis moderatio ſtudia procerum, qui vocandi ejus authores fuerant Itaq; demonſtratâ innocentiâ ſuâ, cui fœmineus ambitus fraudi eſſe non debe-

at, perſuadent Vladislao, ut detractum de calvaria S. Stephani diadema (quia alterum Regina præripuerat) imponi ſibi pateretur. Lætis, ut ferme fit, ad nova imperia Ungaris, Rex ipſe nunquam ſecurè egit, ſuperſtite æmulâ Elizabethâ, cum quâ magna Ungariæ pars in ipſum conſpiraverat. Nec ab armis temperatum eſt, abutente illâ arcium quarundam præſidio ad laceſſendum Regem: hoc, Hunniade miniſtro, & accitis è Polonia auxiliis aliquoties ſe non ſine clade adverſæ partis vindicante. Inſignem his temporibus operam Regi navavit Nicolaus Laſocki, Cardinalis & Epiſcopus Uladislavienſis, qni Sclavoniam, Croatiam, Dalmatiamq; in verba Vladislai adegit, & in ſedandis Ungariæ motibus ſummâ induſtriâ ac dexteritate verſatus eſt, vir magnus, & multis legationibus ad ſummos Principes, atque ad ipſum etiam Concilium Baſileenſe, clarus. Cæterum in Ungaria pax tandem, interponente ſe ſimul legato Pontificis Juliano, inter illos coitura videbatur, niſi ſubſequuta Elizabethæ mors continuandum negotiũ reliquiſſet iis, qui Ladislai amorem præferentes,

ferentes, alendo diſſidio, ſuum negotium agebant.

IV. Interim Amurates etiam, Turcarum Imperator, Ungarorum uſus diſcordiis, Belogradum premere obſidione cœperat. Nec mitigatus legatione regis, tributum inſuper imperare Ungaris audebat. Ita decretum in Turcas bellum. Ad quod Poloni quoque manus ſuas obtulerunt. Primum prælium ad Moravam flumen commiſſum eſt. In quo Turcæ ab Hunniade intempeſtâ nocte oppreſſi profligatique ad triginta hominum millia [illegible]. Sub hoc tempus Georgius Caſtriotus Epiri & Albaniæ hæres, puer olim Amurathi à Patre Joanne obſes datus, & tum poſt viſa acerrimæ indolis ſpecimina Scanderbegus, hoc eſt, Alexander Dominus appellatus, cum, patre mortuo, ditiones paternas nullis fortitudinis meritis ab Amurathe obtinere poſſet, dolo tandem Crojam munitiſſimâ majorum ſuorum ſedem, & dein totam Epirum inſigni ſucceſſu recuperat, atque adverſus univerſam Turcarum potentiam fraudeſque virtute admirabili defendit, princeps robuſtiſſimi & juxta agilli-

mi corporis, animo ultra terræ ſuæ anguſtias longè eminens, & maxima quæque pro re Chriſtianâ geſturus, ſi pares animo vires & exercitûs habuiſſet, Sed ad Vladislaum redeo, qui ad Macedoniæ fines cum Carambejo, Aſiæ præfecto congreſſus, ipſumCarambejum cepit, exercitumque ejus in montes compulit. Regi hæc victoria tanto glorioſior fuit, quod non citra proprium ipſi ſanguinem conſtiterat. Diſtulit ſine morâ per orbem Chriſtianum victorias iſtas fama; & mox undique confluebant à Principibus, ipſoque etiam Conſtantinopolitano Imperatore, Johanne Palæologo & Pontifice legati, qui fortunam Vladislao gratulati, ad ſimilia eundem adhortarentur.

At ſinceriſſimè omnium Poloni Regis ſui Triumphis lætabantur, miſſiſque legatis, qui gaudium teſtarentur, ſimul orabant, ut parceret imposterùm ſe Remque publicam in caſum dare: meminiſſetque tandem reviſere aliquando Poloniam, malè jampridem deſiderium ipſius ferentem. Inter tot feſtas gratulantium voces venêre etiam ab Amurathe Oratores, ſpecie Carambeji redimendi, revera pacem

pacem petituri. Perterruerant enim Tyrannum concurrentium ad arma paſſim Chriſtianorum Principum minæ. Sed tum tamen in pacem perpetuam conveniri non potuit. Induciæ decem annorum pactæ ſunt.

V. Solutus Europæorum Principum metu Amurathes potentiam omnem ſuam in Carmanos, populum Aſiaticum verterat, Quâ occaſione erecti Veneti, Imperatorque ipſeConſtantinopolitanꝰ, miſſis nunciis ad reſumendum in Turcas bellum, Vladislaum hortantur. Aderat & à Pontifice legatus, qui religione datæ Amurathi fidei cunctantē ſolveret. Non diu tantis perſuaſionibus repugnavitVladislaus, juvenili adhuc impetu calens, nec fortunæ mores edoctus, quæ adulatrix ſæpiùs, quam verè amica, ſpē magnarum rerum illectos mortales, in exitium ſubinde præcipitat.

Contractis igitur undique, quos habebat, vel colligere raptim poterat, exercitibus medio Septembri, Segedino movet, Danubiumque trajicit. Nicopolin Bulgariæ metropolim ingreſſo, Dracula Palatinus Moldaviæ Tranſalpinæ occurrit,

annisuſque Regem à propoſito demovere; cum obſtinatum ſentiret, IV. millia militum offert, Duce filio ſuo, gloriæ Regis militatura. Interim Amurathen quoque inſtantis ab Ungaris belli fama ex Aſia revocaverat, octoginta millium exercitu, teſte Iovio, inſtructum: ventumque erat utrinque ad Varnam oppidum, obſcurum tum, hodiè clade Regis, ſimul & ſuâ nominatiſſimum. Ibi Hunniades, Rege ex ulcere cruris laborante, aciem inſtruit: datumque dextrum cornu Tranſalpinis, Juliano Pontificis legato, & Bobricio Polono equiti, viro fortiſſimo, & recenti tum facinore claro, quod paulò ante Petreſſi oppidi hoſtilis muros primus aſcenderat. Siniſtrum ipſe ſibi Hunniades ſumpſit, Rege cum ſuis medium aciei occupante. Progreſſi ſic ad II. millia paſſuum Regii hoſtem per tres horas præſtolantur. Interim morâ torpeſcere animi cœperant, & coortâ etjam fortè tempeſtate ſigna turbine atque imbre raptari: Cum veniens tandem hoſtis in dextrum cornu Regii exercitûs invehitur. Nec id diu reſtitit, equis ad aſpectum odoremque Camelorum territis, &

tis, & mox fugam ſtragemque latè ſpargentibus. Feliciùs partes ſuas Rex & Hunniades tuebantur, repulſoque hinc hoſte, cum ad ſublevandos alibi ſuos procurriſſent, ibi quoque ſimili fortunâ utebantur. Jamque fuſus erat omnis pene Turcarum equitatus. Janizeri ſupererant, robur hoſtilis exercitûs, quibus & Amurathis ipſius præſentia animum addebat. In hos incautiùs invectus Vladislaus fortunam priorum ſucceſſuum omnem corrupit. Quippe repente illic flos victoris exercitûs velut voragine abſumptus periit. Ipſe Vladislaus circumventus undique ab hoſtibus & mox equo ſuffoſſo delapſus, priuſquam occumberet, magnam circa ſe ſtragem edidit, idem ut vitæ prodigus, ita mortis ſuæ vindex. Tali exitu perpetratum eſt prælium toto orbe decantatiſſimum, & tum cæſorum utrinq; numero (nam Regiorum ad IX. Turcarum XXX. millia cecidiſſe feruntur) tum principis laudatiſſimi cæde luctuoſum. Ad quam, ut Chriſtianus olim orbis ingemuit, ita moveri hodieq; Principes debent, ut ſervare fidem meminerint, cuicunque data fuerit, etiam infideli.

CAP. III.

CASIMIRUS TERTIUS.

Caſimirus Regnum recuſat. Lithuani turbidi. Pruſſi ſe dedunt. Cum Cruciferis prælium adverſum. bellum cum iisdem continuatum. libertas Rithuanii in cenſendo Rege. Pax cum Cruciferis. Nuncii nobilitatis inſtituti, qui quaſi Tribuni. Bohemorum turba ob religionem & ſucceſſorem regni. Cum Matthia Ungariæ Rege bellum. Cruciferorum conatus ſopiti. Bellum inter filios Caſimiri de regno Ungarico.

APud Polonos dubia de morte Regis fama eligendi ſucceſſoris conſilia aliquandiu ſuſpendit. Sed ubi Ungaros alium ſibi Regem creâſſe intellexerant, fruſtra ſe quoque Vladislaum opperiri credidêre. Itaque fratri hujus Caſimiro, Lithuaniæ tum Duci, regnum deferunt. At is pertinaci faſtidio atq; arroganti quâdam modeſtiâ oblatum honorem diu reſpuit. Dum tandem verſis in Boleslaum Maſovium Procerum ſtudiis,

æmula-

æmulatione ad pœnitentiam motus, imputari ſibi paſſus eſt regnum, quod nuper ſpreverat. Ac quas alias recuſandi cauſſas habuerit, in ambiguo eſt; à Lithuanis inprimis retentum eſſe opinio fuit, & ſatis poſtea odia horum oſtendêre, poſtquam ſceptrum ille ſuſceperat, in apertum producta. Invitati aliquoties ad Comitia, vel negarunt venire, metum inſidiarum cauſati; vel leges attulêre minus honoras Polonis. Corrigi fœdera volebant, olim ſub Jagellone pacta; Podoliam præterea & Voliniam requirebāt, tanquam membra antiqua ſui principatûs. Faciebat audaces occulta in illos Regis inclinatio: quæ contra apud Polonos iſti non parùm invidiæ conflabat: adeò, ut aliquandiu velut in partibus eſſent Rex & Reſpublica. Donec tandem depoſito à Rege jurejurando, quod multoties hactenus à Polonis flagitatum diſtulerat, placata nobilitas, quæ plura alia deſideraverat, publicæ concordiæ remiſit.

II. Conciliatis utcunque ſuorum animis, novo ſe mox fœdere Caſimirus ſuccinxit, ductâ in uxorem Alberti Imperatoris filiâ Elizabetâ. Ac vix dum nuptiarum

ptiarum ſolennia peregerat, cum Prutenorum legati adveniunt, opem orantes adverſus Cruciferos, quorum pleræque urbes jugum excuſſerant. Nec cunctatus diu Rex in fidem recipere populum antiquitus ſubjectum Poloniæ, poſtquam ſeceſſiſſet, nullis hactenus armis ad obedientiam flexum. Miſſus igitur Regni Cancellarius, Johanues Conjecpolius cũ aliis nonnullis, qui juramentvm ab iis acciperent. Quod & veniente paulò poſt in Pruſſiam Rege ipſo iteratum. Ubi vîciſſim illis Rex multa ad libertatem ſtipulatus eſt. E quibus hæc præcipua: ut pars Regni eſſent, liberos ad honores aditûs haberent, ſuo jure Culmenſi ſeu quocunque alio vellent, uterentur, à teloniis portoriſque immunes, nulli præfecto niſi indigenæ parituri. Privatim etiam Gedanenſibus ſeptingentarum, quas vocant, marcarum cenſus remiſſus eſt, addictumque iiſdem pro bis mille aureis, quicquid emolumenti rediret ex moletrinis urbanis, ex vicinioribus item agris, qui quod Viſtulâ interluuntur inundanturque ſubinde, Inſulæ minóris nomen accepêre. Imperatum viciſſim, quotannis

nis ut Regem advenientem omnemque comitatum Regium per quatriduum ſuo ſumptu exciperent, pro arce, quam diruiſſent, Palatium Regi, granariumque intra urbem exſtruerent.

Interim autem Cruciferi Bohemiæ Regem, mox & Pontificem Imperatoremq; permoverant, ut mitterent legatos, qui repetundarum Polonos agerent. Sed hi cum in Poloniam veniſſent, lentas iſtic ad poſtulata ſua reperêre aures. Nec deſiſtebat Rex miſsâ in Pruſſiam militum manu Mariæburgum ac Stumam oppugnare, perſeverantes tum uſque in obſequio Cruciferorum urbes. Atque hi quoque ſatagentes rerum ſuarum, non ſpernendum jam per Germaniam Bohemiamque contraxerant exercitum, & catervatim ſubinde Choiniciâ oppido effuſi, laceſſebant Polonos. Movit in illos jam ſeriò magis Caſimirus, præmiſſo eodem Nicolao Sarleio, Inovladislavienſi Palatino. Mox & intellectâ hoſtium multitudine prævalidâ, ne impar omninò eſſet exercitus regius, copiæ quædam è Majori Poloniâ ſubito in auxilium evocatæ ſunt. Rudes illæ magnam partem

belli, præferoces tamen & depeculandis ſociis inprimis licentioſæ. Has tales cum Rex in aciem duxiſſet, improſperè pugnavit. Nam & caſtra ab hoſte occupata, & ex Proceribus plurimi cæſi captive. Ipſe penè Rex in poteſtatem hoſtis venerat, niſi illum cura proximorum prælio ſubduxiſſet. Culpam infelicis pugnæ alii in Duces rejiciunt, qui militiæ inexperti plerique, nec præmiſiſſent pro more equitem rumpendæ hoſtium aciei, ſed & locum prælio delegiſſent arctiorem, quâm ut explicare ſe turmæ potuerint. Sed hæc omnia ex contemptu ferè hoſtis orta, quem ante prælium quidam flagellis aurigarum fugaturos ſe jactaverant. Uſque adeo nec in bello cuiquam benè cedit arrogantia, & vel minimus hoſtis tum maximè contemnendus eſſe deſinit, cum contemnitur.

III. Cladis illius ignominiam ut aboleret, nihil non egit Caſimirus. Primùm ne ſumptus ad bellum deeſſent, conſtitutum in Comitiis Petricovienſibus eſt, ut Nobilitas univerſa dimidium annorum cenſuum in publicum conferret. Eidem oneri nec ſacer ordo exemptus, & Rex

quoque

quoque ipſe ſe ultrò ſubjecit. Hoc tam inſolente tributo mercenarius miles conſcriptus, redemptumque Mariæburgum eſt, pretio dato militi hoſtili, qui id oppidum in dilatæ mercedis pignus à Dominis ſuis obtinuerant.

Exin aliquot annis continuò, & vix ſumptis ſemel ad reſpirandum induciis, in Pruſſiâ pugnatum eſt, Marte perambiguo Eosdem ſubinde in iiſdem ferè campis victos victoreſque reperio; eadem loca amiſſa recuperataque. Choinicia ſanè, Sueca, Meva, Morangum, Mariæburgum denique ipſum ſæpè reciprocos hos belli æſtûs ſenſêre. Thorunium, Gedanumque, quamvis à belli calamitatibus non immunes urbes, proditionibus quoque inſuper tentarentur, magnâ fide & conſtantiâ Regias partes tutatæ ſunt.

Sed bello huic non ita aſſiduo præſens incubuit Caſimirns, quin Poloniam ſubinde viſeret, & conſtituendis ibidem rebus Comitia haberet. Imprimis autem, quæ Anno cIↄcccclix. Petricoviæ indixerat, clara ac memoranda extitêre libertate Johannis Rithvanii Sendomirienſis Præfecti, qui miniſtrorum regiorum non

coër-

coërcitam licentiam, monetam adulteratam, inſolentiam vectigalium, effuſiorem ejus in Lithuanos beneficentiam prolixâ oratione Regi publicè exprobravit. Is tamen auditus patienter eſt mirâ Regis modeſtiâ; ſeu hanc ipſi inſeruerat natura, ſeu ratio temporum ſvaſerat. Minus certè ei litare potuit Jacobus Sieninius, Dobeslao Palatino Sendomirienſi, Sbignei Cardinalis fratre genitus. Qui nuper ad Pontificem ſummum legatus, & ab eodem Epiſcopatui Cracovienſi præfectus, præter cæteros, qui alii hanc dignitatem delatam mallent, Caſimirum quoque ipſum tam adverſum habuit, ut in arcem Pinczovienſem & mox, imminente ibi obſidione, in Melſtinenſem receptus, cùm duobus Dlugoſſis clientibus, ægerrimè vim regiam effugerit. Horum alter Johannes, Canonicus Cracovienſis, autor eſt hiſtoriæ patriæ, cujus pars Venetis inſcripta extat; reliquæ hactenus premuntur. Is verò poſt Regi reconciliatus, liberiſque Regiis moderator ſtudiorum additus, poſtremò Archiepiſcopatum Leopolienſem adepturus fuerat, niſi mors intervenisſet.

IV. Prutheni belli diuturni malis feſſi fruſtrà diu pacem petebant, pertinacibus ad perſequenda deſtinata non minus Polonis, quàm Cruciferis. Nec legatus Pontificis, qui arbitrium cauſſæ ſibi popoſcerat, auditus eſt. Nimis inclinatus in Cruciferos videbatur, & Sieninii, de quo ante dictum. patrocinio odium Regis incurrerat. Tandem cum ad Oſiecum, & mox ad Choiniciam fuſi Cruciferi eſſent, magis ſeriò utrinque de pace cogitare cœptum eſt; Polonis etiam, licet aliquoties jam victoribus, fortuita reputantibus belli, nec continuanda arma ratis, cum decorè poni poſſent. Et interim alius à Pontifice legatus advenerat minùs, quàm alter fuerat, obnoxius partibus. Hoc annitente bellum magnis odiis, eventu vario, tot annis geſtum, Torunii in has leges compoſitum eſt: Rex Pomeraniam, Culmenſem & Michalovienſem terram, Mariæburgum porrò, Stumam, Elbingam cum ſex pagis, qui ad arcem Hollandiæ pertinebāt, teneret. reliqua Cruciferis relinquerentur, eorumque Magiſter ſub fide & Clien-

entelâ Regis pro principe &Senatore Regni haberetur.

V. Sub id tempus cum de ſolvendis militi ſtipendiis ageretur, & Poloniæ minoris cives ſine cæteris, qui aberant, ſciſcere quicquam nollent, conſtitutum, ut è ſingulis Palatinatibus legati ad comitia mitterentur, qui cum Rege de Reipublicæ negotiis civium ſuorum nomine deliberarent. Quod tum primùm fieri cœptum poſterioribus temporibus ita inolevit, ut citra legatos ejuſmodi (Nuncios terreſtres vulgò vocant) nulla comitia legitima habeantur. Similem fere hi poteſtatem habent cum Tribunis plebis, illis olim Romanæ libertatis acerrimis cuſtodibus: qui poſtea, cum Roma, exutâ æqualitate, unius juſſa Principis aſpectaret, exolevêre.

VI. Sed idem, qui pacem Pruſſicam conciliaverat, legatus Pontificis, Caſimirum mox in Bohemorum Regem Georgium, tanquam Huſſiticæ ſectæ obnoxium, & ob id Pontifici inviſum, ſtimulabat. Habebat & inter Bohemos ſuos Georgius multos ſibi infenſos: qui tum miſêre ad Caſimirum Oratores, regnum ipſi

ipſi vel alterutri ex filiis offerentes. Cunctante Caſimiro, Matthias Ungarorum Rex, gener Georgii, regnum ejus ultrò appetit, ſuſceptuſque eſt à non paucis pridem ipſi addictis. Quæ res Georgium permovit, ut miſſis legatis Vladislaum Caſimiri filium ſucceſſorem ſibi deſtinaret, promiſſa etiam illi in uxorem filiâ Ludmilâ. Diu à Polonis ſeu dubitatione, ſeu neglectu ſuſpenſum reſponſum eſt; ſeròque vix demum miſſi legati, qui, ut vivus Georgius filio Regio cederet regnum, poſtularent. Sed hic interim cunctatione, mox & reſponſo Polonorũ offenſus, vel potius neceſſitate ita jubente, in Matthiam factus erat propenſior, quod ab iſto & propior vis immineret, & beneficium accepiſſet, reſtituto in libertatem filio ſuo Victorino; promiſſum denique haberet retinendi regni, dum viveret, certo interim ſucceſſionis manſuro Matthiâ.

Paulò poſt ſecuta Georgii mors agitatam ab ipſo tot annis necdùm finitam de ſucceſſore curam ſolis Bohemis reliquit. Qui primùm quidem in partes abiêre, pleriſque filium Caſimiri Vladislaum, Matthi-

Matthiam aliis, non paucis Cæſarem, quibuſdam denique extincti filium, præferentibus. Sed prævaluit illa pars quæ Vladislaum elegerat. Qui & properè accitus, non ſine valido comitatu in Bohemiam venit, ac jurejurando præſtito ſimul acceptoque, regni poſſeſſionem adiit, non impediente Matthiâ, qui, coortis in Ungariâ ſeditionibus, proprio de regno periclitabatur. Nam præcipui Ungarorum pridem illi occultè infeſti, & à Bohemis contemptum apertius jam ſpernentes, miſſis legatis alterum Caſimiri filium patri cognominem, ad regnum vocabant. Minùs jam quàm nuper cunctatus Rex mittit filium, ſed improſpero eventu. Vix enim venerat in Ungariam Caſimirus, cum admoto properè à Matthiâ, cui impar eſſet, exercitu, ad ſubita fugæ conſilia coactus eſt: ſecuturuſque æmulum tum ſtatim ad Poloniæ oras videbatur Matthias, niſi iratum pater Caſimirus, miſſis qui ſe interponerent, legatis mitigaſſet. Nihilominùs ille poſtea injuriæ memor, captato tempore, ſubjectam Carpathiis montibus Poloniam (ſubmontanam vocant) deprædando,

vindictæ

vindictæ litavit. Nec hîc quidem ſtetit indignatio. Saganenſium Ducem in Polonos concitat, ut Frauſtadium finitimū Sileſiæ oppidum, invaderet, latèque circumjecta popularetur. Denique etiam in apertum bellum erupit, miſſo in Vladislaum Bohemiæ Regem exercitu, qui Poloniam ſimul infeſtaret. Ivêre in illum Pater & filius, ille Polonos, hic Bohemos ſuos defenſurus, extractumque quidem longo ſat tempore bellum eſt, majore tamen fragore, quàm partium damno detonuit. Tandem poſtquam utrinque populationibus & prælio uno, Ungaro quamPolonis feliciore, exſatiata odia eſſent, in pacem his legibus deſcenſum: ut Matthias Regis Bohemiæ titulum uſurparet; Bohemiæ autem ipſius adminiſtratio penes Vladislaum Caſimiri filium, Sileſia & Luſatia penesMatthiam, dum viveret, maneret.

VII. Eâdem pactione ſopiti ſunt motûs, qui nuper in Pruſſiâ, machinatore eodem Matthiâ, coorti erant. Concitaverat enim is occultè Cruciferorum Magiſtrum ad excutiendum Polonorum fœdus. Qui venire aliquoties ad regni

comi-

comitia aſpernatus, tandem arma etiam ſumere in Caſimirum cœptaverat, jungente ſe illi Nicolao Tungeno, qui Varmienſi olim epiſcopatu dejectus, eundem invito ſibi rege vindicatum ibat. Sed hi miſſo à Rege exercitu coërciti, mox vim majorem experturi fuerant, niſi Matthias illos pactionibus ſuis comprehendi voluiſſet.

Sub idem tempus Muldavi à Rege, ipſo imperii initio, in fidem ſuſcepti, & ex eo tempore ſtrenuè ſe ſubinde adversùm Turcarum vires tutati, jusjurandum iterant, Stephano tum illis imperante. Ictum quoque tum fœdus cum Bajazete Turcarum Imperatore, operâ imprimis Nicolai Firlei, qui poſtea Caſtellanus Cracovienſis factus, ſupremum ſimul exercituum regimen ſummâ laude geſſit. Tartaros verò perpetuis incurſionibus Poloniæ infeſtos, & tum quoque recenti populatione graſſatos, filius Regis Joh. Albertus magnâ ſtrage ultus, egregiam ſibi fortitudinis ac prudentiæ famam circumdedit. Quæ paulò poſt Ungaros per Matthiæ mortem Rege orbos movit, ut eum in Regem poſcerent.

VIII.

VIII. Sed ex eâdem gente, alii fratrem Alberti Bohemorum Regem malebant. Quæ res bello inter propinquos ac fratres materiam præbuit; Malo adeò potente in animis hominum Ambitione, ut ſanctiſſimarum quantumvis amicitiarum, ipſaque naturæ parentis vincula nullo negotio abrumpat. Ingreſſꝰ ergo cũ exercitu Ungariã Joh. Albertus, fratrem ibidem repperit, incubantem jam Budæ, quæ Regni caput, cæteraſque urbes ad ſe pellectantem, artibus præcipuè Beatricis Reginæ, quam ſpes novi matrimonii illi conciliaverat. Nec ſegnior Joh. Albertus altera parte Sobinoviam Eperiaſſumqne occupat: at Caſſoviâ, quam eodem impetu opprimere ſperaverat, excluditur, Et interim Vladislai ſe exercitus admoverat. Antequam tamen res ad manus veniret, ſæpè de pace laboratum eſt, velut trepidantibus adhuc nonnihil principum animis inter belli ſcelus & fraternæ pietatis affectum. Joh. Albertus Patrem conſulit in Lithuaniâ tum agentem compeſcendorum Severiendum cauſsâ, qui neſcio quæ janitoris Regii faſtidia concoquere impotes, re ſane exiguâ moti, ad

Moſcum defecerant. Patre ad cœpta urgenda hortante, animus Alberto redit; ſed is viribus deſerebatur, dilapſis ad Caſſoviam jam magnam partem, tædio obſidii, militibus. Contra Vladislao ingens erat exercitus. Nihilominus educit Albertus in aciem ſuos, qui fortiter in hoſtem invecti, ſed prægravante multitudine repreſſi victique, ſatis oſtendêre vim ſibi magis quàm virtutem deeſſe. Ipſe Albertus tres equos in ardore prælii amiſit, gladioque, quem pugnando fregerat, carens, penè in duorum manus Bohemorum venerat, niſi eques quidam Crupſius alium periclitanti ſubminiſtrâſſet: Quô ille deinde hoſtem utrumque aſſequutus, iræ ſuæ immolavit. Poſt prælium ferunt Vladislaum de ſalute magis fratris, quàm de victoria lætatum, incertum à ſimulato affectu, an, ut fieri ſolet in animo non degeneri, miſericordia extinxerat odium, & quem timere deſierat, cœpit amare. Conceſſit illi quidem Sileſiæ oppida quædam, & ſi improlis moreretur, ſucceſſorem ſibi eundem in Regno Ungarico deſtinavit, Non multò poſt Caſimirus, pactis cum Moſco induciis, & Muchâ,

châ, agreſti homine, qui ex Valachis Ruſſisque latronibus contracto decem millium exercitu, multùm turbarum per Ruſſiam dederat, repreſſo captoque, moritur, poſtquam XLV. annis regnaſſet. Ante mortem ejus tres in aëre Soles conſpecti, & duobus pene menſibus Cometes arſit: velut approbante ita magnitudinem Caſimiri cœlo, quod vulgarium principum mortes ſine motu prætерit, magnorum in fatis laborat.

CAP. IV.

JOHANNES ALBERTUS.

AB ANNO cIↃcccc xcIII. AD ANN. cIↃIↃII.

Competitores regni. Venetorum Legatio. Cum Turcis pax. Callimachi mors. In Muldavos bellum non neceſſarium. Eorum ſtratagema. Et mox cum Turcis ac Tartaris irruptio. Turcis infelix ob frigus inuſitatum. Pax deinde per Poloniam. Mors præmatura Regis.

CAſimirus moriens filios quatuor reliquerat, quæ res ancipitem Polonis curam attulit, quem ex iis regno præfice-

rent. Augebatque difficultatem Johannes Maſoviæ Dux, cujus ambitioni ſubditi ſui arma ad regnum, & ex Polonis quidam ſuffragia commodabant. Evîcit tamen Johannes Albertus, fratribus cæteris ſponte ei cedentibus, Reginâq; matre armatum mittente ſuffragium, ad quod Maſoviorum audacia facile reſedit. Cum diadema Johannes Albertus ſuſcepiſſet, illico advenêre Venetorum, ſimulque Turcarum legati, gratulandi ſpecie, reverà aliis de cauſſis. Illi ſcilicet, ut Regem in Turcas ſtimularent, hi ut idem bellum deprecarentur. Impediti enim tum Ungaricis expeditionibus tenebantur. Ac horum legatum quaſi deliberabundus Rex toto anno detinuit, quô elapſo demum in triennii inducias conſenſit. Interim Tartari, quibuſcum nunquam vel juſtum bellum Polonis, vel fida pax eſt, Voliniam incurrunt, quam deprædati, ſtragem quoque aulici comitatûs, quem obviam Rex miſerat, circa Viſnovecium ſat magnam edidêre.

Anno ſequenti mortuus eſt Januſſius, Plocenſium Dux. Inde tractum Plocenſem Johannes Albertus jure feudi, quod

vocant,

vocant, ad ſe devolutum regno adjunxit. Reliquam Maſoviam frater ejus Conradus retinuit, poſtquam certis legibus fidem Reip. dediſſet.

Obiit quoque tum ſapientiæ ſtudiis clarus vir Callimachus, qui gente Tuſcꝰ, cum odium Pauli II. Pontificis incurriſſet, in Poloniam fugerat, ubi benignè exceptus à Caſimiro, & juventæ Regiorum liberûm præfectus fuit. Poſt mortem Caſimiri Albertum filium ſequutus, & gratiâ apud hunc validus, invidiam apud cæteros non effugit, umbram ſcilicet, ſeu fumum potius, ardentiores Regum amicitias, velut ignes perpetuò comitantem.

II. Cæterum cupidus gloriæ Joh. Albertus proferendique imperii, bello non neceſſario Poloniam implicuit Valachiam petebat Stephano Palatino tum parentem, perpetuòque hactenus inter Turcarum & Polonas opes infidã. Quæ ut incauta opprimeretur, expeditio in Turcas obtentui ſumpta eſt. Quanquam alii velint ſeriò tum conflatum in Turcas fulmen, caſu in Valachis deflagraſſe. Cauſſamque irarum fuiſſe, quod Stephanus tranſeunti Regis militi pabulum ne-

gaſſet. Quicquid ſit, illud conſtat, legatos à Stephano miſſos ſciſcitatū, quem peteret Rex, violatos captoſque. Mox & poſt legationem Sociſavia obſidione ſepta eſt. Sed eam incolæ animosè tutabantur, & Stephanus ad bellum apertum impar (habebat enim Rex LXXX millia hominum) per inſidias carpebat obſeſſores. Pudor tandem tædiumque inceſſit hærenti ad unum oppidum tanto exercitui; turbabatque inſuper annona deficiens. Religioſiores etiam omina terrebant, quæ in egreſſu obſervaſſe videbantur. Conſuetudine hâc plerumq; vulgi, quæ in pace forti vel naturæ tribuiſſent, rebus creperis rapiendi in omen futuri eventûs. Cum ergo ipſe Stephanus dubium an fraudem meditans, quæ poſt ſequuta eſt, pacem peteret, facilè Rex, qui tum inſuper morbo attinebatur, permotus eſt, ut roganti inducias annueret, per quas ſecuriùs de pace ageretur. Parabant reditum Poloni, ſed alio, quam quô venerant, itinere. Id ubi acceperat Stephanus, monet Regem, ut uſurpatam ante viam potius relegeret; occulta ſaltuum & ardua montium prætexens, infeſta

ſta latronibus, à quibꝰ ſecuritatem transeuntibus non poſſit polliceri. Obtemperat Rex, nihil altius ſuſpicatus, quàm cavere Stephanum, ne militum nupero tranſitu intacta, proindeque ditior Provinciæ pars prædæ exponeretur. Sed aliud machinabatur Stephanus. Sylva erat ad Bucoviam vicum denſa fagis, aviis incerta. Hanc ingreſſus Rex copias in IV. agmina partitur. Primi incolumes trajiciunt. Secundanos, penes quos impedimenta Regia, mediam ſylvam ingreſſos, aſſultant ex inſidiis agreſtes Valachi, ſucciſiſque arboribus viam impediunt, ne regredi primi, vel progredi extremi poſſent. Hoſque iterum tota vi equitum peditumque Stephanus invadit. Turbati ad rem improviſam Poloni per oppoſitos undique obices ad caſtra, quæ modò deſeruerant, eluctantur, Sed hîc quoque urgente Stephano laborare cœperant, periiſſentque, niſi ſuccurrens Aulicus Regis equitatus ſono tubarum, & armorum fulgore in ſe hoſtem vertiſſet. Reſtaurata ita pugna eſt, fugatique Valachi Regiis victoriam conceſsêre. Cautius poſtea incedebant Po-
 loni.

loni. Nihilominus denuo Ioc. Maſovii (quos Conradus ex fœdere in auxilium miſerat Regi) circumventi & interneci-one deleti ſunt.

III. Defunctus his malis quaſi rem benè egiſſet, in malum otium ac luxuriam diſcingebatur Joh. Albertus: cum repente illum Poloniamque omnem novus ab eodem Muldavo terror perculit. Nec jàm ſolus hic veniebat, ſed Turcis Tartariſque comitatus. Latè omnia ad Canciugam uſque & Vislocum amnem populatus, Premisliam, Jaroslaviam & plura alia oppida diripuit incenditque. Sed leve hoc. Supra C. millia omnis generîs hominum abduxit, adeo ut Thracia, Scythia, atque Aſia penè tota Ruſſicis mancipiis impleretur.

Revertente ad ſuos Moldavo, Turcæ prædâ nondum contenti, ſoli ſe denuò in Ruſſiæ agros effudêre. Verum eos, torpeſcentibus ad reſiſtendum hominibus, aut fugâ dilapſis, ira Numinis inſigniter ulta eſt. Repente enim prædatoribus gelu tam intenſum, niveſque tam largas immiſit, ut ad XL. hominum millia (ut eſt illa gens frigoris impatiens) obriguiſſe periii-

periiſſeque ferantur. Reperti, qu in exenteratis equorum ventribus calorem tuendæ vitæ quæſiverant. Multi etiam, qui inclementiam aëris effugerant, à Moldavis ipſis, habitum Polonorum mentitis, trucidati ſunt. Ita ex LXX. millium numero vix x. evaſiſſe; & ex his plerique dum abirent, confeſſi traduntur, Polonos à DEO defendi.

IV. Hæc ubi procella deſævierat, ſudum tandem aliquod pacis velut ad reſpirandum, Poloniæ illuxit. Primum cum fratribus, Vladislao Ungariæ Rege & Alexandro Lithuaniæ Duce, quorum ille Moldavos juviſſe hactenus, alter non avocaſſe, cum poſſet, viſus erat, in gratiam Rex rediit, pacto in fortunæ deinceps utriuſque conſortium fœdere. Minimum verò natu fratrem Sigiſmundum Vladislaus Ungarus Glogovienſi & Opavienſi ditionibus donavit, cæteræque inſuper Sileſiæ & mox Luſatiæ præfectum impoſuit. Hinc cum externis Principibus inimicitiæ compoſitæ. Nam & Stephano culpam deprecanti, illatarumque injuriarum paciſcenti oblivionem pax data eſt: & cum Bajazethe, quicquid etiam recla-

maret legatus Pontificis, fœdus initum. Poſtremò nec cum Tartaris Zavolgenſibus ſocietatem belli contra Mahumetkierkium Præcopienſium Ducem Rex recuſavit. Sed cum illis auxilium promiſiſſet, conſultò moratus eſt, ut mutuis cædibus barbaros permitteret, amicitiæ fallaces, & mox, ſimul occaſio in Poloniam oſtenſa fuerit, ad hoſtilia redituros. Poſt hæc in Pruſſiam Rex contendit, Magiſtrũ Cruciferorum (is erat Fridericus Saxoniæ Dux) juramentum præſtare abnuentem ſuaſu vel armis ad officium redacturus. Sed Torunium cum perveniſſet, cœpiſſetque jam per legatos cum Magiſtro agere, repentino tactus morbo obiit, magni animi Princeps, ſed ferè ſemper infelix: deſtituente in eo primùm vitam fortunâ, tandem & amiciorem fortunam vitâ.

CAP.

CAP V.

ALEXANDER.

AB ANNO cIↄIↄI.
AD ANN. cIↄIↄVI.

Diſſenſiones de ſucceſſore. Alexander Rex creatus in Lithuaniam abit, cum Moſcho bellum & mox pax. Tartarorum irruptio. Moldavi Pocutiam invadunt, non retinent. Glinſcius author turbarum in Lithuania. Tartarorum ſtrages.

REruṁpublicarum Principes ſibi per ſuffragia creantium ſolenne eſt, multos deſtinare, donec unus eligatur. Præcipuè in Poloniâ regnat hæc libertas, grandis felicitatis ejus pars, niſi quod quandoque in diſcordias luxuriat. Poſt Joh. Albertum, aliqua quidem ordinum de ſucceſſore diſſenſio fuit, ſed ut rationibus, non odiis aut ambitu diſſidentium. Tres erant filii Caſimiri, inter quos anceps quodammodo trepidabat Electio. Primus natu Vladiſlaus, Ungarorum jam Bohemorumque Rex, placebat nonnullis, velut ornamento ac patrocinio labo-

ranti Reipublicæ futurus. Contra alii dedignabantur externi fieri regni acceſſio, præferebantque Sigiſmundum Glogovienſium & Opavienſium Ducem. Plurimi tamen Alexandro M. Lithuaniæ Duci magis favebant, cum ipſius cauſſa, tum Lithuanorum, quos novo vinculo Poloniæ illigari, publicæ rei intereſſet. Commodùm ſupervenêre à Lithuanis legati non Regem quidem, ſed fœderis antiqui renovationem offerentes. Illico ſublata dubitatio eſt, & Alexander Rex proclamatus paulò poſt Cracoviæ inſigne regium à Friderico fratre, Præſule Gneſnenſi & ſimul Cardinali accepit. Conjugi Helenæ diadema negatum eſt, quod Græcanicis addicta ſacris Romanæ Eccleſiæ inſtituta nollet amplecti.

Vix aliquot menſibus Cracoviæ fuerat Alexander, cum in Lithuaniam avocatur, cui vis à Moſcho imminebat. Jamque Smolenſcum oppugnare is cœperat: ſed, obniſâ ad primos impetus urbe, cum inſuper Alexander cum exercitu adventare diceretur, territus, inducias cum Rege genero (Moſchi enim filia erat Regina) in ſex annos pepigit. Enimverò dum

hæret

hæret in Lithuania Alexander, Tartari Tauricani Poloniam invadunt, tramiſsâ-qve Viſtulâ ad Pacinoviam, Cracovienſis provinciæ oppidum, uſque prædas agunt: ſerò nec niſi cum tempus effugerat, in illos movente Friderico Cardinali, cui Reipublicæ curam Rex, dum abeſſet, mandaverat. Nec multo poſt moritur Fridericus iſte, vir aſpectu ac munere venerabilis, vitâ diſſolutior.

II. Stephanus dein Moldaviæ Palatinus Poloniam laceſſivit, occupatâ terrâ, quæ inter Tyram amnem & Sarmaticos montes procurrens, Pocucia vulgo appellatur. Sed hanc non diu tenuit, fatigantibꝰ illum & Polonis, & domi morbo, quo non multo poſt etiam interiit, vir belli artibus inter ſeculi ſui primos. Ejus poſtea filius Bogdanus patri ſuccedens Alexandri ſororem in conjugium petiit; dilatuſque ptimùm, mox ſpretus, ut contemptum ſui vindicaret, Pocuciam armis repetiit, occupavitque. Verum, ut proclivius ſemper eſt rapere aliena, quàm retinere, ita ille properè expulſus provinciâ, ægrè ab ipſius Moldaviæ limitibus vim Polonorum propulſavit. Illo

bello

bello periêre inter alios duo Struſſii fratres, cùm longius à cætero exercitu provecti in globum hoſtium incidiſſent. Alter inter pugnandum occubuit, alter captus ac capite multatus eſt. His verò poſtero mox die magnâ Muldavorũ ſtrage atque in primis præfecti Chocinenſis, parentavêre Poloni, Poſtea de fœdere tractari cœptum, conveneratque in certas conditiones: Sed hæ, ne tum pro ratis haberentur, aliud quid interceſſit.

III. Ea tempeſtate dederat penè in Lithuania turbarum aliquid Michaël Glinſcius, ex Ducibus Ruſſis ortus, vir manu ſtrenuus, ſpectatuſque hinc apud principem, ſed criminator idem in Proceres, quibus ſuperbiam ſuam ſenſerat exoſam. Forte præfecturam quandam Lithuano equiti ademptam, Glinſcii cognato Rex dederat, Lithuanorum proceribus imperans, ut in poſſeſſionem donatæ præfecturæ hominem mitterent. Cum differrent illi rem ad adventum Regium, Glinſcii facundâ calliditate accenſus Rex ita exarſit, ut Breſtam evocatos tollere agitaverit, cum non veniſſent, quoſdam ſummis muneribus functos gradu honoris moverit.

moverit. Non ſine indignatione aut minaci ſilentio hæc Lithuanis tolerata, ac forſan exuiſſent patientiam quidam, niſi externum repente periculũ increpuiſſet. Nam Tartari Tauricani reportatâ noviter à Zavolgenſibus victoriâ feroces, cum creberrimis incurſionibus Poloniam vaſtaſſent; noviſſimè Lithuaniam quoque ingreſſi ſunt. Vilnæ tum Rex valetudini operam dabat. Cæteris ſeu metus ſeu privatæ diſſenſiones curam publicæ rei exemerant. Ita aliquandiu impunè barbarus graſſari potuit. Tandem extremâ neceſſitate ad defenſionis conſilia Lithuani exſurrexêre: narratque Miechovius Regem quanquam ægrum, delatũ in caſtra, ut ſuis ad extremum uſque adeſſet. Sed ubi periculum à Tartaris, ſimul & valetudo in dies graveſceret, Vilnam reductum. Interim Glinſcius Regio exercitui præfectus, hoſtem incautum prædæque cupidine vagum adortus, partim cecîdit, partim in paludes egit, queîs plurimi abſorpti. Attulit verò tum ad victoriam non parum momenti Sendivojus Ciarncovius, Palatini Poſnanienſis filius, qui cum trecentis equitibus Vilnâ accurrens, cum è pro-

è proximo colle pugnantes cum Tartaris Polonos vidiſſet, late diductâ turmâ & ſtrepitu tubarum magni ſpecie exercitûs præbitâ hoſtem terruit, ſuos erexit. His actis tacite ſe in ſtativa recipiunt victores, dum reliqui hoſtium, cladis ſuorum inſcii, cum prædâ reverterentur. Mox ut qvique venerant, cæduntur. Periiſſe tum feruntur ad viginti millia hominum. Captivorum certè Chriſtianorum ingens vis liberata eſt. Victoriæ nuncium qui Regi ferebant, proximum fato reppererunt. Nihilominùs ſublatis in cœlum manibus ac nutu (nam linguæ uſum vis morbi ademerat) lætitiam teſtatus eſt, nec multò poſt expiravit, anno ætatis quinto ſupra quadrageſimũ, imperii vix quinto. Mors ejus tam præcox & cæteroquin non ſpernendi Principis multis tempeſtiva exiſtimata eſt, ob prodigalitatem, quâ exhauſturus, ſi provixiſſet, Rempublicam fuiſſe videbatur.

Cap.

CAP. VI.

SIGISMUNDUS I.
AB ANNO cIↃIↃVI
AD ANN. cIↃIↃXLVIII.

Sigiſmundi cura togata. Glinſcii in Lithvania ſeditio & bellum cum Moſchis. cum Valachis. Legationes ad Sigiſmundum. Moſchicum bellum ſecundum. Regis ad Maximilianum Cæſarem iter. Secundæ nuptiæ cum Bona Zfortia. Bellum Pruſſicum. Comitia Torunienſia. Dantiſcanæ plebis ſeditio ob religionem. Alberti Brandenburgici cum Rege de Pruſſia tranſactio. Solimanni in Ungaria victoria. De Muldavis Tarnovii victoria inſignis. Moſchicum bellum tertium. In Muldavos indicta expeditio publica. Seditio Nobilitatis. Status Muldaviæ mutatus, itemque Ungariæ. Concilium Tridentinum. Mors Sigiſmundi, Virtutes animi & corporis robur.

EX Caſimiri filiis duo adhuc ſupererant, Vladislaus ac Sigiſmundus, quorum ille Ungariæ & Bohemiæ imperabat; hic Glogovienſium & Opavienſium, nuperque etiam Lithuaniæ Dux creatus, ſpes volun-

voluntateſque Polonorum pridem in ſe erexerat. Quo facilius, Alexandro mortuo, ad regnum emerſit, Vladislao, quem multi æmulum fratri minori fore metuerant, non impediente, ſed inſuper etiam commendante proceribus candidatum. Rex nominatus Sigiſmundus, vulneribus illico Reipublicæ ſanandis manum ſalutarem applicuit. Ac primùm quia profuſione Alexandri ærarium elanguerat, Regiæque facultates privatis quibuſdam ceſſerant pignori, iis recuperandis curam intendit, juvante Regem Johanne Bonero, prudente viro & quod ad rem plurimùm valebat, prædivite. Inde conſentiente in tributi penſionem ordine equeſtri pecuniæ coactæ; ſcriptuſque inde miles extremis Poloniæ finibus pro Republicâ perpetim excubituris.

Sed dum in his eſt Sigiſmundus, Lithvania turbare cœpit, excitatâ à Glinſcio, quem ante ſæpius nominavimus, ſeditione, & armis inſuper à Baſilio Moſchorum Duce ingruentibus tumens. Glinſcius enim coalitâ Alexandri perpetuô favore & rebus non infeliciter geſtis audaciâ, ſupra civilia aſſurgens, Lithuaniæ princi-

patum

patum agitabat. Ambitionem verò occulere ſtudens, Zabrezinium Lithuaniæ Mareſchallum, alioſque conſilia ejus curioſius ſpeculantes prodenteſq; hoſtiliter inceſſebat. Tandem cum ſuſpectum ſe Regi ſenſiſſet, metu ad deſperationem verſus, Moſchum clam miſſis legatis ad partiendam ſecum Lithuaniam invitat. Qui jam nuper terram illam ultro laceſſere cœperat, ſed tendentibus contra Polonis congredi non auſus repulſuſq;, oblatam jam à Glinſcio conditionem lubens accepit. Glinſcius ubi in procinctu eſſe Moſcum intellexit, palam obſequium Regis exuit, Zabrezinium verò incautum intra penates ipſius obtruncat. Rex cognitis machinationibus illico Nicolaum Firlejum Palatinum Lublinenſem, ſummum tum belli Ducem cum exercitu in Lithuaniam præmittit, ipſeque etiam ſequitur, majeſtatem Regiam defectotibus oppoſiturus. Venienti Lithuani ſe jungunt, multique etiam ex iis, quos vel error vel prævalida neceſſitas in partes hoſtis abduxerat. Territi mox ad præſentiam Regis Moſchici Duces, loca, quæ impetu inopiâve defenſorum occupaverant,

rant, deſeruêre, prælium inprimis cautiſſimâ prudentiâ evitantes. Vix ſemel in trajectu fluminis cujuſdam reſtiterant, magnâ ſuâ clade, futurâ tamen majori, niſi nox interceſſiſſet. Poſthac apertiore etiam conſternatione exercitum per avia paludum nemorumque reducunt. Rex cedentes totâ exercitûs mole ſequi haud conſultum ratus, Stanislaum Kiſcâ ad Reſinam Moſchorum arcem mittit. Qui latè omnia populatus, ſed uuiverſæ hoſtis potentiæ impar, pares ſubinde aliquas attrivit, quodam etiam die, ſi accitus in auxilium Firlejus tempeſtivè veniſſet, de ſummâ decertaturus. Sed is ſeriùs ſe per ignotas in ſylvis vias expedierat. Interim tamen cum globo quodam hoſtium feliciter congreſſus Kiſca, reliquum exercitum terrore fudit, cùm qui primo ex conflictu effugerant, ſeu errore (ut eſt credulus pavor,) ſeu ne paucis ceſſiſſe viderentur, numerum Polonorum in majus auxiſſent. Qui fortunæ luſus poſtea alio certamine ipſum quoque victorem fermè decepit. Sed paulò poſt, cum parùm proficeretur armis, flexis utrinque ad mitiora animis, primùm inducias

ducias Rex petenti Moſcho, mox pacem perpetuam annuit.

II. Cæterum data ſic Moſchis reſpirandi poteſtas fuit, non item Polonis. Hos enim Bogdonus Valach9 valido cum exercitu Ruſſiam ingreſſus, ad novũ bellum vocabat, quod tamen brevi procellâ deſæviit. Quippe priuſquam Rex veniret, primum fregerant impetum Valachi, fruſtra, nec impune Camieneciam Leopolinque, munitiſſimas Ruſſiæ urbes adorti. Sic Regem in procinctu jam ſtantem haud præſtolati, cum late omnia ferro flammiſque miſcuiſſent, ad ſua rediêre. Sequi illos juſſus Nicolaus Camieneccius, Cracovienſis Palatinus, terrã hoſtilem pari ſævitiâ involavit diripuitq; Sed expletâ vindictâ cum reditum pararet, ad Tyram flumen ſubitò à Valachis, qui hactenus intra ſaltuum latebras occulti expectaverant occaſiones, invaditur. Tumultuariâ primùm pugnâ nutavit victoria, donec majore numero ordinatiùſque congreſſus Polonorum equitatûs, cohortes hoſtiles perrupit. Cæſi ibi plurimi, capti non pauciores, quos omnes Camienecîus gladio percuti juſſit,

ſit, manibus parentans Polonorum, in quos nuper barbarus, præter belli jus pari ſupplicio ſævierat. Rex lætus victoriâ ſuorum, cum victis pacem iniit; unam pactus conditionem, ut ſacram ſupellectilem de templis raptam, & quicquid captivorum prædæq; memorabilioris ſupereſſet, reſtituerent. Mitiſſimum tum experti victorem, pœnas mox, quas majores meruerant, Tartaris dedêre, qui iteratis aliquoties incurſionibus ad incita planè infidam gentem redegêrunt.

III. Poſt hæc Sigiſmundus variis externorum Regum ac Principum legationibus cultus eſt. Inprimis à Pontifice Romano Achilles Graſſius, Epiſcopus Modecenſis, adfuit, ut Regem ad jungenda cum Ungaro contra Turcas arma incitaret. Nec adverſatus conſilium Rex moram tantùm poſtulavit. Paulo poſt ſecuta eſt celebris de Tartaris ad Lopuſnam victoria, Conſtantino Oſtrogio Lithuanicarum, Nicolao Camieniecio Polonicarum copiarum ducibus. De viginti & quinque millibus barbarorum longè minima pars tum evaſiſſe dicitur.

IV. Vi-

IV. Victoriam hanc Moſchicum bellum excepit. Moſchus enim etiam poſt pacem inquies infenſuſque Polonis, cum ingentem tormentorum vim per Germaniam conflâſſet, Smolenſcum tandem adortus, deſertumque ſemel tædio moræ, mox majore vi aggreſſus, cum nihil proficeret, machinatore Glinſcio, præfectum arci Tribunum pretio ad deditionem emercatus fuerat. Poſt deditum Smolenſcum Glinſcius reſipiſcens, & opera Vladislai Ungariæ Regis Sigiſmundo reconciliatus, facinus ereptæ urbis in Regiæ pretium gratiæ vertit, nec hanc tantùm urbem, ſed compiures alias traditurum ſe Polonis promittit. Caruit tamen ſucceſſu conſilium, quòd ſecretorum internuncius Trepka nobilis juvenis in manûs hoſtis venit. Qui ſubjectus tormentis magnum & memorabile conſtantiæ ſpecimen dedit. Nullis enim quantumvis exquiſitiſſimis cruciatibus ad proditionem ſecretorum ſubigi potuit.

Interim ingreſſus Lithuaniam Rex ad Boriſſovum pervenerat. Ibi cum delectis ſubſiſtens exercitum ad Orſam, ubi hoſtis, præmittit, ſumma rerum Oſtro-

gio &Suircovio demandata. Cognito, Moſchos prælio paratos, Poloni priores in hoſtem irruunt, mox prout incubuerat ille, urgentes cedenteſque. Animabat hos Oſtrogii exemplum, non minùs militem quàm Ducem ſe gerentis. Juvabatque etiam locus modicè in tumulum aſſurgens, in quo diſpoſita tormenta mul tùm noxæ hoſtium noviſſimis dabant. Qui hinc conſternati fugamq; capeſſentes, proximos unà traxêre. Primi adhuc ſtrenuè rem agebant, donec & his, cognita ſociorum fortuna & aſſultantes impro visò ex vicino nemore Poloni octingenti, fregêrunt animum. Inſtant palantibus Regii. Multos ad paludem delatos, cum tranſire niterentur, inſtabilis ad gradum uligo hauſit. Interiiſſe hoc prælio triginta millia Moſchorum feruntur. Capti ex illuſtribus duo. Satraparum decem & ſeptem. de plebe nobilium duo millia, totidem gregariorum. Ex Regio exercitu non plures quadringentis deſiderati, plures ſaucii fuerunt. Cærùm (quod de Annibale olim dictum) vincere tum ſcivêre Poloni, non æquè uti victoriâ. Smolenſcum, urbem ſine mora

mora adoriri debuerant, capi haud dubiè facilem, cunctis recenti terrore perculſis. Dum circa alia ſe occupant victores, novo milite, novis machinis permunita eſt. Interim bruma ſubiit, oportuitque adeò reduci militem in hyberna. Petenti ergò iterum hoſti in quinquennium pax conceſſa eſt.

V. Moſchis ad hoc bellum præter cæteros ſtimulo adjumentoque Maximilianus Cæſar haud dubiè fuerat; pridem Iagellonicæ genti infenſus ob Ungariam, quam bini ex eâ familia Vladislai Auſtriacis præripuiſſe videbantur. Acceſſerat recens offenſa in Sigiſmundum, ob ductam in matrimonium Barbaram, ſororem Johannis Comitis Scepuſii, qui Sigiſmundi adeò affinitate ad nuptias Annæ, Vladislao Ungaro genitæ, & porrò ad Ungariæ Regnum adſpirare credebatur. Conciliare igitur ſibi Maximilianum cupiens Sigiſmundus, cum aliquandiu dubitâſſet, per legatoſne id, an præſens ipſe tentaret, poſterius tandem elegit: minus vigente tum inter principes inſidiarum, & qui non minùs hodie viſendi ſe mutuò cupidinem pleriſque exi-

mit, vano comparationis metu. Iter ergò ingreſſus, Poſonium Ungariæ urbem venit, ubi à fratre Vladislao liberiſque ejus prolixâ comitate exceptus, obvium mox habuit Cæſaris legatum, Cardinalem Gurcenſem. Quîcum de negotiis, quorum cauſſa Rex venerat, agi cœptum. Interim Cæſar ipſe Auguſtâ Viennam venerat, quem ſine morâ Reges honorâ legatione venerantur. Ille dimiſſis humaniter legatis ſuos mox mittit, qui Reges Viennam invitarent. Sed primùm in Ungariæ Auſtriæque confinio lectus locus eſt, quo Cæſar Viennâ, Reges Poſonio venientes coivêre. Inde Viennam itum. ubi quatuordecim circiter diebus, per ſeria ſuetaſque aulis voluptates exactis, initum eſt æternum inter Reges fœdus, & ut arctius id eſſet, neptim ſuam Mariam Ludovico, Ungariæ hæredi, Cæſar locabat, ipſe viciſſim ſibi vel nepotum ſuorũ alteri, Annam Ludovici ſororem deſtinans. His actis, inter mutua propenſiſſimæ voluntatis teſtimonia atque etiam lachrymas diſceſſêre.

VI. Reducem Regem adverſa quædam excepêrunt. Nam & Barbara Regina, ob

ob pudicitiam Eſthera vulgo dicta, obiit paulo poſt, & Opociam Moſchorum arcem infeliciter tentaverunt Poloni. Utrumque tamen dolorem ducta dein Bona Zfortia, Johannis Galeatii Ducis Mediolanenſis filia, & mox proſperior Polonorum ad Polociam pugna utcunque ſolata fuerat, cum Tartari ad Viſtulam, uſque latè omnia populati, tandem & ad Socalam Regios temerè atque invito Duce Oſtrogio congreſſos, memorabili ſtrage fudêrunt. Mille ducenti tum cecidêre ex Polonis. Ex Tartaris quater mille, ut caro empta victoria dici poſſet, niſi barbari ſanguinis copia major nobilitate alterius æquaretur.

VII. Subſequutum eſt Pruſſicum bellum mole atrox, tempore non adeò diuturnum, nec infelix exitu. Qui Cruciferis tum præerat, Albertus Marchio Brandeburgicus, Sigiſmundi Sorore genitus, jurare in verba Regis abnuens, hoſtilia meditabatur. Eum contra miſſus Nicolaus Firlejus, Palatinus Sendomirienſis ſubito impetu oppida aliquot arceſque rapit, Hollandiam aliquandiu obſeſſam expugnat. Territus Albertus primùm cum

Firlejo colloquium expetit, ab eo ad Regem Thoruniam deductus, omnia Regis cauſsâ velle teſtatus eſt. Coiiſſetque tum fœdus, niſi nuncius adventantium auxilio Hafnia quatuor millium militum, & jam ad portum Regiomontanum appulſorum, novos Marchioni animos addidiſſet. Inde relapſi ad arma Poloni Brunsbergam; Cruciferiani Heilsbergam obſident. Non multò poſt intellecto, novum è Germania ad Albertum ire exercitum, publicâ expeditione indictâ, univerſum ordinem equeſtrem Rex ad arma evocat. Germani, antequam Alberto ſe jungerent, Mezireciam, finitimum SileſiæMarchiæque oppidum expugnant, inde, Poloniæ ingredi interiora prohibiti, in Pruſſiam contendunt. Schonbergius iis præerat, cui memorabili aliquo facinore clareſcere cupido, audacia inceſſit Dantiſcum obſidendi. Sed urbem ad defenſionem ſui paratam expertus, cum inſuper Firlejus occupatâ Stargardiâ & Derſaviâ appropinquaret, fugienti ſimilis in Pomeraniam receſſit. Inſecutus eum Zaremba, præſidii apud Dantiſcum præfectus, & mox Firleji equitatus magnâ

gnâ clade noviſſimos affecêre. Ipſe Firlejus cum reliquo exercitu Chôiniciam interim oppugnat expugnatque. Alibi Sencignovius aſſiduis populationibus terram Cruciferorum afflictans, incenſis quam plurimis pagis, Paſſenheimum occupat. Cruciferiani autem Elbingam interim inſidiis tentant, parumque abfuit, quin obtinerent. Suggreſſi clam, portam jam unam perfregerant, dum clathros objectos moliuntur, à civibus ſaxa, calcem ac cineres deſuper ingerentibus, amiſſo præfecto, & militibus non paucis repelluntur. Fruſtratus ita ad Elbingam nec alibi felicius. Albertus ad pacem nexit: miſſoque Lignicenſi Duce, & mox fratre Georgio Brandeburgico, cum convenire in amicitiæ perpetuæ fœdus non poſſent partes, arma in quadriennium ſuſpenſa ſunt.

VIII. In iiſdem, quibus induciæ conſtitutæ, comitiis Thorunienſibus, controverſiæ Pruſſorum quædam auditæ diſcuſſæque ſunt. Habebant illi antiquo privilegio proprium tribunal, quo lites ab indigenis ſolis, præſide Rege, decidebantur. Hunc morem Rex violare nolens,

lens, nequicquam contra ſentientibus Polonis, ſolus Pruſſico ſenatus interfuit. Poſtulantibus verò iiſdem Pruſſis, ut munia dignitateſque ipſorum non niſi indigenis darentur, querentibuſque conceſſam Raphaëli Leſcinio præfecturam Slochovienſem, ſartum quidem impoſterùm ſervare hoc ipſorum jus promiſit, beneficium tamen Leſcinio datum adimere non ſuſtinuit: Majeſtatis credo tuendæ cauſsâ, quam lædi Reges exiſtimant, ſi feciſſe, quod non debuerint, factorum mutatione cogantur oſtendere.

Compoſitis ita Pruſſiæ rebus Rex aliquot annis tranquille egit, nonniſi Tartarórum incurſibus identidem laceſſitus, & Ludovici Ungarorum Regis, cui Patruus erat, malis ſollicitus. Hunc quippe adoleſcentem magnus ille Europæ terror Solimannus armis jam tum adoriri cœperat. Ac in auxilium quidem illi Johannes Tarnovius, vir belli præclarus, cum ſex millium exercitu miſſus eſt: Sed ne ſic quidem impediri Tyrannus potuit, quin Belgradum arcemque Sabacenſem occuparet.

IX. Ver-

IX. Vergebant ad finem induciæ cum Cruciferis initæ, cum plebs Dantiſcana Martini Lutheri gliſcentibus tum paſſim dogmatis aſſenſa in ſeditionem exarſit. Magiſtratibus obluctari auſis ſurrogantur ex civibus alii, occupata templa, ritûs Eccleſiaſtici novati. Mox & ſcriptis literis oratus Rex, libertatem ut ſacrorum, quæ ut meliora amplexi eſſent, manentibus cætera in obſequio confirmaret. Nec refragari quidem precibus tum viſus eſt Rex: cæterum ejus anno ſequenti ingreſſus in urbem, ſumptumque ſevera lege de autoribus ſeditionis ſupplicium ſatis docuit tempori datam priorem indulgentiam, veritumque Regem, ne immiti reſponſo dimiſſos, metuens pœnæ conſcientiâ ad Cruciferos adigeret, brevi jam induciis elapſis arma reſumpturos.

Verùm inducias quoq; iſtas non, quod timebatur, bellum, ſed pax æterna ſingulari numinis favore excepit. Quippe delectis utrinque arbitriis, Carolo Imperatore, & Ludovico Ungariæ Bohemiæque Rege, & mox, cum hi vel ſegniùs, vel ſaltem, ut longè poſiti, tardiùs agere viderentur, ſequeſtris Georgio Brande-

gico Marchione, & Friderico Lignicenſium Duce, poſt ſat longas diſceptationes, his tandem conditionibus inter Regem & Marchionem transactum eſt; ut Rex quidem Orientalē Pruſſiam Marchioni perpetuô & hæreditario jure concedat: Marchio contra vaſalli obſequium Regi juret, eidemq; centum cum haſtatis equitibus, intra Pruſſiam, ſuô, extra hanc, Regiô ſtipendiô militet. Ita exciſa eſt tandem illa materies bellorum, quibus à primô fere Cruciferorum in Pruſſiam adventu, Polonia variô eventu conflictata, ac ſæpe immaniter concuſſa fuit.

Paulò poſt ſuſceptum in feudi leges Marchionem aliô quoque inſigni auctario Polonia ditata eſt. Quippe mortui intra breve intervallum bini fratres Maſoviæ Duces, Januſſius & Stanislaus Maſoviam regnoPolonico, à quo per quadringentos ferè annos diremptum, propriis Ducibus paruerat, adjunxêre.

X. Sub hoc tempus commiſſum eſt famoſum illud Ungarorum ad Mohacum cum Solimanno prælium, cujus infelix eventus & Ludovicum Regem cum flore Ungaricæ nobilitatis abſumpſit, & Ungariæ

gariæ partem nobiliſſimam imperio Turcico ſubdidit; Ferdinando denique Auſtriaco, qui ob ductam Ludovici ſororem ſceptrum ſibi Ungaricum vindicabat, origo fuit belli cum Johanne Scepuſio idem ſceptrum ambiente, denique cum Solimanno ipſo pro honore, uti præferebat, illius Scepuſii, veriùs pro gloriâ ſuâ proferendiſque finibus pugnante, ac plerumque heu! victore. Buda ſanè tum occupata, Viennaque ipſa obſeſſa ac ægrè de manibus Tyranni erepta fuit. Liberatæ urbis laus, ſecundum Deum, binis præcipuè principibus Palatinis tribuitur: quorum alter Philippus fortiter ſuſtinuit; alter Fridericus, admoto extùs exercitu, abſtraxit terruitque obſeſſores. In Poloniâ interim Rex filium Sigiſmundum Auguſtum, Lithuaniæ primùm principatui, mox regno inaugurat, poſthumam curam velut præcipiens fato, ut capeſſendis imperii curis maturè ſucceſſorem aſſuefaceret.

XI. Porro intentam his Poloniam præclarâ de Muldavis ad Obertinum virtute imprimis Tarnovii reportata victoria exhilaravit. Fuerat Muldavo viginti

duûm millium exercitus, Tarnovio millium vix quatuor. Ad manûs cum manè ventum eſt, non aliô unquam inſigniori argumento patuit, ut corpora, ita exercitûs, non eos ſemper vincere, qui majores. In prælio verò ipſo ut miraculo fuerat Polonorum virtus, ita in eventu ejus fortuna luſit. Tot enim omninò illinc cecidiſſe reperti ſunt, quot hinc pugnaverant. Sed præter cæſos capti fuêre quadringenti, porróque machinæ quadraginta octo ademptæ, Regiq;.miſſæ Cracoviam. In cujus urbis æde præcipuâ extat hodieque pugnæ hujûs penicillo expreſſa imago. Rex verò alio etjam honore colendam Tarnovii fortitudinem duxit. Etenim indictâ contributione publicâ binos de ſingulis jugeris groſſos pendi victori juſſit. Felix dicere Sigiſmundianum dicere poſſis ſeculum, quod tam inuſitata virtutis & exempla tulit, & præmia.

XII. Præliô hoc infractæ nonnihil vires, nondum animus erat Muldavi. Subinde adhuc hoſtilia minabatur, donec ipſe ei Turcarum Dominus quietem imperavit. Cui mandato cum Ungariæ etiam

Regis

Regis Johannis autoritas acceſſiſſet, induciæ cùm Muldavo initæ ſunt. A Tartaris quoque quietem Poloniæ dedêre cùm ipſorum inter ſe diſſidia, tùm Solimanni juſſa, qui amicitiam Sigiſmundi mirè prenſabat, bellis Ungaricis intentus. Lithuaniam Moſchus turbavit denuò, ſæviſſimâ illam hyeme ingreſſus & longè lateque depopulatus. Illi tumultuaria primùm manus opponitur, mox juſto exercitu juncti Lithuanis Poloni à vaſtatione alienorum ad ſua defendenda hoſtem avertêrunt, expugnatis etiam in Severienſi provinciâ arcibus, Holmiâ & Starodubo, captiſque ex præſidio non paucis, atque ipſo etiam, qui Starodubum defenſaverat, Oucynâ. Geſta hæc ductu potiſſimum Nicolai Radzivilii, Palatini Vilnenſis; Belli verò ſummæ Tarnoviꝰ præerat. Nuncius victoriæ multùm auxit lætitiam nuptiarum, quas tum Sigiſmundus filiæ Hedwigi, Joachimi Electoris Brandeburgici ſponſæ, adornabat.

XIII. Paulò poſt Muldavus arma in Polonos repetiit, tantô quidem ardore, ut contra eum Rex vires Regni intimas nóbilitatemque omnem ad bellum cien-

dam putaverit. Ea ad Leopolin coacta, penè in ſeditionem adversùm Regem & Senatores efferbuit, leges neſcio quas violatas cauſſata, & arma induere negās, niſi illæ affirmarentur. Aſperavit commotos Senatoris cujuſdam in minorum gentium nobiles, qui ob paupertatem pedites venerant, arrogans cavillum. Jamque videbatur in ſcelus eruptura multitudo, niſi orta cœlitus tempeſtas turbidos, & numero fidentes in diverſa egiſſet; ſubeunte poſt etiam animis formidine cœleſtis iræ, ut fit apud rudiores animos, quibus movendis pacandiſve potentiſſima religio eſt vel ſuperſtitio. Verum compoſito etiam tum utcunque tumultu, dilapſus tamen Rege non adeò impediente, exercitus, irritaque reddita eſt expeditio. Relicta tantum ad propulſandū hoſtem duo millia ſub imperio Andreæ Tencinii & Nicolai Sienavii. Qui diſcordes inter ſe, & hinc rerum ſuarum minùs ſatagentes, commiſsâ imprudenter cum hoſte longè prævalido pugnà, ſexaginta plus minus nobiles viros & octingentos inſuper gregarios perdidêre.

Sed

Sed brevi poſt intervallo mutatus eſt dominatus in Muldaviâ. Stephanus Petri Palatini frater, ob ſuſpicionem affectati dominii exul, quæſitis criminandi occaſionibus, Palatinum Solimanno exoſum reddiderat. Ita quidem, ut is vim moliretur in Palatinum, hic vero imparem ſe ſentiens, tentatis infeliciter fugæ conſiliis, Sicaviæ arci ſe includeret. Ita in locum ejus Stephanus frater à Solimanno ſurrogatus; ipſe obſeſſus captuſq; eſt à Johanne Ungariæ Rege, qui hâc velut mercede Turcæ gratiam, offenſis aliquibus infuſcatam redimebat.

XIV. Non multò poſt inſecuta hujus ipſius Johannis mors novis turbis Ungariam implicuit: vindicante ſibi regnum Ferdinando, ſanguinis jure, ut ajebat, atque inſuper compactô ſibi debitum; aſſerente contra idem viduæ Reginæ filioque ejus impuberi Solimanno, vel potius, ut eventus docuit, ſibi rapiente. Poſtquam enim infando illô ad Budam prælio Chriſtianos profligâſſet, evocato ex urbe, per ſpeciem amoris, Reginæ filiolo, dum comites hujus benignè à Turcis fraudem molientibus excepti, hilariter epulantur;

Interim

Interim milites mittit, qui gubernacula occuparent urbis, quaſi defendendæ contra Auſtriacum, cui Regina impar eſſet. Patuit mox dolus, cum ingreſſus ipſe urbem, Reginam nequicquam datæ fidei ſacramentum obteſtantē, abire cum puero in Tranſylvaniam juſſit. Ex hoc tempore ſervit fœdiſſimam Turcis ſervitutem Buda, & rèliquus Ungaricarum civitatū flos, grandi veſtro, Chriſtiani, dedecore, qui ſanguinem, quem his recuperandis gloriosè impendere poteratis, mutuis pudendiſque inter vos armis inſanè, tot annis, prodigitis!

XV. Agitabat eâ tempeſtate orbis Chriſtianus inſtinctu inprimis Caroli Imperatoris Concilium, quod à loco poſtea Tridentinum appellatum eſt. Ad id invitatus à Carolo Sigiſmundus, omnia pacandæ Reipublicæ Chriſtianæ cauſsâ velle reſpondit, legatumque etiam ad concilium mittere recepit. Ac miſſus eſt poſtea ad Comitia Auguſtæ habita Stanislaus Laſcus Palatinus Sendomirienſis, qui gravi orationē jus Poloniæ Regum in Pruſſiam oſtendens, Cruciferorum in Albertum Poloniæ vaſallum conatus liberrime

rime perſtrinxit. Reſpondit huic Wolfgangus, Ordinis Theutonici Magiſter; conſtitutique liti dirimendæ arbitri, à quibus ferè contra Albertum lata ſententia eſt, ſed executio ejus Carolo Cæſari remiſſa, exitum nunquam habuit.

Sigiſmundo verò anno ſequenti fatalis meta venit, principi ſane immortalitate digniſſimo; quique virtutibus ſuis à nobili hiſtorico poni meruit inter tres * Heroas illos, qui niſi ſimul imperaſſent, ſinguli digni fuerint, qui toti orbi imperarent. Præter ſapientiam, moderationem, aliaſque animi dotes admirabilis in illo fuit corporis fortitudo. Ferunt ætate florenti ſoleas ferreas, quales equis ſuppingi ſolent, frangere, funeſque cannabinos rumpere ſolitum. Vix pertinet corpus ad virorum laudes, ſed in Sigismundo memorari dignum fuit, quod robore ac firmitate ſua nobiliſſimæ animæ tanto diuturnius hoſpitium præbuit. Vixit enim Sigiſmundus annos octoginta duos: quorum exactè dimidium in regni adminiſtratione conſumpſit.

* *Hi ſunt Carolus Quintus Cæſar, Franciſcus I. Gall. Rex, & hic Sigiſmundus*

CAP.

CAP. VII.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS.

AB ANNO CIↃIↃXLVIII AD ANN. CIↃ IↃLXXVI.

Animi multorum in Auguſtum iniquiores ob matrimonium cum Radzivillia. Scholaſticorum Cracovienſium tumultus. De legibus antiquis & novis diſceptatio in comitiis. Cum Epiſcopis lites, occaſione Orichovii Canonici, qui cælibatum oppugnabat. Regis Gedanum iter, & periculum Regiomonti aditum. Nuptiæ ſecundæ. Bonæ in Italiam abitus. poſt mortem ejus lites de hæreditate. In Livoniâ bella inteſtina, mox externa cum Moſco. Livoniæ cum Poloniâ conjunctio. Inde belli Moſchici communio. item Suecici. Iohannis Finlandiæ Ducis captivitas. de Moſchis victoria. Lithuaniæ cum Poloniâ conjunctio confirmata. In Dantiſcanos ira Regis & ultio. Magni Holſatiæ Ducis in Livonia machinationes & cum Moſcho ſocietas. Hujus crudelitas inſignita, ejusdemque exempla nonnulla. Mutatus dominatus in Muldavia, quam Bogdano principi ejecto fortiter, tamen fruſtra reſtituere

Poloni conantur. Duella bina cum Turcis. Herburti periculum. Auguſti mors & encomium.

SIgiſmundus Auguſtus patre quidem vivo Rex nominatus, à regni tamen curis, volentibus ita Polonis, hactenus abſtinuerat. Nec, mortuo parente, aliquandiu voluntates procerum multorum tam ſecundas expertus eſt, quàm vel pater vel ipſe ſpe præceperat. Offendit iſtos Auguſti poſt faſtiditam, & paulò poſt mortuam Elizabetham Auſtriacam, ſolutior vita, Mag [illegible] ſtea cum Radzivilliâ Stanislai Gaitoldi Palatini Trocenſis viduâ matrimonium. Nec intra ſilentium aut occultas voces ſtetêre offenſæ. Publicè in Comitiis traductum eſt factum Regium; aliis tolerandum jam cenſentibus, poſtquam conſummatum eſſet, aliis antiquandum ambitioſâ libertate ac facundiâ contendentibus. Qui à nonnullis ut loquentes pro legum tutelâ, quæ conjugia Regia conſenſu Reip. circumſcribunt, pronis auribus auditi: aliis privatâ magis ſtimulatione, quàm decoris publici cura loqui viſi ſunt. Interre-

terregnum nempe inducere voluiſſe credebantur, oſtentandæ ita diutius autoritati, & ut tanto enixius liberaliuſque à Rege prenſarentur. Horum anteſignanus Petrus Kmitha Palatinus Cracovienſis fuit: uti contra, Regem tuebatur Johannes Tarnovius, princeps poſt Antiſtites Senator, cui pridem Kmitha alias ob cauſſas infenſus, tantò jam obſtinatior erat, ut diverſus eſſet ab æmulo. His contentionibus tranſacta comitia citra tractationem rerum magis ſeriarum diffluxêre. Rex verò dimiſſis ad Senatum atque e[illegible] æcipuus literis, de contumaciâ quorundam queſtus, ſuum erga Rempubl. affectum prolixè declaravit. Quæ res ſanè profuit illi non parùm ad pignerandos multorum animos; paratiore, ut fit plerumque, privatim apud ſingulos gratiâ, quam apud univerſos, quibus ipſa multitudo ut metum offenſæ, ita ſpem fructumque beneficii minuit.

II. Æſtum comitiorum excepit juventutis, quæ Cracoviæ ſtudiis operabatur, tumultus, qui viſus initio multis compreſſu facilior, quam qui in proverbio eſt, pulvis ſcholaſticus, atrocem tamen

ſubitò

ſubitò vaſtitatem Academiæ attulit. Lena quædam fœminam corpore merentem familiaribus Andreæ Karnkovii, qui tum forte Cracoviæ agebat, ducens, in ſtudioſos inciderat, atque ab iiſdem habita erat contumelioſius. Illa injurias queſta apud Aulicos, ad quos tendebat, facilè eos in vindictam impulit, effecitque ut facto in ſtudioſos inermes impetu, alios miſeris modis exciperent, alios trucidarent. Illi poſtridie arcem agminatim ingreſſi, inconditis clamoribus Regias aures pulſant, vindictam poſtulantes, &, ut mos tumultuantibus, Reis vel ſubdere vel jungere innoxios, ipſum arguentes Karnkovium. Rex increpitos de nimio ardore quieſcere juſſit, ſaltem dum deſtinarentur judices, rem prout geſta eſſet, cognituri. Illi furore vecordes nec Antiſtitis Cracovienſis, ad quem poſtea ablegati erant, ſententiâ acquieſcentes, abire Academiâ minantur. Quod &, cum ſuſque deque haberi ſe viderent, fecêre. Exivit mœnibus triſte ac miſerabile agmen, ſacra illa verba, *Ite in orbem univerſum, &c.* ingeminans, velut præſaga eorum, quæ poſt contigerunt. Pars etenim ad parentes

parentes domum, cæteri in Germaniam, Pruſſiam ac Bohemiam dilapſi, hauſta iſtic Lutheranorum dogmatum ſemina per Poloniam poſtea ſparſêre.

III. Sequentis anni Comitia pari ferè eventu, quò priora, finita ſunt. In iis Antiſtes Gneſnenſis Regias literas, quas ad proceres miſſas diximus, perſtrinxit. Poſt actum de legibus, quarum alii antiquas, alii eas, quæ Johanne Alberto & Alexandro Regibus rogatæ eſſent, exerceri volebant, prout ſcilicet quiſque has vel illas in rem ſuam fore viderat. Poſteriores accendebat quoque invidia in Johannem Tarnovium & Maciejovium, quorum hic, contra leges ſub proximis Regibus latas, Cancellarius ſimul & Antiſtes Cracovienſis: ille Caſtellanus Cracovienſis præfectuſque juxta Sendomiriæ eſſe arguebatur. Regi pro his & antiquis legibus ſtare viſo, ne cauſſam obtineret, per Johannem Tencinium Palatinum Sendomirienſem interceſſum eſt. Qui ſellâ ob ſenium illatus in curiam, acri oratione leges ad uſum præſentem flectendas ſuadebat. Movitque ætas & autoritas viri, ut ampliandum ſaltem Senatus judicaret.

Inde

Inde cum Epiſcopis actum, quorum potentiam ut iniquè pridem ordo equeſtris aſpiciebat; ita apertis ſententiis tum invadere cœpit: præbitâ perOrichovium anſâ, qui Canonicus Premislienſis cum eſſet, ab Epiſcopo oppugnati cælibatùs causâ, munere & ditione motus fuerat. Is igitur & affinitatibus potens, & gratioſus apud alios tacitè eadem molientes, publicâ aurâ privatæ cauſſæ tum velificabatur. Nihil tamen in eâ re his comitiis ob diſcordiam procerũ concludi potuit. Ille audentior factus matrimonii ſacerdotum modò aſſertor, mox exemplum fuit, ductâ in uxorem Chelmſciâ. Nec Antiſtites remittebant odia, ſed ſtrictis ſubinde in hunc Orichovium gravioribus ſententiis, mox in Oleſnicios quoque, Stadnicios, Oſtrorogios, Laſſovicios, alioſque hæreſeos damnatos, inſurgebant. His Rex tertiis comitiis Petricoviæ habitis acceſſerat; ſed &Regio decreto ab ordine nobilium tam pertinaciter reclamatum eſt, nullus ut Epiſcoporum exercere poteſtatem ſuam ſuſtineret.

Poſthæc Gedanum Rex abiit, componendis ibi rebꝰ, quæ in tumultum eodem reli-

r ligionis ſtabello exarſuræ videbantur. Et ingreſſo etiam urbem Rege, diu plebs tin ebat timebaturque, & parùm ſæpè à ſeditione abſuerat, niſi Regis moderatio ac benignitas diffidentium metûs ſuſtuliſſet. His ita humanitate mitigatis, Regiomontum Rex proficiſcitur, vitæq; hîc prope periculum adiit. Dum enim teſtandæ ſub ingreſſum lætitiæ tormenta explodcrentur, errore magiſtri tormentarii pila emiſſa ferè tetigerat Regem, ut quæ fortuitâ ſolùm equi declinatione prætervolans, ponè ſequenti Viſniovecio caput abſtulit. Frementes Polonos in AlbertumBrandeburgicum, qui hoſpitem excepturus aderat, Rex cohibuit, Foxii mathematici, qui eo die periturum Regem prædixerat, augurium, mirabili artis & falſi confinio, ſe ſalvo expletum, hilari voce exclamans. Magiſtrum quoq; qui erraverat, indignationi Alberti, ſollicitius iraſcentis, quò ſe magis abſolveret, eripuit.

IV. Viduus Rex erat, mortuâ non ita pridem Radzivillâ, poſtquam diadema Regium, accurante marito, proceribus conniventibus, ſuſcepiſſet. Novum ergo

go conjugium ſuaſu Senatorum ambienti, Catharina Cracoviam adducitur, Auſtriaca ſtirpe, olim Franciſco Mantuæ Duci nupta. Cum hâc in Lithuaniâ, quâm unice adamabat, aliquot annos inturbidos habuit, niſi ſi quas interdum nebulas interſpargebant religionum turbæ, quas pridem gliſcentes veniens à Pontifice Legatus, extinguere non potuit, ſectis variis ab ipsâ gentilitia libertate vires ſumentib9, quib9 nec Aula fortiter ſatis contraibat. Nonnihil etiam Regẽ turbabat mater Bona Zfortia, quæ poſtquam XL annis vixiſſet in Poloniâ, tandem obtentu valetudinis curandæ in Italiam ad ſuos (erat enim Duce Mediolanenſi genita) proficiſcendi animum cepit. Non decorum ſibi Rex putabat matris diſceſſum, avecturæ inſuper alienam in terram debitos Filio theſauros. Illa adverſum Regem ſentiens, tanto acrius inſtitit, acuente inſitum pridem abeundi deſiderium, filio cedendi verecundiâ. Mox dolum addens contumaciæ, donis ſuffragia procerum quorundam, quibus obnoxium principem noverat, emercatur. Intérpoſuit quoque pro matre preces Iſabella Unga-

riæ Regina Auguſti ſoror. Ita dimiſſa vix annum in patrio ſolo exegerat, cum extincta eſt, dubium an quæſitâ morte. Plurimi Laurentii Papagodæ dolum ſuſpectabant, graſſatum credentes & veneno in principem, cum reditûs cupidam cerneret, & teſtamento ficto in Ducatum Barenſem, quem Auguſto debitum Philippus Hiſpaniæ Rex ut complementum regni Neapolitani ſibi vindicavit, eluſis ſatis ſuperbe legatis, quos Auguſtus ſubinde repetundarum cauſsâ mittebat.

V. Livoniam Lithuaniæ Pruſſiæque confinem provinciam agitabant ea tempeſtate ſuper Moſchorum prævalida arma, domi nata inter Archiepiſcopum Rigenſem & Magiſtrum ordinis Theutonici diſſidia. Quibus initium aſſumptus ab Archiepiſcopo Brandeburgico Principe Coadjutor, ut vocant, Chriſtophorus Dux Mechelburgicus, præbuit. Eoque crevêre, ut Archiepiſcopum quidem adverſarii in vincula datum indignè haberent. Ea res Auguſtum movit, ut illi, quippe conſanguineo ſuo, auxilium ferre moliretur. Contracto mox ingente exercitu Livoniam ingreſſurus erat, niſi no-

vi belli

vi belli fama exciti Imperator, Rex Daniæ aliique Principes miſiſſent properè legatos, qui lite compoſitâ, orienti materiam incendio præciderunt. Reſtitutus ita dignitati ſuæ Archiepiſcopus, eidemque ſucceſſor deſignatus Mechelburgicus.

Acquieverant utcunq; domeſticæ turbæ, cum Moſchus majore, quam unquam antehac, impetu inſurgit. Intra breve tempus Narvam, Neuhauſium, Derpatũ, tandemque Felinum occupat, ipſo inſuper Magiſtro Livoniæ Furſtenbergio capto. Livones ſuæ ſibi defenſioni jam impares ad externa auxilia reſpiciunt. Non unum tamen omnium perfugium fuit: Revalienſes Erico Suecorum Regi ſe dedunt; Archiepiſcopus Rigenſis cum Magiſtro Livoniæ, & ſubjectâ nobilitate ad Auguſtum Regem ſe recipiunt. Qui tamen niſi ſe ſuaq; omnia Poloniæ ac Lithvaniæ regimini ſubjicientibus & fidem juratis patrociniũ polliceri noluit. Cunctati equidem illi, ſed urgente neceſſitatis telo, ſatius tandem judicant imputare ſubjectionis leges Polonis, quam à Moſcho irato accipere. Dato diſcutiendis utrinque conditionibus tempore aliquo,

tandem Magiſter ordinis Gothofredus Ketlerus, ſolenniter magiſterio ſe ordinis abdicat, arcemque Rigenſem, in quâ hæc agebantur, atque ipſam etiam urbem Nicolao Radzivillio Palatino Vilnenſi, qui Regis nomine aderat, tradit. Ipſe viciſſim à Radzivillio Curlandiæ & Semigalliæ Dux, poſtridie verò Prorex gubernatorque Livoniæ proclamatur.

VI. Novæ ita Provinciæ acceſſione aucta Polonia, bellis quoque novis implicita eſt. Nam & in Moſchum magnæ Livoniæ parti incubantem, & tum Tartaro ademptis Aſtracano Caſanoque regnis, inſolentiorem, arma ſumenda erāt; nec cum Erico Sueciæ Rege, cui Revalia ſe dediderat, diu pax culta eſt. At contra illum quidem primò ad Nevelam non infeliciter pugnatum eſt, Ducum inprimis virtute, inter quos Stanislaus Zamoſcius & Johannes Zborovius eminuêre.

Sed paulò poſt circumagente ſe fortunâ obſeſſa ab hoſte Polocia ampla urbs, & tandem crebris tormentorum, quæ plurima & raræ molis adduxerat, arietationibus expugnata eſt: magnô Regis dolore, quem auxit nuncius occupatæ à Re-

valienſi

valienſi præfecto Parnaviæ, oppidi ob faciles appulsûs commerciis peropportuni. Conſpiraverat quoque cum Suecis Chriſtophorus Mechelburgicus, Archiepiſcopi Rigenſis adjutor, quo mortuo locum ejus invitis etiam Polonis occupare tendebat. Sed à Duce Curlandiæ & Erneſto Vejero in arce Dolenſi captus, miſſusque in Poloniam, quinquennii integri vinculis defectionis ſuæ & ſimul patratæ cædis (nam Vanſovicium quendam ad menſam pugione transfixerat) pœnas luit. Idem fatum in Suecia Johannes Finlandiæ Dux ſubiit, quem Auguſto ob ductam ſororem affinitate innexum, hucque adeò inclinatiorem animo creditum, Ericus frater Suecorum Rex carceri incluſit.

Triſtia hæc reportata paulò poſt illuſtris in Lithuaniâ de Moſchis victoria penſavit. Duplici illos agmine in Lithvaniam effuſos eadem utroſque fortuna deprehendit. Namque alteros quidem Nicolaus Radzivillius & Georgius Chodkievicius Duces exercituum aggreſſi ita cecidêre, ut ſupra viginti millia ferantur occubuiſſe. Ducem eorum Suiſcium præ-

lio elapſum agreſtis quidam obtruncavit. Cæteros Stanislaus Pacius, Dapifer Lithvaniæ memorabili itidem ſtrage profligavit, tormentis inſuper eorum potitus. Interjecto aliquo intervallo Parnovia, quam paulò ante occupatam à Suecis diximus, recuperata eſt, proditione maximè Germanorum, quorum aliquot turmas Suecus exautoraverat. Pars illorum maxima excedit urbe, tanquam ad Curlandum itura, alii neſcio quæ negotia prætexentes manent. Convenerat autem inter ipſos, ut hi illos noctu portis apertis in urbem admitterent. Quod & factum. Ingreſſi enim tanquam valedicturi domum Senatoris, penes quem claves urbis, epuliſque inſtructis commeſſantes hoſpitem ipſum vino deponunt. Ita clavibus potiti, nocte ſerâ commilitones pridie egresſos intromittunt: Fit impetus in Suecos, Germanis qui Sueco uſque merebant, ſi quieſcerent, promittitur impunitas. Occupatâ urbe arx adhuc reſtabat. Sed & hanc Sueci poſt toleratum ſeſquimenſis obſidium dedidêre.

VII. Sub hæc tempora rediit in Poloniam Adamus Konarſcius aureorum aliquot

quot millia Neapoli ab Hiſpaniæ Rege ferens Auguſto. Id fœnus erat pecuniarum, quas Bona nuper mutuò dederat Hiſpano. Sed Regem non ita allata exhilaravit pecunia, quantum prærepta Ducatûs Barenſis hæreditas offenderat. Sanè quovis modo ob id Auſtriacis ægrè facere laborans, Catharinæ uxori repudium denunciare machinabatur, obtentui ſumptâ mulieris ſterilitate. Quanquam nec ex cæteris uxoribus prolem Auguſtus unquam ſuſceperat.

Quâ orbitate credo motus ſeriò agitare cœpit, ut provincias Lithuaniæ, per Caſimirum Regeſque proximos averſas, regno redderet uniretque, dudum id urgentibus Polonis. Hactenus tamen Proceres Lithuaniæ obſtiterant conſilio, atq; inprimis Nicolaus Radzivillius. Sed is recens obierat, vir maximis in Lithuaniâ muneribus perfunctus, aliis forſan eo nomine inviſus, quod primus Vilnæ, hominibus Calvini nomine exoſis aulam indulſit, in quâ ſacris ſuis operarentur; Bibliorumque in vernaculum translationem procuravit. Eo mortuo priſcum illud

Lithuaniæ cum Poloniæ regno fœdus renovatum ſancitumque eſt.

Paulò poſt & Albertus Pruſſiæ Dux, mortuo patre, obſequium fidemque Regi ac Regno juravit. Cui viciſſim Rex privilegia vetera ſtabilivit, additâ inſuper Auguſtanæ, quam vocant, confeſſionis libertate, appellandique ad tribunal Regium neceſſitate remiſſâ. Diverſa ab hoc Gedanenſium fortuna fuit, qui magiſtratui ſuo diſcordes, eumque peculatûs reum agentes movêre Regem, ut mitteret judices cauſsâ inter partes arbitraturos. Illos metuens magiſtratus ægrè nec niſi certas conditiones ſtipulatus, in urbem admittit. Quod indignè ferens Rex, pœnæ loco, nova onera reluctari jam non audentibus imponit, portorii, quo ſolus ante Senatus fruebatur, partem ærario Regio addicens, porróque injungens, cauſſæ ut ipſorum, quæ hactenus Pruſſiæ limites non egrediebantur, in foro Polonorum diſceptarentur. Uſque adeò magno plerumque conſtant civitatibus diſcordiæ!

VIII. Livonia lacerabatur adhuc inter variorum dominorum manûs. Arcem

cem Revalienſem Sueci proditione equitum quorundam auctore Nicolao Curſelio amiſſam, mox eodem penè menſe proditione recepêrunt. Eandem paulò poſt Magnus Holſatiæ Dux & Oſiliæ (quæ inſula Livoniæ oppoſita jacet) pridem Dominus, nuperque à Moſcho Rex Livoniæ renunciatus, aggreditur. Sed Revalienſes, nec ſuadâ, quâ ut Germanum principem Germani Suecis Poloniſve præferrent, monebat, nec exercitu, quo à Moſcho inſtructus, urbem circumvenerat, moti, conſtantiâ ſuâ obſeſſores Moſchos ad faſtidium cœpti obſidii egêre. Qui conceptam apud Revaliam bilem in Finlandiam Suecorum provinciam evomunt. Ubi tam improbè crudeliterque multa patrârunt, ut odium ſui Germanis injicerent, quantumvis ſub ſignis ipſorum merentibus. Inter hos Roſa equitum præfectus, Derpatum invadere decreverat, ut à Moſchis liberaret. Viciſſet miſera urbs, ſi vinci tum potuiſſet. Sed re ab illo minus cautè adminiſtratâ; nec ab oppidanis, quippe ignaris conſilii, adjutâ, nihil aliud effectum eſt, quam ut in miſeros cives Tyranni Moſchici Johan-

nis Baſilidis tanto atrocius ſæviret immanitas. Nec ſatiare ſe hic tam paucis ſcilicet victimis potuit. Redux domum, in captivos, quos quadringentos ex Livoniâ abduxerat, quicquid audere Tyrannis poteſt, exercuit. Parum fuit, totos greges non virorum tantum, ſed & puellarum puerorumqve ſimul enecare. Ingenium advocari oportuit ad excogitanda ſuppliciorũ genera, qvæ aliquid morte gravius haberent. Plenum furcis crucibuſq; forum fuit, paſſim etiam ahena aqvis bullientibus, in quas vivi homines conjiciebantur, fumabant. Sed inprimis memorabilis eſt, quam in puellis qvibuſdã germanis liberaliſſimæ formæ exſeruit, impietas: Redimere has aliqui numerato argento nitebantur. Ipſæq; pro incolumitate ſua omnia tentabant: cum obſtinatum viderent Tyrannum, libertate velut ultimùm uſuræ, immanitatem ei acerbè exprobrant, vindictam etiam cœli imprecantes. Ille virulentior factus, primum alios captivos coram ipſis aqvis ſuffocari, vel diſſecari gladiis jubet. Ipſas dein alligatas aſſeribus carnifices miſerrimè excipiunt, ungues etiam manibꝰ effodien-

ſodientes. Extractis ita, quo diutius morti velut ſuæ ſupereſſent, ſupplicii cruciatibus, cum atrociſſimis queſtibus cœlum implerent, tandem exſectis linguis ſuffiguntur verubus, flammiſq; ſuppoſitis in cineres rediguntur. Non referam hîc, quà crudelitate Cancellarium ſuum mutilandum diſcerpendumque curaverit, non alia, quibus ante me totos libros implevere autores. Mihi compendium ſcribenti ſatis eſt unum expoſuiſſe facinus, ad monſtrandam immanitatem hominis, qui Chriſtianum nomen præferens, Phalaridas omnes anteivit.

IX. Eodem tempore apud Valachos ſimili ferme impotentia dominatum Iuonia exercebat. Qui Stephani Valachorum Principis è concubinâ filius, nuper Johannis Firleji aulæ tum Regiæ præfecti (Mareſchalcum vulgò vocant) famulatus fuerat. Poſt ad Turcarum Imperatorem delatus, Valachis Bogdanum principem ob Polonorum inprimis familiaritatem ſpernentibus, dignus imperio viſus eſt. Nec minuit illi amorem crudelitas apud ſubditos, gentem & ipſam immanem, & ſic quaſi ſuos mores in ali-

o non averſantem. Certè etiam poſt plurima ſævitiæ exempla Iuoniam omni ope defendêrunt adverſus Bogdanum, nullâ ipſis cognitum injuriâ. Cæterum, hunc conantem amiſſam dignitatem repetere, adjutum proceres quidam Poloni ivêre. Inter quos eminebant Nicolaus Mielecius, Sienavius, Herburtus, Johannes Jordanus, Stanislaus Lanskorotnius. Sed hi terram hoſtilem ingreſſi, potentiam hoſtis, Turcarum viribus ſuccincti majorem ſensêre, quam ut ſubigi poſſet manu privatâ. Velitationibus tamen nec non duellis quibuſdam ſatis palam fecêrunt, invictos Turcis Polonos eſſe, cum pares paribus congrediuntur. Primam aleam Stanislaus Viſtempus ſubiit, parvus corpore, magnus animo, utroque ita firmatus, ut proſilientem provocantemque Turcam uno venabuli ictu transverberaret. Paucis poſt diebus alius è Turcis evolat, ad certamen ciens Stanislaum Ciolcum, armis habituque fulgidum, adeoque præ cæteris oculos hoſtis ferientem. Qui promptus animo, & clareſcere properus, illico à Palatino Podoliæ Mielecio copiam petit congredi-

endi

endi. Hoc pertinaciter abnuente, alicui ſaltem ex ſuis id ut permittatur, orat. Id cum impetraſſet, depoſcit ſibi certamē Paulus Chanzovius, præſentemq; Turcam haſta adoritur, irrito tamen, quem alte paraverat ictu. Poſt diſtricto enſe fronti adverſarii vulnus figit, extrahentemq; hærens ferrum brachiis implicat. Elapſus tamen neſcio quomodo Turca, vulnere, quod lethale acceperat, movet ſocios, ut ad vindictam proruerent. Jamque interim ad Polonum etiam duo alii accurrerant. Quibus mox magno hoſtium numero circumfuſis Herbertus & Volſcius ſubveniunt; ſecutique eos alii inſuper juſti pene prælii ſpecimen dedere. Nam & hoſtis omni vi contra ibat. Sed ardore impetuque inſtantium Polonorum, ad ipſa uſq; ſtativa Valachica compulſus eſt.

Nec verò poſtea quoque deſiit revertentes Chocimum Polonos laceſſere; quamvis magno ſubinde detrimento ſuo. Fuit, cum à Johannis Jordani haſtatis, velitibuſque Herburti, ita acceptus eſt, ut pilei s cæteriſque impedimentorum objectis, præpedire celeritatem inſequenti-

um Polonorum conaretur. Sed hi firmato adverſus prædam animo ita ſtrenue fugientibus inſtiterunt,ut longius etiam, quam par foret, provecti, cum in alios ſexcentos Turcas incidiſſent, magna virtute iterum pugnaverint. Herburtus tum præſens vitæ periculũ incurrit. Procul enim à ſuis inter Turcas ignaros vagans, cum hoſtem ſe, inflicto uni ex illis vulnere prodidiſſet, à duobus Turcis ex utroque latere invaditur: Unius ſariſſa prope equo illum ejecerat, niſi altera parte irruens ſimili telo hoſtis defluentem reſtituiſſet. Ita miro fati velut ludibrio, ſtimulati impetu equi ad ſuos pervaſit.

Reverſis per tot diſcrimina Poloniſ, gratias quidem Bogdanus habuit, ſorti tamen ſuæ,cui erigendæ tanta virtus non ſuffeciſſet, diffiſus,inMoſcoviam contendit, ubi & exilii moleſtias matura morte finivit. Poloniam verò tum peſtis populabatur, quâ & effectum eſt, ut nec comitia Varſaviæ indicta haberi potuerint, & Rex ipſe ab infecta urbe ire Kniſchinum coactus ſit. Ubi aſſecuta eum mors,

non

non illo quidem contagioſo, ſed lento pridemque concepto morbo confecit. Principem moderatum, alicubi remiſſum, bonarum artium, inprimis ſecretiorum, amantiſſimum, nec bellis degenerem, quæ tamen plura autoritate amovit, quàm armis patravit.

FLORI POLONICI

LIBER IV.

HENRICUS VALESIUS.

Anno Mundi ſervati
M Iↄ LXXIV.

Breviarium.

Maſcula Jagellonidum ſtirps extincta. Unde multorum arrecta ſtudia. Candidati erant Auſtriacus, Dux Andegavenſis, Rex Suecia, Dux Moſcorum. Aliqui etjam Indigena. Sed hi ſtatim rejecti. Pro Erneſto Auſtriaco oratio Epiſcopi Plocenſis. Pro Henrico Valeſio Karnkovii oratio pronius accepta. Moſcica factio ſpreta, Nec qui pro Joanne Suecia Rege nitebantur, auditi. Confœderatio novum diſſidentium munimentum. Diſſidia in Electione tandem ſopita, & in Henricum Andegavenſem conſenſus. Deſignati in Galliam Legati. Qui de conditionibus tranſegêre. Henricus in Poloniam venit.

Coro-

Coronatur Cracoviæ. Samuel Zborovius Andream Vapovium non procul à palatio Regis lethaliter ſauciat. Carolus IX. *Rex Gall. moritur anno* 1574. *in April. Henricus, in Galliam properans clam Cracoviâ diſcedit. Aliqui proceres inſequuntur. Sed Regem à cœpto itinere revocare nequeunt. Mittuntur Legati in Galliam Regem repoſcentes. Cum fruſtra diu expectatus eſſet Rex, interregnum proclamatur, & electi duo. Stephanus Bathoreus ante veniens ſceptrum adipiſcitur.*

INTERREGNUM.

CUm Sigiſmundo Auguſto regnatricis in Poloniâ LithuaniâqueDomûs maſculum genus extinctum eſt. Nullam enim is prolem, Sorores verò duas, Catharinam & Annam reliquerat. Illa Joanni Finlandiæ Duci, poſt & Sueciæ Regi nupta, Sigiſmundi III. Regis Poloniæ & Sueciæ mater fuit. Altera diu cœlebs, poſtea provectâ ætate, StephanoRegi juncta, ſine ſobole deceſſit. Poſt Auguſtum igitur Polonia, quæ duobus ampliius ſeculis ex ſtirpe Jagellonià Principes ſumere conſueverat, hæreditas eſſe deſiit.

Et

Et eò vehementiore tum curâ ordinum Poloniæ animi, juxtaque exterorum Principum ſtudia exarsêre. Multi enim eorũ aut ambierunt ipſi Regnum, aut ambientes commendatione & ope juverunt. Inter candidatos profeſſi ſunt nomina ſua Erneſtus Auſtriacus Cæſaris Filius, Joannes Sueciæ Rex, Magnus Dux Moſcoviæ, Henricus Andinus Caroli IX. Galliarum Regis frater. Et ſinguli iſti reperêrunt hîc, aut conciliarunt ſibi fautores. Sed nec defuêre, qui Indigenam exteris præferendum judicarent. Et plurimi ex præcipuæ notæ Senatoribus, ſtimulatione diverſa nominati ſunt, quidam ut digni hoc honore, alii, ut augeſcente talium numero, eò magis hæſitaret electio, & tantò faciliùs in externum inclinaretur. Nempe decorum quidem Poloniæ videbatur, produxiſſe tot ſceptri patrii capaces viros: ſed gloriæ præhabita eſt cura libertatis. Quæ ut æquali Civium jure maximè effloreſcit: ita inter familias regnatrices facilè exoleſceret: egreſſuris civilitatis modum non modò illis, qui ad Regium faſtigium perveniſſent, ſed & omnibus, qui affinitate eos attingerent,

gerent. Quam ob rem etſi Reſpubl. Piaſtos quidem aliquos (ſic enim hîc indigenas ejuſmodi candidatos appellare moris eſt) educaſſe viſa eſt, jamdudum tamē nullum præficere ſibi ſuſtinuit: minus ſibi ab externo principe, quam domeſtico ambitu periculum eſſe arbitrata. Et nunc objectum de ejuſmodi Piaſto molimen ludibrio primùm ceſſit, cum inter alios magnos Viros, in quibus Koſtka Caſtellanus Gedanenſis plura cæteris ſuffragia tuliſſe viſus eſt, juxta nominaretur homo quidam nominis & virtutis obſcuræ. Sed eòdem quoque Joannis Zamoſcii Præfecti tum Belzenſis ſagacitas profuit, cum publicè rogavit, ut Indigenæ illi vel candidati eſſe deſinerent, vel campo Electioni dicato decederent: quò liberiùs proferre poſſet, quid in quoque vel laudet, vel deſideret Reſpubl. Suſceptum id magno applauſu, ſed ſimul id quoque effectum, ut mox ultrò quiſque Elector regnaturi, quam Regni candidatꝰ eſſe mallet; quia in tanto competitorum numero ſpes ſceptri adipiſcendi incerta erat, offenſa ab illo, qui præpotuiſſet, velut in æmulum certiſſima. Eò proniore tandem

viâ

viâ ad externos tranſiit eligentium cura. Ac primùm pro Erneſto Auſtriaco Petrus Myſcovius Plocenſis Epiſcopus, adſtantibus earundem partium anteſignanis Fabiano Cema Palatino Mariæburgenſi & Stanislao Slupecio Lublinenſi Caſtellano, in hunc modum peroravit: *Erneſti Archi-Ducis decora memoraturo modus verborum citius, quàm copia rerùm deſuerit. Nam primùm Domo, è quâ natus eſt, nulla in Orbe illuſtrior atque auguſtior eſt. Quippe quæ & Germaniam & multa ſiorentiſſima Regna ditione ſuâ complexa, nec minus virtutum, quàm Imperii ſedes eſt. Sed & magnitudinem ejus etſi invidiæ obnoxiã, utiliſſimam tamen ſentit Chriſtianus orbis, cujus illa adverſus Turcicam potentiam præſidium eſt ac munimentum. Eo ipſo uti Poloniæ communione bellorum jamdudum juncta, ita affinitate ſanguinis Principibus Jagelloniis proxima. Ita ut Erneſtus Archi-Dux non ex peregrinâ Polonis, ſed gentilitiâ quodammodo ſtirpe prognatus videri posſit. Avia quippe ejus Vladislao Jagellonide Ungariæ & Bohemiæ Rege, Caſimiri III. filio, Sigiſmundi I fratre genita eſt. Et tanti hujus familiæ affinitas à*

tas à Senatu Polono habita fuit, ut is defuncto proximè Regi Sigiſmundo Auguſto ex Domo Cæſaris Conjugem ducendam ſuaſerit. Quam cum ille ob ſterilitatem poſtea repudiaverit, dedit potens illa Domus grande moderationis ſpecimen, cum aut pro injuriâ non habuit repudium, aut Polonorum amicitiæ id remiſit. Eo præterea commendabilis hæc familia eſt, quod Principes ingenitâ quâdam nobilitate bonos producit, & quos genuit, magnâ & curâ & quaſi ſanctitate educat. Ex tali ſtirpe & diſciplinâ offertur jam Nobis auguſtus ſanguis, filius Cæſareus. Quem uti & fratrem ejus Rudolphum Philippus II. *Hiſpaniarum Rex, Cæſaris patruelis & gener, liberali ſeveritate, procul à maternis & voluptatum blanditiis, habitum, ad omne virtutum genus exercuit. Et feliciter ceſſit educatio utriuſque: cum prior avo Rudolphus non ita dudum ad Ungaricum Regnum evehi, alter hic Polonici candidatus eſſe meruerit. Optima & tot Heroum ſanguine digniſſima indolis eſt. Linguas Principibus utiles callet: nec Sclavonicæ noſtræ ignarus, cum Bohemicæ aſſueverit. Ætate porrò ejuſmodi eſt, quâ & diſcere quæ deſunt, & ad mores noſtros flecti facillimè posſit. Adeoque inter nos adoleſcendo, eò arctiùs nobiſcum coale-*

ſcet.

ſcet. Jam commoda, quæ illo electo ad Rempubl. noſtram redundabunt, quis non videt? Nam totius profectò Auſtriacæ Domûs, quæ tam latè regnat, amicitia magno nobis & decori & præſidio eſſe poteſt. Quippe quæ novo hoc vinculo nobis innexa, & Ungaros & Bohemos, & Alemannos omnes, & Belgas, adde & Italos & Hiſpanos Reipubl. noſtræ validisſimè illigabit: Ejuſque beneficio ad tot ditisſimarum gentium ſocietatem, commerciumque, maximo noſtro compendio, admittemur. Et in aliquibus vectigalium immunitatem promittit nobis Cæſar. In Ungariâ præcipuè, ubi Vini in Poloniam importati pretium; vectigalia hactenus uſitata multùm intendêre. Porrò autem nos tanto amicitiæ Auſtriacæ acceſſu formidabiles erimus hoſtibus noſtris. Moſchus qui de Livoniâ tot jam annis cum Regno noſtro dimicat, provinciam illam potius omittere volet, quam veterem cum Cæſare neceſſitudinem exuere. Si quid etiam ſuper Pruſſiâ difficultatum cum imperio ſupereſt, id, ſub tali Rege, exoleſcet. Turcæ quantoperè hæc ingrata ſit conjunctio, ſatis ipſe ſignificat, quando tanto molimine impedire eam, adeoque animos noſtros in Galliam ſibi amicam deflectere conatur. At hoc ipſum eò magis ſtimulare nos debet, ut noli-

mus,

mus, quod cupit hoſtis: & utilia nobis futura credamus, quæ ille peſtifera ſibi fore ſentit. Utinam verò tandem illuceſcat illa dies, quâ arctiſſimis fœderib9, contra communẽ Chriſtiani nominis hoſtẽ gentes conſpirent, quarũ ille diſcordiis hactenus tam vaſtam potentiæ molem extruxit. Neque verò eſt, cur ipſam etiam Domus Cæſareæ magnitudinem metuamus. Tot illa æmulis, tot hoſtibus velut circumſidetur, ut niſi pietate, juſtitiâ & clementiâ, firmet res ſuas, multis maximis periculis ſit obnoxia. Sed, ſtetit hactenus Deo & virtute nixa. Longam ibi ſeriem optimorum principum numeramus, Tyrannum non vidimus, nec legimus. Sumpta aliquando de rebellibus ſupplicia, in Bohemiâ inprimis, ſed juſtiſſima; & intra paucos conſtiterunt. Tributa ibidem non magis Princeps, quam neceſſitas imperat, bellis Turcicis perpetuò ferè haurientibus ærarium. Neque tamen quicquam immodicum exigi, vel ex Leſcinio Radeovienſi Præfecto intelligimus, qui bona Cæſareis terris vicina, aliqua & obnoxia habet. Ne in Religione quidem qui à nobis diſſident, habent quod metuant Innumeri enim ſub Cæſare diverſorum ſacrorum homines vivunt non tutò modò, ſed in luce etiam honorum. Cujus rei vel Collegam meum Epiſco-

pum

pum Cracovienſem & Lucam Podoſcium Canonicum Cracovienſem habeo teſtes. Tanta libertas cum ibi ſit, ubi major poteſtas eſt dominantis, cur nobis chimæras ſervientis fingimus, qui non Cæſari, ſed filio ejus nos ſubjiciemus & ita ſubjiciemus, ut & ipſe prius legibus ſe noſtris ſubjiciat? Hæc Epiſcopus Plocenſis, penè cónſona iis, quæ antehac Legatus Cæſareus Gulielmus Roſenbergus collegâ Venceslao Perſteinio comitatus, dixerat, cum in conſeſſum Ordinum ſub initia conventus iſtius fuerat admiſſus. Et ejuſdem argumenti tum fuerat oratio Legatorum, quos Electores Imperii miſerant. Expenſa fuerunt, quæ iſti omnes pro filio Cæſaris attulêre. Sed pleriſque ætas principis diſplicebat, nondum matura regimini gentis, quæ quo liberior, eò difficilior gubernatu foret. Huc requiri plenum robur judicii, & verſatam in negotiis experientiam, corpus ad laborem firmum, animum inter tot liberè intercedentium voces moderatum & multæ patientiæ. Educto verò in Domo regnatrice juveni patrium potius regendi morem placiturum; nec defutura exterorum ſecreta conſilia, volentium

potius,

potius, ut libertas principi, quam princeps ſe libertati attemperet: Externam porrò regnantis potentiam alibi fortasſis ferri, quia reſpui non poſſit. Polonis intolerabilem eſſe, quorum Rex quantum ſatis, poſſit, ſed nihil ſine Polonis poſſe debeat. Nonnulli & uſitata inter accolas populos odia objiciebant, acerbiora hæc fore aſſerentes, ubi æmularum gentium una præeſſe, altera ſubeſſe videretur: adeoque, unde vincula amoris ſperentur, alimenta potius irarum metuenda. Inter hæc privatim publiceque diverſis ſtudiis jactata, creſcebant eò magis animi pro Duce Andino pugnantiũ. Quibus jam dudum Joannes Monlucius Epiſcopus Valentinus præluſerat, Vir agilis ingenii, & jam ante hunc conventũ dexteritate, gratiâque morum, & facundiæ, aliiſque potentibus agendi modis illapſus in animos plurimorum. Sed apertiſſimè omnium cauſam Gallicam amplexi fuerant Stanislaus Karnkovius Epiſcopus Vladislavienſis, Petrus Sborovius Palatinus Sendomiriæ, & Joannes Koſtka Caſtellanus Gedanenſis: Orſus prior Epiſcopus ita diſſeruit. *Cateri*

candi-

candidati Poloniæ Regnum propter ſe ipſos, Andinus propter Polonos expetit. Nobis qui hanc quaſi viduam quam optimè elocare contendimus, non id ſpectandum eſt, quis ei loci vicinitate aut ambitu proximus inſtet; ſed quis opis indigam optimè defendere poſſit. Ego vivente etiamnum Auguſto Rege, futura Civili libertate proſpiciens de multis mecum rebus, quæ è re publicâ forent, diſputavi. Primùm quidem cum nullum huic Regno periculum majus, quàm à Turcico Imperio immineat, diſpiciendum quam maximè exiſtimavi, uter ab illo periculo vindicare nos facilius poſſit, an qui Turcæ amicus nos ejuſdem amicitiæ fœdere complexurus, an qui hoſtis illius perpetuus, nos iiſdem ſecum bellis intricaturus ſit. Priorem mihi placuiſſe fateor, neque dubito, aliis rerum gnaris & patriæ amantibus pariter præ altero placiturum. Deinde, cum Rex Daniæ belli Livonici occaſione littoribus Pruſſicis infeſtus, Gedanenſium noſtrorum merces abſtulerit, cogitandum credidi, quis rectius adverſus potentem maris Regem juvare nos poſſit, illene qui terris maria ditione ſuâ junxerit; an qui in meditullio terrarum poſitus nec portum nec claſſem in mari habeat, neque adeò inſtruere poſſit. Quid denuò mecum eâ in re definierim, vel

me

me tacente quiſque prudens intelligit, & haud dubiè mecum ſentit. Præterea reputandum credidi, Rempubl. noſtrã nullo unquam tempore de ſanandis morbis ſuis agere commodius poſſe, quàm cum ſibi relicta, liberè & mala ſua eloquitur, & remedia circumſpicit. Certum enim eſt, optimas legum noſtrarum, nos Interregnis debere. Nec libertati melius proſpici poſſe, quàm dum ſine Rege ſumus. Neq; enim unquam huic viduæ proci deſunt: à quorum certantibus inter ſe ſtudiis nihil non quod in rem ſit noſtram, impetrari posſit. Eligimus Dominum, ſed quem libertati noſtræ minimè gravem fore credimus. Ecquem autem aptiorem nobis judicamus? an vicinum dignitate familiæ, atque opibus prævalidum, unde adeò periculum ſit, ne nos cæterorum Regnorum ſeu proſperis, ſeu adverſis obruat. An non potiùs longiùs petitum, & bonam copiam ad beneficia Reipubl. præſtanda habiturum, nullam ad injurias. Quippe cui quaſi peregrino nulla potentiæ adminicula niſi à nobis, noſtrumque adeò obſequium eò gratius futurum ſit, quia amor neceſſarius? Talis eſt Andinus Princeps, Chriſtianiſſimi Regis Caroli IX. *frater: amplitudine generis nulli impar, ætate & virtutibus par voto noſtro & multis magniſque autoramentis amo-*

rem noſtrum prenſans. Quod ſi de fide promiſſorum dubitàre audemus, eſt in poteſtate noſtrâ nexus quam validiſſimos diſpicere, quibus eam nobis firmemus. Utique quæ fide Regiâ illinc ſpondentur, ejuſmodi ſunt, ut Rempubl. noſtram non modò ſervare, ſed & florentisſimam reddere posſint. Et promittuntur ab eo, qui malam fidem ætate inidonea nunquam excuſare poterit: promittuntur denique ſponſore fratre Rege, cui religio erit non præſtare ea, quæ tanto Regi non ſunt præſtitu difficilia. Nec beneficia hæc viſcata, aut à gente æmulâ nobis gravia erunt. Potius vero à natione, quæ vividâ & lætâ indole, comi & prompto ſermone ad noſtram proximè accedit: expers lentoris, quem nec res, nec mores noſtri ferunt. Et vel inde tacitâ quâdam inclinatione plurium inter nos animos in ſtudia Gallica ire video. Mihiq; non jam dubium penè eſt, hunc fato deſtinari Poloniæ Regem, qui nobis ſingulari quodam naturæ fortunæq; conſenſu monſtratur Epiſcoorationem diſertam & ſuavem, ſimili ſuffragio, ſed majore, & in Auſtriacos acriore ſpiritu firmavit Zborovius Sendomiriæ Palatinus, Vir ſanguinis opumque ſplendore & clientelis præpotens. Poſtremò & Caſtellanus Gedanenſis ſcito

admo-

admodum ſermone ea quæGallo objectabantur, confutavit. Facta ſub initium hujus Conventus aliqua mentio fuerat Ducis Moſcorum; oſtenſumque à nonnullis, eo electo ingens, & Turcis ipſis formidabile Imperii Sarmatici corpus effici poſſe. Eo modo Lithuaniam Poloniæ Regno, & ſocietati Eccleſiæ Romanæ innexam. Sed pleriſq; aliis infinitæ poteſtati aſſuetus Dominator, libertati Polonæ; gentiſque barbaræ communio, politiori Reipubl. haud convenire viſus eſt. Neque magnum ab inconditâ illâ & ad ſervitium natâ multitudine ſubſidium Poloniæ, potius verò inter tam diverſos genios ac mores perpetuum certamen expectandum. Unde adeò nec diu, neque magno aliquo ſtudio de Duce illo actum eſt. Longè acrior pro Joanne Suecorum Rege contentio fuit. Sed qui pro eo nitebantur, non ſine multo obſtrepentium tumultu, ut pro diverſæ Religionis principe peroraturi, audientiam impetravêre. Horum præcipui erant Joannes Firlejus Palatinus Cracovienſis idemque Regni Mareſchallus, Nicolaus Mielecius Podoliæ, Anſelmus Goſtomſcius Ravenſis Pa-

latinus. Præivit Firlejus, virtuteſq; Joannis meditatis elogiis ediſſeruit. *Iuſtitiæ inprimis ac pietatis ſtudium, animum conſtantem & rebus bonis maliſque ad prudentiam exercitum, ſed ſimul quoque favorem Dei ſingularem utrobique expertum. Quippe qui ab iniquo fratre quinquennali carcere detentus, mira deinde vice fortunæ, fratri victo eadem vincula injecerit. Victorias item ejus de Danis & Moſchis reportatas. Proxima item cum defuncto Rege affinitatis jura, cujus cum ſororem Catharinam duxerit Joannes, habendum & in ipſo & in liberis ejus honorem ſanguini Jagellonis, cujus in hanc Rempubl. tanta merita extent Non indecorem Polonis futurum Sigiſmundi I. generum; qui & ætate, & virtutibus maturis, lingua item commercio, & intimi inprimis affectûs nexu cæteros omnes Regni candidatos anteeat.*

Eadem ingeminabant Podoliæ Ravæque Palatini, ſed hi omnes mirè votis ſuis adverſos pleroſquePolonorum ſenſêre. EtSamogitiæ inprimis Præfectus Joannes Chodkievicius multa dixit, quibus animi à Sueciæ Rege longius ſunt averſi; præcipuo etiam propugnatore ejus Firlejo ideò plurimis, præſertim ſacri ordinis, minus grato, quod magnis animis diſſi-
denti

dentium cauſam toto hoc conventu egerat: autorque habebatur conſiliorum, quæ cœtu ſegrege, in pago Grochoviano, habebantur à quinque Palatinis, & Caſtellanis non paucis, inter quos & Comites Gorcani erant, & plurimi ex ordine equeſtrium. Horum maximè conniſu effectum quoque poſtea eſt, ut diſſidentium libertati novâ lege, quæ Confœderationis nomine hodieque celebris eſt, caveretur, etſi multum obnitentibus Antiſtitum pleriſq; ; qui cum impedire non poſſent, quin diverſa per Poloniam dogmata ſpargerentur, iis ſecuritatem lege publica dari indignabantur. Neque nomen ſubſcripsêre, niſi additâ à pleriſque cautelà, ne ea res antiquitus receptis Eccleſiæ ſacris fraudi eſſet. Cæterùm habitæ de candidatis orationes diſtraxêre quidem uſque judicia ordinum, ſed in Auſtriacum favor nec adeò magnus initiò fuit, & qui fuit, citò refrixit, non aliâ magis ex causâ, quàm quod Domus illa magnitudine ſuâ libertati Polonæ formidabilis videretur. Duæ ergò maximæ factiones ſupererant, quarum altera Gallo addicta à Ciarnkovio & Sboroviis, altera

à Firlejo, Mielecio, & Gorcanis fratribus fovebatur. Neutra pertrahere ad ſe alteram, neutra etiam ſciſcere quicquam ſola poterat. Et eò denique disſenſio efferbuit, ut cum utraque diu ſatis ſeorſim conſilia ſua agitaſſet, tandem & ad arma ſe accingeret. Et ſic diu mutuis minis vis utcunque, non item metus arcebatur. Tandem ex caſtris majoribus, ubi in Andinum conſenſum jam erat, Joannes Sieracovius Lenciciæ Palatinus, Hieronymus Oſſolinius Sendomirienſis, & Joannes Koſtka Gedanenſis Caſtellani, in pagum Grochovianum mittuntur, ut ſegreges illos inde ad communẽ conſiliorum campum concordiamque invitarent. Hi ſuam ſuffragandi libertatem ſtrepitu & ſignis ſtrophio datis obturbatam queſti, perſuadente Oſſolinio, miſerunt denique & ipſi duos Caſtellanos Miedzicricenſem Andream Comitem Gorcanum, tum Biecenſem Stanislaum Szafranecium, Nicolaum item Firlejum Caſimirienſem Præfectũ, Nicolaum Sennicium Succamerarium Chelmenſem, qui ſignificarent, ſe potiori ſuffragiorum numero non adverſaturos. Cæterùm in leges

ges

ges prins conveniendum, quibus futuri Regis poteſtas ex communi Civium conſenſu circumſcriberetur. Intellectum facilè eſt, legem, quâ religionis libertati cautum volebant diſſidentes, deſiderari. Illa itaque tandem approbata: ſeorſim tamen exhibita atque obſignata eſt.

Et mox verba concepta jurisjurandi, quod primùm Legati futuri Regis, & deinde Rex ipſe præſtiturus eſſet: ſcriptæq; juxta conditiones, Regi inpoſterum ſervandæ.

Quæ deinde advocatis in campum Legatis Gallicis exhibitæ ſunt. Nonnullæ earũ aſperiuſculæ videbantur Viris aſtrictiori Regum imperio innutritis. Sed quod ambiebatur, obtineri non poterat niſi pleno ad omnia conſenſu. Itaque conceptis verbis non tantum Henrici Ducis Andini, ſed &Caroli IX Galliarum Regis nomine juravêre, utrumque Principem univerſas has conditiones à Senatu & Ordine Equeſtri propoſitas acceptaturum, jurejurando confirmaturum, & re ipſa præſtiturum eſſe. Poſt juramentum deducti Varſaviam Legati, ibique XVIII Maji in templo poſt peracta ſacra,

pum Cracovienſem & Lucam Podoſcium Canonicum Cracovienſem habeo teſtes. Tanta libertas cum ibi ſit, ubi major poteſtas eſt dominantis, cur nobis chimaras ſervitutis fingimus, qui non Cæſari, ſed filio ejus nos ſubjiciemus & ita ſubjiciemus, ut & ipſe prius legibus ſe noſtris ſubjiciat? Hæc Epiſcopus Plocenſis, penè cónſona iis, quæ antehac Legatus Cæſareus Gulielmus Roſenbergus collegâ Venceslao Perſteinio comitatus, dixerat, cum in conſeſſum Ordinum ſub initia conventꝰ iſtius fuerat admiſſus. Et ejuſdem argumenti tum fuerat oratio Legatorum, quos Electores Imperii miſerant. Expenſa fuerunt, quæ iſti omnes pro filio Cæſaris attulêre. Sed pleriſque ætas principis diſplicebat, nondum matura regimini gentis, quæ quo liberior, eò difficilior gubernatu foret. Huc requiri plenum robur judicii, & verſatam in negotiis experientiam, corpus ad laborem firmum, animum inter tot liberè intercedentium voces moderatum & multæ patientiæ. Educto verò in Domo regnatrice juveni patrium potius regendi morem placiturum; nec defutura exterorum ſecreta conſilia, volentium

potius,

potius, ut libertas principi, quam princeps ſe libertati attemperet: Externam porrò regnantis potentiam alibi fortasſis ferri, quia reſpui non poſſit. Polonis intolerabilem eſſe, quorum Rex, quantum ſatis, poſſit, ſed nihil ſine Polonis poſſe debeat. Nonnulli & uſitata inter accolas populos odia objiciebant, acerbiora hæc fore aſſerentes, ubi æmularum gentium una præeſſe, altera ſubeſſe videretur: adeoque, unde vincula amoris ſperentur, alimenta potius irarum metuenda. Inter hæc privatim publiceque diverſis ſtudiis jactata, creſcebant eò magis animi pro Duce Andino pugnantiū. Quibus jam dudum Joannes Monlucius Epiſcopus Valentinus præluſerat, Vir agilis ingenii, & jam ante hunc conventū dexteritate, gratiâque morum, & facundiæ, aliiſque potentibus agendi modis illapſus in animos plurimorum. Sed apertiſſimè omnium cauſam Gallicam amplexi fuerant Stanislaus Karnkovius Epiſcopus Vladislavienſis, Petrus Sborovius Palatinus Sendomiriæ, & Joannes Koſtka Caſtellanus Gedanenſis: Orſus prior Epiſcopus ita diſſeruit. *Cæteri*

candi-

candidati Poloniæ Regnum propter ſe ipſos, Andinus propter Polonos expetit. Nobis qui hanc quaſi viduam quam optimè elocare contendimus, non id ſpectandum eſt, quis ei loci vicinitate aut ambitu proximus inſtet, ſed quis opis indigam optimè defendere posſit. Ego vivente etiamnum Auguſto Rege, futura Civili libertate proſpiciens de multis mecum rebus, quæ è re publicâ forent, diſputavi. Primùm quidem cum nullum huic Regno periculum majus, quàm à Turcico Imperio immineat, diſpiciendum quam maximè exiſtimavi, uter ab illo periculo vindicare nos facilius poſſit, an qui Turcæ amicus nos ejuſdem amicitiæ fœdere complexurus, an qui hoſtis illius perpetuus, nos iiſdem ſecum bellis intricaturus ſit. Priorem mihi placuiſſe fateor, neque dubito, aliis rerum gnaris & patriæ amantibus pariter præ altero placiturum. Deinde, cum Rex Daniæ belli Livonici occaſione littoribus Pruſſicis infeſtus, Gedanenſium noſtrorum merces abſtulerit, cogitandum credidi, quis rectius adverſus potentem maris Regem juvare nos posſit, illene qui terris maria ditione ſuâ junxerit; an qui in meditullio terrarum poſitus nec portum nec claſſem in mari habeat, neque adeò inſtruere posſit. Quid denuò mecum eâ in re definierim, vel

me tacente quiſque prudens intelligit, & haud dubiè mecum ſentit. Praeterea reputandum credidi, Rempubl. noſtrã nullo unquam tempore de ſanandis morbis ſuis agere commodius poſſe, quàm cum ſibi relicta, liberè & mala ſua eloquitur, & remedia circumſpicit. Certum enim eſt, optimas legum noſtrarum, nos Interregnis debere. Nec libertati melius proſpici poſſe, quàm dum ſine Rege ſumus. Neq; enim unquam huic viduae proci deſunt: à quorum certantibus inter ſe ſtudiis nihil non quod in rem ſit noſtram, impetrari posſit. Eligimus Dominum, ſed quem libertati noſtrae minimè gravem fore credimus. Ecquem autem aptiorem nobis judicamus? an̄ vicinum dignitate familiae, atque opibus praevalidum, unde adeò periculum ſit, ne nos caeterorum Regnorum ſeu proſperis, ſeu adverſis obruat. An non potiùs longiùs petitum, & bonam copiam ad beneficia Reipubl. praeſtanda habiturum, nullam ad injurias. Quippe cui quaſi peregrino nulla potentiae adminicula niſi à nobis, noſtrumque adeò obſequium eò gratius futurum ſit, quia amor neceſſarius? Talis eſt Andinus Princeps, Chriſtianiſſimi Regis Caroli IX. *frater: amplitudine generis nulli impar, aetate & virtutibus par voto noſtro & multis magnisque autoramentis amo-*

rem noſtrum prenſans. Quod ſi de fide promiſſorum dubitàre audemus, eſt in poteſtate noſtrâ nexus quam validiſſimos diſpicere, quibus eam nobis firmemus. Utique quæ fide Regiâ illinc ſpondentur, ejuſmodi ſunt, ut Rempubl. noſtram non modò ſervare, ſed & florentisſimam reddere posſint. Et promittuntur ab eo, qui malam fidem ætate inidonea nunquam excuſare poterit: promittuntur denique ſponſore fratre Rege, cui religio erit non præſtare ea, quæ tanto Regi non ſunt præſtitu difficilia. Nec beneficia hæc viſcata, aut à gente æmulâ nobis gravia erunt. Potius vero à natione, quæ vividâ & lætâ indole, comi & prompto ſermone ad noſtram proximè accedtt: expers lentoris, quem nec res, nec mores noſtri ferunt. Et vel inde tacitâ quâdam inclinatione plurium inter nos animos in ſtudia Gallica ire video. Mihiq; non jam dubium penè eſt, hunc fato deſtinari Poloniæ Regem, qui nobis ſingulari quodam naturæ fortunæq; conſenſu monſtratur Epiſcorationem diſertam & ſuavem, ſimili ſuffragio, ſed majore, & in Auſtriacos acriore ſpiritu firmavit Zborovius Sendomiriæ Palatinus, Vir ſanguinis opumque ſplendore & clientelis præpotens. Poſtremò & Caſtellanus Gedanenſis ſcito

admo-

admodum ſermone ea quæGallo objectabantur, confutavit. Facta ſub initium hujus Conventus aliqua mentio fuerat Ducis Moſcorum; oſtenſumque à nonnullis, eo electo ingens, & Turcis ipſis formidabile Imperii Sarmatici corpus effici poſſe. Eo modo Lithuaniam Poloniæ Regno, & ſocietati Eccleſiæ Romanæ innexam. Sed pleriſq; aliis infinitæ poteſtati aſſuetus Dominator, libertati Polonæ; gentiſque barbaræ communio, politiori Reipubl. haud convenire viſus eſt. Neque magnum ab inconditâ illâ & ad ſervitium natâ multitudine ſubſidium Poloniæ, potius verò inter tam diverſos genios ac mores perpetuum certamen expectandum. Unde adeò nec diu, neque magno aliquo ſtudio de Duce illo actum eſt. Longè acrior pro Joanne Suecorum Rege contentio fuit. Sed qui pro eo nitebantur, non ſine multo obſtrepentium tumultu, ut pro diverſæ Religionis principe peroraturi, audientiam impetravêre. Horum præcipui erant Joannes Firlejus Palatinus Cracovienſis idemque Regni Mareſchallus, Nicolaus Mielecius Podoliæ, Anſelmus Goſtomſcius Ravenſis Pa-

latinus. Præivit Firlejus, virtuteſq; Joannis meditatis elogiis ediſſeruit. *Juſtitiæ inprimis ac pietatis ſtudium, animum conſtantem & rebus bonis maliſque ad prudentiam exercitum, ſed ſimul quoque favorem Dei ſingularem utrobique expertum. Quippe qui ab iniquo fratre quinquennali carcere detentus, mira deinde vice fortunæ, fratri victo eadem vincula injecerit. Victorias item ejus de Danis & Moſchis reportatas. Proxima item cum defuncto Rege affinitatis jura, cujus cum ſororem Catharinam duxerit Joannes, habendum & in ipſo & in liberis ejus honorem ſanguini Jagellonis, cujus in hanc Rempubl. tanta merita extent. Non indecorem Polonis futurum Sigiſmundi I. generum; qui & ætate, & virtutibus maturis, lingua item commercio, & intimi inprimis affectûs nexu cæteros omnes Regni candidatos anteeat.*

Eadem ingeminabant Podoliæ Ravæque Palatini, ſed hi omnes mirè votis ſuis adverſos pleroſquePolonorum ſenſêre. EtSamogitiæ inprimis Præfectus Joannes Chodkievicius multa dixit, quibus animi à Sueciæ Rege longius ſunt averſi; præcipuo etiam propugnatore ejus Firlejo ideò plurimis, præſertim ſacri ordinis, minus grato, quod magnis animis diffidenti.

dentium cauſam toto hoc conventu egerat: autorque habebatur conſiliorum, quæ cœtu ſegrege, in pago Grochoviano, habebantur à quinque Palatinis, & Caſtellanis non paucis, inter quos & Comites Gorcani erant, & plurimi ex ordine equeſtrium. Horum maximè conniſu effectum quoque poſtea eſt, ut diſſidentium libertati novâ lege, quæ Confœderationis nomine hodieque celebris eſt, caveretur, etſi multum obnitentibus Antiſtitum pleriſq; ; qui cum impedire non poſſent, quin diverſa per Poloniam dogmata ſpargerentur, iis ſecuritatem lege publica dari indignabantur Neque nomen ſubſcripsêre, niſi additâ à pleriſque cautelà, ne ea res antiquitus receptis Eccleſiæ ſacris fraudi eſſet. Cæterùm habitæ de candidatis orationes diſtraxêre quidem uſque judicia ordinum, ſed in Auſtriacum favor nec adeò magnus initiò fuit, & qui fuit, citò refrixit, non aliâ magis ex causâ, quàm quod Domus illa magnitudine ſuâ libertati Polonæ formidabilis videretur. Duæ ergò maximæ factiones ſupererant, quarum altera Gallo addicta à Ciarnkovio & Sboroviis, altera

à Firlejo, Mielecio, & Gorcanis fratribus fovebatur. Neutra pertrahere ad ſe alteram, neutra etiam ſciſcerẽ quicquam ſola poterat. Et eò denique diſſenſio efferbuit, ut cum utraque diu ſatis ſeorſim conſilia ſua agitaſſet, tandem & ad arma ſe accingeret. Et ſic diu mutuis minis vis utcunque, non item metus arcebatur. Tandem ex caſtris majoribus, ubi in Andinum conſenſum jam erat, Joannes Sieracovius Lenciciæ Palatinus, Hieronymus Oſſolinius Sendomirienſis, & Joannes Koſtka Gedanenſis Caſtellani, in pagum Grochovianum mittuntur, ut ſegreges illos inde ad communẽ conſiliorum campum concordiamque invitarent. Hi ſuam ſuffragandi libertatem ſtrepitu & ſignis ſtrophio datis obturbatam queſti, perſuadente Oſſolinio, miſerunt denique & ipſi duos Caſtellanos Miedziericenſem Andream Comitem Gorcanum, tum Biecenſem Stanislaum Szafranecium, Nicolaum item Firlejum Caſimirienſem Præfectũ, Nicolaum Sennicium SuccamerariumChelmenſem, qui ſignificarent, ſe potiori ſuffragiorum numero non adverſaturos. Cæterùm in leges

ges prins conveniendum, quibus futuri Regis poteſtas ex communi Civium conſenſu circumſcriberetur. Intellectum facilè eſt, legem, quâ religionis libertati cautum volebant diſſidentes, deſiderari. Illa itaque tandem approbata: ſeorſim tamen exhibita atque obſignata eſt.

Et mox verba concepta jurisjurandi, quod primùm Legati futuri Regis, & deinde Rex ipſe præſtiturus eſſet: ſcriptæq; juxta conditiones, Regi inpoſterum ſervandæ.

Quæ deinde advocatis in campum Legatis Gallicis exhibitæ ſunt. Nonnullæ earũ aſperiuſculæ videbantur Viris aſtrictiori Regum imperio innutritis. Sed quod ambiebatur, obtineri non poterat niſi pleno ad omnia conſenſu. Itaque conceptis verbis non tantum Henrici Ducis Andini, ſed & Caroli IX Galliarum Regis nomine juravêre, utrumque Principem univerſas has conditiones à Senatu & Ordine Equeſtri propoſitas acceptaturum, jurejurando confirmaturum, & re ipſa præſtiturum eſſe. Poſt juramentum deducti Varſaviam Legati, ibique XVIII Maji in templo poſt peracta ſacra,

voce Firleji, tanqvam primi in Regno Mareſchalli, Henricus Rex Poloniæ renunciatus eſt.

II. Finitis ſolennibus deſignati ſunt ex utroque ordine Viri primarii, qui in Galliam irent, Regem inde in Poloniam deducturi. Princeps legationis Adamus Conarſcius Epiſcopus Poſnanienſis fuit: cui adjuncti Albertus Laſcius Palatinus Siradienſis, Joannes Baptiſta Tencinius Voinicenſis, Joannes Tomicius Gneſnenſis, Joannes Herburtus Sanocenſis, Andreas Comes Gorcanus Miedziericenſis, Stanislaus Kriſcius Racianenſis Caſtellani; Nicolaus Chriſtophorus Dux Radzivillus Lithuaniæ Mareſchallus. Ex Nobilium ordine Joannes Zborovius Odolanovienſis, Nicolaus Firlejus Caſimirienſis, Joannes Zamoſcius Belzenſis, Alexander Dux Prunſcius Palatinides Kiovienſis, Nicolaus Tomicius, alii. Sed ex his aliqui iter per Germaniam difficilè & malè ſecurum cauſſati, alii & reapſe experti, præproperè ad ſuos rediêre. Reliqui in Galliâ magnificè accepti, deſtinatum Henrico Regnum Poloniæ obtulerunt. Simulque mox de conditioni-

tionibus utrinque actum: quarum hæ potiſſimum fuère: *Henrico poſſeſſionum, quas in Galliâ haberet reditus in Poloniam inferendos; Nomina Sigiſmundi Auguſti ære Gallico diſſolvenda; Juvenes centum in Aulâ Gallicâ; alios inſuper quinquaginta aliis locis alendos; claſſem inſtruendam in mari Balthico, fœdere & ope Gallorum bellum Moſchicum conficiendum.* Aliquid etiam de matrimonio cum Anna Sigiſmundi Auguſti Sorore injectum, quod non reſpuit quidem Andinus; attamen ad ſuam in Poloniâ præſentiam proferendum id negotium duxit. Cætera ſervaturum ſe jurejurando promiſit. In nonnullis Carolus frater, Galliarum Rex, fidem ſuam juratus pariter interpoſuit. His ritè ſplendidèque peractis præmiſſus in Poloniam Joannes Zborovius, qui Regis adventum Ordinibus indicaret, ut tantò rectiùs appararentur, quæ ad Inaugurationis ſolennia viderentur neceſſaria.

III. Rex ipſe IV. Calend. Octobr. egreſſus Lutetiâ, comitante magno Procerum Gallicorum numero, per Lotharingiam, & Germaniæ ditiones, certante, quàcunque tranſiret, Urbium Princi-

pumque hoſpitalitate; Poloniæ Majoris fines 8 Calend. Febr. * attigit. Ubi à Stanislao Karnkovio Epiſcopo Vladislavienſi & Pomeraniæ, ſplendidâ oratione exceptus eſt. Poſnaniam ingreſſuro occurrit Albertus Sandivogius Czarncovius Majoris Poloniæ Præfectus; Andreas Comes Gorcanus; Medzericenſis Caſtellanus, Stanislaus Przymius, Stephanus Grudzinius, Joannes Oſtrorogus multiq; alii ex proceribus. In Urbe Regem Viri quidam ex ordine Equeſtri primarii adiêre. Quorum agmen ducens Abrahamus Zbonſcius ſermone multũ generoſo & diſerto, eorum, quæ Regnum adituro ſcitu utilia eſſent, admonuit, multa etiam in defuncti Regis ſolutiorem vitam & admiſſa in regimine errata liberrimè locutus. Auditus patienter à Rege, atque ut orationem ſcriptam exhiberet, per Nicolaum Firlejum Præfectum Caſimirienſem, nomine Regio monitus eſt. Quod & fecit Zbonſcius. * Ex majore dein Poloniâ Cracoviam deductus, ibidemq; die, Matthiæ Apoſtolo ſacrâ, celebri & auguſtâ ſolenni-

* 1574.
* *Anno Chriſti* 1574. 21 *Februar.*

ſolennitate inauguratus eſt. Feſtivitatem tamen publicam inauſpicatus fœdavit caſus. Andream quippe Vapovium, Caſtellanum Premislienſem, qui Joannem Tenczynium Caſtellanum Voinicenſem ſupremum cubiculi Regii Præfectum in arcem comitabatur, in ipſo Arcis Cracovienſis ingreſſu, Samuel Sborovius, primariæ Vir gentis, ſed præfervidi Spiritus, Tenczynio autem infenſiſſimus, & hunc omninò petens, clavâ roſtratâ percuſſit. Quod facinus non procul à Palatio Principis, & in ipſis Inaugurationis Regiæ & Comitiorum auſpiciis perpetratum, aulam omnem & Nobilitatem, inter duarum Principum familiarum factiones, mirè tum diviſam, non mediocriter conturbavit: aliis cædem extenuantibus, ut errore factam, aliis contrà in immenſum exaggerantibus. Sed Sborovius ubi graviùs, quàm credidiſſet, percuſſum Vapovium de vitâ periclitari cognoviſſet, tempeſtivâ fugâ ſe ſubduxit: & paulò poſt Regio decreto perpetuò patriâ exceſſe juſſus eſt, ſic tamen ut infamiæ labe careret exilium. Quæ cautio à Fabro Pibracio, Regio Oratore, in promulga-

tione decreti addita, non parum invidiæ Regi, apud Sborovii æmulos, conflavit. Quam magis etiam poſtea aſperavit Fratri ejus Petro Sborovio data Palatini Cracovienſis dignitas; poſtquam vacuã hanc fecerat mors Joannis Firleji, qui ſeu amore religionis Genevenſis, quã Henric9 in obſeſsâ Rupellâ perſecutus videbatur, ſeu aliis ex cauſis electioni ejus diu interceſſerat, & poſtquam in eam denique conſenſit, inauſpicatum ejus eventum fore auguratus eſt.

IV. Senis iſtius præſagium paulò poſt ſubito Henrici Regis è Poloniâ abitu approbatum eſt. Quarto enim poſt inaugurationem menſe, cum nunciũ de morte Caroli Galliarum Regis accepiſſet Henricus, citra cunctationem in patriam redire ſtatuit. Et quia verebatur, ne à Polonis attineretur, ipſis inſciis adornandum ſibi iter putavit. Decimâ igitur octavâ Junii, noctu, quò faciliùs omnes falleret, citatis equis viam ingreſſus Byczynam primum, vicinæ Sileſiæ Oppidum, pervenit. Poſterâ luce Regii diſceſsû fama, atque inde dolor omnium & indignatio, tota Urbe bacchatur. Præ-

cipuè

cipuè vocibus cunctorum Karnkovius Epiſcopus Vladislavienſis, Joannes Tenczynius Cubiculi Regii Magiſter, Petrus Sborovius, Palatinus nuper Cracovienſis creatus vapulavit, ut Regi præ cæteris obnoxii dilectique, ac proinde ſcire conſilia Regia potuiſſe, & impedire debuiſſe crediti. Pars quoque invidiæ in Joannem Demetrium Solikovium, Regi à Secretis, Karnkovii clientem, redundabat. Regem ſequi cogitat Karnkovius, ſed cùm illum intra decimum lapidem non aſſequeretur, Cracoviam redit. Eundem verò aſſequuntur Joannes Tenczynius & Zebrzidovius; orantque, ut exiſtimationi ſuæ & Regni, mutato tam inhonori diſceſsûs cœpto, conſulat. Fore deinceps in Galliam eundi, ſi aliter res non ferat, modum honeſtiorem. Rex immotus ad hæc, & Galliæ Regnum ſibi periturum, niſi ambiguas iſtic res adventu propero compoſuerit, obtendens; his conſtitutis, rediturum ſe in Poloniam promittit, & cum dicto ſimul detractum digito annulum Tenczynio tradit, alia ad Senatum referenda, literis in lecto ſuo relictis, ait, contineri, & plura additurū

Dan-

Danſæum, Aulæ ſuæ familiarem, quem excuſando diſceſſui ſuo in Regno reliquerit. Ita fruſtra diſſuadentibus Polonis, in Galliam ſuam tendit Henricus, idque, quà rectiſſimum iter erat, per Imperatoris ditiones.

V. In Poloniâ interim Ordines, Conventu habito, Hieronymum Rozdrazevium Secretarium Majorem, & Joannem Thomam Droihovium in Galliam deſtinant Legatos, cùm literis, diſceſſum Regium acerbiùs perſtringentibus. Eòdem, ſponte, conſcio tamen Karnkovio & Tenczynio, contendit Solikovius, aſſiduus deinceps Regi de promiſſo in Poloniam reditu monitor. Sed illi Principi objectæ in Galliâ difficultates plurimæ, curam repetendæ Poloniæ eximebant. Tandem tamen cùm feriò undique nuncii & literæ monerent, Poloniæ Ordines longiorem abſentiam diu non laturos, legatos & ipſe ſuos Bellegardium & Pibracium in Poloniam mittit. Sed illum per Italiam iter molientem conquirendæ pro Rege pecuniæ cura diu nimis attinuit, donec nuncium denique acciperet, alium jam Regem diſpicere Polonos, adeóque irritum

irritum iter ſuum fore. Pibracius verò in via ſpoliatus, cùm nihilominus in Poloniam perrexiſſet, nullum hîc pariter itineris pretium reperit, quàm hoc ingratum, ut factam publicè Henrici Regis exautorationem ipſe in Poloniâ præſens ſpectaret. Etenim poſtquam Poloni, præſertim, quotquot Henrico addictiores erant, ſe aliquandiu ſpe properi reditus Regii ſuſtentaviſſent; hâc dein vaneſcente, de alio Capite eligendo deliberandum ſibi putavêre. Et primus quidem conventus Stenſiciæ habitus per ſuffragia diſſona ſine effectu diffluxit, aliis adhuc nitentibus pro Rege, aliis Piaſtum aliquem ſeu domeſticum Principem, aliis Cæſarem Maximilianum malentibus.

Sed non multò poſt Regni primas Uchanſcius Henrico jam iniquior, denuò Ordines Varſaviam convocat, ubi publicato interregno, novæ Electioni IV. dies Novembr. deſignatur. Congregati iſtic cum Ordine Equeſtri Proceres in diverſa iterum abeunt. Pars, exteros uſque Principes aſpernans, ex indigenis legi volebat Regem, eamque in rem præ aliis duo placuere, Joannes Koſtka Palatinus Sendomiri-

domirienſis, & Andreas Tenczynius Belzenſis Palatinus. Alii, in quibus Regni Primas, Craſinius Epiſcopus Cracovienſis, Stanislaus Czarnkovius, Melecius item Palatinus Podoliæ erant, Maximilianum Cæſarem præoptantes, hunc ipſum Nobilitati, quæ alio loco ſeparatim conſilia agitabat ſua, miſſis internunciis, commendare velle viſi ſunt. Cæterùm, nec reditu internunciorum, nec conſenſu Ordinis Equeſtris expectato, Regem paulò poſt Maximilianum nominavêre. Quâ re offenſi Nobiles, tanto proniùs Maximiliani adverſatoribus acceſſere. Itaq; Annam Auguſti Sororem, Principem Poloniæ inaugurant, eique Stephanum Bathoreum maritum, ſibi Regem deſtinant. Diviſis ita in contraria ſtudia animis, mittuntur ab Archi-Epiſcopo, & qui cum eo faciebant, ad Cæſarem Legati; mittuntur alii à parte adversâ ad Stephanum. Solutoque inter diſſidia conventu, qui Stephanum elegerant, Andrejoviæ iterum; qui Cæſarem, Lovicii confluunt. Sed horum autoritatem alteri frequentiâ vicêre, & multum iis momenti addidit Karnkovii Epiſcopi Vladislavienſis, acris
ingenio

ingenio & potentis facundiâ clientelisq; Viri, præſentia. Itaque dum Cæſar dubitat, & ſuorum in Poloniâ clientum animos nimiâ cunctatione ſuſpendit, Stephanus feſtinato per ValachiamRuſſiamque itinere caput rerum Cracoviam petens, æmulorum ſuorum conatûs antevertendo evertit: favente ei, ut non nimis potenti, libertate Polonâ, & ut cælibi, ſtirpe, quæ ſupererat, Auguſteâ: maximè omnium fortunâ ipsâ, quæ, cum magna offert, grato & alacri animo acceptari amat, cunctantes, quaſi ſpreta, pari tandem dedignatione tranſit.

STEPHANUS BATOREUS.

AB ANNO CHRISTI M IↃ LXXIV.
AD ANNUM MIↃ LXXXVI.

Breviarium.

Stephanus ſpem Regni ab exule Sborovio accipit. A Karnkovio inauguratur Cracoviæ anno 1576. Suſpiciones de Religione diluit. Lithvanos ſibi conciliat per Chodkevicium Sboroviorum affinem. Cæſa-

rem

rem placare conantur Regnicolæ, miſſo Crotovio Palatinide, & Solikovio. Quibus multæ difficultates objiciuntur: Cæſaris morte illæ extingvuntur. Comitia Thorunii habita ſine effectu diffluunt. Rex in Gedanenſes movet. Res componitur. Paratur bellum in Moſcos. Judiciis forenſibus novum Tribunal â Rege, accurante Samoſcio, inſtituitur. Zamoſcio datur munus Cancellarii. Non ſine invidiâ multorum, potisſimùm Sborovierum. Livoniam interim Moſcus occupaverat, & crudeliter habebat. Stephanus movet in Moſcum. Podkovva Muldavus ob ſeditiones punitur. Polotia deditur Regi. Arx item Sokolenſis à Melecio Duce militiæ Polonæ occupatur, invidentibus ei gloriam Ungaris. Totus denique Palatinatus Polotenſis recuperatus. PoſthacComitia habita, ſuſpiciones & offenſæ quorundam diſcuſſæ. Inprimis lis de peregrinis. Rex fruſtra alii bellum demandare rogatur. Fiunt delectꝰ. Vieliſa & Vſvvia ta oppida Moſcorum capiuntur. Deinde major UrbsWielkoluca. Alibi etiam Nevela & Iezeriſcia, & poſtea Zavolocia. Moſcus Legatos mittit de pace acturos. Caſtellanus Trocenſis Radſivilius Dux in

inte-

interiora Moſcoviæ mittitur. Riga princeps Livoniæ Urbs dedit ſe Regi. Rex Livoniam reliquam extorquere nititur Moſco. Novis exercitûs ſupplementis tributa ſciſcuntur. Itur Pleſcoviam. Sed hæc validè defenditur à Moſco. Narvam Rex Sueciæ intercipit, Moſcus reddit Regi Livoniam, ſua recuperat. Pax confirmatur in Comitiis. Ad Livoniæ res componendas mittuntur à Rege viri idonei. Inter alios Solikovius, qui poſtea fit Archiepiſcopus Leopolienſis. In Poloniâ multæ ſiniſtræ in Aulam Voces. Inprimis propter Succeſſoris electionem, quam Rex viſus eſt quærere. Zamoſcius Regem purgans nec ipſe effugit offenſas. Rex Judiciis vacat ſecurus ſuſpicionum populi. Comitia fruſtrata. Zamoſcius Batoream ducit. Eò magis ſuſpectatur. Sborovii inprimis in eum ubique obliqui. Eorum unus Samuel à Zamoſcio capitis pœnâ plectitur. Duo ejus fratres citantur ad Comitia. Tertius Joannes, Caſtellanus Gneſnenſis fruſtra ſe interponit. Chriſtophorus Sborouius Regno abit. Rex Coſacos in ordinem redigit. In Liuoniâ tumultuatur Riga, ortâ ex Calendario occaſione. Dux Curlandiæ componit diſcordiam. Rex Turcicum bellum

inſtinctu

inſtinctu Principum Chriſtianorum moliens ſubitò moritur.

IN Tranſylvaniâ, paulò ante Sigiſmundi Auguſti exceſſum, Joannem Sigiſmundum, Sorore Auguſti genitum, ſeu fato ſeu veneno properata mors abſtulerat. Poſt hunc ad Principatum illum, Stephanus Batoreus, nullo ſanguinis jure, ſed virtutis famâ, & favore militum, quos tum frater ejus Chriſtophorus regebat, evaſit. Ubi cùm Samuelem Sborovium ob cædem Vapovii Patriâ ſuâ exulem benignè habuiſſet, ab eo in ſpem Regni Polonici erectus eſt. Et poſtquam faventem hic Annam Auguſti Sororem, majoremque partem Procerum & Nobilitatis reperiſſet, oſtenſum à deliberante fortunâ ſceptrum, animo intrepido & admirabili celeritate, Maximiliano Auſtriaco, potentiſſimo æmulo, præripuit. Cracoviam 18 April. * ingreſſus, Regni inſignia de manibus Karnkovii Vladislavienſis Epiſcopi ſuſcepit. Nam Uchanſcius Regni Primas, cui alioquin Regis inauguratio competebat, Cæſareanarum partium uſque

* 1576.

que pertinax, Cracoviam venire abnuerat. Ejuſdem Karnkovii ſtudio dubia de Religione Stephani opinio extincta eſt. Nam quod cum hominibus, à Romanâ Eccleſiâ diſcordibꝰ hactenus vixiſſet, taliumque potiſſimum operâ ad Regnum provectus foret, dubitare quidam de Principis Religione cœperant. Sed ſubmiſſus à Karnkovio Demetrius Solikovius mentem illius penitus exploravit, additusque mox eidem ſacrorum arbiter, dubitantium ſcrupulos diſcuſſit. Non minùs tamen diſſidentibus quoque poſtea ſatisfactum, quando libertati eorum juramento Rex cavit.

II. Is jam porrò de ſceptri, non ſine multorum diſſenſu impetrati, ſecuritate ſolicitus, diſcordes Regni Cives in ſuas partes pertrahere nitebatur. Inter quos primi omnium Lithuani ad obſequium Regis venêre, prævio cæteris Joanne Chodkievicio Samogitiæ Præfecto, ſimulque Lithuaniæ Mareſchallo, qui cum Petri Sborovii Palatini Cracovienſis affinis eſſet, hujus curâ in ipsâ Electione novo Regi fuerat conciliatus. Et promiſſa illis jurium privilegiorumque integritas

tum

tum contra Moſchum, jam tunc bellum minantem, auxilium, animos cæterorum Provincialium tanto proniores ei reddidit. Arduum magis cum Cæſare negotium fuit. Qui lentè quidem, non minùs tamen ſeriò res ſuas agere, oblatumque multorum conſenſu Regnum Poloniæ manu vindicaturus credebatur. Multorumque judicio utilis rei Chriſtianæ fore videbatur Poloniæ cum aliis vicinis Regnis ſub unum idemque caput conſociatio. Sed Poloni ſuum jam Regem habentes, inſtantia Cæſaris arma, antequam aliis modis arcerent, legatione avertenda ſibi duxêre. Delecti eam in rem Joannes Crotoſius Palatinides Inovladislavienſis, & Joannes Demetrius Solikovius, Secretarii Regii. His & iter & muneris ſuſcepti adminiſtratio multis difficultatibus ac periculis conſtitit. Per infeſtam ſibi Sileſiam, primò Pragam, inde Ratisbonam, ubi Comitia Cæſar agitabat, profecti, reperiebant ubique, qui liquidum Cæſaris jus in Poloniam eſſe crederent, aſſeverarentque. Ratisbonæ Solikovius oratione publicâ oſtendit, Conſenſionem plurium in Regno, promptumque

que Stephani adventum Cæſari cunctanti dempſiſſe, quicquid ei juris ex paucorum à cæteris diſſenſu fuiſſe viſum ſit: ſimulque diluit, quæ Polonis ab adverſâ parte objicerentur: inprimis de Tranſylvaniâ, quæ Turcarum Imperatori obnoxia, Stephanum quoque aliquo nexu, Chriſtianorum hoſti illigare videatur. Diu nullum reſponſum à Cæſare acceperunt Legati, ac multum interim ipſis negotii Albertus Laſcius & Chriſtophorus Sborovius, continui tum in Aulâ Cæſaris, gratioſique faceſſivêre. Adeò ut in duellum quoque alterum Legatorum Crotoſium provocaverit Sborovius. Tandem verò à Cæſare comprehenſum ſcripto reſponſum adepti, dum ad ſuos redire moliuntur, non procul à Ratisbonâ attinentur, Linciumque deducti, traduntur cuſtodiæ. Cauſa obtendebatur, quod Kurzbachius, miſſus à Cæſare ad Gedanenſes Orator, ab Erneſto Vejero, in itinere, multis vulneribus affectus, jam morti, quàm vitæ propior diceretur. Eam juris publici violationem meruiſſe offenſam. Cæterum dum hæc aguntur, Cæſaris morbus & brevi ſecuta mors impetendæ armis Po-

loniæ

loniæ conſilia in filium deponit: qui naturâ benignus, & imperii tuendi, quàm proferendi, cupidior, pacem cum Polonis, quàm bellum maluit, & Kurzbachium vivum in Poloniâ detineri intelligés, datâ mutuæ ſecuritatis ſponſione, captivos Regis Secretarios dimittit.

III. Illi Regem Thorunii Comitiis agendis occupatum reperiunt. * In quibus cùm relictas diſſidiorum radices tollere Rex cuperet, non omnino parem voto ſenſit eventum. Hungarorum in Aula præpollentium mores, Polonis ingrati; tum præſidii ex illa gente conflati rapacitas, tardior denique conditionum quarundam executio, animorum erga Regem benevolentiam nonnihil jam refrigeraverat. Solenne præterea liberæ nationis genio eſt, in Comitiis oſtendere, non multum eſſe, quod Reges ſine ſtudiis Nobilitatis poſſint. Inde adeò languidius tractata negotia, & cum deſtinatum Comitiis ſex hebdomadum tempus per altercationum inania defluxiſſet, re infecta diſceſſum eſt. Graviter id & in diminutionem ſui Rex accipiens, dolorem

* 1576.

rem ſuum publica Oratione teſtatum fecit per Joannem Zamoſcium, Virum facundum; quemque Rex ob mirificas animi dotes intimisConſiliis immixtum, Vice-Cancellarii jam munere, non ſine multâ aliorum, præſertim Sboroviorum, invidiâ, honoraverat.

IV. In iiſdem Comitiis agi cœpit negotium, quod Regi cum Gedanenſibus intercedebat. At id tamen, quia mitioribus nunc modis componi non potuit, armis poſtea tranſactum eſt. Partes illi Cæſaris, juxta cum Pruſſis reliquis, amplexi, tardiùs cæteris, fortunæ Stephani ceſſerant. Juramentum ab iis fruſtrà aliquandiu poſtularat Rex, tandem autem factione Cæſaris, unà cum ipſo, extinctâ, præſtare id receperant: ſed eâ tamen lege, ut prius jurium ſuorum integritati, atque inprimis Auguſtanæ Confeſſionis libertati ſolenniter caveretur. Tum onera quædam, atque inprimis dimidii Portorii exactionem, Auguſto ad finem vitæ ejus conceſſam, remitti ſibi petebant. In nonnullis ſine morâ illis ſatisfacere Rex promiſit: alia graviora ad Comitia Regni differri voluit. Quod forum cùm

abnueret tum Civitas, quæ ſe non Procerum Regni, ſedRegis poteſtati ſubjectam diceret, ſevera in cives omnes & incolas pronunciata ſententia eſt, ut pro rebellibus haberentur. Gedanenſes ſcripto innocentiam ſuam Orbi oſtendere aggreſſi, nihilo ſegniùs etiam arma armis repellere ſtatuêre. Conſcribunt copias, iiſq; Joannem Colonium vulgò à Köllen præficiunt, virum militiâ & inprimis Magdeburgo nuper ſtrenuè defenſo, ſatis ſpectatum. Rex cum antecurſore exercitu Joannem Sborovium in Pruſſiam præmittit. Quem ad Derſaviam caſtra metatum, longiùs à finibus ſuis repulſuri Gedanenſes, obviam procedunt, inconſulto ſanè impetu & hinc infelice. Ad lacum enim Lubiſſovienſẽ, qui non procul Derſaviâ abeſt, non ſine tumidâ victoriæ ſpe progreſſi, imparem animis fortunam ſensêre. Celeritate quippe exercitûs Polonici, cujus exiguo numero generoſi Ducis virtus multum addidit, oppreſſi, plurimis in impare pugnâ amiſſis captiſque, ægrè, nec niſi ſparſim, ad mœnia Urbis evasêre. Interim majore cum exercitu ſuggreſſus Rex, montem Epiſcopa-

piſcopalem (ita enim montiumUrbi impendentium altiſſimus vocatur, quia major ejus pars Vladislavienſis & Pomerelliæ Epiſcopi dominio ſubeſt) occupat; unde pronus in Urbem deſpectus, & eò certior globorum ex machinis jactꝰ erat. Parte aliâ propugnaculum, Viſtulæ oſtio adſitum, ab Erneſto Veihero, equitum Germanicorum Præfecto oppugnabatur. Sed hîc proſperior præſidiariorũ in propulſandis obſeſſoribus ſucceſſus fuit. Nam & pugnando non pauci Regiorum cecidêre, & per navis onerariæ Gedano ſubmiſſæ incurſum, pons perruptus eſt, cujus ruina plurimum noxæ obſidentibus dedit. Interim Elector Saxoniæ & Brandeburgicus, nec non Haſſiæ Landgravius Legatos mittunt, animum Regis adverſum Civitatem mitigaturos. Atq; hunc non inpromptum reperêre, præſertim cum propoſitas ante bellum conditiones Urbs recipere jam vellet, & imminens Lithuaniæ Moſchus, Livoniæ, & porrò Smolenſcenſis Severienſiſque Provinciæ ſpoliis ſuperbus, vires Polonicas aliò vocaret. Itaque Rex irrogatâ obſeſſis non modicâ mulctâ, nonnullorum onerum

vero, quæ tolli petierant, moderatione ad Comitia remiſsâ, obſidio & proſcriptione ſolutam Civitatem antiquo jure & libertate frui juſſit. Onera porrò alia, inprimis quæ ad portorium pertinebant, poſteà non Regni tantum, ſed Comitiorum etiam autoritate ſublata ſunt.

V. Bellum Moſchoviticum ardui molīminis, nec niſi rebus omnibꝰ rectè comparatis, aggrediendum Regi videbatur. *Itaque Comitiis indictis, Ordines Regni convocat. A quibus & juſſum bellum, & mox belli ſumptibus tolerandis nuncupata tributa non modica, adeò, ut & Cracovienſis, Sendomirienſis & Siradienſis Palatinus conſentire in ea nollet, ægrè demum à Rege ad commune ferendum onus, miſſis ſingulatim nunciis, poſtea adducti. His iiſdem Comitiis Nobilitati Polonæ novum & inſigne libertatis auctarium ac decus, inſtituto novo Juſtitiæ Tribunali, acceſſit. Hactenus à ſingulorum Palatinatuum ſubſelliis, in quibus cauſſæ Nobiliū agitabantur, non niſi ad Regem patuerat provocatio. Unde creber ad Aulam decurſus, & morandi neceſſi-

*1578.

neceſſitas multas moleſtias, ſumptus, & tædia faceſſebat litigantibus. Ut plurimum enim cognitiones cauſarum lentè procedebant, Rege aliis identidem occupationibus diſtracto. Mutationem itaque in his jam dudum poſtulaveratNobilitas, ſed Auguſtū deſiderio ſuo adverſum experta, ſuccedentibus poſtea interregnis, novam judiciorum formam, Regni Candidatis, inter conditiones & pacta injunxit. Tantò facilius jam Rex conſenſit, ut ex ſingulis Palatinatibus delecti Judices, hybernis menſibus, Petricoviæ, Majoris Poloniæ & adjacentium ditionum cauſas; cæteras Lublini, æſtivo tempore, cognoſcerent, judicarentque ſine provocatione. Nihilominus aliqua ſummi momenti judiciaComitiorum autoritati, quæcunq; autem ad bona Regia & fiſcum pertinerent, Regis cognitioni reſervata ſunt. In cauſis Sacris placuit, ut ſenis Judicibus Tribunalitiis Politicis totidem Eccleſiaſtici adjungerentur: Si Sententiarum Paritas rem indefinitam reliquisſet, ea, datâ ampliatione,adRegem &Comitia rejiceretur. Omnia hæc potiſſimum Joannis Zamoſcii conſilio & ductu

conſtituta. Quem his ipſis Comitiis magnum CancellariumRex creavit, Volſcio, qui poſt Valentinum Dembinſcium, eo munere, aliquot annis, functus fuerat, ad Epiſcopatum Plocenſem evecto. Uſſit iterum non modicè Sborovios iſta tam luculenta Regii in Zamoſcium favoris ſignificatio. Hi enim ſuæ potiſſimum operæ ſceptrum à Rege deberi exiſtimantes, indignè ferebant, ſibi alios præhaberi. Sed nimirum hi non penſi habebant, grata primum Regibus, ſed mox gravia eſſe beneficia ab inferioribus profecta, præſertim ſi pervicaciter imputantur.

VI. Dum belli paciſque negotiis domi atineretur Stephanus, Moſchus univerſam penè Livoniam occupaverat: nonnullis ſe iſtic Oppidis Magno Holſatiæ Duci, Moſchi genero, ſponte, & nimirum ſpe majoris ſub Principe Germano libertatis, dedentibus. Sed & hi propè omnes poſtea, à Moſcho, nihil amplius generum morante (barbaries enim iſta merè commodo ſuo metitur amicitias) vi ad obſequium redacti. Nihilque adeò præter Rigam, Revaliam & pauciſſima Caſtella, ab hoſte intactum iſtic manſit.

Et ubique ferè is, Vendæ potiſſimum & Aſcheroti, horrendam in imbellem etiam ſexum exercuerat crudelitatem. Vendæ fœmina reperta eſt, quæ hoſtem pudori priùs, quàm vitæ aut fortunis imminere ſentiens, pugione ſe transfodit. Altera, injecto in pulverem tormentarium igne, ædes cum fœminis, Virginibus, pueris, ut hoſtis libidini eriperentur, in aërem diſploſit. Sed Virginum una igne iſto vecta potius, quàm læſa eſt: quippe non procul ab arce poſtea viva & incolumis reperta. Aliqua tamen Oppida Joannis Chodkevicii militares Præfecti, qui inſolentiori ante regimine tædium ſui Livonis, adeoque Magni Holſati deſiderium conciverant, antequam Rex Livoniam ingrederetur, per inſidias recuperavere. Et eodem tempore Moſchos apud Vendam aggreſſus Andreas Sapieha, Korfio, Platero, Buringio comitatus, egregiam de hoſte retulit victoriam. Sub iſta venêre ad Regem à Duce Moſcoviæ Legati. Sed quia is miſſos ante Polonos, inter quos Stanislaus Kriſcius Palatinus Maſoviæ fuit, contumelioſè exceperat, non habitus quoque Legatis ipſius uſitatus ho-

nor eſt. Neque enim Rex aſſurgens, ut fieri aliàs conſueverat antea, ſed per Interpretem Valovicium Vice-Cancellarium Lithuaniæ de valetudine Ducis Moſchorum Legatos interrogavit. Quod illi probroſum Principi ſuo ducentes, tam obſtinatum ſibi ſilentium mox indixêre, ut nullus eorum verbum amplius proloqueretur. Rex tali eorum offensâ haud minùs offenſus, aliorum dein Principum Legatos audit, inprimis Saxonici & Brandeburgici Ducis, quorum uterque ad bellum Moſcho inferendum ſtrenuè hortabatur. Poſtea rebus ubique rectè ordinandis, ut in longinqui belli apparatu neceſſe erat, intentus, Cracoviâ Varſaviam Rex movit. Grodnam cùm veniſſet, habito Senatorum Conventu, non tantùm omnium propenſas voluntates, ſed & in copiis ad bellum ſubmittendis magnam promptitudinem expertus eſt. De ſummo belli regimine cum deliberatio incidiſſet, id Nicolao Mielecio Podoliæ Palatino committere viſum eſt. Quanquam is, valetudine obtentâ, onus iſtud deprecabatur; quod haud dubiè ſolito difficilius fore Vir prudens ſenſerat, quia

in

in plures imperium armorum Rex diviſerat. Lithuanis enim Nicolaum Radzivillum, Ungaris Bekeſſium (ut nunc alios mittamus) præfectum eſſe videns, ob multitudinem regentium, ſine regimine & diſciplinâ exercitum fore conjectabat. Sub id tempus Joannes Podkowa ad Regem adductus eſt, quem Joannes Zbaraſcius Palatinus Braclavienſis, à Nicolao Sieniavio adjutus, ceperat. Muldavus is erat, tanto robore corporis ut ferreas equorum ſoleas manibus confringeret. Unde & nomen ei ſederat. Cæterùm parem corpori animum gerens, collectâ ex NiſoviisCoſacis manu, Alexandro fratre miniſtrante, Petrum Moldaviæ Palatinum exturbârat Principatu ſuo. In cujus poſtea locum quidam Jancula, homo ex SaxonibusTranſylvanis oriundus, corruptis auro Baſſis Turcicis, ſucceſſit. Podkova autem, quod concitâ multitudine, circa Regni cum Turcis confinia, pacem publicam laceſſere auſus eſſet, præſente Internuncio Turcico, qui ab Amurathe Imperatote miſſus punitam hominis audaciam aliis oſtentui eſſe cupiebat,

multis fruſtra pro eo deprecantibus, capite plexus eſt.

VII. Apud Moſchos ſuarum ſibi injuriarum, quas Poloniæ & Lithuaniæ intuliſſent, dudum conſcios, armorum Regiorum apparatus ſtrepituſque citò percrebuit. Attamen ut eo magis juſtum piumque bellum eſſet, legitimè id illis per Baſilium Lopatinſcium Rex indicit, cauſamque denunciat, quod, oſtensâ Polonis ſpecie pacis, Livoniam interim ceperint devaſtarintque, Regioſque porro Legatos alios deluſerint verbis inanibus, alios ignominioſè inſuper habuerint. Ipſe Rex cum exercitu, exeunte Junio, Vilnâ movet, luſtrataſque apud Suirum copias verſus Polociam, Urbem Dunæ fluvio, quâ is Polottam amnem recipit, adſitam ducit: præmiſſo illuc duce Nicolao Radzivillio, Palatino Vilnenſi, quem eodem filius Chriſtophorus, cum expeditis Lithuanorum agminibus, comitabatur. Qui locum tenebant præſidiarii, cùm caſtra Regia in propinquo, & mox aggeres vineaſque admoveri vidiſſent, non diu vim majorem morati, relictis propugnaculis, mox & Oppido ipſo, in Arcem ſe recipi-

recipiunt. Cujus oppugnatio tantò difficilior reddita Regiis eſt, quod locus ingenio ſitûs & arte benè munitus, magno jam inſuper propugnatorum numero defendebatur. Præterea ſolum per ſe madidum, tum verò aſſiduitate pluviarum ad gradum prorſus inſtabile, mirè impediebat operas oppugnantium. Moſchus denique Pleſcoviâ copias, Duce Szeremeto, ſubmiſerat. Quæ Polociam tamen tendere non auſæ, apud Sokolum ſubſtitêre, Interim excurſibus earum impeditæ pabulationes annonam incenderunt in caſtris Regiis. Unde inopia ut omnes, ſic potiſſimum Germanos, quos Rozrazevius Comes, & Erneſtus Veiherus adduxerant, affligere cœpit. Quippe hi inter frequentes urbes agere ac bellare aſſueti, minus ſibi de alimentis proſpexerant; & eum locum in caſtris tenebant, ad quem commeatus nonniſi poſtremò perferebatur. Faciebat jam fames & juxta tempeſtatum atrocitas metum, ne deſerere obſidium Rex cogeretur: cum 29 Auguſti poſt aliquot fœdos imbribus dies ſerenus illuxit. Quo uſurus Rex ſupra conſueta tela, tædis ardentibus armatos

ſubire propugnacula & mœnia jubet. His ſuccenſis, alii vi irrumpere certant. Sed flammæ vis tam Regiis quam obſeſſis infeſta, propiorem ſuggreſſum prohibuit. Poſtero tamen die etſi remiſſius agere viderentur oppugnatores, deditionem tamen obtulêre obſeſſi, & mox receptui canere Rex juſſit; dimiſsâque quò vellent, cum ſingulis veſtimentis præſidiariorum turbâ, arx occupata eſt; Palatinus loci, nec non Epiſcopus, qui in Sophiæ ædem refugerant, ægre inde revulſi, atque ad Regem adducti ſunt. Annonæ in urbe reperta locuples copia famelicos abundè refecit; præda cætera non ſatisfecit expectationi militum, frendentium inſuper, quod Rex deditos ſine noxâ dimitteret. Crudeliter illi in Polonos, ſi quos dederat ſors, graſſati, vicem meruiſſe videbantur. Sed Rex datam fidem ſervari voluit, nec è re ſuâ eſſe putabat, cæteros hoſtes præciſâ ſpe veniæ, ad extrema compellere, quæ deſperatis virtutem, vincentibus laborem periculumque augent.

VIII, Polotiâ captâ, & Doroſtaiſcii curæ commiſsâ, ad Arcem Sokolenſem Mielecius cum parte exercitûs contendit. Ex

quâ

quâ Szeremetus florem Moſchici militis ſecum habens, non parum noxæ dederat Polonis. Nunc propius admotas Mielecii cohortes non diu ſuſtinuit. Germani inprimis, quod Polotiæ occupatæ gloriam aliis ceſſiſſe dolerent, nullum hic detrectarunt periculum, omni vi inter medios ignes obſeſſis incumbentes, donec in poteſtatem arx veniret. Quam Mielecius quidem ſervare integram volebat; ſed flamma in mole lignea ſubitò vi tantâ invaluit, ut nulli extinguentium diligentiæ cederet. Szeremetus, & qui cum eo erant Palatini, ad Regem deducti ſunt. Alios ſpectatiores captivos peditibus donavit Mielecius, in agnitæ virtutis monumentum. Reliqui in Lithuaniam dimiſſi. Mielecius etſi victoriam fortunæ Regis tribueret, invidiam tamen non effugit, Ungaris permoleſtè ferentibus, quod ipſis abſentib9 rem adeò præclaram Poloni Germaniqne geſſiſſent. Bekieſſius inprimis dudum in Mielecium obliquus, nunc & rogatu Lithuanorum pro Indigenâ Regni receptus, eò audentius favore Regio adverſus Viri auctoritatem abutebatur; Zamoſcio etſi affine Mielecii;

ne

ne Regem offenderet, connivente. Cæterùm Sokolienſium fortunâ territa alia in vicino oppida, Jaroslavia, Suſſa & Turowla ſpontè Regi ſeſe dedidêre: totuſq; adeò Polocienſis Palatinatus latiſſimè ſanè patens, ex Moſchorum poteſtate, ſub quâ totos ſeptendecim annos fuerat, recuperatus eſt.

IX. Non deſerenda videbatur fortuna, quæ talibus initiis adeò propitiam ſe Regi Regnoque oſtendebat. Attamen ne diuturnâ abſentiâ cæteris Regni neceſſitatibus Rex deeſſet, aut bellum ſine conſenſu Ordinum protraheretur, hyememMartiis operibus incommodam, togæ rebus, præſertìm Comitiis habendis dare placuit. In quibus primò quidem aliquæ quorundam adverſus Regem voluntates, multis ſiniſtris ſermonibus in apertum erupêre. Quippe quod in beneficiis honoribuſve poſthabiti, alienam felicitatem ſuam vocarent injuriam, hanc aliter ulciſci nequibant, quàmRegis dicta & facta, etiam optima maligniùs, coram multitudine, per ſe in Dominantes ſuſpicace interpretando. Sed in tantâ ingeniorum & affectuum diverſitate ſemper

quoque

quoque principum cauſa reperit fautores. Itaque his illiſque in contrarium certantibus, plerumque inter autoritatis Regiæ patrocinium, & immodicam cæterorum in dicendo licentiam, tutior in medio relinquitur libertas gentis. Nunc falſa ſuſpicionum res & tempus ipſum apud ſaniores extinxit. Alia in ſpeciem magis valida Joannes Zamoſcius Regni Cancellarius diſertiſſimâ Oratione refellit, ſimulque, ut in belli continuationem conſentirent Ordines, perſuaſit. Actum quoque de milite externo, tum de honoribus, quibus peregrini à Rege extollerentur. Quod à quibuſdam reprehenſum, ab aliis ex uſu Reip. eſſe demonſtrabatur. *Nemini equidem Polono fraudi eſſe, exterorum potiùs, quàm Civium ſanguinem tuendis vel proferendis Reip finibus impendi. Maximum ubique robur imperiis acceſſiſſe, ubi quorumvis Virtuti campus patuerit. Et in ipſo hoc Regno multas Principes familias ab exteris primordia & Auctores ſuos arceſſere. Porrò à Rege ſi qui foveantur exteri, eos hactenus privatis magis miniſteriis, quàm publicis Regni muneribus adhibitos. Nec ullum peregrinum tantâ gratiâ provectum,*

quin

quin longè infra Indigenarum faſtigium ſubſiſtat. Si ii, qui novi nunc ſint, decorum ſeriem ad longam olim poſteritatem deducere & vetuſtis ſtemmatibus inſerere poſſint, id virtutis & juxta felicitatis fore, quam nonniſi mali invidere bonis ſoleant.

Non defuêre quoque, qui bellum quidem cum Moſchis continuandum ſtatuerent, ſed regimen ejus præfectis Militiæ, Viris prudentia & rerum geſtarum gloria ſpectatis, committendum. Non enim in caſum toties dandum Regni ſupremũ Caput, & ejus in Regno neceſſariam eſſe præſentiam. Verùm Rex & ſibi honeſtius & Reipubl. utilius judicabat, ad caſtra redire, nec fortunam tam benignè ſe hactenus præbentem, deſtituere. Alacrius ProcerumNobiliumque alios exemplum Regis ſecuturos, & Lithuanorum cum Polonis æmulationes, abſente Rege, cujus authoritas omnes præumbrare ac coërcere poſſet, noxias fore Reipublicæ. Talia diu ultrò citroque vario animorũ motu agitata, antequam in belli ſumptûs tributum ſciſceretur. Conſenſum tamen deniq; eſt, ut idem, quod anno ſuperiore datum eſſet, denuò penderetur.

X. * Impetrato in Comitiis tributo, delectus per Poloniam, Zamoſcio inprimis curatore, habiti ſunt. Et quia peditatu majore opus erat, Hungaros iterum à Fratre Chriſtophoro Tranſylvaniæ Duce mitti ſibi Rex jubet. Ex Regiarum quoque in Republ. poſſeſſionum adſcriptitiis viceſimus quiſque ad militiam evocatur, utili utique inſtituto, ne ex ſolis exteris robur militiæ, quod in peditatu eſſe ſolet, conſtaret. Dum pedeſter miles colligitur armaturque, Rex interim primo Vere egreſſus, lentis itineribus in Lithuaniam revertitur. Et cum omnia ad bellum parata haberet, quò primos impetus verteret, deliberat. Livoniam aliqui oſtentabant, ſed ea Caſtellis frequēs, nimias moras datura videbatur Regi, Moſchis ad pugnas in campo aperto ignavis, munitiones obſtinatè plerumque defendentibus. Itaque Vielkolucam primò aggredi viſum eſt; quòd Urbem commerciis copioſam non deſerturus hoſtis, adeoque in plana camporum progreſſurus ſperabatur.

In

* 1580.

In itinere duo Oppida, ne à tergo relicta pabulationes Regiorum infeſtas redderent, intercepta ſunt, Vieliſa & Uſviata. Quorum illud in citeriori Dunæ fluvii ripâ ſitum Zamoſcius, præſidiariis aliquot dierum oppugnatione ad deditionem coactis, occupavit. Alterum Mielecio ceſſit. Capti utrobique præfecti, cæteris, quò vellent, abeundi poteſtas data eſt. Ad Vielkolucam denique per vias uliginoſas & nemoribus obſitas, Rex cum exercitu, 27 Auguſti, pervenit. Quam Civitatem fluvio Lovat, paludumque latè circumſtagnantium ambitu, vallo denique munitam, ſepties mille præſidiariorum, præter oppidanos, inſederant. Zamoſcio mox datum negotium, ut trajecto flumine, ex ripâ adversâ oppugnaret arcem. Ex altera parte Rex munito ſibi aditu, ſuggreſſus, arcis mœnia, roboreis trabibus compacta, & vallo ſuffulta, globorum majorum ictibus quatiebat. Cum parùm his efficeretur, ductis cuniculis via ad propugnaculorum unum ſtructa eſt: quod pulvere nitrato repletum, ubi ignem conceperat, latè fudit incendium terroremque.

Et

Et eodem tempore ſubjectæ alibi faces ſulphureæ, vento ſufflante, ardere & proxima mox corripere cœpêre. Succensâ ita undique arce anxii præſidiarii, partim igne, partim manu Regiorum, poſtquam ignem fugientes proruperant, periêre. Minima eorum pars ſervata. Qui arci præfuerat Iwán Vojeskó, cum à Zamoſcianis, nomen ejus fortè ingeminantibus, ad cædem ſe quæri exiſtimaret, ad Georgium FarensbachiumTribunumRegium, olim ſibi notum, confugit. Sed Hungarus elabi hominem velle ratus, gladio obtruncat. Ex Polonis circiter ducenti hîc periêre: interque eos vir ſtrenuiſſimus Petrus Kloczevius, Caſtellanus Zavichoſtenſis.

XI. Arcem Vielkolucanam, ut rebus ſuis neceſſariam, magno opere reſtaurari Rex curat, adhibito in id Dominico Camerino, celebri architecto Italo. Mox miſſo adToropeciam Barbelio Ungaro &, cùm majore manu opus eſſe cognitum foret, Januſzio Sbaraſcio Palatino Braclavienſi, Farensbachio, Alberto Kiralio, Stanislao Sebocio, cum quater milleMoſchi obviam veniſſent, ex his cæſi quingenti,

genti, ducenti capti ſunt, inter quos Joannes Naſczokinus, & Damianus, Czeremeſſinus, ex intimis MoſchorumDucis, fuêre. Hinc ad Nevelam itum eſt, oppidum ingenio loci prævalidum. Quod Nicolaus Doroſtaiſcius Palatinus Polotienſis oppugnare cœpit. Cum acriùs reſiſterent præſidiarii, ſubmiſſus Joannes Bornemiſſa cum peditibus Ungaris & tormentis majoribus. Qui compulſis intra munitiones Moſchis, tam inexpectatâ celeritate ad mœnia venit, ut hoſtes eodem tempore ipſum, & juxta ignem in mœnibus lucentem conſpicerent. Unde concito terrore præſidiarii, præfectis ne quicquam renitentibus, vitæ incolumitatem pacti, arcem dedidêre. Paulo poſt & Jezeriſciam Palatinus VilnenſisRadzivillus cepit. Plus laboris circa Zavolociam inſumptum eſt. Quæ aquis undiq; inſtar Inſulæ circumfuſa, nullâ parte acceſſum præbebat obſeſſoribus. Itaque pontem ſtruere oportuit, quem ratibus junctis compactum, ægrè nec ſine multo ſuorum diſcrimine, ad alteram ripam perduxit Zamoſcius. Periitque iſtic inter alios Chriſtophorus Rojrazevius Præfectus

ctus Lencicienſis Vir magnanimus atque à puero bellis Gallicis Germanicisque innutritus. Et Rex difficultate cœpti conſpectâ, penè ab oppugnatione abſiſti & aliò abduci copias juſſerat. Sed conſtantiâ Zamoſcii & Regiis ſpes melior, & formido tandem hoſtibus injecta eſt. Cum hi inprimis, altero inſuper ponte ſtructo, copias Polonicas jam confertim undique trajecturas animadvertiſſent, Itaq; milites, invitis etiam ductorib9 ſuis, iiſdemque in captivitatem dein traditis, vitam & reditum ad ſuos pacti, locum Zamoiſcio tradidêre.

XII. His Polonorum ſucceſſib9 jamdudum perculſus Moſchorum Dux Legatos identidem ad Regem mittebat, pacem tractare cupiens. Quos cùm Rex ambiguis reſponſis diu detineret, ille, augeſcente metu, Pontificem denique Romanum ſolicitat, ut pacis velit eſſe arbiter. Ea res Pontifici ſpem præbuit Principem Schiſmaticum ad Eccleſiæ Romanæ obſequium pertrahendi. Itaque Antonium Poſſevinū S. I. in Moſcoviam ablegat, quæ in rem iſtam facerent, diligenter acturum. Quem Moſchi bonæ in Religionem

onem

onem inclinationis oſtentamentis, magis magiſque impulêre, ut Stephanum Regem ab effundendo ulteriusChriſtianæ Gentis ſanguine, aſſiduis literis dehortaretur. Glorioſum Regi erat, arma ſua, hoſti formidata, præter famam & admirationem ubique partam, nova etiamReligioni augmenta polliceri. Interim minus adhuc hoſti fidens, Nicolaum Radzivillum Caſtellanum Trocenſem in interiorem Moſchoviam mittit, qui latè iſtic terrorem vaſtitátemque ſparſit. Ipſe verò ădComitia habendaVarſaviam tendit. *In quibus inter alios gloriæ bellicæ fructus, hunc habuit, quòd Riga jam dudum famâ Regiorum ſucceſſuum permota, Poloniæ ſe denuò adjunxit. Igitur miſſus authoritate Regis & Comitiorum Joannes Demetrius Solikovius & Venceslaus Agrippa Lithuanus, uterque Regius Secretarius, qui Urbem in fidem Regis, Regni & Lithuaniæ, juramento præſtito, accepêre: eâ inter alias conditione, ut Portorii maritimi duas partes Regi Civitas daret, tertiâ ſibi in portûs reficiendi ſumptum reſervatâ. Hinc de tributis,

præcipuo

* 1581.

præcipuo Comitiorum iſtorum ſcopo, actum. Nam, pace cum Moſchis adhuc ambiguâ, bello alendo ſumptum diſpici Rex volebat. Itaque in duplex quidem tributum publicè conſenſum eſt. Secreto autem Mareſchalcus Nobilitatis Stanislaus Przyemſcius Regem Ordinis Equeſtris nomine rogavit, ut belli honeſtè finiendi rationes non aſpernaretur. Ita enim exhauſtos Nobilium ſubditos eſſe, ut conferendis ulteriùs pecuniis non ſufficerent. Rex, ſimulatque ad reddendamLivoniamMoſchum adduxerit,quod brevi futurum ſperaret, pacis conſilia lubenter amplexurum ſe pollicetur. Quia autem exactionibus publicis lentiùs pecuniam confici non ignorabat,abElectore Saxoniæ & Brandeburgico nec non Duce Pruſſiæ GeorgioFriderico non modicam argenti ſummam accepit, ſed quæ paulò poſt, ubi tributorũ exactores comportaſſent pecuniam, reddita eſt: egregio tum amoris inRempubl. documento, cujus cauſa Rex nomina facere non recuſavit, tum fidei, quod facta tam citò exſolvit.

XIII.

XIII. Finitis Comitiis, Zamoſcio novorum delectuum cura data eſt, exercitui ſupplendo, quem tot obſidiorum labores & morborum contagia imminuerant. Atque ad famam tanti Regis pronus mox & copioſus undiq; militum erat concurſus. Tantaque Nobilium etiam ad bellum iſtud alacritas fuit, ut plurimi, quod hactenus nunquam facere ſueverant, pedites, Ductore Urovecio, mereri non abnuerent, & ex Pruſſiâ, Sileſiâ, multi ſplendidæ fortunæ Viri Regiæ militiæ dedêrunt nomina. Inter quos Fabianus de Dohna & Melchior Rhederus eminuêre. Exercitu juſtum ad modum aucto Rex, quò arma primùm flecteret, deliberavit. Cum tria loca proponerentur, Pleſcovia, Novogardia, Derpatum, Pleſcoviam cæteris præhabere viſum. Sed ad eam nulla expeditior, quàm per Oſtroviam, Oppidum flumine Vielika undique circumdatum, via patebat. Illud igitur triplici agmine adortus eſt miles Regius. At cum diſſoni eam clamores turbarumque cantûs & tormentorum ictus creberrimè undiquaque ſubitò circumſonarent, territi præſidiarii arcem deſeruêre. Ignovit Rex

Rex trepidis, & ipſam arcem ſalvam eſſe voluit. Hinc rectà ad Pleſcoviam itum, Urbem magnitudine & munimentis inter præcipuas Moſchoviæ. Tantoque adeò eam acriùs ſibi defenderdam hoſtis putavit. Et nulla utique tantùm negotii faceſſivit Regi. Septa fortiſſimis Polonorum, Lithuanorum, Germanorum, Hungarorum turmis ac legionibus, & omnibus quâdam Virtutis æmulatione inter ſe certantibus, non perrumpere quidem aut abigere obſeſſores potuit: ſed excurſibus tamen ſubindè & obſtinatâ patientiâ multum fatigavit. Fuit, cùm admotis undique tormentis diu fruſtra detonatũ eſſet, ut audaciore conſilio ſcandere muros, & ſcalis admotis, Urbem ingredi tentaret obſeſſor miles. Sed & hic conatus, quantumvis operoſè inſtructus, improſperè cecidit. Nam magno omnibus periculo conſtitit regreſſus, & ex Polonis pluſquã quadraginta, ex Hungaris multò plures periêre, inque iis Gabriel Bekeſius Frater Caſparis, Regi multum carus deſideratuſque. Neque ductis Cuniculis quicquam effectum eſt, quia alii propter objectam rupem perduci, quò debe-

bant, non potuêre, alii ab hoſte citiùs, quàm oportuit obſervati, ductis obviam aliis, intercepti ſunt. Ingruebat præterea in Caſtris Polonicis pulveris pyrii defectus. Hiems denique appetebat, quæ ſub frigido illo cœlo, plus noxæ, quàm hoſtis ipſe, datura videbatur obſidentibus. Tædium inde pleroſque cepit, & occultæ primum voces, mox publici fremitus, in Zamoſcium belli Ducem exarſêre. Cùm præſertim de novis habendis Comitiis increbeſceret fama. Ad quæ iturus putabatur Zamoſcius, ut Regni Cancellarius, & nova tributa perorando (ita loquebantur infenſi) emuncturus, exercitu interim inter cœli hoſtiumque injurias in victimam relicto. Sub idem tempus Rex Sueciæ Joannes, duce Ponto de la Garde, Narvam in Livoniæ Moſchoviæque confinio ſitum oppidum idemque commerciis peropportunum occupat: invito quidem Stephano Rege, qui Livoniam univerſam in belli hujus pretium, Poloniæ, cujus pars dudum fuerit, deſtinârat. Sed queri tum magis injuriam, quàm ulciſci tempora permittebant. Suecus verò non malè ſe de Poloniâ meritū

ajebat, quòd in gratiam Stephani, affinis ſui, Moſcho hoſtis eſſe ſuſtineret. Et poſtea, cum quæ in Livonia obtinuiſſet, à Rege repeterentur, miſſis in id Alemannio, Chriſtophoro Varſevicio, Laurentio Goslicio, Stanislao denique Kucinſcio, dotem is, & à morte Auguſti, cujus Sororem duxerat, hæreditatem, tum & æs eidem Regi mutuo datum, obtendebat: occupata, ut minabatur, non redditurus, niſi de iſtis priùs ſatisfactum ſibi foret.

XIV. Inter hæc ab Exercitu Pleſcoviam obſidente Rex diſcedit, relicto illic Zamoſcio, ut ſuſtineret Regis vices. Ei conſiliorum laborumque comites præter Radzivillios Duces, erant Stanislaus Tarnovius Radomienſis, Stephanus Grudzinius Naclenſis Caſtellani, Erneſtus Vejerus, Stanislaus Zolkievius Palatinides Belzenſis, Joannes Kretkovius, Martinus Kazanovius, Joannes Leſnovolſcius, Sigiſmundus Roſnius, Jordanus, Farensbachius, Butlerus. Quorum præſentia auxilioque miles in officio retentus, & ad ferendas belli diuturni ærumnas intentiſſimamque frigoris Moſchovitici violentiam animatus eſt. Interim Moſchus pacis

jamdudum cupidus, tum per ſuos Legatos ſæpius miſſos, tum per Poſſevinum de voluntate ſuâ conſtare volebat Regi. Et hic, quid Nobilitati in Comitiis promiſiſſet, memor, tum Pleſcoviam ex pactione potius honeſtâ, quam neceſſitate deſerere cupiens, non jam alienum ſe à pacis conſiliis oſtendit: dummodò Livoniam reddere Regno ſponderet hoſtis. Poſſevino itaque tanquamPontificis R. legato utrinque animos magis magiſque temperante, tandem 15 Januarii Anno 1582.* in decennium arma ſuſpenſa ſunt, hâc præcipuâ conditione, utRex Oppidis hactenus occupatis Moſcho, Livoniâ contra universâ Moſchus Regi cederet. Misſique poſtea in Moſchoviam Legati, Januſzius Zbaraski Palatinus Braclavienſis, Nicolaus Talvoſſius Caſtellanus Samogitiæ, MichaëlHaraburda: quibus præſentibus Dux Moſcoviæ pacta jurejurando confirmavit. Quod idem in primis mox Comitiis factum eſt â Rege coram Moſchicis Legatis.

XV. Bello cum Moſchis finito pax ſucceſſit, nullis jam amplius armis ſub

hoc

* 1582.

ſ]ocRege interpellata, ſed turbata inteſti-
]nis ſubinde diſcordiis, nihil fermè meli-
]oribus bello, Primùm autem poſt arma,
]depoſita, Livoniam recens à Moſcho re-
]cuperatam Regi viſum eſt componere.
* Itaque Rigam profectus, Civium preci-
bus multa dedit, inter alia aream inUrbe,
quæ olim Archiepiſcopi Rigenſis fuerat,
Eccleſiam item Cathedralem; poteſtatē
denique munimenta Urbis Arcis mœni-
bus æquandi. Sed viciſſim etiam Religi-
oni Romanæ templa aliquot aſſignata
ſunt, & PatribusJeſuitis datum domicili-
um, cum cenſibus quibuſdam ædiū, quæ
olim fuerant Canonicorum. Inſtitutus
item Vendæ novus Epiſcopatus. Deni-
que cùm graviſſima quæque compoſita
Rex putaret, uſus ea in re Nicolao Firle-
jo Caſtellano Biecenſe, Solikovio, &
Ducis Curlandiæ Conſiliariis: reliqua
ordinanda Georgio Radzivillo Olicæ
Duci, Epiſcopo Vilnenſi, poſt & Cardi-
nali, ut totius Livoniæ Gubernatori, re-
linquit. Cui Erneſtus Veiherus militiæ
curam habiturus, Solikovius item, Vir re-
rum ſacrarum humanarumque prudens,
adjunguntur. Qui tamen ultra annum

* 1582. iſtic

iſtic non manſêre, nam & ille in Pruſſiam revocatus, & hic, mortuo Joanne Sienenio, Archiepiſcopus Leopolienſis, à Rege abſens nominatus, in Ruſſiam abire coactus eſt.

XVI. Interim Rex Comitiis iterum habendis, Varſaviam profectus fuit. * Quæ præter opinionem admodum turbulenta fuêre. Quippe Rege ad fines Regni bellicis laboribus intento, domi interea plurimorum animi per factiones Regi contrarias vehementer exaſperati erant. Hungarorum in Polonia multitudo & auctoritas apud Regem, collataque iis præmia, pleroſque adhuc irritabant. Mielecium certè, Podoliæ Palatinum, jamdudum hæc adeò offenderant, ut & militiæ præfecturâ ſpontè abiret. Quam cum Rex Zamoſcio tribuiſſet, eidemque porrò Magni Cancellarii dignitatem addidiſſet, ignis igni addi viſus eſt, quò magis urerentur æmuli. Sed jam promendis odiis alia ſeu data ſeu accepta occaſio eſt. Inter Conſultationum Capita, quæ more ſolito Nobilitati in Palatinatuum Conventibus diſcutienda propoſue-

* *1582.* Octobr.

poſuerat Rex, de Regis in futurum ſucceſſoris electione deliberari voluerat. Quia enim duo ſuperiora interregna, per ſuffragiorum factionumque in Rege eligendo diſcordiam, Regnum magno periculo objecerant, non jam Regi tantùm, ſed & ipſis etiam Ordinibus ex uſu publico eſſe viſum erat, certioribus quaſi legibus Electionem circumſcribere. Nunc verò, animis magis magiſque adverſus aulam ægreſcentibus, quod ante ſalutare Regno habitum erat, pro ſcopulo publicæ libertatis acceptum eſt. Suſpicio enim inceſſit pleriſq;, propoſitione iſtâ hoc quærere Regem, ut unum ex Batoreis, Fratre ipſius genitis, ſucceſſorem ſibi deſignaret. Et eo fine Varſaviam, ante Comitia, Regni Primas Karnkovius vocatus, cumque is non veniſſet, Lovicii à Rege & Zamoſcio viſitatus credebatur. Purgavit poſtea publicè Regem accurato ſermone Zamoſcius, ſimul verò ad Concordiam Ordines, perſtrictis obiter Petiliis, Rempubl. turbantibus, hortatus eſt; & Livoniæ porrò ſtatu, tum Tartarorum Coſacorumque minis expoſitis, in exſolvendis militi ſtipendiis finiit. Multa in

oratione diſplicuêre nunciorum nonnullis. Neque his Suentoslaus Orzelski, Præfectus Radeovienſis, Ordinis Equeſtris in his Comitiis Director, quòd Regi, pro laboribus ſuſceptis, gratias agens, blandiùs quædam dixiſſe videretur, ſatisfecit. Dum variis inter ſe diſceptationibus nuncii tempus extrahunt, Rex interea judiciis vacat. In quibus ſeverè in quoſdam magnorum facinorum reos animadverſum eſt. Inter alios Caſtellanus quidam, qui Grajovium in fruſta concidi juſſerat, ad capitis ſupplicium damnatus: laudabili juſtitiæ rigore, & ad effrænem inter nobiles cædium licentiam apprimè neceſſario. Hinc Stanislai Czarnkovii cognita cauſſa eſt. Quem Primas Regni ob vendicatam ſibi Znini Oppidi Archiepiſcopalis poſſeſſionem, tum ob alia quædam in jus vocaverat. Sed Czarnkovius populari favore fretus, ejuſmodi ad Regiam evocationes publico Comitiorum decreto irritas reddere conabatur. Euntibus in contrarium aliis, ita incaluêre animi, ut ſubinde res non multum à tumultu abeſſet. Mutuisque altercationibus abſumptum Comi-

tiorum

tiorum tempus alia à Rege propoſita & magis ardua excluſit.

XVII. Dilapſa ex Comitiis malè ſolutis Nobilitas faces & ſemina diſcordiarum ſecum detulit domum. Zamoſcium verò poſt ingeſtos tot ſummos in Republ. honores, novo adhuc vinculo Rex illigavit ſibi, datâ ei poſt Radzivilliam defunctam, Griſelide Batoreâ, Fratre Regio genitâ. Et nuptiæ magnâ Senatorum frequentiâ ſumptuque & pompâ admodum ſplendidâ Cracoviæ celebratæ ſunt, nulla formidine invidiæ, quâm non adeò placare, ſed vincere, Vir ſuâ virtute & Regio favore nixus, laborabat. Atque ea quidem non modicè jam aucta eſt. Nam quò arctiùs innecteretur Regi Vir tantus, hoc iniquioribus oculis potentiam ejus adſpiciebant cæteri. Inter quos cum maximè eminerent atq; odia etiam apertius promerent Sborovii, iram Regiam atque hinc perniciem primi incurrêre. Ex iis poſt Petrum Palatinum Cracovienſem, non adeò dudum fato extinctum, quatuor adhuc fratres ſupererant, Viri omnes opulenti & ſplendidi. Multis præterea affinitatibus pollebant, & à

Nobilitate, ſplendore ac beneficiis illectâ, eò jam impenſius fovebantur, quò graviùs ab Aulâ premi viderentur: non inuſitato hîc inter Regiam & populi autoritatem certamine. Unus iſtorumChriſophorus, Maximiliani olim partes ſecutus, cùm ab Aulâ Cæſareâ rediiſſet, ſtipendium annuum, antè alii cuidam numerari ſolitum, per Cancellarium à Rege petierat. Cum non niſi partem ejus Rex obtuliſſet, in contumeliam rapta iſta pactio, tanquam Regem & Sborovium parùm decens, malè ſepultas in homine ſimultates reſuſcitavit. Itaque liberius multa in Regem dicere cœpit. Et acerbæ ejus literæ, quas adSamuelemFratrem deſtinaverat, famulo ſeu ſponte profugo, ſeu ſpe præmii corrupto, ad Regem ſunt delatæ. Non mitiùs quoque Samuel, frater ipſius agebat, familiaris olim in Tranſylvaniâ Regi, & eidem Regni accepti propemodum autor; ſed ob cædem Vapovii, ab infamià nondum liber; quia Vapoviorum defenſores Tencinii, facinus nonniſi Capite autoris expiatum volebant. Itaque nullo legum præſidio tutus, modeſtè tamen latitando in Patriâ,

vitam

vitam tueri potuiſſet. Verùm affinitatibus & clientelis ſuorum fretus, liberius circumcurſare, & ferocibus porrò verbis æmulos atque inprimis Zamoſcium laceſſere audebat. Neque cognatis à Cracovienſi territorio, cujus Zamoſcius Præfectus eſſet, abſtinere monentibus, paruit. Irritatus itaque, & in tam illuſtri Capite autoritatis ſuæ ſpecimen dare volens Zamoſcius, corripi illum & non multo poſt capite plecti juſſit. Famâ rei tantæ non Sboroviana tantum gens, ſed Stadnicii omnes, & Palatinus Poſnaniæ, Comes Gorcanus, plurimique in Regno alii vehementer commoti ſunt. Rex verò, convocatis Lublinum Senatoribus, poſt publica quædam abſoluta, initæ à Sboroviis adverſus dignitatem & ſalutem Regiam conſpirationis conſilia coram intimis aperit; nominato etiam, à quo de iis admonitus ſit, Regni Primate Karnkovio. Dolorem omnes, uti oportebat, conteſtati, in acerbiora tamen, quæ Rex meditari videbatur, plerique non conſentiebant. Præcipuè Archiepiſcopus Leopolienſis, Solikovius, curatâ oratione clementiam Regi ſuaſit, adductis clariſſimorum Prin-

cipum exemplis, & demonſtratâ conditione Regni, in quo Regibus moderata magis lenitas, quàm rigor nimius conducat. Sed prævaluit ſeveritas Regia, ſtatimque Andreas Regni Mareſchalcus & Chriſtophorus Sborovius mandatis publicis per Regni Inſtigatorem Rzeczicium ad Comitia citati ſunt.

XVIII. * Comitiis indictis, commoti paſſim animi, nonnullis in Palatinatibus, penè in tumultum efferbuêre, & ſolito frequentior tum Procerum, tum Nobilitatis numerus Varſaviam concurrit. Venêre eodem Sborovii, nihil in exaggerandis Aulæ injuriis, & pro ſecuritate ſuâ omittentes. Contrà quoque Rex, cum ſuarum partium Senatoribus, authoritatem ſupremam, & ſi opus eſſet, vim opponere parabat. Itaque armis undique ſtrepebant Comitia. Cum dies cognoſcendæ Sboroviorum cauſſæ veniſſet, univerſi Nobilitatis nuncii intereſſe judicio voluêre. Oggeſtum, judicia Capitalia ad ipſos non pertinere. Ne tamen de judicii Regii æquitate ambigeretur, omnes denique Rex admitti juſſit. Sborovii

* 1582.

rovii eorumque amici favori populi ita fidebant, ut Regiam tamen ſeveritatem non minùs revererentur. Itaque minis preces miſcebant. Motuſque gravitate cauſæ, tum miſericordiâ uterque Archi-epiſcopus uſque Regem ad clementiam flectere laborabat. Et Rex de rigore remiſſurus videbatur, ſi facinus confiteri ac deprecari Sborovii voluiſſent. Ex his tum ſimul aderat Joannes, Caſtellanus Gneſnenſis, germanus reorum frater. Qui ſuis in Rempubl. meritis & gratiâ olim apud Regem validus, veniam fratribus ſuis publicè exorare orſus eſt. *Familiæ ſuæ*, ajebat, *erga anteceſſores Regis & Rempubl. merita, ſed & ſimul fortunam in aperto eſſe. Ad paucos illam jam redactam, in his ſaltem reliquiis non obruendam. Si quid peccatum à Fratribus eſſet, non malignitati, ſed ætatis tribuendum imprudentiæ. Nulli uſquam Sborovio ſubleſtiorem in Rempubl. fidem objectam. Nec gentis Polonæ candorem ullis unquam malarum in Principem machinationum criminibus adſperſum. Si frater fratri, dolorem ex Aulâ conceptũ privatis aliquando literis promat, non id illicò conſpirationis aut perduellii inſtar puni-*

endum

endum eſſe. Adeſse jam accuſatos, miſericordiam Regis, & ſavorē quærere, contentionē cum Principe deprecari. Satis jam pœnarum familiæ ſuæ inflictum. Vix dum refrixiſſe ſanguinem fratris ſui, nuper in Urbe Principe gladio Carnificis effuſum. Cujus delictum ſibi quidem non excuſandum; verùm cognitionem tamen delicti, & tam ſeveram pœnam non privato, ſed Comitiorum potius judicio ſubjiciendam fuiſſe videri. Cæterùm quia quod factum eſſet, corrigi jam nequeat, intra iſtum ſaltem ſanguinem ſtare debere ſeveritatem, neque recens familiæ vulnus aliis accumulatis vulneribus reſcindendum eſſe.

Movit Senatui & Nobilitati lachrymas præluſtris Viri Oratio. Sed Rex & hujus Verbis, & fletu cæterorum ſuboffenſus, judicio cauſam & reos ſiſti juſſit. Pro quibus deinde Stanislaus Czarnkovius & Jacobus Niemojovius, Viri populari facundiâ validi, publicè peroravêre. Zamoſcium verò Stanislaus Czikovius jam ante ad mitiora flectere cœperat. Nec minùs apud Regem Principum Senatorum aliqui preces adhuc interponebant. Rege in ſententiâ perſtante, nec ſecuritatis fidem, eâ formulâ, quâ Sborovii petebāt,

facere

acere volente, Chriſtophorus Sborovius, itæ ſuæ metuens, cui à Regiis inevitabie periculum imminere quidam amici nonebant, Varſaviâ non ſine minis diseſſit. Abſens mox læſæ Majeſtatis reus, adeoque infamis proclamatus eſt, amicis jam aut languidius, aut fruſtra rem ejus agentibus. Ex nunciis tamen Nobilitatis octo, inter quos Sbigneus Oſſolinius, poſtea Palatinus Sendomirienſis, decreto Regio reclamavère. Cumq; Rex iſta minùs moratus, ad alia deliberanda hortaretur ordines, infectis rebus diſceſſum eſt.

XIX. Solutis ita Comitiis, Rex ortas intra Regnum turbas tempori, cujus in talibus molliendis magna vis eſt, relinquens, extremis Regni provinciis componendis incubuit. Ac quia à Tartaris primùm, & poſtea, cum ſedes eorum Taurica per domeſtica diſſidia ab Amurathe in provinciam redacta eſſet, à Turcis ipſis immineret periculum, eò exercitum in omnia excubiturum mittere viſum fuit. Illâ occaſione Coſacorum quoque militia in Ordinem redacta eſt, Techtimirovià, cum fundis adjacentibus, in ſedem

illi

illis, & bellicorum apparatuum receptaculum, aſſignatâ. Nam hactenus illi prædonum, quàm militum turbæ ſimiliores, ſine Duce certo, nullâque lege ac diſciplinâ, arma tumultuariè tractaverant: Tartaris ſubinde infeſti, & hinc odii, bellorumque inter hos & Polonos materiem, quoties occaſio & ſpes prædæ invitabat, præbentes. Livonia verò nuper admodum à MoſchorumDominatione vindicata, multum uſque negotii & ſibi & Regi concivit. Inprimis Riga, Caput provinciæ; in quâ ob novam temporum rationem, prout ea à Gregorio XIII. correcta & jam multis locis recepta erat, vehementer tumultuatum eſt. Cùm enim nonnulli Natalem Domini, ſecundùm vetus Calendarium, Magiſtratu nequicquam prohibente, celebrare optaſſent: Ludimoderator, qui ſolennibus cantilenis, cœtui Scholaſtico & plebi, contra voluntatem Senatus præiverat, Burggrabii Regii juſſu, in carcerem conjectus eſt, Cujus dimiſſionem cum collega ejus multique oppidanorum fruſtra urgerent, excitato ab infimâ plebe tumultu, carcer de nocte effringitur, ſimulque

æ ædes Parochi, nec non Burggrabii
yndici diripiuntur. Neque hîc ma-
ſtetit. Coorta mox Duce Martino
o, univerſa pene Civium multitudo
um in Religionem Romanam ejuſ-
q; præcipuos in Urbe propagatores
itas prompſit, aliaque quæ publicam
ium libertatem luxare hactenus vide-
ur, movere cœpit. Et multa tum
atui extorta ſunt à plebe armatâ. Por-
ie in carcerem ducti, & poſt tormen-
dhibita ad ſupplicium rapti ſunt, Jo-
es Taſtius prætor, & Gothardus Vel-
us Urbis Syndicus, qui hactenus ne-
a Civitatis in Aulâ Regiâ egerant.
primis turbarum acceptis nunciis,
dnam evocavit magiſtratûs plebiſq;
ta; &, Joanne Brinckio, Martino
Gilio, ut ſeditionis auctoribus pro-
tis, aliis, qui alieno magis exemplo,
ſuo ingenio peccaverant, ignovit.
leinde, ubi Taſtium & Vellingium
üdeliter acceptos audiviſſet, gravi-
emedia circumſpicere cœpit. Urbs
m Regem, & ne ob paucorum licen-
omnium libertas acciderctur, me-
, compoſitionem quærit. Arbiter
itaque

itaque conſtituitur GothardusCurlandiæ Dux. Sed cum re ad Regem relatâ, mitiùs quam flagitii magnitudo requireret, actum videretur, irrita pronunciata eſt illa reconciliatio. Et jam anxiis animis aliam ſeveriorem à Rege ſententiam expectabant Cives. Verum aliquandiu res dilata eſt, Regem in alia vocantibus tum Regni negotiis, tum orbis Chriſtiani votis. Quippe eum ad novum bellum magno non Poloniæ tantum, ſed omnium vicinorum bono gerendum ſtimulabat Pontifex R. aliique Principes. Et hâc inter alias causâ impulſus, Comitia Rex 13 Decembris Anno 1586. * indixerat. In quibus ſumptum belli quærere, & porro fratris ſui Filiis, Andreæ, paulò ante Cardinali creato, ſimulque alteri Balthaſaro Indigenatum Poloniæ impetrare cupiebat. Quâ re iiſdem ad majora poſthac ſtrui videbatur aditus. Sed iſta agitantem vita anno ætatis quinquageſimo quarto, Regni decimo, præter omnium expectationrm, deſtituit; Principem Sapientiâ, Juſtitiâ, fugâ voluptatum, deliciarumque, laboribus contrà

decoris,

* 1586.

coris, artibuſque bellicis præclarum. ormidini is inde hoſtibus, Principibus nicis admirationi erat. A ſuis comite & facili acceſſu amari meruerat: Sed b ſeveritatem juſtitiæ, & immotam animi morumque conſtantiam, magis ſuſpiiebatur. Nonnullis etiam autoritate uâ jam gravis eſſe libertati Polonæ, certe, ſi provixiſſet, periculoſus fore viſus eſt.

Liceat hic adjicere Elogium Stephani, quod in Manuſcripto quodã reperi, nuſquam, quod ſciam, hactenus editum.

ELOGIUM

MAGNI STEPHANI I.

Poloniæ Regis, qui Grodnæ, multis rebus præclarè geſtis, paceque publicâ relictâ mortuus eſt Anno Domini 1586 Die 12 Decembris.

In templo plus quàm Sacerdos.
In Rep. plus quàm Rex.
In Sententiâ dicendâ plus quàm Senator.
In judicio plus quàm Juris Conſultus.
In Exercitu plus quàm Imperator.
In acie plus quàm miles.

In

In adverſis perferendis, injuriiſq; condonandis, plus quàm Vir.
In publicâ libertate tuendâ plus quàm Civis.
In amicitiâ tuendâ plus quam amicus.
In convictu plus quàm familiaris.
In venatione feriſq; domandis plus quàm Leo
In totâ reliquâ vitâ plus quàm Philoſophus.

Lubet & alterum ſubjicere incerti pariter Autoris.

STEPHANUS
REX POLONIÆ.

STephano Palatino, ſub Joanne Rege, Tranſylvaniæ, Matre Anna Thelegdi Anno S. cIↃ IↃxxxIII. Die DD. Coſmæ & Damiani natus. In pueritiâ bonarum literarum ſtudia domeſtico ſtudio attigit, Adoleſcentiam, in Aula Ferdinandi Imperatoris, ejuſdemque Ungariæ Regis: Maturiorem ætatem, in Bellis Ungariæ civilibus egit. In quibus & candentes globos, novum incendiorum genus, aliis omnibus incendiis præſentius, primus invenit inſtituitque. A Joanne Principe Tranſylvaniæ primo ad Ferdinandum & Maxi-

Maximilianum ſolum Legatus miſſus, in ſecundâ legatione, ob turbatas eo abſente conditiones pacis captus, ultraque biennium in cuſtodiâ habitus, totum id tempus optimarum artium ſtudiis, antiquorumque omnis generis Authorum lectionibus tranſmiſit. Poſt mortem Joannis Principis Tranſylvaniæ, Joannis Regis Filii, Caſpari Bekeſio, quem Joannes Princeps ſucceſſorem ſibi deſtinarat, Popularium ſtudiis prælatus, ad honorem eum evocatus fuit. Bekeſium res novas tentantem, ejecit: Iterumque à Maximiliano Imperatore, ad quem profugerat, profectum, ac præſidiis, ex Arcibus Ungariæ ditionis Cæſareæ deductis Tranſylvaniam invadentem fudit, fugavitque. Non multo deinde tempore interjecto, majorum rerum materiam fortunâ ſtruente, ab Ordinibus Regni Poloniæ in duas partes diviſis, alteris Maximilianum Imperatorem eligentibus, ab alteris ipſe inRegnum vocatus fuit. Quod mox ut delatum erat, ingreſſus, celeritate ex incerto certum ſibi fecit: Maximarum diſcordiarum ſemina primo adventu

ventu oppreſſit: Remque publicam ex turbatiſſima tranquilliſſimam reddidit. Præſidium adverſæ partis ex Landskorona arce dejecit: Gedanenſes in partibus obſtinatius perſiſtentes primùm prælio Derſavienſi, tum aliquot menſium obſidione ad officium reduxit. Comitiis inde Varſaviam indictis judicia à Nobilitate Interregnorum tempore ſine certo ordine ac ratione uſurpata firmavit: Conſilio ac prudentia certiſque legibus circumſcripſit. Iiſdem Comitiis bellum contra Joannem Baſilii F. Magnum Moſchoviæ Ducem ab ordinibus decretum ſuſcepit: perque triennium ita geſſit, ut primo anno Polotia, Sokola, Suſſa, Kraſna, Uſviata, Sitna, Jeſeriſcia, Koſſiano, Neſcerda totoque Ducatu Plotienſi; altero Lukis, Nevela, Zavolotia, Agroque Lucano univerſo hoſtem exueret: Tertio, Oſtrovia primùm capta, Pleſcoviam per iniquiſſimum Anni tempus eò uſque obſideret, dum ad Pacem petendam cedendamque Livoniam univerſam, Ducatum Polotienſem, ac Territorium Veliſianum, hoſtem adigeret, quæque ille triginta

ginta ferè annorum ſpatio maximâ cum ſanguinis & laboris impensâ vix pepererat, ipſe triennali bello recuperaret. Omnium in hunc uſque diem, cum externorum, tum domeſticorum hoſtium, partim armis, partim clementia ac juſtitia victor.

Primæ partis Flori Polonici

FINIS.

FLORI POLONICI

LIBER V.

Qui Sigiſmundi III, annos viginti quinq; complectitur.

ORtæ ſub Stephano diſſenſiones. illo mortuo, ceu obice rupto, violentiùs erupêre. Periiſſe jam Zamoſcio ſummum columen videbatur, eoque enixius in depreſſionem ejus æmulorum conſpiratio incubuit. In primo itaq; conventu, quem à morte Regiâ, Varſaviæ, convocatore Regni Primate Karnkovio; Ordines celebravêre, poſt ſancitam confœderatione uſitatâ, ſed non ſine proteſtationibus, pacem Religionis, machinatoribus Sboroviis, eorumq; fautoribus, inprimis Comite de Gorca, Palatino tùm Poſnanienſi, qui gibbo deformis, at opibus ac popvlari gratiâ præpotens erat, decretum eſt, ut militis ſcribendi poteſtas, tum finium Ruſſicorum cuſtodia,

non

non à Zamoſcio, cui ut Duci exercitus ea cura competere videbatur, ſed à conſenſu Ordinum congregatorum dependeret. Et jam illicò iſtæ imperii militaris partes inter Nicolaum Herburtum & Jaslovecium diviſæ ſunt. Zamoſcius inter hos æmulationum æſtus ſibi conſtans, ſilentium inpræſens & in agendis, quæ è Republ. eſſe judicabat, immotum tenorem opponebat. Deſignato deinde novi Regis electioni die, diſceſſere otdines. At mox magnis paſſim apparatibus univerſa Polonia perſtrepuit: longæ felicitatis opulentia non ſplendori ſolùm, quo generoſa natio gaudet, ſed & animis altiùs attollendis, alendiſq; factionibus uberes copias præbente. Tempore præfinito Proceres præcipui non magnis clientum duntaxat, ſed & militum agminibus comitati acceſsêre. Sola Sboroviorum & Gorcarum factio prope decem millia armatorum adduxit. Minor numerus Zamoſcio erat, non minor tamen roboris fiducia, quia Veteranos omnes & longa decora præferentes habebat. Cum quibus, non procùl à Comitio, ubi legendus Rex erat, caſtris ex diſciplina militari po-

ſitis, & vallo foſsâq; circumdatis, conſedit. Qui extra partes erant, Regni primores, amicâ compoſitione, Zamoſcii & Sboroviorum diſcordiam, ut maximum conſiliorum & quietis publicæ turbamentum, tollere nitebantur, ſed inani ferè conatu. Neque quod mutuo partium conſenſu ſteterat, ut alternatim, & ſine bellicis inſtrumentis Comitium accederent, diu ſervatum eſt. Et paulò poſt, cùm, quæ in priori conventu, contra Zamoſcium decreta erant, pleriſque nunc agnitâ viri innocentiâ, diſplicere viderentur, tumultu facto à Sborovianis, libertatem Nobilium opprimi querentibus, & univerſalem conjurationem inclamantibus, aliò ſeceſſum eſt. Seorſim quoque Lithuani adhuc ſtabant, integrá ſibi libertatem, cæteris diſcordantibus, ſervaturi. Quanquam iſtic Radzivillii & Chodkievicii, partim ſacrorum communium, partim ſanguinis vinculis innexi Sboroviis, in partes Zamoſcio contrarias videbantur inclinare. Divisâ ſic in partes Republicâ, non modicum periculum erat, ne factiones diverſos ſibi Reges quærerent. Neque enim facilè in eundem

undem Principem conſenſuri videbantur, qui privatim adeò inter ſe infenſi, non tàm patriæ Rectorem, quàm ſuæ parti patronum vindicemq; credebantur diſpicere. Et quaſi in perniciem Poloniæ conſpiraſſet fatum, ſolito plures Regni jam offerebantur candidati. Nam & Maximilianus Archi-Dux, Rudolphi Imratoris Frater, & Sigiſmundus, Joannis Sueciæ Regis filius, & Moſchorum Dux Theodorus Odonovicius adſpirabant ad ſceptrum Poloniæ. Bathorei præterea, etſi id petere apertè non auderent, datum tamen minimè recuſaturos, manifeſtum erat. Non parvus quoq; numerus erat expetentium Indigenam. Qui & non deeſſe Poloniæ viros ſceptro dignos, neq; tanta invidiæ, æqualem dedignantis, quàm diſcordiæ, Regnum toties ſcindentis, incommoda fore, diſſerebant. Maximilianum, præter Legatum Cæſaris, Pavlovium, Epiſcopum Olomucenſem, impensè commendabat Annibal de Capua Pontificis nuncius, & eaſdem partes obnixo ſtudio tuebantur Sboroviani: etſi primâ fronte proponerent Moſchum, ut ſpecioſa tam magni Ducatus acceſſione

oſtentatâ, faciliùs Sigiſmundum exclu-derent. Sed his præcipuè omnium autoritas Zamoſcii ſummis de Rep. meritis coalita obſtabat, cui tantò proniùs Eccleſiaſticorum plerique accedebant, quod in parte adversâ, plurimi diverſorum ſacrorum eſſent. Et multis Nobilium ſuſpecta tum uſq; erat Auſtriacorum potentia, quæ Germaniæ Imperio, potentiâ Hiſpanicâ, Ungarico inſuper Boëmicoq; Sceptro ſubnixa, periculum minari videbatur Polonorum libertati.

II. Cæterùm pro Sigiſmundo nitebatur cum magno Zamoſcio Anna Regina Poloniæ, Stephano marito nuper viduata. Cujus ſorore Catharinâ, Sueciæ Regi nuptâ, natus erat Sigiſmundus. Reginam & Zamoſcium clientum ingens numerus, ſed Jagelloniæ inprimis domûs reverentia oblataq; militi adverſus competitorum potentiam, pecunia multùm juvabat. Et ſuper hæc, qui à Rege Sveciæ aderant Legati, magnifica ac ſpecioſa pollicebantur Ordinibus Poloniæ. Poſtquam ergò diu admodum, acriterq; concertatum eſſet ſententiis, conſenſusq; univerſorum fruſtra amplius quæri expe-

ctariq;

ctariq; cerneretur, à majore parte Sigiſmundus, præeunte Archiepiſcopo, renunciatus eſt: deſignatiq; ſtatim Martinus Lesniowolski Caſtellanus Podlachiæ & Joannes Bojanowski, qui Principem electum è Sueciâ adducerent in Poloniam. In adversâ Zborovianorum concione torpidius agebatur res, quia conviviorum iſtic ut-plurimùm feſtivitate, illiciendis retinendisq; clientibus, tempus extrahebátur. At ſimul ut intelligunt, cæteros, nullâ ipſorum habitâ ratione, Regem nominare auſos, extemplo non contradicere tantum iſtis incipiunt, ſed & ipſi candidatum ſuum Maximilianum prævio Jacobo Voronecio Epiſcopo Kiovienſi, promulgant: inq; templo Bernardinorum, ſacra faciente Radzivillio Cardinale, ſolemnem hymnum canunt. Mox & Legati ad Archi-Ducem electum deſignantur, Epiſcopus Kiovienſis, Joannes Sborovius Caſtellanus Gneſnenſis, & Alexander Prunſcius. Erat jam in viciniâ Maximilianus. Quippe Olomucii in Moraviâ agebat, eventum ſpeculans Electionis. Sigiſmundus verò ultra mare, & iniquo navigationibus autumno,

quærendus erat. Eò intentiùs, qui hunc elegerant, Zamoſcio Cracoviæ adverſus Auſtriacos muniendæ curam, demandât. Qui ſine morâ per medias adverſariorum ſtationes, quarum excubitores ſomno ex crapulâ graves, exprobrandæ ignaviæ, flagris excipi juſſit, domum primùm, inde Cracoviam properat, ubi jam interea amici ejus, Andreas Tenczynius Palatinus, & Nicolaus ZebrzidoviusArcis præfectus, avertendis Archi-Ducis conatibus diligenter invigilabant. Dum autem Zamoſcius oppido ſuo, quod recens conditum, cognomine ſuo & Academiâ, multisq; aliis ornamentis celebre effecerat, egrederetur, pubes Academica, forte tum in campo proximo ludicra exercens, Aquilam cepit, vivi ſerpentis implexam ſpiris. Quod in omen Aquilæ Polonæ de ſerpentibus triumphaturæ raptum eſt.

Sigiſmundus à patre, multa adhuc cāuſante, tardiuſculè dimiſſus, cum denique exeunte Septembri, * in Portum Gedanenſem appuliſſet, iſtic ab Hieronymo Rozrazevio Vladislavienſi, Alberto Barano-

* 1587.

ranovio Premiſlienſi Epiſcopo, eodemq; juxta Regni Vice-Cancellario aliisq; plurimis Senatoribus ex eptus eſt. Eidem ipſis Calend. Octobr., in verba, ab Ordinibus præſcripta, juranti, Electionis diploma, in Monaſterii Olivenſis templo, traditum. Inde Cracoviam properatum. Quam tum jam cum exercitu ſuggreſſus Maximilianus, omni vi oppugnare cœperat, non ſine labore & periculo inſultûs ejus ſuſtinente Zamoſcio, qui caſtris ad Clepardiam poſitis Urbem tutabatur. Dolo aliquando in ſuburbii partem, cùi Coriariorum frequentia nomen fecit, ſubrepſerat hoſtis, corruptis, qui iſtic habitabant, Germanis. Sed fraude intellectâ, Zamoſcius ſubire paſſus eſt militem hoſtilem, mox locum ſuo milite & ſimul igne accenſo circumdedit, quo unà cum doli ſtructoribus ſuburbium univerſum, atq; in eo Carmelitarum Monaſterium deflagravit. Poſtea prælio experiri viſum eſt Maximiliano, * idq; antequam Sigiſmundi adventu novum robur & animus major Zamoſcianis accederet. Sed primâ mox haſtato-

 rum

* 25 Novembr.

rum acie Cataphractis ſubmotis, reliquæ Germanorum copiæ, relictis impedimentis, amiſſisq; ſignis compluribus, ceſsêre campo. Paucis poſt diebus Sigiſmundus inter victrices Polonorum Aquilas & triumphorum ſolennia, Cracoviam jam liberam ab hoſte, ingreſſus eſt. Ubi illum primò Laurentius Goslicius Epiſcopus Camenecenſis, eruditæ eloquentiæ vir, cum procerum Nobiliumque turbâ, in alterâ verò Urbis parte Zamoſcius Dux copiarum excepit. Conſummatis primæ lætitiæ feſtivitatibus, in ſeria mox, atq; etiam diſſidia deventum eſt. Nam cùm de conditionibus agi cœptum foret, Eſtonia, provincia Livoniæ contermina, multæ altercationis dedit materiem. Illam quippe ex pacto ſibi à Suecis reſtitui volebant Poloni: id contrà à Rege ſuo promiſſum negabant Legati Suecici, quorum Princeps erat Ericus Sparre Pro-Cancellarius. Eoque erupit diſceptatio, ut ipſam Electionem Sigiſmundi prope irritam redderet, irritamq; ſe eam malle diceret Sigiſmundus, quàm tali lege Regnum ſuſcipere. At tandem metu Maximiliani, in proximo adhuc agentis, &

occaſionibus intenti, rem hanc integram tantiſper relinquere viſum eſt, donec Sigiſmundus, rerum aliquando in Sueciâ, poſt Patrem, potitus, de Eſtoniâ quoque liberiùs poſſet ſtatuere. Re hâc pro neceſſitate magis temporis, quàm ex votò Polonorum compoſitâ, ſolenniter demum ab Archiepiſcopo Karnkovio * inauguratus eſt Sigiſmundus. Eiq; poſtea Sacramentum dixit Senatus univerſus: nec non die ſequenti Magiſtratus Cracovienſis.]

IV. Sed donec in Poloniâ Maximilianus eſſet, non ſceptri accepti Rex, nec dati Polonia ſecura eſſe poterat. Illius itaq; propulſandi cura demandatur Zamoſcio. * Qui Sborovios æmulos ſuos, in Archi-Duce perſecuturus; tantò alacrius ſuſcipiebat provinciam. Et auxerant ei animum novæ trium millium Equitum ſuppetiæ, recens àBalthaſaroBattoreo affine ſuo ex Ungariâ adductæ. Sine morâ itaq; movet in hoſtem. Quem ubi in Sileſiam interim receſſiſſe intelligeret, iſtuc quoq; ſequi ſtatuit. Hic verò

* 27 Decembr. Anno 1587.
* 1588.

ſecuriùs jam agebat Archi-Dux, quod & in ſuo ſolo eſſet, & copiis, bellicóq; inſtrumento longè ſuperare videretur Zamoſcium, auſumq; hunc fines Sileſiæ ingredi, non arcebat, quo potuiſſet, tranſitu, eò illuſtriorem ſcilicet de tam temerariis Polonis victoriam ſibi pollicens. Tandem, 25 Jan. ad Byczynam, olim ob Epiſcopalem ſedem, antequam ea Uratislaviam deferretur, celebre oppidum Sileſiæ, educto utrinq; exercitu, concurſum eſt. Ubi initio prælii Coſacorum turmæ, quas in Germanos Cataphractos emiſerat Zamoſcius, repulſæ ſunt: &Stanislaus Stadnicius in dextrumZamoſciani exercitus cornu invectus, ſtrenuè rem agere cœpit. Tandem tamen hic à Stanislao Zolkievio, cum ſuis fortiter obſiſtente, repreſſus fuit. In ſiniſtro quoque cornu non leviter aliquandiu laboratum eſt: donec Stanislaus Penkoslavius Sendomirienſis, & Alexander KoniecpolsciusVieluniæ Præfectus gemino haſtatorum ſuorum incurſu, Germanorum legiones perrupêre. Hinc cùm ad gladios deventum eſſet, iis promptior longè miles Polonicus non parvam ſtragem in exercitu hoſtili

ſtili edidit. Unde orta confuſio, ut nullà jam Ducum imperia audirentur. Quod eminus videntes Ungari, quos Maximilianus conduxerat, fugam & ipſi cæperũt circumſpicere. Maximilianus prælii ex propinquo ſpectator & ex tali exercitûs fortunâ, incolumitati ſuæ metuens, cum elabendi alia non pateret via, Byczynam refugit. Quò cum Zamoſcium ſequi videret, miſſo caduceatore, eum violatæ tali acceſſu & provinciæ & amicitiæ Cæſareanæ minaciter admonet. Sed nihil hæc moratus Zamoſcius, & ne tridui quidem inducias petenti permittens, machinis bellicis, quas poſt prælium Archi-Duci eripuerat, admotis, quatere cœpit Oppidi mœnia, atrocisſima quæq; ſe non dedentibus interminatus. Miſſis itaq; Conſiliariis de libertate ſuâ paciſci orditur Archi-Dux, aut ſi ea negaretur, ut Byczynæ ſaltem cuſtodiretur, poſtulat. Verùm nuſquam ſecuriùs tantum hoſtẽ, quàm in Poloniâ ſe habiturum Zamoſcius putabat. Tandem itaq; poſt multas cunctationes, ſpontè exeuntem honorâ oratione veneratus, in tentorium ſuum manu duxit. Capti tum ſimul ſunt Vo-

ronecins Epiſcopus Kiovienſis, Andreas Sborovius Mareſchalcus Curiæ, Comes Gorcanus, AlexanderDuxPrunski, & alii non pauci. Captivos Cracoviæ noluit oſtentari Zamoſcius, verecundiæ Archi-Ducis conſulens. Itaq; hunc, flexo alio itinere, Crasnoſtaviam, Lublino non procul diſtans Oppidum, deduxit; Poloſis, quos ſimul ceperat, ad ſua dimiſſis. Difficilis quippe tantorum virorum inter tot eorum cognatos & clientes, Zamoſcii verò inimicos, cuſtodia fuiſſet. Et quod ratio flagitabat, malebat gratiæ datum videri. Varia mox liberandi Archi-Ducis conſilia inita ſunt. Nam & Sboroviani, effracto arcis, in quâ cuſtodiebatur, pariete, noctu illum educere ſtuduêre, & Cæſar per Hyppolitum Aldobrandinum Pontificis Legatum, bonis conditionibus Regis Procerumq; animos ſolicitabat. Sed Sborovianorum dolũ magni Viri Marci Sobieſcii, quiRegni vexillifer & cuſtodiæ capti Principis præfectꝰ erat, vigilantia eluſit: Aldobrandini ſolicitationes in futura Regni Comitia dilatæ ſunt.

V. In-

V. Ineunte Anno milleſimo quinquaſimo octogeſimo nono, Comitia Varſaviæ habita ſunt. * In quibus jam non Pontificis tantum, ſed Imperatoris, aliorumq; Principum Legatis connitentibus, dimisſio Archi-Ducis, ſimulq; injuriarum inter Auſtriacos & Polonos oblivio, necnon antiquorum fœderum redintegratio ſancita eſt: parariâ utrinq; utilitate amicitiam ſuadente. Sed jam porro Proceribus quoq; & Nobilibus Polonis, Archi-Ducem ſecutis, veniam Rex dedit, novi ſceptri in populo, ſeveritatis impatiente, egregio ſtabilimento. Uni Andreæ Sborovio Mareſchalci adempta dignitas, & Stanislao Przyemſcio data eſt. Maximilianum verò, poſtquam à Rege Craſnoſtaviam profecto, comiter viſitatus eſſet, tandem Goslicius EpiſcopusCamenecenenſis & Nicolaus Zebrzidovius Præfectus Cracovienſis in fines Sileſiæ deduxêre. Ubi à Melchiore Redero copiarum Cæſareanarum Duce exceptus, in implendis quibuſdam conditionibus difficiliorem ſe præbuit Polonis. Sed Rudolphus Imperator fidem, quam pro captivo

* 1589.

ptivo Fratre juratus interpoſuerat, amicitiamq; Polonorum intemeratam ſervavit, nec eam à Fratre, etſi ad ſervanda promiſſa tardiore, violari paſſus eſt. In iiſdem Comitiis allata belli à Tartaris & Turcis imminentis fama fidem non reperit, atq; inde nec in tributa, belli nervum, conſenſit Ordo Nobilium. Eò gravius mox ab utroq; eo hoſte periculum fuit imparatis. Nam non Tartari tantùm Ruſſiæ fines longè latèq; depopulati ſunt, ſed & Baſſa, Rumeliæ Præfectus, Imperatoris ſui juſſu, Tyræ ripis inſidens, grande bellum minabatur Poloniæ. Zamoſcius magis nominis ſui magnitudine, quàm exercitu, quem minutum habebat, ſed ſimul quoq; paciſcendo, hoſtem detinuit, cumq; Coſacos ab invaſione ditionum Turcicarum abſtinere, & mox Legatum Polonicum, pacis causâ, apud Imperatorem fore recepiſſet, rediit ad ſuos Baſſa.

VI. Sigiſmundus interim Revaliam abierat, à Johanne Patre iſtuc invitatus ad colloquium. Quod quia ſecretiùs ſubinde habebatur, Polonis ſolicitis plerumq; libertatis ſuæ cuſtodibus variarū

ſuſpicio-

ſuſpicionum occaſionem peperit. Quas aſperavit poſtea Patris, filium in Sueciam ſecum vehere volentis obſtinatio, ægrè demum maximis Procerum, qui Regem deduxerant, obteſtationibus evicta, ut cederet. Muſſabat illicò fama, id molitum Sueciæ Regem, ut, ubi filium ſecum abduxiſſet, à nutu & arbitrio ipſius jura è Sueciâ peterent Poloni: ac, etiamſi maneret in Poloniâ Sigiſmundus, „ inſuper tamen occultum cum Auſtria- „ cis agitari fœdus. Quippe Auſtriacam „ ducturum Regem, hujusq; viciſſim So- „ rorem Annam Erneſto Archi-Duci nu- „ pturam. Deniq; vectigalia Pruſſiæ & „ Livoniæ, nec non argenti Summam in- „ gentem ſibi pactum Sigiſmundum, ei- „ dem Erneſto Regnum velle addicere. „ Hæc ſuſpicionum ſermonumq; ſiniſtra „ non extinxit, ſed interpellavit belli Tur- „ cici metus. Quippe redux Conſtanti- „ nopoli Nicolaus Cizevius, Turcicum „ Imperatorem pacem cum Polonis nol- „ le, retulerat. Itaq; Comitia iterum in- „ dici placuit. * In quibus cùm ingens „ pecuniæ ſumma in tantum bellum neceſ-

ſaria

* 1590.

ſaria judicata, adeoq; præter uſitatas agrarias, in ſingula capita cenſus conſtitutus eſſet, inſolentiam tributi ægrè alii ferentes, nova moliri cœpêre. Zamoſcii præcipuè æmuli, malè ſopitum odium ſubinde iterum promentes, ab illo Turcici belli rumores ſpargi, & in privatæ potiùs quàm publicæ potentiæ ſtabilimentum, tantas pecunias corradi, paſſim in congreſſibus vociferantur minabundi. Atq; his ipſe etiam Regni Primas Karnkovius acceſſit, nuper Gorcano Comiti reconciliatus, & Zamoſcii autoritati civilem modum egredi viſæ, novos cum aliis obices ponere quærens. Nunc itaq; acuendis popularibus odiis, ex tributis, re in vulgus exosâ, arripitur occaſio. Et eo illico plurimos Procerum Nobiliumq; ad Conventum, Rege abſente, pertraxit Primas, quem in oppido, Kolo, authoritate Archiepiſcopali habuit. In eo de circumſcribenda Ducis exercituum autoritate multa deliberata. Inter alia viſum inprimis utile, ut is inpoſterum ad Regni fines excubet cum exercitu, Electioni Regum ne adſit, aut ſi vocetur, ut absq; Comitatu militari veniat, ſummùm

triginta

triginta familiaribus comitatus. Legatos quoq; nec mittat ad exteros, nec miſſos recipiat. Etiam manubiarum facta mentio: quas Zamoſcius ex Byczynenſi victoria ſibi retinuerit, cum Regi & Reip. deberentur. Jactantius hæc inter æmulos Zamoſcii, abſente ipſo, agitata & accepta vim tamen non habuère, virtute Zamoſcii diſcutiente omnes invidiæ nebulas. Jure virum hunc Scipioni Africano contuleris, quem ſimilibus ferè criminationibus olim iniquitas æmulorum invaſit. Sed ille ſilentio & voluntario ſeceſſu ultus eſt adverſarios. Hic cauſam innocentiæ ſuæ minimè deſerens ad confeſſionem injuriæ inimicos coëgit. Nam & ille ipſe conventus, in quo fama viri vapulaverat, pro illegitimo pronunciatus, & quicquid in eo actum, accedente Zamoſcio, evanuit.

VII. Sub finem autem anni indicta ſunt autoritate Regia Varſaviam Comitia, quæ tam Ordinum Polonicorum frequentia, quam exterorum Principum Legatis multùm celebria fuêre. A Rudolpho Imperatore Epiſcopus Vratislavienſis adfuit, qui abdicationem Maximiliani, tan-

tanquam ſevera nimis lege & Auſtriacis inhonorâ factam, mitigari poſtulavit. Reginæ Anglicæ Legatus, Mercatorum ſuæ gentis ſocietati ſedem, quam Elbingæ figere decreviſſent, autoritate publicâ firmari ac ratam haberi quæſivit. Nec difficiles reperit Ordines, quia & res ipſa non ingrata, & Regina benè merita videbatur dePoloniâ: quippe cujus Orator nuper Conſtantinopoli, in pace cumTurcis ſtabiliendâ, Legatos Polonicos gnaviter juviſſet. Unde ut belli, ita tributorum quæ adeò immodica nuper poſtulata erant,remiſſa neceſſitas animos quoq; Ordinum, onerum impatientiâ in ſequiora antè conſilia compulſos, delinivit. Et reconciliatus Zamoſcio Archi-Epiſcopus, ea, quæ in Conventu Kolenſi nuper acta erant * paſſus facilè eſt ſilentio improbari, poſtquam ea pluribus jam diſplicere intellexiſſet: Contrà verò etiam Chriſtophorus Sborovius, quem Stephanus Rex proſcripſerat, honori reſtitutus eſt, ſed eâ lege,ut viginti adhuc annisPoloniâ abſtineret. Nempe ingenium viri metuebatur, quod id,per ſe acre, & tot improſperis irritatum, nihil mite adhuc

* 1591.

ſpirare

ſpirare videretur. Cæterum in Aulâ magna tùm rerum mutatio ſecuta. Cùm enim Regi ſederet, propiore nexu Auſtriacos ſibi illigare, ſimul (ut illuſtris ſcriptor Piaſecius refert) veſtigatum illicò eſt, quà ab intimioribus Aulæ negotiis amici Zamoſcii removerentur. Horum enim maximâ autoritate arctius conſtringi Regia libertas; & ineunda cum Auſtriacis affinitas, impediri videbatur. Primò itaq; Pro-Cancellarius Baranovius ad Epiſcopatum Plocenſem promotus eſt; ſpecie honoris, ſed reverà ideò, ut longiùs à Conſiliis abeſſet. Neq; enim adire Epiſcopatum hunc, niſi Cancellarii munere depoſito, poterat. Ei ſucceſſor datus Joannes Tarnovius, conſilio inprimis Alberti Ducis Radzivillii, qui Lithuaniæ Mareſchalcus, tum verò in aulâ continuus, & præ aliis gratioſus erat. Hi autem ambo minùs favebant Zamoſcio. Nec multo poſt gratia quoq; Regis Martinus Leſnovolſcius Caſtellanus Podlachiæ, intimus hactenus conſiliorum Regiorum arbiter, excidit: nullâ manifeſtâ Viri culpâ, ſed ſolitâ inſtabilitate potentiæ, alienâ vi nixâ. Viſus eſt Zamoſcio addictior,

ctior, moroſisq; adeò Aulæ Magiſtris annumerabatur ab iis, qui aures Regias ſoli poſſidere cupiebant. His obicibus remotis, tantò acriùs matrimonium cum Auſtriacâ, Caroli Archi-Ducis filiâ, agitari cœpit. Et quia id Zamoſcio minus probari crederetur, maturari rem placuit, antequam robur acciperent conſilia, quæ à tanto & tot alios tracturo Senatore ſtrui poſſent. Nam & eo fine Andrzejoviæ capita contulerant quidam cum Zamoſcio Senatores, Nobiliumq; non pauci; ubi pleriq; in itinere intercipiendam Regiam ſponſam, alii comitiorum autoritate intercedendum matrimonio cenſuere. Sed Sponſa omnium opinione citiùs adducta, & ſine mora Cracoviæ coronata, * nuptiis magna ſolennitate celebratis, ſpes ac conatûs adverſariorum omnes fruſtravit.

VIII. Cæterùm ducta citra multorum conſenſum Anna Conjux, non ſuâ, ſed æmulorum culpâ, infeſta Regi Comitia reddidit. Ad ea enim animis plurimùm aſperatis plurimi acceſsêre. Audaciores hos faciebat autoritas Zamoſcii, qui præci-

* 1592.

præcipuus matrimonii Regii impugnator, atq; inde publici egregii contra Regem vindex apud multitudiné audiebat. Atq; ille equidem his temporibus è re Polonorum eſſe credebat, potentiam Auſtriacam arceri à Polonia: atq; ipſa etiam matrimonia domûs illius ſuſpecta habebat: accedente inprimis metu privato, ne adductæ inde Reginæ poteſtatem nanciſcerentur ulciſcendi ea, quæ contra Maximilianum ipſe geſſerat: ignarus nimirùm, quantam illæ famam innocentiæ & benignitatis ſibi in Regno hoc conciliaturæ eſſent. Sed tum acriter in arcana Regis conſilia inquiſitum, & quæcunque cum Aula Cæſarea per literas nunciosq; ſecretos agitata dicebantur, cum curâ excuſſa ſunt, Lesnovolscio inprimis nuper juventæ Regiæ præcipuo cuſtode, nunc poſt abitum ex Aula, iras, & quidquid adverſum Regi ſciret, avidè promente. Rex omnium ſequiorum machinationum inſcium ſe affirmabat, & literas, quæ proferebantur ad Erneſtum Auſtriacum ſcriptæ, à falſaria manu profectas eſſe oſtendebat. Itaq; multi dies inter concertationes acerbiſſimas extracti ſunt.

cti ſunt. Quia partes Principis non priſtini tantum ejus amici & fautores, inter quos erant Radzivillius & Rozrazevius Epiſcopus Vladislavienſis, ſed multi quoque alii, qui Maximiliano contra Regem faverant, ut Zamoſcio jam contrarii eſſent, tuebantur. Tandem tamen, annitente Regni Primate, publicæ pacis bono induci ſe paſſus Rex eſt, ut plus, quàm feciſſe ſe crederet, factum fateretur, promitteretq; ſe nec de ſucceſſore, Republ. invitâ, cogitaturum, nec in Succiam iturum, niſi datâ Ordinibus de reditu cautione idoneâ Sub hoc tempus Januſzium Ducem Oſtrogium ex Palatino Voliniæ, Caſtellanum Cracovienſem Rex fecit, Virum generis ſplendore, & opibus præpollentem, nuperq, Coſacorum, qui ductore Coſinio, infeſta Ruſſiæ arma intulerant, victorem. Qua ex victoria non pauca Coſacorum vexilla Cracoviam deportata leniêre nonnihil invidiam, quam collata ei princeps iſta Regni dignitas conciverat: cum non unus Procerum eam aut ipſe ambiiſſet, aut ſaltem minus potenti datam mallet. Adeò iniquam ſæpè fortunam ipſa etiam beneficia experi-

peri-

periuntur, ut cum vix unum devinciant, offendant ſubinde plurimos, certè irritet æmulos, qui alienum honorem ſui diminutionem arbitrantur.

IX. Secuta paulò poſt Joannis Patris in Sueciâ mors novis curis Regem implicuit. Longiori & difficili itinere Regni à Patre relicti adeunda erat hæreditas; nec Regi, niſi conſultis Ordinibus, & rebus benè ordinatis, abeundum è Polonia videbatur. Itaq; Comitia Menſe Majo, Varſaviæ habita. Julio exeunte, iter Rex ingreſſus, ſecundo Viſtula, Pruſſiæ Urbes, magno Procerum comitatu, tranſiit. Thorunii & Elbingæ templa primaria Romanæ Eccleſiæ ritibus reſtituit. Gedani idem metuebatur. Sed erant qui Zelum Religionis cohibendum Regi eſſe ſuaderent, præſertim in Sueciam ituro, ubi eorundem ſacrorum hominibus idem metus occaſionem turbarum præbere poſſet. Interim in Urbe, quid furentis populi multitudo poſſit, obortus tum caſu tumultus oſtendit. Cùm enim bajulus quidam à Polono pedite, quem ille onus ferens incautiùs fortè tetigerat, ſtrictâ frameâ graviter percuſſus eſſet, ad injuriam

riam ſocii primò concurrere bajulorum turba, mox & vicinior plebes cœpit. Polonis viciſſim Polono quoq; opem ferentibus, commotus univerſus populus, Polonos omnes, quotquot ſeſe offerrent, armis correptis impetit, & recedentes, in ipſis quoq; ædibus, perſequitur. Neque hoſpitium Regium Majeſtas ita defendere potuit, quin globi aliquot, per feneſtras illati cubiculo, Regem Reginamq; perterruerint. Stabant ad portas magno numero Satellites Procerum Regiſque, ſtrepitu armorum conciti, & Heris ſuis ſuccurrere quærentes. Sed penſili ponte ingredi Urbem prohibebantur, non in remedium alioquin tumultûs, ſed irritamentum potius adfuturi. Nam paucos illos, intra Urbem cum populo certare auſos, (cum ex iis non multi cecidiſſent, plures vulnerati utrinq; eſſent,) faciliùs mitigavit ac turbæ ſubtraxit Kraſicius, Mareſchalci tum abſentis vices adminiſtrans. Magiſtratus ægriùs populum compeſcuit: tametſi, ubi toto biduo in cauſam tumultûs, portis Civitatis interim clauſis, inquireretur, alia reperiri non potuit, quàm bajuli illa cum Polono

fortui-

fortuita contentio. Nec is, qui auſu nefario domum Regiam violaverat, quantumvis magnâ induſtriâ & non modica indici propoſito præmio quæreretur, inventus eſt. Sed Rex negotio hoc ad ſuum è Suecia reditum dilato, navem medio Septembri ingreſſus, ſolvit de littore. Altero ab egreſſu die oborta ex Aquilone tempeſtas claſſem diſpulit, Rex ipſe in Helam, Gedanenſium promontorium rejectus, toto iſtic octiduo hæſit, donec naves per mare dilapſæ (erant verò 34 grandiores, novem triremes) denuò congregarentur. Ubi coierant, ingreſſus denuò mare Rex, Reginâ & Annâ Sorore, Tarnovio item Vice-Cancellario Polonico, aliisq; comitatus, ſecundiore jam vento, Sueciæ littora, multis ſcopulorum anfractibus confragoſa 27 Septembr. attigit. Ubi cum aliquot diebus cæteras naves expectaſſet, tandem Stockholmiam progreſſus eſt.

X. Iſtic ſolenni Procerum pompâ ut legitimus Patris ſui ſucceſſor & hæres exceptus eſt. Sed quia Auguſtana Confeſſio ab Avo ejus Guſtavo introducta, ibidem ita invaluerat, ut pauci jam di-

verſum ſentientes ſupereſſent, ea res multis difficultatibus Regem circumdedit. Quippe ille in maternâ Religione educatus, ejuſdem porrò & tuendæ & propagandæ acrius ſtudium multis dudum, nec obſcuris ſpeciminibus, oſtenderat. Inde Suecis plerisq;, præſertim Eccleſiaſticis, & vulgo jam dudum formidatus, cùm in Sueciam è Poloniâ rediiſſet, malè grato Comitatu exaſperavit animos. Nam & Malaſpinam Nuncium Pontificis, & Theologos alios ſecum adduxerat. Qui in provehendâ Religione fervidi, primarium Stockholmiæ templum occupare protenus tentavêre. Et primario Auguſtanæ Confeſſionis miniſtro, quod Regium concionatorem de ſuggeſtu refellisſet, concionandi poteſtate à Rege interdictum ferunt. Cumq; poſtea, in Muſici Regii funere, Auguſtanus Concionator alteri diverſorum ſacrorum preſbytero ſuggeſtu cedere nollet, vi inde ejectus, vociferando & opem populi implorando, ingentem tumultum concivit, qui etſi tandem non ſine labore compoſitus eſt, magnos tamen in animis reliquit aculeos; cum inprimis non deeſſent, qui

talibus

talibus turbis in rem ſuam uterentur. Eò certè intentius Religioni ſuæ cautum voluêre Ordines, prius quàm diademate Regem evincirent. Et iidem, ante Sigiſmundi in Sueciam ingreſſum, habito Upſaliæ conventu, ſolius Auguſtanæ confeſſionis libertatem in Regno ſanxerant, ipſamq; Regis inaugurationem ab ejusdem Confeſſionis Archiepiſcopo Abrahamo Andreæ fieri cupiebant, idque eò obnixiùs, poſtquam Regem id abnuere viderent, qui à Nuncio Pontificis inaugurari captabat. Diu & acri utrinque concertatione trahebatur res, donec Rex, immotos Ordinum animos, et nullam, niſi annueret ſpem Regni adeundi relictam ſibi videns, tandem præter alia dudum uſitata Regni jura, Auguſtanæ inprimis Religionis uſum ac libertatem diplomate confirmaret: addito inſuper, ſe nullis Eccleſiis vel Scholis ei confeſſioni contrariis impedimentum ullo modo afferri permiſſurum: Nec alios, niſi ei Confeſſioni addictos, officiis Eccleſiaſticis, vel publicis, admoturum: cæteris extra munia publica, communi Sueciæ jure, quietè juſſis uti fruiq;. Priſcæ juramenti

formulæ hæc inſuper poſtea addicta, conſervaturum ſe Regni ditiones, ne juris fiant alieni, ex proventibus Regiis victurum, nec novis oneribus gravaturum ſubditos: deniq; Regnum ex Caroli Ducis tum Sudermanniæ, Patrui ſui, & ſimul Senatus Suecici conſilio gubernaturum. Jurejurando præſtito viciſſimq; accepto, ductum defuncti Regi Joannis funus, & cadaver in templo Upſalienſi ſepultũ eſt. Ibidemq; poſtea novo Regi Reginæq; ab Archiepiſcopo Abrahamo Andreæ, ritu antiquo, diadema impoſitum. Inde habitis Comitiis, de communi conſenſu Ordinum ratio præſcripta eſt, ſecundum quam, Rege abſente, Regni munia adminiſtranda eſſent à Carolo Patruo & Senatu. Erico Comiti Braheo antiquæ Religionis retinentiſſimo Senatori arcis Stockhelmianæ, inq; eâ depoſitorum Regni inſignium ſcriptorumq; arcanorum cuſtodiam Rex demandat, non ſine multorum invidiâ ac murmure, qui publica Regni munera non niſi Auguſtanæ Confeſſionis hominibus ex pacto deberi pertendebant.

XI. Po-

XI. Poſtea compoſitis ad iter rebus in Poloniā Rex rediit, quam & ipſam tranquillam reperit, niſi quod vicinæ Ungariæ motibus aliquantum ſolicitabatur. Illam enim Turcæ armis undique vexabant, Iaurino aliisq; arcibus atq; oppidis occupatis. Et Turcis auxilium laturi Tartari, Ruſſiam Pocuciamq; feſtinatis itineribus percurrerant. Imperator Rudolphus ut Ottomanicam potentiam, in Ungariâ magis magisq; valeſcentem, tanto validius refringere poſſet, Principum Chriſtianorum, inprimis verò Regni Polonici opem imploravit. Atq; eâ ſuper re aliquoties, in publicis Comitiis, deliberavêre Poloniæ Ordines. Tardiùs procedente negotio, Zamoſcius, in Moldaviâ præter opinionem cum Tartaris committitur. Provinciæ iſti Palatinus Tranſylvaniæ nuper ſuo arbitratu, ſed majoris autoritatis auſpicia, & Chriſtianitatis commodum prætexens, Stephanum Radulum impoſuerat. Zamoſcius antiquum jus ſui Regis vindicaturus, immiſſo cum validâ manu Jeremiâ Mohilâ, Radulum ejicit, venientesq; deinde in Raduli vindicias Tartarorum ingentes copias

pias memorabili clade afficit, atq; in leges, quas Victor volebat, adigit. Paulò poſt etiam Rosvanus reſtituendo Radulo ſubmiſſus à Tranſylvano, poſt acrem pugnam, capitur, & palo transfixus, vitam miſerè finit. Sub ipſa autem iſtorum in finibus Regni motuum initia, Regem Regiamque omnem felix Reginæ partus exhilaravit. Filium enim illa enixa eſt, cui *Vladislai Sigiſmundi* nomen datum. Quæ partum anteceſſit nox, fortuito arcis incendio illuſtris, variorum ominum anſam ingeniis dedit. Pars verò palatii, quæ conflagraverat, ex ruinâ ſplendidior, ſumptu Regio, ſurrexit, totaq; tecta eſt cupro; juvante Regiam Magnificentiam Georgii Radzivillii Cardinalis, ejuſdemq; Epiſcopi Cracovienſis liberalitate, cui fodinæ in Kielcenſi agro recens repertæ, metalli iſtius vim luculentam attulerant. Hoc quoq; tempore, quibusdam pacis publicæ cupidis hominib9 ſtudium inceſſit, ſacro nexu Ruſſiam arctiùs Poloniæ innectendi. Nam etſi ea Provincia multis jam ſeculis, iiſdem cum Regno juribus gauderet, ſubindè tamen hoctenus ob ſacrorum diverſitatem (nam

pleriq;

eriq; incolæ Græcæ Eccleſiæ ritus ſe-
uuntur) in turbas prona, aut turbato-
ɔus opportuna fuit. Itaq; ſub idem re-
men ſacrorum redigere placuit popu-
m, in dogmatibus alioquin à Romanâ
cleſiâ ſi diſſidentes ſe mutuò capere
ſſint aut velint, vix diſſonum. Quâ in
jam ante nonnulli laboraverant, ve-
m nunc duo inprimis Ruthenorum E-
ſcopi, Hyppatius Pociey Vlodimirien-
, & Cyrillus Terlecki Luceorienſis An-
tes, præivêre cæteris. Qui Romam
ofecti, pronisque iſtic animis ſuſcepti
nt à Pontifice & Cardinalibus. Sed
lem domum reverſi, plures, quàm un-
am antè ſperaſſent, adverſos ſibi habu-
ınt. Palatinum inprimisKiovienſem
ıcem Oſtrogiæ, qui quod conſilii iſtius
n fuiſſet caput, ut eſſe debuiſſe videba-
, ejuſdem inimicus ac deſtructor fuit.
rum tantæ opulentiæ & authoritatis
ile ſequentibus aliis, præſertim ex Sa-
dotibus, literarum utplurimùm exper-
ıs; tum& cæterâ plebe, quæ ejuſmodi
ligionum conſociationes quò minus
elligit, hoc magis abhorrere ſolet. Ex
c utiq; fonte, per ſe ſaluberrimo, ama-
 ra illa

ra illa deinceps profluxêre odia, & tandem bella, quibus non Ruſſia ſolùm, ſed univerſa Polonia atrociſſimè concuſſa documentum dedit poſteris, quàm fœdo artificio Duces rebellionum, obtentu Religionis, ad nefaria molimina ſua abuti ſoleant: & quàm plerumq; ſub pio fidei nomine infidelitas impiiſſime graſſetur.

XII. Turcarum potentia in Ungariâ magis magisq; Auſtriacis gravis reddebatur. Unde iſti auxilia undiq; circumſpicientes, in Poloniam quoq; denuò mittunt Legatos. Et ibidem cauſam eorum acerrimè agebat miſſus à Pontifice Cardinalis Cajetanus. Sed Polonis non ſatis tuta videbatur armorum ſocietas, quæ cum Imperatore & Pontifice iniretur. Quippe quorum ut imperia, ſic pacta morte ipſorum terminentur, nec ſucceſſores, niſi ultrò volentes, obligent. Ne itaq, tali caſu in ſolam Poloniam potentiæ Turcicæ moles incumberet, ipſos quoque Germaniæ Ordines eidem Societati, fide mutuò datâ, innecti volebant Ordines. Sed cum de Principum Germanorum conſenſu non conſtaret, imò potius jure dubitari poſſet, irrita fuit iſta ſocie-

tatis negociatio. Cardinali quidem fruſtratam operam ſuam ægriùs ferente, ſed non minus quoq; admirante liberalem ſagacemq; Polonorum indolem præcipuè Cancellariorum, Zamoſcii & Tarnovii, nec non Goslicii, Epiſcopi Premislienſis, qui meditatiſſimis ipſius orationibus extemporaneâ facundiâ ſubinde reſpondebant. Sub hoc quoq; tempus Coſacorum in Ruſſiâ repreſſa petulantia eſt. Qui ſuis in Pontum Euxinum & adſitas ditiones excurſibus Turcæ moleſti, eo modo pacem quoq; Poloniæ cum Turcis initã, ſubinde vellicabant. Cumq; eo nomine coërcerentur à Polonis, frænum ægrè ferentes, quas in hoſtico quærere prohibebantur prædas, inter ſuos venabantur. Nunc Duce Nalewaikio homine plebejo, ſed impavidæ ferociæ, arma induerant. At eosdem aliquandiu fortunam non inproſperam expertos, tandem Stanislaus Zolkievius Campiductor in anguſtiis deprehendit, & ad deditionem adegit. Dux rebellionis Nalewaiko, cum ſociis, ſcelus ſuum, Varſaviæ, capitis ſupplicio luit.

XIII. In Sueciâ Pro-Rex Carolus procerum multorum & vulgi potiſſimùm ſtudiis paulatim provehebatur ad ſceptrum; juvante res ejus receptæ illic noviter Religionis Zelotum Sigiſmundi & abſentiâ & lentiore ad obn tendum genio. Primorum contrà qui Sigiſmundi partes acriter usq; tueri iſtic ſtuderent, indies magis & authoritas & vires languеſcebant. Neq; hi, quantumvis Regis jus & interdicta identidem objectantes, prohibere potuerunt, quò minùs Vaſtenis primùm, mox Sudercopiæ, deniq; Abrogæ conventus, inſcio Rege, haberentur. In his Pro-Rex omnia Regis causâ ſe & velle & facere ajebat, munus etiam Vicarii Regii nonnunquam deponens. Eâ larvâ tegebatur ambitio, famam innocentiæ quærens, cum acerrimè noceret. Nam eandem poteſtatem mox tanto flagrantioribus clientum ſuorum & populi precibus obſecratus, majore autoritate reſumebat. Tandem Proceres, qui conventuum decretis ſubſcribere noluiſſent, pro turbatoribus habiti & proclamati ſunt. Unde aliqui ſeu promiſſis, ſeu minis, in partem validiorem trahi ſe

i ſe permiſêre, alii, dignitate & patriâ
oſthabitâ, aliò migrarunt. Inter eos
ricus Sparre poſt Nicolaum Guldenſter-
um, meritiſſimum ſenem, Regni Can-
ellarius, in Daniam; Comites Brahei,
uldenſternii, Nicolao Cancellario ge-
iti, cum aliis plurimis in Poloniam ſe-
eſsêre. Rex miſſis ſubinde nunciis, quæ
niſtra & ſibi adverſa ex Sueciâ accepis-
t, corrigere laborabat, cùm nihil pro-
ceret, Samuelem Laſcium tandem able-
at, offenſas Regias coram Regni Ordi-
ibus dignâ ſeveritate expoſiturum. Is
Sueciam ingreſſus, commodùm Proce-
es Regni Upſaliæ cum Carolo Princi-
e coactos reperit. Quippe qui iſtic Gu-
illæ Braheæ, Sigiſmundi Regis novercæ,
xequias pompâ ſolenni celebrabant. Ibi
aski, Regis nomine, per vim, & quaſi
bſolutâ dominandi, poteſtate à Pro-Re-
e acta, inprimis Calmariam, Aboam oc-
upatas, multaq; alia objicit Carolo: Re-
isq; porro adventum Ordinibus polli-
ens, claſſem ad littus Pruſſicum mitti ju-
et: Proſcriptis Regis miniſtris bona ſu-
, captivis libertatem & præfecturas red-
i mandat. Alia ad Regis brevi adfu-

turi cognitionem rejicit. Pro-Rex haud modicè offenſus, accuſationes omnes objecto Senatus atq; Ordinum conſenſu retundebat, ſine quo nihil ſe unquam feciſſe memorabat. Re itaq; nullâ effectâ Laſcius in Poloniam revertitur. Ubi cum in Comitiis, in quæ opportunè inciderat, à ſe in Sueciâ acta compertaque retuliſſet, conſilium Rex cepit in Sueciam abeundi, hocq; idem, datâ redeundi cautione idoneâ, Ordinibus Poloniæ probavit.

XIV. Ituro autem in Sueciam Regi ſuadebant Proceres atq; inprimis Zamoſcius, ut juſto exercitu inſtructus trajiceret. Neq; enim adultam jam Caroli potentiam autoritati inermi ceſſuram ajebant. Sed Rex Patruum, & quotquot iſtic ſibi adverſari viderentur, manſuetudine potiùs vinci poſſe autumabat. Et idem ſentiebant, qui ex Suecis Regi aderant. Duabus igitur tantum ſtipatus legionibus iisq; magis ad cuſtodiam corporis Regii, quàm ad bellum comparatis, iter Rex ingreditur. Unam peditum Ungarorum Venceslaus Bekeſius, alteram ex Germanis Joannes Veiker, Hildebrandus

us Kreitzius & Ferensbachius ducebant. Navibus, quas è Suecià fruſtra expectatas, aliunde Rex conduxerat Steno Banniecus præerat. Aliis vehebantur Petrus Tylicki nuper Joanni Tarnovio in Vice-Cancellarii munere ſuffectus, Georgius Dux Sbaravius Pinſcenſis Præfectus, Hieronymus Wolouitz, Lithuaniæ Notarius, Maximilianus Przerenbski, aliiq; aulici complures. Trajecto mari, Calmariæ Rex cum ſuis exſcendit: hincq; ſine morâ Samuelem Laſcium Stockholmiam præmittit, occupaturum Urbem & arcem, unde in cætera regimen. Ipſe ſecuturus Steckenbergam deflectit, Annæ Sororis videndæ causâ. Huc Carolus quoque Dux cum copiis ſuis contendit: quas dimittere juſſus, antequam Regem conveniret, id facturum ſe reſpondit, ſi Rex idem faceret. Parùm hic abfuit aliquoties, quin res veniret ad manûs. Et primùm quidem copiæ Carolinæ, quia angusto loco claudebantur, non difficulter opprimi poſſe videbantur Regiis: ægrèq; has Sigiſmundus ipſe continuit. Sed poſtea Carolus ſuos anguſtiis eductos ita admovit littori, ut mox Regios & claſſe ſuâ

ſuâ & commeatu excluderet. Ac tametſi, Linkopiæ, de pace utrinq; tractare deſignati Commiſſarii cæpiſſent, armis tamẽ propè Pontem Stangebrienſem concursũ eſt. Ubi Carolini ut numero ſic fortunâ præpollucre. Inde ad colloquium in campo Rex & Carolus Patruus progreſſi ſoli, mutuam factorum oblivionem paciſcuntur, controverſiis, quæ ſupereſſent, ad Comitia brevi inſtituenda rejectis.

XV. Deliberare deinde Rex cœpit, pergendumne ſibi in Sueciæ interiora esſet, tam parvâ militum manu. Neque enim augere exercitum facile erat, inter infenſos, & apparatu bellico prorſus deficiente. Carolo contra omnia prona: & major indies affluebat militum copia. Unde metus Regi, ne Stockholmiam delatus, ſui arbitrii eſſe deſineret. Triſtia quoq; omnia & ſibi & Regi timebant Sueci, Regem ſequentes, quos jam obſides ſibi dari volebat Carolus, ex arbitrio ſuo poſtea (ut ſuſpicio erat) de ipſis conſulturus. Hi itaq; ſuadebant Regi, mature ut in Pruſſiam rediret, minore & negotio & periculo iſtic, quæ conducerent, paraturus. Alii contra diſſerere:

Probro-

Probroſum Regi diſceſſum tam ſubitum, & bſentiam à Regno clientibus Regis, qui reſta- ent inter Suecos, acerbam periculoſamque, imis contra opportunam adverſæ partis con- liis fore. Spargi jam in vulgus, Regem udercopienſis & Abrogenſis, conventûs de- reta, adeoq; & Religionis libertatem abro- atam velle. Nunc ſi Lincopienſia quoque romiſſa deſeri credantur, fidem Regis actio- esq; omnes acerbiſſimè apud Regni incolas, ec ſine ſpecie applauſuque traductum iri. Arma jam nuper mota, ac tunc libertati op- rimendæ, pugnatorum paucitate, imparem iſum Regem, nunc ideò in Poloniam redire redi, ut majorem adducat exercitum. Cui xcludendo nihil non, quod opponant, undi- uaq; interim conquiſituros adverſarios.

ed animo Regis abeundi conſilium ſe- erat. Et mox Steckenbergam, hincq; ſſumpta ſorore, Calmariam revertitur. bi in præſidium relicto Bekeſio & Jo- nne Sparrio, navem ingreſſus, in Pruſſi- m trajecit. Non defuit illicò ſibi Pro- ex; ac jam apertiùs Regem, ob adductũ primis, relictumq; in portu primario ilitem externum, accuſans, Calmariæ ercitum admovet. Quam etſi annona

& ap-

& apparatu bellico malè inſtructam (nam neceſſaria Gedano ſerò ſubmiſſa Carolus, mare & Portum tenens, excluſit) ſex menſibus magnâ virtute & famis tolerantiâ præſidiarii defendêre. Sed cùm omnia, coriaq; etiam ipſa, quæ in cibum famelici emolliverant, deficerent, poteſtati ſe tandem Pro-Regis permiſerunt. Qui Germanos & Polonos quidem dimiſit liberos. Suecos verò, quos iſtic repererat gladio obtruncari juſſit. In quibus, præter loci Præfectum Joannem Sparre, multi Nobiles Viri fuêre.
Cùm occupata Calmaria eſſet, ejus impugnatæ cauſam in Comitiis Stockholmiæ habitis, dixit Pro-Rex. Quâ approbatâ, Finlandiæ pariter atq; Eſtoniæ, quia in obſequio Regis manerent, arma inferri, & ſi qui Optimatum refragarentur, ut turbatores Regni, carceribus, proſcriptione, ſuppliciis capitis plectendos eſſe, facili Ordinum conſenſu, decrevit. Sed jam quoq; tandem ulterius proceſſum eſt. Regnum enim, ceu malè hactenus adminiſtratum, atq; omninò etiam, (quia jam nec ad literas ſuas ulla Ordines reſponſa accipiant ex Poloniâ) derelictui habitum

ſenten-

ſententiâ publicâ abrogatur Sigiſmundo, ſic tamen, ut filio Sigiſmundo Vladislao ſpes ſuccedendi maneat integra, ſi intra ſex menſes in Sueciam mittatur, ſacris iſtic publicè receptis, legibusquè Suecicis imbuendus. Mox & in Finlandiam mittitur claſſis, cui Alexius Korkius, ſed viribus impar, occurrit. Quo amoto, terra omnis venienti Carolo mox patuit. Nec Arcem Abrogienſem Joannes Flamingius & Arvidus Erici, nullis à Rege adventantibus ſuppetiis, protegere potuêre. Eſtonia atq; in ea Revalia inprimis ſtitit aliquantum progreſſus ejus, moramq; adeò Regi fecit exercitum parandi in hoſtem. Sed ille naturâ cunctator, valeſcere paſſus eſt hoſtis ſui vires, quibus adultis deinde impar fuit. * Comitia deinceps habita ſunt in Poloniâ. In quibus Sigiſmundus erepti ſibi Regni damnum queſtus, opem popoſcit. Sed bellum hoc tanquam alienum deprecabantur Ordines, præſtare alioquin in Regno ea, quæ Regi ſuo deberent, promittentes. Interim Carolus è Sueciâ reverſus, Eſtoniam impugnat occupatq;. Invadit

* 1600.

dit eandem Georgius Farenſbachius Tribunus Regius, nullo Reip. juſſu, & improſperè. Nam & provinciam non defendit, & Livonico Caroli bello occaſionem ſpeciemq; dedit. Poloniam verò tum motus Valachiæ & Muldaviæ attinebant: Valachiâ Simeonem Mohilam, Moldaviâ Jeremiam Fratrem ejus Michael quidam, homo promptus bello & felix, excuſſerat, ferox jam porrò victoriâ, de Cardinali Batoreo Tranſylvaniæ tum Principe reportata. Et in Ruſſiâ Polonicâ quidam ingenio turbidi religionisq; ſtudio nova cupientes, in hunc ipſum Michaelem animos ſpesq; ſuas arrexerant. Tanto magis premendum eum duxit Reſpubl. atq; inprimis Zamoſcius, cui finium illorum cura è præfecturæ militaris munere incumbebat. Itaq; exercitum, quantâ poteſt, celeritate conflat, pecuniâ, quia in Comitiis diſtracti ambitu Proceres nullam decreverant, privatim in fidem publicam ſumptâ. Et prono in Rempubl. ſtudio complures ex potentioribus cum copiis, ſub ære autoratis, occurrêre. Inprimis Chriſtophorus Sbaravius, Conſtantinus Viſnovecius Duces:

duo

duo Tenczynii Comites, duo Danielowicii, Carolus Chodkievicius, Hieronymus Sienavius, Pincerna Regni. Adfuit quoq; Stanislaus Zolkievius Campidux, Potocii aliquot, Drohojovius Regni Referendarius, Nicolaus Struſz, Kazanovius. Cum his in Moldaviam feſtinatis itineribus contendit Zamoſcius, hoſtem incautum deprehenſurus. Hic verò interim ad Seleſinum amnem loco uliginoſo caſtra poſuerat, ſexaginta millibus hominum inſtructus. Ex quibus cum primo conflictu mille circiter occubuiſſent, reliqui fugâ dilapſi, terrorem latè ſparsêre. Et quia Michael quoq; inclinata prælii fortuna, paucis comitatus ſe ſubduxerat, Valachi vimPolonorum paventes, miſſis primoribus, imperata facere, ac Simeonem nuper expulſum recipere promisêre Zamoſcio. Eodemq; autore Muldavi ad Soczaviam in verba Jeremiæ, prioris Palatini ſui, adacti ſunt. Neq; Michael poſtea fortunam, quamvis nihil intentatum relinqueret, reſtaurare potuit: intento in ejus conatus Joanne Potocio Præfecto Camenecenſi: cum quo etiam poſtea ad Hardiſum fluvium con-

congreſſus, inſigni exercitus clade accepta, ipſe vix evaſit.

XVII. Zamoſcio in Comitiis poſtea habitis, pro re in Moldavia Valachiaque præclarè geſta, publicè, Reipubl. nomine, diſerta Oratione gratias egit Sbigneus Oſſolinius, Ordinis Equeſtris tum director, olim Zboroyianarum partium adverſus Zamoſcium. Tantò ſplendidiùs Viri gloria ex ore quondam inimico niteſcebat: & largiùs ſe jam in laudes effudit Orator, ne ex odio veteri quicquam videretur diſſimulaſſe. Sed eidem Zamoſcio feſſam ne quicquam obtendenti ætatem, aliud mox bellum committitur: Livonicum nempe cum Carolo Regis Sigiſmundi Patruo gerendum. Ille Regiæ poteſtatis vim exſertius indies de conſenſu Senatus & populi firmabat ſibi in Suecia: abdicata jam omni ſtirpe Sigiſmundi, atq; ipſo quoq; quem nuper iſtic expetierant, Vladislao, quia nimirùm tempus, quod adventui ejus præfinitum erat, effluxiſſet; Patre jam, quicquid in Regno transmarino ageretur, minaci ſilentio damnante. Sed ſupererat in Suecia Sigiſmundi Frater, Patri Joanni cognominis;

nis: Hujus ex lege propius ac liquidius jus, quàm Caroli, adRegnum eſſe judicabatur. Nec obeſſe ei Religio poterat, quippe uſitatā iſtic receptamq; profitenti. Metuebatur interim, ne poteſtate accepta, in Sigiſmundum Fratrem, quàm in Carolum & amicum iſti Senatum, propenſior foret. Itaq; per homines idoneos inducitur, ut ſponte potius cederet ſceptro, rebus tam turbidis, gravi futuro adoleſcentiæ ſuæ. Ille ætatis & ingenii facilitate, tum reverentia Patrui flecti ſe paſſus eſt, ut conſentiret: ſicq; pro ſceptro Suecico, Finlandiæq; quam hactenus tenuerat, præfectura, Oſtrogothiæ regimen accipit. Carolus verò Dux, Succiâ, quàcunq; ea invaſioni hoſtili patere videretur, diligenter munitâ, Livoniam quoq; invadere ſtatuit, quò arma Sigiſmundi à Suecia longius averteret. Præmittit igitur illuc Carolſonium nothum ſuum. Sed hunc propè Kokenhauſum Chriſtophorus Radzivillius Palatinus Vilnenſis profligat, Oppidumq; iſtud & mox Vendam per ductores ſuos recuperat. Secutus ipſe poſtea cum viginti millibus armatorum, Rigam Provinciæ caput petit,

eminus

eminus obſidionem minans. Verùm tuente locum Farensbachio, aliquandiu hic fruſtra hæſit, & veniente deinde cum Zamoſcio exercitu, Parnaviam receſſit. Secutus quoq; Zamoſcium Rex eſt, ſed tardiori ob impedimenta Aulica itinere, neq; vergente hoc jam anno, veniri ad prælium potuit. Volmaria tantùm obſeſſa eſt, quantumvis eam omni neceſſario apparatu inſtructam hyems quoq; ipſa defenſura videretur. Sed omnes frigoris remoras perluctatus Zamoſcius, (Rex enim non diu moratus, in Lithuaniam receſſerat) vineis aggeribusq; ductis eò redigit præſidiarios, ut deditionē deniq; facerent. Captus iſtic Carolonius nothus, & Pontus de la Garde. Quorum hunc ut Virum ſtrenuum humaniter, alterum contemptim habuit victor, ob generis notam, vel quod potius crediderim, ob acerbiorem in Carolum Patrem offenſam, à quo nuper ſuperbis epiſtolis fuerat irritatus.

XVIII. Cæterùm Hybernatus in Livonia Zamoſcius, ſimul ut frigora remiſerant, exercitum Felino admovet, arci ad Muldavam ſitæ, curaq; fratrum Cruciferorum,

rorum, olim arcendis Moſchorum incurſionibus, diligentiùs munitæ. Sed ægriùs ob peditum paucitatem proceſſit obſidio. Unde ad oppugnationem equites deſcendere oportuit, Duce ipſo, ut exemplum Senis reliqui pronius ſequerentur, equo ſuo primo omnium deſiliente. Nec pauci aſſultorum periêre, interq; eos Georgius Farensbachius, Palatinus Vendenſis. Et poſtea ipſe etiam Zamoſcius periclitatus eſt, ſclopi jactu cingulum ejus rumpente. Tandem nihil remittentem obſidentium operam caſus adjuvit. Fortè enim in pulveris pyrii depoſitorium illapſa flamma, propugnaculo disjecto, plurimos præſidiariorum atq; in iis præfectum ipſum corripuit. Unde reliqui dedita arce, victoris ſe clementiæ permisêre. Poſt hæc Zamoſcium non æquè hoſtis, quàm militum ſuorum ſeditio exercuit. Ille enim inducias quæſivit: hi ob non ſoluta ſtipendia obſequium exuere cœpêre. Tandem tamen humanitate, promisſis, & privatâ Ducis pecuniâ mitigati ſunt. Nec diu poſt, ut negotio ipſo diſcuterentur turbida conſilia, in Eſtoniam leviores alæ dimiſſæ, cum Mansfeldii, qui vices

jam

jam Caroli hîc ſuſtinebat, copiis tumultuariè ſubindè concurrere. Ipſe Zamoſcius cum graviore exercitu Veiſenſteinium, firmiſſimum ingenio loci & operibus oppidum aggreſſus, eodemque poſt maximos toto menſe toleratos labores, potitus eſt: accelerante deditionem Stanislai Zolkievii victoria, qui Naſſovii Comitis turmas in auxilium obſeſſorum tendentes, memorabili clade ad Revaliam affecit, præcipuis eorum, atq; ipſo Præfecto interfecto, tormentis porrò atq; impedimentis omnibus in prædam acceptis. Hinc jam, rerum militiæq; regimine in Carolum Chodkievicium interim depoſito, in Poloniam revertitur Zamoſcius, exercitui ſtipendia procuraturus, quibus tardè procedentibus obſequium militum & virtus langueſcebat. Tributa verò ſtipendiis deſtinata, abſente ipſo, æmuli morabantur, ut fortunæ Viri obſtruerēt, quæ ſupra civilem modum provehi viſa, ipſis formidini, Aulæq; prægravis erat. Nec deerant qui nimiam dominandi cupidinem, affectatumq; popularium animorum favorem, atq; in ipſum Regem quoddam quaſi magiſterium clam objectarēt,
ſtimu-

ſtimularentq; adeò Principem, ut autoritati ſuæ, ſub tali, ut vocabant, pædagogo multùm deniq; laboraturæ conſuleret. Iſta ingerebantur auribus Regis, cum nemo adeſſet, qui innocentiam Zamoſcii defendere vellet. Quo minùs mirum, ſi animo dominantis penitiùs inſedêre: Ipſo plerumq; genio Principes ſolicitante, ut non diu ament Miniſtros, quorum autoritas imperio quàm obſequio propior, conſiliis etiam optimis gratiam adimit, quando qui dedit conſilium formidatur, & ſæpè cum ſuadet, jubere creditur. Hinc in talium inimicos & criminatores major inclinatio & fides. Quibus circumſeſſus Princeps audentiùs indies, ſi quid vellet Zamoſcius, negabat. Unde nec in munerum publicorum diſtributione ratio amicorum ejus habebatur. Ipſaq; ſuprema Curiæ præfectura (Archi-Mareſchalcatum vocant) quam Zamoſcius aliis ſibi addictioribus voto deſtinaverat, Sigiſmundo Myſzkovio, Zamoſcii amicis nequicquam obnitentibus, data fuit. Inter cauſas offenſæ Regiæ non poſtrema illa erat, quòd, cum Rex amiſsâ Conjuge primâ, Vladislai jam o-

ctennis matre, germanam defunctæ Sororem, inaudito inter Polonos exemplo, ducere propoſuiſſet, ei conſilio præ cæteris adverſari crederetur Zamoſcius. Auxere invidiam laudes ambitioſiùs à nonnullis prædicatæ in Comitiis, cum tanto Duci de Livoniâ feliciter recuperatâ publicè agerentur gratiæ. Gnarus omnium iſtorum Zamoſcius manum ſuam paulatim negotiis ſubtrahere cæpit, nec deliberationes publicas, in Comitiis iſtis, ſolito ardore juvit, quò clariùs conſtaret Aulæ, quàm regimen rerum carere non poſſit magnis & apud populum gratioſis adjutoribus. Ordo Nobilium, in Aulæ conſilia, ſtudio libertatis, plerumq; acriùs intentꝰ, nunc autẽ tanti Civis offenſas quodammodo ulturꝰ, deſideriis Regiis acerbiùs contradixit. Tandemq; Comitia ſine ullo bono effectu diffluxêre.

XIX. In Sueciâ Carolus Dux, poſtquam tot annis, Regiæ dignitatis vim tenuerat, jam tandem quoq; nomen aſſumpſit: nemine iſtic amplius reclamante, quia adverſarii ferè omnes aut ſolum, aut animum mutaverant. In diplomate, quo Regiam ejus authoritatem ſtabiliere

Ordi-

Ordines, cauſa rejecti Sigiſmundi hæc præcipua effertur, quod ad multiplicem procerum petitionem comparere & Regni adminiſtrationem ſuſcipere noluerit, imo & hoſtem ſe oſtendere, armiſque ſceptrũ petere non dubitarit. Iisdem in literis tempus aſſignabatur exulibus Suecicis, intra quod in Patriam & ſimul ad gratiam novi Regis reditus pateret. Sigismundum ne ablati quidem jam plenè Regni fama in majorem vindiciarum curam erexit, quòd recuperationem difficiliorẽ ac ſumptuoſiorẽ ſentiens, fato rem committeret. Sed de repetundis etiam cogitanti non ſatis favebant Poloni, occulta odiorum ſemina in animis verſantes. Nam præterquam, quod in Zamoſcio plurimos Nobilium Rex offenderat, quidam etiam, ex intimæ admiſſionis Proceribꝰ incautis ſermonibus magis acuerant populi voces. Inprimis Antiſtes Gneſnenſis inter familiares aliquando dixiſſe ferebatur, ſe filium Regis *Vladislaum* brevi coronaturum. Id ſeu verè, ſeu falsò jactatum, facilem mox fidẽ reperit inter infenſos. Nam & ſparſa antè de matrimonio cum Auſtriacâ prioris Conjugis

Sorore, fama magis magisq; valeſcebat, irritabatq; animos. Cum præſertim nec operoſis multorum Senatorum diſſuaſionibus avocari ſe Rex pateretur à propoſito. Nam inde tanto graviora ſuſpicari & vetera etiam aliqua refricare cœpêre turbidi. Ac talibus curis ſermonibusq; altera quoq; Comitia diſtracta fuêre, urgentioribus interim Reipubl. negotiis ſepoſitis. Nec multo poſt hæc ipſa Comitia magnus ille Regni Cancellariūs & ſimul exercituum Dux Joannes Zamoſcius moritur, * Vir domi foriſq;, vel ipsa invidia fatente, maximus. In quo jure dubitaverint poſteri, magiſne Sapientiam, an militiæ decora mirari conveniat. Certè Pallade utraq; eò faſtigii pervenit, ut alienis ſub auſpiciis, altiùs adſcendere non potuerit: inter omnes ſeculi ſui Duces facilè primus, merita honorum luce ſolis Regibus ſecundus: quos ipſos ſolio impoſuiſſe, & conſilio ſuo armiſq; orbi ſuſpiciendos effeciſſe, inter potiſſima laborioſæ virtutis ſolatia habuit: Cætera quæ nactus eſt, ſudorum præmia multis adverſitatibus diluente invidia: Sed Cœlo

* 1605.

Cœlo auguſtius parante brabeum, poſt fata tandem accipiendum à patriâ, quæ non ſolùm famâ gratiſſimâ laudes deprædicat, ſed & in poſtero ejꝰ ſanguine merita Virtutis (ut ulterior hiſtoria referet) ſummo diademate coronavit.

XX. Cæterùm in Joanne Zamoſcio præcipuum publicorum tum negotiorum fulcrum maximaq; fatorum Poloniæ mora cecidiſſe viſa eſt.

Exin variis motibus externis, internisq; quati Reſpubl. cœpit. Quod inprimis ob diſcordiam Ordinum in Comitiis ultimis, nec finibus Regni proſpectum, nec internis Reipul. malis medicina facta erat. Neq; longo poſt Zamoſcium intervallo moritur Joannes Tarnovius, Regni Primatum vix dum ingresſus, Vir ingens & Regiæ autoritatis acris propugnator, eoq; nomine illis, qui alteri parti impenſiùs ſtudebāt, minus gratus. Unde adeò, illo extincto, tantò liberiùs multorum ergà Aulam ſuſpiciones & odia erupêre. Sueci Livoniam, & in eâ Rigam adoriuntur, captâ primo impetu Dunamundâ. Carolus Chodkievicius Comes de Sklow, Capitaneus

GeneralisSamogitiæ, & exercituumLithvanicorum Præfectus, parvâ manu ſiſtere hoſtem conatur, & à Friderico Curlandiæ Duce adjutus, Carolum Sueciæ Regé ad Kircholmum memorabili prælio ſuperat, paucitatem copiarum penſante &Ducis & militum virtute. Cæſi iſtic Dux Brunſuicenſis & alter Luneburgicus. Mansfeldius Comes & ipſe Carolus Rex ſaucii ægrè èvaſere. Gregarii militis novem plus minus millia occubuerunt.

SigiſmundusRex defunctæReginæSororem Conſtantiam, fruſtrà obnitentibus aliorum ſtudiis ambit, miſſo ad Rudolphum Imperatorem Sigiſmundo Myskovio Aulæ Regiæ Præfecto, Viro apud Regem gratioſo, eoque plurimis tùm aliis magnoperè inviſo, comitante eundem agnato ipſius Martino Szyskovio, Epiſcopo Luceorienſi, Branicio item Enſifero Regni, Felice Kryski, MaximilianoPrzerębski aliiſq;, qui Sponſam matre ſuâ ac Maximiliano Fratre comitatam, adduxêre. Principem ſanè virtutibus egregiam, ſed eo infelicem, quòd venientem Polonia triſtisſimo motu Civili excepit, neſcio quâ Eumenide ab ipſis propemodum

tædis

tædis nuptialibus belli inteſtini faces accendente. Certè in nuptiis Cracoviæ celebratis, duo præcipuæ notæ Senatores offenſi, primus Nicolaus Zebrzydowski, Palatinus Cracovienſis, hoſpitio ſuo, quod in Arce Cracovienſi habebat, novis, qui ad nuptias venerant hoſpitibꝰ cedere coactus, cujus etiam tum ſtatim vox audita, ſe quidem *Domo, ſed Regem Regno exceſſurum.* Alter Maciejowski Cardinalis, idemq; deſignatus Regni Primas; * Qui tanquam Pontificis Legatus ſub Vraniſco in hâc nuptiali ſolennitate ſedere ſolitus, intempeſtivo Aulæ juſſu, illâ honoris umbrâ, ſubitò nec ſine violentiâ privatus eſt. Eâ ignominiâ accenſus Præſul Regiis inimicis magis poſthàc favere, quàm obſtare viſus eſt, extremâ injuria cæterorum omnium beneficiorum Regalium memoriam obliterante. Ordini Nobilium dudum ſuſpecta atq; inviſa hæc nova cum domo maximâ affinitas erat. Eò pronioribus animis acceptabantur, quæ in Regem ſiniſtra inimici Aulæ jactabãt. Et adeò iſta adverſus Regem odia crevêre, ut in ſeceſſionem deniq; publicam

* 1606.

(vulgo Rokoſz voce Ungarica dictam) erumperent, ducto ex Conventu Proſſovicenſi initio, ubi Palatinus Cracovienſis, ille, cujus vocem, animi & infenſi & præſidentis indicem, paulò ante retuli, Ordinem Equeſtrem ad exagitanda Aulæ conſilia acerbaverat, tanquam libertati & ſaluti publicæ pernicioſa. Augebat Viri autoritatem amicitia defuncti Zamoſcii, qui moriturus hunc omnium conſiliorum participe feciſſe, tum inprimis expugnandæ in Aulâ factionis Auſtriacæ deſtinationem ei concrediddiſſe ferebatur, famâ hâc eò pronius mox inter tot Aulæ inimicos receptâ, poſtquam cognitum eſt, eundem hunc junioris Zamoſcii à Patre conſtitutum eſſe Tutorem, eoq; modo & gazam Zamoſcianam, & ſcripta arcana in arbitrium ejus deveniſſe.

XXI. Rex Varſaviam convocat Ordines. Ubi Matthias Pſtrokonski magni Zamoſcii paulò ante Collega, nunc vacante majore ſigillo (non ſine acri tamen multorum invidiâ,) ſucceſſor deſignatur, eo Reipubl. tempore qvod Virum Magnũ oſtendere atq; etiam facere poterat.

Turbi-

Turbidi Stenficiæ conveniunt. Qvorum poſtulatis inſuper habitis, Comitia ſine effectu diffluunt, Nobilitatis verò commotæ animi magis magisq; ægreſcunt: accedentibus indies pluribus ad tumultuantes; ex Lithvanis præcipuè Januſſio Radzivillio Duce, Pincernâ ejus Ducatûs. Majoris Poloniæ Cives ſuſcitat inprimis Matthias Smogulecius, Præfectus Bidgoſtienſis, à Palatino Cracovienſi in machinationis ſuæ ſocietatem pertractus. Tumultuantes primo Lublini, dein compoſitioribus jam conſiliis apud oppidum Pokrzywnicæ congregantur. Rex diſtrahere conjuratos cupiens Visliciam convocat Ordines, atq; inde miſſo Stanislao Minski Pro-Cancellario à Conventiculis illicitis ad legitima Comitia, uſitatum ſanandorum Reipubl: malorum remedium, avocat. Idem Proceres à ſeditione integros, novis autoramentis ſibi firmat, inprimis militares, inter quos eminebant Stanislaus Zolkievius, & Carolus Chodkievicius, Duces exercituum, Johannes Potocki, Præfectus Camenecenſis ac Fratres ejus Jacobus & Stephanus. Rokosſiani magnis interim acceſ-

ſionibus civium aucti, fruſtraq; à Grzymultovio Caſtellano Bidgoſtienſi, nomine Regis, malè conſultorum admoniti, Sendomiriæ denuò coëunt, quibus appropinquante exercitu Regio, propè ad arma deventum eſt. Sed interventu Procerum mitiora prius tentata, ipſiq; Duces tumultuantium fide Regis & Senatûs freti, ad oſculum manûs Regiæ veniunt, atq; offenſas omnes autoritati Comitiorum ſubjicere promittunt. Per hos Rokoſſianos tumultûs langueſcente apud utramq; partem diſciplinâ, in immenſum crevit audicia militaris. Dum enim utraq; bellantium pars militem comitate & beneficiis prenſare, quàm pœnis offendere mavult, ille velut in precario imperio luxuriat ferocitq;. Neq; facilè poſthac laxatus diſciplinæ nodus adduci denuò potuit; præcipiti in vitium licentiâ morum, ſed ad remedia vitiorum, nimis qvàm lentâ.

* Anno ſequente Rokosſiani Comitiorum autoritatem ſuis rebus noxiam rati, ſegreges iterum conventus Andrzejoviæ & mox Stenſiciæ agitant, rejectisq; omni-

* 1607.

omnibus, quæ Duces ſui paulò ante promiſisſent Regi, arma denuo accipiunt. Illis non adjungit ſe quidem, ſed favet tamen Dux Oſtrogius, Caſtellanus Cracovienſis, dignitatis opumq; fiduciâ nil civile in Republ: ſpirans. Sigismundus Rex in publicis Comitiis multum tempori & concordiæ publicæ gratificans, habitorum cum exteris adverſus Rempublicam Conſiliorum ſuſpiciones diluit, & ab affectati Dominatûs metu liberat Ordines; priſtinæq; eligendæ Regis libertati novo diplomate cavet, nec quicquam ſe ſine conſilio Senatorum in negotiis publicis aggreſſurum, promittit. Eſtoniam præterea, ſeu armis ſeu quocunq; modo recuperatam, Reipubl: innectere pollicetur. Agitur ibidem de claſſe maritimâ, de bonis menſæ Regiæ addictis, compoſitione item inter Eccleſiaſticum & Politicum Ordinem. Utilis porrò lex de Regni arcibus reſtaurandis & ritè muniendis ſancitur. Olim enim Arces iſtæ adverſus quamlibet vim, tempore neceſſario, perfugium præbebant imbecillioribus. Nec minori poſtea curâ reparari ſolebant, quam olim erant ex-

ſtructæ. Oppida, arcibus adſita, incolarum frequentiâ tributa Reipubl. pendenda augebāt, ſæpè & gregariæ militiæ dare ſupplementa poterant. Sed deinceps avaritiâ reditus Arcium Satrapiarumq; in privatos uſus convertente, exhauſtæ, neglectæq; & Arces & Oppida, quæ nunc perpetuis militum & cujuſvis penè injuriis obnoxia, aut deſeruntur, aut nonniſi à miſerrimis hominum perfunctoriè & fugitivâ quadam trepidatione, habitantur: paucis exceptis Urbibus, quarum celebritatem & frequentiā commercia utcunq;, nec ſine multa tamen difficultate, tuentur. Porrò autem eâdem iſtorum Comitiorum autoritate, Sigillo privato, in negotiis Reipubl. Rex vetatur uti. Livoniæ Provinciæ Civibus in obſequio Regis manentibus data olim Polonicæ libertatis & jurium communio renovatur. Illis verò, qui Carolum à ſuis jam Regem Succiæ nominatum, ſequerentur, eadem ibi jura abrogantur. Matthias Pſtrokonski Epiſcopus Vladislavienſis, olim utriusq; ſigilli cura & omni vitæ curſu cum ſumma laude defunctus moritur (malè enim in annum ſequentem ſuprema

ma

ma ejus rejicit Piaſecianum Chronicon) nunquam moritura Virtutum ejus memoria, quas elegante commentario poſteritati tradidit Cognatus, alumnus imitatorque ipſius Stanislaus Lubienſcius Epiſcopus Plocenſis, inter ſummos ipſe Poloniæ Viros meritò numerandus.

XXII. * Rokosſianorum factio, poſt Comitia, & ſanata in iis vulnera, non prorſus quidem extincta, multum tamen imminuta eſt, ſolito conſpirationum ejusmodi fato, ut impetu valeant, morâ exoleſcant. Ac poſtquam ordinibus Rex ſatisfecerat, non jam publicæ rei curâ, ſed privatis ſtimulationibus agere videbātur turbidi. Qui etſi cæteros paulatim ſeſe ſubducere viderent; perſeverant tamen in propoſito, quin & tantò majorem acrimoniam, & ut ipſis videbatur, conſtantiam oſtenſuri, eò progrediuntur, quò nondum hactenus, etſi numero validiores, eruperant. Omni enim obſequio Regio ſolenniter ſe renunciare, & nullo nexu Principi obſtrictos eſſe velle profitentur. Hæc atrocitas plures Regi ex Rokosſianis reſtituit, eidemq; majoris poſtea clementiæ

* 1608.

ti campum aperuit. Quæ eò clarior, quo facinora peccantium graviora. Sed interim quoq; magno cauſæ Regiæ commodo moritur Bernardus Macieovius Cardinalis, idemq; Regni Primas, tumultuantibus minùs, quam par erat, adverſari viſus. Zebrzidovius dein & Radzivillius, Duces Rokosſiani IV. millibus plus minus armatis inſtructi, ad Guzovum 6. Julii ambiguo aliquamdiù Marte pugnant, peditatus tandem Regii, cui Joannes & Jacobus Potocii præerant, conſtantiâ fracti, non multò utrinq; ſangvine effuſo, dilabuntur. Exin, cum rari jam eos ſequerentur, interponentibus ſe proceribus & deprecatione prævia, Regi reconciliatur Zebrzydovius, ſicq; tota illa Rokoſſiani tumultûs moles, atrox primò, & Regi periculoſa, invicta Regis conſtantia, tum bono conſilio Senatorum, & fide militis ſtipendiarii, Ducumque, incolumi tam Rege, quàm Republ., corruit.

XXIII. Sed penè eodem, quo Polonia, tempore Moſcovia quoq; magnis motibus concuſſa eſt; qui, cùm tragica multa & graviſſimam longè imperii illius mutatio-

tationem, (non poſtremas quoq; in eadem ſcenâ partes agentibus Polonis,) traxerint, non alienum videtur, rem totam altiùs repetitam hic inſerere,

Joanni Baſilidi magnitudine bellorũ, tum morum ſævitia notiſſimo Moſcorum Duci uxores ſeptem,& ex harum prima nati Filii duo, Joannes & Theodorus, è poſtrema Filius unus, Demetrius. Joannem juvenili ſimplicitate regimen armorum adverſus Polonos poſcentẽ immanis,nihilq; in quoquam generoſum,ac ne in filio quidem ſuſtinens genitor, impacto capiti ſcipione occidit. Theodorus patri ſucceſſit, ingenio torpidus, & populo quidem poſt tam ſævum tyranni imperium non ingratus, rebus tamen agendis impar, adeoq; regi, quam regere aptior. Ideo conſiliis ejus moderandis Borisſius Odenovius vel Hodunus admovetur, conjugis Theodori ſvaſu,cujus frater erat Odonovius, homo ſolers & captandis populi ſtudiis apprimè idoneus. Quibus omni arte & curâ conciliatis,ad majora ſpem ſurrigere,'& ipſi nempe imperio imminere animo cœpit. Atq; ut maturè obſtacula amoveret, Demetrium inpri-

inprimis, impuberem adhuc, corruptis pretio ejus familiaribus, tollit, non minùs mox in ipſos cædis miniſtros ſæviens, ne eſſet, qui prodere flagitium poſſet. Simul quoq; alios præmiis inducit, ut in Urbe Principe incendium excitent, quo ſic publicus luctus â Demetrii funere ad privata deploranda averteretur. Nec multò poſt ipſe magnus Dux Theodorus inter vivos morari deſinit, morte ſubita & eodem haud dubie ſtructore feſtinata. Sterilis hic & generis ſui poſtremus deceſſerat. Eò pronior Boriſſio ad imperium via, cæterorumq; in ipſum inclinatio fuit. Sed ille porrò callida recuſatione deſiderium populi accendebat. Monaſterium enim ingreſſus eſt, quaſi ſolitudinem religioſam imperio præhabiturus. Cùm interim ſibi fidos ſubornaſſet, qui neminem ipſi, in capeſſendo rerum regimine, paterentur anteponi. His occultè ſtimulantibus, cæterorum accuratiſſimis precibus exoratur, ne ſuſcipere abnueret, quod intra animum flagrantiſſimè cupiebat. Ad hunc modum potitus principatu non diu poſt, vitia prompſit, quæ hactenus ſpe regnandi occultaverat. Sed

brevi

brevi poſt Deus Tyranni fraudes, alterius hominis admirabili verſutiâ ultus eſt. Is Hricko nomine, egenis inter Moſcos parentibus, ſed liberali vultu & indole non ignobili natus, cum in cœnobio adoleſcentiam nonnihil exercuiſſet, ſuâ ſponte, aut Monachi cujuſdam ſenis ſuggeſtu finxit ſe Demetrium Baſilidis filium eſſe, quem extinguere quidem voluerit Borisſius, ſed alterius ſuppoſiti infantis cæde ſe ſervatum ſupereſſe. Et lenocinabatur Juveni facies à veri illius Demetrii ſpecie non abludens. Cæterum in Moſcoviâ natales ſuos jactare intutum ratus, in Ditiones Regno Poloniæ ſubjectas profugit, ubi apud Adamum Ducem Viſnovecium famulatus aliquandiu, cum neſcio quo errore, verbera meruiſſet, genus ſuum profeſſus eſt, quaſi effecturus, ut honeſtiùs in poſterum haberetur. Et perſuaſit non tantùm Duci, ſed Duce deinde ipſo ſuffragante, aliis plurimis, ut pro Ducis Moſcoviæ Baſilidis filio ſuſpectaretur. Venit tandem ad Georgium Mniſzek Palatinum Sendomirienſem, Virum opibus & Affinitatibus potentem. Eum memoratâ fortunâ ſuâ, & rerum futurarum, ſi

ad

ad ſceptrum paternum rediret, blandimentis eò permovet, ut quicquid opum copiarumq; haberet, ejus honori commodare velle polliceretur. Ille viciſſim matrimonium cum filiâ Palatini ineundum, & inprimis Religionis Catholicæ in Moſcoviâ promovendæ ſtudium liberaliſſimè reſtipulatur, pecuniam quoque, quæ reſtitutioni impenderetur, fœneratò refundere ſpondet ſanctiſſimè. Colligitur ære Palatini miles, accedunt alii, ſpontaneam novo tanti ſceptri hæredi operam navaturi. Iſtâ etſi exiguâ manu ſtipatus abit in Moſcoviam perſonatus iſte Demetrius. Vix dum etiam fines ingreſſum fama antevolat, vivere Baſilidis filium, & cum exercitu validiſſimo dominium paternum venire vindicatum. Boriſſius malè quæſiti imperii conſcientiâ trepidus, exercitum ingentem objicit venienti. Iſte ultra vires audax & nempe ſeptingentis plus minus hominibus ſtipatus exercitui ſexaginta millium capitum non veretur contra ire, & admirabili jocantis fortunæ ludibrio vincit antecurſores, cæteros terrore in loca munitiora repellit. Eò auguſtior fama tanquam victo-

ctoris pervolat Moſcoviam, & paſſim
cultos ſermones mox ſtudia & novas
s excitat. Ipſe inſtat fortunæ, & quò
ıgius procedit, eò magis ut ſol oriens,
nnium in ſe oculos convertit. Boriſſi-
interim moritur, incertum an ægritu-
ıe animi, an veneno. Primores Ma-
viæ, ne nutantibus rebus Princeps de-
:t, filium extincti ſucceſſorem deſig-
nt, puerum impubem. Exercitus ve-
Boſmano & Gallicino præeuntibus, in
rba Demetrii jurant. Inde Odonoi-
Princeps noviter electus & mater e-
, ut & propinqui jugulantur, Suiſcii
ces aliique qui reſiſtere ſuſtinuiſſent,
ıtur in vincula. Ita nemine jam con-
nitente Demetrius magno populi ap-
ɔſu, ſolium, quod patrium ſibi dice-
, conſcendit. Sed idem in crudo im-
io de autoritate priùs, quàm benevo-
tiâ ſubditorum ſolicitus, pro autori-
: odium peperit ſibi. Cum inprimis
ɛntis inſtitutis diverſus, externa & Mo
ſupra modum inviſa ſectaretur. A-
ndis odiis peregrina conjux acceſſit,
m ex Poloniâ, Aulâ universâ applau-
ıte, Legati Regii excogitatiſſimo ap-
para-

paratu, novo Principi adduxere. Movit invidiam ſplendor externus; ſpirituſque advenarum, eò gravior indigenis, quod à Principe Polonis addicto, Moſcicis opibus ali videretur. Nec niſi pejora expectanda ſibi credebant Moſchi, cum initia ejuſmodi eſſent, quibus alioquin Principes vel ſucatâ modeſtiâ ſoleant conciliare gratiam. Fit igitur conſpiratio, & quo ſecuriores cum Demetrio Poloni deprehendantur, nono & ultimo nuptiarum die (quæ erat 17. Maji) ſubitò æra per Urbem circumſonant, irruitur in arcem, ipſumq; in cubiculum ſponſi. Ille feneſtrâ elapſus retrahitur in cubiculum, & mox vario telorum genere occiditur, atq; ubi diebus aliquot oſtentui jacuiſſet, poſt varia ludibria crematur. Sponſa ægerrimè & penè nuda evaſit ad Polonos ſuos, per Urbem diſperſos. Quos pariter paſſim rabies populi invadit, cædibus, quacunq; perrumpere, licuit, ſæviens. Sed pleriq; illorum armis & comitatu ab hoſpitiis ſuis vim prohibuêre. Legati Regii jura gentium obtendentes, violentiæ, non item detentionis expertes in Urbe manſerunt. Hunc Hiſtrioniæ ſuæ

finem

nem cum Demetrius habuiſſet, regimen quidem Moſcoviæ Baſilius Suiſcius, ceu præmium amoti impoſtoris accepit. Sed idem alius mox ſuccedens Impoſtor novam ſcenam inſtruxit, fortunâ, ut cœperat, ſtupendum porrò mimum ſibi in vaſtiſſimo illo imperio faciente. Quidam enim de neſcio quâ fæce homo Gregorius Otrenovicius cum, tumultuante nuper Moſcuâ Urbe, ſigillum Magni Ducis, aliaq; quædam pretioſa abſtuliſſet, Suiſcio minor eſſe noluit, longiusq; dein remotus, Demetrium ſeſe finxit, impudentiori jam fraude, cum prior ille impoſtor, verum Demetrium ſimili ſpecie oris, hic falſum duplicatâ mentiendi audaciâ ſimularet. Nihilominus tamen neſcio quo ſidere deceptoribus favente, aſſeclas reperit; multis inter ancipitia illa quidvis caſu oblatum arripientibus, plerisq; & intellecto jam mendacio faventibus. Sponſa utiq; ipſa, Palatini noſtri filia, & major pars Comitatûs Poloni ad illum confugit, non alio ſtimulo, quam quod cœpta ſemel fraudum fabrica non aliter quàm fraude percoli poſſet, fidesq; Impoſtori magnis exemplis concilianda videretur,

retur, cum inprimis rebus deſperatis nulla alibi ſpes, nec propior modus ulciſcendæ Moſcorum ſævitiæ appareret. Vindictæ utiq; cupido novas etiam ex Poloniâ copias excivit, quibus Romanus Rozynius, Johannes Sapieha, Alexander Sborovius, Viri omnes & natalibus & militiâ illuſtres præfuêre. Auctæque deinceps ſunt Mlocii, Vilamovii, Bobovii, Tyskevicii, Lanckoronii, Ruſiecii, Stabrovii, Zarucii, Madalinſcii, Stravinii, Buzynii, Gajovii, Rudnicii, aliorumq;, tum & octo legionum Coſacicarum acceſſu. His viribus ſuccinctus Gregorius ille Principem Moſcoviæ Urbem aggreſſus eſt, ibiq; Suiſcium & pleroſq; Proceres obſedit. Interim Rex quoq; Sigiſmundus, ut Civilium turbarum fæce reſiduâ expurgaret Poloniam, tum & à Moſcis Legatos ſuos, ignominiosè iſtic detentos, liberaret, præcipuè verò ut provincias olim Regno ablatas, populo illi domeſticis malis feſſo eriperet, ad Smolenſcium admovit exercitum: non obſecutus aliis qui in Moſcici Dominii interiora infundendas

das

* Vide Illuſtr: Cobierzyc. Hiſtor. lib. III.

as Regni vires ſtatuebant, tutiſſimum proferendi imperii campum oſtendentes. Mittit tamen Legatos tum ad Polonos ſuos, qui Moſcuam obſidentes, Regiæ in Moſcos expeditioni minus favere videbantur, quia majora ab Impoſtore laborum præmia, quàm à Rege ſibi promittebant. Mittit item ad ipſos Moſcorum Proceres, utile illis ad res ſuas componendas ſubſidium pollicens, cum alterâ quoq; ex parte Suiſcius Suecos in auxilium magnis autoramentis vocaſſet. Qui Ducibus Ponte de la Garde & Edvardo Hornio aliisq;, latè pervagabantur ditiones Moſcorum. Legatos Regis adeò comiter & ſubmiſsè Moſci ſuſcipiunt, ut malorum ſuorum non aliud promptius remedium quàm à Rege ſeſe expectare, miſsâ viciſſim legatione, teſtarentur; ſed conditiones, quas proponebant, Vladiſlaum inprimis filium Regis ad Moſcoviæ imperium vocantes, non placuere tum Sigiſmundo. Et Moſci poſteà Suecorum ope fortunam & animos altius erexêre, donec à Stanislao Zolkievio, quem ad copias Polonicas in Moſchoviâ turbulentiùs rem agentes, Rex miſerat,
com-

commiſſo ad Cluſinum ingente prælio quindecim millia Moſcorum cæſa, Boratinus & alii ductores capti, Duces Suecici ægrè fuga elapſi. Ea victoria, uti Zolkievio Duce, Stanislao Koniecpolſcio, Sborovio, Balabano ,Struſſio, Poricio, Widzgæ, Herburto, aliiſq;, qui rem ſtrenuè iſtic geſsêre, admodum glorioſa, Regi verò Smolenſcum obſidenti perutilis fuit, ita Suiſcii fortunam penitus proſtravit. Moſci enim dominatum ejus ſeu ſuperbum ſeu infelicem aſpernati, habito conventu, hominem à regimine ſolenniter amovent, primùmq; carceri, mox cœnobio includunt, Duci Mſcislavio intereà rerum adminiſtratione datâ, donec Vladislaus Poloniæ Princeps à Patre Rege ad oblatum regimen mitteretur. Zolkievius victorem exercitum metropoli admovet, ac per Stanislaum Domaracium & Alexandrum Balabanum Centuriones, Regis ſui opem Principemque Vladislaum Moſcorum Proceribus armatâ facundiâ offert. Illi proniſſimis animis Vladislao ſe & ſua omnia ſubmiſſuros promittebant, dummodò ille ſacris Ruſſicis initiari ſe pateretur. Impudens poſtula-

ſtulatum, ſed ad præſentiam Principis
iciendum videbatur, cujus auguſta in-
les & pleniſſima gratiarum majeſtas
ilè demulſura ſperabatur animos, ut
erent etiam ſua ſacra retinenti. In
as leges, quibus imperium futuri Do-
ni circumſcribebatur, non ægrè tum
iventum juratumq; eſt utrinq;. Vul-
a Vladislai Principis electione perſo-
us ille Demetrius infeſtis armis hacte-
Moſcuæ gravis, Calugam cum Ma-
a Polona profugit; Ubi deniq; à Po-
is, qui cauſam ejus inconſulto impe-
overant, deſertus, & mox a Tartaris,
ce Vrozovo obtruncatus eſt, homo
lius frontis & fidei, eoq; ſolum admi-
ilis, quod fidem apud tam multos in-
it. Zolkievio in Urbem velut jam
dislai Principis ſedem,& porrò ad in-
a dominatus illius adita, theſauros &
iva admiſſo deduntur tandem Zuiſ-
res, quorum maximus natu paulò an-
principatu in clauſtrum dejectus e-
ingens ſpectaculum fortunæ, quæ ho-
i nec Monaſterii latebris occultare
riam ſuam permiſit. Protraxit eum
acem, ut hic ad genua victoris pro-

cumberet, & mox extra patriam in Triumpho duceretur. Cæterùm, dum Vladislao Principi Moſcoviam fortuna ductu Zolkievii ſubjicit, Pater Sigiſmundus ad Smolenſcum hæret. Urbe propugnaculis & defenſoribus valida, diutiusque adeò conatûs oppugnantiū eludente, qui penes Regem præcipua autoritate erant, cœptam obſidionem minimè deſerendam putabant; obliqui nonnihil in ea, quæ Zolkievius, apud Moſcuam gesſerat, cùm ea præſente Rege facta eſſe maluiſſent. Eorumq; inſtinctu legibus, in quas juratus conſenſerat Zolkievius, ſubſcribere Rex abnuit; Comitia prætexens, ad quæ rem tantam deferri oporteat. Revera autem id agebatur, ut Smolenſco occupato, Pater ipſe armis victricibus adiret dominatum Moſcoviæ, qui filio præproperè delatus videbatur. Cæterùm Moſchi cunctationem Regis conſpicati, de ſtudiis quoq; ergaVladislaum multùm mox remisêre memorabili documento, fortunam, ubi ſe præbet, ſine mora prenſandam eſſe, utendumq; animis, dum urgente periculo & neceſſitate calent. Queſti itaq; Moſci, deſtitutam ſpem ſuam

in Aulâ Regiâ, aliò paulatim vertunt
nſilia, ubi inprimis Zolkievius, ope-
n ſuam malè acceptam dolens, relicto
ra Metropolim præſidio, cui Alexan-
m Goſievium præfecit, diſceſſerat ad
gem. Tum Hermogenes Patriarcha,
licinus Dux, Leponorius & alii ex
ceribus Moſcorum conſpirare adver-
Polonos & mox populum trahere in
es cœpêre. Præſidiarii Urbem in-
dunt, plurimos de plebe trucidant,
t flammâ ferroq; penè centum mil-
ominum perierint; poſtea fames ſu-
non minus Præſidiariis Polonis, quàm
ulo Moſcovitico moleſta. Petitur
edium à Rege, non ſine multa expro-
ione meritorum militarium. Ille
acem militem leniturus, per Legatos
niam & ſubſidia promittit. Ipſe
rim morarum ad Smolenſcum pertæ-
Urbem deniq; ſummâ vi aggreditur,
rtute ductorum militumque feliciter
pat, primo tum murum conſcenden-
acobo Potocio Caſtellano Camene-
. Multum quoq; in hoc opere lau-
meruêre Doraſtaiski Lithuaniæ Ma-
allus, Novodworſcius Eques Meli-
 tenſis,

tenſis, Joannes Vejerus Pucenſis Præfectus, Stephanus Potocius, & alii, quos prolixiores Commentarii memorant. Smolenſco expugnato, in Moſchoviæ interiora progrediendum Regi videbatur, ut vacillanti iſtic Polonorum fortunæ opitularetur. Sed prævaluêre conſilia, Vilnam & porrò Varſaviam ad Comitia redire ſuadentium. Interim Præſidiarii Poloni intra Metropolin Moſcorum cum rebelli populo, cum fame itidem & ſecum ipſi mutuis diſſidiis conflictantur. Neq; miſſum à Rege Chodkievicium, Virum alioquin fortiſſimum ſatis reveriti, Struſſo ductore, obſequium Regis ejurant. Sed fame tandem evicti, arcem Ducum Moſcoviæ ſedem dedunt Moſchis, & Struſſus multiq; Centuriones carcere, alii miris tormentis & morte deniq; multantur. Quæ extra arcem erant copiæ Polonæ, expilato ærario Moſcorum longè ditiſſimo, in Poloniam redeunt, & mox tripartito agmine Reipubl. bona involant, non minus Patriæ mox graves, quàm hactenus Moſchis fuerant. Moſci verò à milite Polono jam liberi alium ſibi Ducem Michaelem Federovicium, ſan-

guine

guine antiquis Moſcoviæ Ducibus innexum, cæterum ætate vix dum puberem adoptant. Ejus Pater Theodorus poſt exactos in matrimonio complures annos, ſacrum vitæ genus amplexus, nomē quoq; mutârat; Philaretus poſtea vocatus: ac non multò poſt Metropolitæ dignitatem adeptus, in Vladislaum Principem, etſi occultè aliò inclinans, inter primos conſenſerat. Et in Poloniâ tum usq; detinebatur, cùm interim filio ipſius Michaeli Moſci Principatum detulêre. Eò ingratior mox Polonis, ſed inter ſuos tanto felicior habitus, cum in patriam reverſus filium tanti Dominatûs rectorem vidit, & ipſe deinde princeps ſacrorum inter Moſcos nominatus, dexterum latus filii in ſolennitatibꝰ clauſit, novum honorem, quem nulli Duces Patriarchis hactenus habuerant, Patri habente filii pietate.

FLORI POLONICI

LIBER VI.

Ad Lectorem.

QUæ ſequuntur, impari filo adtexta ſunt, obſtaculis quibuſdã & Negotiis prægravibus cœpti operis curſum retardantibus: ita ut hic aliqua quidẽ ex gravioribus, non perfunctoriè tractata, cæterorum nonniſi breviſſimum ſyllabum, & quaſi indicem habiturus ſis. Quod ſi Deus vitam & liberalius otium ſuppeditaverit, ad percolenda, quæ hic ſtrictim attigi, addendaq; ea, quæ deſiderantur, accedam. Interim Lector curioſus ea quæ hic deſunt, ex magnis Autoribus, Paulo Piaſecio, Jacobo Sobieſcio, Stanislao Cobierzycio, aliisq; diſcet, quibus & hæc magnam partem deberi fateor, quanquam multa quoq; ex manuſcriptis fide digniſſimis hauſimus.

M*Ilites, qui in Moſcovia hactenus militaverant, eâ ob diſcordias Ducum & ingruentia à Moſcis pericula deſertâ, ſtipendia à

* 1612.

Patriæ

Patriâ Poloniâ graviſſimis exactionibus, factâ confœderatione, emungunt. Quos ut aliò averteret, in Moſcoviam jam ſeriò, ſed ſerò reducere Rex & Proceres Poloniæ cogitant, nullo effectu. In Moldaviâ Conſtantino Mohilæ Palatino à Tomsâ, ditione ſuâ ejecto, Stephanus Potocius affinis privatâ autoritate & potentiâ, opem ferre moliens, ad Dziaczam fluvium profligatur. Tartari inde in Poloniam excurrunt, magnam paſſim pauperiem facientes.

Sequente anno * habentur Comitia, quæ cum militi ingentem à Republ. poſcenti ſummam, nullâ liberalitate ſatisfeciſſent, pleræq; Regni provinciæ licentiâ ejuſdem graviſſimè, & ob æmulorum Ducum diſcordiam, impunè adhuc premuntur; Tandem confœderatio iſta, operâ inprimis Laurentii Gembicii magni tum Cancellarii ejuſdemq; ſimul (quod alioquin inſolitum) Epiſcopi Vladislavienſis, Viri in Republ. magni, Bidgoſtiæ ſopita eſt. Felix Kriski majus Regni Sigillum, minus ſuſcipit Henricus Firlejus. Stephanus Potocius ex captivitate Turcicâ liberatur:

* 1613.

* Conjuratio militum in latrocinia deſiit. Coſaci Zaporoviani captâ Synope (Mithridatis olim Regiâ) Conſtantinopolim terrent. Guſtavus Sueciæ Rex Pleſcoviâ Moſcorum Urbe fruſtrà obſeſsâ, poſtea acceptis in præmium auxilii, nuper per Pontum de la Garde contra Polonos lati, Caſtellis aliquot, nec non pecuniis reconciliatur Moſcis. Samuel Targovius ad Aulam Ottomannicam, ut injurias à Tomzâ & Tartaris illatas quereretur, miſſus, nihil inde, niſi verba in ſpeciem adornata, refert.

* Sigiſmundus Myskowski Regni Mareſchallus à Vincentio Mantuæ Duce in nomen Gonzagarum ſuſceptus, à Pontifice autem Maximo Marchionis titulo donatus, dum ex Italiâ domum proficiſcitur, moritur, vir egregiâ indole, & flagrante apud Regem gratiâ ad ſumma evectus, ſed idem apud cæteros parem fortunæ invidiam expertus. Succeſſit illi Nicolaus Wolski. Mareſchallus Curiæ creatur à Rege Andreas Przyemski. Comitia Varſaviæ habita, quibus ineuntur

* 1614.
* 1615.

tur conſilia de vindicandis Suecorum, Muldavorum ac Tartarorum injuriis, ſed ea ſine effectu diffluunt. Conjurationis militaris anteſignani quidam, nequicquam obluctantibus aliis, qui militum favorem indulgentiâ captabant, proſcribuntur. Tartari denuò populantur Podoliam & Voliniam.

* In Muldaviâ Michael Dux Viſniowecki & Samuel Korecki, Duces ambo inſignes, & Conſtantini Mohilæ affines, privatis opibus bellum reſuſcitant, ſed parum auſpicatò. Viſnovecius expeditioni illi præcoce fato immoritur. Corecius in duriſſimum carcerem abripitur à Turcis unà cum uxore & Alexandro ac Bogdano Mohilis, affinibus ſuis. Rex habitis Comitiis, fines adverſum Turcarum vim muniri curat; Bellum verò, damnatâ tandem ſiniſtrâ priorum conſiliorum lentitudine, in Moſcos; ductu Vladislai Principis, adminiſtrandum decernit. Eidem Principi adjungitur Carolus Chodkievicius Dux exercituum Lithuaniæ, adjungũtur item, ut neceſſariorum conſiliorum participes ſint, viri in

R 5 Republ.

* 1616.

Republ, primarii Andreas Lipski Epiſcopus Luceorienſis, Stanislaus Zoravinski Belzenſis, Conſtantinus Plichta Sochacevienſis Caſtellani, Leo Sapieha Cancellarius Lithuaniæ, Petrus Opalinski Præfectus Sremenſis, Balthaſar Szavinius Præfectus Mozyrenſis, Jacobus Sobieski Palatinides Lublinenſis, Andreas Męcinius. Zolkievius ſupremus exercituum Regni Dux, Principem non comitatur, alibi ad Turcarum motus, qui Poloniæ fines circumſtrepebant, vigilem & accinctum habere militem juſſus: Et expeditionibus Moſcoviticis favere is deſierat, poſtquam proſperrimi ejus in illo imperio conatus ſucceſſusq; adverſis Aulæ conſiliis deſtituti, interciderant.

* Felix Kriski Cancellarius moritur Vir magnæ facundiæ. Vladislaum Principem, Moſcorum fines ingreſſum, Viasmæ hyems ſiſtit, & Moſcis moram præbet cogendi vires ſuas. Ad Buſſam habito inter Zolkievium & Skinderbaſſam tractatu antiquum jus Polonorum in Moldaviæ Principatum remittitur, vel certè multum imminuitur: famâ hinc Zolkievii

* 1617.

vii magni alioquin Viri inter adverſa æmulorum judicia plurimum laborante. In Livonia Sueci bellum cum Polonis, durantibus adhuc induciis, inchoant, concitore Farensbachio. Pernaviâ & Dinamundâ celeritate Suecica oppreſſis, Riga aliquandiu reſiſtit.

In Comitiis * conſultatur de Principis Vladislai cœptis in Moſcovia provehendis, & de Livoniâ contra Suecos tuendâ. Stanislaus Zolkiewski Dux exercituum accipit à Rege majus ſigillum, multis indignantibus, præcipuè Ducibus Zbaraſianis ipſius æmulis. Minus ſigillum datur Andreæ Lipski obſervationum judicialium, quæ extant, autori. Vladislaus poſt occupatum Drohobuzum, Viaſmam, Boriſſoviam, tandem fruſtra tentato Moſaiſco, Principi Moſcorum Civitati exercitum admovet, ſed ſubinde miles ſtipendia poſcens rerum benè cedentium curſum interrumpit & ſeditionem minatur. Hinc cum & Moſcos pertinaces experiretur, inducias cum illis ad annos quatuordecim & ſex menſes, Patre Rege & uſu Reip. ita poſcente, paciſcitur. Illis induciis multæ ditiones & Urbes accrevêre Polo-

* 1618.

niæ, Smolenſcum nuper à Rege occupatum, Biala, Roslavia, Drohobuſium, Sierpieſcum, Trubeckum, Novogardia Severiæ, cum territoriis ſuis, Czerniechovia, Monaſtercum, Meronskum, item Starodubum, Poczepovia, Popovagora, Nevela, Siebiezo, Kraſno & Toropecenſes Vielicienſesq; agri. Reſtituuntur libertati Nicolaus Struſſus, Charlinius, Chocimirus aliiq; intra Metropolin Moſcoviæ detenti. Vicisſim quoq; Philaretus Roſtovienſis Metropolita, Magni Ducis pater, Gallicinus item, Lugovius, Sehinus cum uxore redduntur Moſcis. Livoniæ, Smolenſciæ, Czernichoviæq; titulos Magnus Dux Moſcoviæ penitus remittit. In Livonià Farensbachius ad partes Sigismundi redit. Zolkievii cum ætate ſeneſcit fortuna. Tartari impunè populantur Ruſſiam. Eo nomine multorum lingvis vapulat Zolkievius.

* Bello Bohemico Ferdinandum Imperatorem, ſubmiſſis copiis Ungariam vaſtantibus juvat Sigismundus. Januſſius Dux Oſtrogiæ Caſtellanus Cracovienſis Vir præpotens opibus decedit, relicta

Domi-

* 1619.

Dominico Duci Zaslaviæ ex filiâ genito ſplendidisſima hæreditate.

* Bethlehemus Tranſylvanus Sigismundo Regi ob præſtita Imperatori auxilia infenſus, Turcam adverſus Poloniam concitat. Gratianus Muldaviæ Palatinus Zolkievium ad Moldaviam ab Imperio Turcico vindicandam invitat, promptam manum & ſuorum operam offerens. Idem Zolkievius ſcripta ad Regem epiſtola cauſas exponit, quibus ad arma in Turcicas ditiones transferenda impellatur, & quaſi ultimum pugnaturus Regi valedicit, filiumq; ſuum commendat. Is poſtea in Moldaviæ interiora progreſſus prope Cicioram cum Skinderbaſſa infeliciterpugnat, miles ejus deinde in caſtris tumultuatur & quidam aufugiunt. Caſtra denique oppugnantur & octo diebus contra hoſtem fortiſſimè defenſa tandemcapiuntur à Skinderbasſa & Tartaris. Zolkievius, cùm ſe periculo ſubducere noluiſſet, obtruncatur, vir togâ, ſed magis ſago eminens, Regi ad extremum uſq; carus. Stanislaus Koniecpolski Dux Campeſtris captus Con-

*1620.

Conſtantinopolim abducitur, uti & Samuel Korecki. Capti item Joannes & Lucas Zolkievii, Nicolaus Struſs Haliciensis Præfectus, Martinus Kàzanovius, Nicolaus Potocius, Vlodomirus Farensbach, Alexander Balaban & alii. Sub hoc tempus Baſilio Szviski magno olim Duci Moſcoviæ, & Fratri ejus Demetrio militiæ Præfecto Anno 1611. Goſtini in liberali cuſtodiâ mortuis, Sigiſmundus Rex in Suburbio Varſavienſi ſepulturæ, & ſimul ſuarum de Moſcis victoriarum monumentum erigit. Non multò poſt ictu ferali Sigiſmundum Regem percutit quidã infandi nominis, ſed mentis imminutæ homo, & ideo ad Curatores dudũ miſſus. Subita tanti casûs fama & Aulam totam & ordines Reip. Comitiis tum vacantes, vehementer perculit. Ægrèq; jam creditum fuerat Regem vivere, niſi conſilio Laurentii Gembicii Regni Primatis, Rex de feneſtrâ ſe oſtendiſſet populo. Sicarius poſt exquiſita tormenta ignitis forcipibus carpitur, tandem in partes diſtractus comburitur à Carnifice. Oſmanes Turcarum Imperator juventâ & odio in Polonos ardens, ſtimulante Skinder-

baſſa

baſsâ, Tomzâ, aliisq; bellum parat adverſum Poloniam, Otſinovium Sigiſmundi Regis internuncium contumelioſè habet. Venceslaus Comes de Leſno ſuſcipit minus ſigillum Regni. Stanislao Zolkievio in belli regimine ob æmulationes multorum cunctatur Rex ſucceſſorem dare.

* Interim, quod à Turcis bellum Poloniæ imminere videret, Principes Chriſtianos ad belli Turcici ſocietatem invitat, aut potiùs opem eorum contra communem Chriſtiani nominis hoſtem quærit. Sola Anglia ſpem auxilii Legato Regis Georgio Oſſolinſcio facit, cujus ea de re ad Jacobum Britanniæ Regem extat oratio. Rex habitis Comitiis omnes Regni ſui vires ad idem bellum commovet, ſumma ejus curâ Carolo Chodkievicio magnis rebus geſtis inclyto Duci, demandatâ. Cui ſocius laboris adjungitur Stanislaus Lubomierſcius Regni pocillator, Vir conſilii, armorumq; gloria potens, & totius belli hujus conſummator. In ſtipendia militum magna decernuntur tributa. Ordo Eccleſiaſti-

* 1621.

ſiaſticus celebrato Petricoviæ conventu, ad hoc bellum centum & quinquaginta millia florenorum promittit. Privatis ſumptibus adornant, atq; ad Chodkievicium mittunt cohortes ſuas Duces Czartoricenſis & Zaslavienſis, Raphael Comes de Lesſno Palatinus Belzenſis, Petrus Opalinſki Caſtellanus Poſnanienſis, Joannes Stanislaus Sapicha Magnus Lithvaniæ Mareſchallus, Jacobus Sobieſcius Palatinides Lublinenſis, item Szaskievicius, Malinſcius, Raſeczenius & alii; Plurimis item turmis ſuo impendio conductis auget exercitum Stanislaus Lubomirski. Coſacis ad exercitum Polonum inter multa ab hoſte diſcrimina tendentibus, Petrus Konaſſevicius homo nobili audaciâ & multis egregiis facinoribus inſignis obviam mittitur: quem poſtea illi, rejecto, tandemq; capitis damnato Borodawka, homine ignavo atq; ebrioſo, ſuæ militiæ Ducem creant. Rex ordinem Equeſtrem ad expeditionem generalem paratum eſſe jubet. Interim ad caſtra Chodkieviciana præmittit Vladislaum Principem. Cujus prætorianam cohortem regit Adamus Kazanovius. In

hac

hac militabant Januſſius Dux Viſnovvecius, Adamus Przyemſcius, Andreas Firlei, Paulus Dzialinſcius Bratianenſis Præfectus, Stephanus Koniecpolſcius, Sigismundus Tarlo, Thomas Sobieski. Sequebantur eundem Principem Joannis Wejeri Palatini Culmenſis, Erneſti ac GerhardiDönhofiorum peditesGermani, Ungari item ſub ductuNicolai Kochanovii,haſtati præterea Equites Pauli Volucii Epiſcopi Vladislavienſis, Nemiræ Podlachienſis, Conſtantini Sockaczovienſis Caſtellani: Velites deniq; Gniewosſii, Zborovii & aliorum.

Exercitus Polonus Tyram fluvium transgreſſus in hoſtico ad Chotimum caſtra metatur. Quadringentos Coſacos errore à cæteris avulſos, toto triduo omnibus viribus oppugnat Oſmannes, tandemq; in ſpecubus deliteſcentes maximâ difficultate capit, atq; ipſe ex iis nonnullis gladio ſuo transfigit,cæteros ad arborem alligatos transfigi jubet,præſens ipſe carnificinæ iſtius ſpectator. Cum cæteris Coſacis ad exercitum Polonum tendentibus toto octiduo luctatur exercitus Turcicus, quemOſmannes Imperator ingentem

gentem adduxerat. Illorum triginta millia, datis in ipſo itinere egregiis virtutis ſpeciminibus, ad exercitum Chodkievicii menſe Septembri accedũt, Duce, illo, quem dixi ante, Konaſevicio, inter ſuos Sahaidacznik à pharetrâ cognominato. Illis auxiliatoribus Chodkievicius & Lubomirſcius ante Vladislai Principis adventum, auſpicatis dimicationibus congresſi, optata belli in futurum auguria & præludia edunt; Cæſo inter alios Vſaim Baſſâ, ſucceſſore Skinderbaſſæ, Præfecti Siliſtrienſis, hominis Poloniæ multis damnis oppidò cogniti. Tartarorum Regulus Cantimiri apud Oſmanem gratiam malè ferens, frigidius rem Turcicam agit. Chriſtianus Vevellius natione Cretenſis à Muldaviæ Duce mittitur ad Polonos, oſtentamenta pacis à Domino ſuo ceu ſequeſtro offerens: Qui pro exploratore habitus non illico fidem reperit. Coſaci in caſtra Turcarum irrumpunt, & ſequentibus deinceps Polonis, diripere incipiunt. Chodkievicius cum multi omnem exercitum illuc effundendum eſſe ſuaderent, noctem ingruentem, tum avidos ſuorum ad prædam animos

mos & alia pericula veritus, prudenter continet militem. Gregarius miles in Muldavos promiſcuâ cæde, injuſſu Ducis, ſævit. Schlakovii & Zyczorii cohortes ſecurius agentes cæduntur à Turcis. Hos poſtea ferocius inſultantes memorabili ſtrage afficit Chodkievicius. Cui irâ fœmineâ illachrimatus Oſmannes, ſuorum ignaviam magnis querelis incuſat. Eo congreſſu inter alios perit Nicolaus Zienovicius Caſtellanus Polocenſis magno Chodkievicii & omnium luctu. Karakas Baſſa Budinenſis Præfectus caſtra Oſmanis ingreſſus dum cæteros ejus Duces novo & inſigni facinore ignaviæ convincere nititur, poſt factam in Polonos validam impreſſionem fortiſſime repreſſus & ab Vſaimo, æmulo ſibi Duce, deſtitutus cadit. Moſcinius, Ungarus proditor, à Turcis diſſecatur. Coſaci ob defectum annonæ turbidi, & penè abitum minantes, longa pactione mercedem nundinantur cum Ducibus. Sed à Vladislao Principe per Petrum Opalinſcium, Stanislaum Lubomirſcium, Jacobum Sobieſcium promiſſo quinquaginta millium florenorum donario pacantur. Poſtea ſeditio-

nis

nis crimen expiaturi in Caſtra Turcica furtim irrumpunt & opimam prædam auferunt.

Dilaver Baſſa Meſopotamiæ præfectus Supremi Veziri dignitatem ab Oſmane impetrat, deturbato Uſaimo, quod hoc conſiliorũ belli arbitro improſperè Turcis res cedere viderentur.

Tartari pabulationes undequaq; prædabundi infeſtant. Annonæ defectum in caſtris Polonicis ſequuntur morbi varii. Ipſe Vladislaus Princeps aſſiduò ferè ægrotat. Et Chodkievicius jam dudum, ægrè ſe ſuſtentans, tandem morbo & naturæ concedit, inter maximos ſeculi Duces numerandus. Zelinſcius, urgente Vevellio, ad Oſmannem miſſus à novo Veziro Dilaverio bona ad pacem indicia refert. Stanislaus Lubomirſcius Chodkievicii defuncti locum nobiliſſimè implet. Fekieti Ungarus furtivis excurſionibus Turcæ damna infert: Oſmannes die Venceslai acerrimâ impreſſione caſtra Polonica invadit. Pruſſinovianæ ibi legioni prætoria Vladislai cohors, ipſo Principe fortiter animante, tum & Lubomirſcius ipſe cum delectis ſuccurrit.

Szem-

Szembergius, Rzecicii fratres, Thomæ Zamoſcii Palatini Kiovienſis cohors inter alios ſtrenuè ibi rem gerunt. Turcæ plurimis ſuorum amiſſis turpiter recedunt. Caſtrenſium morborum lues exercitum Oſmannis, & juxta ſuperbos ejus ſpiritus mirificè imminuit. In caſtris Polonicis pabulum equis & pulvis tormentarius deficere incipit. Habito apud Vladislaum conventu, propoſita à Vevellio pacis conſiliaPolonis acceptanda videntur: deſtinanturq; feciales Stanislaus Zuravinſcius Caſtellanus Belzenſis & Jacobus Sobieski Palatinides Lublinenſis. Per eos Lubomirſcius ad Oſmanem & ſupremumVezirum ſcribit literas. Legati cum Radulone Valachiæ Palatino primùm miſcent ſermones. Turcæ interim ſtationem Lubomirſcianam aggreſſione tentant, ſed acri Polonorum virtute repelluntur. IbiKrinicius cohortis Pruſinovianæ Subpræfectus victoriæ immoritur, Kopyczynius vir ſtrenuiſſimus periclitatur de vitâ. Panowce à Joanne Potocio Palatino Bracławienſi extructam olim arcem fruſtra oppugnant Turcæ. Iidem variis rationibus, minis-

que Polonos à Coſacis paciſcendo avellere, & aliqua Imperatori ſuo quaſi tributa annua evincere nituntur. Tartari Duce Muradino Chani fratre in Volhynenſem & Belzanam uſque terram progreſſi, latè omnia populantur. Nicolaus Coſacovius Præfectus Viſnenſis objecta à Tartaris impedimenta fortiter eluctatus, alimenta in caſtra Polonica advehit. Sigiſmundus Rex cum minoris Poloniæ nobilitate Leopolin usq; progresſus, ſine cæterorum Palatinatuum Civibꝰ ad bellum proficiſci cunctatur. Interim de pace cum Turcarum Imperatore factâ, accipit nuncium. Quæ IX Octobr. promulgatur. Poſtero die abeunt Turcæ, nullo ingentium moliminum ſuorum & tanti ſanguinis pretio, maximo contra ſuorum damno cum ad 60. millia hominum hoc bello perdiderint, pluresq; in reditu autumnus abſumpſerit. Stanislaus Suliſtovius Oſmanem comitatur Conſtantinopolin magni Legati Polonici prodromus. De pace factâ ad ſummum Pontificem Rex ſcribit, rationesq; ediſſerit, ob quas eam fieri oportuerit, factum nonniſi ab eo reprehen-
ſum

ſum iriſperans, qui alieno diſcrimine ſpeciem ac famam fortitudinis captare velit. Eidem ſummo Pontifici eximia magnæ indolis ac virtutis ſpecimina à Vladislao filio ſuo, hoc ipſo bello edita, commendat Pater.

Durante bello Turcico Guſtavus Suecorum Rex opportunam ſibi contra Poloniã tempus offerri gaudens, RigamLivoniæ metropolin obſidet. Quæ principio ſpe auxilii Polonici aliquantum obniſa, tandem invitante eorundem ſacrorum communione, dedit ſe Suecis, in quâ totam penè Livoniam perdit Polonia.

* Staniſlai Lubomirſcii tùm exercitum regentis virtuti ac ſplendidiſſimis meritis ſolitâ liberis linguis licentiâ obloquuntur æmuli. Miles ob ſtipendia tumultuans ægrè ſedatur. Conditiones tamen exortæ ſatis duræ nimirùm tria ſtipendia, ſupernumeraria item, pleniſſima malè conſultorum turbarumque militarium impunitas, nec non largior inpoſterum ex præfecturis Regiis liberalitas & alia multa; nonniſi neceſſitatis colore

* 1622.

colore excuſanda. Conſtantinopolim mittitur Chriſtophorus Dux de Zbaraz, vir natalibus, fortunis, ſtudiisq; popularibus in Poloniâ potens. Oſmanes à tumultuantibus Janizaris occiditur, Muſtafâ Patruo in ejus locum ſurrogato. Interimuntur etiam præcipui Oſmanis familiares & Conſiliarii. Sbaraſianæ Legationi, fluctuante ita regimine Turcico, mora injicitur.

* Rex cum familiâ in Pruſſiam proficiſcitur. Guſtavus Sueciæ Rex pariter littora Pruſſiæ ſpeculatur. Chriſtophorus Sbaravius Dux Legationis ſuæ munia Conſtantinopoli ſplendidiſſimè implet, proſperèq; Stanislaum Coniecpolſcium Campiductorem Poloniæ à captivitate liberat. Muſtafa, ut impar imperio, rejicitur à Turcis, ſuffecto in ejus locum Amurathe Oſmanis fratre. Capti ad Ciecoram Proceres quidam in patriam redeunt Crimo. Tartari ipſi Ruſſiam depopulantur, pactorum Chotimenſium ſecuri. Rex Comitia agitat Varſaviæ, in quibus conſilia Equeſtris Ordinis moderatur inſignis ille Jacobus Sobieski Lublinenſis Palatinides,

* 1623.

nides, tandem Caſtellanus Cracovienſis, ac princeps Senator, vir ut natalibus, ſic ingenio & doctrinâ longè eminens, autor elegantiſſimi commentarii, quo bellum Chotimenſe, cui ipſe interfuit, cordatè deſcribitur. * Comitia habentur Varſaviæ, quibus perſtringuntur & abrogantur ſuppetiæ Imperatori à Rege ſubmiſſæ. Suſpiciones item promuntur ortæ ex Comitatu Zywecenſi à Reginâ empto, tum & Epiſcopatu Varmienſi dato contra leges uni filiorum Regiorum Joanni Alberto. Chodkievicio ſummo nuper exercituum Lithvanicorum Præfecto ſucceſſor datur Leo Sapieha, Palatinus Vilnenſis, indignante Chriſtophoro Radzivillio Duce, qui Campiductor cum eſſet, proximâ ſpe illi muneri jam dudùm imminebat claritudine generis, tùm bellicâ virtute & meritis nullo habitus inferior, ſed Sigiſmundo multas ob cauſas minus gratus. Induciæ cum Guſtavo Rege Sueciæ initæ prorogantur. Majus ſigillum, Venceslao Leſczynski, minus Stanislao Lubinski confertur. Stanislaus Coniecpolski ex Turcicâ captivitate re-

* 1624:

dux Cantimirum Tartarum prope Haliciam fundit. Vladislaus Princeps per Germaniam, Belgium, Italiam, Romam proficiſcitur, ubiq; gratus & decentiſſimè exceptus. Coſaci per Pontum Euxinum propè ad ſuburbia Conſtantinopolitana perveniunt, opima ſpolia inde referentes.

* Militiæ Lithvanæ regimen, per æmulationes turbatum, animos addit Suecis Livoniam tenentibus. Nec ſumptus ad bellum neceſſarios decernunt Comitia, propter contagioſos morbos, Varſaviæ gliſcentes, minùs tum frequentia. Inter Academiam Cracovienſem & Patres Jeſuitas magnæ contentiones oriuntur. Bellum Sueci redintegrant in Livoniâ, & in finibus Samogitiæ, Birzas capiunt, hæreditariam Radzivilliorum arcem. Mox & in Pruſſiam ſibi per Pilavienſem portum occultis artibus moliuntur aditum. Anna Princeps, Sigismundi Regis Soror, eundemq; in Poloniam ſecuta, & à fratre, in exilii ſolatium, conſentiente Republ., præfecturem Brodnicenſem & Golubianam adepta, moritur,

* 1625.

moritur, Virgo inſigni virtute animi morumq; innocentiâ. Ejus ſepulchrum extat Thorunii in templo Virginis Deiparæ. Præfecturæ eâ morte vacuæ voto plerorumque Vladislao Principi, recens tùm ex peregrinatione, qua egregiam de ſe paſſim famam præſens plurimùm auxerat, reverſo deſtinabantur. Sed eas Rex Reginæ dedit, indignante, & beneficio huic, tanquam inconſulta Republ., collato graviſſimis contradictionib9 obſtrepente Ordine Equeſtri. Coſaci Tauricam, inconſulto Rege, infeſtant. Inde aula Ottomannica violata pacta Chotimenſia objicit Poloniæ. Coniecpolſcius Coſacos compeſcere incipit.

* Guſtavus Rex Sueciæ per Pilavianū portū ingreditur Pruſſiam, capit Braunsbergam, Frauenburgum, & in eo ſacram ſupellectilem diripit, deinde Elbingam unam ex primariis Pruſſiæ Regalis Civitatibus, tertio poſt die Mariæburgum, nullo negotio occupat. Polonia nihil tale verita, ſerò ex Ruſſia evocat copias. Et circa belli Pruſſici regimen diu Aulæ conſilia vacillavêre, aliis Vladislao Prin-

* 1626.

cipi, aliis Thomæ Zamoſcio Palatino tùm Kiovienſi id deſtinantibus. Sed pervicit Caſpar Dönhovius gratiâ apud Regem præpotens, qui StanislaoConiecpolſcio adminiſtrationem belli demandandam ſvaſit. Sveciæ interim Regi, Meva, Derſavia, oppida Viſtulæ adſita deduntur. Derſaviam poſtea obſidet Coniecpolſcius Campiductor. Rex Sigiſmundus Pruſſiam ingreſſus, Gedanenſium opera, adverſus hoſtē ſtructa, præſens ſpeculatur. Thorunii poſtea Comitia habet, ubi in ſumptûs belli tributa ſciſcuntur. Mortuo Archiepiſcopò Henrico Firley ſurrogatur Joannes Węzik Epiſcopus tùm Poſnanienſis. Stephanus Chmelecius inclytus Bellator in Ruſſiâ, Coniecpolſcio Campiductore interim in Pruſſiâ cum Svecis luctante, feliciterTartaros refrænat.

*Coniecpolſcius verò Svecos Arci Pucenſi inſidentes, tùm auxiliares Svecis è Germaniâ miſſos ad deditionem felicitèr cogit. Guſtavus Rex circa propugnaculum Gedanenſium in Inſulâ minori graviter ſauciatur. Inter Mevam & Derſaviam

* 1627.

ſaviam velitationes fiunt, Coniecpolſcio majores ex Poloniâ copias ad tentandã juſti prælii fortunam expectante. Guſtavus Rex denuò ex caſtris Polonicis, quæ parùm felici ſucceſſu invaſerat, vulneratur. Ordines fœderati Belgii, miſſis Legatis, pacis conſilia partibus offerunt. Sed ea diſturbant Imperiales miniſtri, qui Guſtavum bellis Pruſſicis à Germaniâ abſtinere nitebantur, claſſem & pecuniam offerentes Polonis. Comitia habentur Varſaviæ, magis de malignioribus in Livoniâ & Pruſſiâ ſucceſſibꝰ querula, quàm ſolicita de remediis. Minus ſigillum datur Jacobo Zadzik Epiſcopo Culmenſi, Viro ſumma omnia merenti. Claſſem Hiſpanicam fruſtrà expectat Sigiſmundus Rex, ſuã interim, qualẽ poterat, Gedani proprio ſumptu adornat, non Sueciæ tantùm, ſed & Daniæ Rege ægris oculis hos Poloniæ apparatus maritimos adſpiciente. Suecicæ naves portui Dantiſcano circumfuſæ ab Appelmanno Polonicæ claſſis præfecto, navigiis Dantiſcanis ſtrenuam operam adnavantibus, profligantur, una ſubmerſa, duæ captæ.

* Exercitus Polonus ad ſeceſſionem ob non ſoluta ſtipendia, quàm ad bellum continuandum pronior, ſerò ex hybernis in Pruſſiam, ſuperioris anni expeditione exhauſtam, revertitur. Caſtra ad Grudentum locantur, Guſtavo Rege Culmenſi provinciæ imminente. In Comitiis contenditur cum Lithuanis, magnæq; ſuſpiciones in unum ex Ducibus exercitûs eorum, tanquam per occulta & magis fida in hoſtes propenſum, acres etiam in Ducem Pruſſiæ querelæ, eodem nomine erumpunt. Cujus pedites bis mille ex lege feudi in ſubſidium Polonis miſſi, ſine negotio à Suecis intercipiuntur. Venceslao Leſczynſcio defuncto, majoris ſigilli curam ſuſcipit Jacobus Zadzik, minoris Thomas Zamoſcius, qui ideo Palatini Kiovienſis dignitatem, etſi loco longè ſuperiorem, deponit. Legatus Hiſpanicus Baro de Auchi conſilia pacis cum Guſtavo apud Regem usq; moratur. Quam pacem expetens Nobilitas in exigua tributa conſentit. Claſſis Regia Viſmariam abducitur. Gedano interim tanto gravius aſſul-

tant

* *1628.*

tant Sueci, Neringam ingreſſi: ſtrenuâ tamen Gedanenſis præſidii virtute repelluntur, plus quam ducentis ibi amiſſis militibus. Coniecpolſcius militum copiis malignius inſtructus, hoſtem morari magis, quàm urgere quærit. Qui Viſtulâ, lintribus omnium opinione citiùs trajecto, Nove oppidum & in eo apparatum belli Polonis ſubripit. Coſaci ductu Stephani Moczarſcii eundem locum recuperant. Guſtavus Brodniciam intercipit. Baudiſius Tribunus Suecicus funditur capiturq;.

Brodnicia eminùs ab exercitu Coniecpolſcii conſtricta ad penuriam annonæ redigitur. * Sublevatur à Joanne Vrangelio, obſeſſoribus ſecuritatem ſuam & pravum regimen ad Gorzno oppidum non levi ſtrage luentibus. Nec deſtinata his auxilia, Caſtellano Camenecenſi Ductore, maturè ſatis ſuccurrerunt, Coniecpolſcio tùm Varſaviæ novam à Comitiis opem poſtulante. Stanislaus Lubinski Epiſcopus Plocenſis acribus epiſtolis cum Electore Brandeburgico expoſtulat. Vrangelius Thorunium celeritate

 oppri-

* 1629.

opprimere conatus, virtute civium, præeunte Comite Gerhardo Dönhofio, (qui poſtea Palatinus Pomeraniæ,) fortiſſimè repellitur. In Comitiis ingraveſcens hoſtium potentia conſilia Ordinum, & ad tributa liberalitatem acuit. Conſenſum ibidem in auxilia Imperatoris, quæ dudum oblata populus ut libertatis, ita ſuſpicionum pertinax hucusq; reſpuerat. Arnheimius copias Cæſareas adducit. Coniecpolſcius equitatu ſuo & novis peditum auxiliis animoſus, prope Luſnam cum hoſte felicitèr bis confligit, Suecis Stumam, poſt cladem acceptam, ſe recipientibus. Et ipſe Guſtavus Rex fortiùs apprehenſus, quàm ſervatus, petaſo amiſſo, ægrè evaſit, Ringravius junior tùm cæſus, capti primipilares admodùm ducenti; ſigna adempta quindecim, ſed victoriæ, non inſtando, fructus perditur. Arnheimianus exercitus ad Album montem magno conatu nihil agit, Duce ejus occultis cum Wallenſteinio conſiliis aliò, quàm præ ſe ferret, flectere multis viſo. Rex Sigiſmundus æger caſtra deſerit. Arnhemio revocato ſucceſſor mittitur Dux Lauenburgicus & Mansfeldicus Co-

mes

mes. Coniecpolſcii Mariæburgo imminentis deſtinata, cœptis cum Suecia, parario Electore, tractatibus ſiſtuntur. Peſtis exercitum atterit, & metu contagionis parcè annona advehitur. Tantò faciliùs conſilia pacis amplecti lubuit, Galliæ & Angliæ Legatis id negotium ſolicitè agentibus. Tandem ſpretâ pace perpetuâ, in inducias ſex annorum conſenſum. Quibus Elbinga, Braunsberga, & portus Pilavienſis Sueciæ Regi conceſſus, Arcis Mariæburgenſis cuſtodia ſequeſtro Electori datur. Qui viciſſim Memelam ad finem usq; induciarum Sueco tenendam tradit. Ratihabitio à Comitiis expectari jubetur. Ibi Rex diu obluctatus, vix ab Ordinibus Regni perſuadetur, ut ſubſcribat. Peſtis bello ſuperſtes latè ſævit. Tartari, Chani fratre & Cantimiro Ducibus, in Voliniam effuſi. à Stephano Chmelecio & Stanislao Lubomirſcio illo Kioviæ, hoc Ruſſiæ Palatino memorabili pugnâ ad Burſtinowo cæduntur. Captus Chani frater junior cum bis mille Scythis gregariis.

* Coniecpolſcius pactis cum Sveco induciis militem ſeditiosè ſtipendia poſcentem per hyberna dislocat. Coſaci incentore Archimandritâ Kiovienſi rebellant, Hrickone ductore ſuo & quibusdam cohortibus Regiis vi ſubitâ oppresſis. Iidem à Coniecpolſcio circa Pereaslaviam circumventi, multo ſangvine fuſo, ſeditionis Duces ad Comitia mittere ſpondent. Miles poſtea Reipubl., factâ pariter, ad Gliniani, conſpiratione ſecedit, ægrè à Rege ſumptis ex Reginæ ærario in fidem publicam præmiis promisſisq; aliis delenitus. Auxiliaribus Cæſaris copiis à Polonis præmia laborum dari Vallenſtenius Dux acerbis flagitationibus poſcit, non memor, Polonicis copiis toties in Germaniam ſubmiſſis nulla exquiſitè ſtipendia vel data vel poſtulata fuiſſe. Ad Turcarum Imperatorem mittitur Alexander Piaſieczynski de incurſionibus Tartarorum queſturus. Chmelecius Vir Tartaricis victoriis inclytus anginâ moritur, magno Reipubl. damno & luctu. Idem hic annus abſtulit alios magni nominis viros Euſtachium Volowitz, Martinum

* 1630.

tinum Szyskovium, illum Vilnenſem, hunc Cracovienſem Antiſtitem. Nicolaus item Volski ad octuageſimum annum perpetuò peregrinat9,nunc demùm quietem moriendo invenit. Propter peſtem paſſim in Poloniâ incrudeſcentem Rex Varſaviâ Ocieckum primò, deindè Tikocinum ſeceſſit.

* Comitia Rege ægro habentur Varſaviæ. Suſpicionibus de Regno in hæreditatem redigendo ex voto Ordinum Rex medetur, promittens inter alia, cuivis nobilium fas fore, Zywecenſem Comitatum, quem Rex emerat, quolibet tempore redimere: & Filium Regium Joannem Albertum Epiſcopatum Varmienſem non ante aditurum, quàm ætate maturus, Reipubl. fidem jurejurando obligâſſet. Vladislaus Princeps refocillandæ valetudinis causâ Egram contendit, acidulis iſtic uſurus. Conſtantia Regina celeberrimo Sacri CorporisChriſti feſto, ſupplicationi publicè diutius ſub ſole fervido operata, dùm æſtum lotione frigidâ reſtringvere malè conſulti Medici nituntur, in acutam febrem incidit,

* 1631.

quâ omnium opinione citius, maximo Domûs Regiæ dolore extinguitur, Princeps omni genere virtutum eminentiſſima. Reginam paucorum dierum intervallo ſecutus eſt Georgius Dux in Zbaraz Caſtellanus Cracovienſis, vir Ordini Equeſtri, quàm Aulæ gratior, Zbaraſiorum ultim9, Veneris legitimæ adſpernator, domûsq; tandē ſuæ antiquo ſplendore clariſſimæ extinctor: quippè qui & Fratri ſuo Chriſtophoro matrimonii perpetuus disſvaſor, orbus orbū non ita dudùm tumulaverat. Obiit tùm quoq; Andreas Lipski Epiſcopus Cracovienſis, vir juris prudentiſſimus, moribus auſterior. Cæſariano militi, quingenta millia aureorum nummorum Polonicorum per delegatos Regios in præmium militiæ Prusſicæ perſolvuntur. Guſtavus Sveciæ Rex, ſuperiore anno Imperatorem adortus, novum fædus cum Saxone & aliis Proteſtantium Ducibus pangit. Magdeburgum à Tillio & Pappenheimio expugnatum miſerrimis modis in cineres redigitur. Tillius poſtea apud Lipſiam memorabili prælio vincitur à Svecorum Rege & Electore Saxoni-

xoniæ; Indè Germaniam Svecus, Bohemiam Saxo ſine obſtaculo pervagatur.

* Guſtavus Peciæ Rex, Tillio iterùm ad Donaverdam victo,& ex ictu tormenti Ingolſtadii extincto; difficilius negotium habet cum Wallenſtenio, qui ab Imperatore rebus creperis ad ſuſcipiendum belli arbitrium, ſed jam legibus ſolutius revocatus, ad Noribergam caſtra munit, ex quibus omnes Guſtavianos impetus eludit ſiſtitq;: poſtea in Miſniam ducit, cujus majore parte occupatâ, apud Lutzenam confligit cum Rege Guſtavo. Qui fortitèr pugnans binis vulneribus animam effundit, fato, in bonumEccleſiæ, arctioribus terminis, quàm ipſe & clientes ſociiq; ipſius ſperaverant, ingentium auſorum curſum claudente. Pugnam eandem Bernardus Vimarienſis continuat, ancipiti aliquamdiu fortunâ, ſed campo deniq; cedere cogit Cæſareanos, caro emptâ victoria, cujus pretium Guſtavus erat. Rex Sigiſmundus ætate & mærore langvidus in Comitiis uſum bonorum Regalium, quæ Mater Conſtantia tenuerat, in alimenta filiorum ſuorum, &

* 1632.

& uni porrò eorum Joanni Alberto Epiſcopatum Cracovienſem ab Ordinibus impetrat. Tum viciſſim Rex arbitrium monetæ cudendæ, Regibus hactenùs proprium, cum Ordinibus partitur. Idem de ſucceſſore nominando ſcrutatur Procerum Civiumq; voluntates, verùm occultè & nullo effectu; Ordinibus curam hanc fato & liberæ electioni præripi nolentibus. Sed eam tùm præcocem viſam, neceſſariam mox fecit ſubſecuta mors Regis. Dùm enim is defunctam Conjugem Cracoviam ad avitum Mauſolæum deportare cogitat, ætatis anno 66, potentiæ 44; catharro extingvitur princeps formâ auguſtus, vitâ religioſus, juſtus, providus, fortunâ variâ, animo ſemper idem.

INTERREGNUM.

JOhannes Węzyk Archiepiſcopus Gneſnenſis Regnique Primas, Ordinibus mortem Regiam ſignificat, ſimulq; juſtitium & conventuum per Palatinatûs habendorum tempus indicit. Primo conventu

ventu (3 Junii celebrato) Ordo Equeſtris Directorem conſiliorum eligit Chriſtophorum Radzivillium Campiductorem Lithvaniæ. Prætentantur omnia, quæ ad promovendam animorum concordiam facere viderentur: præcipuè inter Ordinem Eccleſiaſticum & Civilem, deindè inter diſſidentes de Religione, atq; inprimis Græci ritûs. Tuendæ ſecuritati publicæ Judices ad ſubita caſuum, necnon Tribuni in cuſtodiam ſingulorum Palatinatuum conſtituuntur. Sed præter omnium opinionem quieta omnia, & vani deprehenduntur metus, quos de factionibus nonnullorum conſiliisq; ultra fines Regni proſpectantibus multi prudentes ſibi finxerant. IV Calend. Octob. ad electionem novi Regis congregantur Ordines omnes. Ordo Equeſtris ad conſiliorum ſuorum regimen Jacobum Sobieſki Inciſorem Regni, virum inter primos ſeculi experientiâ rerum numerandum deligit, & mox ſeorſim â Senatu ſub dio, ea quæ præſens rerum ſtatus requirebat, tractare incipit. Primùm cum diſſidentibus in Religione acritèr contenditur, qui majora ſacrorum ſuorum ſtabi-

ſtabilimenta requirebant. Conſentitur tandem, interponente ſe Vladislao Principe, in formulam ſecuritatis conventu ſuperiore approbatam. Eodem arbitro alia quædam diſſidia compoſita. Deliguntur ex triplici Ordine viri, qui Eccleſiaſticos cum Nobilitate conciliarent. Alii, qui legum, alii qui monetæ correctioni ſeſe intenderent. Conſultatum item de publicorum Regni bonorum diſtributione non ad arbitrium favoris, ſed ad meritorum trutinam inpoſterùm exigendâ. Regis defuncti quatuor filii fratri ſuo natu maximo Vladislao ſceptrum Poloniæ dari petunt, præeunte Joanne Caſimiro. Illis Archiepiſcopus Wężyk nomine Senatûs, Sobieſcius nomine Ordinis Equeſtris reſpondet. Audiuntur ſummi Pontificis, Imperatoris, Guſtavi Regis Sueciæ Legati. Cum Brandeburgicis Legatis expoſtulatur acriùs. Conditiones futuro Regi proponendæ per ſelectos ex omnibus Ordinibus viros primarios ſcribuntur. Vladislaus unanimi omnium conſenſu renunciatur, & ab Archiepiſcopo nominatur Rex Poloniæ; Qui ad altate templi Johannis Baptiſtæ

tiſtæ jurat, & ibidem decretum Electionis ab Archiepiſcopo accipit: literis dein ad Principes externos ſcriptis ſuſceptum honorem iis ſignificat. Cracoviam poſteà comitantibus Fratribus profectus, ibi ſolenni pompâ Sigiſmundi Patris cadaver avito ſepulchro infert, & ipſe XVI. Februarii, Anno 1633, Regno, ſolennibus ceremoniis, inauguratur.

VLADISLAUS IV.

POſt diadema ſuſceptum Rex Comitia mox agitat. In quibus directore Nunciorum Equeſtrium Nicolao Oſtrorogio de negotiis publicis, & inprimis bello Moſcovitico deliberatur. Multæ item civiles controverſiæ diſceptantur. Elector Brandeburgicus quà Dux Pruſſiæ, ſacramentum fidei per Legatos præſtat. Ad Imperatorem Petrus Gembicius major Regni Secretarius mittitur ſequeſtram Regis operam ad pacem cum Suecis conciliandam oblaturus. Rex in Lithvaniam properat, ubi Moſcus non obſtantibus induciarum pactis ad futurum

usq;

usq; Juliũ ſervandis, vaſto exercitu Smolenſcum circumſederat, Ductoribus Michaële Sehino, Simone Prozorowskio, & Alexandro Leslco Scoto. Urbem Stanislaus Woiwodzki ſtrenuè defendit, ſed extremò ad penuriam commeatûs aliorumq; neceſſariorum penè redactus. Rex per Chriſtophorum Radzivillium & Adamum Kazanovium militiæ ſuæ præfectos, laborantibus ſubvenit. Duces Moſcici relictâ Urbis arctiori obſidione ad caſtra recedunt. Quos præeunte Alexandro Gonſievio Palatino Smolenscenſi, ſequitur Rex, Fratre Johanne Caſimiro comitatus, (cui ſupremam vigiliarum curam in caſtris ſuis Vladislaus commiſerat,) & hyemis incommoda non moratus, obſidere incipit hoſtem. Auxilia Sehino ſubmiſſa cædit Kazanovius, Podoliæ Palatinus. Sehinus totâ hyeme obſeſſus inopiâ lignorum alimentorumque premitur, nullâ auxilii ſpe ſuperſtite. Regem à Smolenſco abſtrahere nititur Turcarum Imperator, magnis Moſchorum precibus ac pollicitationibus ſollicitatus ad opem ipſis ferendam. Abazi Baſſa magnum Turcarum, Tartarorum,
Mol-

Moldavorum exercitum ad Cameneciam Podoliæ metropolim ducit. Coniecpolſcius Caſtellanus Cracovienſis & juxta Dux exercituum Tartaros præmiſſos parvâ manu ſuorum, mox & Abazi Baſſam profligat. Ad aulam Ottomannicam mittitur Alexander Trzebinski Leopolienſis Succamerarius. Ad Pontificem verò Romanum admirabilis facundiæ vir Georgius Oſſolinſcius tùm Theſaurarius Curiæ. In Sileſiâ Ulricus Daniæ Princeps juvenis maximæ ſpei tum Suecis militans, occiditur. In Belgio Iſabella Eugenia, quæ Alberto Auſtriaco nupta, & poſtea vidua, Duce Spinolâ multa præclara geſſerat, fato concedit, inter magna ſeculi ſui nomina connumerari merita.

* Sehinus, cum toto exercitu Moſcovitico, conſtantiſſimâ Vladislai obſidione ad deditionem ſubigitur, ſolamq; libertatem adeundi pactus, ſigna ad pedes Victoris deponit, omnemq; apparatum & impedimenta relinquit. Rex poſt ſplendidiſſimam hanc victoriam ad Principem Civitatem Moſchorum tendens circa Bialam, impigrè ab hoſte defenſam, ſiſti-

* 1634.

ſiſtitur. Interim Turca abolendæ ignominiæ ſuperioris belli, tùm quod Moſcorum ruinâ potentiam Polonicam nimis creſcere nollet, Trzebinio Poloniæ Legato ſuperbius habito, bellum Regi indicit. Moſcici contra Legati pacem orant. Iſtis Rex annuens, mittit Jacobum Zadzik Cancellarium Regni, Ducem Chriſtophorum Radzivillium Palatinum Vilnenſem, Lithuanici exercitus, Martinum Kazanovium Palatinum Podolienſem, campeſtrem Polonici exercitus Ducem, Alexandrum Gonſievium Smolenſcenſem Palatinum, Alexandrum Piaſſeczynium, Caſtellanum Camenecenſem, Martinum Triſnam Referendarium Lithuaniæ, Andream de Naglovice Rey Præfectum Libuſſienſem, Alexandrum Oginski vexilliferum Trocenſem. His fæcialibus apud rivum Polanowka (unde & Tractatus iſti Polanovienſes dicti ſunt), pax coaluit. Qua provincia Czernichovienſis & Severia cum multis aliis oppidis ac lati fundiis ultra centum milliaria patentibus, Poloniæ, jure perpetuo accrevit. Turcicus Legatus Sehin Aga, juſſu aulæ Ottomannicæ, Vladislao pacem offert,

Abazi

Abazi Baſsâ, quòd armis laceſſiviſſet Polonos, ſtrangulato. Commiſſarii Poloni cum Turcâ paciſcuntur, antequam Rex adveniſſet. Qui belli adverſum Turcas avidus hanc occaſionem indignabundus amittebat. Joannes Caſimirus frater Regis graviter ægrotat Leopoli. Alexander natu minimus Frater, excitatiſſimæ indolis Princeps non ita dudùm ex Italiâ reverſus, moritur anno ætatis 21. Quem biennio major Johannes Albertus Cardinalis, idemq; Cracovienſis Antiſtes, eodem anno ſequitur, fato familiæ Regiæ multum infeſto. Valſteinius Domino ſuo nimiâ autoritate gravis, & occultarum molitionum jamdudùm ſuſpectus, ſtruente Octavio Piccolomineo Italo, per Gordonum, Lesleum, Butlerum, Scotos apud Egram Bohemorum trucidatur. A Cæſareanis, ductu filii Imperatoris Ferdinandi, Regis Ungariæ, necnon Principis Hiſpaniarum Cardinalis commodum tùm Germaniam tranſeuntis, ad Nordlingam magno & funeſto prælio vincuntur Sveci. Capitur Guſtavus Horn; Bernhardus Dux Viſmarienſis cum majore parte equitatûs evadit. Elector

lector Saxoniæ cum Imperatore paciſcitur Pragæ. Schenkianum caſtellum in Rheni fluvii divergiis ſitum, aſtu Hiſpanorum intercipitur, ſed non diu retinetur.

Rex Vladislaus finem induciarum * cum Suecis imminere ſentiens, arma & abitum in Pruſſiam parat: deq; claſſe paranda conſilia init, cura ejus rei Gerhardo Dönhofio & Sigiſmundo Guldenſternio commiſsa. Comitia habentur, in quibus Ordini Equeſtri præſidet Oſſolinſcius tùm Curiæ Theſaurarius, Româ, ubi ſummum Pontificem legatione ſplendidiſſimâ, nomine Regio veneratus erat, nuperrimè reverſus. Pax Moſcovitica iisdem his Comitiis ſtabilitur jurejurando. Cœptum quoq; tùm eſt à nonnullis agi de conjungendis duobus fluviis Pinâ & Muchawiec, quorum ille in Pripetum, & cum hoc in Boryſthenem, ac tandem in Pontum Euxinum: Alter in Bugum propè Breſtiam, & in Viſtulam deniq; majorum fluminum aquis mixtus, decurrit. Conjunctio iſta uti Reipubl. non nimium difficilis, cum fluviorum iſtorum

* 1635.

ſtorum primordia nonniſi duorum milliarium intervallo diſtent; ita ſummè utilis fore judicatur, quod ita commercia ex mari Balthico in Orientalia usq; Regna protendi poſſent. Sed negotium hoc, etſi graviſſimi momenti, privatâ magis quorundam, quàm publicâ curâ, hîc agitatum, animos augendis commerciorum fructibus, boniq; exindè publici rationibus intentiores deſiderare, res ipſa oſtendit. Ducatus Czernichovienſis ſpectabile belli Moſchovitici pretium, in Palatinatum, ad Smolenſcenſis Ducatûs exemplum, converſus, nomina dignitatum & jura aliis Regni provinciis uſitata accipit. Adamus Kiſielus Caſtellanus Kiovienſis in Moſcoviam à Rege ablegatus, tabulam marmoream, Baſilii & Demetrii Suiſciorum, in captivitate Polonicâ mortuorum, memoriæ dedicatam, & ſimul victoriarum Polonicarum in Moſcoviâ obtentarum teſtem reddit Magno Duci Alexio Michaëlovicio, cujus Legatus cadavera eorum in Moſcoviam deportaturus, efflictim id Varſaviæ oraverat. Tali quippè trophæo adverſa ſibi ſua exprobrari putabant Moſci. Interim ſacellum

lum Suiſcianum in ſuburbio Varſavienſi uſq; manet, & victæ tùm Moſcoviæ memoriam æternitatis tabulis inſcriptam, nulla temporum vetuſtas delebit. Sumptuum & damnorum Thorunio & Gedano Urbibus bello Suecico illatorum reſtitutio promittitur. Jura Academiæ Cracovienſis reſtabiliuntur. Diſciplina militaris lege publicâ acuitur. Rex conjugium agitans inſtinctu Aulicorum ſecretiorum animum ad Elizabetham Friderici, Electoris olim Palatini, & poſtea Bohemorum Regis ſeditiosè electi filiam, adjicere cœpit, ideòq; ad Angliæ Regem, cujus Sorore illa genita erat (allucente ſpe aliqua reducendi, tali ope, ad vetus obſequium Regni Patrii) mittit virum in rebus agendis apprimè verſatum Johannem Zawadski Præfectum Suecenſem. In Pruſſia antequam ad arma cum Suecis rediretur, Stumdorfii tentamina fiunt pacis. Quæ cum perpetua impetrari non poſſet, induciæ viginti ſex annorum, parariis Galliæ, Angliæq; & Ordinum Fœderatorum Legatis XII Septemb. panguntur. Reſtituitur Regi Poloniæ Elbinga & Mariæburgum. Rex Gedani trium-

triumphali honore excipitur. Jacobus Zadzik, vir magnus in Rep. & de Eccleſiâ Catholicâ præclarè meritus, paulò antè primarius induciarum Fæcialis, depoſito in manus Thomæ Zamoſcii ſigillo majore, Epiſcopatum Cracovienſem ſuſcipit. Minus ſigillum committitur Petro Gembicki, tùm Secretario Regni majori, paulò poſt Epiſcopo Premislienſi.

Vladislaus Rex Vilnam proficiſcitur, * ubi illi, ut felici poſt bella finita pacis ſideri, varii honores exhibentur. Ipſe viciſſim Muſis exhibet, lauream Doctoralem Matthiæ Sarbievio Soc. Jeſu, viro ut genere, ſic carminibus Lyricis nobiliſſimo, impoſitam, præſentiâ ſuâ & annulo aureo dignatus. Idem ad Comitia Imperii, quibus filius Imperatoris Rex Romanorum creatus eſt, mittit Georgium Oſſolinski, qui nuper dùm Româ revertens Viennam tranſiret, Princeps Imperii nominatus, novo titulo Ordinem Equeſtrem non leviter offendit. Agitur de matrimonio Regis cum Ferdinandi II. Imperatoris filiâ, Cœcilia Renata, pararario inter alios Patre Valeriano Magno,

* 1636.

Capucino multùm celebri. Joannes Caſimirus Princeps Poloniæ in Hiſpaniam, Barrenſem hæreditatem poſtulaturꝰ, proficiſci cogitat, ſed obſtantibus à peſte periculis revocatur. Stanislaus Danielowitz Palatinides Ruſſiæ, ſtrenuus Patriæ propugnator, inauſpicatò cum Tartaris pugnans, occiditur magno omnium dolore.

* Rex dubiis de conjuge quærenda conſiliis animos Principum Europæ ſuſpenſos tenet, aliorum verò, qui affinitate innecti cuperent Regi, mirè excitat ſtudia. Multi Palatinam usq; inſinuant. De Chriſtina hærede Sueciæ quidam vanè creduli muſſitant. Sacer Ordo Auſtriacam Regi, alii omiſsâ ob Religionis diverſitatem, Palatinâ, Nivernenſem Principem commendant. Tandem in Auſtriacam Renatam Cœciliam flectit animum Rex; & præmiſſo Maximiliano Przerębski Caſtellano Siradienſi, Princeps Caſimirus Frater Regis, cum Joanne Lipski Epiſcopo Culmenſi, & Caſparo Dönhof Palatino Siradienſi, Viennam abit, Sponſam fratri adducturus. In Angliam

* 1637.

gliam mittitur. Andreas Rey Præfectus Libuſſienſis, conſilium de Palatina mutatum excuſaturus diſſenſu Senatûs Polonici, qui alienam à fide Catholica Reginam nolit. Ille ex Anglia redùx Hagam Comitis divertit, & ab Ordinibus fœderatis honorificè habetur. Vladiſlaus Rex annis ſuperioribus novum ordinem militarem Equitum immaculatæ conceptionis Deiparæ Virginis inſtituere decreverat. Quem legibus certis definitum ſummus Pontifex Urbanus VIII, rem fervidè inprimis agente Georgio Oſſolinſcio, hoc anno confirmat. Sed inſtitutum à malè ſuſpicacibus mirificè vituperatum, per diſſenſum Ordinum, accedente inprimis Comitiorum, anno ſequente habitorum, autoritate, exolevit. Poſtea Rex, extructo ad littus Pucenſe munimento ſibi cognomine, tributum in oſtio Viſtulæ pendendum inſtituere conatur, Dantiſcanis id vehementer & magno ſumptu deprecantibus. Ad confluentem Samaræ & Boryſthenis exſtruitur aliud operoſius munimentum, Kodak nominatum refrenandæ Coſacorum licentiæ. Coſaci ad Kumeiki ductu Ni-

colai Potocii Campi Ducis profligantur, & Ductorem ſuum Paulucum alioſq; anteſignanos dedere coguntur. Tartari inter ſe diſcordes. Cantimirus ad Achilleam vulgò Kiliam à Chano vincitur, & poſtea à Turcis ſtrangulatur. Cecilia Renata Imperatoris filia comitante eam Claudiâ Archiduce, & Epiſcopo Jaurinenſi in Poloníam adducitur 12 Septembr. & Varſaviæ; allato illuc Cracovia, præter morem diademate, inſignitur ab Archiepiſcopo Gneſnenſi. Guilielmus Auriacus ſub hæc tempora Bredam obſidet, & tertio menſe capit. Cardinalis Hiſpanus Venloam & Ruremundam recuperat.

* Paulucus Coſacorum nupèr anteſignanus capite plectitur. Coſaci fidem ſibi minùs ſervatam querentes, arma ductore Demetrio Timoſzevitz corripiunt, ſed partim vi, partim promiſſis reducuntur ad obſequium. Thomas Zamoiski magnus Regni Cancellarius virtutis gloria uni Patri ſuo ſecundus, moritur. Petrus Gembicki majus ſigillum, minus Georgius Oſſolinski, depoſita Sendomirienſis Palatini dignitate, ſuſcipit. Johanni

ni Wężyk Archi-Epiſcopo Gneſnenſi mortuo ſurrogatur Joannes Lipski vir judicio & facundia ſummus. Frater Regis Joannes Caſimirus eundi in Hiſpaniam conſilium recapeſſit, quem comitatur Joannes Carolus Konopatſius Abbas, & poſtea Antiſtes Varmienſis, cui Rex Legati nomen addit, Fratri, diſſimulato genere, fortunaq; proficiſcenti ſecuritatis futurum præſidium. Eunt quoq; ſimul Ferdinandus Myskovius Marchio de Mirow, Gothardus Vilhelmus Butlerus intimus tùm Aulæ familiaris, dein magnus cubiculi Regii præfectus, Theodorus Dönhofius poſtea Butleri in cubiculi Regii præfecturâ ſucceſſor, Andreas Cotovicius, M. Ducatùs Lithvan. Notarius, poſtea Caſtellanus Vilnenſis, Samuel Opatſcius, & deniq; Andreas Baſius tùm a ſecretis Principi, dein Canonicus Varmienſis, & multi alii. Cæterùm iſtis comitibus Princeps per Auſtriam & juga Tridentina in Italiam tendit. Indè nave Genuenſi in Hiſpaniam trajecturus, valetudinis & animi recreandi causâ in littus Gallicum exſcendit. Ibi à Joanne Gothofredo, homine Maſſilienſe prodi-
 tus,

tus, apud oppidum Martegez à Nargonio proximi caſtelli Præfecto, nomine Regii per provinciam Gubernatoris, attinetur, & primùm in arcem Salonenſem, poſteà Ciſteronem deducitur, vincente tùm innocentiæ & hoſpitalitatis jura ſuſpicione, cui deſtinatum in Hiſpaniam iter obnoxium Principem fecerat. Habentur Comitia, in quibus Ordo Equeſtris conſiliorum ſuorum Directorem habet Lucam Opalinium Palatinidem Poſnanienſem, poſteà, evecto ad Palatinatum Ravenſem Patruo, Marcſchallum Curiæ, virũ cultiſſimi ingenii & ſummæ eruditionis. In eo Regni convẽtu Coſaci antehac victi, jam lege comitiali in ordinem rediguntur, & abrogato veteri eorum regimine, ceu turbis ciendis nimis opportuno, Ductorum Polonicorum arbitrio ſubeſſe jubentur, ipſo etiam eorum numero, antehac infinito, in ſex millia reducto. Exercitui Polono, cujus virtute Coniecpolſcius & Potocius, Duces militiæ, Coſacos rebelles ſubegerant, ex omnibus Regni Ordinibus viri aſſignantur, debita laborum ſtipendia merentibùs diſtributuri. Reginæ noviter

tèr adductæ Rex præfecturas quasdam publicas autoritate Comitiali certis legibus dotalitias facit. Eidem non Cracoviæ, loco antiquitùs uſitato, ſed Varſaviæ impoſitum diadema, queruntur Regni Ordines, & ne inpoſterùm id fiat, lege præcavent. Ad definiendum vectigalium maritimorum negotium, Comitia certos ex tribus Regni Ordinibus deſtinant recuperatores. Controverſia de externis honorum titulis, quam dignitas Principis, ſuperioribus annis, Georgio Oſſolinſcio, collata à Cæſare, inter Ordines æqualitati priſtinæ timentes excitaverat, lege publicâ definitur, publicusq; ejuſmodi titulorum uſus iis tantùm permittitur, qui olim, cum ad Rempubl. Lithvania & Ruſſia accederent, illa decora ſecum attulêre. Lemborgenſe & Bytovienſe territorium morte ultimi Ducis Pomeraniæ, in poteſtatem Poloniæ Regum relapſum ordinari jubetur. Græci ritûs libertati, legum veterum repetitione cavetur. Ne Decreta Tribunalitia Comitialibus & hæc viciſſim illis derogent, limites judiciorum ſtatuuntur. Vectigalia Pruſſiæ Ducalis, quibus Polo-

cæ & Lithvanicæ negotiationes gravari videbantur, circumſcripta. Poſteà Rex valetudinis causâ ad thermas Auſtriacas profectus, primum ex intimo Joannis Caſimiri Aulico Theodoro Dönhofio, detentionis Fraternæ nuncium, & rei ſeriem, dein verò ex literis Chriſtianiſſimi Regis & Cardinalis Richelii cauſas, quæ tanto auſui prætexebantur, intelligit. Magnâ in Poloniâ invidiâ laborat Claudius Memmius Comes ab Avaux, quod eo autore detentionis in Galliâ decretum ſtetiſſe putaretur. Ad quem eo nomine ſtylo graviſſimo ſcribit Joannes Lipski Regni Primas. Ille acutè nec ſine bile reſpondet. Rex Vladiſlaus in finibus Moraviæ ab Imperatore multâ comitate & honore excipitur. Sed eundem Principum congreſſum multo murmure ſuſpicaciores in Poloniâ perſtringunt.

* Rex in Lithvaniâ cum Reginâ degit ex pacatiſſimis Poloniæ rebus quietus lætusq; nec niſi ob Joannis Caſimiri Principis in Galliâ detenti calamitatem ſolicitus. Ille Ciſteronem ad Druentiam ſitum oppidum deportatus, gravibus

* 1639.

epiſtolis cum Ludovico Duce Valeſio, Provinciæ Gallicæ Gubernatore, de injuriis ſibi illatis expoſtulat. Et ipſe Rex ſcriptis Vilnâ ad Ludovicum XIII. Chriſtianiſſimum Regem, tùm ad Cardinalem Richelium literis, miſſoq; dein Legato Principis dimiſſionem urget. Exin Princeps Vincennas propinquiorem Lutetiæ locum deducitur. Comes Principis Conopatscius, vir præclaræ ſtirpis & virtutis, in Poloniam reverſus, ibiq; à Rege Inſulâ Varmienſi honoratus, antequam adiret dignitatem, morte ſubitâ præripitur. Legatus Regis Chriſtophorus Gonſiewski poſt patrem recens mortuum. renunciatus Palatinus Smolenſcenſis, Cedano, præcipiti jam anno, ſolvit vela, comitantibus eum inter alios Stanislao Rakowski Plocenſi, & Dominico Roncallio Varmienſi Canonicis, utroq; Regi à ſecretis, Andreâ item Przyemſcio ut genere, ſic ingenii dotibus illuſtri, poſteà Caſtellano Culmenſi. Rex Vilnæ agens feudum Curlandiæ, Duci Jacobo filio Vilhelmi, olim ob Noldium virum nobilem interfectum proſcripti, poſt fata Friderici Patrui, confirmat. Legatus Regis Gonſie-

vius Lutetiæ ſplendidè excipitur, * & à Duce Engoliſmenſi ad S. Germanicum, ubi Aula tùm erat, honorificentiſſimè (præſens enim omnia tùm ſpectavi, qui hæc ſcribo) deductus de Príncipis dimisſione cum Chriſtianiſſimo Rege & Cardinali Richelio agit, datâ amneſtiæ, quæ poſtulabatur, cautione. Dimittitur Princeps & poſt multas benevolentiæ datas ac ceptasq; ſignificationes valedicit Regi Reginæq; & in Brabantiam tendit. Ad Imperatorem Turcarum mittitur vir inſignis Albertus Miaskowski Succamerarius Léopolienſis, de incurſionibus Tartarorum in illâ Aulâ queſturus: Sed ſimul quoq; exploraturus, quò collineent machinationes Turcarum & apparatus bellici. Cognitum poſteà novo ad Boryſthenem munimento Codakano offenſum Amurathem, quod ad frænandos Coſacos extructum, ignaris & ſuſpicacibns vanos metus ciebat. Hic utiq; Amurathes id tollere voluit, poſtquam inprimis recentibus de Perſarum Rege victoriis intumuerat. Dùm in itinere Legatus eſt, Amurathem in mediis belli conatibus

* 1640.

tibus extinctum, inq; ejus locum fratrem Imbraimum Sultanum ſucceſſiſſe intelligit. Vladislaus auditâ illa morte ad ſupremum Vezirum & ad ipſum Imbraimum Imperatorem literas mittit per Miaskovium reddendas. In iis amicitiæ cum Ottomanico Imperio ſervandæ ſtudium teſtatus, ejus præcipuum hactenùs ſcopulum, Coſacorum petulantiam, Ducum Polonicorum virtute, repreſſam jam nunciat,, alteramq; ejuſdem amicitiæ peſtem Tartaros à Turcis viciſſim cohiberi poſtulat. Morte Amurathis belli metus in Polonia non eſt extinctus. Atq; ideò Rex convocat Ordines. Sed hi nullâ re effectâ diſcedunt. Indicuntur deinceps alia Comitia. Ad quæ priusquam Ordines convenirent, Regina in Aprili filium enititur, cui Sigismundi Caſimiri nomen inditum. In augmentum lætitiæ publicæ, redux ex Galliâ Joannes Caſimirus Varſaviam, ipſo Comitiorum tempore, ingreditur. Cancellarius Regni animos Nobilium, ſuſpicionibus, multâq; adverſus præcipuos conſiliorum Miniſtros diffidentiâ turgidos componere oratione facundâ aggreſſus,

mox propoſitâ belli imminentis & periculorum magnitudine, ad ſciſcenda tributa, quibus miles ſtipendia efflictim poſtulans placari, & novus conſcribi poſſet, hortatur. Et in hæc quidem, Nunciorum Equeſtrium moderatore Joanne Stanislao Jablonovio magnæ autoritatis Viro, conſenſum eſt. Alia conſultationum argumenta in futuros Conventus rejecta. Chriſtianisſimi Regis Legatus Baro de Avangur in hoc conventu ea, quæ Principi Joanni Caſimiro adverſa contigerint, excuſat, extremaq; humanitatis & amoris officia, quibus eundem ex detentione & ipsâ Galliâ dimiſſum perſecutus ſit Rex Galliæ, & quanti is amicitiam Regis Regniq; Poloniæ æſtimet, diſertè exponit. Ei nomine Regis & Senatûs reſpondetur, *felice Principis in Poloniam reditu abolitam jam eſſe omnem acerbioris ſensûs memoriam, veteremq; & tot documentis antehac conteſtatam Poloniæ cum Galliâ amicitiam jam auſpicatisſimè renaſci.* Datæ ſunt eidem Baroni literæ ad Chriſtianisſimum Regem, omnem benevolentiam teſtantes. Sub hæc quoque Comitia controverſia, quæ à Sacris Virginibus Cœnobii Vilnenſis.

ſis, quod S. Michaëlis vocatur, Calvini aſſeclarum cætui, illic, jam dudum, ob violentiâ quandam intentata fuerat, deciditur decreto Regio, & cætus eo loco impoſterum haberi vetatur. Miaskovius Legatus Conſtantinopoli ex voto Regis & Reipubl. mandata exequitur, etſi ſparſa iſtic de nova Coſacorum incurſione fama cæptæ negotiationi non modicê officeret. Pacem cum Poloniâ initam ſervare promittit Turcarum Imperator. Ab eodem Tartari Poloniam laceſſere, poſtulare item ab eâdem donaria inuſitata, tùm in Buczacdnſibus agris domicilia & prædandi receptabula locare prohibentur. Captivi aliqui reſtituuntur Legato Literis ad Vladislaum miſſis viciſſim ſtipulatur Turca, ne Poloni opem ferant Moſco, quem ob interceptum à Coſacis Moſchicis Aſovum bello aggredi novus Imperator cogitabat. Georgius Vilhelmus Elector Brandeburgicus & Dux Pruſſiæ moritur. Ante obitum ejus habebatur Ordinum Pruſſiæ Ducalis conventus, ad quem Rex Legatos miſerat; Erneſtum Magnum Dönhofium Palatinum Pernavienſem, Remigium Za-
leski

leſki Caſtellanum Lencicienſem, Stanis-laumKobierziciumPocillatorem tùm Caliſſienſem poſt Palatinum Pomeraniæ, cujus præclara de *Vladislao Principe* extat hiſtoria. Sed ob mortem Electoris oportuit abrumpi Conventum. *

* Miſſus à Rege ad portamOttomannicam cum pactis reciprocis Prandota Dzierzek redit in Poloniam, & cum eo Turcicus internuncius Oſmannus. Hi literas ab Imperatore afferunt Regi, quibus omnia antiqua, & nuper præſente Legato Miaskovio reſtabilita pacta ritè ſervatum iri promittitur, dummodò viciſſim Coſacos in officio contineant Poloni, eosdemq; à ferendâ Moſcis circa Aſovum ope cohibeant. Rex per eundem OſmannumImperatoriTurcico mutuam pactorum fidem conteſtatur, ſed juxta quoq; de Tartaris ad interdicta Imperatoris nimiùm hactenùs contumacibus queritur. Ad defuncti Electoris filium Fridericum Vilhelmum, necnon ad Conventum PruſſiæDucalis eosdem,quos ante Legatos mittit Rex, paternam illi benevolentiam, his Regiam offerens cu-

ram;

* 1641.

ram; ſimul monens de nonnullis, quæ præſens neceſſitas poſtulabat. Venit Varſaviam à Chano Tartarorum nuncius, qui dona à Republ. dari ipſis ſolita geminari, Domini ſui nomine flagitat. Rex de hac inſolentia Chani Tartarici, apud Imperatorem Turcarum, miſſo Alexandro Otvinovio Secretario ſuo, queritur. Ille cum internuncio Muſtaphâ in Poloniam reverſus ab Aula Ottomannica literas affert, quibus Imperator ſignificat, Chano ſeverè imperatum à ſe eſſe, ut uſitatis dudùm muneribus contentus, Poloniam de majoribus ſolicitare deſinat, viciſſim Coſacos ſub fræno ita, ut cœptum ſit, porrò haberi poſtulat. Moſci circa limites cum recuperatoribus Regiis contendunt, & re indeciſâ, turbis in futurum materiem relinquunt. Bellum Turcicum imminere ſibi ſentiens Dux Moſcoviæ Legatum mittit ad Regem: Rex vicini belli contagionem metuens, ac ſimul militi ſtipendia procuraturus Comitia indicit. Quæ acribus multis diſceptationibus, Nuncios Equeſtres regente Boguslao Comite de Leſzno, ad ſumma omnia in Republ. jam tum

ſurgen-

ſurgente, efferbuêre. Præcipuè in Senatus conſulta inquiſitum. Atq; ut Senatoribus, comitiali lege Regi præſto eſſe juſſis, nonniſi ob ſonticam cauſam abeſſe liceat, tùm ut ſuffragia Senatorum Regi aſſiduorum ſcribantur, ac in proximis ſemper Comitiis examinentur, ſeverè ſancitum eſt. Cautum quoq; ne Regi abſq; conſenſu Reipubl. extra fines Regni proficiſci fas ſit. Fratri Regio Joanni Caſimiro duas præfecturas, alteri verò fratri Carolo Ferdinando Epiſcopatum Plocenſem conferri permittitur. Lex de abrogandis titulis antehac promulgata, (excipi ab illa poſcentibus antiquæ originis Ducibus) explicatur iterùm. Auditæ tùm quoq; querelæ de finibus à militia Suecica ex Marchia, Pomerania, Sileſia ſolicitatis. Supremo Regni Dicaſterio, ne ullam in Comitialia decreta ſibi poteſtatem uſurpet, certi limites poſiti. In latrocinia, raptus, & hominum proſcriptorum graſſationes, impunitate invaleſcentes, quæſita remedia. Armamentaria, uti olim ſub prima Regis Vladislai auſpicia erigi & apparatûs bellicos procurari juſſerit Reſpubl., ita, ut in rem
iſtam

iſtam majore ſtudio incumbatur, iis, ad quos illa cura pertineat, injunctum. Vectigalia, quæ Regiomontani cives à Lithvanis immodica ferebantur exigere, temperantur.

* Dux Moſcoviæ per Internuncium Joannem Pakadinum de injuriis quibuſdam circa confinia, ab incolis Regni & Magni Ducatûs Lithvaniæ illatis queritur. Rex ad componenda hæc diſſidia cognitores ſe ad fines Ruſſiæ miſſurum pollicetur. Conveniunt Regni Ordines menſe Februario, quod tempus anterioribus Comitiis ad conſtituenda militiæ ſtipendia, de quibus ampliandum cenſuerant Ordines, præfinitum erat. Primùm igitur Ordinis Equeſtris conſilia moderante Chriſtophoro Zaviſsâ, Magni Ducatûs Lithvaniæ Notario, Præfecto Minſcenſi, rationes cum Palatinatibus ſubductæ, ut, ſi quæ territoria in ære adhuc Reipubl. eſſent, cæteris, qui ſolvisſent, æquarentur. Mox quantum cuiq; Palatinatui ad ſtipendia militaria conferendum eſſet, definitum, ibidemq; ærarii publici quæſtori adjuncti ex triplici Ordine

* 1642.

dine viri primarii,(inter quos Regni Duces,) qui 7 Julii Leopoli exercitui ſatisfacerent. Juxta quoq; ex Regni Proceribus Civibusq; deſtinati alii non pauci, qui in Radomienſi Tribunali, Palatinatuum, quæ reſtarent, nomina diſputarẽt. Deniq; ne incerti cumMoſcoviâ & Valachiâ limites inpòſterum contentiones pariant, eò quoq; miſſi cognitores. Eodem hoc anno Philippo Vilhelmo Neoburgico, Principi magnis dotibus eminenti, Soror Regis unica Anna Catharina Conſtantia jungitur matrimonio, ut eventus docuit, parùm fortunato.

* Cecilia Renata Poloniæ Regina, ſecundo partu filiam edit, ſed quæ paucis poſt diebus extinguitur. Rex extra Ordinem Varſaviæ Comitia habet; in quibus Equeſtrium conſultationum regimen adminiſtrat Georgius Lubomirski Præfectus tum Sandecenſis, poſtea ad magnos in Republ. honores perventurus. In his Comitiis majus ſigillum datur Georgio Oſſolinſcio, Petro Gembicio ad Antiſtitiũ Cracovienſe, poſt Jacobi Zadzik ſummi in Republ. & erga Eccleſiam impensè liberalis

* 1643.

liberalis Viri, mortem, eveсto. Minus ſigillum ſuſcipit Alexander Trzebinski Epiſcopus Przemislienſis. Ineuntur tùm inter alia rationes diſſolvendi æris alieni quod tot expeditionibus & indeſinenti liberalitate conflaverat Rex Vladislaus. Diſpunctis nominibus, addunt Ordines cautionem, ne inpoſterum Reges in fidem Reipubl. debita contrahant, nec ad ea ſolvenda obligetur Respublica. Magni Ducatûs Lituvaniæ vectigalia augentur. In res, quæ à mercatoribus in Poloniam invehuntur, novum vectigal inſtituitur, dein mercium quarumvis pretia definiuntur arbitrio delectorum à Republ. virorum, qui fuerunt Andreas Szoldrzki Epiſcopꝰ Poſnaniēſis, Alexander Trzebinski Epiſcopꝰ Przemislienſis, idemq; Procancellarius Regni, Lucas Opalinſciꝰ Magnus Regni Mareſcallus, Georgius Oſſolinſcius Cancellarius Regni, Joannes Nicolaus Danilowitz Regni Theſaurarius, Nicolaus Oſtrorog Pocillator Regni, Petrus Danilowitz Inciſor Regni, Alexander Lubomirski Pocillator Regni, Sendomirienſis præfectꝰ, Boguslaꝰ Leſczynski Majoris Poloniæ Generalis, Martinus

Toli-

Tolibowski Succamerarius Brzeſtenſis, Joannes Oborski Præfectus Sochacevienſis. Smolenſcenſis Palatinatûs ordinatio, tùm mœnium urbis reſtaurandorum cura, ut & ſtipendii præſidiariis ſolvendi exſolutio ſancitur. Rex Daniæ nothum ſuum Comitem Voldemarum in Moſcoviam mittit, amicitiæ cum Magno Duce novo vinculo adſtringendæ. Sed quæſitum iſtic matrimonium in carcerem deſinit: quod is ſacra Moſcorum, in conditionem expetiti conjugii propoſita, non reſpuere tantùm, ſed ludibrio habuiſſe videretur: Ex quo demùm Comitem illum Regis Poloniæ Legatus Stephanus Stępkovius Caſtellanus Braclavienſis poſteà liberat.

* Regina Cecilia Renata informem fætum enixa 24. Martii moritur, Princeps ob virtutes inſignes longiſſimâ vitâ digna. Rex perſolutis Cracoviæ deſideratisſimæ Conjugi juſtis, in quibus Andreas de Lesno Epiſcopus tùm Culmenſis peroravit; in vicinæ Ungariæ bellum animum intendere, Militemq; colligere cæperat, pacis impatientiâ, negotium & gloriæ

* 1644.

gloriæ campum quærens. Ac jam Imperatori contra Racocium & alios Ungariæ Proceres, qui Caſſoviam tùm occupaverant, auxilia laturus videbatur. Racocius enim bellum eo tempore indixerat Cæſari, prætextu religionis aliarumque injuriarum, revera autem inſtinctu Svecorum, qui eâ ratione Cæſarem armis Ungaricis occupare quæſiverant, dùm ipſi Regem Daniæ, hoſtilia in Sveciam meditari viſum, repentino incurſu corriperent. Vladislaus bello Ungarico & ſic porrò Svecico penè implicitus, ad Senatûs disſvadentis judicium, mutato conſilio per internuncios componere bellum illud quærit. Sed Imperator Majeſtate ſuâ indignum judicavit, cum ſubditis ſuis pacem, quam ii ſupplicando quærere debere videbantur, negociari. Tandem animos, quos non Martia vis, nec ratio componere potuit, temporis mora ſanavit. Miles Cæſareanus, Ductore Kracovio, per Poloniæ limites in Pomeraniam Svecicam irrumpit. Poloni rem improviſam, quam à milite imparati, prohibere non potuerint, paulò poſt excuſant apud Svecos. Horum viciſſim in Livo-

nia

niâ novi paratus bellici ſuſpicionem movebant Vladislao Regi. Sed tùm intra occulta molimina utrinque res ſubſtitit, poſteà, ut eventus docuit, parte ab unâ inter prætextûs belli futura. Alexander Trzebinski poſt indutam ſacram togam Regni Pro-Cancellarius, duos filios maximæ ſpei juvenes amittit, & ipſe in medio honorum curſu 26 Julii præripitur, magno detrimento publicæ rei & familiæ ſuæ, quam Civili primùm, poſteà Sacro vitæ genere, datis utrobique magnis ingenii ſpeciminibus, ad ſumma evehere cæperat. Exercitus Polonus Duce Stanislao Koniecpolſcio Caſtellano Cracovienſi memorabilem victoriam de Tartaris ad Achmatoviam reportat. Egregiam hic præ aliis operam navavit Stephanus Czarnecki, qui primos hoſtium aggreſſus, fortitèr pugnando totum exercitum perculit, egregio futurarum, quas poſteà in turbatiſſimâ Republicâ ſumme memorabiles geſſit, rerum præludio. Inſignem quoq; in hoc campo laudem meruêre Jeremias Dux Viſnovicius, Nicolaus Oſtrorogius, & alii, quorum nomina ſcriptus de

de hoc conflictu peculiaris commentarius prolixè ediſſerit.

Poſt expeditionem iſtam proſperè finitam, mittitur à Rege Conſtantinopolin Nicolaus Bieganovius, tum Sub-Dapifer Palatinatûs Rusſiæ, poſtea Caſtellanus Camenecenſis, de irruptione Tartarorum queſturus. Imperator Turcicus conſtantem in pactis ſervandis fidem per Oſmanem Internuncium ſuum Poloniæ promittit; ſed Tartaris ſolitum donativum dari poſtulat. Archiepiſcopus Avenionenſis ſiniſtris relationibus apud ſummum Pontificem perſtrinxiſſe Regem creditus, cum inſuper Jacobum Maximilianum Fredro Succamerarium Premislienſem à Rege ad ſe miſſum minùs dignè habuiſſet, indignationem Regiam incurrit, & per maximæ autoritatis virum Jacobũ Sobieſcium Palatinum Ruſſiæ, nomine Ordinum Regni ab Aulâ Regiâ abeſſe jubetur, ſalva illæſaq; veteri Poloniæ in Pontifices Romanos reverentiâ & ſolitâ obſequii fide. Interìm Urbanus VIII. moderatione animi (ne alias virtutes jam attingamus) & omni eruditionis genere inclytus Pontifex anno ætatis ſeptuageſi-

ageſimo ſeptimo moritur. Cui cum ſurrogatus eſſet Joannes BaptiſtaPamphilius Romanus, poſteà Innocentius Decimus appellatus; Vladislaus Abbatem Valbacenſem Lipſcium, qui illi principem in orbe locum gratularetur, & per eum has literas mittit: *Prodiit ex Auguſtâ Apoſtolici conclavis arcâ, candida Columba, naufraganti inter belli procellas orbi pacis promens Symbolum. Salve, Pater Optime, cujus candidæ & tranquillæ mentis præſagiū Tuæ Sanctitatis majoribus commiſſa auctæ nobilitatis jamdudùm exprimunt inſignia. Nec porrò aſſumptum Innocentii nomen aliud promittit, quàm feliciſſimi Pontificatûs innocentiam, nocentibus infenſam. Ad tanti Pontificis pedes gratulabundus propero, & per Internuncium meum de Lipe Lipski Abbatem Valbacenſem, Metropolitanæ Eccleſiæ Gneſnenſis Scholaſticum, Tuæ Sanctitati, ut legitimo in terris Chriſti Vicario, & Univerſali Epiſcopo meam & Regnorum ditionumq; mearum obedientiam ſupplex defero, ipſe interim huic ſtationi, quæ mihi, pro Chriſtiano nomine excubanti, Dei voluntate & majorum meritis obtigit, intentus propagandæ fidei Catholicæ ac Sanctæ Sedis Tuæ*

auctori

autoritati, arma mea, immò ſanguinem & vitamconſecro. Tu modò id agas, Pater Beatiſſime, ne diutius reliquorum Principum interſe decertantibus armis, exhauſtæ Chriſtiani populi vires, invitent nunc otioſum ſpectatorem, ſed occupandæ Europæ avidiſſimũ hoſtem, ad invadendum gregem Tibi cœlitùs commiſſum. Quem ubi tanto metu liberaveris, tùm demùm Innocui & Innocentis ſeculi Paſtor ei gratisſimum offeres ſacrificium, cujus vicariam curandi gregis operam divinitùs in Te collatam ſuſcepiſti. Ego iterùm pedibus Apoſtolicis advolutus Sanctitatis Tuæ Paternam mihi & ſubditis meis expeto benedictionem. Sub finem anni in ſalisfodinis Vielicienſibus, pabulo equino in candelam per incuriam injecto, ortum incendium eſt, quod ultrà annum in illis ſpecuum anfractibus teterrimo vapore, omnem extinguere cupientium induſtriam excluſit, ingente proventuum Regiorum intertrimento.

* Duci Moſcoviæ Michaëli Federowitz defuncto, filius Alexius Michalowitz ſuccedit. Ad quem à Rege miſſus eſt Stephanus Stępkowski, CaſtellanusBrac-

* 1645.

lavienſis de ſucceſſione illi gratulaturus: ſimul & novæ armorum conjunctionis, in alium vicinum populum, Polonis Moſcisq; perpetuâ prædandi libidine æquè hactenùs gravem, jacturus fundamenta. Eodem tempore Legatus hic Polonus effecit, ut Comes Voldemarus Chriſtiani IV. Regis Daniæ nothus, ex cuſtodiâ Moſcoviticâ liber, & in compenſationem injuriæ illic acceptæ, liberalibus donis onuſtus dimitteretur. Rex Cracoviâ Varſaviam reverſus, Comitia iſtîc agitat, in quibus Ordo Equeſtris directorem habuit Hieronymum Radzejowski Præfectum tùm Lomzenſem. Graviſſimè hîc oppugnata ſunt inſtituta noviſſimè in res invectas evectasq; vectigalia, ea quippe ordo nobilium penitùs ſublata volebat, antequam ad alia Comitialium deliberationum capita accederetur. Magnas quoq; turbas tùm Lithvaniæ Ordines dedêre, factâ nupèr cum Moſcis finium determinatione vehementèr offenſi. Trubecenſe enim territoriū, quod anno 1634. ad Polanowkam pacta cum Moſcis inita, Lithuaniæ adjeciſſe dicebantur, conſtituti poſteà à Republ. limitum definitores
Moſcis

Moſcis reddiderant. Atq; ita præter Trubecios, primiceriæ Nobilitatis ibi viros, multi alii Nobiles aut ſolum mutare coacti, aut ex libertate Polonicâ in Moſcoviticum dominium erant delapſi. Quibus opitulari volens Lithuania, tot latifundia à Moſchis repeti, aut certè compenſationem tantæ jacturæ & ſibi & tot Viris Nobilibus fieri flagitabat. Inter multas igitur altercationes ex ractum tempus, & deniq; nullâ re memorabili effectâ ſoluta ſunt Comitia, oborto hinc rurſum ingente æmulorum ſtrepitu in eos, qui novo rerum invectarum & evectarum invento occaſionem tot gravibus inter Aulam & Cives colliſionibus præbuiſſe ferebantur. Cancellario Oſſolinio, vacante poſt mortem Trzebinii Epiſcopi Przemislienſis Vice-Cancellarii munere, Collega adoptatur Andreas Lesczinski antehac CancellariusReginæ, poſteà Epiſcopus Camenecenſis, dein Culmenſis, ac tandem Primas Regni, ut poſterior hiſtoria docebit, creatus, Vir majorum ſuisq; meritis illuſtris. Exin agitato jamdudùm matrimonii iterandi conſilio diligentiùs Rex incubuit: Gal-

liâ pulchram Venerem per Legatos & literas offerente. Quam rem cùm ſeriò jam agi Auſtriaci animadvertiſſent, intercedere volentes Leopoldi Archi-Ducis Tyrolenſis filiam oſtentavere Regi. Sed vigor Gallicus tum prævenit: ſeditq; conſilium Vladislao ducendi Ludovicam Mariam Caroli Gonzagæ, Mantuæ in Italiâ, Niverniiq; in Galliâ Ducis filiam, Principem corporis animiq; dotibus inſignẽ. Miſſus itaq; à Rege citatiſſimis itineribus in Galliam Gerhardus à Dönhoff Palatinus Pomeraniæ, vir longo aulæ militiæq; uſu, multisq; meritis Regi intimè carus: qui novi nexûs apud Aulam Gallicam fundamenta ſtabilivit. Secuti deindè majore mole & apparatu duo magni in Republ. Senatores, Venceslaus Comes de Leſsno, Epiſcopus tùm Varmienſis, & Chriſtophorus Opalinski Poſnanienſis Palatinus. Quorum ſplendidiſſimâ & longè ſumptuoſiſſimâ legatione honorata Gallici Regni adminiſtratrix Regina, luculentis viciſſim erga Poloniam animi teſtimoniis magnos hos optati conjugii proxenetas ſuſcepit, ſicq; conditionibus dudùm utrinq; probatis Ludovica Maria
Niver-

Niverno-Mantuana Princeps V. Novembris præſentibus Rege Ludovico XIV. octo annorum tùm Principe, Matre item Regni adminiſtratrice, & filio ejus altero Gaſtone Duce Aurelianenſi, deſponſata eſt Vladislao Regi: poſteaq; decentiſſimo comitatu Epiſcopi inprimis Arauſionenſis, tùm Renatæ de Guebrian per Belgicam & Saxoniæ inferioris terras deducta eſt in Poloniam: quò tamen nonniſi anno ſequente pervenit. Sed Rex diu, antequam ſecundis his nuptiis animum applicuiſſet, aliud novum inter diverſarum religionum inſtituta conjugium moliri cæperat. Quod enim inter Chriſtianos dogmatum diſſenſum malâ interpretatione & falſis judiciis exaſperari crederet, eos, qui in Poloniâ à Catholicis diſſiderent, & tamen antiqua fidei Chriſtianæ ſymbola ac fundamenta amplecti ſe crederent, placido colloquio Eccleſiæ Catholicæ aut conciliare omninò, aut blandiores ſaltem reddere inſtituit. Conſilium ſuum Rex Regni Primati Matthiæ Lubienſcio & ipſi Pontifici Romano Innocentio X. aperuit, probavitq;. Primas Synodo Varſaviæ habitâ ad futurum

colloquium Præſidem nominavit Georgium Tyskevicium Epiſcopum Samogithiæ, pietate, innocentiâ vitæ & affabilitate præ cæteris ad temperandos animos idoneum. Literis deindè Regiis invitati diſſidentes, ex ſuis paritèr viros primarios ad huncConventum delegêre. Reformatorum, qui Calviniani vulgò appellantur, juſſu Regio, caput fuit Sbigneus de Goray GoraiskiCaſtellanus tùm Chelmenſis; Lutheranis, qui alioquin ab Auguſtanâ Confeſſione nuncupari malunt, auſpiciisRegiis, præſedit Sigiſmundus Guldenſternius L. B. GubernatorStumenſis, poſteà Caſtellanus Gedanenſis. Singuli præſides, quam plurimis ſuæ partis Theologis ſtipati acceſsêre. Inter eos etiam exteri quidam. Ex quibus Lutheranorum, ut vocantur, cauſam Johannes Hulſemannus, Profeſſor Lipſienſis, Reformatorum, D. Joannes Bergius, Eccleſiaſtes Brandeburgicus egêre publicè. Aderat quoq; ex Academiâ Juliâ Georgius Kalixtus, ſed apud ſuos ob Syncretiſmi conſilia ſuſpectus, à publicis conſeſſibus abſtinuit. A Rege prætereà duo aderant Senatores magni nominis, Georgius

orgius Oſſolinski Regni Cancellarius, qui ſplendidâ oratione Domini ſui conſilium toti Conventui commendavit. Alter Joannes Comes de Leſsno Caſtellanus Gneſnenſis, qui, avocato poſteà Osſolinio, Regii præſidii dignitatem ſolus ſuſtinuit. Scriptæ etiam autoritate Regiâ certæ leges, quarum beneficio opus tantum ordinatè ad finem optatum procedere poſſe videbatur. Ad harum normam 28 Auguſti Thorunii, Urbe Pruſſiæ primariâ colloquium cœptum. Sed 21. Novembris inter varias proteſtationes & reproteſtationes abruptum eſt, unaquâq; partium reſciſsi Conventûs invidiam à ſe in alteram amoliri ſtudente. Quicquid ſit, glorioſior tam pulchri operis ingreſſus, quàm finis fuit. Neq; enim Diſſidentes cum Romanâ Eccleſiâ conciliati ſunt, & ipſi inter ſe hîc ſæpiùs colliſi, longè acrioribus poſteà odiis flagravêre. Cauſas irriti conatûs Regii alii alias memorant. Et ipſe Rex poſteà aliquos conſilii ſui obices & veluti ſcopulos ſcripto publico vulgari juſſit.

* Anni ſequentis initia ſolenni in

* 1646.

nuſſiam ingreſſu Sponſæ Regiæ Ludovicæ Mariæ Principis Niverno-Mantuanæ celebria fuère. Cui apud Olivenſe Monaſterium Frater Regius Carolus Epiſcopus Plocenſis & Vratislavienſis, necnon Albertus Gnievoſſius Epiſcopus Vładislavienſis, tùm & ſplendidiſſimo inprimis paratu Leo Caſimirus Sapieha Pro-Cancellarius Magni Ducatûs Lithvaniæ, miſſi à Rege occurrêre. Inde feſtiviſſimâ ſolennitate Gedanum 10. Februarii deducta eſt. Quæ Urbs exquiſito armorum ornatu, tùm excogitatiſſimis ſpectaculis & omni magnificentiæ genere debitam erga Regem ſuum & futuram Reginam reverentiam non ſine ingentibus & penè Regiis ſumptibus teſtata eſt. Rex ipſe podagræ doloribus eò, quò voluerat, obviam ire prohibitus, Varſaviæ Sponſam in templo S. Johannis excepit. Ibidemque mox Conjugium, manus copulante Legato Pontificis Joanne Torreſio, ritu ſolenni ſancitum, diadema autem poſteà, menſe Julio, Reginæ in Principe Regni Urbe impoſitum eſt. Verùm eundem anni hujus menſem Aulæ univerſum feſtum lætumq;, obitus Stanislai Coniecpolſcii

Caſtel-

Caſtellani Cracovienſis ejuſdemq; exercituum Regni Ducis ſupremi triſtem fecit Poloniæ. Qui non ita pridem alterâ Conjuge ex illuſtri Opaliniorum familiâ domum ductâ præproperè thalamum tumulo mutavit, vir in Republ. ſummus, magnus inter Cives Senator, magnus in Senatu Civis, Imperator ad fortia auſa factus naturâ, ad ſolertiam multis caſibus à fortunâ elaboratus, ſeveris moribus apud militem, apud Rempubl. verò & Regem ipſum magnam autoritatem, apud omnes famam longè maximam adeptus. Sed quaſi nec magnitudinem Coniecpolſcii, nec felicitatem ſuam capere tùm amplius Polonia poſſet, eodem tempore & ille vivere, & hæc quieta eſſe deſiit. Quod quo pacto evenerit, paucis ediſſeram. Coniecpolſcium iſtum, dùm viveret, inter paucos conſcium Rex habuit conſilii, quod de bello ſuſcipiendo ceperat, partim otii, quo Reſpubl. corrumpi videbatur, impatiẽs, partim, quod tempus venire putaret, liberandi Poloniam à ſervitute ſtipendii, quod prædonibus finitimis pendere ex pacto teneretur Reſpubl., ſua ſibi mercede emens alensq;

 per-

perniciem. At conſilium, cui exequendo par erat Coniecpolſcius, illo extincto. non initum modò fuit, ſed & Regem cum Republ., & Rempubl. cum Coſacis colliſit, veriſſimum malorum ingentium, quibus Poloniæ felicitas tantùm non extincta eſt, ſeminarium. Rex paulò poſt nuptias, ex acceptâ dote militem ſubitò conſcripſerat, inconſultâ Republ., ſeu, ne cum pluribus communicata deſtinatio hoſti innoteſceret, ſeu quòd facilius delectibus militum factis, quàm faciendis ſubſcripturi Proceres Civesq; viderentur. Et quamvis Regi ſine Comitiorum conſenſu militem legere illicitum eſſet, credebat tamen fore, ne contra leges factum putarent Ordines, quod pro Republ. factum vidiſſent. Aderant generoſi auſûs ſvaſores homines exteri, Itali præcipuè, & in iis validiſſimus Joannes Tiepoli Legatus Venetus, cui à Republ. ſuâ, bellum tùm adverſus Turcas gerente, negotium erat datum, Regem ad arma induenda omni conatu impellere. Rex ſuâmet indole ad bella pronus, facilè admiſit ſtimulos, cùm inprimis non Venetis modò, à quibus olim multo honore cultus

cultus erat, ſed & toti rei Chriſtianæ ſe ita commodaturum crederet. Et ex præcipuis Regni miniſtris continuus ei aderat, qui hunc novum Regi ſibiq; gloriæ campum impensè videbatur optare. Cæterùm, ubi legiones non paucæ ſub variis, nec unius nationis Ductoribus confluxerant, ad rem inſolentam & ſubitam commoti Proceres Civesq;, occultis primùm carpere rumoribus, mox publico ſtrepitu incurſare hæc Aulæ molimina cæperunt. Habeo literas, quas Primas Regni tùm ſcripſit, jura Regni jurejurando ſancita, objiciens Majeſtati, quibus cautum ſit, ne inſcia Republ., vel bellum occipiat Rex, vel militem colligat: tùm monens Regem, ut Comitia indicat Reipubl. Civibus, quibus volentibus rectius proceſſurum bellum, quod iis invitis ſuſceptum, Patriæ, quàm cuivis hoſti ſit futurum periculoſius. Simili gravitate duo Cracovienſis Palatinatûs Senatores, Epiſcopus Petrus Gembicki, & Palatinus Stanislaus Lubomirski, ille autoritate Infulæ, hic maximis ſagi togæq; ornamentis eminens; enorme conſilium & manaturam indè in Republ. convulſionem, Se-

natoria, populoq; gratiſſima libertate ob oculos poſuit. Acerbius primùm Rex tulit, deſtinata ſua, quæ nihil non laudandum ſpirarent, ſiniſteriùs accipi. Attamen, cum ingens ubiq; in Republ. animorum tumor, nec lene murmur Nobilium, nullis excuſationibus Aulicis leniri, ſed in magnam calamitatem erupturus videretur dolor publicus, paſſus eſt deniq; perſuaderi ſibi Rex, ut in Comitia conſentiret. Quæ in Octobri hujus anni habita, magno libertatis æſtu, adverſus conſilia novi belli, ejuſq; tubas ac faces, Regiâ etiam autoritate non intactâ, exarsêre: Ordinem Equeſtrem moderante viro cordato Michaële Stankevicio Notario Magni Ducatus Lithvaniæ. Magnus equidem Cancellarius, dùm capita conſultationum publicè, more uſitato, proponeret, cauſam Regiam in ipſo Comitiorum exordio facundè egit; *Regnum*, inquit, *Poloniæ inpatentiſſimis undiquaq; campis, non alio quàm mutuæ in triplice Ordine confidentiæ munimento defenditur. Medium ejus ſpatium altisſima Majeſtatis Regiæ ſpecula tenet, undè remotiſſimæ etiam tempeſtates proſpici, deq;*

iis

iis morcri cæteri Cives poſſint. Additi ſpeculæ illi ſunt cuſtodes, quibus nomen ſenectus, conſulendi autoritatem magni muneris ratio dedit. Cives ipſi gladiis accincti tuendæ ſecuritatis publicæ partes ſibi ſumpsêre. Hac intra munimenta ſtat Respubl. noſtra, magnis tot anteriorum Principum egregiis virtutibus decorata, tùm hodierni inprimis glorioſiſſimi Regis egregiis facinoribus aucta, magnorumq; porrò, Deo favente, nationum acceſſu augenda. Sed Statui huic tam benè compoſito inſidiari non deſinit nefaria privati commodi libido. Illa arroganti audaciâ tumens primum illud, quo tuti hactenus ſtamus, confidentia mutuæ propugnaculum molitur. Illa in turbido creſcere quærens providis optimi Regis moni is fidem detrahit; illa Senatusconſulta ſiniſtrè interpretatur, illa diſſolvit Comitia, totiusq; Reipubl. vincula convellit. Ingemiſcit his malis Sereniſſimus Rex, eoq; magis ingemiſcit, quod in Reipubl: hujus gremio natus, ejuſdem legibus atq. inſtitutis innutritus, tandemq; poſt data a primâ juventâ ſuâ in ipſam amoris tot illuſtria documenta, Pater verius, quàm Rex nominatus, externas Paternorum Regnorum ſpes, & decora huic Reipubl. ſubmiſit, eidemque vitam & ſanguinem ſuum conſecravit,

ſpe

ſpe conciliandi ſibi benevolentiam omnium & fiduciam, quâ fretus, Rempubl. non domi ſolùm beatam, ſed vicinis formidabilem; amicisq; admirandam æquè, quàm venerandam reddere, ac porrò ad ſeram poſteritatẽ transmittere poſſet. Neq; nunc de benevolis voluntatum veſtrarum ſtudiis Sua Majeſtas dubitat; quin optimè de iis perſuaſa, ad eadem illa, quæ in particularibus Palatinatuum Conventibus proponi voluit, deſtinata, promovenda hortatur & invitat; vos ſecuros eſſe jubens, de ſincerâ ſuà erga ſalutem Patriæ, libertatem veſtram, felicitatemque publicam curâ ac perenni ſolicitudine. Cujus præclarum indicium vel hæc Comitia, affectâ Majeſtatis ſuæ valetudine indicta, nec ſine morbi accremento fortaſſis finienda, præbent. Quæ jam ordiens providentia Regia primò omnium de periculis imminentibus monet Rempublicam, immanem maximè gentium vicinarum perfidiam vobis ob oculos ponens. Has enim nec pacta, nec ſtipendia, quæ præ tributis illi ſuſcipiunt, nec injecta Coſacis ſanguinis noſtri impendio habenæ, ab invaſione terrarum noſtrarum hactenus cohibent. Deprædantur fines Poloniæ, ſubditisque noſtris Budzacenſes campos, & totius penè Turcici Imperii ergaſtula replent. Nobili-

bilibus pariter, quos deprehenderint, jugum ſervitutis aut duriſſimam redimendæ libertatis neceſſitatem imponunt. Jam en præclaræ Nobilitatis Virum per Poloniam ipſam non ſine ſummo gentis noſtræ dedecore circumducunt, quendam quaſi mercatum Poloni ſanguinis in mediâ Republ. exercentes. Horret adhuc animus noſter, horret inprimis Majeſtas Regia, reputans ſecum, quid à barbaro hoc populo Poloniæ expectandum eſſet, ſi quando exercitum noſtrum, qui numero perexiguo in finibus excubat, quod Deus prohibeat, clade aliquâ affici contigerit. Cui periculo dum S. Reg. Majeſtas remedium circumſpexit, perverſis multorum judiciis ſacra deſtinatio exagitata eſt. Strepuère voces, inſciâ Republ. Regem etiam non laceſſitum bella ſuſcipere, exercitus magnos in viſcera Regni infundere, & neſcio quid, (quod bonus fidelisque ſubditus de tam bono Principe eloqui refugit,) moliri. Ille optimè quidem ſibi conſcius, ſed & Cives de conſiliis ſuis rectius inſtrui cupiens, ſtitit ſacrum impetum, & deſtinationem ſuam publicis horum Comitiorum ſuffragiis ſubmittit: paternè vos exhortans, ut penſi habeatis, quid Dei, cui Respubl. florem ſuum debet, gloria, quid tot animarum ſub barbaro jugo gementium cura à nobis requirat.

quirat. Adſunt atrociſſimæ gentis Legati, quos dudum immania petentes Rex & Senatus in hæc Comitia rejecit. Hic itaque deliberandum, num fœdi illius, quod minaci ferociâ poſtulant, ſtipendii labe nomen noſtrum aſpergere, & avaritiam barbarorum in noſtras porrò cervices armare velimus. Habet Sereniſſimus Rex faventem ſuo conſilio Moſchum, ad quem publicâ autoritate miſſus Caſtellanus Braclavienſis, fundamenta novæ ſocietatis jecit, ſed talia, quæ autoritate Comitiali ſtare aut cadere Sua Majeſtas cupit. Quid magnus bellator Stephanus Rex in ſimili negotio, jam olim agitaverit, notum omnibus eſt. Nec alia mens Magni Ducis Coniecpolſcii fuit, quem ingente Reipublicæ hujus damno, magnoque Sereniſſimi Regis noſtrumque omnium dolore, in medio pulcherrimarum cogitationum molimin umq; curſu mors abripuit. Hæc ſuper bellico negotio cum ſolitâ vi eloquii dixiſſet Cancellarius, juxta mox alia in his Comitiis tractanda proponere perrexit. Quorum præcipua hæc erant: *Quomodò controverſiæ de limitibus cum Moſco agitatæ, natumque inde Trubecenſe negotium componi, ac porrò iiſdem finibus legitimo præſidio, atque*

inpri-

inprimis Smolenſcenſi Urbi totiq; illi Ducatui proſpici poſſit.

Ut conſulatur ſecuritati Reipubl. maturato cum Suecis negotio pacis, cum induciæ ultra medium jam proceſſerint. Tùm ut arcis Duneburgenſis, unici in Livoniâ propugnaculi Regii, cura major habeatur, quàm hactenus habita ſit.

Ut ſtipendiario Reipubl. exercitui, qui ſeſe ut victimam ſalutis publicæ, perpetuò objiciat hoſtibus, præmia laborum meritorumq; ſolvantur initio facto à ſummo Duce Nicolao Potocio, qui poſt tot edita prioribus bellis eximiæ virtutis ſpecimina, noviſſimam hyemem in ultimis camporum ſolitudinibus, quæ gravioris armaturæ militi hactenus verè inacceſſæ fuerint, pro Republ. excubans, pulcherrimo auſu ſucceſſuq; tranſegerit.

Ut & ratio habeatur Magnatum Civiumq;, qui ſpontaneâ alacritate & ſumptuum impensâ Reipubl. contra hoſtes finitimos, laudabile Majorum ſecuti exemplum, ſervierint.

Ut inprimis quoq; Reginæ nuper coronatæ dignum ampliſſimæ, quam in Regnum intulerit, dotis redhoſtimentum, recepto aliarum Poloniæ Reginarum exemplo, liberali Reipubl. curâ conſtituatur.

Ubi

Ubi ad conſultationem deventum, dixêre ſententiam Senatores temperatâ pleriq; gravitate. Archiepiſcopus inprimis Gneſnenſis, & poſt eum alii Antiſtites. Vice-Cancellarius Andreas Leſcinius, Epiſcopus tum Culmenſis, *belli conſilium ſe non probare*, dixit, *ſed quia debita tuendæ autoritatis Regiæ cura ferè irrevocabile id faciat, idem illud conditionibus ejuſmodi circumſcripſit, quibus reverà irritum fieret. Inprimis Regem non ductu ſuo gerere bellum, ſed auſpicia tantùm ſua commodare volebat.* Hoc ipſo injiciebatur frigus animo Regis, qui nonniſi tale bellum volebat, cujus ipſe præſens teneret regimen. Verùm poſt Antiſtites, ſevero ſermone, Palatinus Breſtenſis Stanislaus Sczavinius, vir acer, ſed magnæ & multùm inter Cives ſpectatæ prudentiæ Senator, non hoc tantùm bellum, ſed & alia multa, quæ in Aulâ improbabat, perſtrinxit. *Ne*, inquit, *ſolo ſacro Ordini onus incumbat carpendi quæ diſplicent, addam inter alios calculum meum, ut cauſis malorum. quibus premimur, demonſtratis, S. Reg. Majeſtas Veſtra mala ipſa tanto pronius tollat, ac deſiderio fidelium ſubditorum*

ſatis-

ſatisfaciat. Nihil dare videbitur gratiæ nihil aſſentationi, (quam ſceleris inſtar quilibet, maximè verò Senator, fugere debet) quisquis fatebitur, Rempubl. noſtram ſemper ingentem benevolentiam & indeſinentem curam S. Reg. Majeſtatis Veſtræ ab ipſo uſq; felicis regiminis primordio ſenſiſſe. Simulatq; diadema Majeſtati Veſtræ impoſitum fuit, magna mox ejuſdem de finibus Regni proferendis, de recuperandis ablatis, de pace deniq; firmandâ effulſit ſolicitudo. Nec defuit conatibus favor cœli. Nam & ereptas Moſcis terras ampliſſimas & Pruſſiam redintegratam reſtituit Reip. Majeſtas Tua, ſceptro Moſcovitico, quod liberâ gentis illius erectione acceſſerat, ſponte remiſſo, Succicæ hæreditatis jure in longum tempus reiecto. Factum hoc agnoſcimus ex mero erga hanc Rempubl. amore, Senatu tamen non inſcio. Et res Maieſtatis Veſtræ tùm Regni totius ita hactenus ceſſerunt, ut in ſummo altiſſimæ pacis flore, publicè privatimq; non alia crebrior vox ſonuerit, quàm, Vivat Rex Vladiſlaus. Sed iam gaudium noſtrum in luctum & amaritudinem degenerat. Jam miſeria inopum, & gemitus pauperum vulnerant oculos & pectora noſtra. Cauſa mali eſt conſilium peregrinum, quod S. Reg. Maieſtati,

intra palatii receſſus ab hominibus fortunam in alieno Regno quærentibus ſuggeritur. Non poſſunt illi Remp. amare, in quâ nihil ſuum habent. Nos quoq; qui jam lateri Mtis Vræ ut Senatores aſſidemus, olim Cameræ Regiæ familiares fuimus. Sed ab eâ conſilia ejuſmodi longiſſimè tum aberant. Porrò autem alii augent malum, qui novæ in Aulâ potentiæ inhiantes, ad nova molimina S. Regiam Mtem Vram ſpe variâ ſuſcitant; Ordinem verò Equeſtrem perturbant: multam ore facundiam, optimumq; in Rempubl. affectum oſtentantes, reverà ſuæ utilitatis ſtudioſi. Dedit Reſpubl. Majeſtati Veſtræ juſtitiæ diſtributivæ arbitrium, ſed non credidit illa, tam audaces, & ipſi Mti Vræ adeò importunos fore filios ſuos, ut unum idemq; beneficium multi petituri, multi etiam, quod peſſimum, impetraturi eſſent. Non metuerat illa tantam antiquæ virtutis Polonæ corruptelam, nec homines in libero Regno natos quicquam libertati præpoſituros exiſtimavit. Sed nec Legatus iſte peregrinus culpâ caret, qui in Regno noſtro jamdudùm verſatus, Legationis ſuæ ſcopum nunc demùm exprimit, id omni agens ſtudio, ut belli molem à patriâ ſuâ in noſtram avertat. Meritò admonendus

reſponſ

reſponſi illius, quod olim ejuſdem illius Reip. à quâ ipſe miſſus eſt, Senator Boemis ſocietátem belli contra Cæſarem quærentibus dedit: Nolle Venetos domum ſuam incendere, ut fumo illo Cæſarem terreant. Has igitur cauſas malorum conſpicati, S. Reg. Mtem Vram ſupplices oramus, ut peregrinos iſtos exeſſe jubeat à conſiliis. Deinde obſecramus, ut Maieſtas Veſtra aſſentatoribus aures præcludat. Illorum enim blanditiæ dulces initio, in multam denique acerbitatem deſinunt. Veritas contrà primâ fronte amara, dulciſſimos fructus parit. Petimus prætereà, ut & Legatus hic Venetus, & exercitus externus, qui magno numero in viſcera Reipublicæ penetravit, quàm citiſſimè dimittatur. Summè enim gravis eſt omnibus Regni Civibus, adeò ut verè jam dicere liceat, tetigiſſe nos manum Domini: Nec ullum profectò acerbius vulnus eſt, quàm quod manu amicâ infligitur. Sed non minus quoque calumniatrices nos linguæ vulnerant, quæ Sacræ Regiæ Majeſtati Veſtræ multa, quæ in mentem ipſi nunquam venerant, imputare atque objicere audent. Spargunt enim libertati noſtræ caſſes ſtrui, & neſcio quam miram agitari

Alchy-

Alchymiam, quæ Nobiles in ſervos, ſervos in Nobiles transfuſura ſit. Meritò hæc ridemus, qui benignam Majeſtatis Veſtræ naturam & totannis teſtatum ejuſdem ergà Patriam amorem novimus. Nec ferre ejusmodi mutationes terræ iſtæ tam latè patentes, tamq; plenæ virorum poſſent. Interim auribus noſtris ejuſmodi voces, eò acerbiores accidunt, quando ſimul milite externo horrea noſtra perſtrepunt, quando Aulis Nobilium vis infertur, adeoq; in intimam quaſi pupillam libertatis noſtræ infeſtus imprimitur unguis. Quodcùm ſit, mirari jure nemo poteſt, ſi querimur, ſi clamamus, ſi ſupplices manus ad Deum & Majeſtatem Veſtram Regiam protendimus. Quare & nunc iterùm iterumq; Majeſtatem Veſtram quàm humillimè obteſtamur, ut ab hoc metu Rempubl. noſtram liberet, nihilq; contra pacta & jura gentilitia fieri permittat. Hoc ubi voto nos Majeſtas Veſtra beaverit, nihil erit tam arduum, tam difficile, quod non alacriter Majeſtatis Vræ causâ ſuſcepturi ſimus. Finiam ſermonem meum magni illius Cancellarii & Exercituum Ducis Joannis Zamoſcii verbis: Cum eo amore nos Reg. Mtas Vræ complectetur, quo Mtis Vræ deceſſores complexi ſunt majores noſtros, non decedes ex hac vitæ

ſtatio-

ſtatione, niſi ſatur dierum, niſi plenus gloriæ, & M tis Veſtræ ſoboles ſoboli noſtræ olim imperabit. Ita Palatinus, auſterâ Regi & Aulicis, cæteris non ingratâ facundiâ. Nec minori interim fervore nuncii Palatinatuum in militum delectus & totum hoc de bello novum conſilium detonuêre: cumq; ex Palatinatu Sendomirienſi eques quidam Cancellario M. addictior, intercedere decretæ militum miſſioni vellet, non intendi modò contra ſe acrimoniam verborum, ſed & gladios ſtringi ſenſit. Effectumq; tandem, ut Ordinis Equeſtris moderator Stankevicius, nomine Nunciorum omnium, dimiſſionem militis à Rege gravi ſermone poſtularet. Rex conſtante omnium Ordinum conſenſu, exautorationem copiarum urgeri videns, obluctari noluit. Quin ut tantò citius commotos in Republ. fluctus ſedaret, publicis reſcriptis exauctorare militem promiſit, id viciſſim ſtipulans, ut ſumptus, quos in delectus militares feciſſet, de ſuo Reſpubl. refundat. Ne huic quidem poſtulato tùm annuit Ordo Nobilium: ſed vel damno Regio voluit ſtabilitum jus, quo militem ſuo lubitu coge-

re

re Reges vetantur. Mirè torquebat generoſiſſimum Principem iſta in Civibus tenacitas propoſiti; nec perfunctoriè indè vis morbi intendebatur, cùm jamdudùm nonniſi lecto incubans publicis conſultationibus intereſſet. Neq; deerant, qui Comitia placido exitu carere optarent, dum Principis autoritas maneret incolumis. Sed alia Regi mens, & domeſticis pulſabatur ſtimulis, ne Comitia ſine effectu pateretur diffluere. Neque enim Filio ſuo unico, Principi ſeptem annorum rectè ſe conſulturum putabat, ſi re malè compoſitâ diſcedere Ordines, Civiumq; adeò & Procerum animos diutiùs ægreſcere ſineret. Sed & Reginæ noviter ductæ proſpectum volebat, cui nulla Reipublicæ bona ſine autoritate Comitiali poterant dari. Illa autem quia magnam dotis ſuæ partem marito numeraverat, mutuam Regis & Reipubl. liberalitatem efflictim & æquo jure poſcebat. Cujus voto ut ſatis fieret, eò remiſſius æſtuantis populi ſtudiis obnitendum videbatur. Tandem itaq; poſt longa verborum certamina in ſeveram admodùm exauctorandi militis legem conſenſum eſt,

quæ

quæ publico ſancitorum volumini inſerta oſtendet poſteritati, optimè ſibi Majeſtatem Regiam conſulere, cum intra conſveta ſe jura continens, nihil committit, quod novis legibus coërceri mereatur. Sed & Trubecenſe negotium denuò obturbabat animos, Lithvanis compenſationem damni indeſinentèr uſq; flagitantibus. Tandem deſignatis ad compoſitionem tentandam Viris primariis, eò conſenſum, ut Georgio Trubecio & Vlodkovicio ſumma centum octuaginta millium florenorum: Lithuaniæ autem pro territorio Trubecenſi Lojovienſis & Lubeczenſis Præfecturæ ad Kiovienſem Palatinatum pertinentes darentur. Ad luſtrandas præterea ordinandaſq; terras, quæ olim pactis Polanovienſibus Reipubl. accreverant, Cognitores nominati ſunt. Sereniſſimæ Reginæ reditu annuo in donum, ut vocant, nuptiale, in ſalinis Cracovienſibus à Rege aſſignato, ſatisfactū. Militi ſtipendia, arcibus finitimis præſidia deſignata. Sic tandem pacatis utcunq; Civium animis Comitia ſoluta ſunt, ita tamen, ut ſupereſſet materia, ob quam anno ſequente denuò Comitjis o-

pus fuit. Quia enim metus erat, ne belli iſtius minæ altiores in animis vicinarũ gentium aculeos reliquiſſent, magno ſtudio id egerunt Ordines, ut Conventus denuò haberetur, * quò omnis belli illius mentio, & ſimul offenſa, ſi quæ alicubi inſediſſet, modis idoneis aboleretur. Sed & alia quædam non tenuis momenti negotia, quæ in illo æſtu animorum peragi nequiverant, ſub trutinam revocari, publicæ rei intererat. Primùm igitur in his Comitiis, Ordinis Equeſtris conſilia regente Stanislao Sarbievio Præfecto Graboviensi de periculis, quæ à populis vicinis impendere videbantur, actũ eſt. Quibus arcendis *copias quidem à Rege antehac conductas bonam operam jam navare potuiſſe*, Regio nomine Cancellarius ferebat; *ſed eas jampridem exauctoratas dimiſſasq; à Rege, qui eâ in re libertatem imò & Majeſtatem ſuam conſtringi paſſus ſit, ne deſiderio Civium deeſſet. Grato animo agnoſcendum hunc Regis affectum, nec recuſandam à Republicâ repenſationem ſumptuum, quos Rex optimo in Reipublicæ commodum & decus affectu, ex ſuo & Reginæ peculio effuderit.*

* 1647.

derit. Sed nec dum quicquam ab Ordinibus impetrari tùm potuit. Ordinariis tamen Reipubl. copiis ut ſtipendia melius in poſterum procederent, proviſum, atq́; ut lecti de fundis Reipubl. coloni antiquo ritu ad publicas belli neceſſitates vocari poſthac poſſint, in fundos illos, quos in privatos usûs avaritia convertere cæperat, cum curâ inquiri juſſum eſt. His quoq́; Comitiis uſitata aliis terris literarum curandarum ratio, in Regnum, conſenſu Ordinum, introducta eſt. Hactenùs enim literæ Regiæ per Aulicos Miniſtros, quò res poſtularet, ferri ſolebant, quibus in præfecturis Regiis vehicula non ſine multis querelis dabantur. Nunc abolitum id onus, & ad aliarum nationum morem, tabellarii conſtituti publici, quales Perſis Angari & Aſtandæ, hodiè per Europam Poſtæ vulgò vocantur. Cura rei iſtius in Regno primùm Carolo Montilupio, in Pruſſiâ viro inſigni Franciſco Grattæ, Secretario Regio, tùm commiſſa eſt. Conſtituta item multa, quæ in brevi hoc rerum graviorum compendio, omiſſa, alibi, inter vulgatas Regni leges reperiri poſſunt. Cæterùm Comitia iſta

Regi Vladislao extrema fuêre, initaq; hic consilia necdum effectui cæperant dari, cum multiplici mox ictu, non domus tantùm Regia, ſed & Reſpubl. percuſſa eſt; fatis jam tandem velut ſigno dato effundere incipientibus calamitates, quæ multis poſteà annis, nullâ propè datâ reſpiratione, incubuerunt Poloniæ. Ac primùm prole unicâ Sigiſmundo Caſimiro, impuberis quidem ævi, ſed excitatiſſimæ indolis Principe orbatus eſt Rex, ingente ſolatio ægritudinum, quas corpore & animo, inter tot adverſa, tantosq; inprimis accenſæ Nobilitatis æſtus paſſus erat: ſenſim & ipſe accedens ad fatalem illum terminum, qui cum vitâ & ſpiritu Regio quietem Reipubl. ablaturus erat: Hoc ipſo enim anno inoleſcere cæperunt ſemina motuum Coſacicorum, qui per ſe ſemper graves, multoq; ſanguine antehac etiam conſtiterunt Reipubl., nunc, attractis aliis atq; aliis nationibus, non laſsârunt modò, ſed ad extrema pericula adduxêre Poloniam. Quæ cum curâ & minutatim deſcripta hiſtoria plenior, ſi Deus vitam prolongaverit, aliaſq; occupationes minuere voluerit, exhibebit.

Nunc

Nunc in breviſſimi compendii lineas contracta trademus.

Ordimur ab Ukrainâ, quæ eo nomine inter Slavonici generis nationes ſic appellatur, quia Ruſſiæ, Polonis ſubjectæ (nam & Moſcoviam pleræq; gentes Russiam vocant) adeòq; & Regni eâ parte margo ac meta eſt. Terra fertilitate glebæ & paſcuorum ubertate felix: ſed Tartarorum invaſionibus multis jam ſeculis perpetuò exercita, atque inde magnam partem deſerta, nec niſi in commoda deprædantium fæcunda. Quà Boryſthenes interluit, frequentatior, cultiorq; eſt: oppidis iſtic quibuſdam ſeſe adverſum barbaros tuentibus. Præcipuè verò fluvii illius accolas Coſaci manu armatâ defendere conſvevêre: genus hominum ex agreſtibus Ruthenicis, aliisq; licentioris ingenii convenis collectum, atq; inſulas potiſſimùm, quas Boryſthenes per cataractarum ſcopulos delapſus plurimas efficit, incolere aſſvetum. Cataractæ illi numero tredecim, Ruthenis appellati *Porohi*, Polonis Progi, addidêre Coſacis iſtis cognomen, ut Zaporovii vocentur. Alii, qui Tanain accolunt, Donenſes dicuntur.

cuntur. Hi Moſcis, illi Poloniæ Regno ſubjecti. Utriq; Tartaris prædatoribus infeſti: nonnunquam & Turcis graves. Quorum ditiones Zaporovii iſti ſubindè olim invadere conſueverant, navigiis rudi artificio confectis Pontum Euxinum prædandi causâ tramittentes. Domi viventibus piſcium copiam Boryſthenes hìc latè ſtagnans tùm & alii amnes, feras autem ſylvæ inſulares, milii proventum vicini agri ſuppeditant. Græcum omnes ritum ſequuntur, & quia numero creverunt, ferociſſimo quoq; ſubditorum Poloniæ ad illos profugiente, omnes, qui ejuſdem ritûs, in Regno, haud priſco honore ſibi haberi viderentur, eò reſpectabant. Illi verò ſuis in Pontum excurſionibus Turcam ſæpè in ſe & ſimul Regnũ noſtrum irritavêre. Undè frænare eos ratio & neceſſitas juſſit. Et in ordinem quidem, ſed multo labore & ſanguine reducti ſunt; ſic tamen, ut perpetuò ad priorem ſeu libertatem ſeu licentiam ſuſpirarent. At cum ſæpius fræna momorderint, ad arma etiam confugere auſi: nunquam tamen vi graviore & diuturniore graves fuêre Poloniæ, quàm his tempori-

bus

bus ductore Chmelnicio. Qui in exercitu Coſacorum Scriba, & aliquoties ad Regem miſſus, tali exercitio in negotiis publicis peritiam, & deindè ad nova molienda animum collegit, quem tandem privatæ quædam cum Czecherinenſis territorii ſub-Præfecto Coniecpolſciano lites & dimicationes in perniciem publicam elicuêre. Malarum quippe molitionum ſuſpectus, cum domi non tutum ſe amplius videret, ex fundo ſuo inZaporovianas Inſulas profugit; ubi plurimos ſodalium cum reperiſſet, auxiſſetq; gregé ſuo comitumq; acceſſu, omnes mox ad vindicias, ut loqui ſolent tales, libertatis ſumendas ſtimulavit, obtentui ſimul ſumens juſſa Regia, quæ ad navigia comparanda ceu novi belli futura inſtrumenta, accepiſſe ſe ferebat. Dux exercituum Regni Potocius novis his molitionibus obicem poſiturus, vocat ad ſe Chmelnicium. Ille invitationibus Ducis, ſuiſque viribus diffiſus, ad Tohaibegum in campis deſertis tum hyemantem confugit. Initur iſtîc nova & hactenùs inaudita inter Coſacos & Tartaros conjuratio ſocietasq; belli, cum antehac inter illos, ut

gente, linguâ, moribus, religione diſcordes, internecinum odium & perpetuum certamen fuerit, inprimis ex quo Turca nobis Tartaros, nos Turcis Coſacos opponere cœpimus.

* Juncti ita inter ſe iſti primò filium Ducis Potocii à Patre cum copiis præmiſſum ad Flavas Aquas, deindè & majorem exercitum apud Corſunum circumveniunt, & magnâ ejus parte cæſâ, Duces ipſos & præcipuos Ductores militeſq; in Tauricam mittunt. Inter cauſas cladium iſtarum præcipua fuit ordinariorum Reip. Coſacorum perfidia, quos iterato ſacramento adactos, Dux cum filio & aliis Ductoribus adverſus Chmelnicium miſerat, fiſus nimiùm illis, & initæ à Chmelnicio cum Scythis noviter ſocietatis ignarus. At illi, occiſis ductoribus ſuis, quos Poloniæ fidos, ſuis conſiliis adverſos timebāt, turpi transfugio junxêre ſe Chmelnicio, perduelles perduelli. Quorum prævio exemplo neminem penè Ruſſorum poſthac puduit à Republ. deficere. Dùm hæc in Ukrainâ fiunt, Merecii, oppido Lithvanico, moritur Vladislaus Rex, dudùm & cor-

* 1648.

& corpore & animo ob dictas ante cauſas æger: Princeps omni ante vitâ hoſtibus formidabilis, Civibus ſuis gratiſſimus, Reipubl. felix & ſalutaris, poſtremò eandem inconſultâ belli cupidine non parùm offendit, & morte præmaturâ tantùm non evertit.

INTERREGNUM.

EXtincto Rege Anno 1648. Chmelnicium Palatinus Braclavienſis Adamus Kiſielus ſvadâ ſuâ ſiſtit. At interim Crzyvonoſsius agreſtium Ruthenorum ductor, connivente Chmelnicio, immanisſimè graſſatur: nemine impediente, præter Jeremiam Viſnovecium Ducem, qui cum Tyskievicio Palatino Kiovienſi & Oſſinſcio cohortis prætorianæ Ductore apud Conſtantinovum ei felicitèr occurrit, & cum congredi auſum prælio aliquoties viciſſet, bello etiam vincere potuerat, ſi juſtis auxiliis ſuffultus fuiſſet. Sed nemine ſuccurrente, periculis tandē impar futurus ad tutiora ſe recipere cogitur. Varſaviam interim ab Archiepi-

ſcopo Gneſnenſi Matthiâ Lubinſcio convocantur Ordines: & orbæ tantiſq; cladibus obrutæ Reipubl. diſpiciuntur remedia. Duces inprimis belli deliguntur Dominicus Dux Zaslavienſis, Nicolaus Oſtrorogius Pocillator Regni, Alexander Coniecpolſcius, Regni vexillifer, Magni illius Ducis Stanislai filius. Viſnovecium multi optaverant bello ſimul præfici: ſed eum præcipuis Aulæ & Conſiliorum Miniſtris privatæ ſimultates, & ipſa populi ſtudia ingratum reddiderant. Ipſe etiam Kiſielius jamdudùm illi infenſus, Ducem acerrimi ingenii, & Coſacis adverſum exoſumq; morã pacis fore monebat, cujus conciliandæ causâ ipſe ad Chmelnicium mittebatur à Republ. Habita iſtîc de ponendis armis cõſilia, mutuis aliorum quorundam incurſationib9 interpellantur. Nam interim ex Convocationis Varſavienſis decreto, magnæ Polonorum copiæ confluxerant, Magnatibus paſſim, & Palatinatuum ſingulis turmas benè & ſplendidè inſtrùctas ſubmittentibus. Sed regimen exercitûs illius vacillabat diſcordiâ Ducum, imminutâq; eorum per oppoſitos magno numero

mero quaſi ephoros, autoritate. Certè haud clariore unquam documento patuit, non *conſtare belli rationes, niſi cum uni redduntur: & periclitari omnes, ubi plures regere, quàm obſequi cupiunt.* Malo itaq; conſilio hoſtium copiis, apud Pilaucos tuto loco confidentibus, admotus exercitus, at peſſimo exemplo, idem mox dilapſus eſt. Et caſtra citra laborem & pugnam occupata, vacua hominum, opum plena reperit Coſacus & Tartarus. Qui deindè Zamoſciam uſq; impunè, & ſine obſtaculo progreſſi, ejus Urbis obſidione fortunam ſuam ſufflaminavêre. Dùm enim locum fortitèr defendunt præſidiarii, datur interim ſpatium Reipubl. novumCaput eligendi, ſine quo nihil auſpicato geri, tot ingentibus illa damnis ſuis ſenſerat. Sed inter tanta diſcrimina Electio etiam ipſa non caruit difficultate: cum ut nihil non in Regno turbaret diſcordia, fratres etiam Regios commiſiſſet. Duo ex Sigiſmundi III. Filiis ſupererant Johannes Caſimirus & Carolus, & uterq; magnis ſuorum ſtudiis ſuffultus ſuſpenſam tenebat Rempubl. Sed ille ut non natu tantùm, ſed & belli pe-

ritiâ, uſuq; rerum prior, præpotentibus plurium ſuffragiis, fratre tandem ultrò cedente, ſceptrum obtinuit: Deo ipſo Principi optimo & jam multifariam exercito, campum ad explicandam porrò virtutem, ſibi verò ad ingentia miracula illuſtrius pandente theatrum.

JOANNES CASIMIRUS REX.

ELectionis Regiæ magnum mox pretium Reſpubl. habuit inducias cum Coſacis. Et pacis perpetuæ firmandæ causa mox iterùm miſſus Kiſielius Palatinus Braclavienſis cum aliis Viris primariis ad Chmelnicium. Rex interim Cracoviæ Regem defunctum fratrem ſuum ritu ſolenni ſepelit, & mox ipſe ab Archiepiſcopo Gneſnenſi Matthiâ Lubinski piiſſimo Sene evinctus diademate, Comitia agit. In quibus idem Primas rerum per Interregnum actarum ſeriem & Senatusconſultorum rationes Regi & Reipubl. exponit. Cæteri verò Senatores de morbis Reipubl. eorundemq; remediis diſſerunt.

runt. Ab Ordine verò Equeſtri Pilauciana diſceſſio acerrimè culpatur, & cognitio in tanti dedecoris Autores poſtulabatur, magnâ libertate, nullo effectu: multis magnis viris rigidè nimis id examinari volentibus, quod diſſoni regiminis vitio contigerat, documento futurũ inpoſterùm, ne multis committatur belli clavus, quem *rectiſſime unus tenet, ubi idoneum felix electio invenit.* Ac tumquidem, cum de ulteriore belli ductu deliberaretur, Rex ſummum militiæ regimen arbitrio ſuo reſervavit, vices tamen regiminis inter tres partitus eſt. Quorum unus fuit Andreas Firlejus, Belzenſis, alter Stanislaus Lanckoronski Camenecenſis Caſtellanus, tertius Nicolaus Oſtrorog Regni Pocillator. Intereà autem Chmelnicius à Legatis Regiis clavam regendi Zaporoviani exercitûs inſigne accepit Pereaslaviæ, ibidemq; multa in Jeremiam Viſnovecium Ducem, Coniecpolſcium Regni Vexilliferum, aliosq; qui novis injuriis Coſacos irritare viderentur, inclementèr dicit. Subindè & Legatos aſperrimis reſponſis offendit, vires ſuas odioſè jactans, nonnunquam & altio-

tiorum moliminum conſilia, & Turcarum quærendum aut jam quæſitum patrocinium, cum potu incaleſceret, minimè diſſimulans. Multâ tamen Palatini Braclavienſis patientiâ & facundis rationibus motus eſt tandem, ut Coſacos intra fines, quos ad Pripetum & Horinum, alibi ad Cameneciam uſq; hybernis ſuis fixerat, contineret, atq; eorum album conficeret, à Rege deinceps confirmandum. Captivorum liberatio aliaq; Legationis poſtulata in futurum Conventũ rejecta. Ubi ad pacem perpetuam & obſequii fidem ſe non difficilem fore ſpondebat, ſi in conditiones, quas Coſacorum exercitus poſceret, Rex conſenſerit.

Rex immodica ſpirantes Coſacos & in pace etiam inquietos conſpicatus, colligit exercitum. * Quicquid verò veterani militis ſupererat, Duce Firlejo & Lanskoronſcio præmittit, ne fines Volhiniæ & Podoliæ alicui incurſioni ſubitæ paterent. Iſtic multis circa hyberna velitationibus cum plebe Ruſſicâ, quæ Ductore Krzyvonoſſii filio, Haraskone itẽ, & aliis paſſim graſſabatur, novo bello apud

* 1649.

apudZvchalũ,inprimis Oſtropolim,Miedzibozum, Conſtantinovum, præludebatur. Vere appetente,Chmelnicius implorat denuò Tartaros. Quorum ope fretus copias Polonorum novem circiter millium celeritate opprimere aggreſſus, cum non imparatos reperiſſet, apudZbaraſium, ubi illæ caſtra fixerant, circumſedit. Flos exercitûs veterani iſtîc clauſus eſt, & cum eo præter Duces ante nominatos, Jeremias Dux Viſnovecius, Alexander Coniecpolſcius, & multi alii militiâ ſpectatiſſimi viri; Quorum omnium virtute ingens ille Coſacorum Scytharumq; exercitus non modò fortitèr propulſatus, ſed & multis excurſionibus attritus eſt. Ter contracta tùm caſtra, quò à tam paucis contra tantam multitudinem facilius defendi poſſent. Secuti obſeſſores intra valla à noſtris deſerta ſtabulantur, & omni vi, ſimulq; cuniculis, & deniq; variis pactionum quaſi blandiciis ab ipſo Tartarorum Regulo ſolicitantur ad deditionem. Sèd obſeſſi continuatos inter extrema pericula diu noctuq; labores, tùm famis etiam ingruentis, & ex jumentorum morientium fætore

tore contagionum diſcrimina, bimeſtres obſidii ærumnas, magnorũ Capitũ illorũ ductu & exemplo, ſummâ fortitudinis & conſtantiæ laude pertulêre, donec Rex cum copiis adverſus hoſtem tendens, obſeſſis, reſpirationem primò, mox & libertatem dedit. Verùm magno conſtitit Regi & Reipubl. illa exercitûs obſeſſi liberatio. Cum enim ut huic ſuccurreret, collectis in Regno viribus non ſpernendis, in Podoliam Rex feſtinaret, hoſtes tacitis itineribus obviam progreſſi, ad Zborovum, præter expectationem, circumfundere ſe cæperunt noſtris, itineri magis, quàm prælio paratis. Et abrepti ſunt primis incurſibus aliqui Regiorum. Inter hos Felicianus Tyskewic, Balduinus Oſſolinski, Georgius Rzecicius, viri inſignes, occubuêre. Poſteà cum compoſitus in acie miles Regius ordinatiùs pugnaret, ſenſit hoſtis, ſi diutius iſtîc ſubſiſteret, non minore ſuo, quàm Regiorum periculo conſtiturũ certamen. Chanus inprimis Tartarorum, qui ſimul tùm, deſerto Zbaraſio, advenerat, veterum cum Poloniâ pactorum & ſuâ ſponte memor, & per ſubmiſſos internuncios admoni-

monitus, paciſci cum Rege, quàm bellum producere maluit. Conventum itaque in conditiones, quas plenior Hiſtoria exhibebit. Inter eas minimè poſtrema hæc erat, ut obſidio, quâ apud Zbaraſium alter Reipubl. exercitus duobꝰ penè menſibus circumſeptus tenebatur, ſolveretur. Eodem hoc tempore in Lithvaniâ auſpiciis Regiis ampliſſimam de Coſacis victoriam Dux Januſſius Radzivillius copiarū Magni Ducatûs Lithvaniæ Campi-Ductor, ad Lojovum, reportavit. Jam dudum enim in illam quoq; Provinciam ſe Ruſſicæ ſeditionis lues infuderat, Michnenko, Poddubitio, Podobaylo ductoribus. Sed præ cæteris validam manum Chmelnicius commiſerat Criczevio, veteri inter Coſacos Tribuno, nec adeò pridem ex captivitate Tartaricâ, in quam Corſunenſi clade unà cum Ducibus Regni inciderat, redempto: Nimirùm ita rependebatur beneficiū, quod ab illo olim Chmelnicius acceperat, fide ejus interpoſitâ liberatus ex vinculis, juſſu Coniecpolſcii inditis, cum primarum contra Rempubl. molitionum anquireretur. Crzizevio huic ſimul ut Lithvaniam ingreſſus

greſſus erat, cupido inceſſit recto curſu caſtra Radzivillii ad Lojovum poſita adoriendi, quæ tùm forte dimiſſis ſpeculandi causâ plurimis ſelectorum turmis, minùs valida crediderat ad ſiſtendum novi & numeroſi exercitûs, quem ipſe duceret, impetum.

Sed dùm ante caſtra egregiâ virtute equitatûs Radzivillii, ductoribus Mirſcio, Niewarovio, Chodorovio, Podleſcio, & aliis pugnatur, interim Samuel Comorovius, ſpeculatum antehac cum mille ducentis miſſus, peropportunè & quaſi divinitùs ad opem ſuis ferendam vocatus redit. Ac mox à tergo hoſtem aggreſſus, dextrum Crziczeviani exercitûs cornu haſtatorum ſuorum vi perrumpit, impellitq; in fugam. Quos dein ſecuta cætera acies in ſylvis tamen proximis reſtitabat, multos militũ acrius inſtantium indè ſaucians. Subvenitq; laborantibus Podobailo, alterius Coſacorum exercitûs ductor, ſed & hic à Gonſievio, Pawsâ, Mongomerio, Przypcovio, tùm Principis ipſius turmis equeſtribus fortitèr exceptus ſuperatur; & alibi Carrago, quâ peditatus & impedimenta

Coſaci-

Coſacica protegebantur, à Mirſcio, Tiſenhauſio, Noldio, aliiſq; diſjecta, in prædam victoribus ceſſit. Inter hæc Criczevianorum agminum reliquiæ ex ſylvis erumpere auſæ, dùm fortunam ruentem erigere nituntur, victoriam Radzivillii auxêre. Quâ Coſacorum in Lithvaniâ robur mirificè infractum, & ad pacis apud Zboroviam initæ lætitiam fructumq; ingens additus eſt cumulus. Exin Comitia Varſaviæ habita ſunt à Rege, in quibus Ordinis Equeſtris Director Boguslaus Comes de Leſsno magnificâ oratione periculorum, è quibus duplicem exercitum & ipſum Poloniæ Regnum ſingularis Dei favor eripuerat, magnitudinem ediſſeruit. Quæ, ut elegans multarum memorabilium rerum, quas ab exitu Vladislai Regis tulerat Polonia, compendium, pleniori operi inſeretur. Inter Ordines deinceps de militiâ actum. Cui & ſtipendia ex tributis & ſupplementa ex certis Regiorum bonorum agris, qui antiquitùs ad id deſtinati, & deniq; ſtativa, in quibus is hyeme æquè atq; æſtate pro Republ. excubaret, deſignata ſunt. Pacis item cum Tartaris & Coſacis nuper

initæ

initæ conditiones ratæ habentur Duci Jeremiæ Viſnovecio in compenſationem hærediorum, quæ ſuperiori tranſactione Moſco ceſſerant, alii fundi ad amnem Horol, Duci item JanuſſioRadzivillio Nevelenſis & Zebirenſis ditio lege feudi addicuntur. Deniq; ad rem Coſacicam rectius componendam Viri in Reſpubl. primarii conſenſu Ordinum delecti ſunt. Verùm mentio ſtativorum de quibus ſæpius publicè actum, nihil verò, niſi in hisComitiis ſtatutum eſt, invitat me, ut de veteri bellandi in Poloniâ noſtrâ more, in alias ſubindè atq; alias formas mutato, nonnihil diſſeram. *Gens Sarmatarum antiquis temporibus ita belli curis unicè fuit dedita, ut penè omnis in armis, exercitûs inſtar, perpetuò ageret: genio ipſo populi aliarum tùm adhuc artium rudi, paratioreq; Nomadum inſtar, promovere ſubindè, quàm figere ſedes. Nam & inter vicinos, imminenteſq; à fronte Germanos, à tergo verò inſtantes Scytharum alas prædatrices, nunquam tuta nec ſecura erat. Cum utriſq; multùm ſubindè negotii habuit, cum Germanis tamen, ut laborum artiumq; patientioribus, etſi vix unquam ſolidâ amicitiæ*

fide,

ſide, nihilominus fœderum religione jungi, & convictûs neceſſitudine miſceri conſuevit. Ruſſos quoq; ſui generis populum, ubi diu armis fatigaverat, partim ſubegit tandem, partim unà cum Lithvanis, matrimoniis Principum, ſpontaneâq; aſſociatione ſibi innexuit. Sed majores, quia cum potentibus populis rem habebant, viritim ferè omnes, ipſo Principe ducente, arma capeſſebant, eoq; modo & tuebantur ſua, & aliis formidabiles erant. Et Principibus, quoties opus eſſet, univerſum populum ad bellum vocandi poteſtas fuit. Proniq; tum omnium in militiam animi erant, quia nullius alterius laboris luculentius pretium oſtendebatur. Per ſola enim Martis opera ad Nobilitatis jura aditus patebat. Quos honoris ſtimuli minùs excitarent, eos permovebat metus. Si quis enim Regi vocanti non pareret, graviſſimam incurrebat pœnam, idq; ipſe monebat reſtis, ſeu vimen arboreum, quo, ceu ſigno publico arma capiendi neceſſitas omnibus indicebatur. Namque olim delectûs facere, aut ære exercitum conflare vix unquam moris erat: quia pecuniæ deerant, cultu agrorum iſtis temporibus non ultrà vigente, quàm ut populo indigenæ victus neceſſarius domi non deeſſet. De exportandis lucri causâ meſſibus, invehen-

diſve

diſve luxuriæ inſtrumentis nulla tùm erat cogitatio. Ita facilis omnibus in terrâ per ſe fertili annona ſuppetebat; Neque ipſa infima plebs adeò acritèr urgebatur ad ruſticū opus, quia qualicunque labore & ſuæ neceſſitati & Heri deſiderio ſatisfaciebat. Poſtea ubi fruges vernaculas cum mercibus externis magnâ curâ mutare collibuit, & in opes luxumque laboratum eſt, magis magiſque militia tùm negligi, tùm corrumpi, eo vehementius etiam ima plebis ſervitus cæpit graveſcere. Cæterùm oppida in Poloniâ primùm rara, cum poſtea majore indies gliſcente cultu, à vicinis, præcipuè Germanis, frequentarentur, ea adverſus invaſiones externorum, ſuorumque licentiam à Regibus munita fuêre: & pulchrè ſatis aliqua horum floruerunt, dùm majore Principum autoritate defenderentur. Illâ poſteà minuente, neglectim hæc haberi cæperunt, multis ea inceſſentibus, ut inſtrumenta dominationis, & oppidorum incolas eodem penè numero cum agreſtium plebe habentibus. Qui verò Urbibus Regiâ liberalitate præficiebantur, in quoſvis alios potiùs uſus, quàm in reparationem arcium Regiarum mœniumque convertebant reditus. Jamque adeò injuriis variis impune pleraque patebant oppida. Nam & in iſtis potiſſim ì. m

ſim ì. m

ſimùm, pagisquè ſubjectis, toto penè Regno hyberna turmis militaribus ſolebant diſtribui. Undè ſtativis ejuſmodi, crebroq; ad hyberna longiſſimis itineribus euntium, tum indè ad caſtra quâvis æſtate redeuntium tranſitu mire atterebantur, tandemq; deſolabantur Civitates & pagi: invalido legum auxilio, cum & Duces belli longe abeſſent, & vulgares judiciorum animadverſiones licentia militaris ſæpe nimis facile evaderet. Ita paſſim cum rapacitate profuſio certare cæpit. Nam cum quisque militiã ingreſſurus, magnam patrimonii partem in arma nimis pretioſa, veſtes præſplendidas, gregem calonum impenderent, hic jam, quod in hanc nimis uſitatam & quotidie augeſcentem luxuriam nulla ſtipendia, aliquando nec patrimonia ſufficerent, ingruenti inde inopiæ, miſerorum hominum oppreſſione, remedia quærebantur. Meliores plerique, ut culpam, quam negare non poſſent, elevarent, magnam ejus partem in Aulam derivabant. Quippe quæ non militi bene merenti, & pro patriâ cum diſpendio rei familiaris, aſſiduoque vitæ periculo excubanti, præfecturas ac alia Reipubl. munera daret, ſed palatii familiaribus aut Magnatibus aliiſve minus vel egenis talium, vel dignis. Quidam & ærarii miniſtros incu-

ſabant.

ſabant. A quibus ſtipendium laborioſè plerumq; nec niſi inſigni parte ejus detractà & poſt longas ſæpè moras pactioneſq; exprocandum quaſi eſſet. Quo nomine graves ſubinde militum audita in Comitiis querela. Porrò cum externæ quoq; identidem ad pedeſtrem militiam conſcribantur cohortes, harum ductores nimium plerumq; rei faciendæ intenti, non exhauriunt tantùm ubiq; plebē, ſed & militem gregarium defraudant. Quippe ei aut non ſolvunt ſtipendium ex ærario acceptum, aut modis iniquis imminuunt. Eò atrocius is deinde excuſatiusq; quodammodò fertur in rapinas: nec caſtigant flagitia Præfecti, quippe ipſi eorum & autores & exempla. Superioribus annis Staniſlaus Coniecpolſcius, Caſtellanus Cracovienſis, idemque Dux exercituum prudentiſſimus, agitare, ac Regi Ordinibusque proponere cœpit conſilium, ſtipendiarios perpetuò in caſtris retinendi. Nam ſic illi ad ſubita caſuum ſemper prompti & magis ſub fræno diſciplinæ haberi, noxiæque iſta & Regno prorsùs exitioſa legionum turmarumque diſcurſationes averti poſſe videbantur. Agreſtibus porrò oppidanisque omnibus longè & gratius & proclivius erat, cumulatiori ære dato ſatisfacere longe agentibus, quàm toties tranſeuntes, at-

que

quæ impotenter dominantes intolerabili ſervitute domi alere. Placuitq; hic refrænandæ militaris licentiæ modus non paucis Magnatibus. Sed plurium diſſenſu irritus aut dilatus fuit: multis tàm in Aulâ, quàm ex Ordine Equeſtri, nimiam belli Ducum poteſtatem fore metuentibus, ſi armatos exercitus ſoli perpetuò, procul à Rege & cæterâ Rep. ſibi haberent obnoxios. Nunc quia magnitudo exercitûs Coſacici, cujus quadraginta millia capita in album militare à Chmelnicio erant relata, propiores Polonicarum copiarũ excubias requirebat, lex tandem de iſtis modiſtativis lata eſt, Rege nimirùm ipſo ſupremum tùm militiæ regimen tenente, cujus Majeſtate, quicquid in Ducibus hactenus formidatum erat, inumbrabatur. Sed mutata paulò poſt res hæc ipſa ſtativa inſtabilia fecêre. Adeò enim deindè & tot immiſſis undiquaq; hoſtibus Rempubl. fata exagitavêre, ut exercitûs nuſquam conſiſtere, ſed locis diverſisſimis, nec in finibus modò, ſed intra ipſa viſcera Regni pro Patriæ ſalute, vario ſub regimine, pari etiam fortunæ viciſſitudine pugnaverint, uti poſterior hiſtoria docebit. Nunc enim ad cæptam rerum ſeriem ab excurſu redeo. Dum Comitia Varſaviæ

agitantur, miles interim fremere & ſtipendia ferocius ſolito poſcere cæpit, poſtquam inprimis deceſſit Andreas Firlei, cui inter conſtitutos à Republ. Ductores militiæ, poſt Zbaraſianæ expeditionis ærumnas, exiguo tempore Palatini Sendomirienſis dignitate fatum permiſit frui. Habito tamen poſteà Lublinenſi Conventu, delecti in Comitiis viri militares animos mitigavêre, emicante hìc inter alios dexteritate ejuſdem Boguslai Leſcinii, qui ut Comitiis noviſſimis director Nobilium præfuit, ita hîc recens theſauro Regni Præfectus, quicquid ærario deerat, ingenii & facundiæ promptitudine, magno Reipubl. emolumento, ſupplevit. Chmelnicius * album militiæ conficere juſſus, à multitudine tot obſequentium armatorum animos indies majores ſumit: Regeq; inconſulto, Chano Tartarorum contra Circaſſios opitulatur, & ab eodem mox auxiliares copias accipit adverſus Moldaviæ Ciſalpinæ Palatinum. Qui ſubitò circumventus, vix demùm multo auro, & magnis promiſſis extremo ſeſe periculo exemit, datâ tùm

quoq;

* 1650.

quoq; fide locandæ filio Chmelnicii Timotheo filiæ ſuæ. Nec iſtiuſmodi ſocietatibus potentiam ſuam munire contentus, portæ etiam Ottomannicæ patrocinium, miſſis nunciis, implorat. Gravis interim equitibus Polonis in Ukrainâ ad fundos & ſubditos ſuos poſtliminio reverſis; tantoq; magis mox efferatus eſt, exercitûs Poloni, ſub Nicolao Potocio, recens tùm vinculis Tartaricis exempto, ad fines Ukraynæ propiore acceſſu.. Nimirùm rẹs eſt timidiſſima recens parta potentia, præſertim quæ malis artibus creverit: nam quas fecit injurias, expectat ſemper, nec ulli ferè pactioni ita fidit, quin, ſi quibus iniqui aliquid extorſit, ab iis, etiam aliud agentibus, agi ſe putet repetundarum. Rex animo ea, quæ imminere viderentur, præcipiens, convocatis denuò Ordinibus Regni, de tuendâ Reipubl. ſecuritate deliberat. Itur primùm ſententiis in diverſa. Alii inita nupèr pacta religiosè ſervanda eſſe ſuadent, donec prior ea aperto bello violare occupet Chmelnicius. Aliis conſultius videbatur *parare maturè arma, quibsu vel ad meliora flecti Coſacus, vel ſi con-*

tumax ſit, averti aut etiam præverti poſſit. Imprudentium fore, fidere diffidenti, & nudum Reipubl. latus exponere cupidini hominis tantum exercitum in procinctu habentis. Experiendum potiùs, an feliciore aliquo conatu accidi illud Coſacicæ militiæ robur poſſit, quod nec Chmelnicium unquam eſſe quietum ſinat, nec Rempubl. ſecuram. Diſceſſum deniq; eſt in eam ſententiam, legendum novum militem, & qui jam paratus habeatur, præmittendum, ut vim ſubitam prohibeat. Interim verò ablegandos ad Chmelnicium viros idoneos, qui moneant hominem, ne Nobiles Ukrainæ incolas premendo, tùm Principes externos ad patrocinium ſui ſolicitando, metum & ſic porrò cauſam novi belli præbeat Regi & Regno. Miſſus cum aliis Collegis Zaręba Epiſcopus Kiovienſis, inter ſtrepentia mox ſimul arma parùm auditus, nihil effecit. Campiductor verò Calinovius, quem Rex excubare in Chmelnicii conatùs juſſerat, cum Nieczajo, Bohuno Coſacorum Ductoribus, jam tùm, mediâ etiam hyeme, luctari incipit. Neque enim ullam Polonorum manum propius accedere patiebatur Chmelnicius, quin

quin eam ut hoſtilem mox perſequeretur.

Rex præludia belli jam videns, * tanto majore curâ exercitum parat, ſimul quoq; omnem Equeſtrem Ordinem evocat. Proceres paritèr armati ad Regem confluunt, ſuam pleriq; manum proprio ære comparatam adducentes Venitur in campos Bereſteciæ, oppido Leſciniano ſubjectos, & cum iſtic Rex junctum Coſacorum cum Tartaris univerſum robur, nec Chmelnicium tantùm, ſed & Chanum præſentem reperiſſet, tribus diebus iſtîc pugnatur. Primâ proluſione præcipuè Georgii Lubomirſcii & Alexandri Coniecpolſcii virtus eluxit. Altera multo nobilium ſanguine cruenta, excitavit Regem, ut tertio die omnem exercitum ſcitè ordinatum duceret in hoſtem. Primi incursûs gloria Duci Jeremiæ Viſnovecio, & Stanislao Potocio, Podoliæ tùm Palatino ceſſit, & magno quidem luctamine obniſi iſtîcCoſaci, noſtrorum tamen conſtantiâ aliis ſubinde atq; aliis ſuppetiis roboratâ fracti, loco deniq; cedere cœpêrunt. Media acies, quam Rex ipſe ducebat, Tartaros, vi ma-

* 1651.

chinarum in fugam propulit, Chanũ elabentem ipſo etiam Chmielnicio comitante. Cùm Tartari aufugiſſent, Coſacorum exercitus, quantumvis acie ſubmotus, non procul tamen indè ad uligines conſtitit, & mox nocturno labore patentia caſtrorum, vallo circumdedit. Admotæ, quà ad gradum ſtabile ſolum erat, cohortes Regiæ, ut intercluderent exitum, ſtructiſq; mox ſuggeſtibus, detonari cœptum eſt in obſeſſos. Illi longo obſidio impares, miſſis deprecatoribus pacem, non pari equidem ſtudio, pari tamen ſinceritatis ſpecie oravêre. Et plebs in quaſcunq; leges tum facilè conſenſura videbatur. Sed nonnulli Ductores veriti, ne ſuis capitibus luerent peccata omnium, periculo ſe ſubducere meditabantur. Suſpicio inde ac diffidentia primùm, atq; mox levi occaſione conſternatio ſparſa eſt in omnes. Ruere igitur cuncta, & per aggerem, mirâ ſolertiâ, ex coriis & omnis generis impedimentis, annonæ vehendæ causâ, tumultuariè pridem ſtructum, magno certamine fugere cæpêre. Ac major ſanè pars incolumis evaſit. Cæteri aut uligine merſi,

merſi, aut gladio inſequentium cecidêre. Quoſdam in ſylvis abditos clementia Regia ſervari juſſit. Inſtare posteà Rex fortunæ, & in ulteriorem Ruſſiam ire volebat. Sed interceſſit Ordo Equeſtris, Ducibuſq; adeò proſequendi belli negotium datum eſt. Qui lento quidem, continuo tamen itinere velut ad reliquias Coſacorum conficiendas tendebant. At interim Chmelnicius ex prælio nuper elapſus, denuò plebem concitaverat Ruſſicam, conflatiſq; novis copiis Tartaros iterùm advocârat: nuſquam tamen pugnandi copiam dare auſus, ſed morâ lapſas res ſuas reficere quærens, fiſuſq; locis, in quibus omnia ſibi prona, adverſa Polonis ſciebat. Et per commoda ei accidit mors Ducis Jeremiæ Viſnovecii Palatini Ruſſiæ, quem maximè ſemper, nec immeritò formidaverat. Hunc enim dùm in Ukrainam juxta cum Ducibus pergit, febris acuta tùm abſtulit magnum Reip. decus ac præſidium. Is virtute bellicâ, comitate ac beneficentiâ apud pleroſq; Nobilium ſummum amorem adeptus erat. Sed eò acrior potentibus quibuſdam obluctator, infeſtiorem ſuis incre-

mentis Aulam habuit, major omninò futurus, ſi minor eſſe potuiſſet. Poſtquam ad Boryſthenem uſq; proceſſiſſet exercitus Polonus, Nicolao Potocio exercituum Duci ſociare ſe properabat Dux Januſſius Radzivillius, qui Lithvaniâ à Coſacis repurgatâ Kioviam nupèr occupaverat. Junctiſq; mox copiis majore dehinc vi ibatur in hoſtem. Sed bellicis progreſſibus pacis ſubindè conſilia alii, atq; inprimis Adamus Kiſielius Palatinus Kiovienſis interponebat. Quæ Chmelnicio optatiſſima, nec à noſtris Ducibus uſquequaq; reſpuebantur, cum inprimis exercitumattererent morbi, ingruente jam autumno haûd dubiè gravius mox ſævituri. Ipſa tamen adhuc pacis etiam tentamina velitationibus interpellabantur; plebe Ruſſicâ juxtà cum Tartaris multum obſtrepente mitibus conſiliis: quod illa inter arma vacationi operarum agreſtium & licentiæ aſſveta, veterem in pace ſervitutem metueret; Tartari quoq; diteſcendi ex prædis occaſionem amiſſuros ſe putarent. Nihilominùs ſaniorum & autoritate potiorum conniſu pax tandem inita eſt, quâ inter

alia,

alia, in majore hiſtoriâ legenda, id obtentum, ut exercitusCoſacicus ad viginti millia ſtipendiariorum redactus, ſtationes in ſolo Kiovienſi Palatinatu haberet, Chmelnicius ad caſtraDucum ſupplex venit, * fortunâ hominem iſtum denuò quidem ad genua aliena projiciente, ſed ita, ut paulò poſt iterùm inſultaret. Tùm utiq; poſt infelix prælium leges pacis,aliquanto quàm ante deteriores, ſed non inhonoras tamen nactus, denuò mox erexit animum, & fortunam nutare antehac viſam ſplendido filii ſui Timothei matrimonio ſuffulcire contendit. Cumque jam ante Valachiæ Palatinum Baſilium Lupuli vi induxiſſet, ut promitteret filiam ſuam Timotheo,hunc ipſum copiis Coſacicis Tartariciſq; inſtruxit,quibus matrimonium adiret,armis ſe impetraturum ratus, quod aliis virtutibus aut lenociniis ſtolidè ferox juvenis non poſſet. Interim antem militiæ Polonæ regimen Calinovio contigerat, Nicolao Potocio Caſtellano Cracovienſi eodemq; exercituum Duce, non multo poſt noviſſimam patratam pacem extincto, volente fato,

* 1651. 28. Seprembr.

ut vir armis exercitatiſſimus, eodem penè tempore & vitâ & bello defungeretur, fortè etiam,ut inſtantibus majoribus malis aut præriperetur, aut locum faceret. In Aulâ quidem ortum Senatoris & Miniſtri ſtatûs cum conjuge diſſidium in violentos aliquos auſus, & acres auſuum pœnas, tandemq; pulſo in exilium marito, in ſummam Reipubl. noxam erupit: calamitate iſtâ triſti alicui incendio ſimili, quod in unâ primum domo natum, poſteà latè volantibus flammis, tecta plurima, atq; etiam urbes integras in cineres redigere conſuevit. In Ukrainâ Calinovius, turmis militum Polonorum non paucis Boryſthenem trajicere juſſis, multitudinem Ruſſicam illîc irritavit, agreſtibus iſtis ægrè adhuc præſentiam exercitûs noſtri, multò magis injurias & licentiam ferentibus. Chmelnicium quoq; ſtructi in ipſum doli indicia àBublico quodam prodita, ſtimularant adverſus Ducem. Interim tamen ille, irâ in vindictæ occaſionem reconditâ, monet Polonos in caſtris apud Batovum hybernantes, ne quà obicem tranſituris Coſacis ponendo, vim provocent. Aderat

inter

inter alios tum rei tormentariæ Magiſter Sigiſmundus Przyemſcius, vir natalibus illuſtris, ingenio autem & multo apud exteros bellorum uſu ad prudentiam & res agendas apprimè exercitus, & inde ad ſumma, ſi vixiſſet, iturus. Is periculi intelligens, maturè hortatur Ducem, ut cum equitatu liberiorem campum ingrediatur, ubi cæteros per hyberna diſperſos, &, ſi opus, alia etiam ſubſidia colligere contra vim majorem poſſet. Se interim cum peditibus, firmatâ inſtructâq; neceſſariis omnibus ſtatione, hoſti incurſaturo tantiſper negotium faceſſiturum, donec auxilio Ducis ſublevaretur. *Sed cum extrema fato imminent, nonniſi nocitura placere ſolent, bona conſilia pro noxiis damnantur.* Tranſeunte cum copiis benè validis Timotheo, Chmelnicii filio, laceſſuntur primùm pabulantes, & mutuis mox luctationibus excurſorum proliciuntur Scythæ non pauci in viciniam caſtrorum. Hæc verò latius extendi juſſerat Calinovius, ut locus etiam adventuris propediem, ut ſperabat, turmis eſſet, quas ſub ductu Volinovicii, Machovii, Calinovii junioris ultra Boryſthenem

ſthenem miſerat. Sed his cunctantibus, prior hoſtis adfuit. Quo jam imminente, dare campum equitibus, & caſtra deſeri placuit, quod horum amplitudini defendendæ paucitas militum haud ſuffectura videbatur. Ea itaq; cum impedimentis hoſti ceſsêre: quiq; egreſſus erat miles, nullo cinctus munimento, ſagittis Scytharum undiquaq; patebat: equites inprimis, peditatui circumfuſi præ aliis telis hoſtilibus erant obnoxii. Turbatis mox Ordinibus ita ab equitatu & turbâ caſtrenſi obſepti ſunt pedites, ut nonniſi per latus ſuorum petere poſſent hoſtem. Crevit indè invaſoribus audacia, noſtris conſternatio. Irruentibus illis hi implexi inter ſe, penè nec movebantur. Protinus igitur, & jam nemine penè impediente, rapi cæpêre. Et cæſis primo furore obviis quibusq;, reliquis non libertatis quidem, ſed vitæ tamen ſpes relinqui videbatur. Verùm poſterâ luce per univerſa Scytharum caſtra horrendi carminis mandatum ſonuit, univerſim omnes trucidandos captivos. Periit ibi vetus militiæ & antiquis meritis opibuſq; ſplendidus, ſed infelix Dux

Cali-

Calinovius, periit Przyemſcius, periit Marcus Sobieſcius Cracovienſis Caſtellanides, qui erectiſſimâ indole, & magnis virtutis ſpeciminibus datis ingens decus pollicebatur Reipubl., periêre ſimul multi alii inſignes viri, imò omne, quod Reipubl. tum ſupererat, veteranæ militiæ robur. Pauciſſimi ſub primordia conflictûs elapſi. Coricius ex præcipuis equitum ductoribus in caſtra hoſtilia cum aliis deductus, faventiorē fortunam ſenſit. Eum enim primæ notæ Tartarus, contractæ antehac in Tauricâ familiaritatis memor, nunc agnitum ſummâ ſolicitudine periculo, quod cæteros abſtulit, exemit. Par quoq; fatum Chriſtophorum Grodzicium ſervavit, qui deindè ab Hilario monacho Carmelitâ ex vinculis Scythicis redemptus, in locum præclari illius Przyemſcii ſucceſſit, & inſigni erga patriam fide rebuſq; geſtis Senatoriam tandem dignitatem obtinuit. Sed antequam hæc ad Hypanim fierent, domi etjam gravem Reſpubl. labem acceperat, Comitiis per diſcordias citra ullum bonum effectum diſſolutis, fruſtrà cum aliis obnitente magno in Republ. & ſcriptis etiam

etiam celeberrimo viro Maximiliano Fredro Nunciorum præſide. Ideò alia indici oportuit, in quibus Ordinis Equeſtris directore Sielſcio Præfecto Stęſicienſi de novo exercitu conficiendo deliberatum. Non multò poſt obiit Regni Primas Matthias Lubienſcius, qui vir recti ſemper conſilii, ſuaviſſimæ pietatis indole, animo tranquillo, corpore & judicio integer ad grande ſenium pervenerat. Ei ſucceſſor deſignatus Andreas Comes de Leſno, hactenùs Epiſcopus Culmenſis & Cancellarius, locum aperuit Stanislao Coricinio Præfecto Oſwięcimenſi ad majus ſigillum, ad minus Andreæ Trzebicio, cujus acre & perpolitum ingenium tum vigilem fidamq; operam in maximis negotiis Rex jamdudùm erat expertus.

Sed munerum iſtorum promulgatio pro more Regni in proximis demùm Comitiis facta. * Quæ exeunte hyeme habita ſunt; nuncios Palatinatuum moderante ſummi ingenii viro Chriſtophoro Pacio M. Duce Lithvaniæ tum Vexillifero, poſt M. Cancellario, In Ukrainâ

* 1653.

nâ verò interim excubabat pro Republ. Stanislaus Potocius Palatinus Podoliæ, poſt acceptum de cæde Calinovii nuncium adeptus regimen exercituum Regni. Ad quem deindè Regi etiam ipſi, collectis ex Comitiali decreto copiis, tendere viſum eſt evocante, inprimis ipſum famâ novorum motuum, qui in Valachiâ tùm ſurrexerant. Iſtîc enim Baſilium Lupuli principatu dejectum ibant duo vicini Palatini Tranſylvanus & Moldavus, æmuli potentiæ, & nunc Chmelnicianâ affinitate nixum ſuſpectantes. Ac conſiliis ſuis faventem habuêre Stephanum, Baſilii Cancellarium. Qui pravo ambitu inDominum rebellis, tali tamen lenocinio auxilia vicinorum excivit, quòd in Baſilio Coſacica ſimul potentia premi videbatur. Undè adeoRegia quoq; arma ſociavit ſuis. Sed omnis belli iſtius vis intra Soczaviam ſtetit, primariam Valachiæ arcem. In quam profuga Baſilii uxor, theſauros ſimul deportârat. Ea ibi à Stephano, necnon duorum vicinorumPrincipum, Regiis denique copiis, ductore Conradſcio obſeſſa, defendebatur à Timotheo genero ſuo, filio Chmelnicii.
Sed

Sed hunc rotæ tormento ictæ fragmentum neci, Soczaviam verò præſidii Coſacici quod jam capite careret, deſperatio obſeſſoribus tradidit. Qui cum Rege erat exercitus, tarda cauſatus ſtipendia, ſegniter & lentè tùm Imperia audivit, moráq; poſtea ad penuriam redactus eſt. Laborantibus ſupervenit Chanus, Tartaris & Coſacis comitatus, nec contentus ad Zvanecium commeatum copiis Regiis intercepiſſe, longè latèque populatur provincias circumjectas. Tandemque amicitiam cum Rege veterum ſtipendiorum & auxilii mutui ſtipulatione paciſcitur. Hoc pretium anni hujus expeditio tulit, cum Reſpubl. multò majus ſperaſſet. Sed atrociora longè parabat fortuna. Primùm enim Comitia * inter multas Senatorum civiumq; offenſas diffluunt, grandes inprimis difficultates movente Lithvanici exercitûs ſupremo regimine, quod tùm vacuum Dux Januſſius Radzivillius ſuis meritis deberi pertendebat. Contranitebantur alii, qui Principem ſupra civilia eminere viſum,

majore

* 1654.

majore potentiâ armare verebantur. In Ruſſiâ verò Coſaci, Tartaros fortunæ ſuæ hactenus autores & vindices cum Rege vetus amicitiæ fœdus renovâſſe conſpicati, alia ſibi munimenta diſpiciunt. Quæſitumq́; diu Moſcorum patrocinium, nunc demùm, pertentatis diu utrinque animis, ſuſcipiunt: Moſco antehac rebelles contra amicum adhuc Regem tueri dedignato, nunc lubenter ſuſcipiente ſupplices, quia iſto Coſacorum ad ſe accèſſu veterum cladium maculas eluere, & damna ſarcire ſe poſſe ſperabat. Et hæc utilitatis illecebra ad rumpendam amicitiæ fidem Aulæ huic ſuffecit. Quanquam Dux ille alias Polonorum injurias obtendebat, titulos inprimis aliquos, quos à Proceribus quibuſdam Polonis ſibi negatos jamdudùm queſtus erat. Neq́; Reſpubl. quicquam eorum, quæ ad honorem Principis illius facere viderentur, omiſit. Sed occaſionem res ſuas augendi nacto, inania etiam in prætextum belli placuerunt. Rex novum feſſæ Reip. ingruere hoſtem videns, Comitia denuò habet. * In quibus nuncios terreſtres mode-

* 1654.

moderante Chriſtophoro Grzymultovio Succamerario tùm Caliſſienſi, poſtea Caſtellano Poſnanienſi, tributa ſciſcuntur, & exercitus ad 36 millia militum augeri jubetur. Dux Januſſius Radzivillius Lithvanicæ militiæ regimen, ſed ſimul mox Collegam accipit, VincentiumGonſievium, qui cum theſauri ſimul Lithvanici gereret curam, hoc nervo rerumDuci majori interdum gravis, ſemper æmulus eſſe viſus eſt. Gliſcenteſq; inter hos ſimultates plurimùm Reipubl. obfuêre: *re omnibus ſeculis teſtatiſſima, malè certari in hoſtem, ubi qui bella regunt, mutuis inter ſe odiis, negotium quodammodò hoſtis agunt.* Hîc utiq; Moſchus validiſſimo exercitu Lithvaniam ingreſſus, diu nullum obicem reperit, copiis Lithvaniæ tum minoribus, quàm ut opponi tantæ potentiæ poſſent, quæq; erant, in diverſa à Ducibus trahebantur. Ita hoſtis Polociam, Drohobuſcum, Mſcislaviam, Vitepskum, Mohiloviam nullo negotio capit. Smolenſcum quoq; aliquamdiu obſeſſum, opinione omnium citiùs deditur obſeſſori, atq; ita perit cum validiſſimâ Urbe provincia ampliſſima, tanto moli-

molimine à Sigiſmundo & Vladislao Regib⁹olim recuperata, defenſa & tot territoriis eidem Moſco ereptis, aucta. Rex de Lithvaniâ liberandâ Grodnæ deliberat, & auxilio cohortes prætorias Ductore Fromondo de Ludingshauſen Wolffio veteri Tribuno eodemq; rei armentariæ præfecto ſubmittit. Obſidetur Mohilovia, ſed inani conatu. Majora ex Regno ſubſidia deſiderabantur, commeantibus eâ in re gravibus Procerum Lithvanicorum & inprimis ſuſpecti ibi Ducis exercituum literis, nec minùs acribus in illum Primatis Andreæ Leſcinii reſponſis. Regni exercitus in Ukrainâ attinebantur, navabantq; iſtic eo ipſo bonam adverſus Moſcos operam, cum Coſacos refrænârent, qui alioquin miſſis Moſco, Patrono tùm ſuo, ſuppetiis, res Lithvaniæ magis turbaſſent. Et recuperavêre tùm Regni Duces Buſſam, aliaq; loca, adſcitiſq; Tartaris, quorum nuper Chanus cum Rege fœdus mutuo juramento firmaverat, obſtacula, quà poterant, Coſacicis Moſcicisq; progreſſibus, poſuêre. Inter hæc vita exceſſit Chanus Islan Gercius, magna Poloniæ, dùm Coſacis patrocina-

trocina-

trocinaretur, pernicies, poſtremò Poloniæ reconciliatus, belliq; ſocius eidem & auxiliator, cum Coſacus Moſchorum dominio innexus, non minùs damnum Tartaris, quàm Poloniæ minaretur. Et hæc cum Rege amicitia Chano etiam ſuperſtes manſit. Nam Succeſſor ejus ſubindè poſtea laborantibus rebus, noſtris ſuccurrit: eò gratior Regi amicus, quod nunquam hoſtibus Poloniæ ſociatus, nullas, ut deceſſor fecerat, à ſe illatas injurias, ope præſtitâ expiandas habuit, & manum eo maximè tempore porrexit Regi Regnoq;, quo totus Septentrio in perniciem Poloniæ conſpiraverat, cum deniq; nemo propemodùm afflictam ſublevare auderet: Deo per ſacræ fidei expertes populos ruborem incutiente Chriſtianis, qui mutuis odiis, belliſq; profanæ barbariæ tum potentiam augent, tum opem ejuſdem mutuò ſibi faciunt neceſſariam.

FLO-

FLORI POLONICI
LIBER VII.

VErùm cum non modicas Reipubl. Polonæ calamitates libris ſuperioribus memoraverim, futuras tamẽ ſi ſpectes, quæcunq; illa hactenus pertulit, nonniſi præludia fuerãt majorũ. Nimirùm flumina malorũ quodammodò ripis ſuis effuſa huc uſq; pauperiem hîc illîc feciſſe) nunc collectis ubiq; torrentibus totum undiquaq; Regnum inundari dixeris; ac jam mare ipſum quoq; fluctus ſuos in intima terræ illius viſcera infundere. Nec vano colore mare jam nominamus. Quos enim hactenùs Polonia experta eſt hoſtes, eos nonniſi terræ potentes, præcipuos etiam ipſa ſibi infelix mater in malum ſuum ſe progenuiſſe ſenſit. Nunc ſtratâ per illos viâ, & aperto velut oſtio, tranſmarinæ etiam gentes, ceu declivi ſolo ſeſe injiciunt. Bellum Suecicum innuo, quod ut omnium triſtiſſimum funeſtiſſimumq;, nunc tangere verius,

verius, quàm curatè deſcribere aggredior. Exacta enim ejus hiſtoria implebit librum peculiarem: & præter me non unus argumento huic, gravi ſanè & tractatu aſpero admovit manum, vel admovebit. Primùm autem belli originem aperiam. Ingens ſuper hæreditate Regni Suecici inter Sigiſmundum Regem & Carolum patruum ipſius, controverſia olim orta, & dein armis diu diſceptata, ſumptâ per inducias reſpiratione, ultra mortē utriuſq; ad poſteros tranſiit. Vladislaus Rex Sigiſmundi filius & ſucceſſor, juris paterni hæreditatem titulo ſemper profeſſus, belli inducias prorogavit, & poſteà fato abreptus, rem integrā ad fratrem Joannem Caſimirum tranſmiſit. Inter hunc & Chriſtinam Guſtavi M. filiam illibata armorum quies manſit. Et horum Principum auſpiciis de pace perpetuâ agi cœptum eſt, miſitq; Polonia eo fine bis Lubecam Joannem Comitem de Leſsno, & Sbigneum Goraiſcium inſignem utrumq; Regni Senatorem. Miſit & Suecia ſuos. Sed ſtetit uterq; conatus intra diſputationes de titulis Regum, & præliminaria, quæ vocant. Interea

tereà Chriſtina ſceptrum avitum, & poſt ingentia ditionum accrementa opimâ etiam pace felix Conſobrino ſuo Carolo Guſtavo, Principi Bipontino, ſponte tradidit. Seu ut animum ſupra ſceptra eminentem oſtenderet, ſeu quod majorem ad Divinæ Sapientiæ ſtudia libertatem veſtigaret. Europa nondum in aperto exſtantibus, quæ magnam Principem agitavêre, ſtimulationibus, magnoperè admirata eſt cœptum ſeculo inauditum, nec antehàc niſi pauciſſimis, & ferè talibus uſurpatum, quibus feſſæ ætatis, & moleſti regiminis faſtidia fecerant deſiderium quietis. Iſta Princeps in ipſo & ætatis & fortunæ flore magnitudine ſe ſuâ exuit. Cæterùm Poloniæ multùm noxia hæc abdicatio fuit. Cum novo enim Sveciæ Rege novæ mox natæ ſunt lites, & atrociſſimum deniq; bellũ. Nam quod in Sueciâ Internuncius Regis Poloniæ Canaſilius gente Gallus inaugurationi Caroli Guſtavi reclamâſſet, etſi id inſcio Senatu & Republ. Polonâ factum videretur, violata tamen eo ipſo induciarũ pacta dicebantur. Claſſis prætereà pro Poloniæ Rege conficiendæ mentionem

in

in Hollandiâ & alibi fecerat quidam Regia negotia apud fœderatos Belgii Ordines agens; non quod ullum eâ de re mandatum à Republ. Polonâ haberet, ſine cujus tamen ſcitu & conſenſu ardua iſtiuſmodi non habentur rata; ſed quod naves ejuſmodi ex uſu Reipublicæ fore, ſibi & aliis perſuaſerat, talibus inprimis, qui hæc, ut pactis adverſa, à Suecis, in cauſam belli raptum iri, minimè erant arbitrati. Regi ipſi utiq; & Reip. fide pactorum ſervandâ nihil erat antiquius. Nec ſana profectò ratio ſvadebat, plura arceſſere bella Regno, inter tot hoſtes jam diſtracto fatigatoque. Teſtando inſuper animo benevolo, paciſq; ſtudioſo miſſus hoc tempore in Sueciam eſt ex intimis Aulæ familiaribus Andreas Morſtinius tùm Dapifer Cracovienſis, poſtea Regni Referendarius, & tandem jam ſupremus ærarii Præfectus.

* Sed quod in fronte literarum Regiarum quas fidei conciliandæ exhibuerat delegatus, titulo Regis Sueciæ duæ notæ abbreviationis (&c &c) non tres appoſitæ, in fine porrò earundem literarũ, non

* 1655.

non Regni, ſed Regnorum Joannis Caſimiri annus adſcriptus erat, id ita Holmiæ acceptum eſt, acſi Rex Poloniæ juri novi Regis Sveciæ detractum iret; & quaſi idem Rex noſter in Sueciam etiam ſcribens, titulo Regis Svetici, contra pacta Stumsdorffianæ conventionis uteretur. Quæ res etſi minoris momenti eſſe videri poſſit, quia tamen inter prætenſas belli ſequentis cauſas Principem penè locum obtinuit, curatiùs hîc exponenda videtur.

Cum anno 1635 inter Vladislaum Poloniæ Regem & Chriſtinam Sveciæ Reginam induciæ annorum 26 fuiſſent initæ, aliquandiu illic circa titulos pactorū inſtrumentis præfigendos diſceptatum eſt, quia Sueci nolebant in illis pactis Vladislaum vocari Regem hæreditarium Suecorum, quo alioquin titulo Rex ille uti ſolebat. Litem iſtam finire tandem placuit factâ utrinq; titulorum Regalium abbreviatione, ita ut poſtquam Vladislao Regi datum eſſet nomen Regis Poloniæ, Magni Ducis Lithvaniæ, reliqua quæ addi cæteroquin moris erat, nonniſi triplici etcæteratione (ut vulgò dici ſolet) ap-

poſitâ innuerentur. Similiter triplex etcæteratio addebatur, Chriſtinæ, poſtquam Regina Sueciæ, Magna Dux Finlandiæ nuncupata eſſet. Tales tituli pactis inſcripti, & typis editi ſunt. Rex deinde Caſimirus, ſi quando Chriſtinam Reginam Sueciæ compellaret literis, eas linguâ Gallicâ ſcribebat, atq; etiam Gallico more compendifacere ſolebat titulos. Poſtquam Carolo Guſtavo Chriſtina tradidiſſet ſceptrum Sueciæ, ille literis ad JohannemCaſimirum exaratis, tres illas &cæterationes adjecit; idq; viciſſim à Joanne Caſimiro in reſponſum obſervatum eſt. Sed cum poſtea amicitiæ ac pacis ſtabiliendæ causâ mitteretur Ablegatus, in literis fidei duæ tantùm &cæterationes titulo Regis Sueciæ fuerunt adjectæ, errore ſcribæ, qui malè correctum exemplar pactorum Stumdorfianorum in curiâ quâdam erat ſecutus. Scienter ſtudiove offendendi id haud fuiſſe commiſſum nemo credere poſſit, qui noverit, minimè tum è re fuiſſe Poloniæ bello Moſcovitico & Coſacico implicitæ, plures ſibi inimicitias quocunq; modo attrahere. Ea tum res adeò offendit novum

vum Seciæ Regem, ut nec Ablegatum, nec literas, etiam errore correcto, admiſerit. Poſtquam enim Ablegatus citatiſſimis itineribus Aulæ Polonæ cauſam negatæ admiſſionis ſignificaſſet, aliæ ſine morâ literæ ſubmiſſæ ſunt, in quibus tres &cæterationes expreſſæ, & in calce illud *Regnorum noſtrorum*, quo pariter offenſa erat Suecia, mutatum fuit. Sed prono in bellum Caroli Guſtavi animo, inter alias etiam hæc leviſſima excuſatio ſufficiebat, nec ulla mutatio mutavit Poloniæ invadendæ cupidinem. Quam immotam ei ſediſſe, ex ipſis quoq; patuit ſollicitationibus, quibus Electorem Brandeburg. ad ſocietatem belli concitare dudum ſtuduerat.

Rex Poloniæ cum in Sueciam expediret Morſtinium, per eum ipſum Majoris Legati adventum eidem Suecorum Regi promitti juſſerat. Et deſtinatus jampridem illuc erat Sbigneus Goraiſcius, Caſtellanus Kiovienſis, vir ſpectatiſſimæ ad ardua agenda dexteritatis. Sed eum ob valetudinem, & alia obſtacula cunctantem ſubita ab apoplexiâ ſideratio abſtulit. Interim venit Varſaviam

res Poloniæ exploraturus Kochius, hactenus res Suecorum Gedani agere ſolitus. Qui cum literas ad Senatum Polonorum ſcriptas Primati Regni Andreæ Comiti Leſcinio porrexiſſet, reſponſum tulit plenum benevolentiæ affectûſq; pronisſimi non ad inducias ſolùm integerrimè ſervandas, ſed & ad pacem pangendam perpetuam. Quin ſimul ac luctuoſa mors Goraiſcii innotuit, deſignatus mox ſummæ autoritatis Senator Joannes Comes de Leſno Palatinus tùm Lencicienſis, ut in Sueciam cum pleniſſimâ pacem tractandi poteſtate, autoritateComitiorum, quæ XIX. Maji Rex habuit, confirmatâ, proficiſceretur. Additus eidem ex Lithvanici Statûs miniſtris Collega Daniel Naruſſevicius, poſtea ſigilli Minoris Lithvanici, uti & Comes Leſcinius Polonici, curam adeptus. Ivit ſimul Regni Vice-Inſtigator Joannes Tonski vir magnæ & prudentiæ & facundiæ Legationi àSecretis. Inter arcanorũ conſcios etiam hujus hiſtoriæ autorẽ Comes Leſcinius ex conſilio Primatis & aliorum adſciverat. Holmiam Legati venêre ineunte Julio ſub ipſum prope finem Comitiorum Svetico-

ticorum, in quibus bellum adverſus Poloniam jam erat decretum. Parùm igitur tempeſtivum videbatur de pace iſtîc agere. Nihilominùs conſenſum utrinque eſt, ut aliqua fierent tentamina, ne Legati prorſus irritũ iter tanto ſumptu ſuſcepiſſe viderentur. Atq; ut tempori parceretur, convenit inter partes, ut citra ſolennitatum præliminarium ambages, ad ipſa negotii capita accederetur. Venêre itaq; ad Legatos noſtros Comes Ericus Oxenſtiernius Cancellarius, Comes Magnus de la Garde tùm Theſaurarius, Guſtavus Bielke Regni Senator, Laurentius Canterſteinius Secretarius Statûs. In primo congreſſu Cancellarius Sveticus pauca honori & benevolentiæ teſtandæ causâ præfatus ediſſerere cœpit omnia, quibus fides induciarum ex parte Polonâ rupta eſſe judicaretur. Primùm irruptiones violentæ à Bothio & Crocovio Ductoribus militiæ, in ditiones Sueticas olim factæ objiciebantur, item inimica aliqua machinamenta in Oeſaliâ Inſulâ, ad hæc conſilia cum Ordinibus Belgii fœderati de claſſe parandâ inita, deniq; uſurpatus à Rege Poloniæ Regni Suetici titu-

lus. Ad ſingula Comes Leſcinius Palatinus Lencicienſis breviter repoſuit: *Primùm Bothius, ſi quid aliquando tentaverit, factum id eſſe inſcio & inconſulto Senatu Polono, ejuſdemq; ut fidejuſſoris interventu omnem illam Bothianam fabricam in herbâ oppreſſam. Krocovium eo tempore, quo per Poloniæ fines Pomeraniam invaſerit, Cæſari Germanico militâſſe. Tranſitum verò ejus Poloniæ prorsùs fuiſſe inopinatum. Ac pactis equidem Stumdorfianis cautum olim eſſe, ut neutra pars hoſti alterius auxilietur, ſed neutri tamen injunctum, exercitum perpetuò dare, qui ad quævis vicinorum molimina excubaret, ſubitaſq; ejuſmodi irruptiones tranſitioneſq; prohiberet. Si tranſgreſſûs tales in cauſam belli trahere liceat, habiturum etiam Imperatorem, quod Poloniæ objiceret, cum quo initis olim pactis ſimiliter cautum ſit, ne pars alterutra hoſtes alterius juvet. At tranſiiſſe per Poloniam Majorem Banieri Ducis Suetici conjugem mille ducentis militibus comitatam. Omnes hos nihil hoſtile in Poloniâ expertos, ab aliquibus etiam comiter habitos eſſe. Cæſarem tamen nunquam eo nomine de Polonis queſtum,*

ſtum,

ſtum, multò minùs pactorum violationem iis objectâſſe. De Oeſaliâ quod oggeratur, prorſùs inauditum ſibi antehac: neq́; adeò rem, quæ aut nulla ſit, aut adeò obſcura, ut & præcipuorum Regni Senatorum notitiam effugerit, in cauſam belli ſufficere. Cum Ordinibus fœderatis, ſi quid unquam agi cœptum eſt, id à Regni Ordinibus nunquam approbatum, adeoq́; irritum fuiſſe. Quæ autem Poloniæ Regno imputare quis velit, ea Rege & Senatu autore, ab Ordine Equeſtri juſſa eſſe oportere. Secus enim in hoc Regno nihil ratum haberi. Ceterùm quod Rex Poloniæ jus & titulum ad Regnum Sueciæ ſibi vendicet, id nec mirum, nec vitio vertendum eſſe, cum naturâ omnibus mortalibus inſitum ſit, eo non libenter cedere, quod ſibi deberi videatur. Præcipuè autem de titulis non adeò eſſe laborandum. Reges etiam alios, etſi Regnorum ſuorum & autoritatis pertinaces, circa hæc inania haud quaquam eſſe difficiles. Titulum Franciæ à Regibus Anglicis uſurpari, Galliâ ideò bellum non movente. Regni Gothorum & Vandalorum titulum tàm Daniam, quàm Sueciam ſibi vindicare, ſalvâ tamen utriusq́; Regni pace. Henricum

Valeſium non Galliarum modò, ſed & Poloniæ ſe Regem vocari voluiſſe, etiam cum Polonia alium jam Regem haberet. Polonos tamen inane hoc nominis blandimentum illi haud quaquam invidiſſe. Regem Poloniæ, Dominum ſuum, longè validius ad Regnum paternum ſibi jus eſſe arbitrari, & tamen, cum re ipſâ id non poſſideat, nominis ſaltem honorem non ægrè illi permitti poſſe. Cæterùm his quæ nonnihil acerbitatis forſan habeant, omiſſis ad ipſam negotii quaſi arcem ſibi accedendum videri. Et ſi Legati partim de his ſine mutuæ offenſæ metu agere non poſſe putentur, Mediatorem adhibendum, qui rerum tractandarum aſperitatem verborum mollitie caſtigaturus ſit. Cancellarius Sveticus reſpondit: *Non eſſe nunc de his, quæ mutuò animos exulcerare poſſint, operoſius diſputandum, ſed miſſâ objectorum reſponſionumq́ reciprocatione, ad ipſum, quem Legati habeant, ſcopum accedendum. Et fieri id optimè poſſe citra Mediatorem. Ejus enim interventu multùm temporis perdi, cujus anguſtia, Rege abitum minante, omnia compendia quærere jubeat. Moderati autem animi ea utrinq́ jam data ſpecimina, ut*

mitiore

mitiore modo agere negotium nec Mediator fortaſſè poſſit. Cùm hoc dixiſſet Comes Oxenſtiernius, viſus eſt expectare, ut fidentius tandem Legati exponerent deſideria ſua, ob quæ veniſſent. Illis nondùm penitus e re eſſe videbatur animum nudare. Non abſtinuêre tamen, quin innuerent *armorum Sveticorum ſocietatem contra Moſchos gratam Poloniæ, Sueciæ ipſi non inutilem fore. Notas eſſe gentis iſtius injurias, & quid ab illâ polliceri ſibi Svecia debeat, vel ex bello Lithuaniæ præter ullum fas illato, tractuq; ad obſequium ſuum ſubditis Regni Coſacis diſci poſſe. Hoſtem iſtum ampliſſimis ditionibus & immenſo hominum numero pariterq; opibus pollere, & nihil non in alios etiam auſurum, ſi quòd fata prohibeant, ſiniſtris Poloniæ ſucceſſibus potentiam auxerit.* Cancellarius Sveticus, etſi Legatos noſtros nondùm penitùs ſenſa animi ſui detexiſſe perſpiceret, ea tamen, quæ dicta eſſent, ad Regem ſibi & Collegis ſuis referenda dixit. Poſtridie Rex Sveciæ cum Senatoribus Regni ſui habuit conſilium, in quo quid conſtitutum ſit, effectus poſteà explicuit. Exin verò iterum iterumq; iidem illi Sue-

ciæ proceres cum Legatis noſtris, de præcipuis capitibus, jure inprimis, quod Rex Poloniæ in Sveciam, Polonia in Livoniam habere ſe aſſerat, utrinq; multâ cum curâ, citra tamẽ verborum acrimoniam, agitatum eſt. Et ita procedebat negotium, ut & animis odiũ, & odiis anſa magis magiſq; detrahi videretur. Nec dubitabant Legati noſtri, paucis diebus magnum quid effici potuiſſe, ſi Rex ad bellum quàm pacem paratior, aliquam moram itineri ſuo injici ſuſtinuiſſet. Verùm is eundi certus, apertè teſtabatur, ſuam apud exercitus præſentiam omninò requiri. Interim tamen vel inter arma etjam de pace acturum ſe, ſi Legatis ſecum in Pomeraniam ire luberet. Legati negabant ſe injuſſu Regis & Reipubl. ſuæ ſequi poſſe Principem, arma Poloniæ jam inferentem. Interim ne & pacis negociationem aſpernari viderentur, conſenſerunt, ut menſe ſequenti rediretur ad cæpta pacificationis tentamina: ſimul ingeminantes, rem æquam facturum armatum Regem, ſi ſaltem eo uſq; deſtinata bellica differret. *Melius ſub clypeo induciarum, quàm inter ſtrictos gladios de pace*

agi

agi poſſe. Sed Regi adeò belli amor ſedebat, ut nulla penè celeritas feſtinanti ſatisfaceret. Re igitur aliò rejectâ, Rex cum claſſe multo milite & impedimentis gravidâ in Germaniam, Legati verò Gedanum ſuis, quibus venerant, navibus, cumRex adornatiſſimam fruſtrà iis obtuliſſet, contendêre.

Cæterùm à RegeSveciæ præmiſſus jam erat Wittebergius cum multis millibus armatorum in Pomeraniam, quos dein ordinatos auctoſq; rectà in Majorem Poloniam duxit, mirificâ, non inani ſpe, omnia iſtîc prona ſibi pollicitus. Et levi ad Noteſium amnem paludoſum dimicatione mota ſunt prima provinciæ capita, ut ſeſe, & ampliſſimos duos Palatinatûs protectioni Sveticæ, ſcriptis certis legibus ſubmitterent; Equitatu, quem ad defenſionem conduxerant, ex ordineNobilium conflato, qui pedeſtribus copiis junctus, bonas operas edere potuit, ſolus verò Sveticæ militiæ robur non diu ſuſtinuit. Pedites autem ex certis Reip. agris conſcripti, & modici numero & rebus ad bellum neceſſariis malè inſtructi erant. Nimirùm ſpes pacis per Legatos

in Sueciâ protrahendæ pleroſq; hîc & alibi ſecuros reddiderat; nec niſi pacem, ipsâ hâc armorum oſtentatione à Suecis quæri, ſubdoli aliqui perſuaſum iverant populo. Æmulatio porrò inter præcipuos Poloniæ Magnates, tùm & inter ipſos belliDuces ſimultates, jamdudùm iſtic conſilia publica, & nunc apparatum belli, progreſſumq; rerum turbabant. Nec leves quorundam Principum contra Aulam offenſæ intervenerant. Unde & oblatas ab Electore Brandeburgico in Noteſi præſidium cohortes, alii cenſuerant ſuſcipiendas, alii ut ſuſpectas ſpreverant. Deniq; cum ubiq; omnia in Regno laborare viderentur, deſperatio ſubiit, & ultrò creditum quibuſdam, cæteris perſuaſum eſt, ſatius eſſe maturè amplecti protectorem Regem, quàm victori poſteà legibus iniquiſſimis ſubjici. Aderant ſciti talium ſuggeſtores, ambitûs aut vindictæ cupidine flagrantes. Cæterùm omnia hæc cum in Pomeraniâ audiret Rex Sueciæ, tantis fortunæ auſpiciis lætus, eo magis ſibi approperandum cenſuit, ut præſentiâ ſuâ inclinatas Poloniæ res impelleret. Alterumq; adeò exercitum nuper

ex

ex navibus in terram expoſitum, non lento agmine, alio tamen, quàm quo Wittebergius irruperat, itinere in viſcera Regni duxit; & mox acceſſione Wittebergii ad Colum oppidum factâ, perſequi cœpit Regem cognatum. Hic inopinatâ celeritate iſtâ, quâ imminere ſibi jam ſentiebat Regem, quem nondum hoſtem eſſe crediderat, nec minûs defectione Majoris Poloniæ perculſus, ſiſtere ruentem, quà paciſcendo, quà armis nitebatur. Et contraxerat ex proximis Palatinatibus non exiguam Nobilium manum, cui ex veteranis & prætoriis inprimis cohortibus tria admodùm millia robur addiderant. Nam ordinarii Reipubl. exercitus cum Ducibus alibi detinebantur: Coſacis in Ruſſiâ, Leopoli, Moſchis Lithvaniæ Metropoli imminentibus. Hi ſinguli minimùm ſexaginta millia pugnatorum ducebant in Polonos: & totidem millibus, quoties vellent, augere poterant exercitûs ſuos. Nunc Sueciæ Rex minorem quidem, ſed compoſitiorem invehebat exercitum, & ſpe ambituq; immenſo incenſus, cor ac caput ipſum Poloniæ Varſaviam & hinc Cracoviam petebat.

tebat. Ac primæ felicitatis blanditiis augeſcebat indies exercitus Sveticus. Accingebantur pariter Poloni in Palatinatibus quiq; ſuis, & aliqui, ut memoravi, ad Regem apud Loviciam caſtra figentem acceſsêrant, ſed ſparſim & tumultuariè magis, quàm ut in juſtam mox aciem educi poſſe viderentur, præſertim in hoſtem apparatiſſimè inſtructum. Hunc igitur pacificis conditionibus mollire, curſumq; rerum hoſtilium utcunq; retardare cupiens Joannes Caſimirus, natalibus & militiâ ſpectatiſſimum in Republ. Virum miſit, qui tali oratione Carolum Guſtavum allocutus eſt: *Mirari ſatis non potuit Sereniſſimus Rex ac Dominus meus Clementiſſimus Johannes Caſimirus & Senatus Regni accepto primo nuncio, intrâſſe exercitum Majeſtatis Tuæ Duce Wittenbergio fines Regni ſui, tum verò ſtupere magis cæpit, cum & perſonam Regiæ Majeſtatis Tuæ alio exercitu ſtipatam veniſſe intellexit. Me igitur tam Sereniſſimus Rex meus, quàm & Senatus ad Tuam Majeſtatem ablegare voluerunt, ſcire cupientes, qvis ille ſit affectûs & animi impetus, qui Majeſtatem Tuam eo uſq; impulerit. Vehemen-*

hementem enim eſſe oportet, qui nullis huc-uſq; modis, nullis de pace tractatibus, nullis Legationibus in Sueciam miſſis, nec ſacris fœderum & induciarum vinculis cohiberi potuit. Ad iram & indignationem non ſatis cauſæ videmus. Quod enim tantum facinus vel Reges noſtri, vel Reſpubl. commiſerunt, ut tam inexpectatâ ultione illud vindicare Majeſtas Tua in animum induxerit. Nos, Deo teſte, nihil tale ſcimus, inducias ſemel factas ſanctisſimè ſemper coluimus. Suecis in Germaniâ bellum gerentibus, licet multoties in ſocietatē belli contra ipſos, rebus noſtris florentibus, invitaremur, nunquam publicè nocere voluimus. Antiquior enim nobis ſemper fuit fides, quàm utilitas. Quod ſi privati aliqui rebus Cæſaris favebant, multi etiam fuerunt, qui Suecis operam ſuam navârent. Tot Boruſſi, Livones, Curlandi Regni Poloniæ ſubditi, tùm & ipſi Poloni, nemine prohibente, in caſtris veſtris militârunt. Teſtis vel Frater meus Germanus benè Majeſtati Tuæ notus, & jam triſti hoc bello noſtro nuper à Barbaris extinctus, vel ego ipſe, qui non tantum ſub ſignis Guſtavi illius Magni, Avunculi Majeſtatis Tuæ tyrocinia mea

exer-

exercui, ſed non ita pridem etiam Galliæ Regi, Regi Sueciæ Confœderato, non contemnendam Polonorum manum ad expugnationem Dünkerkanam adduxi, nec inutilem, ut credo, per triennium operã præſtiti. Cancellariæ etiam errores, vel alia minutiora non tanti fuêre, ut armis vindicari deberent. Eſt igitur aliquid aliud. Dicerem eſſe cupiditatem divitiarum. Sed ſcimus hoc animi vitium longè à naturâ Majeſtatis Tuæ abeſſe: & Regno tàm miſero à tot hoſtibus conjuratis lacerato vaſtatoq́; quidjam amplius extorqueri poteſt? Octennium eſt, ex quo Regnum bellis atrociſſimis affligitur, & quot anni, tot ferè clades numeratæ, tot exercitûs vel cæſi vel diſſipati, totq́; iterùm reparati. Quod tandem eſt Imperium, quod tantis calamitatibus non ſuccumberet? quales theſauri, qui non exhaurirentur? Intrâſti, Rex potentiſſime, provinciam cæteris opimiorem, majorem nempe Poloniam, illam ab incommodis belli remotiorem feliciorémq́; cæteris. Nonne tamen hic incolarum pauperiem vides? nonne indè de aliis longinquioribus, ſed quæ mala belli propiùs ſenſerunt, vel ad huc ſentiunt, judicas? Nullæ hic Urbes opulen-

pulentæ, non mercatores divites, non auri & argenti fodinæ; divitiæ noſtræ annui fructus ſunt, & pecora campi, quæ omnia ſi ab exercitibus tàm Majeſtatis Tuæ, quàm noſtris conſumentur, agricultura ceſſabit, nec ulla unquam tributa ſperanda: imò metuendum ne & nobis, & exercitibus Tuis fame pereundum ſit: Non ſatis igitur cauſæ habes ad iram, ſed nec irritamenta ad cupiditatem. Suſpicari cogimur, Majeſtatem Tuam aliis ſtimulis adactam, ut nobis bellum inferret; famâ nempè & gloriâ, vaniſſimis ingenii humani oblectamentis. Sed quæ hæc gloria? dum nos cum tot hoſtibus immaniſſimis pro ſalute & vitâ noſtrâ decertamus, Tu, Rex potentisſime, ultrò & improviſò nos armis invadere ſuſtines? Si gloriam vis veram, quære. Vera autem erit, ſi aliena non expetes, ſuum cuique tribues. Plura tum quoq; addidit vertigine illa rerum & neceſſitate publicâ excuſata, hoſti conducibilia, ſi animo & fortunæ ſuæ frænum imponere ſciviſſet. Rex Sueciæ, quæ pro tempore eſſe videbantur, reſpondit: & mox literas ſimul dedit, quibus Regi Poloniæ omiſſas pacis maturè tractandæ occaſiones ex-

pro-

probrabat: ſimul tamen innuens, neque nunc ad pacta, ſed qualia præſens rerum ſtatus poſceret, difficilem ſe fore. Deſignandum locum, mittendos Legatos, omnibus neceſſariis rectè inſtructos. Sed undiq; patebat, non placere ipſi tractatum pacis, qualem res Poloniæ requirebant celerem æquumq;. Lentum is quærebat, in quo pro ſucceſſu rerum adducere & laxare conſilia pacis poſſet. Intereà fortunæ ſuæ inſtare decreverat, acrior Regni, quâm pacis Candidatus. Certum eſt eo tempore hoſtem paciſcendo opimiſſima quæq; impetrare potuiſſe, qualia deindè tot millium hominum ſanguine, tot populorum miſeriis, terrarumq; vaſtitatibus, ſuæ denique vitæ impendio non
" obtinuit. *Sed incerta fortunæ pa-*
" *rum penſi habent, qui nonniſi faventem*
" *ſunt experti, & enormi plerumq; ſpe me-*
" *tam belli nimis altè ponunt, quibus po-*
" *nendi fiduciam fortunata initia dedêre.*
Spretis igitur conſiliis pacis ad arma mox reditum eſt, & congreſſi cum equitibus Sueticis Poloni, Duce Stephano Czarnecio Caſtellano tùm Kiovienſi ſatis oſtendêre, abundè ſibi animi & virium ad benè &

nè & feliciter pugnandum eſſe. Sed peditatus, qui Suetico opponi poſſet, deerat. Sine quo impediri phalangum hoſtilium progreſſus nequibant. Itaq; tentatâ aliquot velitationibus fortunâ Czarnecio, verſus Regni caput Cracoviam ducere copias libuit morâ & majore ſubindè Nobilium acceſſu ſumpturas augmenta. Ita Varſaviâ citra pulverem & ſanguinem potitus Rex Sueciæ, atq; ibi præſidio militari, tùm Cancellario ſuo rebus conſtituendis relicto, citatis mox itineribus ad Wittebergium, qui Polonos ſequi juſſus erat, redit. Interim illi ad Opocznam progreſſo, circumvolitans undique Polonorum equitatus multum faceſſiverat negotii. Et poſtea cum Rex acceſſiſſet, aliquæ interceſsêre velitationes, non ſine mutuâ jacturâ. Ex ſolâ enim Legione Ponti de la Garde, confeſſione ipſius hoſtis, deſiderati ſunt ducenti amplius equites: Captuſq; tùm fuit Forgelius Tribunus, juniorq; Königsmarckius, ac Suleoviam uterq; deductus ad Regem noſtrum. Sed tandem peditatu & tormentis gravior noſtris extitit hoſtis, & pulſos ad Metropolin dein Regni Craco-

viam

viam ſecutus eſt. Deliberatum ibi, num incolumitas Regis credenda eſſet loco nec multùm munito, nec commeatum neceſſarium ad tolerandam obſidionem habenti. Sed Proceribus viſum eſt validam manum militarem imponendam Urbi, Regi aperta potius tenenda, undè liberius, quæ è re publicâ eſſet, diſpiceret. Relictus igitur ibi Czarnecius Caſtellanus & Fromondus Volſius prætoriæ cohortis Ductor. Rex Weliciam primò, locum ſalinis celebrem, indè Viſniclam ſplendidam Alexandri Lubomierſcii tum Stabulo Regni Præfecti poſtea Palatini Cracovienſis arcem, exin Sandecum, quod alter frater, Præfectus loci, tuebatur, & deniq; Czorſtenum contendit. Intereà abeunte Rege ſuburbia Cracoviæ exuſta à noſtris. Sueciæ autem Rex, præmiſſo explorandi causâ Sultzbacenſi Principe: cùm hic occupatis nullo negotio ſuburbiis, ex incendio adhuc fumantibus, omnia circa Urbem patere nunciâſſet, cum exercitu & ipſe acceſſit, ſtructiſq; ſuggeſtibus in mœnia detonare cæpit: dimiſitq; ſimul legiones aliquot, quæ reſtitantes in montibus illis copias Polonas ſcrutarentur,

tur. Ubi non pauci utrinq; ceciderunt. Sed Rex Joh. Caſimirus prævalente ubiq; hoſte, non aliud ſecuritatis aſylum ſupereſſe duxit, quàm ut inDucatum ſuumOppavienſem, quo & Regina jam præiverat, ſecederet, dum procellæ tranſirent, quæ averti non poterant. Certè eo tempore omnia malorum genera conſpirâſſe videbantur in hoc Regnum. Lithvaniam vim Moſchi effugere quærentes præcipui Proceres Magno Comiti de la Garde Regis Sveciæ, vices in illo Septentrione gerenti, perpetuo fidei & obſequii nexu ſubdiderant. Quantumvis aliqui Procerum Nobiliumq; huic ſubmiſſionis ſacramento refragati ſint, & ſiniſtra multa autoribus ejus objecerint. Fideles illi, præeunte Paulo Sapiehâ conſtantiſſimo patriæ libertatis defenſore, versus Poloniem duxêre copias, quas habebant. Sed periculum Reipubl. conjunctione virium avertere laborantes, ubi ſalutem reperire ſperaverant, non minus periculum adiêre. Nam & prævalidos ubiq; Suecos, & obſeſſam Regni metropolim Cracoviam & totum Regnum capite ſuo deſtitutum repererunt. Nec defuêre Sueci per ſubordi-

ordinatos militi promittere ſtipendia, ſicque in partes ſuas pertrahere. Ac tandem, tranſeuntes etiamDuces ipſi urgentibus, ut rebantur, fatis Regi Sveciæ ſubmisêre ſe certis conditionibus. Cracovia à Czarnecio Caſtellano Kiovienſi & Wolfio toto penè menſe defenſa, tandem defectu commeatûs & ſpe nullâ auxilii, dedita eſt Wittenbergio. VictorRex in Prûſſiam contendit, ipſis jam veteranis proh dedecus! Poloniæ ſtipendiariis eum comitantibus quaſi Regẽ ſuum. Venientẽ Primarium Pruſſiæ clauſtrum Thorunium non vi, ſed ſuaſionibus victum, nullo negotio admiſit. Elbinga deindè domi diſſidens, quorundam dudum obnoxiorum ſtudio ad obſequium Sueticum relapſa. Gedanum in aliud tempus rejecit hoſtis, claſſe tùm portui appoſitâ commercia intercluſiſſe contentus. Poſtea in Electorem Brandeburgicum omne robur ſuum convertit. Qui dudùm equidem Pruſſiam cum exercitu ſat valido ingreſſus, Ordines Provinciæ ad ſocia ſecum arma vocârat. Et in aliquas mutuæ defenſionis leges, præſente Internuncio Regio Johanne Tonſcio Vice-Inſtigato-
re

ræ Regni convenerat apud Rinſcum illuſtris viri MichaëlisDzialinii hæredium. Sed animorum diffidentiâ, aliiſq; defectibus irritum, aut non diu ſervatum fœdus omnia in Pruſſiâ facilioraSvecis reddidit. Non enim Thoruniuni modò, & Elbinga præſidio juſto deſtitutæ, ut memoravi, ceſſerunt, ſed & Mariæburgum oppidum, Electorali primùm milite inſeſſum, cùm hunc revocâſſet Elector, ab oppidanis deditum eſt hoſti, Arciſq; licet munitisſimæ periculum intendit. Elector copias ſuas diffundere verit9, omnes Regiomontum, Principem Pruſſiæ ſuæ Arcem, contraxit. Rex Sueciæ ſuas quoq; admovere cæpit, & alicubi ad mutuas incurſationes deventum eſt: ſtipendiariis inprimis Polonicis omnia pasſim pervolitantibus. Ex Lithvaniâ quoque jam Suecis ſubditâ Comes Magnus de la Garde indies propiùs imminebat. Elector nullâ ope, nec ſpe opis erigebatur. Undè adeò tandem cum Rege CaroloGuſtavo tranſegit. Quod necesſitate equidem extortum, poſteà eo inprimis excuſatum fuit, quod non modo ſeceſſu Regis è Regno deſertus, atq; adeò à fidei nexu abſolu-

abſolutus videretur Vaſallus; ſed & à ſeptem millibus Polonorum militibus, qui ad Carolum Guſtavum defecerant, ſolicitatus eſſet ad tranſigendum. Non multò poſt Mariæburgenſis quoq; arx à Comite Stenbockio, Barone deDohnâ, Hornio, omni conatu bellico diu oppugnata in poteſtatem Caroli Guſtavi Regis ceſſit, factâ cum impedimentis exeundi poteſtate Jacobo Veihero Palatino, qui & Fratris ſui Ludovici Palatini Pomeraniæ intra Arcem obſeſſam mortui cadaver ſecum aſportavit, Sigiſmundo item Guldenſternio Baroni, Regiæ Oeconomiæ adminiſtratori eidemq; PræfectoStumenſi, aliis deniq; Nobilibus viris, quos belli hæc tempeſtas in nominatisſimum Pruſſiæ propugnaculum compulerat. Solum in Pruſſiâ Gedanum ſupererat, quod nobili in Dominum ſuum etiam extorrem fide, poſtquam omnia jam ubiq; perPoloniam, paucis exceptis, in verbaSuecorum Regis tranſierant, immotum ſtetit, & cum fortuna Joannis Caſimiri conclamata erat, novo ſe illi ſacramento obſtrinxit, poſteaq; Suecos non modò non admiſit, ſed & conſtantibus armis, ſumptu maximo, quà

mo, quà potuit, terrâ mariq; magnâ multorum invidiâ, at apud bonos laude propulſavit. Rex Sueciæ Urbis portum navali claſſe, Duce Vrangelio, circumveniſſe contentus, ipſam, ceu coronidem, cæteris ſuis victoriis, vel ſponte vel levi negotio acceſſuram crediderat. Nunc verò ad extrema omnia paratam armis, quantumvis ubique tùm formidatis aggreſſurus haud dubie erat, niſi novi in Poloniâ motus alio illum vocâſſent. Iſtic enim fortuna, conversâ velut rotâ, Joannem Caſimirum, quem nupèr Poloniæ ſubduxerat, revehere in ſolum & ſolium ſuum jam moliebatur; * Et ipſe Caroli Guſtavi in Pruſſiam diſceſſus poſtliminium Regi exuli aperuit, relictis in Poloniâ animis erga hoſtem ubiq; ægris & in jugi excutiendi occaſiones intentis. Reſtabantq; aliqui Optimatum, qui frænum nunquam receperant. In Carpathiis præcipuè montibus Georgius Lubomierſcius Regni ſupremus Mareſchalcus, idemque Præfectus Cracovienſis, & ſe & fratres ſuos & magnam Senatûs partem, multoſq; alios ex præcipuis Nobilium à

* 1656

communi tùm labe intactos ſervaverat, ipſum deniq; Regis diadema, quod Alexander Wolfius tùm Regius Aulicus, poſt Abbas Pelplinenſis, ex Arce Cracovienſi ſumma inter diſcrimina extulerat, ſecum habebat: Ita ut quicquidReipubl. integrum tùm ſupereſſet, penes hos maneret. Certè ex arce illâ Lubomlianâ, quâ reliquias iſtas libertatis pauci illi tutabantur, commeabant ſubinde literæ ad Regem in Sileſiâ agentem. Pariter Joannes Comes de Leſsno tùm poſt mortem Chriſtophori Opalinſcii, Poſnaniæ Palatinus, ſecuritate Legati adhuc uſus, non deſinebat animis, quaquà ibat, ſeu veternum ſeu ſtuporem excutere, ipſe de Republ. etiam cum deplorata videretur, nunquam deſperans, eoq; aptior ad ſpem aliis adſpirandam. Ipſe ego ſæpè ex illo, afflictiſſimis Poloniæ rebus, hanc audiſſe vocem memini: obruere nunc hoſtis nos poteſt, retinere aut ſubjugare non poteſt. Nec minus illi, qui in Majore Poloniâ, apud Coſtinum, Fridericum Haſſiæ Landgravium occiderant, Duce Zegocio, Præfecto tùm Babimoſtenſi, remittebant ſpiritus. Celebre miraculis
cœno-

cœnobium Częſtochovienſe ſtrenuè contraDucesSuecicosMonachi, anteſignano ipſorum Præfecto, tùm loci religione & virtute ſuâ animoſi fortiſſimè defendêre. Nec procul inde Dancovianam arcem poſſeſſor loci Stanislaus Warſzicius Caſtellanus Cracovienſis à molitionibus hoſtium intactam tenuit: Idemque Pilczam oppidum tutatus eſt. Miles hoſtilis per Palatinatus diſpoſitus, avarè & ſuperbiùs agebat: Ita ut paſſimPoloni ſpoliata templa, juraq; omnia Divina & humana violata quererentur. Senſimque conſpirare tacitis conſiliis, & mox publicè habito ad Tiſſevicias conventu conjurare in jugi externi excuſſionem ac libertatis vindicias cæpit pars exercitûs, & ingens Nobiliũ multitudo, præſide conventûs & conſiliorum Stanislao Potocio Palatino Cracovienſi eodemq; exercituũm Duce. Leopolin paulò ante obſidere cæperat Chmelnicius: quam cum fortiter defenderet Chriſtophorus Grodzicki, rei tormentariæ Magiſter; Obſeſſor Coſacicus Suecicam potentiam formidans, evocato ex urbe Grodzicio, miſerationem erga exulem Regem oſtendere, & o-

pem ei reſtituendo promittere cæpit. Supervenit Chanus Tartaricus cum ingente exercitu,& minùs jam reluctantēChmelnicium totumq; exercitum Coſacicum in verba JoannisCaſimiri adegit: ſimul mox literis ad Duces Polonos miſſis, veniſſe ſe indicat, ut auxilietur oppreſſo Regi, extrema ſimùl omnia iis minatur, qui manum illi adverſus externum Principem non porrigerent. Omnia iſta, milites quidam ſponte,alii àGrodzicio miſſi,exactiſſimè autem magnus Mareſchallus Georg. Lubomierſcius, & qui cum eo erant Senatores nunciabant Regi in Sileſiâ hærenti, ad reditum ſimul eundem exhortantes. Ille in tam inexpectatis auxiliis Dei dexteram agnoſcens, incitante ſimul Reginâ, capeſſit animum revertendi in Regnum,& magnis mox per montesCarpathios itineribus,ineunte anno 1656,comitante M. Cancellario Coricinio,& aliis Aulæ miniſtris, Leopolin contendit. Relicti in Poloniâ militiæ Svecicæ Rectores, Duglaſſius inprimis,turbas orientes conſilio manuq; compeſcere quidem quæſiverant, ſed labentibus diſpoſitu fatali rebus impares, Regem deniq; ipſum,

Mariæ-

Marieburgi cum Reginâ, quæ ex Sveciâ tùm accurrerat, inter ante erecta tot trophæa, lætantem, ad parta tuenda excivêre. Qui interiora Poloniæ denuò cum exercitu ingreſſus, ſenſit mox, malum diuturnitatis cuſtodem eſſe metum ſervi- „ tutis, nec ſtare firmiter dominatum, „ qui nullo juſtitiæ fundamento innixus, „ impetu tantùm creverit. In Poloniâ, „ inprimis, ubi *quot equites, tot liberta-* „ *tis filii: quibus generoſa mater ſui amo-* „ *rem tam altè inſevit, ut exui non poſſit,* „ *niſi cum vitâ.* Quàcunq; igitur ince- „ deret hoſtis, infeſta ubiq; omnia habuit. Et non multo poſt ii ipſi etiam ſtipendiarii Poloni, quos in Pruſſiam antè ſecum duxerat, ubi in patriam reverſos, cœli & libertatis Polonæ aura rursùm afflaverat, ab externo Rege ad ſuum redière. Euntem porrò hoſtem perpetuis incurſationibus laceſſebat magnus ille bellator Stephanus Czarnecius, qui exilium quidem, ſed agillimarum copiarum ductor, patriæ Civibus ſigna ſua ubiqve oſtentans, animos omnibus addiderat; hoſti verò eâdem celeritate inſtans cedenſq; nocuit plurimùm. Huic enim neceſſitas injecta

 eſt,

eſt, ire ſemp er prælio paratum majore damno, quàm fructu, quia nec excurrere, commeatûs aut prædæ causâ, nec juſtâ aliquâ victoriâ potiri poterat. Circa Vepri & Viſtulæ confinia interceſſit certamen, Sueco quàm Polono felicius. Sed ibidem lapſu equi ſauciatus Frater Regiꝰ Adolphꝰ curandi cruris causâ, non cāpū modò deſerere, ſed ingraveſcente vulnere, extra Poloniam quoq; opem quærere coactus eſt. Rex Carolus trajecto Viſtulâ Lublinum perrexit. Quò comitatus illum Comes Valdemarus, Chriſtiano IV. Daniæ Rege, ex impari matre genitus, in hoc bello Chiliarcha Sueticus, vivendi finem fecit. Sveciæ Rex Zamoſciam Urbem benè munitam armis aggredi non auſus, Dominum Urbis adornatis in ſpeciem verbis expugnare tentavit, ſic compendio potiri ſperans locoſ, qui à nullo Poloniæ hoſte hactenus ſubigi potuit. Sed Zamoſcius ad blandimenta & minas æquè invictus, fidem ſuo Regi debitam intrepidè ſervavit. Rex Joannes Caſimirus Leopoli res ſuas, ancipites adhuc, quà poterat, firmare quærebat. Ejus conſiliis turbandis, & velut renaſcentis

ſcentis fortunæ primordiis, omni niſu occurrens hoſtis Jaroslaviam & Premisliam uſq; auſus eſt progredi, Leopoli ſi poſſet, excuſſurus reducem Regem. Sed conſiliis & conatibus ſuis metam divinitùs eſſe poſitam, ex eventu didicit. Premisliam enim infeliciter aggreſſus, plurimos ſuorum perdidit: & tergo ſuo tot & tantas copias inſtare comperit, ut jam non de augendâ fortunâ aut gloriâ, ſed de ſalute ſibi contendendum videret. Interim enim non modò Polonicæ copiæ, magno undiq; numero, ductu Procerum, concurrerant, ſed ex Lithuaniâ etiam egregium exercitum Viſtulæ admoverat ille, quem ante nominavi, Paulus Sapieha, Palatinus poſteà Vilnenſis, vir magni animi, & qui aliis patriæ ſuæ Ducibus, metu Moſchorum, Suecicum regimen ſequiore conſilio, amplexis, nunquam acceſſerat, ſuis verò & defuncti Vice-Cancellarii, patruelis ſui, opibus, adversùm omnes patriæ ſuæ hoſtes ſeſe hactenùs, rebus etiam deſperatis tuitus erat, nunc deniq; Regi ſuo, adductis inſperatò copiis, manum alacer, etſi eminus porrigebat. Summo itaq; periculo progreſſurum ſe

ſentiens Carolus Guſtavus, reditum moliri cæpit, antequam is ſibi penitùs præcluderetur. Nihilominùs ſic quoq; difficillimum habuit, & cum à Polonis undiq; terrâ infeſtaretur, beneficio inprimis Viſtulæ, quo pars peditatûs & impedimenta deportabantur, ægerrimè elapſus eſt. Periculi magnitudinem vel indè conjeceris, quod ipſe Rex in aſſiduo Martis pulvere & ſudoribus continuis, veſtem per dies viginti non exuit. Recedente autem illo, multa in Urbibus præſidia intercepta perierunt. Sincklerum Tribunum ſubmiſſæ aliquot Suecorum alæ ægrè defendêre. Quæ Sendomiriam cum deſererent, pulvis tormentarius, hoſtili dolo, in turri relictus, ſubeuntes ſine metu Polonos non paucos in aërem exploſit. Sed his plurimi Suecorum in improſpero hoc receſſu parentavêre cæde ſuâ, & eodem incendio cadaver Vallerſtedii Secretarii Suetici rogum in nubibus reperit. Feſtinârat Regi laboranti in auxilium Fridericus Durlaco-Badenſis Marchio. Sed in itinere ad Varcam à fortiſſimo Czarnecio oppreſſus, copias, quas optimè inſtructas ducebat, capitum plus quam

trium

trium millium, amiſit univerſas. Ipſe ægrè cum fratre Regis Guſtavo Adolpho, Schlippenbachio, & aliis Czirſcum primò, ubi in ruderibus arcis per triduum jejunus delituit, ac dein Varſaviam elapſus eſt. Penè eodem tempore totidem millia Suecorum non procul Lovicio à Polonis & Tartaris circumventa, & internecione cæſa ſunt, ita ut nec nuncius cladis indè evaderet. Iſtiuſmodi cladibus Carolo Guſtavo altera hæc in Poloniam expeditio conſtitit. In Pruſſiam cum feſſo & lacero exercitu reverſus, ex Lithvania itidem deterrimos accipit nuncios. Nam Samogithæ occulta conſpiratione, quicquid Suecorum in Provincia repertum erat, Criſpino, qui poſtea Theſauro Lithuanico præfectus eſt, Rybicio aliiſq; ductoribus ad internecionem uſq; jugularant; exterorum odio, & amore libertatis ad immite injuriarum, quas à Suetico præſidio patiebantur, remedium delapſi. Intereà etiam Moſchus bellum à Polonis in Suecos ex Lithuania in Livoniam transtulerat. Dudùm ille Regis Suetici fortunam, nimis ſplendidã ægris oculis intueri cæperat. Et cum Palati-

nus Vilnenſis idemq; Dux exercituum, Vilnâ hoſtis arbitrio relictâ, Epiſcopo Tiſkevicio, aliiſq; non paucis Procerum, Panico terrore & ſvadâ hoſtili eodem inductis, ſe & Lithuaniam Sueco ſubdidiſſet, Moſchus victam à ſe, ut rebatur, provinciam tali Suecorum patrocinio ſibi eripi indignabatur. Eò faciliùs in armorum interſtitium, quod nomine Reipubl. Polonæ Joannes Caſimirus Craſſinius Palatinus tùm Plocenſis, poſteaRegniTheſaurarius, tùm & Wiersbowski, poſt Palatinus Siradienſis cum aliis quærebat, interponente ſe Imperatoris miniſtro Alegrettio, conſenſit. Quæſita mox belli inSuecûm cauſa, & facile inventa eſt, quantumvis etiamnum vera disſimularetur. Paulò poſt arma Moſci in Livoniam illata diſtraxêre Suecos, & Sapichæ nec non Gonſievio Lithuanici exercitûs Ducibus commodum adverſus illos agendi campum aperuêre. Eo quoq; tempore majorPolonia lacertos denuò contra hoſtem movit, Ducibus Petro Opalinſcio Palatino Podlachiæ, Palatino itemInovladislavienſi, nec nonGrzymoltovio, Caſtellano nunc Poſnanienſi tum Succamerario Ca-

lisſienſi

liſſienſi, & aliis. Qui hoſtium vires paſſim accidêre, & oppida aliquot liberârũt. Triſtiſſimam tunc fortunam experta fuit Leſsna, celebre exulantium ob diſſidia in religiône Bohemorum Sileſiorumq; aſylum. Creverat oppidi incolis cum opulentiâ invidia, & ex religione odium, quod nunc eò acrius erupit, quando qui in oppido rerum potiebantur, non receptum modò, ſed & conſilia hoſti commodâſſe credebantur. Ac primùm quidem ſuggreſſas Polonorum cohortes, non Sueci tantùm, ſed & cives, hortatore præ aliis terreſtri Judice Wſchovenſi, violentâ eruptione repulerant. Sed ortâ poſteà formidine ſubitâ, & propugnatores, & incolæ omnes, fugâ miſerabili, res ſuas atq; oppidum ipſum prædæ Polonorum, & incendio deniq; expoſuêre. Exuſti unà cum ædibus multi homines ſeu ætate, ſeu morbo invalidi. Conflagravit ibidem cadaver eximii olim & apud exteros etiam clari bellatoris, Chriſtophori Arciſſevii rei armentariæ, olim in Poloniâ Præfecti. Sed is munere iſto depoſito, ſucceſſorem nactus Sigiſmundum Przyemſcium, de quo ante, quietem, quam in

 vitâ

vitâ privata quæſiverat, nec in morte quidem invenit. Neq; enim more uſitato tumulari potuit, ſed cum caſu dilatæ exequiæ eſſent buſtum in cineribꝰ oppidi reperit. Ad Coſcianum deindè oppidum perrexêre victores, multis Ductoribus Sueticis inſeſſum. Qui Palatini *Inovladislavienſis* & Succamerarii Caliſſienſis turmas mille ducentis militibus ſuis 8. Maji aggreſſi, memorabilem cladem paſſi ſunt. Complura iſtîc ſigna adempta hoſti. Captus eſt inter alios Voſſius Tribunus. Ex Polonis Sucoſſevius, Bronicovius, Donbrovius, Przyſiecius, aliiq; nonnulli periêre. Rex Poloniæ, contracto undiq; exercitu ſat numeroſo, Leopoli movit; Lublinumq; primò, indè Varſaviam petit: quam mille quingenti admodùm præſidiarii Suetici inſederunt. Erant ibidem multi ex præcipuis Suecicarum rerum Ductoribus toga ſagoq; claris. Securi omnes, ſeu fiducia præſidii, ſeu quòd Polonos ad obſidia nec pronos nec aptos judicarent. Sed circumfuſa Urbi ingens hominum multitudo omnia externa munimenta perrupit, extremumque expugnandi periculum popoſcêre ſibi *lixæ*, in-

ſcenſuri mœnia, ſimulatq; Rex annuiſſet. Sed hic gnarus illorum hominum audaciæ nihil invium, pariterq; à furentium ſævitia, tùm & avaritia nihil tutum aut ſalvum in Urbe manſurum, comitèr obſeſſos monuit, ut ſponte ſe potiùs dederent. Illi visa magnitudine periculi, permiſerunt ſe fidei Regiæ. Educti UrbeComes Vittenbergius, primus Poloniæ hoc bello impugnator, Comes LudovicusLöwenhaupt, Joannes Vrangelius, Adamus Veiherus excubiarumpræfecti, Erſkenius, Laurentius Canterſteinius, Conſiliarii intimi Regis Sueciæ, Buſſius, Schlangfeldius, Hamerſchildius, pace Regia abire poterant. Sed fremens multitudo reclamavit, & periculum erat, ne per tumultum occiderentur, cum eosRegis clementia ſalvos vellet. Nec ſervari aliter tùm poterant, quàm ſi tuto loco ad tempus attinerentur. Undè adeò Zamoſcium poſteà deducti ſunt. Fæminis abeundi poteſtas & ſecuritas, addito comitatu ſacta eſt. Gabriel Oxenſtierna Comes, ægritudine, qua tùm affligebatur, libertatem, cæteris negatam, retinuit. Suecorum Rex, antequam iſta in Polonia fie-

ſierent, in Pruſſiam reverſus, literis publicatis, rebellii crimen iis,qui ad Regem ſuum redierant, acerbè exprobrans, revocare eos ad datam ſibi fidem conabatur, aliis porrò literis,ſubditos agreſtes in cervices Dominorum ſubSuecicum regimen redire negantium, magnis autoramentis concitabat, auſu inglorioſo, quiq;.animos Nobilium vehementer exulceravit, acerbumq; nonnullorum calamum elicuit. Violata enim ita videbantur gentium benè moratarum jura, quibus venena & ſicæ ſeruiles ne in hoſtes quidem permittuntur. Gedanenſes quoq; violentitius tùm, quàm unquàm hactenùs, hoſtis aggreſſus eſt. Nam & propugnaculum in territorii Urbani finibus erectum abripuit,fuſis quingentis militibus,quosVinterus Urbis Tribunus, ad defenſionem Derſaviæ oppidi miſerat. Et tulit caſus, ut hæ non in Suecos primùm, ſed in Electorales, qui fortè tùm Derſaviam tranſibant, inciderent, invectaq; in illos,tergo mox inſtantes Suecos habuêre. Ita cæſi iſtîc plurimi, major tamen pars per uligines ſparſa, in Urbem poſteà rediit. Hoſtis deindè occupavit Hauptum, occiſo iſtîc,

ſtic, cui loci tutela commiſſa erat, Dilgero egregio Ordinum Ductore. Hauptum autem ab hoſte, magno opere poſteà munitum, Viſtulam commerciis interclufit; Suecis contra Inſulas Urbis, apertas obnoxiaſq; reddidit propè ad finem uſque belli. Sub ipſa deindè pacis tractatuum primordia, idem Hauptum expugnatum haud parùm momenti & facilitatis negotio pacis addidit. Sed porrò acerbâ & minaci Otthonis Steinbockii rei ârmamentariæ Magiſtri, & deindè Regis ipſius epiſtolâ acriter culpatæ ſunt Civitatis actiones, quibus illa rebus Suecicis officere laboraret. Reſponſum eſt omnibus, qui ſcripſerant, inprimis & Regi ipſi prolixè. Cumq; illa reſponſio à Clariſſimo Urbis Syndico Vincentio Fabricio concepta, multa contineat ad hiſtoriam pertinentia, non piget huc eam annectere. Ita autem habet: *Sereniſſima Majeſtas Veſtra ex ſanctiori tabulario ſuo, & iis, quæ extant, hiſtoriis, jampridem ſufficienter erit informata, quantoperè majores noſtri à primâ iſtius Civitatis origine maximè verò ab illo tempore, quo ſub imperium inclytorum Poloniæ Regum conceſſit, & cum*

Regno

Regno illo per incorporationem coäluit, id ſedulò curaverint, uti inclytis quoq; Sueciæ Regibus debitam reverentiam omni cum ſubmiſſione exhiberent, atq; eorundē commoda atq; incolumitatem, non adeò conſiderantes difficultates quamplurimas, ſumptûs immenſos & extrema pericula pro captu ſuo promoverent: Quâ de re inprimis tempora Caroli Canuti & Guſtavi primi luculentiſſimum dabunt teſtimonium. Clementisſimè pariter Majeſtas Veſtra recordabitur, quod omni tempore id nos quoq; obnixè operam dederimus, tàm conſtantèr in eo perſequi majorum noſtrorum veſtigia, quam ſimul cum Sereniſſ. Reg. Majeſtatis Veſtræ Regnis, ditionibus ac ſubditis, perſeveranter colere atq; alere mutua communibuſq; ſalutaria commerciis officia. Quemadmodùm porrò ex adverſo Majores noſtri, & Nos quoq; retroactis temporibus, inclytorum Sueciæ Regum gratiæ atq; clementiæ uberes fructus tulimus; ita ſummæ nobis voluptati fuit, quod Serenisſima Regia Majeſtas Veſtra ſtatim circa Regni feliciter aditi auguſta auſpicia dignata eſt per literas clementisſimè ſcriptas de propenſisſimâ ſuâ gratiâ atq; benignitate pro conſervatione

vatione commerciorum, ſtatusq; noſtri, efficacitèr ac planè Regiè ſecuros nos reddere. Antequã verò ulli tam clementis ſponſionis effectus ad nos pervenire poſſent, inciderunt prob dolor hæc infelicia & calamitoſa tempora, cum Regiæ Majeſtatis Veſtræ exercitus Clementiſſimum Regem ac Dominum noſtrum, Regnumq; Poloniæ magnâ vi invaſit, plurimumq; exindè Chriſtiani ſanguinis effuſum, neq; paucæ præclaræ Provinciæ ac Civitates deſolatæ atq; funditùs exciſæ ſunt. Cujus fuit conſequens, ut calamitas bellica ſtatim à primordio hanc quoq; attigerit Civitatem, nunc verò magis in eandem magiſq; incumbat. Apparuit hoc non ſolùm ex hoſtili & copioſâ impreſſione in ea bona, quæ ad Civitatis iſtius territorium pertinent, factâ, ſed verò præcipuè ex Regiæ Majeſtatis Vræ die 14. Maji juxta Calendarium Julianum Stibilaviæ datis, & per ejuſdem tibicinem tranſmiſſis literis apertis intelligere fuit, quod niſi ſubitò de accommodatione tranſigamus, extrema omnia nobis expectanda ſint. Actiones porrò noſtræ & conſilia extremè culpantur, perq; exprobrationem aliquam expectatione noſtrâ acriorem inſimulamur, ac ſi ſpon-

te culpâq́ noſtrâ imminentia iſti Urbi hoc tempore diſtrimina provocaverimus. Nos inter iſta nihilominùs memores ſumus debitæ venerationis & reſpectûs, quibus nos uti erga Sereniſſ. Reg. Majeſtatem Veſtram, Principem tam eminentẽ, licet tot circumventos adverſitatibus, conſtantèr oportet. Atq́ ideò arbitramur, neq́ conſultum eſſe, neq́ verecundiæ noſtræ congruens, ut cum Majeſtate Veſtrâ de omnibus & ſingulis, quæ in ſuprà memoratis Regiis literis continentur, prolixè controvertamus. Propoſitum quoq́ noſtrum non eſt inquirere, an illi, qui Majeſtatem Veſtram ad hoc bellum gerendum perpulerunt, tanti cœpti ſufficientes atq́ idoneas terrarum Orbi rationes ediderint: Sedpotiùs ejus, qui juſtè judicat, gentiumq́ cordatarum & inclytæ poſteritatis judicio id decernendũ relinquimus. At enim verò ut Regia Majeſtas Veſtra de conſiliorum proceſſuumque noſtrorum ad conſcientiæ regulam directâ integritate aliquantò intimius informetur, omittere non poſſumus, quin eidem aliqua momenta perobſervanter atq́ humillimè proponamus conſideranda: ſi fortè Deus miſericors & benignus id nobis gratiæ concedere velit, ut

Sere-

Sereniſſ. Reg. Majeſtas Veſtra probè illa in ſublimi Regioq; animo perpendens, quam nullo nitantur fundamento delatæ ad Regias aures de nobis detrectationes, dijudicet, benignius de nobis ut bonis fidiſq; hominibus ſentiat; atq; exindè per minas jam intentata contra hanc Civitatem extrema in effectum deducere pro ſublimi gratiâ Regiâ clementer ſuperſedeat.' Principio ſperamus illos, qui Regiæ Majeſtati Veſtræ ſiniſtra omnia de rebus actionibuſq; noſtris imprimere hactenùs aggreſſi ſunt, id ſaltem nobis conceſſuros eſſe, etiamſi fortè in plurimis deficiamur conſummatâ facultate Civitatem exactè gubernandi, & ſalubria perpetuò inſtruendi conſilia, quod nihilominùs per benignitatem Supremi Numinis ſatis intelligamus, quantum nobis & Urbi iſti populoſæ ſitum ſit in ſummorum Principum atq; inter eos Sereniſſ. Regiæ Majeſtatis Veſtræ conſtanti Regiâq; gratiâ, & quantoperè ad illam obtinendam tuendamq; rationes omnes, quæ modò excogitari & honeſtè uſurpari poſſint, conquirere meritò debeamus, quo pacificè vivamus, & commercia, quibus iſta Civitas dedicata eſt ac dedita, quæq; almâ pace maximè indigent,

in vigore ac flore ſuo conſerventur. Atq; indè non facile quis nos tam perverſè animatos præſumpſerit, acſi turpiter projicientes tantum, & tam perſpicuum intereſſe noſtrum, per proterviam, faſtum, ambitionem, aut alium quemvis affectum Majeſtatis Veſtræ præpotentia arma ultrò laceſſere, & Civitatem hanc in illa, quæ nunc ipſam circumſtant, pericula conjicere conſulto deſtinaverimus. Nos ſanè ab iſtius modi affectibus immunes præſtat conſcientia noſtra, ac deſuper ad Deum omnium cordium ſcrutatorem ſine ſcrupulo ullo, atq; adeò animoſè provocare poſſumus. Quia autem nihilominùs non levia Civitati huic incubuêre pericula, quæ putamur per tolerabiles & aliquoties nobis ultrò oblatos modos, præcavere ac divertere potuiſſe, ingenuè equidem fatebimur, fuiſſe omninò cauſam, quæ acceptare modos illos non permiſerit, & porrò nos ad haſce anguſtias, in quibus modò verſamur, redegerit. Cæterùm omnibus accuratè exactèq; examinatis, atq; perquiſitis, etiam illi, quibus maximè ſumus exoſi, aliam neq; reperient neque producent, quam quod prohibemur religione ſubjectiſſimæ debitæq; fidei, quibus

Cle-

Clementiſſimo, & per legitimam electionem à Deo nobis conceſſo Regi noſtro, Reiq; publicæ Polonicæ, reſpectivè vigore tam juramenti Regi præſtiti, quàm ultra duo jam ſecula cum Republ. perdurantis unionis adſtricti ſumus: quodq; ideò iſta nos oppreſſerit calamitas, quia exempla honeſta laudatorum Majorum noſtrorum ſecuti, rectæ coram Deo conſcientiæ, & famæ honeſtæ coram Orbe terrarum illibatam ſinceritatem tueri ſtuduimus. Uti igitur propter tanti momenti cauſas, licet inviti adacti fuimus ad quædam defenſionis media procedere, & quantum in nobis eſſet, periculis ſummis paulatim in nos ingruentibus occurrere; ita haud dubiè in proclivi erit defenſio eorum, quæ circa illa, ſubnaſcentibus, ut ſit, occaſionibus acciderunt. Omninò certi ſumus, dummodò Regia Majeſtas Veſtra clementer dignetur acta noſtra eorumq; cauſas perpendere, quod nos inter Regii pectoris penetralia jam abſolvet, & uti Rex Chriſtianus nolet permittere, ut propoſitum bonorum ſubditorum ſupremo Magiſtratui ſuo fidem incorruptam præſtandi (quod inprimis Evangelica doctrina à quovis ſincero Chriſtiano exigit) ipſorum ruinam & exi-

exitium operetur, aut Majeſtatis Veſtræ præpotentia arma executioni intentatorũ nobis malorum commodentur. Benignè & clementer conſideret Regia Majeſtas Veſtra, ſi quæ calamitas hujuſmodi, qualis proh dolor Clementisſimum Regem noſtrum ejuſq; Regna & ditiones corripuit, in ipſam Regnaq; ejus & ditiones recidat, & inter illas infelicitates Status, aut Urbs aliqua conſtanter Domino ſuo legitimo adhærere decernat, nec licet oblatis benignis & ad ſalutem temporalem pertinentibus mediis, à fidei ſuæ debito ſe demoveri patiatur, non attentis maximis indè exorientibus damnis atq; incommodis, annon Regia Majeſtas Veſtra tam honeſti propoſiti, conſtantiam & ipſa laudatura, & paritèr judicatura ſit, factum id ut potè laudabile & deprædicandum ab ipſis quoq; hoſtibus, & quibusvis aliis vero ſuo precio debere æſtimari, etiamſi acrioribꝰ adhuc proceſſibus, & vehementioribus, quàm quales hactenùs noſtri neceſſariò fuerunt, iſti impetùs prorupiſſent. Sincerè porrò declaramus, quòd ſi fortè paucula quædam ædificia circa Derſchaviam & Fürſtenwerder à quibusdam noſtrorum militum incenſa fuerint, id & invitis nobis,

nec

nec jubentibus militiæ noſtræ præfectis accidiſſe, atq; adeò quantoperè diſpliceant nobis talia, per ſeveras prohibitiones, ne quid inpoſterum iſtiusmodi intentetur, abundè noſtris fuisſe denunciatum. Novit præterea, qui omnia novit, Deus, nunquam placuiſſe Nobis calumnias & libellos famoſos, & conſtat publicè, nos Præconſules & Conſules, quoties tale quid fuit evulgatū, seriò inquiſiviſſe in Autores, & in Typographos facinoris compertos animadvertiſſe. Prodierunt ſanè, quæ vocantur novellæ, de variis eventibus, ſæpe non abſq; favore partium, aliquando contra quam ſe res haberent. Sed neq; nos illas producimus, uti ipſa Regia Majeſtas Veſtra per ſe ſatis intelligit, neq; prout nunc ſunt tempora, ordinarii Magiſtratus commode mutare ea, quæ ita fiunt, aut prohibere poſſunt, geſtientibus utrinq; partibus faventium animis, quod ipſi optant ac cupiunt, ſparſis proſperis rumoribus præſumere, affectumq; ſuum declarare. Id quod palam notum eſt Elbingæ, Regiomonti, Stetiniq; toto die fieri. Poſtremò non poſſumus, quin Nos, qui iſtius Civitatis Senatus ſumus, de eo conqueramur, quod Sereniſſ. Majeſtati

Vræ quidam ſunt perſuadere conati, quaſi quæ nomine Majeſtatis Veſtræ ab ejus miniſtro vel aliàs ad hanc Civitatem fuerunt delata, non ſincerè retulerimus ad cætera Collegia, ex quibus conſilium iſtius Civitatis publicum compoteſq; in aliam ſpeciem ſponte noſtrâ transformaverimus. At verò nos pro ratione officii noſtri, omnia ac ſingula fide optimâ per omnes in utramque partem circumſtantias propoſuimus, & cum cæteris Ordinibus ſollicitè expendimus atq; examinavimus. Cui rei teſtimonium ſolenne nos cæteri Ordines Senatui nunc perhibemus. Atq; poſt illa omnia humillimam abſolutamq; fiduciam in miſericordia ac bonitate benigniſſimi Dei reponimus, non dubitantes, quin velit clementer hanc Civitatem protegere, & paternâ ſuâ gratiâ diſponere animos tam Clementisſimi Regis ac Domini noſtri, quàm Sereniſſ. quoque Majeſtatis Veſtræ, omniumq; eorum, qui utrinq; à miniſteriis & conſiliis ſunt, quo ſincera ac mutua hinc indè amicitia rurſùs ſtabiliatur, almaq; pax ceſſante cruento iſto bello reducatur. Neq; dubitamus, qvin Regia Majeſtas Veſtra inter iſta Chriſtianè & clementer id actura ſit, ne res Evangeli-

vangelicæ Religionis aliquid detrimenti capiat, neve, quod maximè formidamus, bello ulterius progrediente, animisq; ſupra modum exacerbatis, in ea præcipitetur pericula, ex quibus illam eripere difficile fortè erit. Deum precamur, ut malum tantum clementer avertat! Nos quoq;, & tota Univerſitas ſemper erimus, ſalvis iis, ad quæ per juramenti & fidei nexum tenemur.

Tali modo Magiſtratus Gedanenſis Regi Carolo reſpondit. In Majore Poloniâ Duces Süetici paſſim cum Proceribus & Nobilitate Provinciæ, tùm & inprimis cum Stephano Czarnecio variâ fortunâ luctabantur; qui, more ſuo, pro re natâ, nunc cedebat, nunc, quà poterat, denuò carpebat hoſtem. Cracoviam Regni Enſifer Zebrzydovius, & inprimis Lubomierſcii fratres vicinorum Nobilium ope obſidere cæperunt; tametſi alter horum Regni Mareſchalcus, datus à Rege Ductor Equeſtri Ordini, non uno loco conſiſteret, ſed circumlato per provincias, quas hoſtis tenebat, terrore, poſtremò quoque Regi in recuperandâ Varſaviâ operam adnavavit. Carolus verò Guſtavus inter tot adverſa ſolicitus, nova fulcra nutanti

potentiæ ſuæ quærebat. Neq; aliud præſentius & validius quàm ab Electore Brandeburgico ſibi pollicebatur. Eum itaque omni ſtudio ad jungenda ſecū arma pertrahere conatus eſt. Effectumq; tandem per Internuncios, ut Hollandiæ, Pruſſiæ Ducalis oppido, conſilia Rex cum Electore conferret. Ibi arcanis inter præcipuos utriuſq; partis Miniſtros colloquiis, leges novæ ſocietatis ſcriptæ: & exercitus utrinq; mox Golubum, quod oppidum ſeptem leucis à Thorunio diſtat, movere juſſi. Elector verò quod Regi Poloniæ illaturus erat, bellum per literas Regiomonti primo Julii ſcriptas denunciavit. Quibus non ſine ſtupore lectis Rex, prout res præſens & ratio poſcebat, indignabundus & jura feudi, veteraq; beneficia prolixè objectans vigeſimo quinto Jul. reſpondit. A literis deventum eſt ad arma, quæ lethalem maximè ictum intulêre Poloniæ. Et omnis melior orbis indoluit, cum Regem Joannem Caſimirum, ab exilio noviter reverſum, & collapſæ fortunæ tabulas demùm colligentem duo exercitus Svecicus & Brandeburgicus aggreſſi ſunt.

Poſita

Poſita erant caſtra Regia apud Pragam oppidum, Varſaviam contra ſitum, nec indè ampliore ſpatio diſtans, quàm quod interfluentis Viſtulæ alveus occupat. Circumjectus exercitus Urbi, ita ut hujus unum latus Viſtulâ, alterum caſtris latè porrectis protegeretur. Et caſtra ipſa ſatis munita videbantur, operibus, quà opus eſſet, adſtructis. Militum quoq; plus ſatis aderat: Etſi Nobilitas, quæ nupèr adfuerat, tædio morarum, ſeu defectu annonæ domum redierat. Hoſtes inter Viſtulam, Bugum & Narvam amnes aliquamdiu morati; Trajecturi credebantur cum ad Zakrocimum ripas fluminis ponte junxiſſent. Sed iis cis Viſtulam ſubſiſtere, Polonis trajicere, hoſtiq; occurrere placuit. In campis igitur, Pragæ oppido adſitis explicatæ ſunt cohortes. Hoſtibus, cum provocâſſe ante, nunc provocari viderentur ſuborta dubitatio, nùm prælio committenda res eſſet, ubi ſi infelicitèr fortè pugnaverint, totius belli fortuna erat periclitatura. Et Gallicus Legatus ancipitem aleam Carolo Regi pugnaturo cum curâ propoſuit. Sed jam eò deventum videbatur, ut ad conflictum

non animus ſolùm Regius, ſed & neceſſitas ipſa hortaretur. Diutius enim illis campis ſtare exercitus hoſtilis non poterat citra extremæ famis periculum, cùm gregarius jam tùm toto biduò jejunâſſet. Potiùs igitur pugnandum, quàm aut cedendum, aut inediâ pereundum videbatur. Proindeq; in aciem uterq; Princeps eduxit ſuos. Dextræ alæ præerat Carolus Rex & frater ejus Adolphus Princeps, Philippus Palatino-Sultzbacenſis Comes, Carolus Marchio Badenſis, Guſtavus Comes Oxenſtierna, Duglaſſius, Hornius, Bulovius. Siniſtram Elector, Comes Valdecus, Sparrius, Cannebergius curabat, quibus à Rege, Carolus Guſtavus Vrangelius, Tottius, Böttícherus adjuncti. Polonicum exercitum præcipuâ poſt Regem autoritate regebat Stanislaus Potocius, Dux ſupremus, Landskoronſcius Campiductor, & Czarnecius, qui tamen infelice conſilio aliò mox miſſus pugnæ non interfuit. Lithvanicas copias adduxerat Paulus Sapieha Palatinus Vilnenſis, idemq; exercitûs Lithvanici Dux: eximiam haud dubiè operam in hoc campo præſtiturus Regi & Reipubl., niſi triſtis caſus prælio illum

illum excluſiſſet. Quo enim die antecurſores Suetici oſtendere ſe cæperant noſtris, ille prælium imminere ſentiens, Ductores Ordinum tumultuario convivio exceptos ad nobiles belli auſus velut ſacramento adegerat. Cum mutuam ſibi laudabilis operæ fidem dediſſent, inſonat rumor, adeſſe hoſtem. Ille ardens cum ſuis evolat. Sed incautius feſtinanti, graviſſimo equi lapſu, cruris dextri os diffisſum eſt. Ita ſaucium vulneris cur..‧di causâ Varſaviam deportari oportuit. Ex acie Polonâ primi omnium haſtati in hoſtem invecti, duas ferè turmas Suecicas protrivêre. Quos ſi cæteri pari alacritate ſecuti eſſent, haud dubitatum, eo die penes Polonos manſuram fuiſſe victoriam. Incurſu enim illorum dirupti hoſtium Ordines nec ſine multo negotio reſtituti ſunt. Et adeò penitùs in aciem hoſtilem ſe immerſerant præſultores illi, ut unus ex iis ipſum Regem Sueciæ haſtâ aggreſſus, penè dejecerit equo. Sed is à nullo ſuorum ſublevatus, Suecico deindè ſclopo trajectus eſt. Tartaricæ alæ terga hoſtium circumire & illac irrumpere tentavêre. Sed cum omnia ibi peritrà Du-

ctorum præviſa munitaq; reperiſſent, non auſæ ſunt tonantibus undiquaque machinis ſe objicere. Peditatus Polonus imperata non impigrè faciebat. Non minùs quoq; pars nonnulla equitum. At in multis aliis par alacritas eſt deſiderata. Rex ipſe ſatagebat rerum ſuarum, & ubique obequitans voce indefeſsâ animare conabatur ſuos; ipſe periculi nec fugitans, nec expers, cum non procul ipſo Subpræfectus Nadorowski caderet, necnon famulus Andreæ Trzebicii, qui tùm Vice-Cancellarius Regni, Regem fido obſequio, etiam præliantem comitabatur. Regina quoq; animoſa Princeps ex adversâ fluminis ripâ non ſpectabat otioſa prælium, ſed aſtans machinis grandioribus, juſſa militaria dividebat. Cæterùm hoſtes ſingulari ſagacitate occurrere inſidiis, eludere impetus, ſtationes, prout res poſceret, mutare, bono ordine laborantibus ſuccurrere, machinis ubiq; ſe tueri, iiſdem oppoſitum equitatum, talium inſolentem, terrere & avertere periti, & tùm inſuper, velut deſperationis quodam æſtu, ad contendendos omnes virium & ſolertiæ nervos compulſi, etſi plu-

res

res ſuos amiſiſſent, quàm trucidâſſent Polonos, deniq; prævaluêre. Sed utriuſq; partis confeſſione certum exploratumque habeo, quod ante dixi, longè difficiliorem incertioremq; futuram fuiſſe victoriam: ſi in primo conflictu aggreſſores Poloni à ſuis ſublevati, ſi & tormenta tormentis oppoſita fuiſſent: & denique ad nutantem fortunam reſtaurandam noctis beneficio uſi noſtri, die ſequenti ad prælium rediiſſent. Nam apud hoſtem & milites & equi fame jam deficiebant; victu Polonis liberaliter ſuppetente. Sed hi perditâ vincendi fiduciâ, noctu, urgente nemine, ultrò abiêre. Cum pro magnitudine prælii pauci ſanè cecidiſſet, pauciſſimi etiam & penè nullus ex primipilaribus captus eſſet. Neq; aliud difficillimi periculoſiſſimiq; congreſsûs ſolatium habuerunt hoſtes, quàm quod Prapam oppidum eo die, ſequentibus verò Varſaviam deſertam obtinuêre. Urbs commiſſa Bûlovio eſt. Rex Sveciæ cum expeditiſſimis ſuorum Cracoviam ire decreverat, opem ei loco laturus adverſus circumfuſam Nobilitatem. Sed cum Radomum perveniſſet, monitus eſt, difficilem-

lem ſibi ad ſuos regreſſum fore. Polonico exercitu, qui ſoſpes & integer ceſſiſſet, facilè illi itinera intercluſuro. Itaq; Varſaviam rediit, atq; illinc in Pruſſiam profectus, cum Mariæburgum peſte infectum reperiſſet, Reginam ſuam Frauenburgum duxit. Ubi tùm ei Cancellarium Ericum Oxenſtiernium virum, ſi provixiſſet, magno Patre non futurum minorem, febris acuta abſtulit. Elector cum copiis ſuis ad Bugum amnem nonnihil moratus, exercitum morbis haud parùm imminutum reduxit in Pruſſiam ſuam, quam tùm Gonſievius alter Lithvanicarum copiarum Dux incurſare cœperat. Atq; idem paulò poſt cum Comite Valdeco ad Lycum oppidum feliciter congreſſus, fuderat Electorales copias, & qui interfuerant, Suecos. Captiq; iſtîc ab auxiliatoribus Gonſievii Tartaris Iſraël nominatiſſimus Suecorum tribunus, Engelius item, Brunellus, Kok, Scharenbergius, aliiq; quidam in Tauricam captivitatem acti, in quâ multos annos miſerè contriuêre. Captus ibidem Dux Boguslaus Radzivillius ſtabuli M. D. L. Præfectus. Sed benigniùs cum eo egit fortu-

fortuna, quæ ex Tartarorum manibus ereptum, Gonſievianæ cuſtodiæ tradidit. ex quâ deinde, cum Stenbockius Comes in Livoniam tendens Gonſievio incauto ſuperveniret, elapſus eſt. In Livoniâ interim *M*oſchus ingentes fecerat progreſsûs: occupatiſq; locis compluribus caput Provinciæ Rigam 19 Auguſti cœperat obſidere. Ubi in primis initiis equitatus Suecicus Moſcho ſe auſus objicere, ad villam Bartholdi multos ſuorum amiſit, atq; inprimis ipſum DuctoremComitem Turritanam & Cronmannum pro-Tribunum. Comitis deindè caput à cadavere abſciſſum viduæConjugi Moſchus remiſit. Exin à I. Septemb. uſq; ad V. Octobr. quotidianis grandiorum machinarum fulminationibus fatigata Urbs eſt: defendentibus illam Comite Magno de la Garde, Gubernatore Livoniæ, Simone Helmfeldio, aliiſq; Ductoribus, quorum virtuti Magiſtratûs & gnaviſſima civium Rigenſium opera feliciter reſpondit. Undè tandem, quam vaſtiſſimo exercitu & maximâ tormentorum ad deditionem compelli non poſſe hoſtis videbat, deſeruit; hyemem inprimis ingruentem ve-

ritus, quæ victum jumentis, tantæq; hominum multitudini difficilem redditura, tùm & opera ſua circa Urbem ſtructa aquis corruptura videbatur. Dùm hæc in Livoniâ aguntur, Ordines interim fæderati Belgii claſſem Rectore Opdamio, Sub-Præfectis Reitero & Trompio, ad portûs Gedanenſis littora misêre, pro libertate portûs iſtius excubituram. Miſit eodem quoq; ſuam Rex Daniæ. Nec multò poſt mirificum fortunæ facinus magnũ Bellatorem Comitem Königsmarckium à ſuis proditum in manus & captivitatem Gedanenſium tradidit. Rex Poloniæ Varſaviâ nupèr Lublinum regreſſus, collecto denuò exercitu hoſtem in Pruſſiâ ipsâ quærere non dubitavit. In itinere Lancicia armis expugnata eſt, & oppidanorum major pars furore militari trucidata. Præſidiarii in arcem ſe recepêre, ſed vi & fame ad deditionem compulſi ſunt. Captus ibi Schöneckius Electoralis Tribunus, tùm Boninus, eidem Electori à conſiliis intimis, atq; hi in Pruſſiam ſecuti ſunt Regem victorem. Qui dein prætermiſſo Thorunio, quod moram & vim majorem requirebat, Choiniciam aggreſſus

greſſus eſt, inſeſſam tùm præſidio Svetico, ſub ductu Johannis Georgii Principis Anhaltini. Hîc inexpectato aggreſſu deprehenſus, ſe tamen & oppidum duabus illis legionibus, quibus præerat, impigrè aliquamdiu defendít. Sed potentiæ Regiæ impar, cùm honorificas à Rege conditiones impetrâſſet, ſuos omnes in Pomeraniam cum impedimentis, ſecuritatem itineris præbente Regii militis comitatu, deduxit. Tam benignum ſe JoannesCaſimirus ubiq; etiam hoſtibus præbuit. Eodem quippe tempore dedita eſt Caliſſia, factâ præſidiariis Sveticis Thorunium eundi poteſtate. Ita ovantem Regem fortuna deduxit Gedanum, ubi maximis poſt tot rerum vices lætitiæ indiciis exceptus, non obſcurè viciſſim oſtendit, quanti conſtantem Urbis fidem æſtimaret. Et omnium confeſſione certum eſt; hanc ſi Urbem Svecorum Rex arbitrio ſuo obſequentem habuiſſet, maximum illi indè ſtabilimentum ad retinendam potentiam fuiſſe acceſſurum. Nam nec nervus rerum, nec ſupplementa militum tam nobili portu fruenti defuiſſent; & in Polonos convertere ille totũ

exercitum potuiſſet, cujus non ſpernendam partem, Urbem à tergo poſitam reſpectans, in viciniâ ejus coactus fuit relinquere. Cæterùm Regem Poloniæ in Pruſſiam comitati erant Duces Stanislaus Potocius & Landskoronius, cum exercitu benè valido. Sed hic inclementiæ hyemis diu obluctatus, cum & victûs inopia inſtaret, ad liberiora hyberna, relicto circa Urbem peditatu, diſceſſit. Hoſtis diu hactenùs in Mariæburgenſi Inſulâ nocendi occaſiones ſpeculatus, miſit expeditiſſimos ſuos, qui abeuntes ſequerentur. Et nonnulli incautius agentes non procul Choiniciâ oppreſſi ſunt ab Aſchenbergio; non inulti tamen, cùm plurimi perſecutorum in manus Stephani Czarnecii inciderent: eum antequam vicinum cognoviſſent, præſentem clade ſuâ experti. Opportunè enim ille Choiniciam cum copiis ſuis venerat, deductâ illuc Reginâ, quæ ad Regem tendebat. Rex interim Gedano Ignatium Boncovium Succamerarium Culmenſem, poſtea Pomeraniæ, nunc Mariæburgenſem Palatinum, virum grandi ingenio, rerumq; uſu ad ardua aptiſſimum, in Moſcoviam ablegavit, proro-

prorogandis induciis, quas ille cum Republ. Polonâ antehac initas, tùm quidem adhuc ſervabat, bello Livonico occupatus, & in ſpem adductus, fore, ut Succeſſor viventi etiam Regi eligeretur. Quod nec certò promittere Reſpubl. voluit, ne libertatem eligendi infringeret, nec apertè negare, ne ambitioſum Deſpoten tali tempore offenderet. Sed dexteritate Succamerarii, & qui eum ſecutus eſt Sumovii, tùm Commiſſariorum alibi cum Legatis Moſcicis agentium effectum eſt, ut amicitia inter Moſchos & noſtros tùm adhuc incolumis maneret. Acceſſit alia illic belli remora, peſtis atrociſſima, quâ innumera hominum in Moſcoviâ multitudo extincta eſt. Regem verò ambigua tùm tenebat conſultatio, cum pacem ſibi perpetuam aut cum Moſcho, aut cum Sueco neceſſariam videret, utra præferenda eſſet. Legati Gallici Avangurius & Antonius de Lumbres ad Svecicam hortabantur, & prolixam illuc operam offerebant. Alii & inprimis Procerum Lithvanorum pleriq; pacta cum Moſcho continuari maluiſſent. Sed Rex, cum ad æquam & optabilem pacem neutrubi ſatis

tis

tis matura omnia videret, novas armorũ ſocietates & ſubſidia quærebat. Atq; ad Cæſarem inprimis Germanicum jam dudùm miſſi fuerant Legati, qui opem iſtîc ſolicitarent, oſtenſis periculis, quibus per Reipubl. Polonæ ſtragem, aditus ad provincias Auſtriacas ſtrueretur. Rem eam magno inprimis ſtudio egit Joannes Comes de Leſsno Palatinus tùm Poſnanienſis, Joanne Wielopolſcio, Caſtellano tùm Voinicenſi, poſt Palatino Cracovienſi, viro magno in Republ. comitatus. Sed Ferdinandus III. Cæſar, diu cunctabatur, veritus ne inſtans ſuis terris periculum propiùs ad ſe attraheret. Nec niſi morti vicinus decrevit rem Polonam ſeriò ſibi adjuvandam. Mors deindè ſuperveniens cæpta opis ferendæ conſilia interrupit. Neq; enim è re filii Cæſarei viſum eſt, ſubitò ſe bello externo implicare, antequam res domi ſuas, quæſitis etiam alibi fæderibus firmâſſet. Occultè itaque commeavêre conſilia, quibus major plurium Principum ſocietas adverſum Poloniæ hoſtem ſtruebatur. Et Rex Joannes Caſimirus próximi ſibi Electoris amicitiam, eo tempore, ut maximè neceſſariam,

requi-

requirendam duxit. In quâ conciliandâ jamdudùm arcano labore occupabatur Venceslaus Comes de Leſsno, Epiſcopus tum Varmienſis, poſteà Regni Primas creatus. Cui ut Principi tanti operis architecto alii ſubſervierunt; inter quos me fuiſſe, fiduciâ veri fretus, profiteor. Et ſucceſſiſſet tùm opinor negotium, niſi novum è Transſylvaniâ obſtaculum interveniſſet. Et Rex ipſe Suecorum, circa Hollandiam oppidum cum Electore congreſſus, blandiente ſuadâ Principem hunc ita ſibi illigaverat, ut tum quidem ab eo auelli nequiverit: cumq; ad illum ego, qui hæc ſcribo, ſub id tempus ideò miſſus eſſem, ut vadum compoſitionis tentarem, poſt longam ſatis moram id tandem reſponſum accepi, fortunam necdum videri res Poloniæ ad æquam pacem maturaſſe. Intereà autem Lithvanici exercitus Pruſſiæ Ducalis agros & oppida in finibus ſita, igne & ferro vaſtabant. Et hoc tempore à Paulo Sapiehâ Palatino Vilnenſi expugnatum eſt Tykoczinum, quod ſitu & arte munitiſſimum, obſeſſores diu eluſerat. Cæſi iſtîc ab expugnatoribus plurimi ex iis, qui contra Patri-
am

am conſilia & arma hoſti commodaverant. Accepta etiam ingens præda, cum illi hoſtium ſocii pretioſiſſima quæq; huc intuliſſent. Eâ tempeſtate Rex Sveciæ novo & atroci ultionis genere ſuam in Gedanenſes iram effudit. Perfoſsâ enim parte aggeris illius, quo depreſſius ſolum contra Iſtulæ vim defenditur, aquas fluminis in ſubjectam Urbi Inſulam immiſit. Ita multi cultiſſimi agri inundati, ex quibus hactenùs opima tributa miles Sueticus hauſerat. Obruta & ſata, & paſcua, & vaſto adeò circa Urbem æquore effecto, egeſtas longè ſparſa eſt. Incolæ enim ſubitò aquis circumdati, ægrè ſe & ſua ſubduxêre periculo, & cum primum aliqui ſub tigna confugiſſent, poſteà tamen, ubi hiatus aggeris indies major, plures identidem aquas, nullam verò ſpem remedii admitteret, in vicina dilapſi ſunt. Pleroſq; novum illud æquor, inhumanum iratæ potentiæ opus, in Urbem devexit; Nam ad ipſa uſq; mænia ſtagnabat fluvius, magnoq; aliquando impetu per cataractas in Urbem illapſus, humiliora ad Motlavam loca perfudit, metumq; majoris diluvii Civibus injecit. Sed intra Urbem

bem quidem nihil triſtius poſteà fluvio licuit. Cæterùm extra mœnia, toto amplius luſtro vaſtiſſima terrarum circumjectarum ſpatia uſui ſolito inepta reddiderunt aquæ. Neq; enim agger niſi poſt bellum reparari potuit, & cùm deindè maximis Urbis impenſis reparatus eſſet, aquarum & glaciei violentia opus recens deſtruxit: nec niſi alter & eò gravior labor & ſumptus fluvium coërcuit, ut veteri more innocens & commodus accolis eſſet. Sed jam novam Poloniæ calamitatem ex Transſylvaniâ natam exponere aggredior. Provinciæ enim illius Palatinus Georgius Racocius contractas longo molimine copias in Poloniam deniq; infudit: dudùm ad id à Rege Sveciæ, & Cronvellio Anglici Dominatûs invaſore ſolicitatus, tùm aliis quibuſdam pravi conſilii Magiſtris impulſus. Nullâ is unquam injuriâ læſus fuit à Rege vel Republ. Poloniæ. Quin imò multis benevolentiæ pignoribus obligatus tenebatur utriq;. Nam & antehac bello Valachico, cujus ſuprà facta mentio, copias ei ſuas ſubmiſerat Rex, & poſteà eundem Civitate Polonâ donatum, omnium Nobilitatis

litatis jurium, ſummorumq; adeò honorum, autoritate Comitiali fecerat capacem. Bello prætereà poſtremo amiciſſimis identidem literis Rex & Reſpubl. opem ejus quæſierat, ſpe etiam factâ, adipiſcendæ olim, poſt fata Regia Succeſſionis. Sed is invadere Regnum, quàm mereri, & eripere, quàm expectare maluit. Venit igitur in Poloniam, ingentem non Transſylvanorum tantùm, ſed Moldavorum Valachorumq; exercitum (triginta millium capitum pleriq; fuiſſe aſſerunt) trahens: juxtaq; magnam Coſacorum multitudinem, quàm jamdudùm occulto fœdere & pretio adverſus hanc Rempubl. autoraverat. Atq; ut animos ſibi Polonorum faciliùs molliret, ſpargi paſſim juſſit, venire ſe animo Poloniam ſervandi. Artem Cromvellianam tùm nimis uſitatam ſecutus, quâ oppreſſuri Regna, blandè, & velut protecturi, alas expandere cernebantur. Et aliquibus ſane fallaci hac ſpecie impoſitum eſt. Rex Gedano feſtinatis itineribus in Poloniam properat, curâ hîc rerum ad breve tempus relictâ penes Joannem Sobieſcium Regni Vexilliferum, qui tum juvenis militiæ &

in Aulâ prægratioſus, ſummarum Virtutum meritis ad primarias poſtea in Rep. dignitates, & ipſum deniq; ſceptrum Poloniæ pervenit. Regem Gedano deduxit Stephanus Czarnecius, qui hoſtibus mirè circumductis, alicubi etiam profligatis cum expeditiſſimis ſuorum ideò accurrerat, ut ituro Regi eſſet præſidio. Czeſtochoviæ habentur conſilia, loco jamdudùm miraculis celebri, ſed qui hoc bello feliciſſimâ ac planè mirificâ ſui tutelâ famam ſub Cordecio Cœnobiarchâ plurimùm auxit. Verùm quia quæ iſtic hac tempeſtate geſta ſunt, ſingulari commentario complexus eſt illuſtris Senator Stanislaus Cobierzicius Palatinus Pomeraniæ, qui idem antehac Vladislaum Principem curatiſſimè compoſuit; nolim huc intexere, quæ ibi recens edita proſtant. Viennæ mox cæpta ante de auxiliis Poloniæ ferendis conſilia eò jam magis recaleſcebant, urgente inprimis Boguslao Comite de Leſsno Regni tùm Theſaurario, qui cum plenâ tractandi facultate in aulam Cæſaream miſſus, inter alia ſalisfodinarum Cracovienſium reditus in ſtipendia militis Germanici publicâ Regni fide

fide promittebat. Et ſucceſſit tandem negotiatio, obtentuſq; eſt ab Auſtriâ decem millium peditum, ſex equeſtrium exercitus. At Racocium prius monendo avocare à bello conatus fuit Cæſar, miſitque ad illum Hungariæ Cancellarium, qui cæpti iniquitatem, & malos eventûs Principi ob oculos poneret. Sed in fata ſua ruentem nulla ſuada, nulla auctoritas retinuit. Ingreſſus Poloniæ fines rectà petiit Cracoviam, quam tradere ei Rex Sueciæ promiſerat. In eâ Urbe jamdudùm tenebatur obſeſſum Sueticum præſidium, rem ibi curante Georgio Lubomierſcio, Magno Regni Mareſchallo. Sed novo hoſti occurſurꝰ abſtraxerat indè copias, & poſteà injurias à Racocio, Poloniæ illatas, in provinciis ipſius, comitante Joanne Sobieſcio Regni Vexillifero, de quo paulò antè, ultus eſt: latè ſonantibus per aſpera illa montium armis Polonis, famâq; ipsâ Ducū, quibus & Majorum decora & virtutes ſuæ magnum jamdudùm nomen in illis etiam oris, pepererant. Racocium verò obvius cum copiis ſuis Sueciæ Rex & Comes Valdecus, Electoralium turmarum Ductor Cracoviam deduxêre: nullo

nullo impediente, quia non erant in promptu vires, quæ tanto & ex tot gentibus in unum conflato exercitui opponi poſſent. Undè feroces potentiâ hoſtes longè latèq; mox per Provincias vim ſævam diffudêre. Et quod Breſtiam Lithuanorum conficiendis cum Moſcho pactis deſtinatam noverant, eò iter verterunt, incredibili violentiâ ubiq; pauperiem facientes. Breſtiâ nullo negotio occupatâ, Varſaviam progreſſi ſunt, & Sedi Regiæ junctim omnes, ſed præcipuè Muldavi, Coſaciq; immanitèr inſultavêre. Et tùm inprimis direpta ferro, juxtaq; flammis vaſtata ſunt, quibus antehac Sueci Germaniq; pepercerant. Sed & hi à ſociis barbaris velut contagione infecti corruptiq; nihil hic crudelitatis omiſerunt. Quodq; juncti hi omnes populi fecerant, ſeparati etiam poſteà facere perſeverârũt: ſingulis libidinem & avaritiam explere cupientibus, quaſi ſentirent, nunquam deinceps huc ſe redituros. Mox enim ut ipſi inter ſe divelli, ita res omnium mutari cæperunt. Sueciæ Regem Dania trahebat, quæ bello tùm indicto, antiquitùs ablata à Suecis repetere voluit. Svecus

eus ad ſua defendenda feſtinans in Pruſſiam primò, deindè per Pomeraniam ad Albim, porroq; in Holſatiam ivit. Ubi quas utriuſq; ſortis vices expertus ſit, ex aliis diſci Scriptoribus poteſt: Sed & à nobis aliquandò, Deo volente, uberiùs exponetur. Nunc Racocianæ ſortunæ periodum abſolvere juvat. Poſtquam Palatinus iſte à Rege Sueciæ feceſſerat, Cracoviam repetere ſtatuit. Sed dùm in itinere eſt, Cæſareum exercitum cum Polonicis junctum, non procul ab illa Regni Principe Urbe abeſſe intelligit. Quæ res quò proviſa minùs, eò vehementius illum conturbavit. Nam agitari quidem inter Cæſarem & Polonos conjunctionem dudùm animadverterat. Sed tam citò coalituram & in effectûs tam properos erupturam, ſibi non perſuaſerat, ſolito in *perniciem ruentium fato, ut contemptu ſibi accelerent periculum: quodq́; prudentiâ vitare potuiſſent, inconſulto impetu ultrò incurrant.* Cæterùm ille Cracoviam, ita jam circumſeptam non auſus reverti, Sendomiriam progreditur: exercitu ejus indies minuente. Qui enim ſecuti ipſum erant Moldavi, Valachi, & ſimilis notæ,
cum

cum rapinis ſeſe oneráſſent, de his aſportandis ſoliciti jam erant, de Racocio ſecuri, nec niſi ad proſperam ejus ſocietatem proni, malorum conſortium abnuebant. Ita à multis jam deſertus, eò citius recedendum ſibi cenſet, ne propiore hoſtium ſuorum acceſſu trepidatio cæteros quoq; abriperet. Itaq; apud Zavichoſtiam abjectis impedimentis tranat Iſtulam flumen, inſtantes Polonos apertâ formidine jam fugiens. Copiæ Regiæ fæderatis junctæ, Cracoviæ vicina repetunt; Sed Ducibus Polonis Lithuaniſq; nec non Palatino Ruſſiæ Czarnecio datum negotium eſt Racocium perſequendi. Pari omnium & velut æmulâ alacritate, quanquam viis diverſis, inſtatur fugienti. Primus eum ad Magiroviam aſſecutus expeditiſſimus ille Czarnecius, Sapiehanis turmis, quas Polubienſcius nunc Mareſchallus Lithvaniæ ducebat, comitatus magnâ clade deprehenſos affecit, cæſis eorum quàm plurimis: præſertim Coſacis, quos tergo ſuo prætenderat Racocius. Machinæ tùm ablatæ ſuprà viginti, captivorum multa millia liberata. Exin tantò magis dilabi cœperunt non Moldavi tantùm, ſed &

ipſiCoſaci, quorum robori plurimùm hactenùs confiſus erat Princeps, & in terra ipſis notiſſima fugere volentibus viarum, quibus ſe ſubducerent, compendia facilè patuêre. Poſtremi eorum, apud Miedzibozum fugam orſi, aggere transfoſſo, ut Polonos inſtantes morarentur, Racocio ipſi, quem à tergo jam reliquerant, iter præcluſerunt. Eò proniùs aſſequi illum Duces noſtri & undiquaq; cingere potuêre, per diverſa itinera in unum denique congreſſi. Nam & Magnus Mareſchallus Lubomierſcius, qui ſuperiore menſe Racocium, ditiones ejus vaſtando, ex Polonia evocare ſtuduerat, per arduas montium ſalebras reduxerat interim milites ſuos, quanquam difficillimo & equis inprimis periculoſo itinere laſſos. Extremis itaq; periculis ſe tandem circumventum ſenſit Racocius. Nam perpetuò jam ejus caſtra Poloni Lithuaniq; undiquaq; ſolicitabant. Superandus eratHypanis fluvius, cujus trajectus receſſum ejus non parùm erat moraturus, Neq; ignorabat is fronti ſuæ Tartaros imminere, quos fama belli à Racocio in Poloniam moti contra ipſum exciverat, Turca minimè id prohi-

prohibente, quem iſta Principis Vaſalli audacia non parùm offenderet. A tergo cum Rege Joanne Caſimiro exercitum Auſtriacum ſequi, fama ſtudiò â noſtris ſparſa ferebat, quæ apud trepidos facile fidem invenit. In præcipiti igitùr conſtitutus Racocius, pacem orare conſtituit, miſitq́; Mikeſſium Cancellarium ſuum. Qui interrogatus â noſtris an paratus eſſet Racocius omnia Divina humanaq́; in Poloniâ â ſe violata, & magnam partem in cineres converſa, auro vel ſanguine penſare, reſpondit: Aurum non dabimus, dum ferrum tenemus. Subjunxit Palatinus Ruſſiæ Czarnezius; *Racocio inſtant extrema, nobis verò ſangvis jam penè proſilit venis, pro Rege & fortunis noſtris effundendus.* Quæ prolocutus proripuit ſe loco, ſuoſq́; milites tubarum clangore convocatos illicò ducere cœp t in hoſtem. Quem pari alacritate ſecutus eſt Polubinski cum Lithvanis. Quæ res non Mikeſſium modò, ſed & cæteros, qui in caſtris hærebant, perterruit. Unde & Januſſius Keminus copiarum Racocianarum Dux prælio paratos videns noſtros, per Druskevicium ad pacem tractandam ſpatium oravit.

Impetu itaq; fortiſſimi Czarnecii blandè inhibito de conditionibus actum. Quas victores primùm numero novem, omnes duriuſculas imperavêre. Sed Mikeſſius homo facundus & agilis à generoſo Ducum animo moderationem earum obtinuit. Deniq; ergò in has leges conventum, ut deprecetur Poloniæ & Ungariæ Reges & ingentem pecuniæ ſummã exercitui numeret, renunciet amicitiæ Sueticæ, captivos omnes, & deniq; Cracoviam Breſtiamq; Lithvanorum, quantum in ſe ſit, reddi faciat. Sancitâ pactione, datisq; obſidibus, St. Abaffio & Georgio Geroffio, copias ille ſuas per mediũ exercitum Polonum duxit. Ipſe cum Ducib9 noſtris eodem deindè curru vectus, multa familiaritèr de belli ſociis queſtus, Coſacorum inprimis ſubleſtam fidem accuſabat, ſuam verò uti liberaret, miſit extemplo internuncium ad Januſſium Betlehemum, quem Hungaris in præſidio Cracoviæ relictis præfecerat, jubens, ut milite indè educto, Regi Poloniæ tradat Urbem. Ac Bethlemus quidem Racocio Domino ſuo, at non item Bethlemo Sueticus Gubernator Paulus Würtzius paruit.

Nam

Nam is obſidione demùm ac Cæſareani Ducis Hatzfeldii tractatu ad deditionem Urbis iſtius flecti potuit; tandemq; 24 Auguſti cum milite ſuo impedimentis omnibus, & opimis ſpoliis in Pomeraniam, deductus eſt, multis Polonorum conditiones, quas nimiùm laxas ab Hatzfeldio obtinuerat, ægrè admodùm ferentibus. Racocius verò vix dum finibus Regni egreſſus in majora mox diſcrimina incidit. Facilitati Polonæ ſatisfeciſſe videbatur pro illatis injuriis, at minimè Divinæ Nemeſi. A quâ in Scythicas manus traditi ſunt, qui Polonas effugerant. Tartari enim, qui jamdudùm cæpta iſtius Principis ægris oculis aſpexerant, nunc perculſum & oppresſu facilem conſpicati, loco ſibi opportuno circumdedêre exercitum ejus, eundemq; haud multo negotio victum, unà cum Ducibus, Tribunis, & Ordinum Ductoribus in Tauricam abduxerunt: cedentibus ſic in prædam barborum iis, qui modò Poloniam barbarè deprædati erant, ſuaq; adeò facinora fœdisſima ibi ſervitute expiavere. Neq; Racocius ipſe eadem vincula effugiſſet, niſi, juſſu Ducum, à Joanne Sapieha exercitu-

um Regni Notario comitatus, & ab aliis Polonis viâ Tartaris ignotâ ſupremo diſcrimini fuiſſet ſubductus. Ad eum modum qui nupèr plusquam triginta milſibus ſtipendiariis cinctus, in Poloniam irruperat, nunc vix quinquaginta hominibus ſtipatus, ſummâ cum trepidatione, & ſalvis vix dentibus, in Patriam ſuam rediit atq; ita rediit, ut poſt ea vî Ottomannicâ non ſolum honore & poſſesſionibus ſuis omnibus ſed & vitâ exueretur: Magnum & illuſtre Principibus documentum, *non eſſe appetenda bella iis, quibus pace ſine injuriâ frui licet: & de ſuis ut plurimum periclitari qui improbè inhiant alienis.* Svetici Regis in Holſatiam diſcesſus, ruina Racocii, & Auſtriaca auxilia cæptum diudùm cum Electore Brandeburgico reconciliationis negotium nunc tandem accceleravêre. Cum præter Epiſcopum Varmienſem, quem ante huic operi invigilâſſe diximus, Vincentius Gaſievius Theſaurarius & idem Campiductor Lithvaniæ, cum aliquibus Miniſtrorum Electoralium, qui arma cum Svecis juncta minùs probaverant, inprimis Barone Overbequio, rem validè ageret. Et ingens momentum adl
debat

debat Franciſcus Baro de Liſolâ à Rege Hungariæ & Bohemiæ in id miſſus, ut Electorem ab amicitiâ Sveticâ avulſum, Poloniæ reſtitueret, eidemq; ſocietati, quam Patre orbus, & Imperii Germanici jam Candidatus Leopoldus nuper cum Rege noſtro & Republicâ inierat, innecteret. Reſpondit labori ſucceſſus & Labiaviæ primùm Compoſitionis leges ſcriptæ, poſteà verò Bidgoſtiæ mutuo Principum ſacramento ſancitæ ſunt. Splendidæ ſatis illæ in partem Electoris, Polonis graviores ſemper viſæ, niſi eas tempori datas excuſaret neceſſitas. Goſievius interea in Livoniam movit, Ubi ei proſperè primùm res ceſsêre, adeò ut Rigam quoq; ipſam circumſidendi caperet animum: quamvis non immemor, eam nupèr à Moſcho majore longè exercitu fruſtra oppugnatam fuiſſe. Cæterùm cæpto obſidio, dùm ipſe alibi gravibus negotiis attinetur, malè rem egerunt Ductores. Quorum præcipuus dum ægrotans alteri regimen ſtructo convivio tradit, ſuperveniunt obſeſſi, & quicquid ibi militum fuit, diſſipant, cæſis non paucis, captis compluribus. Ita ſoluta eſt obſidio,

dio, neq; quicquam magnum poſteà in Livoniâ geri potuit. Paulopoſt verò in Curlandiâ penſata eſt labes, quam circa Rigam Gaſievianis copiis culpa paucorum conflaverat. Germaniam verò his temporibus ingreſſus eſt Czarnecius tantâ celeritate, ut famam ſui Dux longè lateque celeberrimus anteiret. Vigorem Martiamq; ſagacitatem Viri jamdudùm, audiverant remotiſſimi etiam populi, nunc vicini vident, hoſtes extra Poloniam quoque ſentiunt. Ille cònſilii ſui obtegens, invictus laboris, ad pericula intrepidus, militi ſuo carus æquè ac venerabilis, omnia ex voto ubiq; agit. Flumina etiam maxima & quæ alioquin pontibus longè quæſitis, vel ſuppaginibus lento opere contractis trajici ſolent, tranat, ipſe prævius ſuis. Pomeraniam Sveticam cum intrâſſet, urbes munitas præterit, oppida, pagos, & quicquid paſſim patebat, diripit, vaſtatq; ut oſtenderet hoſtibus, quid in Poloniâ peccâſſent; Simùl & nervos Regi Sveciæ in propriis ipſius terris inciſurus. Sed antequam hæc fierent, Rex Poloniæ Bartholdum Rautenfelſium Secretarium ad Electorem Saxo-

Saxoniæ miſerat, qui arma Polonorum in Germaniam tranſeuntia excuſaret. Non enim mirum cuiquam videri debere, hoſtem Poloniæ ubivis quæri à Polonis. Nec ideò pacem cum Imperio initam lædi, læſamq; eam potiùs à tot Germaniæ Principibus, qui ſub auſpiciis Sveticis ſuos exercitus in Poloniam ducere ſuſtinuerint. Cauſam quoq; Poloniæ apud fœderati Belgii Ordines agebat, miſſus Regio nomine Pinoccius Nobilis Italus, poſtea Regni Indigena, Coricinio Poloniæ Cancellario intimè carus, quod viri ingenium negotiis gerendis aptisſimum cognoverat. Sed Ordines illi ſuæ in Mari Balthico libertati commerciorũ Elbingenſi Tractatu conſuluisſe rati, ultrà tùm non proceſsêre. Angliam idem Hieronymus Pinoccius juſſu Regio adiit. Verùm iſtic omnia hoſti amica, Polonis adverſa reperit, Cromvellio inſiſtente conſiliis, quæ cum hoſtibus noſtris inſtigante Enthuſiaſtarum ſpiritu jam dudùm inierat. Polonis autem, ſicut Racocii collapſa fortuna & Electoris ad amicitiam reditus, ita Danicum etiam bellum non leve adjumentum attulit. Id enim

Regem Sveciæ ita attinuit, ut nec reverti poſthac, nec juſtum exercitum mittere in Poloniam potuerit. Atque iſtic quoq;, perindè ut in Poloniâ fortuna illum primum ſucceſſu blando ad ſumma evexerat, ſed ut poſtremò deſereret. Principio quippè Holſatiam impunè ingreſſus, mox ſinè multo negotio ad ipſam Daniæ metropolin penetravit, patente per maris ſinum itinere, cum rigidisſima hyems, inuſitatis frigoribus, ita durâſſet glaciem, ut exercitus armatos & impedimenta ferre poſſet. Ita improviſo hoſtis accesſu oppreſſus Daniæ Rex in pacem conſenſit, qualem ſubita necesſitas expresſit. Sed mox reditum ibi ad arma eſt, etiam antequam pax effectum ſortiretur. Denuò præter opinionem circumventus ille Rex, & non modò aliis ditionibus, ſed & inclytâ illâ tùm Regni ſui, tùm totius maris clave Cronenburgo exutus, atq; intra Regiam ſedem Hafniam obſeſſus eſt. Cæterùm ad unam hanc Urbem fregit impetum & vires ſuas Rex obſeſſor. Nam & gravisſimo inſultu plurimos ſuorum, inq; iis longè fortisſimos viros amiſit: & mora obſidii ſpatium dedit Daniæ amicis, ut

opem

opem poſſent ſubmittere. Miſit fœderatum Belgium claſſem, quæ ducente Vaſſenario Thalasſiarcho, clauſtrum freti Codani perrupit, & non ſine magno periculo quidem, quippè quod duos Pro-Præfectos clasſis Vittium & Florisſium, & multas naves abſumpſit, cum clasſis Svetica, Duce Vrangelio Comite, vehementisſimè obniteretur, ad Hafniam tamen pertigit, Regiq; & Daniæ, quæ tota in unâ Urbe pericitabatur, auxilium tulit. Terrâ quoq; accurrêre Cæſareæ, Polonæ, & Electorales copiæ; quarũ illis Comes Montecuculi, iſtis duo inſignes Palatini, Rusſiæ Czarnecius, Podlachiæ Petrus Opalinius: omnibus verò Elector Brandenburgicus cum laude præfuit, nihil eorum, quæ à vigilante & prudente æquè ac forte Duce requiri ſolent, in ſe paſſus deſiderari. Quid verò iſtic actum, quamq; virtuti Ducum militumq; nihil tum defuerit, præter naues, quibus trajicere maturè, ad hoſtem Inſulis inmorantem, optabant; non à nobis tantùm ſi fata permiſerint, ſed & ab externis ſcriptoribus tradetur. Certè Polonos iſtic, inprimis ad in acceſſam Alſen, ad Coldingam, Fri-

dericodeum, nuſquam non fortiter rem geſsiſſe, faſſi ſunt hoſtes ipſi, & agnovit præter alios Princeps optimus Fridericus III. Rex Daniæ, uti vel ex Epiſtolâ apparet, quam ad Czarnecium ſcripſit, dignam meo judicio, quæ & hic iis verbis, quibus ſcripta eſt, legatur, in teſtimonium virtutis Polonæ, quæ in Czarnecio, tanquam in primario hujus expeditionis Duce celebratur: Ita autem habet illa:

Singulari favore ac benevolentiâ noſtrâ Regiâ præmiſſis, Illuſtriiſſime Domine, ſincerè grateq; Nobis dilecte, maximâ cum exiſtimatione Nobis relatum eſt, quomodò Illuſtr. Veſtr. diverſis conflictibus, noviſſimè etiam in occupatione Inſulæ Alſen, ſitorumq; in eâ Caſtellorum, inter alia hoſtis copias, numero militum, plusquam triplo ſuis fortiores, præeunte ſuo agmine profligando, virtutem ſuam verè Heroicam, cum laude & admiratione omnium exercuit. Quemadmodùm Nobis ſemper de Illſtr. Veſtr., utpote Duce rebus ſuis geſtis præclaro, gratulati ſumus, affectumq; Sereniſſimi Regis Veſtri fraternum in auxilium armorum noſtrorum Illuſtr. Veſtram ſubmittendo abundè deprehendimus: Ita benevolentiam

lentiam noſtram Regiam, quam meritis ſuis etiam apud Nos Illuſtr. Veſt. acquiſivit, conteſtari hiſce voluimus, ex animo optantes, ut felicisſimis quibuscunq; ſuccesſibus fama Illuſt. Veſtræ non ſolùm Patriæ, ſed exteris etiam cognita, univerſo Orbi, præſertim huic Arctoo magis magisq; innoteſcat. De cæteris certò ſibi perſuadeat Illuſtrisſ. Veſtra, nos quicquid officiorum Nobis præſtitum fuerit, grato animo, omniq; favore Regio cum DEO & tempore agnituros. Dabantur in arce noſtrâ Regiâ Hafniæ die 24. Decembr. Anno 1658.

Hoc anno (ut togata quædam intermiſceam) poſt fata Petri Gembicii, infulam Cracovienſem adeptus eſt Andreas Trzebicius, geſto magnâ prudentiâ utroq; Regni Sigillo, Legatione etiam ad Imperium Germanicum dexterrimè obitâ, aliisq; multorum annorum meritis, Regi ac Reipublicæ dudum cognitus. Premislienſis, quam is hactenus geſſerat, data eſt Stanislao Sarnovio, cujus eximias virtutes in Supplicum libellorum magiſterio, ſeu Referendariatu ita Rex adamaverat, ut & Sigillo Regni dignisſimum judicaret. Sed is dato Epiſcopatu con-

tentus, multos ibi annos inter varia pericula, à Scythis præcipuè, tranſegit, donec poſtea ad Vladislavienſem infulam citra ambitum, & ferè invitus à Rege Joanne III. eſt evectus. Jam ad arma redeo, quæ dum proſpere & gloriosè in Holſatiâ & ultra hanc peregrinabantur, Rex Joannes Caſimirus interim peſtes, magis magisq; eliminare nititur. Ac magno inprimis ſtudio id agit, ut Coſacos à Moſco ad ſe & Rempubl. retrahat. Curæ iſtius particeps fuit Regina, nec pepercit ſumptibus, ſine quibus res tantæ molis perfici non poterat. Miniſtri operis præcipui fuêre duo Stanislaus Bieniewius, Caſtellanus tùm Volhiniæ, poſteà ob egregià merita Palatinus Czerniechoviæ nominatus, alter Caſimirus Ludovicus Jewlaſſevius, Palatinus poſthàc Breſcianenſis. Stimulatores & ſimul proxenetæ, ſed armati erant Tartari qui nec ceſſabant, infeſtare, quà poterant Coſacos, & iſtiusmodi vim hoſtilem perpetuam fore minabantur, niſi ii ad priorem Dominum reverterentur, à quo ad Moſchum, æternum Tartarorum hoſtem defeciſſent. Agitari hæc cæpêre, cum Chmelnicio Coſacorum Duce. Et acclinare is aures

animumq; viſus eſt bonis conſiliis. Sed hominem non dignata ſunt fata conſummati operis iſtius honore. Extinctus eſt inter prima cæpta, homo inquietus quietâ tamen & ſiccâ morte: mirante non uno, qui tot turbarum in Regno autor, tot hoſtium externorum concitor, non modò ſupplicium effugerit, ſed & honori, opibusq; integris ſit immortuus. Verùm *juſtitiæ Divinæ tabulas rimari anceps & illicitum: cui judiciorum ſuorum conſtat ratio, etſi hominibus obſcura aut ignota ſit.* Moriturus Chmelnicius convocaverat Tribunos exercitùs, iisq; filium ſuum duodecennem commendârat; pueri tutelâ ſpeciatim commiſsâ Kovalevio & Leſnicio. Sed Coſacorum alii & tutelâ illâ & regimine exercitûs digniorem exiſtimavêre Vihovium, qui jamdudum Chmelnicio adminiſter, rerum Coſacicarum rationes pernoverat. Legatus Moſcicus Mattevicius hæc ſe inſcio facta indignatus, Pereaslaviam convocat Coſacos, atq; ibi clavam deponente Vihovio, publicè rogat, quem Ducem velint. Poſt longum omnium ſilentium gregarius quidam Vihovium laudare incepit. Nusquam evidentiùs emicuit, quantum poſ-

ſit prima vox. Succlamavêre mox alii, & non alium ſe velle Ducem teſtati ſunt; Ita clavam, quam modò poſuerat, Vihovius recipit: Matisſevicio Moſco conſentiente quidem, ſed ſimul mox leges addente, ut novus Dux nuncium remittat Regi Poloniæ, & omnibus externis Principibus, contra autem ad Czarum Moſcoviticum profectus fidem ei obſequii jurejurando præſtet. Sed Vihovius Moſco ſe ſuſpectum eſſe noverat: adeoq; ſecuritati ſuæ proſpecturus, mittit ad Regem Poloniæ Internuncium Theodoſium, hominem in Aulâ ob fidem jamdudùm cognitum, compoſitionem offerens, quæ ante deliberata magis, quàm cæpta fuerat. Suboleverat de his Moſco, adeoq; variè inſidiatus Vihovio, & apertè deniq; eum perſequi cæpit, Coſacorum regimine in Puſcarenium quendam translatò. Mittitur, eodem Moſco machinatore, ad Inſulas Zaparovianas Barabasſius, ut vetuſtisſimum quemq; militiæ Coſacicæ in Vihovium concitet. Sed hic dum ad Puskarenium cum non exiguâ manu tendit, interceptus à Vihovio, atq; in patibulum actus eſt. Idem Moſcus alium

deindè Tribunum Dziadzalium occultis ſermonibus, magnisq; invitamentis corruptum in caput & vitam Vihovii ſubornat. Qui eò periculoſior huic, quò familiarior. Suggreſſusq; aliquandò noctu cum paucis tentorium Vihovii, haſtis lectum ejus transfodit, Vihovium ſe fodere ratus. Sed ille maturè excitus, eadem, quâ illi ingreſſi fuerant, ſolertiâ, ſe in equum proripuit, & ad Karazbeium Tartarorum Ductorem, qui non procul indè cum exercitu ſuo ſtabulabatur, profugit. Puskarenius interim cum ſelectis, propius ſe caſtris Vihovii admoverat, de eo, ut cæſo, jam triumphans. At vivere illum nec ii, qui vivum maximè vellent, ſciebant, donec à Karazbeio poſcentibus oſtenderetur incolumis. Eo fortiùs poſtea contra Puſkarenium & Dziadzialium pugnatum eſt. Obtinuitq; ibi victoriam Vihovius, & ſuam inter Coſacos autoritatem aliquantum ſtabilivit, hoc inſuper ſolatio potitus, quod Dziadzialium inſidiatorem ſcelus ſuum vitâ luere vidit. Intereà miſſus antehac Theodoſius, & poſteà hunc ſecutus Tettera, Vir egregius, & in Regem optimè animatus, effecerant,

rant,

rant, ut Duum viri illi, quos jam ante ad negotium compoſitionis Coſacicæ deſignatos dixi, adventarent. Qui Vihovium in caſtris ad Hadziacum poſitis repererunt. Iſtîc res difficillima agi mox cæpit magno molimine. Nihil mediocre popoſcêre Coſaci & annuerunt Fæciales Regni: cum Reſpub. tot adhùc bellis implicita quovis pretio exercitum hunc Coſacicum reconciliare ſibi ſtatuiſſet, iturum alioquin ſub Turcarum dominium, vel ad Moſcos rediturum, pari Reipubl. Polonæ periculo & damno. Ac Polonia quidem ut antehac plurimum ſemper libertatis illecebrâ potuit, ita nunc eâdem hâc Coſacos præcipuè traxit. Cum nimirùm ad paria Civitatis jura primarios milites, Ducem verò eorum ad Palatini Kiovienſis dignitatem, Græci ritûs equites, ad munera præcipua, ejusdem ritûs præſules, atq; inprimis Metropolitam Kiovienſem ad ſedes Senatorias admiſit. Vihovio præter Palatini honorem data eſt in feudum Oeconomia Lubomliana. Nieczaio autem Bobroiſcenſis præfectura, quam utramq; hactenùs Regina tenuerat. Multa putereà alia tum Religio-

Religioni, tùm Provinciæ Ruſsicæ, Duci item & militiæ Coſacicæ conceſsa, quæ in volumine legum Poloniæ legi poſſunt. Illi enim inſerta ſunt, poſtquàm, quæ hic placita fuerant, à totâ deindè Republ. in Comitiis anni ſequentis confirmari oportuit. Cæterùm ſimul ac eo pacto transactum fuit apud Hadziacum, miſsi illicò à Vihovio ſunt nuncii, qui nomine totius exercitûs Regi ad Thorunium agenti dixêre ſacramentum: ſimùl verò exercitum ſex millium Polonorum Vihovius à Rege impetravit, ſubſidium adverſus Moſcos, & ipſi inprimis Duci, adverſum perfidiam ſuorum, aſylum ſecuritatis. Eum exercitum mandante Rege duxit Andreas Potocius, Caſtrorum tùm Præfectus, poſteà Palatinus Braclavienſis, vir ad magna natus, & ad maxima perventurus, ſi diutius vixiſſet. Tum quidem Ukrainæ tuendæ præfectus, rem ſtrenuè & vigilanter geſsit, impigros expeditionis comites nactus Stanislaum Jabłonovium tùm vigiliarum Præfectum, poſtea Palatinum Ruſsiæ, inclytum meritis virum, & jam Poloniæ Campiductorem, Jacobum item Potocium, Caſtellani olim
&

& Ducis exercituum filium, Euſtathium Tiskevicium Præfectum Zytomirienſem, Thomam Karczevium, Georgium Ruſcicium, Joſephum Lacinium & alios. Sed quæ hic Poloniæ favit fortuna, alibi Curlandiam eidem abſtraxit, Ducemq; ejus Jacobum unà cum conjuge, Sangvinis Brandeburgici inſignisque prudentiæ Principe, cumq; ſeptem liberis in vincula Svetica miro & miſerabili orbis ſpectaculo compulit. Optimus ille Dux, lege feudi, Polonæ Reipubl. innexus, à Rege tamen jamdudùm impetraverat, ut à belli Svetici conſortio immunis, atque adeò utrique dimicantium amicus maneret, quia pactis Stumdorfianis paci inter partes conciliandæ deſtinatus pararius, non miſcendus jam armis videbatur: & dubiis Poloniæ rebus conſultius fuit, intermediis ejusmodi ſtudiis incolumem ſervari Provinciam, quam, bello implicitam, Regni arma, alibi diſtracta, ægrè defendiſſent. Ac diu equidem ſic ſe & res ſuas circumſpectione ſuâ ut cunq; ſuſtentavit Dux quanquam ab injuriis belli haud quaquam immunis. Nam ſubindè utriq; parti & pecunias & victum ſuppeditare

coactus

coactus fuit. Plurimùm tamen Svecis dederat, quia illis in locis diu hactenùs præpolluerant: & hoc ipſo Septembri, quo in poteſtatem Duglaſſi cum omni familiâ ſuâ, citra culpam ſuam devenit, viginti millibus Imperialium, multoque commeatu pacem redemerat. Sed ante transactionem hanc acceperat Duglaſſus à Rege ſuo mandatum, Ducem, quà poſſet, corripiendi. Cauſas tam aſperi mandati Svecia peculiari poſteà ſcripto dixit, ſed easdem alio Miniſtri Ducis refellêre. Duglaſſus exequendi mandati occaſionibus jamdudùm intentus, poſtquam tributa ante memorata impetraverat, reditum in Livoniam ſimulavit, & in eum finem â Duce navigia per Spenſium Tribunum popoſcit, avehendis flumine, quod arcem Mitovienſem alluit, militibus, quorum plurimos haberet ægros. Conſenſit Dux, etſi ægro & præſentiente jam ſiniſtri moliminis animo. Non tamen auctæ excubiæ, aut quicquam contra vim præparatum. Prid. Calend. Octob. prima navigia non procul arce conſpici cæpêre, quibus ceu ægrum militem vehentibus, alimenta præberi optimus Dux juſſit. Atq; illa

illa quidem ſine noxâ tranſierunt. Secuta deinde paulatim alia, numero quadraginta, cuſtodias eò facilius feſellêre, quod fortè tùm obſcura nubes Lunam offuſcaverat. Expoſitus ſine morâ miles, arcem nemine obſtante, inſcendit, ac tormenta vallis impoſita invertit. Neque vim, in primo aggreſſorum impetu, pretioſisſima Principis effugêre. Ducem Arnfeldius, Optio legionis Sveticæ, bono animo eſſe jusſit; adfuturum mox Duglasſium & rationes facti iſtius expoſiturum. Interim cuſtodiæ circumpoſitæ, quæ exitum præcludebant. Simul verò & oppidum Mitavienſe ab Ixelio occupatum. Ita intra arcem ſuam captus Dux, capta cum ſex liberis conjux, Brandeburg. Electoris Soror, quæ & partui tum proxima, octavo poſt die maſculum peperit: captivum, antequam naſceretur, & exulem, antequam patriam ſuam nôsſet. Nam ſequenti mox Octobri, die 28. idem Dux cum puerperâ ac omni familiâ Rigam, & paulò poſt memorabili inhumanitate, Iwanogrodiam, locum cœlo & nomine ipſo horribilem deductus eſt. Provincia tanto Duglasſii facinore, in Vindicias

Ducis

Ducis & ſuæ libertatis, arrecta impigrè quidem arma corripuit, ſed exiguo profectu, quia regimen & concordia defuit. At eadem, anno ſequenti, Lithvanici exercitûs ope, ex manu Sveticâ liberata eſt. Nunc ſeries temporum Thorunium, cujus paulò ante mentionem injiciebam, me vocat. Eam Urbem ſimul ut occupata à noſtris erat Cracovia, aggredi Rex ſtatuerat. Sed citra Germanicum peditatum, fruſtrà ſe rem tantam videbat tentaturum. Dux autem Cæſareus Vir militiâ inclytus, at annis feſſus, maturè hyberna reſpicere, quàm Urbem oppugnatu arduam alieno tempore adoriri maluit. Rex tamen præmiſit Joannem Sapieham, exercituum Regni Notarium, qui eminùs circumpoſitis turmis commeatum Urbi & præſidiariis accideret. Cui poſteà Suchius Generalis in exercitu Cæſareo magiſter excubiarum acceſſit; nec non alius copiarum Germanicarum Ductor Heſterus, nuper carcere Marieburgenſi elapſus aſtu. Maturandæ oppugnationi miſſus quoq; à Rege eſt Chriſtophorus Grodzicius, Caſtellanus Camenecenſis, rei armamentariæ per Poloniam magiſter. Tandem

dem & Rex ipſe unà cum altero exercituum Polonicorum Duce, eodemq; Regni Mareſchallo GeorgioLubomierſcio ſecutus eſt. Tum demùm arctius undiquaq; circumſepta Urbs, & fortisſimè oppugnata eſt, Gubernatore Svetico Bûlovio, magnâ vigilantiâ ſolertiaque locum defendente, plurimisq; ſubindè excurſionibus carpente obſeſſores. Rex violentiæ armorum benignitatis ſubindè teſtimonia interponebat, ſcriptisq; literis æquas obſesſis conditiones pacis offerebat, urbem nimirùm integram potiùs, quàm mutilatam ab hoſte recuperare optans. Sed præſidii Gubernator magis de famæ ſuæ, quàm Urbis alienæ integritate ſolicitus, à noſtris vim majorem, à ſuis auxilium opperiendum ſibi ducebat. Aut certè morari quærebat obſeſſores, dùm hyemis incommoda interrumperent labores obſidii. Rex Joh. Caſimirus clementiâ nihil profici conſpicatus, generali aggresſione Urbem adoriri ſtatuit, quâ ſi ultra profici nequiret, exrerna ſaltem opera, quibus mænia Urbis protegebantur, hoſti eripi poſſe ſperabantur. Cum omnia ad oppugnationem illam parata eſſent, ex ſtatione Giziâna, in quâ Dux Lubomier-

ſcius erat, ſignum datum eſt. Inſonuêre mox nimbi lapidei, ignibus mixti, ac volare ſimul cæpêre lapides molares, quos ex ſtatione Grodzicii jaculabatur Gödkantius, Vir in arte pyrotechnicâ incomparabilis. Incubuêre ſimul undiq; cohortes, ſingulæ in propugnaculum aliquod hoſtile, prout ordinaverat Dux, acerrimo impetu luctantes, fortiter ubiq; præeuntibus Ductoribus. Sed vehementisſima omnium circà primarium ſuggeſtum, quo hoſtis occidentale Urbis latus, & ſimul Viſtulæ, eâ parte, dominium tuebatur, conflictatio fuit, & ultra quinq; horas duravit. Ubi Giza Tribunus ducentos primùm milites emiſit, ut palos lateri ſuggeſtûs præfixos convellerent. Qui ponte portatili foſſam transgresſi, imperata feliciter effecêre. Secuti mox alii, qui jactis ſubito opere aggeribus tutiorem cæteris oppugnationem facere tentabant. Sed horum plurimi ictibus globorum interempti aut fauciati. Et dubitari cæptum fuit, an tanto periculo continuanda eſſet oppugnatio. Sed Dux Lubomierſcius inſtare operi jusſit, miſitq; novos ſubſidiarios. Et mox redintegra-

ta

ta vi datus in hoſtem impetus eſt, eo ſucceſſu, ut hoſtis omiſſo hoc maximi momenti propugnaculo, in Urbem refugeret. Eòdem tempore aliud propugnaculum feliciter occupavit Boccamus prætoriæ cohortis Tribunus. Sed hoſtis ne in mænibus quidem ipſis jam hærenti obſeſſori cedere velle videbatur: niſi orta lues Sceletyrbica præſidiarios præter opinionem jugulare cæpiſſet: ita ut morbus deniq; vix trecentos relinqueret intactos. Rex quoq; etſi ad iterandam oppugnationem cuncta haberet parata, gregariam verò multitudinem à violento mænium aggreſſu ægrè contineret, denuò tamen cives & præſidii inprimis Rectorem per literas monuit, ne inani morâ & ſuum, & Urbis fatum acerbius redderent. Conſenſum eſt in colloquium mutuum, ſpatiumq; datum, ut obſeſſi mittere aliquem ſuorum poſſent Marieburgum, ubi Princeps Adolphus Regis Sveciæ Frater degebat. Neque enim ulla transactio valitura erat, niſi quæ conſentiente ipſo fieret. Quippè quem ad Danicum bellum profecturus Frater rebus Prusſicis præfecerat. Ille fortunâ Urbis intellectâ deditionem

ditionem morari amplius non ſuſtinuit. Et paulò poſt obſeſſi fæciales popoſcêre, quibus cum de Urbe tradenda tranſigerent. Miſſi à Rege viri præſignes Joannes Andreas Morſtin Regni Referendarius, poſtea ærarii ſummus præfectus, Vladislaus Rey Reginæ Cancellarius, deinceps Palatinus Lublinenſis.

Horum opera ſcriptæ deditionis leges, æquæ admodùm & multam Regis victoris clementiam ſpirantes. Urbi utiq; non venia modò data admiſſorum, ſed et jura omnia conſervata. Thorunio occupato Regem cura Comitiorum, Varſaviam; Ducem Lubomierſcium, commiſſio militaris Lublinum; exercitum in hyberna tempeſtas anni & neceſſaria poſt tot labores quies vocavit. Præſidia Urbis noviter recuperatæ Paulo Cellari, excubiarum Magiſtro Generali, Pruſſiæ totius tutela Chriſtophoro Grodzicio Caſtellano Camenecenſi commiſſa. Sed huic exiguæ militum copiæ; hoſti contra novæ ex Pomeraniâ ſuppetiæ Ductore Wûrtzio adfuêre. Quâ occaſione correpta ab illo Choinicia, Culma, Derſavia, Stargardia, in Ducali Pruſſiâ Lipſtadium, Salfeldum,

Gedano quoq; ſe admovit Wûrtzius, & tùm literis ſatis aſperis, tûm ignibus in proximo accenſis atrocia minatus eſt Urbi. Sed hæc majora jamdudùm, pro fide in Regem ſuum, experta, tentamina hæc, ut levia, animo immoto transmiſit. Varſaviæ interim Comitia haberi cæpêre, in quibus Ordinis Equeſtris, conſiliis vir ſumma experientiâ & multis legationibꝰ illuſtris Johannes Gninſki Succamerarius tum Pomeraniæ poſt Palatinus Culmenſis inſigni dexteritate præfuit. Multa ibi ardua tractata negotia: Sed duo inprimis diutiſſimè animos tenuêre ambiguos. Unio ritûs Græci cum Romana Eccleſia, quæ olim Anno 1595 ſub Clemente VIII. Pontifice, Poceio & Terlecio autoribus, coâluerat talis, ut Rutheni dogmata & ritûs Græcos retinerent, Romanum tamen Pontificem pro capite venerarentur. Eam Coſaci, & quotquot inter Ruſſos antiquarum conſvetudinum retinentiores, vehementisſimè ſempèr oppugnarunt. Neq; aliud efficacius telum habuerunt ad concitandum adverſus Rempubl. populum rudem, nec adeò momenta rerum, quàm inania nominum

expen-

expendentem: ubi inprimis ſacerdotum, qui Popi iſtic vocantur, zelus præivit. Eandem unionem Hadziacenſibus quoq; pactis Coſaci ſublatam voluerant. Neq; viſum fuit committere, ut ad vadum iſtud utilis Reip. negotiatio obhæreſceret. Nunc cum autoritate Comitiali lex confirmanda eſſet, operosè de aptâ aliquâ ejus contemperatione actum eſt. Altera difficultas conſiliis publicis objecta fuit â ſtipendiario Reipubl. milite. Cui quod ſtipendia ob inopiam publicam malignius proceſſerant, orti indè fremitus, in hybernis coitiones, & manifeſta obſequii Ducibus negandi primordia. Nam etiam aliud caput ſibi conſtituerant. Egêre cum illis Viri â Reipubl. ſelecti. Sed cum inſtituto in id conventu Lublinenſi nihil effectum eſſet, ad Comitia res rejecta. In his ſtipendia equidèm ſancita, qualia præſtare Reſpublica exſucca videbatur poſſe: Sed miles majora poſcebat: nec ullâ ratione avocari â propoſito poterat, pars tamen ejus novo capite repudiato, legitimos Reipubl. Duces ſequi maluit, & ſub his non poſcere tantùm, quod reliqui effli ctim faciebant, ſed & porrò mereri ſtipen-

dia, publicè in Comitiis, ore Stephani Nimericii Succamerarii Kiovienſis, polliciti ſunt. Iſtâ ſeceſſione multùm imminuta conjuratio, tùm quidem citra majora Reipubl. detrimenta deſæviit: ſed manſit ſub cineribus flamma, cujus periculoſiſſimos æſtus ſequentes anni viderunt. Interim qui â contage illâ integri manſerunt milites, egregias Reipublicæ operas præſtitêre. Nam primùm illi, qui procul â finibus Regni in terrâ Cimbrorum ſub regimine Electoris Brandeburgici militabant, fortitudine ſuâ nomini Polono non mediocre decus addere pergebant, copiis Germanicis Cæſaris & Electoris Brand. per Holſatiam, Alſen, Fioniam ubiq; comites, plerumq; etiam prævii. Certè ad clariſſimam illam victoriam, quæ Fioniam & propè omnem fortunam Daniæ Regi reſtituit, plurimùm contulêre mille bellatores Poloni, quos revertentes in Patriam cum Czarnecio Ductores noſtri, penes Cimbros reliquerant. Sed eadem illa victoria, uti ingenti legionum Sveticarum clade, ita Caſimiri Piaſecinii, viri & genere & bello inclyti, ſangvine nobilitata eſt. Is enim fortiter iſtic pugnans

gnãs occubuit. Non minùs quoq; gnaviter operaMartia domi procedebant.Nam etſi major exercitus aut abnueret penitùs, aut ſerò reciperet imperia Ducum,vigilabat tamen Potocius ſupremus exercituum Dux,ne quid in Ruſſiâ detrimenti caperet Reſpublica & alter PotociusAndreas,caſtrorum tum Præfectus,nec non Jablonovius & alii, quos eo loci adgubernandisCoſacorũ rebus dixi relictos,robur iis & conſilium adverſum Moſcos magnâ vigilantiâ & dexteritate addebãt.Sed maximi omnium momenti expeditio Pruſſica Lubomierſcio Duci demandata fuerat. Excuſſus quippè aliis Regni Provinciis Svecus, in Pruſſiâ nihil præter Thorunium amiſerat. Hîc ille munitiſſimarum aliquot Urbium usq; pertinax, uſum inprimis Viſtulæ, & commerciorum curſum Poloniæ intercludebat. Ad liberandã igitùr Provinciam magno ſtudio ferebatur Lubomierſcius. Sed, cunctanter tùm adhuc Imperia Ducum audiebat miles, lentè etiã, & præparcè ſuppeditabantur ea quæ ad oppugnationes Urbium neceſſaria erant. Sic attinebatur Dux,donec ſuis ferè nervis ea, quæ aliundè negabantur,

ret. Comparatis quantùm tempora ferebant omnibus, Grudento admovet exercitum. Quod inter minores Pruſſiæ Civitates, commodo ad Viſtulam ſitu, commerciorum opumq; non expers, tum ab hoſtibus ſuper vetera munimenta novis operibus & quingentorum militum præſidio adverſus Regem ſuum erat firmatum. Structis ſuggeſtibus quatiuntur mœnia, & undiquaq; immittuntur ignes, illo inprimis machinarum genere, quæ globos primùm integros, ſed in plurima mox fruſta diſſilientes jaculantur. Undè tecta ædium paſſim fracta, oppidum totum periculis infeſtum fuit. Obſeſſi partim per contumaciam non intelligebant periculum, partim diſſimulabant metum, ne ſuſpecti redderentur aliis obſtinatis. Tubicen utiq;, qui dedentibus ſe veniam à Mareſchallo offerebat, ſpretus eſt. Acrius indè vis oppugnantium exarſit, cumq; fortè globi aliqui in fænum ſub tecto quodam ſervatum incidiſſent, concepta ibi flamma fumo ſe mox prodidit. Inſtantibus mox undiquaq; pyrotechnitis, flammæ ita tandem invaluêre, ut oppidum brevi tempore in rogum converteretur.

retur. Diſtractis circa incendia oppidanis & præſidiariis, eluctatur in propugnacula & mænia miles, & oppidum ingreſſus, nihil earum rerum omittit, quas facere ſolent expugnatores Urbium. Nonnulli hoſtium civiumque cum occupata mænia viderent, in arcem ſeſe receperant; quæ alto monti antiquitùs impoſita & firmiſſimi operis muris circumdata eſt. Sed à Cæſareanis legionibus, quas ſub ductu Gotfredi Heiſteri excubiarum Magiſtri Generalis ſecum habebat Lubomierſcius, negatus ad amnem aditus, refugis aquas primùm, mox animos eripuit. Cumq; Tribunus, cui oppidi & arcis cuſtodiam Svecus commiſerat, ſponte ſe poteſtati victorum permittere nollet, apertâ ab aliis portâ admiſſus eſt miles: & Tribunus ille, qui interim in turri quadam ſe abſtruſerat, cum viginti aliis primipilaribus, gregariis centum octoginta, tormentis triginta quatuor traditus eſt Lubomierſcio. Ille brevi tempore, nec magno ſangvinis impendio loco tam memorabili potitus, eò fidentioribus animis verſus Mariæburgum proceſſit. Ea Cruciferorum olim præcipua ſedes, nunc Svecis

primarium dabat receptum: ingenio ſitûs & prodigioſæ molis operibus contra vim firmata, & inter uberrimas Inſulas poſita, alimentis abundabat Antequam munimenta aggrederetur Dux, Inſulam majorem occupandam judicabat, ut ſuo militi cederent, quæ hoſtem hactenùs ſaginârant. Initumq; eâ ſuper re conſilium eſt, ut aliâ parte Gedanenſes, cum Wilhelmo Bûtlero Generali excubiarum Præfecto ſociati, aliâ Electorales ſub Hillii ductu irrumperent, caput Inſulæ Montovienſe, Dux ipſe cum ſuis adoriretur. Benè ceſſit res & locuplete illo penuario ſuo, omnium opinione citius, exutus eſt hoſtis. Ad Urbem indè & arcem Mariæburgenſem perrectum eſt. Sed utraque hæc longiſſimis ſpatiis ſecundùm Nogati amnis ripam extenſa, nonniſi à vaſto admodùm exerciru cingi poterat. Suum verò longè minorem ſentiebat Dux, quàm ut tam latè porrigi, ex & utraq; fluminis ripâ circumdari poſſet. Una itaque parte, quæ Viſtulam reſpicit oppugnationes cæptæ ſunt: atq; inprimis circa pontem, qui oppidum Inſulæ majori jungit, acerrimè dimicatum eſt; eodem illo Bülovio,

qui nupèr Thoruniũ fortiſſimè, dùm licuit, à ſe defenſum reddiderat Polonis, hîc nova bellicæ conſtantiæ ſpecimina edente. Sed potiundi eo tempore Mariæburgi ſpes ipſi etiam Duci, qui nihil loco iſti ad tolerandum longum obſidium deeſſe noverat, exigua erat. Itaq; eò ſumma conſiliorum dirigenda videbatur, ut ſi minùs ea, quæ ad Nogatum amnem ſita eſſent, eripi nunc poſſent hoſti, Viſtulæ ſaltem plena libertas redderetur. Id verò flumen, cum nonniſi ex Haupto jam frænaret Svecus, hoc ante omnia adoriendum videbatur Gedanenſib9, quantumvis id grandib9 multis arduisq; ſuperatu operibus vallatum eſſet, Mareſchallus omne illuc ſtudium ſuum auxiliumque pollicebatur, & mox, cum magnum opus aggrederetur Urbs, conferebat. Poſtquam enim Bütlerus, quo ſocio Gedanenſes anteà in Inſula pedem fixerant, rediiſſet ad Ducem, miſit hic deindè Baronem Ratſchinium & Joannem Montrimum cum valida Cæſareanorum Polonorumq; militum legione ad ſocietatem cæpti obſidii, & ipſe interim copiis ſuis, hoſte intra Mariæburgum, Elbingamq; ita concluſos tenuit, ut

loco obſeſſo nusquam opitulari poſſent. Copias Urbis tam pedeſtres, quàm equeſtres autoritate omnium Ordinum Civitatis regebat Vir bello exercitatiſſimus Valentinus Vinterus Tribunus. Is bis mille octingentos milites (tot enim omninò ad obſidionem hanc adducti) ita diſtribuit, ut pars ex Inſula Mariæburgenſi ſub regimine Valteri Siberti, cui Montgomerius & Brandeſius Ordinum Ductores adjuncti, occupato Schönbergiano trajectu, hoſti cum Mariæburgicis & Elbingenſibus præſidiis commuicandi copiam eripere tentarent. Quod & feliciter effectum, etſi non ſine acri conflictu & evidente periculo. A quinquagintis enim Svecis penè circumventi illi, ex horto quodam ita ſe defendêre; ut hoſtis plurimis ſuorum deſideratis conatus ſit recedere. Et alibi ab equitatu Cæſareo, Polono, & Gedanenſi ſubindè acriter exceptus repulſusq; eſt. Ex Neringiâ Inſulâ Vinterus Tribunus Urbis, majore mole Caput ipſum, ſtructis viis obſidionalibus, ſuggeſtibusq; quà opus videbatur, aggreſſus eſt, ſtrenuam addentibus operam Joanne Bobarto, præſidii Mindani Præfecto, Nicolao de Lindâ,

dâ, Salomone Brandeſio, Petro Fuchſio Dragonariorum Ductore, Davide Bredtio, Georgio Strakvicio, Matthiâ Hirſchio, ſubveniente etiam deindè Georgio Schurio, & Henrico Vechelto. Nihil hinc quà conſilio, quà manu, quà ſumptibus omiſſum eſt, quod ad juſti numerisq; omnibus perfecti obſidii opus pertineret. Sed & hoſtis ſatagebat rerum ſuarum: regimen loci multis jam annis tenente Nicolao Danckvartio Lilienſtröm, generali excubiarum inter ſuos Præfecto, cujus etiam præcipuè curâ caſtellum hoc multis admirandi operis vallis, foſſis, propugnaculis, citra & ultra utrumq; Viſtulæ brachium, jam dudùm, militum agreſtiumq; operâ adhibitâ, fuerat munitum: cum & ab ipsâ naturâ in illo aquarum Iſtularium divortio, adverſus vim externam ſatis firmatum, adeoq; oppugnatu difficillimū eſſet. Idem huc ingentem vim frumenti & omnis generis alimentorum convectârat, longo nimirùm tempore omni Neringanæ & viciniorum Inſularum fructu ad arbitrium ſuum pleniſſimè uſus. Militis præſidiarii, machinarum item bellicarum, pulveris tormentarii, aliarumq; re-

rum neceſſariarū affatim habebat. Nonniſi magnâ igitùr vi ad deditionem adigi poſſe videbatur. Eò acrius inſtitêre operi cœpto obſeſſores. Et ab ineunte Octobri penè ad mediū usq; Decemb. omni conatu eò laboratum eſt, ut propiore indies acceſſu arctiùs includerentur obſeſſi, & tùm via, tùm ſpes omnis auxiliorum præcideretur. Adempta violentis aſſultibus munimenta non pauca. Ex ſuggeſtibus undiquaq; immiſſa in ipſum Caſtellum machinarum ignita tonitrua non terrorem modò, ſed in illis loci anguſtiis multùm ſubindè damni inferebant clauſis. Tandem, quantumvis omni ope, & tàm lapidùm, quàm pilarum jactibus continuis obniterentur obſeſſi, adeò propè ipſis interioribus Caſtelli vallis ſucceſſum eſt, ut Danckvartius deniq; non putaret locum diutius defendi poſſe, ubi inprimis multi egregii defenſores ceciderant, ex quibus præcipui Kühnius & Brandtius Vice-Tribuni, Littonus, Buſchius, Ahlefeldius, Böcklingius Centuriones, Bütlerus Optio, Bötcherus Vexillifer, gregariorum verò dimidiam jam penè partem abſumpſerat obſidio. Et intra Caſtelli intimi

timi etiam penetralia nihil â jactibus obſidentium tutùm erat. Ita ut iſtic filius quoq; Danckvartii ictu machinæ 14 Novembr. brachium & deniq; vitam amiſerit. Inter hæc mittebantur â Vintero literæ, quibus monebat Danckvartium, ut cederet tempori & fato. Nunciabatur eidé, ſimul non ſolùm Pomeraniæ omnis â Cæſareo Electoraliq; exercitu infeſtatæ ærumnoſa conditio, ſed & ingens clades, quam RexSveciæ in Fioniâ noviſſimè accepiſſet, ubi non modò uberrimam Daniæ Inſulam ſed & multa millia optimorum militum amiſerat. Ut indè conjicere ipſe Danckvartius poſſet, nullam ſubſidii ſpem ſibi reſtare. Nam Mariæburgo ita acriter inſtabat Lubomirſcius, ut loci Præfectus ægrè ſibi tuendo ſufficiens, de ſublevandis aliis nec cogitaret; Elbingam paritèr idem miles Polonus, & aliâ parte Electoralis, ſub ductu Boguslai Radzivillii, premebat. Metus prætereà erat, ne novæ Polonicæ copiæ ſeſe jungerent obſeſſoribus: Undè majus periculum, certè difficiliores deditionis leges expectandas haberent obſeſſi. His etſi aliquandiu fidem negare videretur Danckvartius, tandem

dem tamen ad credendum, magnitudine inſtantium diſcriminum, mollitus, inducias primùm popoſcit: & cùm hæ ſpernerentur, omniaq; ad vim propiorem parata eſſent, in deditionem conſentire cœpit. Dati invicem obſides, ex parte Gedanenſium ſtrenui & præcipuæ autoritatis Viri Nicolaus de Lindâ & Joannes Bobartus: ex parte Svecorum pariter duo. Maturando tractatui ingreſſus eſt deniq; Albertus Roſenbergius Conſul: cujus operâ in conditionis leges, quæ, numerò quatuordecim, publicè extant, conventum eſt. Non multò ante tranſactionem Rex, qui interim Gedanum venerat, non modò prætoriam cohortem in auxilium, ſi quà opus eſſet, ſubmiſit, ſed & ipſe Neringiam, deducente Valentino de Lindâ Conſule, ingreſſus eſt; & cum Schivenhorſti, qui pagus eſt nobilium Brandeſiorum, pernoctâſſet, ſequenti die caſtra Gedanenſium luſtravit, ubi â Vintero Tribuno, militari honore, mox & â Præ-Conſule Bömelio, & cæteris conſilii bellici aſſeſſoribus, convivio exceptus eſt: quod optatiſſimo fine exhilaravit & clauſit Roſenbergius, deditionis intereà concluſæ,

paulò

paulò ante pararius, nunc felix nuncius. Jactura tanti Caſtelli non parùm perculit hoſtes, momentumq́; addidit ad pacem, cujus ſuaſor jamdudum erat Chriſtianisſimi Regis Legatus Antonius de Lumbres, Vir ingenio & facundiâ excellens. Neq́; alienum ſe ab illâ Rex Poloniæ præbuit, etſi omnia jam ſibi, quàm Svecis ſecundiora videret. Nam non modò in Pruſſiâ res benè cedebant, occupato jam & Haupto & Brodniciâ, quæ & ipſa inter validiſſima Pruſſiæ propugnacula habebatur: Elbingâ autem & Mariæburgo arctè clauſis: Sed & Curlandiâ penè univerſâ, armis Comorovii, Alex. Polubinſcii, Michaelis Pacii, aliorumq́; Ductorum, tam Polonorum, quàm Electoralium, inter quos Boguslaus Radzivillius Dux fuit, ejecta erant præſidia Svetica. In Ukrainâ pariter Vihovius Coſacorum Ductor, adjutantibus tùm Scythis, tùm copiis Polonis, quas Andreas & Jacobus Potocii, Stanislaus Jablonovius, nunc Palatinus Ruſſiæ, Tiskevicius, & alii ducebant, inſignes aliquot victorias reportaverat de Moſcis. Nam & Conotopum, & in eo obſeſſum Ulanovium liberârant, cæſis iſtîc

quinde-

quindecim millibus Moſcorum, & ex Ducibus ipſis Pozarſcio & Leone Piotrowitz interfectis. Trubecium verò alterum Moſchorum Ducem in ipſos usq; fines Moſcoviæ, dicti ante ductores Poloni repulerant. Quò ſecuti deindè & Coſaci & Scythæ penè, ad ipſam penè Metropolin penetravêre, longè lateq; omnia populantes; & immenſam deinde hominum multitudinem, aliaq; ſpolia domum egêre. Contra Sveciæ Regi ubiq; ferè adverſari tùm videbatur fortuna, & cum multis in provinciis ſimul bellum gereret, penè omnes eas in buſta ſuorum militum ſentiebat converſas. Nihil certè læti ex Daniâ, Pruſſiâ, Curlandiâ accipiebat. A Stetino equidem virtute Vûrtzii aliorumq; ductorum ſuorum repulſos obſeſſores gaudere poterat, ſed interim ibidem Damum, Demminum, Grifenhagum, & alia oppida perdiderat, Pomeraniamq; penè univerſam, à Cæſareanis, Polonis, Electoralibus, miſerrimis modis haberi non neſciebat. Undè adeò non difficulter Svecis perſuaſum eſt â Gallicis Miniſtris, ut pacem ſibi ſalutiferam & neceſſariam crederent. Sed cum utrinq; jam non

obſcura

obſcuram ad paciſcendum propenſio videretur, multæ identidem, ut in re maximâ objectæ difficultates congreſſum fecialium retardaverunt. Nam de loco & tempore diu dubitatum eſt. Alia item, quæ præliminaria vocant, multum negotii faceſſivêre. Ac quod non cum Polonis tantùm, ſed ſimùl cum Cæſare & Electore Brandeburgico ut fæderatis Poloniæ, tractandum eſſet Svecis, incidebat controverſia de Mediatore. Etſi enim Gallum, tam Polonia quam Svecia acceptaret, eum tamen recuſabant fæderati. De loco tandem convenit inter partes, & nimirum. Olivenſe Monaſterium, uno lapide âGedano diſtans, utrinq; delectum eſt. Non procul indè maris littori adjacet pagus Czopotenſis, multis Gedanenſium prædiis hortisq; amænus. In eo data facultas commorandi Legatis Sveticis, Cæſareis, Polonicis, Electoralibus, partim in Urbe Gedanenſi, partim in vicinis pagis deſignata hoſpitia. Legatus Gallicus Antonius de Lumbres, ut inter partes medius, intra ipſum Monaſterium degebat, utrinq; commeans, & obſtacula, quæ ſubindè interponebantur, magnâ ingenii

nii dexteritate & induſtriâ removens. A Cæſareis & Electoralibus hactenùs is recipiebatur, ut nihil quidem coram illis proponeret, ſed quæ is propoſuiſſet Polonis, ea Poloni cum Fæderatorum Legatis communicarent, viciſſimq; reſponſa eidē referrent. Verùm quia res magni operis & momenti hîc effecta eſt, pretium videtur operæ, nomina Legatorum cum titulis honorum huc apponere.

SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS LEGATI FUERUNT :

FRANCISCUS CAROLUS S. Rom. Imperii Comes de Collavrath Dominus in Reichenau, S. Cæſ. Majeſtatis Conſiliarius, Camerarius, Majoris Judicii Provincialis Aſſeſſor Regius, Locum tenens Regiarumq; Appellationum Præſes in Arce Pragenſi.

FRANCISCUS DE LISOLA, â Thiſe & Marienfeld S. Cæſ. Majeſtatis Conſiliarius Cameralis Aulicus.

SACRÆ REGIÆ MAJES. POLONIÆ ET SVECIÆ UT ET REGNI MAGNIQVE DUCATUS LITUVANIÆ &c.

JOAN-

JOANNES COMES à LESZNO, Palatinus Poſnanienſis, Sæ. Reginalis Majeſtatis Mareſchallus, Generalis Majoris Poloniæ, Mariæburgenſis, Corſunenſis Præfectus.

GEORGIUS COMES IN VISNITZ S. Rom. Imperii Princeps, Supremus Regni idemque Campi-Mareſchal'us, Generalis Minoris Poloniæ, Cracovienſis, Sczepuſienſis, Chmielnicenſis, Niſinenſis, Pereaslavienſis, Olſtinenſis, Caſimirienſis Gubernator.

NICOLAUS IN PRASMOW PRASMOWSKI, Supremus Regni Cancellarius, Nominatus Epiſcopus Luceorienſis, Abbatiæ Sieciechovienſis perpetuus adminiſtrator, Præpoſitus Cracovienſis.

CHRISTOPHORUS PAC, Supremus Magni Ducatûs Lithvaniæ Cancellarius, Vilkovienſis, Koziericenſis, Cleſczelenſis, Oſtrinenſis &c.

JOANNES ANDREAS MORSZTYN, de Raciborſco, Referendarius Regni, Covalienſis, Zavichoſtenſis.

VLADISLAUS DE NAGLOWCE REY, Theſaurarius Curiæ Regni, Sacræ

cræ Reginalis Majeſtatis Cancellarius, Neocorcinenſis, Libusſienſis.

JOANNES IN GNIN GNINSKI, Succamerarius Palatinatus Pomeraniæ, Gneſnenſis, Gubernatores.

ELECTORALES BRANDEBURGICI FUERUNT:

JOANNES AB OVERBEECKE in Euchmedien, Baranow, Geierswalde, Domkow &c. Dominus & Hæres, Sereniſſ. Electoris Brandeburgici Conſiliarius Status intimus, Electoratûsq; Dapifer Hæreditarius, Hohenſteinenſis Præfectus.

LAURENTIUS CHRISTOPHORUS A SOMNITZ in Grumsdorf & Drenow &c. Dominus & Hæres, Sereniſſ. Electoris Brandeburgici Conſiliarius Status intimus, & Orientalis Pomeraniæ Cancellarius, ejusdemq; Ducatûs Camerarius Hæreditarius, Lavenburgenſis & Bitovienſis Præfectus.

ALBERTUS AB OSTAW in Narpken &c. Dominus & Hæres Sereniſſ. Electoris Brandeburg. in ſupremo Prusſiæ Ducalis Appellationum Judicio Conſiliarius.

EX

EX PARTE SVECICA FUERUNT

MAGNUS GABRIEL DE LA GARDE, Comes in Lecho & Arensburg, Regis & Regni Veciæ Senator & Theſaurarius; Generalis Livoniæ Gubernator.

BENEDICTUS OXENSTIERNA, Comes in Korsholm & Waſa, Regis & Regni Sveciæ Senator & Cancellariæ Conſiliarius.

CHRISTOPHORUS CAROLUS SCHLIPPENBACHIUS, Comes in Schövede, Regis & Regni Sveciæ Senator & Conſilii bellici Præſes.

ANDREAS GULDENLAW, Regis ConſiliariusStatûs & per Pomeraniam Regiminis ac Juſtitiæ Præſes.

Aderat quoq; à Rege Daniæ Pasbergius: Sed impetrare non potuit, ut res Danicæ in hoc tractatu agerentur. Galliæ Miniſtris eâ in re manifeſtè repugnantibusDaniæ, quàm alioquin pleriq; proceres Poloni nolebant deſeri. Neq; etiamOrdinum Belgii fæderatorum Legatus admiſſus eſt, quia Sveci eum nolebant, & Hagæ Comitis non ita dudùm cum Gallis

lis & Anglis de Danico bello componendo, Ordines illi, omisſis rebus Polonis, egerant.

Cæterùm ubi ineunte ANNO 1660, ad tractandi initium deventum eſt, undiquaque difficultates maximæ objiciebantur. Circa quas ultra quatuor integros menſes laboratum eſt, ſed quicquid hîc actum, peculiari commentario complexus ſum, juſſu Regio præſens omnium ſpectator & ad Secretorum conſcientiam admiſſus. Hic verò ſufficiat lætũ laborioſiſſimæ negociationis exitum adjeciſſe. Etſi enim acerrimè ſubindè æſtuârunt conſilia, nonnunquam etiam non procùl abeſſe totius negotii naufragium videbatur, à Mediatore tamen Gallico, viro magni ingenii, atq; inprimis etiam Regis noſtri Reginæq; præſentià res ſubinde reſtituta in integrum eſt. Ne mors quidem Regis Sveciæ, quem Gotenburgi Comitia agitantem dira febris inter adverſos undiq; rerum ſucceſsûs hoc tempore abripuerat, turbavit curſum pacis, imò haud paulùm promovit. Nam cùm ille deceſsiſſet, qui res lapſantes magno & intrepido illo animo ſuo reſtituere potuiſſe videretur, eò faciliùs

faciliùs Legati Svecici in multa noſtrorum & fæderatorum poſtulata conſensêre. Tandemq; III. Maji plenè pax confecta; quâ Poloniæ reſtitutum eſt, quicquid poſt inducias Stumdorfianas ablatum, retentumq; hucusque erat à Suecis, ſed & ſemina ulteriorum bellorum extincta; Rege inter alia hæreditarium ſuum in Regnum Sveticũ jus, Republicâ autem Livoniam, quantum ejus dudum poſſidebatur à Svecis, remittente. Iſta autem omnia ante bellum impetrare à Polonis Svecia potuit: ſi Legatos Anno 1655. Holmiam Regni illius metropolin, miſſos audire ſuſtinuisſet. Sed Martii Regis immodica ſpirans animus, æquitati aures præcludendo, provocavit fatum, quo permittente ea, quæ per pacificum tractatum, tenui negotio ante obtineri potuêre, ingente ſangvinis diluvio, & æquè grandi Ducum, atq; exercituum jacturâ, quàm provinciarum ac gentium pernicie empta ſunt.

CALENDÆ REGIÆ
Seu
De auſpicatisſimo
Serenisſimi ac Potentisſimi Principis ac Domini

DNI. JOANNIS CASIMIRI,

Poloniæ & Sveciæ Regis, Magni Ducis Litvaniæ, Rusſiæ, Prusſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ &c. &c.

In Obſesſum à ſe & Feliciter Recuperatum
THORUNIUM
Ingreſſu
Ipſis Calendis Januarii Anno M DC LIX.
Celebrato.

Intermixta alia complura ad præſentem Bellorum Polonicorum ſtatum pertinentia.

QUi ad ſcribendum autoritate legitimâ, vel aliis non adſpernandis impulſi cauſis accedunt: ii, quanto magis cætera ſibi præſidia deeſſe intelligunt, tanto curioſius luculentum ac plauſibile circumſpicere argumentum ſolent, ut quàm in ſe non inveniunt gratiam, à rebus dicendis mutuentur. Etenim oratio, quæ ſolis verborum freta coloribus, rerum pondere, & utilitate amœnâ non juvatur, facilè meritoque obnoxia eſt faſtidio; nec quicquam citiùs vileſcere cernimus, quàm facundiam ſui ſecuram, ſui prodigam. Sed ea porrò, niſi in delectu, explicatuq; rerum magna adhibeatur circumſpectio, non modò gratiam non init, verum ſœpè etiam incurrit offenſam: præſertim ubi de publicis dicendum eſt negotiis, arduis ut plurimùm perſpectu, tractatu lubricis, ipſo etiam ſœpe attactu nimisquàm delicatis. Adeòq; prout ipſa variam judiciorum aleam ſubeunt, ita qui de iis publicè diſſerere ſuſtinent, quantumvis cautiſſimè agere videantur, vix tamen unquam æquas omnium frontes experiri, multò minus æquare ſpes ac vota

ta poſſunt. Nimirum prout cujusq; in id, quod dicitur, affectus eſt animus, ita Spartam ſuam ornaſſe orator ſcriptorve, ita parem imparemve argumento vim ingenii, judicii, eloquentiæ, ita & decentem veritatis curam judicatur attuliſſe. Iſtarum rerum cogitatio alium fortasſis, antequam ſilentii ſecuritatem dicendi conſilio poſtponeret, in ancipiti deliberandi cura, & quodam dubitationum quaſi æquilibrio aliquandiu teneret ſuſpenſum. Cæterùm ego, etſi ad ſcribendum minimè omnium præceps, & judicii alieni haud quaquàm profectò irreverens, jam tamen ſilere citra dedignationem obſequii, aut ſequioris de rebus judicii ſuſpicionem, haud poſſum. Quippe aut non digna laude credenda ſunt, quæ his temporibus apud nos acta, publico famæ circumferuntur ore, aut rebus laudem merentibus illaudabilis deſidia noſtra decus ſuum patietur deeſſe. Eam notam quia vitare magis, quàm deprecari conſilium eſt, age de noviſſimis rerum noſtrarum ſucceſſibus, quantum vires ingenii ferunt, & quantum licet per adverſa, quæ ſubinde adhuc interſtrepunt, di-

camus: præſertim quando ita volunt Patroni, quando dicendorum ſeges dignitasq; excitat, & ipſa deniq; anni tempeſtas impellit. Revertente enim ad nos magno illo luminis promocondo Sole, Soli æterno, ejusq; in terris noſtris Vicario ſideri, hoſtiam gratiarum, hoſtiam laudum, qualis decet Chriſtianos, mactare par eſt. Paſſim jam homines ſibi aliisque de ſuperatis anni prioris moleſtiis gratulatos vidimus, & in futurum nova proſperitatis voventes incrementa. Quod ſi autem comprecationes ejusmodi, bono & laudabili more, inter privatos percrebuêre, multo utiq; juſtius palatia Regum Principumq; iisdem circumſonant. In Principum enim ſalute ſita eſt populorũ ſalus, nec meliore compendio vota pro Republ. universâ fundi poſſunt, quàm ſi pro bono Reipubl. rectore fundantur. Quominus mirum eſt, ſi quæ nobis, ſub hunc novi Anni reditum, pro Sereniſſimo Rege & Domino noſtro, ſuſpiria ominaque animum implevêre, ea, cum præſens, ut conſtitueram, non poſſim, abſens qualicunq; ſcriptionis conatu in

publicum

publicum evolvam. Quando inprimis ſingulari, & inſolito quodam fatorum diſpoſitu, ita pulchrè cecidit res, ut eo ipſo tempore Rex Sereniſſimus THORUNIUM tot menſibus obſeſſum victor ſit ingreſſus, quo Sol primum annui ſui curriculi ſpatium ingreditur. Non potuit meliore exordio Princeps optimus annum auſpicari, quàm iſta tàm illuſtri victoria; neq; auguſtius lemma inſcribere faſtorum ſuorum fronti, quàm titulum occupatæ tam magnificæ Civitatis. Quid autem dico, occupatæ? Servatæ dicere debebam. At neque hoc ad rei exprimendæ magnitudinem ſufficit: in integrum reſtitutæ dicere oportet. Occupavit Carthaginem Scipio Æmilianus, ſed ut eam funditus deleret. Occupavit Corinthum Mummius, ſed ut miſerrimè direptam, præcinente publicè tuba, dirueret, populumque omnem venderet ſub coronâ.

Alii alias urbes exitio deſtinatas, proximasve, eripuêre periculo, immortalem inde nominis gloriam aſſecuti. Atque olim ob unum etiam Civem ſervatum dari ſolebat corona Civica, coronarum

omnium, ut Plinius major judicat, non pretio, ſed honore clariſſima. Quanto illuſtrius decus eſt, Civitatem totam, Civitatem magnam & celebrem, Civitatem in extremo diſcrimine poſitam ſervaſſe? quanto major gloria, tot numero Cives, eosque aſperrima quæque expectantes, in gratiam ſuſcepiſſe? de ſalute denique anxiis, libertatem, jura & decora omnia reſtituiſſe? Inſtupeſcit Orbis tantæ manſvetudinis prodigio; ipſaq; Civitas paulò ante ad armorum Regiorum fragorem attonita, nunc ad tam inſolens beneficentiæ Regiæ ſpecimen hæret admirabunda. Apud eos, qui acceptam eminus tantæ rei famam uſitatâ judiciorum trutina ponderant, laborat propè narrantium fides, & incredibilis his videtur lenitas, cujus rationem non capiunt. Alii longius quoque progrediuntur, & rem, quæ conſvetudinem captumq; publicum exceſſit, modum etiam exceſſiſſe judicant. Indigni clementiâ homines, qui tam Divinam virtutem cavillari malunt, quàm vel candidis judiciis expendere, vel reverente ſaltem ſilentio venerari. Sed illos, quorū animos aut res iſta minùs tangit,

pene-

penetratve, aut aliena ſemper Virtus felicitasq; urit, ſuæ relinquamus ignorantiæ nebulis, vel intemperiis malignitatis. Tibi ô THORUNIUM, memorabile profectò, & æternâ recordatione dignum hoc anni auſpicium eſt. Nunquam feliciùs Tibi in iſto Zodiaci ſpacio Sol luxit, nunquam lætius rediit, quam nunc cum Clementiſſimo Rege JOANNE CASIMIRO. Nec quicquam profectò abſoni dicere videbimur, ſi ſimplicem aliis, Tibi geminum Solem, maximo Tuo emolumento, rediiſſe dicemus. Ac ſidereus ſanè Sol, qui omnibus lucet, Tibi etiam lucere nunquam deſiit, etſi tot calamitatibus obrutæ non tam gratum fortasſis lumen ejus fuit. Sed alterum Solem triſtis & miſeranda Eclipſis eripuerat Tibi, fortè ut ipſo hoc interceptu tanto liquidiùs pateret, quàm funeſta ſit abſentia ejus, & ut reditum ejusdem tantò impenſiùs deſiderares. Verum de Te, ô THORUNIUM, erit paulò poſt illuſtrior dicendi locus: cum Sacræ Regiæ Majeſtatis labores, quos in Te recuperandâ inſumpſit, curatiùs memorabimus. Atq; eos quidem hiſtorico intexi peplo convenit: &

intexentur ſuo tempore. Nam quæ æternitati ſcribuntur, tardiùs procedunt, ipſa intimæ veritatis inquiſitione, quâ Hiſtoria omnis velut animâ reſpirat, aliquam temporis poſtulante moram. Mihi intereà primum animi fervorem, quo in hoc tam optato anni exordio incaluimus, liberiore ſermone, ſine cujusquam tamen injuriâ, fas erit effundere. Neque derogabit Oratorium hoc præludium operi hiſtorico, cum ut aliis, ita nobis quoq; non obſcurum ſit, alio hîc, alio illic opus eſſe & genere dicendi, & rerum tum delectu, tum ordine. Porro autem è re eſſe arbitror, ad grande hoc recuperatæ Urbis, clementiæq; Regiæ decus deprædicandum non ante accedere, quàm alia DEI libaverimus beneficia, quæ Sereniſſimo Regi, & inclyto Poloniæ Regno, anno proximè elapſo, & paullo ante contigerunt. Poſtrema enim hæc, quæ nunc attonitum tenent Orbem, dependent ex ſuperioribus, quæ niſi præcesſiſſent, cœtera non modo non intelligi, ſed prorsùs nec ſequi potuiſſent. Commemoratis autem rebus anterioribus, apparebit tantò liquidius, quibus gradibus defer-

deferveſcere Numinis erga nos ira, hoſtiumque retro ferri potentia, Poloniæ verò felicitas, quod præfiſcini dixerim, ſenſim refloreſcere cœperit. Eo ardentioribus usque votis invocabitur ſupremum Numen, ut non tantum porrò nos vincere, ſed victoriis etiam uti prius, quàm frui doceat: & inprimis, ut animos ad eradicanda vitia, veriſſimas ſcilicet malorum, quibus flagellati ſumus, radices, magis magisq; excitet, atque inflammet: Quò tandem his ſuppreſſis, ſtudia Virtutum, quibus felicitas Regnorum debetur, ſplendidiùs efflorèſcere posſint. Cæterum in memoriam retrò actorum regredientibus haud altiûs jam narrationem noſtram ordiri lubet, quàm ab illo temporum articulo, quo Dacica in regno noſtro tempeſtas deſæviit. Nunquam enim luculentius ultricem DEI manum hoſtes noſtri ſensêre. Nemo non intelligit, de Palatino Transſylvaniæ Racocio me loqui. Quem meminiſtis, nexibus illis, quibus jam olim terra ejus Regno noſtro arctisſime devincta fuit; poſthabitis, autoramentis præterea, quibus amicitiam opemq; ipſius ſtudiosè inprimis quæſivit,

 meru-

meruitq; Polonia, neglectis, non Dacos tantum ſuos, ſed Valachos, Muldavos, Hunnos, & quod maximi momenti erat, turbidiſſimos quosq; Coſacorum in Rempubl. hanc commoviſſe. Tot gentium robora trahenti facile fuit, in corpore ſemivivo & non ſangvinem tantùm, ſed jam pene animam vomente, agere aliquantiſper pro libitu ſuo. Itaq; magnam Poloniæ partem licentiſſimè pervaſtavit, ipſumq; Regni Caput Cracoviam inſedit. Sed ut iniquiſſima ejus cauſa, ita vitrea fortuna fuit. Fracta eſt, cum ſplendere vix cæpiſſet. Poſtquàm enim Rex Sveciæ abiiſſet, hunc imparem ejus ſocium exercitus Auſtriacus magnitudinis ſuæ umbrâ illicò terruit, noſter vero, ſub Ducum Regni, & Palatini Rusſiæ feliciſſimo regimine infeſtare, fundere, ac perſequi non deſtitit, illatas etiam Regno injurias in ipſa Transſylvaniâ, Duce Magno Regni Marcſchallo, comitante Caſtellani de Cracovienſi Joanne Sobieſcio ac aliis præclaræ & ſtirpis & fortitudinis viris, ultus eſt non perſunctoriè. Tandē miſer à pleriſq; llis populis, quos in perniciem Poloniæ attraxerat, deſertus, poſtquam Aquilas

Polo-

Polonicas nullâ fugæ celeritate effugere potuit, circumſeſſus, atq; ad incitas redactus, miſerabili pactione vitam, & abeundi libertatem redemit. Atq; ita rediit quidem ipſe in Patriam, ſed pene inermis, & Polono magis, quam ſuo milite ſtipatus. Hic enim in Scythicas incidit manus, & quam Poloniæ intentaverat, ipſe in Tauricâ Cherſoneſo ſubiit ſervitutem. Quas deinde adhuc calamitates eidem Racocio, jam reduci, indignatio aulæ Ottomannicæ conciverit, & ut principatu ſuo exutus, alienis jam viribus collapſam reſtaurare quærat fortunam, qui ſuis antehàc amiciſſimo Regno, præter cauſam, impensè gravis fuit, nolo nunc referre. Qui & hæc, quæ dixi, nullâ alieno infortunio inſultandi libidine à me dicta eſſe, ultrò & fidem teſtans, profiteor. Miſeret enim me potiùs Principis, quem prava conſilia opulentisſimâ pace, quâ ad invidiam usq; frui viſus eſt, exuêre. Ottomannici Imperii mentio, quam modò feci, revocat mihi in memoriam terrorem, quo iſta Orientis potentia, vere ſuperiori, cum nondum conſtaret, quem magnis illis belli apparatibus peteret, ſol-

licitum habuit Regnum noſtrum. Circumſtrepebant fines noſtros ingentes viciniorum Baſſarum exercitus, & conſtans volitabat fama, arma iſta ſtringi in nos, qui ob exhauſtas vires alienis conatibus maximè videremur opportuni. Neque dubium ſanè erat, in Aulâ Ottomannicâ ab hoſtibus noſtris nullum non motum eſſe lapidem, qui ad nos opprimendos crederetur facere poſſe. Sed aliter rem direxit, qui corda Principum frænat flectitque pro libitu ſuo. Ejus potente nutu evenit, ut quæ nobis minata videbatur tempeſtas, in proximas gentes, & eas inprimis, quæ paulo ante in hoc ſe Regnum vi immani infuderant, decumberet, pœnas veluti exigens eorum facinorum, quibus, dum nos flagellarent, gravius ipſæ flagellum meruerant.

Turcis juncta, atq; obnoxia Tartarorum gens eſt, illorumque adeò arbitrio hæc pacem, & bella capesſit. Jam vetera eorum, & non annis, ſed ſeculis multis continua adverſum nos bella quis ignorat? At iidem tamen poſtremis his temporibus, impensè in Regem, & Regnum noſtrum benevoli, magnum profectò admini-

minīiculum rebus noſtris labentibus dedẽre: mirè DEO rem adgubernante, ut adverſum Chriſtianos, cognatos, & nullâ injuriâ læſos Principes gens barbara, gens olim perpetuò inimica, Regem noſtrum ſublevaret. Neque enim tantum copiis identidem ſubmisſis terruit Poloniæ hoſtes, ſed & apud aulam Ottomannicam cum curâ egit cauſam noſtram, quodq́; maxime omnium memorari meretur, Coſacos ſummo virium conniſu eò adduxit, ut primùm manus abſtinerent à Poloniâ, & deniq; novo obſequii nexu eidem illigarentur.

Nunc ordo temporis ad commemorandum aliud DEI beneficium me vocat, & id tanti quidem momenti, ut non minimam illi ſalutis ſuæ partem debere videatur Polonia. Loquor autem de Sereniſſimi Electoris Brandeburgici reconciliatione. Is Princeps uti virtutibus animi, & potentiâ inter paucos hodie nominandus eſt, ità cuicunq́; ſe parti adjungit; huic ingens profectò, confesſione omnium, pondus adjicit. Eo tempore, quo Poloniæ nihil non, atque etiam ipſa ſibi adverſabatur, transmarino autem

hoſti

hoſti fortuna velut ſacramento dixiſſe videbatur, idem Sereniſſ. Elector magno illo publicæ infelicitatis torrente eò quoque tandem impulſus fuerat, ut quas primum infringere quæſiverat, partes hoſtiles, fœderis deniq; nexu, & virium ſuarum acceſſu augeret. Ea ſocietas quamdiu viguit, gravisſimis ſanè damnis ut Electori, ità Poloniæ conſtitit. Mutuis enim iisq; longè atrocisſimis incurſionibus provinciæ affines vexabantur. Ictibus iisdem pulſabatur utriusq; Principis animus, miſerans, ut probos populorum Paſtores decet, ſubditorum ſuorum fortunam. Ac multis inſuper aliis tum domeſticis, tum externis ſtimulis ad redintegrandam cum Polonia neceſſitudinem accendebatur Elector, ipſeq; etiam Sereniſſimus Rex, miſſis aliis, atq; aliis internunciis, ſinum illi priſtini affectus magno ſtudio pandebat. Ac dudum is annuiſſet, (conſcius loquor) niſi novus ex Tranſylvaniâ interveniſſet obex. Eo lapide feliciter tandem amoto, faciliùs Elector Sereniſſimus Regiis & Cæſarianis hortatibus, quibus ad pacem cum Poloniâ ſtimulabatur, ceſſit. Ceſſit, & jurata

ratâ hoſtium noſtrorum ſocietate, ad priſtinam amicitiam novis legibus, interpoſito utrinq; in congreſſu Bidgoſtienſi, ſacramento rediit. Hoc conciliatu, etſi is magno Poloniæ conſtitit, plurimum eo tempore rebus, & Regni, & Electoris commodatum eſt. Nam primum mutuæ terrarum populationes illicò conquievêre, Copiæ verò, quæ adverſus Electorem excubuerant, ductæ ſunt adverſus hoſtem communem. Moſcus reverentius mox Lithvaniam, Poloniamq; tractandam ſibi putavit, poſtquam ad Regem acceſſiſſe cognoverat eum Principem, cujus amicitiam ſolicitè ſemper, multiſq; legationibus coluerat. Coſacis quoq; major Regni veneratio inceſſit, cum id brachio Electorali viderent ſubnixum. Quantum porro, & quàm benè ordinatum exercitum idem Princeps trahebat ſecùm? illum exercitum, cui magnam partem victoriæ Varſavienſis Sueciæ Rex debebat. Illos Duces, qui phalangem pedeſtrem phalangi, tormenta tormentis, ignem igni aptiſſimè nôrant opponere. Perſpexerat id toties hoſtis, eò jam magis animo attonitus hæſit, cum quos, in nupero re-
rum

rum noſtrarum orgaſmo, pro ſe, contra Polonos ſtare viderat, eos poſtea pro Polonis contra ſe ſtare ſentiret. Jam illud quanti momenti, quòd redintegrata hæc amicitia portus Electorales obſtruxit hoſtibus, iisdemq; omne maritimum in his oris commercium, omnemq; adeò auxilii ſpem, & ipſa quodammodo ſpiracula intercluſit? Ad hæc cum latisſimè pateant ditiones Electorales, ex omnibus penè iſtis ad primum hoſtis clasſicum, & multo magis deinceps ad magnum ſubitò exſplendeſcentis fortunæ fulgur plurimi accurrerant; Poſt compoſitionem avocati ſunt iſti, & divites illæ ſcaturigines, ex quibus militum copiæ affluxerant hoſti, obturatæ, aut alio averſæ. Poſtremò quot quantosq; Principes, catena iſta amicitiæ Electoralis traxit? Quam multi in Germaniâ utraque amiciùs æſtimare cœperunt partes noſtras, poſtquàm pro illis pugnantem viderunt Principem, ſangvinis, ſacrorum, alioque fœderum vinculo ipſis arctè innexum? Ut extemplò mutavêre nonnulli caſtra, nec committendum ſibi putarunt, ut contra eos arma ſtringerent, cum quibus ſua conjunxiſſet Elector?

Elector?

Elector? Tanti ponderis, tantiq; emolumenti conciliatio, longo labori, & ſingulari dexteritati VENCESLAI COMITIS DE LESNO, Epiſcopi tum Varmienſis, nunc Regni Poloniæ PRIMATIS DESIGNATI potiſſimùm debetur, cui eodem in opere, cura perpetua Fratris PALATINI POSNANIENSIS, ſapientiſſimi, & de patriâ præclariſſimè merentis Senatoris, etſi eminus, efficacisſimè tamen, ſemper reſpondit. Autoritate porrò publicâ, illuſtriſſimo Antiſtiti, magnus Theſaurarius, idemq; Campiductor Lithvaniæ VINCENTIUS GOSIEVIUS ſpectatisſimi animi conſiliiq; Senator, hoc in negotio, datus erat Collega. Enimverò prægrande, ad eandem rem momentum attulit Auguſtisſima DOMUS AUSTRIACA. Hæc jam antè laboranti Poloniæ Regno validum ſubmiſerat Exercitum, ipſo impulſa vicini periculi intuitu, multoq; magnorum Virorum indefeſſo labore jam dudum excitata, poſtremò autem, ubi tempore res maturuerat, feliciſſimâ ſummi Viri BOGUSLAI COMITIS DE LESNO, tum magni Theſaurarii, nunc Vice-Cancellarii operâ, ad

ad belli ſocietaté adducta. Ac fateri profectò oportet, rem maximi momenti tùm confectam, quia ipſa, quam novus ac tantæ molis Clypeus jaciebat, Umbra, etſi poſtea nonnullis apud nos minus grata, Tranſylvano tamen aliisque hoſtibus noſtris, multum formidabilis, & ut præſidio ſuo, ſic ipſo magnitudinis Auſtriacæ horrore impensè fuit damnoſa. Sed altero non minus illuſtri beneficio idem Imperator Rempubl. hanc devinxit, cum, ut dicere cœpi, miſſo experrectisſimi ingenii, & edecumatæ prudentiæ Legato, BARONE DE LISOLA, Sereniſſimum Electorem, & Regi noſtro, & ſibi, & toti huic cauſæ conciliavit. Utriusque negotii gravitatem vel ipſa effectûs lentitudo abundè oſtendit, & quæ intervenêre obſtacula, tam fuerunt grandia, atq; immania, ut non modo optatum diu ſufflaminarint eventum, ſed & ſpem ejus interdum prorſus interceperint. Mors præcipuè Imperatoris nonne ſcopulus ejusmodi erat, cui illiſa negotiatio ſpes omninò noſtras fruſtratura videbatur? Nonne enim ipſe ille rerum tranſitus, per ſe ſemper miris, atque inſperatis conatibus opportunus, novos hoſtibus animos,

cœteris novos afferebat metus? Nonne & ipſum SereniſſimumElectorem, aliosq; idem negotium volventes, cum adverſæ partis machinamenta inſpicerent, juſta ſuſpendebat ſollicitudo, ac timor, ne à domoRegnatrice aberraret electio? Quod ſi contigiſſet, nec ipſa Domus illa, nec Elector tutum ſibi putaſſet, novo ſe & res ſuas implicare bello. Sed qui in alto res mortalium diſpenſat, ita conſilia Germaniæ direxit, ut Septemvirale Collegium ſumere Principem mallet, quàm quærere. Hoc præterea effecit, ut de publico Germanici Imperii conſilio ad hoſtem mitterentur Legati, honeſtis conditionibus ſuaſuri, ut ex finibus imperii arma efferret. Nihil impetrarunt illi, & Holſatiâ, Jutiâque, provinciis Germaniæ, adeo hoſtis non excesſit ultrò, ut anniſus ſit potiùs æternùm facere ſuas. Uno impetu potiores Holſatiæ urbes opprimere inſtituit, eodemque tempore Sereniſſimum Daniæ Regem, factæ noviſſimè paci fidentem, & jam penè inermem, calidiſſimo conſilio, denuò invaſit, ac omni propè Regno exuit. Intra unius Hafniæ fortitudinem ſtetit totius Regiæ Domûs, ſceptrique Dani-

ci

ci ſalus, quaſi oſtendere volentibus fatis, nullam eſſe tantam potentiam, nullam audaciam, quam virtus, ubi veris ſtimulis, & honeſtâ deſperatione incaluerit, cælo auſpice, ſiſtere non poſſit. Stitit acerrimum Regem una Urbs, non tam vallorum circuitu tùm, quàm fortium, & Regi ſuo fidorum pectorum oppoſitu munita, ſed inprimis protectore DEO, & Domini ſui præſentiâ animoſa. Stitit, inquam, Principem, quem non cætera Dania, uſitatis nudata præſidiis, non hyems hoſti nimirùm propitia, non flumina, non maria ipſa cohibuerant; exercitumq; nihil non domare poſſe creditum, invictâ conſtantiâ à mœnibus ſuis prohibuit, ingens hactenus ſcopulus fortunæ hoſtilis, & illuſtrem inpoſterùm Deo volente habitura locum, inter Civitates, præclarâ erga Dominos ſuos fide celebres, quales ſunt, ut alias nunc taceam, Aurelia, Metæ, Vienna, Praga, Lovanium, Brunna, Freiberga, Dantiſcum, Zamoſcium. Neque paſſus eſt Deus periclitanti unà cum Rege ſuo Urbi deeſſe auxiliatores. Nam cum terrâ ſei ſuccurri à Principibus amicis, quantumvis nihil intentatum relinquentibus, non

non poſſet, mari claſſis Batava ſubvenit, & per infeſtas freti Danici anguſtias, per obſtantes undique hoſtium acerrimè pugnantium ignes manusque, cruentâ quidem, nec parvo emptâ, magnificâ tamen victoriâ opem intulit; non ſine eximiâ & æternâ laude Thalaſſiarchi Baronis Waſſenarii, qui ejusdem claſſis Pro-Præfectis Wittio, & Floriſſio illic occiſis ſuperſtes, non minus fortiter, quàm qui periêrunt, ſed magis feliciter dimicavit. Cæterùm dum hæc aguntur, tota interim commota Europa bello Dano-Polonico magis magisque intendit animos, & nullus penè Princeps, nulla provincia eſt, quæ hoc incendium ad ſe non putet pertinere. Quâ in re quomodo non reverentibus animis admiremur ſingularem DEI ſuper Republ. noſtrâ curam? quâ effectum videmus, ut cauſam noſtram olim deſertam, major tandem pars Orbis, facto armorum conſiliorumq; concurſu, agendam ſuſceperit. Non eſt equidem pietatis noſtræ, latiùs ſe indies ſpargentibus belli flammis lætari; potius verò calamitatibus, quas Dania fœderata, & tot aliæ terræ graviſſimas patiuntur, ita, ut par

eſt,

eſt, ingemiſcimus, atque ut honeſtiſſimâ tandem pace tam fœda certamina componantur; & improbus bellandi amor exterminetur, animitùs optamus. Attamē fateri neceſſe eſt, nobis multitudine hoſtiū variorum obrutis, longè graviorem futurum fuiſſe hunc Regem, niſi alibi reperiſſet, cui infringeret potentiæ ſuæ genuinū. Ubi vero tot populi in idem bellum conſpirârunt, noſtri interim Exercitus viam ſibi ſtravêre ad hoſtem ibi quærendum, ubi multis abhinc ſeculis pedem Poloni non poſuerant. Quas ô ſuperi! vices habent res mortalium! Nondum triennium effluxit, cum intimis regni noſtri viſceribus incubaret hoſtis; illudq; velut belli ſpolium inter Duces ſuos diſtribuere cogitaret. Brevi poſt excuſſum eſt cervicibus jugum, & ſurrexerunt Camilli, qui excitatâ veteri Sarmatarum virtute, vocatoque in libertatis vindicias fortiſſimo quoque, paſſim præter opinionem fatigavêre invaſores, & extremo virium conatu id effecêre, ut externæ potentiæ virtus à mediis Poloniæ præcordiis, in extremos ejusdem margines ejiceretur. Pauci tamen, in illo redeuntis fortunæ

quaſi crepuſculo, tàm amplæ ſpei erant, ut brevi fulſurum crederent diem, quo Polonia hoſtem in cubilibus ejus, Livoniâ, Pomeraniâ, poſteà vero in ipſis Cimbrorum intimis receſſibus veſtigaret. Id tamen ecce fieri jam imò factum conſpicit, miraturq; Orbis. Senſit non ita dudum vim Sarmaticam Pomerania omnis, quæque anteà hoſtis apud nos peccaverat, illa maximâ clade ſuà expiavit, fortasſis in poſterum etiam expiare perget. Non ſine ſtupore Germania, & Europa penè univerſa audit, Aquilas noſtras circumvolitare Cimbrici maris littora, ibique, præeunte fortisſimè Stephano Czarnecio, Palatino Ruſſiæ, & altero Podlachiæ Petro Opalinio cæteriſq; Ductoribus, viris ſtrenuisſimis, ſummâ paſſim celeritate famam ſui anteire, admirabili audaciâ magna, & aliis invia flumina, ſine pontium beneficio, trajicere, incredibili alacritate difficillimas quasque belli operas ſibi ultrò depoſcere, maxima adire pericula, capere urbes munitas, inſulas nando invadere, atque occupare, hoſtes paſſim fugare, ſternere, perſequi, præclaris deniq; auſis gentis ſuæ gloriam latiſſimè per orbem diffundere.

Sed jam tandem ſermo ab extremis Balthici maris anfractibus ad Boryſthenem & ultimos Ruſſiæ fines trajiciendus eſt. Non neſcit orbis, primam inde tempeſtatem ſurrexiſſe Poloniæ, quâ ita concuſſa illa eſt, ut feſſa denique & propè nuda, miſerabili modo patuerit aliorum vicinorum libidini. Atque horum occulta quædam, & fortaſſe fatalis in nos conſpiratio fuit. Certè, quò diutius hæc Respublica vapularet, ſingulis, DEO permittente, velut per manus, tradita eſt flagellanda. Sed, ut innui modò prima virga, quâ caſtigati ſumus, agreſtis fuit, tantoq; adeò acerbior, quia famulâ manu infligebatur ingenuis, & in corpus tum adhuc integrum, delicatum & talium plagarum inſolens, inciderat. Facilis cuiq; conjectura eſt, de Coſacis me loqui, genere hominum duro, laborum tolerante, libertatis, & magis licentiæ avido, Reipubl. cum ad bona ſe vertit, præſidio egregio, cum ſecus, peſtilentiſſimo veneno. Nam ut adverſum Turcas, Tartaros, Moſchos, utilem ſubinde Regno præſtitit operam, ita facilè ſemper, quoties aut robore ſuo placuit ſibi, aut ſervitute diſplicuit, rebel-

lavit, ſimulatque inprimis caput reperit pronum, idoneumq; ad res novas. Noviſſime Chmelnicium repererat, hominem à teneris innutritum militiæ, nec literarum rudem, aulæ vero noſtræ, & imbecillitatum publicarum, plus quàm expediebat nobis, gnarum. Is cum lite privatâ partem agri amiſiſſet, damni & contumeliæ impatiens, provocavit ad arma, & collectâ primùm intra ſcopulos Boryſthenis exiguâ ſui ſimilium manu, mox Scythas vicinos allexit, eorumq; miniſterio excubitores Regni exercitus, cum quicquid ibi Coſacici ſanguinis ſub ſignis Polonis militaret, corrupiſſet, repentè circumvenit, floremq; adeo militiæ Polonæ aut cecîdit, aut unà cum Ducibus in Tauricam miſit. Dein iis, cum durante Interregno pro libitu ſcrutatus eſſet matris Reipubl. viſcera, tandem exſplendeſcente novi Regis Majeſtate flecti ſe paſſus eſt, ut fortunæ ſuæ moderaretur. Sed quoties poſtea ſenſit, lacertos denuo Poloniam movere, vim illicò aut repulit, aut prævenit. Fuſus aliquando, ſed multitudine aſtuque ſæpius prævaluit. Pactis identidem Reipublicæ conciliatus, ſed

nunquam fidens, & in ipsâ ſemper quiete inquies, animos ſuorum perpetuò adverſum Poloniam tenuit armatos, atque externa inſuper fœdera, quibus potentiam ſuam muniret, circumſpexit. Hæc porrò ipſa, prout rebus ſuis expedire videbatur, mutabat. Nam cum Tartari, quorum viribus ante surrexerat, in gratiam cum Rege & Regno noſtro rediiſſent, ille uni eidemque cum noſtris parieti inniti nolens, ad Moſci patrocinium confugit, ejusque poteſtati Kioviam, aliaq; præcipua illius Ruſſiæ oppida tradidit, in precium ſcilicet tutelæ, & fidei autoramentum. Atque iſtâ tanti exercitus, & tot munimentorum acceſſione animatus Moſchus, eò profundiùs ungues barbaros in Litvaniæ præcordia immiſit. Poſteà equidem ſubitò emicans potentiæ Svecicæ fulgor ſumpta in nos arma Moſcorum ſtitit aliquandiu; nihilominus pars Coſacorum, connivente Chmelnicio, ſtimulantibusque occultè aliis, Racocii TranſylvaniæPalatini adversùm nos robur auxit, eoque Duce, Poloniam fœdisſimè devaſtavit. Ita homo ille, utcunque ſimularet amicitiam, per abdita, & magis fida

ad

ad hoſtes inclinans, occaſionem nullam nervos Polonorum incidendi prætermittebat. Ac à Moſchici quidem Dominatus nexu haud temerè unquam is receſſurus videbatur, quia abjectâ ſolidæ cum Republ. conciliationis fiduciâ, ſacramento ſe obſtrinxerat Deſpotæ illi, neq; aliud firmius contra Tartaros æquè ac Polonos præſidium reperire ſe poſſe putabat. Unde vix ſpei quicquam ſupererat, vivo illo, Coſacos ad obſequium Poloniæ redituros. DEO autem, ut ex eventu didicimus, placuit reſtituere eos Reipublicæ, à quâ malo fato erant avulſi. Itaq; obices omnes amovere oportuit, & in illis ipſum quoq; Bogdanum Chmelnicium, quo ſublato in diverſa quidem ivêre Coſaci, potior tamen pars, Ductore VIHOVIO, homine ſagaci & intimorum defuncti Chmelnicii Ducis conſiliorum ſocio, Tartaris præcipuè inſtigantibus, in Poloniam reflectere cæpit animos. Nec præbenti ſe fortunæ defuit utraq; Majeſtas Regia: ſed per viros graviſſimos prudentiſſimosque, quorum princeps STANISLAUS CASIMIRUS BINEVIUS, Caſtellanus Wolhiniæ fuit, ſurgentem in

illis bonæ erga Rempubl. propenſionis affectum, ſolicitè aluit, fovitque. Interim verò, re magis magisque indies matureſcente, optimi, & ſinceriſſimi quique Coſaci Moſchicæ ſervitutis jugum quatere, atque excutere incipiunt: confeſtîm etiã alios ſibi adverſos, Duce VIHOVIO, armis aggrediuntur, & ope Scythicâ ſubnixi, profligant, ipſum vero Ductorem, Puskarencum nomine, palo ſuffigunt, oſtentui cœteris, qui Moſchici regiminis pertinaces, libertatem oppugnare quàm defendere mallent. His certaminibus illi, quò magis apud Moſchum ſpem ſibi veniæ præcidiſſe viderentur, eò alacriùs aures præbuerunt Regiæ clementiæ promisſis. Tandemque annitentibus utrinque delegatis, in certa capita, quibus illos in unum ſecũ corpus coaleſcere Reſpubl. voluit, conventum eſt: misſiq; ad Sereniſſimum Regem, apud Thorunium, in Caſtris, tùm agentem, internuncii, qui VIHOVII, & cœteri exercitus Zaporoviani nomine, ſacramentum Majeſtati Regiæ, & Reipubl. dixêre. Magno equidem conatu, magno etiam rerum, quas Reſpubl. pro cariſſimis habuit, impendio,

nec

nec libertatis tantùm, ſed ſummorum decorum ſuorum communicatione conſtitit iſta conciliatio. Sed fructuum, quos eadem illa nobis promittit, ubertas ſolatur & penſat omnem precii magnitudinem. Ego nunc emolumenta ejus pacificationis omnia recenſere hîc nolo. Hoc tantùm addo, quod in confeſſo apud omnes temporũ callidos eſt, magnum eo nomine beneficium DEO Poloniam debere: eumque porrò orandum, ut tanto muneri addat perennitatem, atque initæ conjunctionis nodum fortiùs indies adducat.

Tandem verò jam ad Te, THORUNIUM, redeo, quia, ut ſermonis initium fuiſti, ſic ejusdem Te finem eſſe volo: ita tamen dictionem temperare meditans, ut minime fortunæ Tuæ inſultare, ſed potiùs de tam miti malorum Tuorum termino videar Tibi gratulari. Non enim lubet, nec decet acerbitate verborum gravem eſſe illis, quibus victor Rex tam voluit eſſe propitius. Quamquam triſtioribus nonnullorum geniis, & nodum in ſcirpo quærentibus, nulla fortasſis orationis mollities ſatisfaciet. Tales enim vel levisſimi

 attactûs

attactûs umbrâ ac ſuſpicione vulnerantur, & ſub quovis etiam balſamo cauſticum metuunt.

EquidemTibi, ô pulcherrima Urbium, antiquitas Tua, tum continua in Poloniam fides, jam olim inter primas Boruſſiæ civitates Principem locum dedit. Tibi Legum, juriumq; ſuorum Archivum credit Borusſia. Tu Pactolum Sarmaticum Iſtulam, cum Borusſiam ingreditur, prima omnium excipis; Tu ubertate illius, totque adeò feracis Poloniæ muneribus primalætaris. Te & vicinia ipſa & linguæ communio, & commerciorum proprior uſus præ aliis Regno arctisſimè innexuit. Certè, quàm indiſſolubili neceſſitudine illi injuncta hæreres, ipſa ſatis palam feciſti, cum priore bello Suecico, audaces Wrangelii impetus, & inopinatò mœnibus imminentem vim conſilio & ductu magni Viri Gerhardi Dönhofii, invictâ fortitudine repuliſti, eo nomine & apud Polonos ſummam gratiam, & domi facundisſimos præcones, & deniq; apud poſteritatem immortale nominis decus adepta. Novisſimâ hâc rerum vertigine, tempeſtas publica communi Te

cum

cum aliis multis naufragio implicuit. Equidem proditionis labe intactam Te, & cum hoſte, antequam ei ſubeſſes, nunquam conſilia ſociaſſe ſcimus. Potiùs vero iniiſſe Te fatemur rationes, quibus vim illius à mœnibus Tuis quàm longisſimè arceres. Cæterum poſtquam idem, prolabentibus ad obſequium ejus & exercitibus, & Provinciis, ipsâque Regni metropoli, in Pruſſiam rediret, fortuna venientis ita Te attonuit, ita etiam juncta fortunæ ſuada ſe infudit animo Tuo, ut maximæ imprudentiæ eſſe crederes, portas claudere illi, cui nemo putabatur clauſiſſe, aut clauſurus eſſe. Admiſiſti igitur Dominum novum, & cum eo numeroſum præſidium, novum ſcilicet cum novo Domino capiſtrum. Prorſusque ita alterius eſſe cœpiſti, ut propè deſineres eſſe tua. Quantumvis enim lene admodum videretur, cui humeros ſubmittebas, dominium, tale tamen erat, ut id tuo arbitrio excuti non poſſet, alieno ſemper poſſet intendi. Ac ſub novâ hac poteſtate defluxere Tibi tres propemodùm anni, ægriùs nimirum lentiusque ex fluctibus ſuis emergente Poloniâ, quam ut Tibi il-

licò manum poſſet porrigere. Poſt Cracoviam recuperatam deſtinatus equidem in Tui vindicias tendere cœpit exercitus. Sed is hiemis viciniam, & neſcio quæ alia obſtacula cauſatus, non multò poſt, cum Duce annis feſſo, ante hyemem ingreſſus eſt hyberna. Pars tamen equitatus Polonici, Ductore JOHANNE SAPIEHA, exercituum Regni Commiſſario generali, eminùs circumſidere Te cœpit, Tibique commeatum; & cum reliquis hoſtium præſidiis commercium intercludere conata eſt. Ubi velitationibus creberrimis commisſi utrinq; excurſores, multo ſubinde cruore campum reſpersêre. Perpetuoque cum præſidio Tuo pugnavit magnanimus Sapieha, donec in ſuburbiis Tuis conſiſteret. Supervenêre poſteà ſub regimine Generalis excubiarum Magiſtri SUCHII, viri militari laude præclarisſimi, Auſtriacæ aliquot legiones.

Quæ fortiter circa Te figere pedem, & peditatu ſuo aggeres ſtruere, tandemque machinis admotis opera hoſtium & Tua verberare cœperunt. Crevit indies obſeſſor exercitus, quia & illæ copiæ Auſtriacæ, quæ in Varmienſi Epiſcopatu hyemaverant,

maverant, acceſſere, Ducis ſui HESTERI inopinatâ captivitate nuper triſtes, mox reditu ejusdem tantò lætiores, quia is aſtu aſtum pulchrè ultus, è carcere Marieburgenſi feliciter evaſerat. Acceſſit quoq; CHRISTOPHORUS GRODZICIUS Generalis rei armamentariæ per Poloniam Magiſter, idemque meritiſſimus Regni Senator, qui oppida Viſtulæ adſita, & quicquid hàc parte hoſtilibus rapinis patuiſſet, legionibus ſuis ſtrenuè hactenùs propugnârat. Ita omni ex parte deniq; cincta Urbs fuit, & hoſtis intra mœnia, parvamque inſulam, in medio Viſtulâ ſitam, concluſus. Interim verò non defuit ille ſibi, captans ſubinde, atque aperiens etiam ſibi occaſiones erumpendi. Præcipuè autem copias Auſtriacas aſſiduis, & inſidiis & aggreſſionibus ſolicitabat. In has enim & præſidiarii, & cives ipſi ſingulari quodam ferebantur odio. Quia nimirum animis inſederat opinio, urbem obſeſſam, ſi quandò ad deditioné veniendum foret, non veteris Domini, ſed Auſtriacum regimen ſubituram. Quod ut externum, & religioni ſuæ formidoloſum populus omnis mirificè abhorrebat. Bi-

Iovium porro, cui Civitatis defenſio commiſſa erat, ſuper inſitam indolem, acrem, cautamque & prorsùs ad ardua comparatam, famæ ſuæ cura ſtimulabat, ut ſummâ vigilantiâ & contentione ageret, quæ Virum nobilem, veterem militiæ, ejusmodi obſidia ſæpius cum laude expertum, Generalis deniq; excubiarum Magiſtri munere præditum decerent. Dabat itâque ſolicitè operam, ut in Urbe quam ordinatisſimè omnia procederent. Cives advenasque (quorum ſanè plurimi ex proximis agris confluxerant, ipsâ rei familiaris jacturâ in populatores noſtros mirificè exacerbati) non modo ad obſidionis tolerantiam, ſed ad arma etiam gerenda firmabat. Intùs benevolentiam, quantùm poſſet, ſervans ſibi, extra obſeſſoribus noctu diuque nocere quærens, eruptionibus potisſimum, quas ità frequentavit, ut qui omnes illas ab initio ad finem annotarunt, plusquam trecentas nobis annumerent. Cæterum his opera equidem noſtrorum multùm ſubinde turbata, & ipſe peditatus, auxiliaris præſertim, non leviter labefactatus; Sed non minùs præſidiariorum quoque numerus acciſus

ciſus eſt. Ac tametſi hoſtis identidem aliquos ex noſtris caperet cœderetvè, nunquam tamen eò profecit, ut ullum vel militem auxiliarem à ſuis, vel commeatum unquàm reciperet. Noſtri enim vias, quibus ſubſidia ventura credebantur, excurrentibus longè latèque turmis equeſtribus, undiquaq; obſepserant; & ut ipſi largiore rerum neceſſariarum copiâ fruerentur, ſtrato ponte junxerant utramque Viſtulæ ripam. Sed hoſtis munitionum ſuarum robore, tum ſuppetente victûs neceſſarii ſat ubere uſque copiâ fretus, haud quicquam adhuc ſubmittebat animos. Prorſusque adeò major vis ad cicurandam ejus audaciam videbatur requiri. Meritò hîc mirum miſerumq; rerum humanarum genium agnoſcimus; quarum adeò remedia longè tardiora ſunt, quam mala. Morbi repente ſubinde ingruunt, ac ſi fatalis hora adeſt, repente etiam occidunt. Ut vero curentur, menſibus opus eſt, aliquando & annis. Non unius prætereà Medici induſtriam fatigant, multas pyxides Pharmacopæorum deplent, & ut ægrotantium corpora, ſic crumenas eorundem, aut iis

proximorum exhauriunt. Ægrotabas: Tu quoq; Thorunium, & repentinus quidem, ſed idem graviſſimus æſtus præter opinionem Te Poloniæ & Tibi ipſi eripuerat. Utinam prior valetudo æquè citò redonari ægræ potuiſſet, quà erat erepta? Sed lentè processit reſtitutio Tui. Iterum quaſi parere Te ſibi Polonia debuit; & ut feliciter pareret, plusquam novimeſtre tædium coacta eſt ferre. Tulit æſtivi ſolis ignes, tulit autumni nimbos & procellas, tulit brumæ rigores, tulit mille moleſtias ac incommoda, ut Te ægritudine Tuâ, à quâ poſſidebaris, liberaret. Nec cesſisſet forſan usque illa, niſi præſentem Regiæ Majeſtatis vim ſenſisſet. Præviſum id maturè à Rege ipſo, & Regni Ordinibus, adeòque omnium conſenſu ſancitum eſt, ut ægri iſtius reſtitutioni Rex, non autoritatis tantùm auſpicia, ſed & manûs ſuæ ductum commodaret.

Nec cunctatus SERENISSIMUS REX, ſimul ut Comitiorum laboribus defunctus eſſet, abiit in caſtra, comitante SERENISSIMA REGINA, utroque Regni CANCELLARIO, & aliis Proceribus. Sed venit quoq; inprimis alter exerci-

exercituum Polonicorum Dux, idemque Regni Mareſchallus GEORGIUS LUBOMIERSCIUS S. R. J. Princeps, Comes de Viſnice, accelerando cœptæ obſidionis operi, ſummâ illa autoritate, quam immenſis virtutibus, maximisq; in patriam meritis, dudum comparavit, ingens daturus robur ac pondus. Qui jam etiam magnam exercitûs ſui partem, florem militiæ noſtræ, eòdem præmiſerat. Tum verò validisſimè demùm fervere cœpit obſidio, tot nimirum diverſorum nominum, populorumque legionibus, nobili virtutis æmulatione, in hoſtem certatim undique pugnantibus. Excitati jam ante erant nonnulli ſuggeſtus, de quibus in urbem non infeliciter quotidiè fulminabatur. Ne inferiores cœteris eſſent, qui poſt cœteros venerant, excitarunt & ipſi ſuos, quo nullâ parte quies eſſet obſesſis. Qui vicisſim noctu diuque aut eminùs jaculando reſpondebant noſtris, aut cominùs factâ excurſione inſtabant. Etſi autem cruenta hæc certamina crebeſcerent, neq; obſesſi ulla melioris inclinationis præberent indicia, Rex tamen Sereniſsimus, ut ab initiò alterâ manu arma pertinacibus, alterâ

alterâ clementiam reſipiſcentibus oſtentaverat, ita ſubinde adhuc ſcriptis per NICOLAUM PRASMOVIUM EPISCOPUM LUCEORIENSEM & MAGNUM REGNI CANCELLARIUM literis æquisſimam pacem omnibus offerebat. Nimirum tibi, Chriſtianisſime Princeps, priùs, & antiquiùs erat, Temet vincere, quàm hoſtem, & minus fortitudini permittere, ut minus ſangvinis funderetur. Parcere volebas, ut Tuis, etſi Tui eſſe deſiiſſent, & abſciſſa membra integra malebas corpori reddere, dum & ipſa modo reddi corpori, quam deleri mallent. Sed qui rerum in urbe potiebantur, hoſtes, non minus ad verba clementiæ quàm ad ictus telorum occalluerant, ſeu ſpe auxilii ſe ſuſtentantes, ſeu inania gloriæ tum ſuæ, tum civium præponentes ſaluti. Cives autem poteſtatem ſui amiſerant. Ad portum ſalutis & libertatem adſpirare apertè, erat res plena periculi. Multi itâque nubilis mentibus ſerenos induebant vultus, ut præſentibus rebus contenti viderentur, quas tacito voto mutatas volebant. Sed erant quoq; in numero obſeſſorum aliqui, novo dominio

minio eò usq; addicti, ut non niſi ferro ab eo divelli poſſe viderentur. Quos adeo clementia Regia non molliebat, ſed obdurabat. Nolebant agnoſcere malorum ſuorum ſanatricem manum, quia non agnoſcebant morbum, & patientiam præbere remediis recuſabant, quia quod remedium erat, morbum putabant. Cœterùm ubi Regia Majeſtas benignitate nihil profici vidit, cedendum deniq; putavit bellatorum legibus, quæ quidvis permittunt in hoſtem cedere nolentem.

Machinis itaqne quæ ad vim majorem à nobilisſimo ac ſolertisſimo Archimede Regio GöDKANTIO magnâ & hactenus inauditâ artis Pyrotechnicæ induſtriâ, comparatæ erant, ſaxa & tela ignea tandem immitti placuit in urbem. Juxtà vero omnem exercitum ad faciendum undiquaque inſultum præſtô adeſſe juſſerat magnus Mareſchalcus. Neque longis hortationibus invitandus, aut erigendus erat miles. Jamdudum is operoſis precibus aggresſionem ejusmodi ambiverat. Multos opulentæ ſpes prædæ incendebat. Alii generoſiores ſtimulis gloriæ agitabantur, & indecoram ſuæ genti

tantam

tantam apud unam urbem exiſtimántes moram, majore ſeveritate aggrediundos ſuadebant, qui lenitate hactenus abuti viderentur. Plurimis etiam ingruentia hyemis incommoda lentæ obſidionis tædium moverant. Magno itaque labore, multisq; argumentis hactenus expugnandus fuerat miles, ne tanto & ſuo, & Urbis periculo, violentam oppugnationem præcipitaret. Eoque gratius illi jam fuit Regiæ Majeſtatis de urbe adoriendâ decretum. Erat decima ſeptima dies Novembris, cum tempeſtas ignea ſævire, cumque pariter exercitus obſeſſor incredibili impetu in propugnacula mœnium undiquaque ruere cœpit. Urbs univerſa ſubito colluxit, ac ſi undiq; obtecta flammis eſſet, eademq; inter irruentia undiq; fulmina tota contremuit, non ſecus ac ſi atrociſſimo terræ motu concuteretur. Sed quas ſtationes quæque legio, & quo eventu oppugnarit, quæ damna in Urbe ignes lapidesq; molares injecti dederint, hiſtoria deinceps plenius exponet; unicuiq; etiam Bellatorum decus ſuum, ex fide & merito repenſura. Nunc levi mentione illud duntaxat propugnaculum tango;

tango, in quo præcipuum operæ pretium oppugnatores fecêre. Magnus ipſe Mareſchallus adortus illud erat, eâ inprimis legione, cui Ductorem GIZAM, ſpectatisſimum militiæ Tribunum præfecerat. Egregiâque Ductorum ac militum virtute ibi pugnatum eſt, ac multi ab obſesſis tum ſauciati, non pauci etiam cæſi fuêre. Adeo ut pene hærere animi inciperent, an continuanda eſſet aggresſio, quæ jacturam militum Ductorumque exiguo hactenùs fructu penſaret. Sed Mareſchallus cedere neſcius, iteratis hortaminibus, miſſoq; ſubſidio novum ardorem injecit ſuis; adeò, ut hi deniq; omnes acerrimo impetu conniſi hoſtem propugnaculo ejicerent, in quo ille plurimum ſpei repoſuerat. Pariter aliis nonnullis ſtationibus, tum hoc ipſo tempore, tum poſt breve intervallum, feliciter res geſta eſt, ita ut noſtri intra paucos dies, aliquot hoſtium munimenta occuparent, inque ipſis adeò mœnibus figerent pedem. Senſit hoſtis exercitui noſtro non modò ad pugnandum ſatis animorum (hos enim jamdudum campis patentibus, & ubi manibus res gerenda fuit, expertus erat) ſed ad expugnandas

pugnandas etiam munitiones ſatis jam eſſe induſtriæ. Itaq; remittere is tandem paulatim cœpit animos, idque eò magis, quòd facile conjiceret, Polonos nullâ hactenùs vi adversâ, nulla cœli inclementiâ, ab inceptâ obſidione avocatos, nunc tantis ſucceſſibus animoſos, eò alacriùs operi ad finem jam præcipitanti incubituros. In urbe contrà præſidiariorum numerus, tùm vi noſtrorum, tùm novis morborum generibus, magis magisque atterebatur. Neſcio quæ enim Sceletyrbe, lentè alioquin homines conficere ſolens, hîc præter morem rapida, in necem ſubitam agebat milites. Ita ut denique vix trecenti incolumes & ad pugnandum idonei ſupereſſent. Eò magis conſternati etiam cives, faciliores jam aures præbebant prudentibus, qui præveniendam eſſe neceſſitatem ultimam judicabant. Sereniſſimus vero Rex, etſi ad iterandam aggreſſionem generalem omnia haberet parata, & præterea multis precibus, atque etiam quiritationibus militum usq; ſollicitaretur, ut vi militari urbem expugnari ſineret, ſuæ tamen benignitati magis, quàm votis aliorum obſecutus, denuò per lite-

ras

ras hortatur obſeſſos (quamvis nemo inde quicquam benevolentiæ oſtenderet) ne porro fatum, iramque in ſe Regiam inani pertinaciâ laceſſerent. Capiti inprimis præſidiariorum non obſcurè ob oculos poni jubet; quid expectandum haberet, ſi urbem tam nobile ſuæ potius obſtinationis victimam, quàm Regiæ clementiæ fieri vellet exemplum. Cum inter iſta, Urbis ſimul mænia tormentis majoribus arietarentur, à terrore ipſo vim eò efficaciorem habuêre literæ Regiæ. Proindeque colloquia de tranſactione primùm per TRABUCUM Reg. Maj. Secretarium, poſtea inter præcipua utriusque partis Capita haberi cœperunt, & & cum nulla tranſactio aut fieri, aut valere poſſet, niſi quæ Principis Adolphi Generalisſimi Suecorum in Prusſiâ Gubernatoris consenſu niteretur, datum eſt obſesſis armiſtitium, ſpatiumque & poteſtas mittendi Mariæburgum. Poſtquam rediiſſent, qui misſi erant, & jam jam violentiæ militari lenitas Regia, niſi feſtinata tranſactio præveniret, ceſſura videretur, venerunt ex urbe fæciales, qui cum VIRIS ILLUSTRISS. ANDREA

MORSTINIO Regni Referendario, VLADISLAO REY, Sereniſſimæ Reginæ Cancellario, & BARTHOLDO à Rautenfels/ Reginæ Maj. Secretario, congreſſi, in eas cum Rege Sereniſſimo leges convenêre, quas neſcio an unquam ſpe conceperint, accipere quidem vix ab ullo alio, quàm ab ipſâ Clementiâ potuêre. Apud exteras ſanè gentes fidem propè excedit, hoſtem, qui nihil unquàm eorum, quæ ſumma Martis ſævities committere ſolet, omiſerit; qui toto propè anno eminus cominusq; circumjectos exercitus noſtros exercuerit, ipſam Regiam Majeſtatem utramq; ſub Jove frigido, & variis cœli injuriis tamdiu detinuerit, tandem imminentibus jam omnibus extremis, tam æquis tamen, tamq; optabilibus conditionibus, Urbe egreſſum eſſe. Sed nimirum Sereniſſimus Rex noſter minimè unquàm ſitiens ſanguinis humani victorias ſuas eò majores putat, quò magis ſunt incruentæ: & gloriæ ſibi ducit, hoſtem armis quidem, ſed ſimul & manſuetudine ſuperaſſe. Armis quippe viciſſe, felicitatis ſœpe laus eſt, ignoviſſe victis, ſolius decus eſt virtutis. Inter præ-

cipuas

cipuas porrò clementiæ iſtius cauſas, Urbs ipſa erat. Potius enim Regia Majeſtas præſidium cum Urbe ſervari, quàm Urbem cum præſidio perire voluit. Periiſſet autem hæc, & nimirum in ſangvine Civium, matronarum, infantum nataſſet, ſi furentis permiſſa fuiſſet libidini militis. Nec ignota erat hoſti Regia lenitas, quæque animo ejus ſederat, ſervandæ Urbis ſententia. Hoc itaq; Regis conſilio, optimo ſane, & maxime commendabili, in rem ille ſuam uſurus, urbem tàm arctè amplexus eſt, ut interire ipſe non poſſet, niſi perlatus civium, modumq; invenit, quo Urbis obſeſſæ incolumitatem faceret pretium honoræ pacis. Nimirum cum aliud jam, quod opponeret, non inveniret hoſtis, Te Tibi, Rex Sereniſſime, oppoſuit: & cum elabendi nulla via eſſet, in Naturæ Tuæ genio oſtium ſalutis repe- rit. Inſtabat illi vel mortis, vel abjectæ pactionis neceſſitas: ſed novâ arte Tibi per Temetipſum neceſſitatem intulit honeſtæ dimisſionis. Alphonſus Arragoniæ Rex, clementiâ Tibi ſimillimus, dixiſſe olim fertur, nullâ re magis adverſariorum animos flecti, & conciliari ſolere,

quàm

quàm placabilitatis,& manſuetudinis nomine. Quod dixit, expertus erat,ac cum multos inimicos habuerit,multos ſolâ lenitate ſuperavit, & amicos ſibi fecit. Utinam æquê felix Tua clementia ſit,&,quos perdere in Urbe hoſtes noluiſti, cum poſſes,eos, admiratio virtutis Tuæ emendet, non effugituros alioqui vindicem Nemeſin, ſi pertinaciæ fomentum eſſe patiantur, quod correctionis debet eſſe incitamentum. Faceſſant vero hinc illi, qui nihil in Regibus niſi ſolam armorum gloriam admirantur, verum autem fortitudinis nec modum, nec finem nôrunt: rati ſcilicet moderationem duntaxat ſuccumbentibus eſſe propriam. Nec Clementiam niſi parvarum mentium virtutem ducunt; ignari, Deum ipſum non minus optimum dici, quàm maximum; nec magis Domini, quam Patris nomine honorari, ad Deum porrò homines nullâ re propiùs quàm benignitate accedere poſſe.

-- -- -- Nam cum vincamur in omni
Munere, ſola Deos æquat clementia nobis.

Illa autem gratiâ, quâ urbem complexus es, Rex Sereniſſime, quibus præconiis efferen-

efferenda eſt; & quæ eloquentia dignè illam extollet? Primum enim quantæ benignitatis eſt, quod ſalvam eſſe eam voluiſti, quam aliorum Tui disſimilium Regum aſper genius dudum fortaſſis ad exitium damnaſſet. Cauſam ejus Tu apud Te, benignus idem Patronus & Judex æquisſimus egiſti: reamq; non à ſupplicio tantum, ſed à crimine etiam abſolviſti. Quicquid peccatum videbatur, nulli dolo malo, ſed ſiniſteritati temporum tribuit æquitas Tua, & quicquid diſplicuit, non ut macula indignationem merens, ſed ut vulnus miſeratione dignum, fidei & conſtantiæ prioris memoriâ abſterſum eſt. Meminimus, ferventibus extremi hujus belli initiis, audire nos ex Te, Rex Sereniſſime, in tantâ lapſorum multitudine Te aliis jamdudum ultrò ac lubenter ignoviſſe, aliorum caſtigationem DEO delegaſſe: ſolum illum optimè & dignoſcere, & ulciſci poſſe, quantùm quisque deliquerit: nec paucos eorum, qui in Te peccarint, Te etiam quieſcente, caſtigatos. Et de ipsâ hâc Urbe fateri ſanè oportet, illi tranſitum ad hoſtes, etſi haud ſpontaneum, certè haud quæſitum, tamen

magno admodum conſtitiſſe. Tot enim mala, & ærumnas paſſa, tot fatigata laboribus belli, tot affecta damnis, tot denique ictibus lacerata eſt, ut porrò à Te nonniſi per vulnera ipſa percuti, & nihil penè ampliùs, quàm ſpiritum amittere poſſet. Cepit Te calamitatum ejus miſeratio, & cum ab initio obſidii, Civibus impunitatem ſpopondiſſes, poſteà etiam, etſi juſtam mutandi cauſſam habere videreris, non mutaſti propoſitum; fidei ſcilicet datæ conſtantiam & autoritatem obtendens. Nimirum, quia nullâ re magis, quàm clementiâ gaudes, facilè, & ultrò ſuſcipis vincula, quibus ad eam obſtringaris, & nodos fidei, quos alii nullo negotio rumperent, Tibi benignitas animi Tui reddit inſolubiles. Atq; eâdem hâc virtute effectum eſt, ut non Urbem modò, ſed omnia etiam jura ejus ſalva eſſe volueris. Neſcivit bonitas Tua partiri beneficia; totam ſibi reſtituiſti, ut totam ſe denuò Tibi deberet. Non autem arctiùs illam Tibi obligare potuiſti quàm cum, ut ante fuit, immunem eſſe juſſiſti. Fidiſſimum in ſubditis vinculum animorum eſt libertas, Neq; ulli imperio liben-

tius quiſq; paret, quam ſub quo ſuus eſſe poteſt. Quanquàm, ut omnis felicitatis, ita libertatis etiam nonnunquàm abuſus uſu venit. Et ſæpè nimiùm ſibi permittúnt, quibus multum licet; ipſiusq; tandem libertatis vitiis non in ſervitutem modò, ſed in perniciem ruitur. Tu liberrimæ Nationis Rex, tametſi exundantis ſubinde libertatis æſtus, magno &Tuo, & Reipubl. periculo, expertus es, neminem tamen *gentilitio* hoc bono exuis. Scilicet unumquemq; jam tandem malis domeſticis ſatis edoctum credis, libertatem generoſo equo ſimilem eſſe, qui, ſi fræna excutiat, & ſe & ſeſſorem currumve, cui junctus eſt, rapiat in præceps: ſed ſi modeſtè ea habeatur, nihil eſſe in mundo generi humano vel gratiùs, vel utilius. Noſtrum certè Regnum, nullâ magis re, quàm libertate ad tantam molem, & ad tantæ potentiæ florem pervenit. Hoc enim maximè illicio invitatæ gentes vicinæ lubenter olim cum regno coaluerunt; & vi aliquâ avulſæ, eidem ſemper optârunt rejungi. Urbs quoq; iſta, cum multas lætandi jam habeat cauſas, hanc habet potiſſimam, quod benignitate Re-

giâ & Regno, & priſtinæ libertati reſtituta eſt. Ac meritò Tullium ſibi optat, qui tantam clementiam dignis efferat encomiis. Olim Rex ille eloquentiæ Romanæ gratias Cæſari egit, cum is M.Marcello ignoviſſet. Sed Cæſar viro uni ignovit, tali præterea viro, qui olim æqualis ipſi atq; etiam, cum Conſulatum, validâ adhuc Republicâ, gereret, ſuperior fuerat: qui præterea, ſi Cæſarem offenderat, patriæ, & libertatis amore credi poterat offendiſſe. Ignovit porro abſenti, ignovit quieto, & nihil jam amplius hoſtile molienti; ignovit denique cum non tantùm frater pro fratre ſupplicaret, ſed & totus ſurgens Senatus interponeret preces. Rex vero noſter multitudini hominum ingenti, multitudini ſubditæ, & jurejurando ſibi obſtrictæ, multitudini unà cum Capitibus ſuis ſub alterius poteſtatem, & ad arma adverſus legitimum Dominum, tandemq; hinc in extrema omnia prolapſæ, ultrò, nulloq; prorsùs deprecante, plurimis imò ultionem nimis quàm acerbè flagitantibus, veniam dedit. De quâ poſtquam per Cancellarios certa jam Urbs eſſet, delecti ex Magiſtratu, & Civi-

bus,

bus, venerunt in caſtra, & præeunte Seniore & Majorum ſuisq; meritis Aulæ Polonicæ notisſimo Præ-Conſule JOANNE PRUSSO, adverſa omnia, quæ neceſſitas extorſiſſet, deprecati, pro clementiâ Majeſtati Regiæ gratias egêre. Benignê excepti ſunt, nec niſi paternè admoniti eorum, quibus Regia Majeſtas hactenùs ſit offenſa. Exin præſidium, quod ex ter mille hominibus ad quadringentos, eosq; magnam partem ægros redactum erat, à Gubernatore BILOVIO, Skittio, Draco, Hammiltono, Zögio, Boko, Tribunis & Pro-tribunis proprid. Cal. Januar. eductum eſt. Egreſſus etiam, inſigni gratiæ Regiæ documento, BENEDICTUS OXENSTIERNIUS Comes, & hoc bello à Rege Sueciæ Palatinatui Culmenſi præfectus. His præſidium Regium, cujus pars, jam ante, ſecundum pacta, portam unam urbis inſederat, ſub regimine Caſtellani Camenecenſis CHRISTOPHORI GRODZICII, ductu autem PAULI CELLARII, Generalis excubiarum Magiſtri, ſucceſſit. Neque enim cuſtodiæ ſuæ Urbs viſa eſt ſufficere, præſertim bello usque in Pruſſiæ viſcera ſæviente. Nam

etſi armorum ſuſpenſio agitari cœperat, ea tamen per gravitatem conditionum, & quod Confœderatos offenſura videbatur, caruit ſucceſſu. Interim de pace perpetuâ jamdudum placuerat aliqua inſtitui tentamenta. Eamque ad rem Rex Sereniſſimus ipſam hanc Urbem noviſſimè recuperatam Illuſtriſſimis & Excellentiſſimis Delegatis ſuis, Magno Regni CANCELLARIO; & PALATINO POSNANIENSI, Magni denique Ducatûs Lithvaniæ Vice-CANCELLARIO; aſſignavit, invitatis eòdem Confœderatis ſuis, quos belli neceſſitudine ſecum ſociatos, negotiatione pacis nefas putabat Polonia à ſe disjungere. Votum eſt omnium bonorum, ut res proſpere cedat, utque Urbs, quæ prima, hoc bello, armorum hoſtilium in Pruſſiâ ſedes fuit, felix tandem ſit pacis officina. Cæterùm ubi Calendæ Januariæ illuxerant, S. Regia Majeſtas, ſplendido Senatorum præſentium, & aulico comitatu, præviis equeſtribus turmis Urbem, inter armatos Civium ordines ingreſſa, rectà ad templum S. Johannis proceſſit, comitante eòdem Sereniſſimâ REGINA. Excepit venientes ILLU-
STRIS-

STRISSIMUS JOANNES KOS Epiſcopus Culmenſis. Mox ſacra ritè peracta, Deoq; hymnus pro victoriâ cantatus, Muſicis templi organis interſonantibus, quia hoſtili deſtructa violentiâ jamdudum obmutuerant. Ex Templo in Curiam itum eſt, ubi Magiſtratus Urbanus novo ſacramento fidem Majeſtati Regiæ obſtrinxit. Quod idem poſtridiè Cives congregati in foro fecêre. Poſteà pauci dies extracti ſunt, ordinandis rebus pace belloque neceſſariis, animisque hoſtium, quàm ſeriô ad pacem inclinarent, pertentandis. Sed apud hos omnia & intricata tùm nimis, & infra votum deprehenſa. Regem vero alia negotia, & inprimis Comitiorum habendorum cura Varſaviam, Magnum quoq; Mareſchallum inſtans cum exercitibus ſuper ſtipendiorum ſolutione Commiſſio Lublinum vocabat. Itaq; & Aula, & Militia omnis diſceſſit, relictis præſidiis, quæ cohibendis quidem cohortibus Hoſtis in Pruſſiâ tum ſtabulantibus, non item novo exercitui aliunde venienti, ſufficiebant. Sed quæ poſteà contigerunt, quæque alia in hâc narratione omiſſa ſunt, Hiſtoricorum

labor ſuo tempore narrabit. Ego jam ad Regem Regum & Dominum Dominorũ me converto. Nihil enim omni hoc dictionis noſtræ conatu egero, niſi illius clementiæ, id quod ante omnia, ſub hoc novi anni auſpicium, propoſitum fixumque habui, qualecunq; animi grati anathema ſuſpendero. Ejus beneficio Rex Sereniſſimus, in hoc inſigni ætatis ſuæ climactere, tot graviſſimos togæ ſagiq; labores, tot objectas difficultates, tot aeris injurias, illæsâ ſuperavit valetudine, annumque ipſum illuſtri victoriâ obſignavit. Ejus benificio Sereniſſima Regina, ut vitæ ſocia, ſic laborum Regiorum comes, inconcuſſum corporis animiq; vigorem experitur. Ejus beneficio Illuſtriſſimus Poloniæ Senatus, inclytusque Nobilitatis ordo, atque adeo Reſpubl. univerſa, ex fatali illâ calamitatum congerie reſpirare cœpit, hoſtium aliis debellatis, aliis conciliatis, aliis in diverſa terrarum bellorumq; diſtractis. Ejus beneficio magnanimi Duces militiæ, ipſiq; exercitus matri Reipubl., etſi jam exſuccæ, & in ſtipendia ægrè ſufficienti, promptiſſimam tamen, fidamq; operam navarunt,

patriæque decus longè extrà fines magnificè protulerunt. Eundem Deum Optim. Max. veneramur ſupplices, ut Pietati, omnique Virtuti vigorem, atque accrementum, Regiæ Majeſtati utrique longævam & omnigenâ proſperitate cumulatam vitam, Senatui ſaluberrima conſilia, Ducibus fortunatam militiam, vigilemq; neceſſariæ diſciplinæ cuſtodiam, Nobilitati moderatos ac concordes animos, Exercitibus alacre ad nobiles operas obſequium, Urbibus redivivum artium & commerciorum florem, agris quietæ fertilitatis uber, Regno univerſo Aquilæ juventam, & priſtinam ex felici rerum ſucceſſu Majeſtatem, donet, augeat, conſervet.

AURORA PACIS,

Seu oratio præſentibus LEGATIS Cæſareis, Regis Poloniæ & Brandeburgicis Gedani in maximâ frequentiâ circa initia tractatuum Olivenſium habita.

POſt adoratum ſupremum Numen, ſine quo nihil ritè, nihil auſpicatò procedit mortalibus, primo omnium mihi veniam dari obſecro, ſi in hoc tam illuſtri theatro dicere ordienti, percelli nonnihil animus videtur. Circumfudit me inuſitatus huic loco ſplendor, nec inficior, conſpectis tot ſideribus, extra ſphæram ſuam, circa me & hanc cathedram undiquaq; lucentibus, me rapi extra me, non tam metu aliquo quàm ſtupore & inſigni quodam reverentiæ, gaudiique ſenſu. Stupore abripior, cum Heliconem hunc in quoddam quaſi palatium Regium, dicam liberius, in Olympum

novâ aliquâ metamorphoſi vertiſſe video, meq; adeò, præter morem, ſtare in medio Deorum, & univerſo eorundem tacente concilio, ſolum loqui, omniumq; in me oculos, aures, animosq; conſpicor eſſe arrectos. Jure hînc reverentia ſimul animum ſubit, qualis quemlibet hominem decet, qui aut Principes, Dei in terris vicarios, aut vicarios Principum Legatos alloquitur. Accedit præterea ingens vis lætitiæ, quando honorem conſidero, qui hoc die literis contingit, cum magna mundi capita, cum oracula Principum, ſepoſitis interim, quibus publica ſalus innititur, curis ſublimibus, Athenæum hoc ingredi voluêre. Ac tanto magis exuberat gaudium, quod iſta, quæ hic ſplendere video, ſidera, ſunt ejusmodi, ut illuſtre lumen ſuum ad inveniendam publicæ Pacis ac tranquillitatis viam pronisſimè cupiant commodare. Pacis autem filiæ ſunt Muſæ noſtræ, malè convenit illis cum Bellonâ, quoniam illæ fontes Pierios, hæc ſangvinem appetit, illæ honeſtatem docent, hæc ut plurimum evertit, illæ liberale otium adamant, hæc quieta omnia perturbat. Nihil igitur Deabus iſtis contingere

tingere poteſt jucundius, quàm intueri hic magnos magnorum Principum miniſtros, ſed eosdem jam pacis feciales, paulo poſt, ſi Cælum fáverit, Angelos pacis futuros. Aſſedit hic equidem cum aliis Senatoribus togatis, potens Bellonæ filius: ſed idem, exutis tantisper armis, hoſti metuendis, Martiâq; poſitâ ſeveritate, noſtris & ipſe Muſis benignisſime ſe hîc attemperat, plenum gratiis vultum, plenum amore erga literas, plenum & literis animum oſtendens. Quod pulvinar autem, quam aram, tantis Nutriciis & Vindicibus ſuis ponent Muſæ, quo libamine eorum benevolentiæ litabunt? Non habent aliud, quod offerant, quàm ſacrificium labiorum, quod ita Illuſtrisſ. Domini, vobis offerunt, ut qui hîc ſplendidisſimæ & virtuti & dignitati Veſtræ paratur honor, eum bonâ pace veſtrâ, ſummi Regis Regum honore eædem cupiant præverti. Sequar eâ in re opportunitatem temporis hujus, quo & templa, & palatia, & fora, parietes denique publici & privati bonis omnibus ac votis circum ſonuêre. Eodem offiicio mihi quoq; publicè jam defungi fas erit: atque hinc, ut tan-

to acrioribus ſtimulis ad mutuas gratulationes excitemur omnes, proximi anni curſum, quem juxta cum Sole emenſi ſumus, gratiâ & comitate Veſtrâ animoſus, remetiar, novum genus faſtorum conditurus, cum, quemadmodum diebus menſibusq; annum deſcribere Aſtronomi ſolent, ita ego ſpatia ejus, ſingularibus Dei beneficiis, ceu oculiferiis maximè ſplendidis, maximè auguſtis, ſignavero. Nec tamen niſi ea cæli munera commemorabo, quæ ad publicam Regni univerſi, totiusque adeò Orbis Chriſtiani ſalutem pertinent. Privata quisq; domi ſecum memori mente revolvat, & grato ergaDeum ore deprædicet. Huic quod ex tantis Orbis luminibus conſtat, Auditorio non niſi publica & tam latè ſcilicet, quàm fœdera noſtra patent, diffuſa convenire videntur. Neque enim latet, neceſſitatem publicam & communis curam ſalutis multos ingentes Principes populosque cum Sereniſſimo Rege & Regno noſtro ſociaſſe, & eſſe hanc tam arctam neceſſitudinem, ut quæ ſingulis illorum divinitùs contingunt bona, ea in noſtras acceptorum tabulas jure referamus, æquè pro

illis

illis in Deum grati, ac ſi nobis contigiſſent. Unde adeò nemini mirum jam videbitur, ſi quos fœderum ſanctitas copulavit, eos oratio noſtra non ſejungat: potiùs autem lætam dicendi meſſem, undecunque jure poteſt, collectura, per multas ſeſe Orbis ditiones, provincias & Regna circumferat; itura alicubi per roſas, itura etiam per ſpinas, eâ tamen, quantùm fieri maximè poterit, cautione, ut cum cenſor ſeverus alia forſan hîc, quæ culpet, reperturus ſit, modeſtiam tamen & decentem veri curam nemo æquus, & ne hoſtis quidem, niſi idem & æquitati & humanitati ipſi hoſtis eſſe velit, deſiderare meritò poſſit.

Cæterùm ritè atq; ordine rem aggreſſurus, jure à ſummo Capite noſtro ordimur, Sereniſſimo nimirum Rege, Domino D. noſtro clementiſſimo. Qui ſingulari divini Numinis favore, annum prætèrlapſum, recuperato feliciter Thorunio, inter laureas triumphales, Sereniſſimâ Reginâ comitatus, inchoavit. Quæ tum vota pro Majeſtate utrâq; ad Deum miſimus, eorum, inſigni Divinæ gratiæ autoramento, damnatos nos eſſe lætamur. Inter

prima vota erat proſpera valetudo Regia, quippe in quâ vertitur cardo publicæ ſalutis. Exauditi ſumus, [& memorabili Dei beneficio Majeſtas Utraque annum hunc integrum inoffenſo ſanitatis tenore tranſegit. Nihil illam graviſſima curarum perennium, nihil indeſinentium laborum catena, indivulſa alioquin Regalis faſtigii, his inprimis temporibus, comes, debilitavit.

Valetudini etiam fortuna ut plurimùm reſpondit. Etſi enim illa non omnibus prorſus momentis æque riſit (ecquæ enim mortalibus, etiam potentiſſimis, ſine aliquâ acerbitatis mixturâ contingit felicitas?) favit tamen ſemper, adeò ut & vetera mala, quibus domum Regiam & Rempubl. univerſam diu ſatis nec perfunctoriè exercuit, optatis ſucceſſibus nunc excuſaſſe quodammodo videatur. Nimirum explicat ſe jam cælum & profitetur, immiſſas eſſe illas calamitates, partim ut fides & Virtus, velut injectis auro flammis, tanto fulgidius exſplendeſceret, partim ut eadem, quaſi incuſſis robuſtæ Ilici bipennibus, ſolidaretur, atque ab ipſo duceret opes animumq; ferro: partim

tim denique, ut eadem illa mala, prout oneri erant, ita remedio nobis eſſent, fuſumque adeò plethoræ ſangvinem, ne luxuriaret, & ne ſuâ ſibi mole gravis foret, datum deniq; nobis Hidroticum ingens: ut nocitura gnaviter exſudaremus. Utinam ſanantis nos DEI mentem rectè intellexiſſimus atque etiamnum intelligamus, ne peccatis amplius noſtris fatigemus patientiam cæli, ne & ipſum nos de nuo fatiget flagellis. Neq; enim unquam poſt calamitates verè erimus felices, niſi poſt flagella fuerimus meliores.

Sed qui erga Rempl. Numinis favor, idem erga præcipua Reipubl. Capita, Senatumq; univerſum eluxit. Incolumem enim ſervavit, & non niſi paucos ex tanto numero paſſus eſt implere legem mortalitatis. Sigillum equidem Regni non adeò pridem alterum ſui Cuſtodem, Boguslaum Comitem de Leſsno, virum ut ſplendore natalium, ita ingenio ac prudentiâ maximum amiſit, inq; eo Sereniſſ. Rex noſter magno conſiliorum & promo-condo & interprete, Illuſtriſſimus verò & Reverendiſſimus Regni Cancellarius (quem ut præclariſſimè de Republ.

mereu-

merentem Senatorem diu ſupereſſe ſuperi velint) conjunctiſſimo Collegâ orbatus eſt. Sed eadem, quæ tanti viri mater fuit, & hunc ſurculum graviſſimè adhuc mæret, Arbor, Arbor antiqua, arbor generoſiſſima, ex ſemetipsâ ſupplevit ingens vulnus, inventusq; eſt in illa Ramus aureus, qui jacturam publicam, ſummo & Regiarum Majeſtatum ſolatio & Regni totiùs levamine ſarciret.

De domeſtico regimine, ſalvîsq; ejus Columnis obiter nobis gratulati, jure ulteriùs ad Socios & Amicos Regni ad S. Cæſaream Majeſtatem, ad Sereniſſimos potentiſſimosq; Reges & Principes mittimus oculum. Quos pariter omnes hunc annum incolumes tranſegiſſe, eſt profectò, cur plurimùm gaudeamus. Si quid enim ſiniſtri vel in unum fæderatorum ſibi permiſiſſet fatum, multùm utiq; turbatæ rationes publicæ, neq; modicè omnis luxata conſiliorum fuiſſet compages. Sed memorabili Dei benificio omnes illi ſoſpites, & ipſa fœderum vincula illæſa mansêre. Jam ſupplices veneramur æternum Numen, ut perennitatem addat muneribus ſuis, adeoq; tum Sacram Regiam

Majeſtatem, tum omnes Principes Fœderatos unà cum Imperio, Regnis & provinciis quàm diutisſimè florere velit. Servet porrò Cauſæ noſtræ vindices Alcidas, ſervet Poloniæ, Lithvaniæ & innexarum provinciarum Camillos, Lælios, Scipiones, Valerios. Idem prout hactenus Urbi huic, ejusdemque Capitibus, & juxta membris univerſis gratia ſuâ, inter res ancipites, atque inter ſumma ſæpè diſcrimina adfuit, ita porrò cœlitùs omnigenæ virtutis robur ſervet augeatq;, & perpetuam optatæ felicitatis conſtantiam largiatur. Hæc generatim, ſed animitùs precati, jam ad ſingula DEI beneficia, quibus hoc anno elapſo fortuna Poloniæ noſtræ utcunque effloruit, accedemus, ituri per ſumma rerum faſtigia, quia accurata omnium narratio juſto Hiſtoriæ operi debetur. Atq; ut ab ipſo anni illius exordio incipiamus, id equidem longè omnium auſpicatisſimum futuris ſucceſſibus pulcherrimè prælufit. Quô enim die claviger anni Janus novum redeunti Soli curriculum aperiebat, eô favor Divinus, eò efficaciſſima pariter & feliciſſima Regiarum Majeſtatum præſentia,

ſentia, eô Illuſtriſſimi Mareſchalli & Ducis exercituum imperterrita Virtus, primum Pruſſiæ clauſtrum Thorunium, Poloniæ noſtræ, recluſit. Quanti res momenti tum effecta ſit, docuêre plauſus, docuêre gratulationes, quæ illo tempore per Pruſſiam noſtram perq; omnes ſucceſſibus noſtris faventes terras latè exſonuêre. Cæterum quia & provinciam hanc univerſam belli calamitas exhauſerat, & militem noſtrum per duras autumni tempeſtates in ipſam usque hiemem Thorunii fatigaverat obſidio, tanto magis poſt occupatum illud, & militi à labore, & Pruſſiæ à milite danda videbatur reſpiratio: ne & ille & hæc inopiâ annonæ prorſus elangveſceret. Quæſita igitur ſunt militi hyberna extra Pruſſiam, relicto Thorunii & in aliis oppidis peditatu, cui viri & generis & militiæ decoribus præſignes Butlerus Generalis vigilum præfectus, & Grothuſius Tribunus primarius, ſuper omnes autem Chriſtophorus Grodzicius, Caſtellanus Kiovienſis idemque Generalis rei armamentariæ magiſter præfuit. Tanti nominis mentio vulnerat, omnium, ut video, animos, quia

nuper

nuper ah! deſiit vivere, quem diutiſſimè vivere publicæ rei intererat. Amiſit fidelem miniſtrum, fidelem ſui vindicem Rex Sereniſſimus, amiſit magnum collegam Senatus, magnum bellatorem militia, magnum amicum Illuſtriſſimus Mareſchallus, magnum decus Polonia univerſa. Grandem in illo indolem educatio non mollis, tum generoſus juventæ ardor, per terras peregrinas, per labores varios, per omnes militiæ gradus, tranſegit, eandemq; poſt depoſita bello Turcico tirocinia, ſub Magno Koniecpolſcio Pruſſia, ſub Valſtenio Duce Germania exercuit. Inde revocatum, ut tanto majorem elaboraret virum fortuna, mirificè agitavit, novercam prorsùs ſimulans, cum tamen mater eſſet. Per ipſas enim ærumnas belli, carceresq; hoſtiles idoneum effecit, qui olim publicis Regni calamitatibus, ut magnum columen & præſidium, opponi poſſet. Prima ei vincula rebellium Coſocorum perfidia injecit: quibus ſe non alia ratione expedire potuit, quam fugâ ad Tartaros. Terribilem fuiſſe ſervitutem oportuit, cui à Scythis illis quæſitum eſt remedium. Inde amico

eo Religioſi viri, Patris Hilarii Carmelitæ miniſterio redemptum Cannæ Batovienſes denuò Tartaris reddiderunt, felice miſeriâ, quòd contracta ante inter Tartaros amicitia ſervavit penè unum, cum alios omnes Duces, Tribunosq; exceptis pauciſſimis ferè & milites omnes, crudelitas hoſtilis hauſiſſet. Iterum ab eodem Monacho exemptus eſt vinculis, ut mox afflictam & paulò poſt penè in vincula euntem Rempublicam cum cæteris Camillis ſervaret. Minabatur huic Patriæ catenas Moſcus cum Coſacis, ex Ruſſiâ, minabatur alteras ex mari Balthico Gothus. Prior ille plus quam centum viginti millibus hominum Leopolin, & in eâ noſtrum hunc Bellatorem, tum jam armamentario Regni totius præfectum, obſedit. Hic noſter cum tantum exercitum per decem pene hebdomadas incredibili virtute represſiſſet, invictâ tandem conſtantiâ ſuâ victum hoſtē ad amicitiam pertraxit, idque eo tempore, quo transmarina tempeſtas Rempubl. noſtram inundaverat. Calamitas alioquin fugare amicos ſolet, hîc calamitas eos, qui capitales florentibus nobis inimici

mici fuerant, oppreſſis fecit amicos. Nimirum per mera miracula ſervare Sereniſſimum Regem & Rempubl. voluit Deus, ut ipſi ſoli gloria tanti beneficii deberetur. Illo jubente factum, ut quod antehac venenum Regno fuerat, poſtea eſſet remedium: illo jubente factum, ut contra Chriſtiani & cognati ſangvinis hoſtes, gens Chriſtiani ſangvinis inimica, primum afflictis ferret auxilium. Chanus certè Tartarorum, at quantus olim hoſtis Poloniæ! tum militiam noſtram, extra fidei orbitas prolapſam, minis revocavit ad obſequium, tum Chmelnicium minùs jam, aut certè infeliciter repugnantem, in verba extorris adegit Majeſtatis, hancque ipſam per miſſum à defuncto noſtro familiarem Valerianum Morſtinium Centurionem, nunc Vice-Trib. animavit, effecitque, ut revocantis Dei digito, tum conſilio Procerum, ab epidemii erroris labe intactorum obſecuta, non cederet fortunæ, iraſci viſæ, non cederet hoſti irato, ſed & hunc & illam conſtantiâ ſuperaret. Divinum hoc conſilium fuiſſe, agnovit poſtea eventu judice Orbis, faſſusque eſt, cælitùs erigi

fortu-

næ Regiæ MANIPULUM, cælitùs Poloniam defendi. Eodem tempore idem hic noſter defunctus, præter Leopolim, ubi is reverſum deinde excepit Serenisſimum Camenecenſe etiam Samoſcianumque in fide ſervavit præſidium. Exin militia etiam cætera reſipuit, & conſpirans mox undiq; Polonia concuſſit imminens humeris jugum, inque plenam ſe libertatem, Deo auſpice, aſſeruit, noſtro hoc inter cæteros Hectoras, fortisſimam ubique operam connavante, ut tempore ſuo hiſtoria pleniùs docebit Nunc enim beatis tantùm Caſtellani noſtri Manibus qualemcunq; honorem quaſi propter viam exhibituri, pauca hæc ab alto repetere, atque obiter hic delibare voluimus; ut tanto clarius appareat, cur Senatoris iſtius mortem Serenisſimus Rex & Principes Reipubl. Viri, & omnes qui illum, omnes qui Rempubl. norunt, tam vehementer doleant. Jam in Prusſiam noſtram reverti debebam, quam ſuperiori hyeme Sereniſſimus Rex & ſupremus Regni Mareſchalcus illuſtrisſimo huic Caſtellano tuendam commiſerat. Sed illuc properanti interponit ſe mihi Dania fæderata,
&

& potiſſimùm Princeps ejus Civitas, quã tempore eodem communis noſter hoſtis calidiſſimo conſilio, acerrimoq; impetu expugnare contendit, in eo velut compendio & Serenisſimum DaniæRegem,& omnem ſangvinem Regium, omnem Senatum, florem nobilitatis, inſignia, ornamenta, & opes Regni omnes opreſſurus. Sed felice Sereniſſimi Regis præſentiâ, tum ductu ſtrenuiſſimi Schakii, nec non illuſtrisThalasſiarchi Hollandici Baronis Vaſſenarii, fortiſſimè repreſſus, ac clade æternùm memorabili mulctatus receſſit. Avocant me fortiſſimorum Sarmatarum noſtrorum facinora, in penitisſimis Cimbrici ſoli receſſibus Ducibus Stephano Czarnecio Palatino Ruſſiæ, & Petro Opalinio Palatino Podlachiæ,ſummò fæderatorum noſtrorum fructu, ſummo Poloniæ ormamento patrata. Inprimis autem avocat me Sereniſſimus Elector Brandeburgicus, qui Holſatiam,Jutlandiam, & procedentibus cum tempore victoriis,inacceſſam Alſen exercitù fæderato, & ſuo, hoſtibus eripuit, ſi Neptunus vela ſubmiſiſſet, Daniam totam, iisdem ereptam, redditurus Regi ſuo, Cæterùm

cum

cum omnia, quæcunq; ſumma fortitudo, dexteritas, & prudentia agere poteſt, iſtic acta eſſent, tandem hoſtem in proprio ejus cubili quærere viſum eſt, & Pomeraniam victricibus copiis aggredi. Quam & geminus Cæſareæ Majeſtatis exercitus, quaſi torrente quodam Martio corripuit. Occupatum primò Duce Suchio Barone, Grifenhagium eſt, occupatum deinde Damum, oppidum longè firmiſſimum, & ipſius Stetini velut antemurale. Occupatæ inſulæ Volinum, & Iſendomia. Capta item viribus conjunctis multa alia, nec parvi momenti loca. Urbes etiam majores, partim eminùs, partim cominùs, obſeptæ ſunt penè omnes. Potiri autem omnibus præſertim ingenio ſitus & induſtriâ artis adeò mirificè munitis, tanto prætereà præſidio, tanto nobilium agreſtiumque concurſu defenſis, nullius denique rei neceſſariæ egentibus, non erat unius anni opus, non utique anni in hyemem jam præcipitantis. Cæterum omnes tamen graviſſimam vim Martis intimè perſensêre, ipſa etiam Princeps regionis Civitas acerrimè oppugnata ac pleriſque jam nudata propugnaculis,

culis, in mænibus deniq́ ſuis ſtantem conſpexit hoſtem, & ægerrimè, nec ſine præſentisſimo periculo, virtute Würzii hactenus victrices manus effugit. Interim ſi uno ictu tanta Arbor non cecidit, iterato, niſi pax aliqua intervenerit, cadere poteſt. Quos primi impetûs fervor non perdomuit, diuturnitas tandem belli laſſabit. Alimenta, aliaq; & vitæ & belli præſidia dies ipſa conſumet. Non ſemper etiam eruptionibus ſecuritas pariter cuſtodum aut caſus favebit. Intereà habent jam Fæderati ſatis magnum expeditionis ſuæ, habent laborum, moleſtiarũ, adverſitatum etiam pretium. Tenet Sereniſſimus Elector cum alia non pauca oppida, tùm inprimis Damum, ingens antehac Stetini propugnaculum, nunc frænum, tenet Demminum, fortiſſimum Pomeraniæ clauſtrum, & validum adverſùs Viſmariam aliaq́; loca hoſtilia, munimentum. Nec hoc equidem citra Martium ſudorem ceſſit victori. Operosâ ab Electoralibus cinctum obſidione, gnaviter quoque ab hoſte defenſum eſt. Non enim præſidium duntaxat animosè obſesſoribus reſtitit, ſed & miſſæ Viſmariâ

ſuppetiæ abſtrahere illos, & ſic porrò obſeſſis auxiliari tentavêre. Sed omnis & præſidiariorũ induſtria, & auxiliariorũ conatus fruſtra fuit. Pervicit laudatiſſimi Ducis Electoralis Sparrii vigilantia, dexteritas, fortitudo, pervicit militum ejus alacritas, & conſtantia; adeoq; tandem in Sereniſſimi Electoris manus traditus eſt locus, qui multorum prudentium judicio maximi æſtimatur. Qui iidem certè, duobus his Pomeraniæ propugnaculis, Damo, & Demmino expugnatis, plus omnino obtentum, quam Stetino non expugnato amiſſum arbitrantur. Omnia hæc equidem, prout in Holſatia, Inſulis Daniæ, inque ipſa tandem Pomeraniâ geſta ſunt, commemorare hic poſſem. Sed aut nimis anguſtis ſpatiis ſtrangulandæ res tantæ, aut nimiâ prolixitate fatiganda tam Illuſtris Auditorum corona foret. Itaque illa alii reſervare tempori, meæ autem orationis molem, quàm gratiam minui malo. Nunc verò domum rediens, quæ Pruſſia noſtra egit & paſſa eſt, breviſſimè narrabo. Cum, ut dixi antehac, poſt Thorunium recuperatum, militiam equeſtrem cura annonæ

per

per Poloniæ hyberna diſtribui jusſiſſet, eâ occaſione illectus hoſtis novas ex Pomeraniâ copias adduxit, quibus & Regiæ & Electorali Pruſſiæ aliquantiſper, nonnullo quidem damno noſtro, at nullo fructu ſuo inſultavit. Quin oſtendit eventus, haud aliud facilè conſilium toto hoc bello nequiùs ei eveniſſe. Nihil enim ſolidi in rem ſuam hîc tum effecit, & paulo poſt didicit, in id potiſſimum adductum à ſe militem, ut hic vel Marte noſtro, vel tabe ſpontaneâ conſumeretur. Pomerania verò interim nudata milite, Fæderatorum noſtrorum violentiæ tanto facilius patuit. Verum primis aliquot menſibus favere illi aliquantum viſa eſt fortuna, neq; ſtatim apparuit hamus latens ſub illâ quaſi eſcâ felicitatis. Corripuêre nimirum in illo æſtu Choiniciam, Culmam, Lipſtadiùm, Salfeldum, Stargardiam, Derſaviam, ſed eo eventu, ut quicquid corripuiſſent, vel vi vel ſponte paulo poſt redderent, velut confesſi, ſe id tueri non poſſe. Noſtram quoq; hanc Urbem Gedanenſem circumſtrepuit armis ſuis, & excitato in proximis agris incendio, plures ejusmodi ignes minatus eſt. Mira

ſuit hoſtis noſtri immanitas, quæ cum aquâ & igni nobis interdixiſſet, aquâ tamen & igni nos obruere conata eſt. Aquâ primum perniciem nobis minabatur, cum poſitis Viſtulæ, ipſiq; Naturæ obicibus; invitum flumen in nos detorſit, aggeres vero flumini oppoſitos demolitus eſt, ut tanto procliviùs licentiâ aquarum inundaremur. Sed ſenſit ille, ſibi à nobis ex mediis etiam aquis, vultum atque animum æquè intrepidum obverti. Senſit idem pariter, ignes de prædiis noſtris extructos, nulli alii rei ſervìiſſe, quàm ut & his flammis lucentibus fides noſtra tanto ſplendidiùs effulgeret.

Pruſſiæ porro noſtræ eadem illa hiems calamitatibus ſimilem reddiderat Curlandiam, atq; etiam, ſi recte rem expendimus, multò infeliciorem. Jam ante Provincia illa orbata erat Celſiſſimo Duce ſuo, qui inter Reges dimicantes medius, Ducem militiæ tranſmarinæ, quem amicum ſibi crediderat, hoſtem ſubito expertus eſt; Et illaudabilis iſtius Viri aſtus Principi ſecuro, tum Sereniſſimæ ipſius Conjugi, & Soboli omni, cunctis præterea Provinciæ Primoribus, primariam Du-

Ducum ſedem, præter opinionem omnium, in carcerem vertit. Poſtea captivos Principes cum omni familiâ in ſolium alienum mittere placuit, deductumque eſt miſerabile agmen Rigam primum, paulò poſt Narvam, deniq; Ivanogrodiam, locum à nominatiſſimo Moſcorum Tyranno nomen, ſono ipſo horribile, habentem. Sed hæc nolo hîc exquiſitius perſequi, partim quia ante ingreſſum anni ſuperioris facta ſunt, &, propoſiti mei lineas excedunt: partim, ne res miſerandas memorans, novâ dolorum nube offuſcem orationem meam. De Provinciâ ipsâ, fæcundâ ſemper fortium virorum parente, facere non poſſum, quin aliquid addam. Ea tum ad primam capti Principis ſui famam, incolas equidem omnes, præſertim Equeſtris Ordinis, in publicæ libertatis vindicias excivit. Sed novo magnam partem, & tumultuariè armato exercitui regimen decens, & proinde ut in regimine incerto fieri ſolet, concordia defuit. Quæ res Comiti Duglasſio ex Arce Mitavienſi in omnes occupandæ provinciæ occaſiones excubanti, tantò patentiorem januam fecit voto ſuo potiendi.

endi. Progreſſus ille vicina primum oppida, paulo poſt, cum ſine ordine palantes incolarum copias carptim ſubinde attriviſſet, univerſam Curlandiam occupavit, Lithvanicis exercitibus, qui alioquin laboranti vicinæ lubenter opem tuliſſent, & poſtea generosè feliciterq; tulerunt, circa Moſchum lacertos tum moventibus. Sed quomodo tandem occupator Curlandiæ Duglasſius, eâdem excedere coactus ſit, paulo poſt, ſi temporis anguſtia patietur, memorabimus.

Nunc ex Curlandiâ in mediam Poloniam, & nempe à ſago ad togam, ex campo tendimus ad Comitia, ſolenne remedium, quo morbis ſuis mederi Reſpublica noſtra conſuevit. Si quæ autem unquam, hæc certè, quæ Annô ſuperiore habita ſunt, varietate & pondere negotiorum implicatiſſima, adeoque præter ſolitum per tres integros menſes extracta fuêre, magnâ moleſtiâ S. Regiæ Majeſtatis, magnâ Senatûs totius, magnâ EqueſtrisOrdinis, cui tum director contigerat vir præluſtris & ingenio dexterrimus Joannes Gninsky, Succamerarius Pomeraniæ & Gneſnenſis Præfectus, nunc Illuſtrisſi-

morum

morum Pacis Fecialium Collega. Præcipuè verò in Coſacorum negotio publica æſtuârunt conſilia. Qui non multo ante cum Regno, novis magnisq; autoramentis, conciliati, delegatos jam miſerant ſtabiliendis conciliationis pactis. Sed hi tum arduis maximè poſtulatis ſollicitabant Rempublicam; atq; imprimis ſacra inter Romani Græciq; ritûs Eccleſias vincula rumpere minabantur. In re tantâ igitur mirificè hæſitavit Reſpublica. Neque deerant, qui ob iſtiusmodi difficultates minus felicem Comitiis exitum, novasq; ex Rusſiâ turbas ominarentur. Sed idem ille, qui Rempubl. inter extrema ſæpè diſcrimina ſervaverat, Deus, oſtendit nunc quoq; filum, cujus auxilio illa ex hoc ſe Labyrintho expediret. Atque inter alia adminicula, quæ publica omnium Ordinum prudentia conquiſivit, plurimùm profectò contulit fiducia, quam Coſaci erga Cancellarium Magnum, dexteritate, comitáte & munificentiâ ejus deleniti, conceperant. Et ſic tandem fine ſatis optabili ſoluta ſunt Comitia. Jam ad alias Regni noſtri proſperitates properanti, magna adhuc &

periculoſa Regno attingenda eſt tempeſtas, ut tanto clarius liqueat, quàm magno nobis conſtiterit, & quam diras nubes ſecuta ſit fortunæ ſerenitas, quæ poſtea eluxit. Exercitibus noſtris uti mala Reipubl. & tot undiq; coorti hoſtes plurimum dederant negotii, ita ſtipendia militiæ ob egeſtatem publicam minus rectè proceſſerant. Inde fremebat miles, & inter publicæ patriæ damna, ſua eſſe maxuma ratus, indignabatur, non juſta modo præmia laborum, ſed & neceſſaria penè vitæ præſidia deeſſe iis, quibus vitam Reſpubl. videretur debere. In hybernis potiſſimùm fervebant querelæ, & conſilia male contentorum: nec unquam negotioſior, quàm in illo otio erat confœderatio. Bellicis igitur Regni Ducibus negare obſequium turbidi, conſtituere inter ſe capita capêre, ſcribere denique leges, ſpecioſas quidem & quæ nihil adverſum Sereniſſimo Regi & Regno viderentur ſapere, multum tamen è Republicâ peterent. Quò compoſitior, quò coloratior, eò formidabilior erat ſeceſſio. Malo autem ſurgenti Rex Sereniſſimus omni decorâ ratione mederi ſtudebat, nihilque inten-

intentatum relinquebat Senatus, nihil grandes Viri à Rege & Republ. ſingulariter delecti ad hoc negotium, & huic ſoli, prævio Illuſtr. Stanislao Potocio Palatino Cracovienſi & ſupremo exercituum Duce, Demetrio Duce Viſnovecio magnis bellatoribus, ſat longum tempus, non ſine grandi moleſtiâ & impensâ, gratificati. Cum nihil ibi profectum foret, à Comitiis tandem quæſitum eſt remedium. Deliberavit ſuper tàm difficili morbo ſuo Reſpubl. univerſa, ſed & ſingulari Dei benevolentiâ, in medio deliberationum æſtu, ab ipſo exercitu adverſus exercitum ingens alexiterium, ingens ſolatium accepit: cum omnes peregrinæ armaturæ milites, magna profectò & conſpicua militiæ noſtræ pars, in facie Reipubl. legitimis exercituum Ducibus obſequium, ſanctè promitterent, illis autem vitio creatis Directoribus renunciarent, ſtipendiorum denique ſolutionem & ipſi quidem poſcerent, ita tamen, ut & patientiam moræ, & interim prona ſemper in Reipubl. uſum defenſionemque ſtudia ſua alacriter offerrent. Horum exemplo cæteros quoq; tandem ad obſequium re-

dituros ſperabamus. Sed illi veterum poſtulatorum pertinaces, vix temperarunt ſibi, quin à patriâ exſuccâ ſangvinolenta ſtipendia gladio extorquerent, & quamvis poſtea deſtinata eorum peſſima melioribus tandem conſiliis, vel potiùs propitio in Rempubl. fato cederent; tamen opportuna & bono publico utilisſima tempora inani cunctatione perdiderunt. Ducem interim Salus Reipubl., movit ne inflexiles illos exſpectaret. Quicquid igitur usquam militiæ Polonæ ſincerum manſerat, contraxit, ivitque Deo & Rege auſpice fretus, comitatusque auxiliaribus Cæſareæ Majeſtatis copiis, quas Generalis vigilium Præfectus Heſterus, vir militiæ decoribus eminens, ducebat, in Pruſſiam noſtram. Hìc ordinatis ritè rebus, & ſtrictâ in eos, qui perperàm interim rem geſſiſſe comperti eſſent, acie diſciplinæ militaris, hoſtem, quem, oppidis incubantem, aperti Martis aleam ſciebat declinaturum, nidis ſuis excutere ſtatuit, atque inprimis compedes laxare Viſtulæ impoſitas. Prima vis armorum Grudentum corripuit, oppidum antiquum, Viſtulam præterlaben-

tem

tem ex alto monte deſpiciens, à Cruciferis olim muro & Arce eminentiſſima, poſtea verò ab hoſte variis operibus, & quingentorum præter propter militum cuſtodiâ munitum, ita ut id feſtinantem ad majora fortiſſimum Ducem aliquantiſper ſiſtere poſſe videretur. Sed cum cælum ſuffragatur, fruſtra muri, fruſtra propugnacula, fruſtra manus Martiæ obſiſtunt virtuti. Admovet Mareſchallus oppido exercitum, ſtruit more militari acceſſus, quibus impunè ad ipſa hoſtis munimenta pervadere, ſtruit ſuggeſtus, unde fulminare in locum obſeſſum poſſet. Tam propè ſuggreſſus tandem eſt, ut rectè atq; ordine videretur facturus, ſi cominus propugnacula adoriretur, & vi ſibi faceret viam in oppidum. Dum id agitatur, jacti interim artis fulminatricis induſtriâ vaſtiſſimi & ignem circumquaq; vibrantes globi. Illiduntur illi, quà ars vel fortuna tulit, culminibus, fragmenta tectorum & ſua longè lateq; ſpargentes. Utinam his ictibus ut in tecta ædium & muros, ſic in animos obſeſſorum penetratum eſſet: effectumq;, ut curæ iſti habuiſſent, tempeſtivâ ſubmiſſione imminenti ſeſe

diſcrimini eximere. Sed fatum ſuum nemo maturus effugit. Miſerrimi incolæ, ſeu ſuâ, ſeu alienâ obſtinatione occæcati, certè ne ſervare ſe quidem Svecis invitis auſi, clausêre ſibi januam ſalutis, quam Optimi Principis benignitas clauſis aperuit. Miſſus enim ab illo tubicen, qui dedentibus ſe veniam offerret, ſpretus & parum honorificè dimiſſus eſt. Exin quod tuba pacis efficere nequiit, tubo iterùm Martio commiſſum eſt. Nec multo poſt, velut compendio rem conficere volente fortunâ, contigit, ut globi aliqui, ſupremâ Urbi nocte, in fænum ſub tecto ſervatum inciderent. Ibi concepta, attamen clauſa adhuc flamma, fumo primum monuit obſeſſores, ut in locum eundem plures ejusmodi globos, ſed & aliò ſimul alios ejacularentur. Quod cum facere Pyrotechnitæ, quà cuique viſum, certarent, ignib⁹ colluxit undiq; oppidū, & brevi tempore ita invaluêre flammæ, ut quantum quantum eſſet, totum in pyram videretur converſum. Incendiis iſtis, ut quisque facile conjicit, exterior oppidi defenſio non parùm mox refrixit. Certè non incolæ tantùm, ſed & milites nonnulli,

nulli, non adeò quidem ad ignem reſtingvendum, ſed ad ſervandas potius res ſuas diſcurrere. Interea juſſu Ducis, in valla & propugnacula undiq; eluctatur miles obſeſſor, intrat oppidum, cædit obvios, ſpoliat domos, facit deniq;, quod in Urbibus expugnatis facere victoriæ ardor ſolet. Atq; eò hic excuſatior erat quod quæ auferrentur, non civibus, ſed flammis ſubduci, ſervariq; adeò videbantur, quæ nullo cujusquam fructu ac commodo peritura erant. Cœterùm in oppido ipſo, & ſi ignis quidem non priùs penè ceſſaret, quàm cum non haberet amplius, quod depaſceret, hoſtilitas tamen in Cives, ſimul cum nocte ceſſavit, ſiſtente eam edicto Magni Mareſchalli. Qui fortunam municipii miſeratus, gratias Deo agebat, quod tanti momenti locum ſine multo ſuorum ſanguine occupaſſet, ſed ſimul ſibi gratulabatur, qviſi incolarum fluxiſſet ſangvis, cum ſine culpâ ſuâ fluxiſſe. Belliſſimè enim oppidi ruina, acceptatione clementiæ oblatæ, multo magis autem maturo ejusdem deſiderio redimi atque averti potuiſſet. Sed pars oppidanorum, cum & ignes & victorem militem

militem prævaleſcere videret, receperat ſeſe cum milite præſidiario in Caſtellum. Ubi plerique equidem primum victoris gladii fervorem effugere. At cum illic aquâ mox deſtituerentur, & pariter à Cæſareanis ſe circumſeſſos, cæteros vero victores jam pariter ingruere viderent, Tribunum primo ſuum hortari cæperunt, ut deditione ſpontaneâ extrema præverteret, cum is abnueret, Cæſareanis aperuêre portas, Tribunus vero ex turris cujusdam latibulo protractus, cum viginti aliis militiæ anteſignanis, gregariis centum octoginta, tormentis triginta quatuor, in poteſtatem venit victoris. Atq; ad hunc quidem modum brevi temporis ſpatio recuperatum eſt Grudentum, iisdem Sereniſſimi Regis noſtri auſpiciis, Duce etiam eodem, quo ante hàc Thorunium, ſed fato non eodem. Thorunium enim integrum ferè, aut certè non niſi paucis cicatricibus deforme, hoc verò miſerrimum & vix niſi parvis ſui reliquiis à cineribus emicans, ſub imperium Domini ſui rediit. Victoriæ curſum proſecuturus Mareſchallus non multò poſt ducit exercitum verſus Mariæburgum, principem

olim

olim Cruciferorum ſedem, nunc pariter hoſtis primarium & receptum & penarium. Undiq; enim locus iſte feraciſſimis præpingvium inſularum agris circumdatus, haurire inde conſvevit ubertatis opimũ, quale in his terris quæri aut optari poteſt maximũ. Arce porrò protegitur, quæ murorũ operumque robore paucas habere pares putatur. Igitur Mareſchallus rem ſeſe maximè arduam, nec modici temporis, aggredi gnarus, primò omnium loco illi promptuarium annonæ, gemmam Cereris, Inſulam majorem, eripiendam putavit: ita ſimul id, quod hoſtem præcipuè hactenus paviſſet, in ſui militis alimentum converſurus. Id agitans prima caſtra ad Album montem poſuit, ab ipſo Inſulæ velut apice, cui mons ille imminet, opus ſuum auſpicaturus. Ingens in ipſo, uti antea ſemper, ita hic tolerantia laboris, parſimonia ſomni, cura diſciplinæ, autoritas apud ſuos pariter exterosque, liberalitas erga milites, amor apud omnes, (ſed incorrupto Ducis honore) eluxit, maxima inprimis & per omnes caſtrorum ſinus, perque Pruſſiam totam & in ipſa hoſtium arcana ſeſe porrigens vigilantia. Cæterùm ut tum con-

ſilia tum vires hoſtis diſtraherentur, habitâ non perfunctoria conſultatione, concluſit Princeps, ut, dum copiæ Polonicæ dicto illi Inſulæ apici inſtarent,manumq; injicerent, Electorales alibi, ſuo etiam loco Gedanenſes irrumperent in Inſulam, deſtinatos huc à Mareſchallo magni nominis Ductores, Butlerum inprimis, comitati. Erat molimini tanto deſignatus dies Septembris vigeſimus ſextus. Venêre noſtri ad locum deſtinatum, & quia machinis rebusque neceſſariis inſtructi venerant, nil cunctandum rati, & jam ſocios operis non procul abeſſe gnari, trajiciunt flumen, hoſti prorſus inobſervati. Sequitur eàdem nocte copiarum Polonicarum pars. Cæteri quoq; poſtea, quantum per objecta impedimenta licuit, acceleravêre, Nam aliquorum feſtinationem venti adverſi retardarunt. Juxta verò, tempore eodem, Mareſchallus ad ipſum Marieburgum turmas Cæſareas Polonicasque miſerat, quæ facto in ſuburbium impetu, hoſtem laudabili diverſione diſtraxêre. Tot millium pugnatorum in Inſulam ingreſſus ut prudentiam ita fidem hoſtium ſuperavit, eoq; major inter

illos

illos terror ortus, qui diſperſas per Inſulam copias ipſorum ſubitò in unum concivit. Cumque in Montavienſe Caput Inſulæ, præſens ipſe Mareſchallus, cum ſuis, omni niſu, terrâ & aquâ incumberet, tandem hoſtis tantis ſeſe impugnationibus imparem videns, & aliis, qui alibi Inſulam intraverant, tergo ſuo metuens, dictum illud Caput ultrò deſeruit. Ita magnum Mareſchalli molimen ſingulari Dei gratia, ſub Sereniſſimi Regis auſpiciis, ſpe omni & majorem & celeriorem habuit ſucceſſum. Neque enim quisquam & nec ipſe, qui Princeps conſilii & autor fuit, crediderat, tam properè & adeò citra ſangvinem, tam delicatâ ſui nutrice Inſulâ ceſſurum hoſtem. Ceſſit en, urgente cum fato ſuo, ceſſit, & nullâ in apertis camporum aut pugnâ aut velitatione tentatâ, tribus ſe clauſtris Elbingæ, Marieburgo, Haupto paſſus eſt includi. Nam & Derſaviam, vicinum nobis oppidum, & ex quo, ſuperiori hieme magnâ ferociâ nobis inſultaverat, ad primam mox Grudento venientis ſupremi Mareſchalli famam, ille trepidus deſeruit, & paulo ante Stargardiæ quoque, egregio Pomerelliæ muni-

municipio, poſt multiplices depeculationes, invitus quidem, ſed deprehendi à Polonis metuens, valedixerat: omni adeò operæ pretio, quod prior hyems illi dediſſe videbatur, brevi tempore privatus. Sed Mareſchallus, non ignarus, magnâ hoſtilium copiarum parte inſeſſum teneri Mariæburgum, hoc illis Pergamum, hanc quaſi Arcem Tarpejam eſſe, protenus equidem locum hunc arctiſſimâ indagine, ac plena in orbem obſidione circumſepire optavit. Sed ea res exercitum multo maximum requirebat. Longo admodum ſpatio ſecundùm Nogati fluminis ripam extenditur oppidum: non minus longo porrigitur Arx, tam vaſtà, ut ampli ſatis oppidi ſuperet, certè æquet magnitudinem. Ut plenum & numeris ſuis omnibus perfectum obſidium foret, potens eſſe debebat utriusque ripæ, & nempe ultra citraque Nogatum toti illi oppidi Arcisq; compagi circumfundendus exercitus erat, quo ita ab Elbingâ Stumâ aliisque hoſtium locis viæ omnes intercluderentur, omnis ei pabulandi, omnis excurrendi præcideretur facultas. Nemo præterea non videbat, multorum menſium hoc

opus

opus fore, quia loco ad prodigium usque munito ſufficiens militum numerus, militibus prudens & bello plurimum ſpectatus gubernator, abundans præterea alimentorum copia aderat. Sed Ducem ad maxima quæque natum eductumque difficultates rerum non abſterrent, ſed acuunt.

Interim quod magnitudinem Ducis minimè gentium ſuperabat, ſuperabat magnitudinem exercitûs. Etſi enim hic & ſtrenuiſſimus & mole non parvus, minor tamen numero erat, quam ut pro longitudine loci extendi poſſet, minor, quam ut utramque ripam obſepire cuſtodiis, & omnia oppidi Arcisque latera opere conſummato circumdare poſſet. Neque enim ſolitis & ordinariis Regni viribus ſuccinctus venerat Dux: & fruſtra diu expectavit ſupplementa, quæ infelix confœderatio morabatur; & jam facilis conjectura erat, non ventura illa eo numero, quo oportebat, ventura itidem tardè, & tum demum, cum in terrâ deſolatiſſimâ copia alimentorum defutura eſſet militi. Non enim huic ita, ut fas erat, (fatendum eſt enim) liberalitas publica proſpexerat:

ſuo

ſuo plurimùm Dux ingenio, ſuâ ope, curâ, induſtriâ procurabat annonam, quà poterat: videns omninò, majore ſibi longè contentione adverſus penuriam victûs pugnandum eſſe, quàm cum hoſte, quantumvis potente. Ex his itaque cauſis cum locus tam ſpatioſus juſtâ undiquaq; obſidione circumveniri non poſſet; faciendis equidem ultra Nogatum excurſionibus, ſtructo ponte patefactus eſt campus, & hunc perpetuis infeſtationibus ita frequentavit equitatus noſter, ut hoſti exire vix unquam liceret impunè. Cæterum ipſius veræ obſidionis fervor citra Nogatum ſtetit. Ibi caſtra longè latèque circumpoſita, ibi ſtructis decentiſſimâ & arte & induſtriâ acceſſibus, ita prope Noſtri hoſtium ſe admovêre propugnaculis, ita tum in pontem tum in oppidum fulminavêre, ut tandem cives inter injectos perpetuò ignes, inter illabentes undique globorum immanium nimbos, vitam ſuam non ampliùs credere ædibus auderent, ſed in Arcem plerique ſe & ſua reciperent. Summâ profectò virtute, etſi inter magnas annonæ difficultates proceſſit obſidio, & nihil omnino earum re-

rum

rum omiſſum eſt, quæ à Magno Duce, quæ à præluſtri Regni Vexillifero, à generalibus præfectis, Strenuiſſimis Tribunis & Ductoribus, quæ deniq; à forti, induſtrioque milite requiri aut expectari ſolent.

Cæterum omnium Mareſchalli conſiliorum caput tum erat, Inſulam feliciter occupatam, fortiter tueri, & Viſtulæ imprimis, prout auſpicatò glorioſeq; coepisſet, plenam reſtituere libertatem. Hoc enim non Pruſſiæ ſolùm, nec Poloniæ modò, ſed Europæ totius nutricio vindicato, ingens aſſidui laboris & pervigiliorum ſuorum pretium ablaturus erat, toti autem Reipubl. tale præſtiturus beneficium, quali toto hoc bello majus & glorioſius non poſſet. Atque idcirco, cum ab hoſte flumen iſtud non niſi uno adhuc fræno teneri ſciret, hoc inprimis rumpendum excutiendumq; putavit. Quisque ſagacium facillimè aſſequitur, de Haupto me loqui, caſtello prioribus jam bellis celebratiſſimo, nunc autem ab hoſte, ævum forſitan hîc agere cogitante, ad miraculum usque munito. Certè Ars & Natura ibi certaſſe, & quicquid utraque ad loci cujusquam robur afferre poteſt, huc videtur

tur impendiſſe. Procurrunt omni ex latere altiſſima valla, eademque angularibus undiquaque propugnaculis validiſſimè præcincta. Viſtula affundit ſeſe lateribus, ſed facto aquarum divortio ita bipartitus, ut gemino quaſi brachio locum amplectatur defendatque. Qua parte aquam Natura negaverat, ductâ per transverſum foſsâ labor accerſivit, ſecutusque artis ingenium fluvius inſulam efficit, ubi non fuit. Foſſæ quoq; ipſi multa magnæ molis antepoſita opera obſesſuris maximas moras objiciunt. Illud porro brachium, quod ad Urbem noſtram amiciſſimus porrigit fluvius, ducto jam dudum ab hoſtibus per medias aquas aggere, ita quaſi ligatum eſt, ut nihil Civitati noſtræ, nihil obſidentium caſtris polliceri aut dare ſubſidii poſſet. Paulo ſuperius autem idem brachium, dejectis ab hoſte aggeribus nudatum, apertis omnibus quaſi venis, in Inſulam noſtram & ad ipſa Urbis mœnia tantùm aquarum profundit, ut novum veluti mare nos circumfluere videatur. Alterum fluminis brachium ſtructa ab hoſte ad ripam opera validiſſimis pariter vinculis implicuere.

Utram-

Utramque verò ripam idem hoſtis ponte junxerat, ut ita tergo ſuo miſer fluvius iniquos Dominos, ipſaque ſervitutis ſuæ alimenta, & ſæva libertatis venena portare cogeretur. Pontis enim iſtius beneficio non ex inſulâ tantum majore ſed Mariæburgo quoque & Elbingâ petere poterat loci gubernator, quicquid deſideraret. Et profectò irritus erat omnis obſidere volentium conatus, niſi pons iſte deſtructus, & omnis in Inſulam trajectus eſſet interclusus. Pro utroque acerrimè pugnabat hoſtis, non neſcius, his quaſi ſpiraculis animam loci iſtius trahi. At in Inſulâ repurganda uti jam dudum miſſæ ab Illuſtriſſimo Mareſchallo copiæ egregiam navaverant operam, ita nunc quoque nobis minimè defuêre. Certè enim cum Suecis ex ipſo hoc Haupto erumpentibus & munitionum ſuarum, paſſim iſtic ſparſarum, beneficio uſis, fortiſſimè pugnârunt, peditatu tandem, cum omnem jam pyrium pulverem abſumſiſſet, laboraturo, niſi inſignis Ductoris induſtria repente ſubſidium adduxiſſet. Noſtrorum pariter ut primi ſic vehementiſſimi circa pontem & appoſita illi munimenta

menta conatus fuêre. Hoſti profectò, omni vi ſuâ irruenti, nobili virtute reſtiterunt; adeò & fortiter & feliciter, uti alibi, ſic intra obvia horti ſepta, quæ fors dederat, cum illo luctati, ac ſi intra muros ac valla ſtetiſſent. Sed hæc ut & cætera ſuo tempore curatius ediſſeret hiſtoria, omnibus ſingulisque decus ſuum pro merito cujusque, ex vero, admenſura. Cum Octobri, ut breviſſimè rem complectar, cæpit hæc obſidio, magnâ & memorabili fiduciâ Urbis, cum ſatis liquidò conſtaret, pro loco iſto, quem tot annorum, tot ſumptuum, tot laborum impendio, hoſtis firmaſſet, & unde toti Neringiæ, omnique Viſtulæ leges dediſſet, non ſegniùs quàm pro aris & focis pugnaturum. Sed animabat Urbem ſpes poſita in Deo, qui ut ante inter ſumma diſcrimina, inter deſperatas Pruſſiæ, prope & Poloniæ res, inter acciſas domi opes, inter aquarum ab hoſte immiſſarum diluvia, inter ignes & gladios circumfulgentes, breviter ut dicam, inter malleum & ſaxum, inter Scyllam & Charybdin, fidem noſtram integram, & animos imperterritos ſervaverat, ita porrò pro optima,

cau-

cauſâ, pro Regia Majeſtate, pro publico egregio, pro fide, libertate, fortunâ noſtrâ pugnantibus bona conſilia, pectora maſcula, vires ſumptui laboriq; ferendo pares, proſperumq; adeò arduorum moliminum largiturus eſſet ſucceſſum. Animabat præterea S. Reg. Majeſtatis Utriusque favor, qui ex inſitâ ipſis erga ſubditos fideles benignitate, nobis, in re maximè & arduâ & honeſtâ & utili verſantibus, minimè defuturus credebatur. Animabat proximè, Mareſchalli ejusdemque exercituum Ducis benevolentia, qui cauſam propriam publicamq; agentibus, nunc verò Caput, unde nervi & opes Reipubl. magnam partem dependerent, aſſerere conaturis, manum auxiliarem & porrexerat jam benigniſſimè, & deinceps non negaturus erat. Nec profectò illam unquam nobis negavit. Nam & validam Cæſareani Poloniq; exercitus legionem ſub præluſtris Baronis Ratſchinii regimine in ſubſidium miſit & ipſe, qua in re cardo negotii totius vertebatur, hoſtem intra Mariæburgum, Elbingam, & cætera ſepta ita fortiter concluſum tenuit, ut nullo poſtea incurſu inſtitutum noſtrum

 turbare,

turbare, nulla ope præſidiariis intra Hauptum clauſis ſubvenire potuerit.

Interim Urbs quoq; hæc tanto Patrocinio freta, cæpto ſuo omni virium ſuarum niſu incubuit. Nihil in ſe paſſi ſunt deſiderari Urbis Primores, nihil bellici Conſilii Præſes, nihil collegæ ejus qui omnes ſanè diu noctuq; invigilarunt operi, neceſſariaq; omnia ſummâ cura, dexteritate, & prudentiâ procurarunt, aliqui etiam eum in finem toto hoc obſidii tempore, in caſtris verſati ſunt, variarum & incommoditatum & ærumnarum participes. Conſpiravit ad idem opus univerſa Urbs, civiumq; alii miſſis ad Deum votis, alii ſumptibus & armis rem juvêrunt, pleriq; certè, ne miles ibi neceſſarius cuſtodiis urbanis diſtineretur, ipſimet tot menſibus, directore vigiliarum Burggrabio Regio Adriano de Lindâ, excubias diurnas nocturnasq; pro mænibus ſuis, omnibusque Urbis munimentis, egêrunt. Dignus eſt inſigni laudis adorea ſtrenuus Tribunus Urbis, qui operas militares prudentiſſimè diſtribuit, ipſe exemplum laboris, exemplum virtutis, qui tot acceſſuum ſuggeſtuumq; bellicorum fabricæ

ingenio-

ingenioſâ machinatorum Martiorum ſolertiâ extruxit, qui luſtravit, direxit, urſit omnia impiger & indefeſſus. Digni etiam gloriâ, qui à Tribuno proximi, digni reliqui omnes Ductores, quorum alii occupatis munimentis, alii aliis facinoribus editis, cuncti verò inſigni vitæ contemptu de publico bene meruêre. Digna præmiis militia univerſa, quæ inter autumni & hyemis ingruentis aſpera, ſub pellibus, ſub Dio, ſine murmure egit, nullumque unquam laborem, nullum periculum recuſavit. Ad hunc modum potita eſt voto ſuo Reſpubl., hoſtis retibus propriis incluſus captusque ſuperata tot opera & munimenta, Caſtrum deniq; ipſum in poteſtatem Urbis, ipſiusque adeò Sereniſſimi Regis rediit, quem ſingularis cæli favor hoc ipſo tempore, non in hanc modo Urbem ſuam, ſed in ipſa quoque Caſtra feliciter deduxit, ut & terrore maturaret deditionem, ſed fauſtiſſimâ Majeſtatis ſuæ præſentiâ totum opus coronaret. Sic itaq; magno magni Reipubl. Corporis Capiti minus Caput *ſe ſubmiſit, ita idem hoc corpori ſuo reſtitutum eſt: re-

* *alluſio ad nomen Haupt.*

ſtitutum ſimul Neringianæ inſulæ aſylum ſecuritatis, ſoluta, quam hoſtes Viſtulæ injecerant, catena ſervitutis, apertus Cereri Poloniæ, datus commerciis liber curſus, reſeratum nobis veriſſimum Copiæ cornu. Hoſti contra magnum militiæ ſuæ robur, magnum prædarum receptaculum, uberrimum annonæ horreum, dicam amplius, magnum cauſæ totius præſidium præcipuumq; quod in Pruſſia habuit, bonæ ſpei Caput quodammodo præcîſum eſt. Non equidem parvo nobis conſtitit victoria, multis ærumnis, diſcriminibus, ſumptibus, multis etiam vulneribus, ſangvinisque impendiis empta eſt. Interim non piget armorũm, quibus ſuus conſtat fructus, non piget moleſtiarum, quas optati finis præmium ſolatur: non pœnitet ſangvinis, quando terram, pro quâ fuſus eſt, tenemus. Hæret jam hoſtis intra duarum tantum Urbium anguſtias, eò nimirum, quod præfiſcini dixerim, felicibus Sereniſſimi Regis auſpiciis, eò fortiſſimi exercitûs Poloni armis redactus, ut viam ſe ſervandi vix niſi à pace ſperare poſſe videatur.

Sed

Sed mihi ad proxima & noviſſima Dei beneficia delapſo reflectere non nihil curſum neceſſe eſt, & quæ ejusdem DEI benignitas in vicinis Sociisque noſtris præſtitit nobis, breviter memorare. Ac primum in Curlandiam aliquantiſper redeundum eſt. In quâ equidem Moſchus, Lithvanicas diſtinens copias, proclives aliquandiu Duglasſio fecit progreſſus; ſed & ita tamen proclives, ut ſubinde eos aliqua cladium mixtura interpellaret. Poſſem, ſi tempus permitteret, memorare inſignem jacturam, quam dudum fecit hoſtis, cum à magni generis, nominisq; ductore Michaële Pacio, Palatinide, tum Tribuno primario, nunc Caſtrorum Magni Ducatûs Lithvaniæ præfecto profligatus eſt Columba, Tribunus hoſtilis, cum Uxelius Vice tribunus captus, Vrangelius junior cæſus, & omnes illorum copiæ aut proſtratæ, aut in fugam, vel vincula actæ ſunt. Poſſem referre, quâ felicitate Libnicius Tribunus alterum Vrangelium Vice-Tribunum fuderit ad Janiczky oppidum, quâ item dexteritate & fortitudine celebratiſſimus ille nominati ante Caſtrorum Præfecti deceſſor Comorovius,

poſtquam Moſcho feliciter fugato inducias extorſiſſet, Duglaſſio ad Würtzianâ auxilia intercluſerit viam: tum eundem Columbam, quem ex priori clade ſuperſtitem fortuna ſervaverat, ut jam denuò vinci poſſet, ceciderit. Poſſem adjungere oppreſſas à Nobili illo Goſieviano ductore Swartzhoſio, & Joanne Lubeko ſuppetias, quibus Duglaſſum Aderkaſius Tribunus, multis aliis ductoribus, & plusquam mille equitibus comitatus ſublevatum ibat, captus ipſe tum ad Bauſcam in conflictu, & unà cum plerisque Comitibus ſuis, quotquot victorem gladium effugerant, Varſaviam deductus, non minus clementem ibi Regem experturus, quam inclementem belli fortunam fuerat expertus. Poſſem attexere Mitaviam, primariam Curlandiæ Civitatem, quam eandem à Comorovio Duce miſſus Swartzhoſius, & ejus Comes Lubecus admirabili celeritate occupavit, non unâ dignus uterque laureâ, cum eâdem, quâ plurimis hoſtium vincula tum injecêre, manu, libertatē captivis Curlandiæ Proceribus reſtituerint. Inprimis verò egregium nobis excurrendi campum præbere-

res

ret Neuenburgum, quod Generoſiſſimæ Virtutis Palatinides Alexander Polubinſcius, exercituum Magni Ducatus Lithvaniæ Notarius expugnavit, & mox Goldinga, tum temporis hoſti cedenti præcipuus receptus. Sed ipſum equidem oppidum fortibus Ductorum noſtrorum, tum Electoralium Schönaichii, & Polenſii facilè ceſſit armis. Arcem tot illi à Duglaſſio relicti Ductores & copioſo milite, & magna vi impedimentorum ſpoliorumque impleverant animis in extremorum omnium patientiam obfirmati. Neque vero machinis, ut ſolet, res acta eſt; cum nullæ ad tantum opus idoneæ adesſent. Conſtantia noſtrorum obſeſſos ad famem, fames ad deditionem coegit: ità ut mille quingenti circiter homines cum Ductoribus ſuis, cumque uberrimâ prædâ venerint ibi in manus Victorum. Sed & durante obſidio, cum Duglaſſius, factâ in Samogitiam excurſione abſtrahere obſesſores conaretur, populatrices ejus turmæ à non ſemel nominato Pacio, & Kmitzitzo, quem Polubinſcius miſerat, inſigni clade multatæ ſunt. Exin nullo loco conſiſtere potuit hoſtis, perſequente illum ad
 ipſos

ipſos Livoniæ fines Pacio, aliis oppida Curlandiæ liberantibus à manu hoſtili. Recepta Vindavia, Scronda, Lubavia. Nec niſi tres Arces retinuit hoſtis, quas & ipſas tamen jam tùm cingi cœptas duo militiæ Lithvanæ, poſt ipſos Duces, decora Polubinſcius, & Paci' in hunc usque diem, magnâ optimi ſucceſſus ſpe tenent obſeſſas. *

* *Cum iſta publice dicerentur erat XIII. Jan. Quatriduo ante, Mitavienſis arx, præcipua Ducum ſedes, ab Illuſtriſſ. Polubinſcio, cui duo millia peditum in auxilium miſerat Illuſtriſſ. Michael Pacius, occupata eſt, deprædante eam, cum alteram ſibi imminere aggreſſionem ſentiret, Suecico Generali Vigilum præfecto, atq; inde una cum ducentis octoginta validis militibus, ægris centum quinquaginta, ita ut pactus erat, Rigam tendente.*

Tum vero inter alia Grubinum etiam, quod ad vim ſuſtinendam præ aliis armaverat hoſtis, ab Illuſtriſſ. Principe Radzivillio Pruſſiæ Electoralis nunc Gubernatore oppugnatum, atque intra dies quatuor, fortem inter alios operam adnavante Vilielmo Paterſonio Tribuno, expugnatum.

gnatum eſt. Qui idemDux ex Curlandiâ in Pruſſiam revocatus (huc enim oratio quoque mea jam redit), repentino in ipſa Elbingæ ſuburbia inſultu damna hoſti, & juxta terrorem tantum injecit, ut is improviſo aliquo dolo ſe proditum ratus, nec egredi mœnibus auderet, nec intra mœnia ſe tutum exiſtimaret. Paulo ante autem idem hoſtis ab Illuſtrisſimi Regni CampiqueMareſchalli equitatu non levi ictu in fugam erat compulſus; cum egregius ductor Czaplicius in Varmiam, juſſu Ducis tendens, ſubmisſis quinquaginta equitibus, omnem equitatum hoſtilem ipſumq; Gubernatorem militiæ elicuiſſet, mox omni vi eundem adortus, conturbaſſet ordines, cæſisq; quam plurimis, captis non paucis, reliquis ad ipſa usque mænia inſtitiſſet.

Sed eodem tempore rem inſignem & ad ſummam belli haud parùm profecto facientem ipſe terror armorum Poloniæ, ac ſola Mareſchalli autoritas ſine ſangvine confecit. Brodniciam enim ad ſpontaneam deditionem coêgit, Oppidum ingenio ſitûs validiſſimum, & jam ante bellis veteribus nobilitatum. Nunc ve-

rò Tribunus hoſtilis, jam dudum machinali ſcientiâ Sereniſſimo Regi & Regno, cui ſervierat, notus, mirificè id contra Regem & Regnum permunierat, defenderatque ad hoc usque tempus; ſed cum tandem longius ſe à ſuis & à ſpe ſubſidii remotum, miſſas verò ab Illuſtriſimo Mareſchallo turmas ſibi propius jam incubare videret, maluit tandem æquis conditionibus liberum exitum paciſci, quam irritâ obſtinatione præſtolari extrema. Ille igitur, habito colloquio cum illuſtri emeritoque Tribuno Joanne Dönhofio, Præfecto Stargardienſi, quem Magnus Mareſchallus ideò miſerat, locum eximium, locum inter firmiſſima Prusſiæ præſidia numerandum, Serenisſimi Regis noſtri obſequio reddidit.

Propè jam timere incipio, ne prolixitate mea tanti Auditorii patientiâ nimis intemperanter videar abuti. Sed decurrit jam dictio noſtra unà cum Anno ſuo ad finem, nec niſi pauciſſima reſtant ad imponendam propoſito noſtro coronidem. Ac primum levi admodum brachio attingam ea, quæ ultra Boryſthenem geſta ſunt. Ubi Coſaci, anno ſuperiore Reipubl.

Reipubl. noſtræ reconciliati, ductore Vihovio, Palatino Kiovienſi, adjutore Chano Tartarico, noſtro etiam ſub ductu illuſtrium Virorum Andreæ Potocii, Jablonovii, aliorumq; auxiliante Equitatu, egregiam de Moſcis, ad Conotopum, victoriam reportavêre. Ad quindecim enim millia hominum, ac præter cæteros omnis ordinis & farinæ milites, ductoresque, duo præcipui hoſtium Duces, Pozarski & Leo perierunt. Ipſe ſupremus Dux militiæ Romadanovius diu pro cæſo habitus, ægerrimâ fugâ evaſit. Trubecius alter Dux, & paulo ante Conotopienſis oppidi, atque in eo Vlanovii egregii Coſacorum Ductoris obſeſſor, copias perpetuis tam Scytharum, quam Coſacorum incurſibus laceratas, cum ſummo diſcrimine, Putivlum, primum Moſcorum in illo tractu oppidum, fugienti quam dimicanti ſimilior, reduxit. Exin Coſaci in finitimas Moſcoviæ ditiones, Tartari verò in penitiſſima vaſti illius Dominatûs viſcera ſeſe infudêre, ad ipſam usq; principis ibi Urbis viciniam ferro & igne longé lateque populati omnia, & deniq; cum incredibili prædâ & innumerâ ho-

minum captivorum multitudine domum impunè & ſecure reverſi. A Boryſthene ad Balticum mare, magno quidem, ſed innoxio nec injucundo ſaltu trajicimus. Res, quæ ibi noviſſimè geſta eſt, ut eſt maximi momenti, ita occupatos usque tenet animos Orbis, & commemoratione ejus omnia prope compita nuper perſonuêre. Ingens profectò victoriæ iſtic prodigiũ, ingens Orbi ſpectaculum, Socia nobis Dania & in primis Fionia præbuit. Quando Inſula iſta intra triduum, à duobus Sereniſſimi Daniæ Regis Ducibus, ſed juvantibus plurimùm Confœderatis, occupata eſt univerſa. Quando omnis exercitus hoſtilis, Septem penè millium capitum, exercitus veterano milite, veteranis Ducibus ductoribusq; conſtans, ipſo die, qui Sereniſſimo Regi Daniæ nominalis erat, prælio victus, duo millia ſuorum deſideravit, mox omnis undiquaque circumſeſſus, deditione ſpontaneâ arbitrio victorum totus ceſſit. Obſtupuit iſta audiens nuper Orbis, ſed pariter eadem referens Oratio ſtupeſcit quodammodo, neque par eſt dignè evolvere nomina captorum, Principum, Comitum, aliorumq;

omnis

omnis generis Ducum, Tribunorumque celebrium. Strepit per tot annorum tractatus commiſſa inter ſe Europa bellis ferè continuis; at vix omnibus his bellis majorem Suecorum cladem, facilè quisquam meminit. Sed ad rem tantam ut dixi, non modicum Batavi Fæderati, terrà marique, ductu Reiteri, Vice-Thalasſiarchi, aliorumque fortiſſimorum virorum, contulêre: contulêre item reliqui auxiliares exercitus, & inter alios Polonicus noſter. Jam dudum is ſub Illuſtrisſimis fortiſſimisque Palatinis Ruſſiæ & Podlachiæ, cæterisq; Comitibus, Aquilas Sarmaticas per campos & maria Cimbrorum proſperrimè duxerat, poſitis ubique Virtutis Polonæ victricibus laureis & trophæis gloriæ. Nunc poſtquam major ejusdem pars in Patriam cum Ducibus ſuis remeaſſet, relicti iſtic fuerunt mille bellatores, qui ſub illuſtris Tribuni Caſimiri Piaſiecinii regimine, bello Danico, cum fœderatis cæteris, colophonem forti & gloriosâ manu, Deo volente, imponerent. Navigarunt iſti cum aliis in Fioniam: & ipſo adventu ſuo mirificè terruêre hoſtem, adeò ut ad frameas Polonas, nondum tam

in manibus, quàm in ore ſe mutuo cohortantium ſonantes, inſula tremiſceret, & poſtea, cum ad pugnam ventum eſt, vix aliunde illa plus cruoris, quàm ex manibus Polonorum hauſit. Sed erat in fatis, ut generoſus ille bellator Piaſecinius, dum ardentiſſime pugnat, morte ſuâ eandem & Inſulam & Victoriam nobilitaret: militibus ſuis primo virtutis exemplum, poſtea ſtimulus vindictæ; nam eò acrius præliati ſunt, poſtquam Ducem ſuum amiſiſſent. Toties vir nobilisſimus in Patriâ contra Tartaros, Coſacos, Svecos, dimicaverat, fortiter ubique, & tum hoſtili, tum ſuo ſangvine non cruentus magis, quàm decorus. Sed tot illis pulcherrimis vulneribus animam in patriâ effundere non potuit, non debuit, qui hoſtem patriæ, longè extra patriam perſequi debebat, qui gloriam Poloniæ ad intimos Cimbrorum receſſus deferre, & trophæa Sarmatica in finibus illis renovare, in quibus olim à primo Poloniæ Rege Chrobræo erant locata. Cecidiſti igitur, fortiſſime Piaſecini, in terrâ, pro quâ pugnaſti, cecidiſti victor, & victoriæ pretium Inſulam, cum aliis gloriæ tuæ ſociis, Regi fæ-

derato moriens reddidiſti. Cæterum cum corpore tuo fama tua non cecidit, in ipsâ illâ, quæ cadentem excepit, arenâ vireſcet. Sonabunt eam annales patrii, ſonabunt peregrini, nec modicum nobiliſſimæ familiæ tuæ decus erit, Fionicam Danorum victoriam, inter plurimas magnorum hominum cædes & vincula, Piaſiecinii quoque vitâ emptam eſſe. Cæterum quod ad victoriam ipſam attinet, nolo nunc eâ operosè recenſendâ diutius morari tam Illuſtre auditorium; cum res iſtæ jam ſint declamatiſſimæ, & narratione earum ubiq; adhuc hominum linguæ & aures caleant.

Utinam ſi bella dicenda erant, inter barbaras omnino gentes, citra ſangvinis Chriſtiani profuſionem geſta dicere poſſemus. Sed nimirum rebellis ille Deo, ille hominibus inimicus Spiritus adeò bonam mentem excantavit Chriſtianis, ut in mutua & cognata viſcera ſævire, quàm ſuis rebus contenti, pacem colere malint. Laceſſuntur Reges à Regibus, Sceptrum Sceptro illiditur, madent cruore Regna, vomit Oceanus cadavera, fumant Urbes incendiis, aut intra cineres ſuos jacent ſepul-

ſepultæ; agri in vepreta, arces in rudera; templa in ferarum ſpelæa abeunt, pietas, juſtitia, caſtitas vana nomina ſunt, vis, avaritia, crudelitas, libido & omne ſcelerùm genus ſuperbè & impunè dominatur. O quàm acerba, quàm triſtia hæc argumenta ſunt dicere vel ſcribere volentibus! Quanto glorioſius, quanto ſvavius foret, Templis ſanctitatem, Curiis & Tribunalibus juſticiam, agros colonis, colonos, fora & portus commerciis, florem Civitatibus, Muſis honorem, virtuti decus, meritis præmia, vel ſervata vel reddita memorare! Sed ſperari hæc felicitas non poteſt, niſi bellis non neceſſariis, iniquis, impiis bellum indicatur publicâ Regum Principumq; conſenſione, niſi pax bonis legibus fundata, & rectæ diſciplinæ regimini innixa redeat. Vir togatus hoc loquor, qui bella ſcribere teneor, non teneor amare. Unde adeò pacem animitùs opto, quanquam non præcipitem, nec niſi glorioſam, niſi æquam, & ſecuram. Cæterùm, quod Deus Opt. Max. felix & fortunatum eſſe jubeat, novum jam & admirandum Pacis Aſtrum nuper in Occidente emicuit. Aſtrum ingens, & ſiquid judicare

judicare poſſum, inter Divina pariter anni, quem emenſi ſumus, beneficia meritò numerandum. Nec peccabo forſan, ſi id aliquo modo ſimile illi eſſe ſtellæ dixero, quæ tres ab Oriente Reges ad cunas Dei ſervatoris excivit. Nam & hæc profectò ſtella index fuit altiſſimæ pacis, quæ ſub Auguſto Cæſare illuxerat Orbi, duxitque Magos ad Dominum pacis, ad Regem illum, cui nuper nato Angeli ipſi, cælitùs delapſi, hymnum pacis, coram Paſtoribus, accinuerant. Omnium iſtarum rerum memoriam Templa univerſa religione publicâ celebrant his diebus, quibus ad condendum Pacis templum, vos, Illuſtriſſ. Legati, acceditis. Filii pacis bonum inde omen capiunt, Aſtriq; illius nuper orti radios ad Septentrionem quoque noſtrum pertinere exiſtimant, & quia magnæ illæ occidentis Sphæræ procul vim ſuam mittere amant, multi Auguſteum ſibi in Europâ ſeculum polliceri audent. Non minus quoq; lætum illis augurium OLIVEnſe cænobiũ in quo Pacis conſilia agitantur, præbet. Cum olim Rex pacis, Dominus & ſervator Orbis, Hieroſolymam, Urbem à pace nomen habentem

bentem tenderet, prius ad montem Olivarum venit. Inde ad peragendum pacis ſacrificium, inter lætas populi acclamationes, inter ſtrata paſſim veſtimenta, verus Melchiſedecus, verus Salomon ſanctam civitatem, intravit. Olim quoque cum Nehemias Urbem ſanctam triſtisſimâ Babylonicâ Captivitate everſam aut labefactam inſtauraret, feſtum tabernaculorum inſtituit, & ad ſtruenda tabernacula exire populum in montana, atq; inter alia, ramos *Olivarum* afferre juſſit. Utrobique lætum illud Hoſianna, hoc eſt, ſerva quæſo, ingeminabatur. Nos bonis ominibus, utcunq; res ceciderit, nihil peccari poſſe rati, Deum Opt. Max. veneramur ſupplices, ut quemadmodum olim ſuſpenſo cælitùs aſtro Regibus domum oſtendit, in quâ noviter natus Evangelicæ pacis princeps jaceret, ita nunc illuſtrare animos & dirigere oculos velit, quò videant, ubi & quomodo ſalutare illud & diu optatum pacis bonum inveniri queat. O ex cæleſti tandem Olivarum monte maximum propitii Dei munus, tranquillitas publica ad nos deſcendat! En manus piorum paratæ ſunt ſubſternere veſtimenta

ſua

ſua ad molliendam tanto Hoſpiti viam: paratæ ſunt portare ramos olivæ ad ſtruendum illi tabernaculum. Parturiunt templa Dei altisſimi, parturiunt templa Muſarum lætiſſimum Hoſianna. Tu ô Sancte Spiritus, qui olim in ſpecie columbæ deſcendiſti ſuper æternum pacis Magiſtrum, deſcende ſuper Regum Orbis Miniſtros, fac, ut iidem iſti nobis Nuncii pacis eſſe poſſint: & quemadmodum tuo olim ductu, Sanctisſimo Noæ, inter aquas diluvii tot menſibus iactato, columba tandem ramum Olivæ, in refloreſcentis terræ ſignum, attulit: ita nobis per tot annos inter ſæviſſimas bellorum tempeſtates mirificè quasſatis, Tu, ô germana ô æterna pacis Columba, apporta verum, ſalutarem, & perennaturum felicis Olivæ ramum, Pacem!

DIXI.

DIADEMA GLORIÆ

FELICIBUS AUSPICIIS,

SERENISSIMI AC POTENTISSIMI

PRINCIPIS ET DOMINI

MICHAELIS,

DEI GRATIA

REGIS POLONIÆ,

Magni Ducis Lithvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Kijoviæ, Volhiniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Czerniechoviæ, &c. &c.

CRACOVIÆ

In Cathedrali Æde S. Stanislai

ANNO CHRISTI M. DC. LXIX.

Die PRINCIPI ANGELORUM Dicata

CORONAM SUSCIPIENTIS

CONSECRATUM.

A

JOACHIMO De Hirtenberg PASTORI, Equite, Commiſſar. & Hiſtorico R. MAJEST.

AD

SACRAM REGIAM MAJESTATEM

DIE SANCTI MICHAELIS ARCHANGELI, CORONANDAM.

NAte Jagellonià Regum de Stirpe MONARCHA,
Sol CORIBUTIADUM, SARMATIÆq; Tuæ.
ANGELICUS Princeps nomen Tibi præbuit olim,
Adfuit is fatis Duxq; Comesq; Tuis.
Obtulit ANGELICUS Princeps, Duce Numine, Sceptrum.
ANGELICUS tribuit nunc Diadema dies.
Ipſa ſuo Cœli jam Regia munere gaudet,
Gaudet delicio LECHICA Terra ſuo.
Functa puerperio grandi Reſpublica, MATER.
Læta ſtupet, PATREM ſe peperiſſe ſibi.
Exultant Manes Regum, veneranda Patronum
Excipiunt Sancti MARTYRIS Oſſa novum.

In

In plauſus gens tota ruit, cuncta adſtrepit
ætas;
Te fora, Te Regem pulpita ſacra ſonant.
Attonitus dudum tanto certamine Phœbus
Exciit Aonii, numina cuncta Chori.
At CORIBUTEAS, ZAMOSCANAS QVE
Curules,
Et KOSTKAS reputans, OSTROGIOS-
QVE Duces,
CÆSAREOSQVE videns faſces, RE-
GUMQVE tiaras,
Palmarumq; ſtrues, laurigerasq; comas:
Et Tibi Divinâ partam Virtute CORO-
NAM,
Filaq; Fortunæ prodigioſa TUÆ:
Horret, ait, vaſtum Parnaſsia Turba laborē,
Moleq; ſub nimiâ noſter anhelat apex.
Hîc opus, æthereæ MIRACULA pandere
DEXTRÆ,
Fatorum arcanos hîc reſerare ſinus.
ANGELICÆ ſunt illa manûs, ſunt Orſa
Tonantis:
ANGELICAS poſcunt, quas meruêre,
tubas.

Sere-

in manibus, quàm in ore ſe mutuo cohortantium ſonantes, inſula tremiſceret, & poſtea, cum ad pugnam ventum eſt, vix aliunde illa plus cruoris, quàm ex manibus Polonorum hauſit. Sed erat in fatis, ut generoſus ille bellator Piaſiecinius, dum ardentiſſime pugnat, morte ſuâ eandem & Inſulam & Victoriam nobilitaret: militibus ſuis primo virtutis exemplum, poſtea ſtimulus vindictæ; nam eò acrius præliati ſunt, poſtquam Ducem ſuum amiſiſſent. Toties vir nobilisſimus in Patriâ contra Tartaros, Coſacos, Svecos, dimicaverat, fortiter ubique, & tum hoſtili, tum ſuo ſangvine non cruentus magis, quàm decorus. Sed tot illis pulcherrimis vulneribus animam in patriâ effundere non potuit, non debuit, qui hoſtem patriæ, longè extra patriam perſequi debebat, qui gloriam Poloniæ ad intimos Cimbrorum receſſus deferre, & trophæa Sarmatica in finibus illis renovare, in quibus olim à primo Poloniæ Rege Chrobræo erant locata. Cecidiſti igitur, fortiſſime Piaſecini, in terrâ, pro quâ pugnaſti, cecidiſti victor, & victoriæ pretium Inſulam, cum aliis gloriæ tuæ ſociis, Regi fæ-
derato

derato moriens reddidiſti. Cæterum cum corpore tuo fama tua non cecidit, in ipsâ illâ, quæ cadentem excepit, arenâ vireſcet. Sonabunt eam annales patrii, ſonabunt peregrini, nec modicum nobiliſſimæ familiæ tuæ decus erit, Fionicam Danorum victoriam, inter plurimas magnorum hominum cædes & vincula, Piaſiecinii quoque vitâ emptam eſſe. Cæterum quod ad victoriam ipſam attinet, nolo nunc eâ operosè recenſendâ diutius morari tam Illuſtre auditorium; cum res iſtæ jam ſint declamatiſſimæ, & narratione earum ubiq; adhuc hominum linguæ & aures caleant.

Utinam ſi bella dicenda erant, inter barbaras omnino gentes, citra ſangvinis Chriſtiani profuſionem geſta dicere posſemus. Sed nimirum rebellis ille Deo, ille hominibus inimicusSpiritus adeò bonam mentem excantavit Chriſtianis, ut in mutua & cognata viſcera ſævire, quàm ſuis rebus contenti, pacem colere malint. Laceſſuntur Reges à Regibus, Sceptrum Sceptro illiditur, madent cruore Regna, vomit Oceanus cadavera, fumant Urbes incendiis, aut intra cineres ſuos jacent

ſepul-

ſepultæ; agri in vepreta, arces in rudera, templa in ferarum ſpelæa abeunt, pietas, juſtitia, caſtitas vana nomina ſunt, vis, avaritia, crudelitas, libido & omne ſcelerum genus ſuperbè & impunè dominatur. O quàm acerba, quàm triſtia hæc argumenta ſunt dicere vel ſcribere volentibus! Quanto glorioſius, quanto ſvavius foret, Templis ſanctitatem, Curiis & Tribunalibus juſticiam, agros colonis, colonos, fora & portus commerciis, florem Civitatibus, Muſis honorem, virtuti decus, meritis præmia, vel ſervata vel reddita memorare! Sed ſperari hæc felicitas non poteſt, niſi bellis non neceſſariis, iniquis, impiis bellum indicatur publicâ Regum Principumq; conſenſione, niſi pax bonis legibus fundata, & rectæ diſciplinæ regimini innixa redeat. Vir togatus hoc loquor, qui bella ſcribere teneor, non teneor amare. Unde adeò pacem animitùs opto, quanquam non præcipitem, nec niſi glorioſam, niſi æquam, & ſecuram. Cæterùm, quod Deus Opt. Max. felix & fortunatum eſſe jubeat, novum jam & admirandum Pacis Aſtrum nuper in Occidente emicuit. Aſtrum ingens, & ſiquid judicare

judicare poſſum, inter Divina pariter anni, quem emenſi ſumus, beneficia meritò numerandum. Nec peccabo forſan, ſi id aliquo modo ſimile illi eſſe ſtellæ dixero; quæ tres ab Oriente Reges ad cunas Dei ſervatoris excivit. Nam & hæc profectò ſtella index fuit altiſſimæ pacis, quæ ſub Auguſto Cæſare illuxerat Orbi, duxitque Magos ad Dominum pacis, ad Regem illum, cui nuper nato Angeli ipſi, cælitùs delapſi, hymnum pacis, coram Paſtoribus, accinuerant. Omnium iſtarum rerum memoriam Templa univerſa religione publicâ celebrant his diebus, quibus ad condendum Pacis templum, vos, Illuſtriſſ. Legati, acceditis. Filii pacis bonum inde omen capiunt, Aſtriq; illius nuper orti radios ad Septentrionem quoque noſtrum pertinere exiſtimant, & quia magnæ illæ occidentis Sphæræ procul vim ſuam mittere amant, multi Auguſteum ſibi in Europâ ſeculum polliceri audent. Non minus quoq; lætum illis augurium OLIVEnſe cænobiū in quo Pacis conſilia agitantur, præbet. Cum olim Rex pacis, Dominus & ſervator Orbis, Hieroſolymam, Urbem à pace nomen habentem

ſua ad molliendam tanto Hoſpiti viam: paratæ ſunt portare ramos olivæ ad ſtruendum illi tabernaculum. Parturiunt templa Dei altisſimi, parturiunt templa Muſarum lætiſſimum Hoſianna. Tu ô Sancte Spiritus, qui olim in ſpecie columbæ deſcendiſti ſuper æternum pacis Magiſtrum, deſcende ſuper Regum Orbis Miniſtros, fac, ut iidem iſti nobis Nuncii pacis eſſe poſſint: & quemadmodum tuo olim ductu, Sanctisſimo Noæ, inter aquas diluvii tot menſibus jactato, columba tandem ramum Olivæ, in refloreſcentis terræ ſignum, attulit: ita nobis per tot annos inter ſæviſſimas bellorum tempeſtates mirificè quasſatis, Tu, ô germana ô æterna pacis Columba, apporta verum, ſalutarem, & perennaturum felicis Olivæ ramum, Pacem!

DIXI.

DIADEMA GLORIÆ

FELICIBUS AUSPICIIS,
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI
PRINCIPIS ET DOMINI

MICHAELIS,

DEI GRATIA
REGIS POLONIÆ,
Magni Ducis Lithvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Kijoviæ, Volhiniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Czerniechoviæ, &c. &c.

CRACOVIÆ
In Cathedrali Æde S. Stanislaî
ANNO CHRISTI M. DC. LXIX.
Die PRINCIPI ANGELORUM Dicata
CORONAM SUSCIPIENTIS
CONSECRATUM.

A
JOACHIMO De Hirtenberg PASTORI,
Equite, Commiſſar. & Hiſtorico
R. MAJEST.

AD
SACRAM REGIAM MAJESTATEM
DIE SANCTI MICHAELIS ARCHANGELI,
CORONANDAM.

Nate Jagellonia Regum de Stirpe MONARCHA,
Sol CORIBUTIADUM, SARMATIÆq; Tuæ.
ANGELICUS Princeps nomen Tibi præbuit olim,
Adſuit is fatis Duxq; Comesq; Tuis.
Obtulit ANGELICUS Princeps, Duce Numine, Sceptrum.
ANGELICUS tribuit nunc Diadema dies.
Ipſa ſuo Cœli jam Regia munere gaudet,
Gaudet delicio LECHICA Terra ſuo.
Functa puerperio grandi Reſpublica, MATER.
Læta ſtupet, PATREM ſe peperiſſe ſibi.
Exultant Manes Regum, veneranda Patronum
Excipiunt Sancti MARTYRIS Oſſa novum.

In

In plauſus gens tota ruit, cuncta adſtrepit ætas;
Te fora, Te Regem pulpita ſacra ſonant.
Attonitus dudum tanto certamine Phœbus
Exciit Aonii, numina cuncta Chori.
At CORIBUTEAS, ZAMOSCANAS QVE Curules,
Et KOSTKAS reputans, OSTROGIOSQVE Duces,
CÆSAREOS QVE videns faſces, REGUMQVE tiaras,
Palmarumq; ſtrues, laurigerasq; comas:
Et Tibi Divinâ partam Virtute CORONAM,
Filaq; Fortunæ prodigioſa TUÆ:
Horret, ait, vaſtum Parnaſſia Turba laborē,
Moleq; ſub nimiâ noſter anhelat apex.
Hîc opus, æthereæ MIRACULA pandere DEXTRÆ,
Fatorum arcanos hîc reſerare ſinus.
ANGELICÆ ſunt illa manûs, ſunt Orſa Tonantis:
ANGELICAS poſcunt, quas meruêre, tubas.

Sere-

Sereniſſime ac Potentiſſime REX
Domine Domine clementiſſ.

Rejuveneſcit Sarmatiæ noſtræ Aquila, & ad benignum novi SIDERIS exortum, novo ſpiritu, novo vigore exſurgit. Reviviſcunt ſimul ingenia, & ſuſcitare jam nervos, calamosq; movere etiam illi Scriptores incipiunt, quibus longa deſvetudo ſtylum obtudit, ætasque ipſa talium officiorum gratiam fecit. Inter alios vegetioris ad ſcribendum facultatis Viros, mihi quoque, etſi ob vergentes annos, & alias occupationes, talium jam laborum inſolenti, venit tamen impetus promendi ea, quæ, in hac publicâ gaudiorum exundatione, turgens animus concipit vota, addendiq; alia, quæ præſente lætiſſimi temporis ſerenitate, ex familiari nobis Hiſtoriæ campo evocata, feſtinant ad Majeſtatis Tuæ Solem, ut majorem inde lucem accipiant. Enimverò inter cumulos felicitatis, quâ jam omnes exultamus, hoc peculiare etiam beneficium favor Cæleſtis præbet nunc Scriptoribus, ut non opus habeant in arvis peregrinis quærere Segetem ſcribendi, aut flo-

res,

res, quos adſpergant Soli Tuo. Tu enim Domi, & ſub cælo noſtro prognatus, domeſtica TECUM adfers decora, quæ occupandis affatim ingeniis ſufficiunt. Principem in laudibus TUIS locum vindicat ſibi Polonia Mater, quæ jure maximo gloriatur, & ſummâ lætitiâ triumphat, quod ejusmodi FILIUM ſibi peperit, à quo ipſa regi & poſſit & velit: cùm antehac gignendis quidem magnis ſceptroque digniſſimis capitibus ſatis fœcunda, ſæpè tamen aliunde potiùs, quàm à ſe petere conſveverit rectores. Nimirùm produxit illa quidem ſemper Viros, qui fratribus imperare poſſent, ſed plures ſemper genuit, qui fratribus dare nollent imperium. Timuit libertati ſuæ æqualitas civium, & libertas æqualitatem, Matrem ſuam, perdere trepidavit. Te jam, REX SERENISSIME, invenit Polonia, à quo nec æqualitati, nec libertati ſuæ vereri poſſit aut velit periculum. De Indole & Virtutibus TUIS tam benè judicavit Reſpublica, ut nihil non præclarum ac ſalutare à Te exſpectare, nihil deforme aut obfuturum timere auſit. TE ita diligit, ita reveretur, ut neutiquam formidet

TE ita æſtimat, ut per Te aliis, qui Poloniam non amant, formidanda effici ſperet. Deſideratum diu Polonis bonum, mutua fiducia redit, valere cum cauſis ſuis juſsâ ſuſpicione & diffidentiâ, quæ animos Civium inter ſe nimis heu diu commiſit, & vires Regni, cum laude alibi exſerendas, domi malè detinuit, domi perniciosè colliſit. Tandem & ingens illa, plurimùmq; formidata cautes amota eſt æmulationis, quæ æqualibus cedere impotens, parére alibi natis non recuſavit, ne paréret indigenis. Nunc novo exemplo enotuit arcanum, quod aliquot ſeculis penè fidem perdiderat, poſſe Civem Civibus imperare. Non jam expectanda nobis ſunt ſeptennia, quibus Rex populi ſui genio, aut moribus Regiis populus adſveſcat. Non per interpretes de capitibus & fortunis noſtris informatur, aut pronunciat Princeps. Non neceſſe jam eſt vorare alienarum gentium faſtidia. Tu, REX SERENISSIME, omnia ea tenes, quæ alii diſcenda fuiſſent, nihilque affers TECUM ad Sceptrum, quod dediſcere oporteat. Non aliò conſilia dirigis, quàm in Patriam, quò animi Tui

affectum

affectum ipſe naturæ ductus impellit. Non extra ſinum ſubditorum circumſpicis, ubi conquieſcere vel poſſis, vel velis. Optimè regnaturus eſſe crederis meritò, quia à teneris obſequi didiciſti. Rectiſſimè Civibus conſulturus es, quia meminiſti, quid volueris nolueriſve ſub alio Principe. Amas Poloniam, quia TIBI Patria eſt. Amas ſubditos, quia Cives & fratres habuiſti. Amaris viciſſim à ſubditis, quia meriſſimus eligentium fætus es: non os tantùm de oſſibus eorum, ſed & ſpontaneo ipſorum motu ad Sceptrum Electus, cùm potuiſſent non eligere. Habes illuſtre & caritatis & æſtimationis argumentum ipſam Electionem. Non enim aliis TE prætuliſſent Cives TUI, niſi præ aliis & amore & Sceptro dignum putâſſent. Non TU prensâſti unquam ſuffragia, aut amicos clienteſve ſubornâſti, qui animos TIBI conciliarent. Sediſti in Comitio pars Eligentium, ſediſti par cæteris, donec Electio Te omnibus ſuperiorem eſſe juſſit. Audiviſti publicè perorantes Legatos, qui Principes natalium dignitate ſummos, virtutibus, vel invidiâ ipsâ fatente, eximios, fortunis ſplendi-

diſimè dotatos, amicitiis, affinitatibus, fœderibus prævalidos, commendabant. Efferueſcentes inter diverſa ſtudia animos Civium vidiſti, exundantes etiam gentilitiæ libertatis torrentes, nihilq; mite aut pacatum ſpirantia ſuffragiorum certamina, præſens ſpectâſti. Quibus eò interdùm Respublica redacta videbatur, ut ſciſſuræ, & præcipitii periculo proximam crederent illi, qui liberæ nationis ignorant genium, fervido ſubinde ſpiritu, & diſſonis aliquandiu vocibus in diverſa tendentem, ſed inopinatâ tandem celeritate amplectentem id, quod libertas & ſalus publica ſuaſit: communi diſcrimine ad concordiam deniq; ducente animos; atque ipsâ inprimis plerumque interveniente DEI benignitate, quæ (quod præfiſcine dixerim) pleniſſimam huic Regno libertatem indulget, pereundi licentiam hactenùs adimit. Illa in hoc etiam Electionis negotio manifeſtiſſimis indiciis Orbi ſeſe præbuit conſpiciendam. Laborantibus enim inter ſumma diſſidia animis, cùm quæque pars pro Candidato ſuo nihil non egiſſet, nihil tamen ulla effecit, nec efficere potuit, quia aliud age-

bat

bat Deus, qui Sceptrum, quod Tibi deſtinárat, nulli alii permittebat dari. Ille tam amanter, tam providè honori Tuo conſuluit, ut alios Regni Candidatos, at non Reges eſſe ſineret: Te non Candidatum, & tamen Regem eſſe vellet ac faceret. Ille ambientes dimiſit voti irritos, Te non cogitantem imò & recuſantem protraxit. Cùm enim ſuffragiorum conſenſus Te nominâſſet Regem, Tu ad rem inopinatam ſtupens & attonitus, non verbis ſolùm, ſed & lacrymis deprecatus es onus, cui Modeſtia Tua ſe imparem eſſe credebat. Id ipſum Eligentium erga Te ſtudia exacuit, atque eò magis regnare debere viſus es, quò minùs regnare volebas. Certè ut aliis obfuit, per externa ſuffragia calidiùs quæſiviſſe Reipubl. favorem; ſic Tibi profuit, ſponte oblatum, quantum modeſtè poteras, abnuiſſe. Non poſt repulſam quoque datam placuiſti amplius Civibus, nec ceſſatum eſt pro Te contra Te certari; etſi Te ſubducere certaminibus laborares. Quin eò acriùs Tibi inſtitit ardor Quiritium, donec penè imperaretur Tibi, ut imperares. Ceſſiſti Tu tandem tam ſinceræ, tam immo-

tæ tot capitum conſenſioni, cui diutiùs repugnare, non jam modeſtiæ, ſed obſtinationis fore videbatur. Et religio denique fuit Tibi, non audire vocem Populi, in quâ clarè ſatis vox Dei ipſius audiebatur. Mox etiam ceſſit Tibi omnis induſtria Legatorum, ceſſit Principum prò aliis laborantium autoritas, favor & potentia, ceſſit, inquam, Tibi, etſi partes Tuas nullus tum Principum ſeculi tuebatur. Sed TECUM erat Princeps Principum, qui omnia, quæ voluit, facere ſolus poteſt. Ille, Te quieſcente, pro Te vigilavit, ille in Te, dilecto gloriæ ſuæ organo, vicit & triumphavit. Ille, quàm benè Tibi vellet, miraculo non uno oſtendit: vereq; adeò *dextera Domini*, quod Tu ipsâ miſſilium nummorum inſcriptione gratus profiteris, *fecit virtutem*. Ille in Solium Te extulit, cùm brachium mundi aliò niteretur. Cor populi Tui flexit in Te, ne externis quicquam deberes. Illius quoq; providâ gubernatione factum, ut diu ante Electionem, unus ex magnis Senatoribus, Columnis & Miniſtris Status noſtri primariis, poſtquam libero judicio omnes Regni noſtri Candidatos ex-

cuſ-

tuiſſet, Te, etſi non Candidatum, ſuo tamen calculo, longè lateq; vulgato, dignũ imperio cenſeret, & ſic Nomen TUUM, illuſtri ſtylo ſuo, pectoribus Civium penitiſſimè inſcriptum, altiq; deinceps ſilentii quaſi annulo obſignatum, tantiſper ibi relinqueret, donec illuceſceret hora, quâ publicari in terrâ oportuit, quod in cælo erat decretum. Certè fidem omnem ſupergreditur, & miraculo plenisſimum eſt ſecretum, quo Numen Divinum, id, quod operabatur, tempore non modico operuit. Preſſit conſilium ſuum ad ipſam usque Electionis ultimam luctam, quia Tuâ intererat, ne, niſi re maturâ, ſeſe explicaret. Nimirùm in contentionem Te cum aliis venire vetuit, ſed in momento dein vincere Te voluit omnes, qui pro aliis contenderant. Neque enim niſi poſt longa circa externos certamina Te paſſus eſt nominari: ſed ſimul ut primâ Calisſienſis Palatinatûs voce, prævio ejus Capite, illuſtriſſimo Opalinio, nomen TUUM exſonuit, illicò reliqui omnes idem ſucclamavêre. Num ſine prodigio factum eſt, ut omnium Palatinatuum calculi, qui in cæteris graviſſimè diſcrepuerant, in Te

nominando, incredibili protenùs harmoniâ conſonarent? Unde tam multorum & grandium Capitum, unde plusquam duodecim legionum, unde tot Provincialium Nunciorum tam ſubitus conſenſus, niſi à rectore cordium Deo? Cujus adeò nutum omnes jam, etiam qui tardiùs eum principiò agnoverant, reverentibus animis venerantur. Nemo enim non animadvertit, quanto diſcrimine conſtiturus fuerit externus, quicunq; præpolluiſſet. Nam nec Competitores Regni, nec Cives ipſi, ceſſuri ſibi invicem erant ſine ſangvine mutuo. Coruſcat adhuc ante oculos noſtros acies illa gladii civilis, nodum hunc Gordium, qui nitentibus in diverſa ſtudiis indies magis implicabatur, vi tandem diſſecturi, niſi eum dextera Domini per Te, datum cælitùs MICHAELEM, inopinatò ſolviſſet. Oberrat usque animis imago populi, in nova vulnera, antequam vetera cöaluerant, prono impetu ruentis. Occurſat facies optimæ Matris Reipubl., infeſtis filiorum ſuorum & mox peregrinorum ſimul unguibus concerpendæ, atque, ob alienum ambitum, ſuis disſidiis peſſum

iturae.

ituræ. Certè, niſi Tu, REX SERENISSIME, divino diſpoſitu interveniſſes, miſerabili ſciſſurâ in partes, ſub diverſis Ducibus, iviſſet Reſpublica, aut unus Candidatorum, depulſo æmulo, per ſtragem hominum, tramite cruento veniſſet ad Solium, factâq; dein poſt ſolitudinem pace, libertati, delicatiſſimo gentis noſtræ bono, gravis aut ſaltem formidabilis extitiſſet. Nunc non citra tempeſtuoſos quidem æſtus commotæ multitudinis; attamen citra ſangvinem, libertate non ſolùm in præſens incolumi, ſed & inpoſterùm ſecurâ, confectum habemus negotium, & jure nobis gratulari debent, etiam qui poſtpoſiti videntur. Agnoſcendum enim eſt, Deo, Naturæ, prudentiæ & æquitati repugnaturum fuiſſe; quisquis huic Electioni repugnare auſus eſſet. Deus, ut in populo olim ſibi unicè dilecto, ita nunc in Poloniâ, fratrem fratribus imperare voluit. Natura ſangvinem proprium anteponi juſſit alieno. Prudentia prohibuit quæri foris, quod domi inveniri potuit. Æquitas popoſcit, ut liberrimo Populo plena & integra eligendi poteſtas relinqueretur, nec Reipubl.
 impo-

imponeretur Dominus, niſi cui ſe ipſa ultrò ſubmitteret. Et jure illa oſtendere Orbi debuit, ſe, quid ſibi conducat, rectiùs intelligere, quàm quisquam externus, nimiamq́; adeò curam remittere iis, qui res Poloniæ ſuis merè utilitatibus metiri ſolent. Sed ſi ullus adhuc ſupereſt, qui Te electum mirari pergat, is palam facit, ſe Natales Tuos neſcire, ſe virtutes etiam Majorum & Tuas ignorare, aut maligniùs cepiſſe. Nemo, qui vel à primo limine terram aut annales Polonorum ſalutavit, antiquiſſima *Ducum Viſnioveciorum* decora non aut legit, aut fando accepit. Prima equidem inclytæ hujus Domus initia, uti ferè omnium, quæ vetuſtate præcellunt, memorias excedunt temporum. Quod inprimis in hoc Septentrione minùs mirandum eſt, cui radii literarum ſeriùs illuxêre. Sed ſufficit nobis, ab annis plus *quadringentis* Seriem Progenitorum Tuorum recenſeri poſſe. Ad gloriam verò ſatis hoc illuſtre & magnificum eſt, quod iisdem Natalibus *Viſnovecii* cenſeantur, quibus ortus eſt Regum clariſſimus *Vladislaus Jagiello*, qui primus Lithvaniam ad Sacra Chriſtiana & ſimul ad Unio-

nem Regni Polonici adduxit. Is quippe *Olgerdi*, Magni Ducis Lithvaniæ filius fuit, ſed ejusdem filius quoque fuit *Coributus, Dux Sereriæ*, à quo & originem & nomen illuſtriſſima familia Veſtra ducit *Quatuor penè ſeculis* regnavit hîc poſteritas Jagiellonis, & adeò ob egregia merita, æſtimata eſt à Polonis, ut ultra mare etiam, & in ſexu ſequiore aliquàndo ſit quæſita. Nunc poſtquam ultimus ejus *ſurculus*, Sereniſſimus Rex JOANNES CASIMIRUS ſceptro quietem ante habuit, in fraternum Jagiellonis ſangvinem felice tranſitu incidit Electio. Quod ſi igitur generis ornamenta ſpectentur, non eſt, REX SERENISSIME, cur cuiquam Principum poſtponi debuiſſe videaris, eſt, cur anteponi debueris omnibus. TUUM eſt, quicquid Jagiellonia Domus poſſidet decorum: quicquid eadem affinitatum cum Europæ Principibus, Regibus, Imperatoribus habet, ad Te pertinet. In Te deficiens Jagiellonicæ ſtirpis gloria & nomen veriſſimè jam reſplendeſcit. A Te inſuper novam lucem accipiunt Majores Tui, quorum cognatum lumen Regius Jagellonici Solis ſplendor diu quaſi præ-

 ſtrinxit,

ſtrinxit, quemadmodum fieri ſolet in his oris, ubi Regibus non eſt integrum, domum ſuam magnis honoribus, aut opibus publicis altè attollere. Interim illi, etſi agnatis Regibus minores, egregiis ſemper facinoribus animum excelſo genere dignum oſtendêre. Memorant annales noſtri, *Demetrium Coributum*, cum tribus filiis, in celeberrimo magni *Vitoldi*, contra *Tamerlanem* orbis totius terrorem, conflictu, fortiſſimè pugnando, cecidiſſe. De Coributéo etiam genere fuit ille *Sigiſmundus*, quem ob Virtutis famam Bohemi aliquando domi diſcordes, & in fide diſſoni, ad Sceptrum vocavére. Cui, uti eâ in re favit Vitoldus, ita adverſatus eſt Vladislaus Jagiello Rex Poloniæ, cùm ob alias pias cauſas, tùm quod Sigiſmundo Cæſari, æmulum illum, ægerrimè ferenti, gratificari vellet. Memorabilis eſt pugna illa, quâ Conſtantinus Dux *Oſtrogius*, inter inclytæ *Matris* Tuæ atque adeò Tuos progenitores, ut infrà patebit, numerandus, viginti millia Tartarorum ad Lopuſnam cecidit. At pars magna prælii illius fuit MICHAEL Dux Viſnovecius cum filiis ſuis. Is deinceps quoq; pro-

prio

prio ductu eosdem ſubinde hoſtes feliciter fudit, ipſum etiam cubile Scythicum, TauricamCherſoneſum invadere auſus,& multâ iſtic ſtrage datâ, magnos Chriſtianorum greges vinculis Scythicis liberare ſolitus. Ampliſſimum hodieq; virtutis virtutis Viſnioveciana monumentum eſt, Inſula quædam Boryſthene circumflua, quæ quod olim *Demetrio* Viſniovecio à Tartaricis conflictibus reverte̢nti, ſuffugium dederat, nomen ab illo accepit. Jure dixerimus, glorioſiſſimam Familiam veſtram domandis Tartaris, vindicandisque contra infideles populos Chriſtianis conſecratam eſſe, atque inde CRUÇEM, inſigne Chriſtianorum, LUNÆ & STELLÆ ſuperpoſitam, in Stemmate geſtare. Facilè etiam perſpici poteſt, Pietatem tam Præluſtris DOMUS, jam tandem CORONA in his etiam terris dignam à Deo judicatam eſſe, nihilq; non præclarumReligioniChriſtianæ promittere. Fuderunt, REX SERENISSIMÈ,Majores Tui inimicum Chriſto ſangvinem, fuderunt etiam,pro gloriâ Chriſtiani nominis, ſuum. Ille ipſe ſangvis nunc in Te accipit brabéum Regium,

nunc

[illegible] Tuâ niteſcit. Sub Sigi-
[illegible] Demetrius Viſniovecius,
[illegible], ad Valachiæ Principa-
[illegible] & glorioſè aliquan-
[illegible], ſed ingenti potentiæ
[illegible] impar, Solyman-
[illegible] poſtremò extitit victi-
[illegible] do III. glorioſiſſimæ
[illegible] Conſtantinus Dux Viſnio-
[illegible] copiis juvit magnum
[illegible] & Cancellarium Joan-
[illegible], Proavum Tuum, cùm
[illegible] ſexcenteſimo, arreptis
[illegible], nominatiſſimum eo
[illegible] formidatum Moldaviæ
[illegible] illam ad Tele-
[illegible] reportavit, de-
[illegible] Palatinos, Sime-
[illegible] Valachiâ, hunc
[illegible] violenter ejectum,
[illegible] Conſtantinus item
[illegible], qui notâ
[illegible] Demetrianâ procellâ va-
[illegible] Imperium concuſſè-
[illegible] Polonam
[illegible], omnis
[illegible] ſub Jagiellonii
ſangui-

ngvinis faſces venire potuit. Ex *Con-ſtantino Viſniovecio* Palatino Ruſſiæ, quē grandævum juvenis noveram, natus fuit Januſſius Supremus Stabuli Regni Præfe-ctus, Gubernator Cremenecenſis,Dux ge-nerofiſſimi animi, & domi foriſque de Patriâ benè mereri amans, hæres *Zbara-ſciorum* Ducum, qui ex eadem Stirpe *Cori-buteâ* oriundi, præclaris Virtutibus ad il-luſtrem famam & in Republicâ autorita-tem pervenerant. Meminimus ex eo ge-nere duos Fratres *Georgium* & *Chriſtopho-rum*, quorum ille Caſtellanus Cracovien-ſis, & ſic Princeps Senatûs, alter Archi-Hippocomus Regni, ſtudiis popularibus Ordini Equeſtri dilectiſſimus, illuſtri in-primis ad Portam Ottomanicam Legati-one Orbi innotuit. Sed uterque cælebs mortuus, decora & fortunas ampliſſimas in proximam, ut dixi, Domum TUAM transfudit. Januſſius Dux, quem nomi-navi, cum non unam reliquiſſet prolem, jam inprimis famam magnæ Domûs, unà cum Fratre ſtrenuiſſimo D. *Conſtantino*, illuſtrat fortiſſimus Dux. *

* *Hi duo fratres hoc tempore, quo iſta iteratò eduntur, poſt res contra Coſacos,*

Tar-

Tartaros, Turcas præclarè geſtas, altius evecti, & Dux quidem Demetrius non ſolùm ſummum in exercitus Regni imperium, ſed & Palatini Cracovienſis dignitatem aſſecutus, alter Palatinꝰ Belzenſis renunciatꝰ eſt. Demetrius Palatinus Belzenſis, militiæ Campeſtris Ductor, amor Civium, decus Ruſſiæ, totiusq; Reipublicæ, quam cum cæteris Poloniæ Hectoribus animoſe defendit. Sed ad Progenitores Tuos, REX SERENISSIME, revertimur. Sunt anni amplius quinquaginta, cùm Avus TUUS Michael Dux Viſniovecius, ductâ Valachiæ Palatini filiâ, contra Tomzam, qui Turcicæ potentiæ patrocinio innixus, legitimum Palatinum dignitate ſuâ depulerat, privatis auſpiciis, ſociante operam affine ſuo, *Samuele Corecio*, Viro ob fortitudinem celeberrimo, bellum geſſit, & multis quidem congreſſibus (quindecim illuſtris Scriptor Piaſecius innuit) Victor extitit, ſed prævalente Turcarum potentiâ, & fati præcocis ſævitiâ, vitam prius, quàm bellum finiit. Jam inclyti Patris Tui, *Jeremiæ, Palatini Ruſſiæ*, res geſtas, quæ induſtria ſtyli, quæ verborum copia dignè ediſſerat? Cujus tota vita veriſſi-

ma

ma fuit militia, Ingenio ad Martem compoſitus, à primis ſtatim adoleſcentiæ annis ad tutandos ampliandosq; fines ſe applicuerat. Et mirificâ quâdam dexteritate, eò vix puber pervenit, ut ſimul miles, & Dux militum eſſet; Fortuna Majorum ita ditatus, ut exercitum ſuo ære, intra brevisſimum temporis ſpatium, conficere poſſet, ita porrò indole & virtute ſuâ comparatus, ut quos confecerat, ipſe belliſſimè & regeret & duceret in hoſtem. Unde Magno illi *Stanislao Coniecpolſcio* in frænandis Coſacis compeſcendisq; Tartaris, præcipuus ſemper comes atque adiutor exſtitit. Præclara ipſius, ut alibi, ſic in prælio Ochmatoviano, quo Tartari, anno 1644. memorabilem cladem accepêre, fortitudo enituit. Et poſtea inclytis etiam ſucceſſoribus Coniecpolſcii, *Potociis Ducibus*, ob promptisſima, quæ ſubinde defendendis Reipubl. limitibus addicebat, auxilia, dilectus cultusque fuit. Sed apud alios quosdam, uſitato magnorum Virorum fato, plus invidiæ, quàm gratiæ expertus eſt, non aliâ ferè ex causâ, quàm quod laudes ej9 & merita, aurâ populari, altiùs vehi viderentur.

Et

tæ tot capitum conſenſioni, cui diutiùs repugnare, non jam modeſtiæ, ſed obſtinationis fore videbatur. Et religio denique fuit Tibi, non audire vocem Populi, in quâ clarè ſatis vox Dei ipſius audiebatur. Mox etiam ceſſit Tibi omnis induſtria Legatorum, ceſſit Principum pro aliis laborantium autoritas, favor & potentia, ceſſit, inquam, Tibi, etſi partes Tuas nullus tum Principum ſeculi tuebatur. Sed TECUM erat Princeps Principum, qui omnia, quæ voluit, facere ſolus poteſt. Ille, Te quieſcente, pro Te vigilavit, ille in Te, dilecto gloriæ ſuæ organo, vicit & triumphavit. Ille, quàm benè Tibi vellet, miraculo non uno oſtendit: vereq; adeò *dextera Domini*, quod Tu ipſâ miſſilium nummorum inſcriptione gratus profiteris, *fecit virtutem*. Ille in Solium Te extulit, cùm brachium mundi aliò niteretur. Cor populi Tui flexit in Te, ne externis quicquam deberes. Illius quoq; providâ gubernatione factum, ut diu ante Electionem, unus ex magnis Senatoribus, Columnis & Miniſtris Status noſtri primariis, poſtquam libero judicio omnes Regni noſtri Candidatos excuſis-

cuiſſet, Te, etſi non Candidatum, ſuo tamen calculo, longè lateq; vulgato, dignũ imperio cenſeret, & ſic Nomen TUUM, illuſtri ſtylo ſuo, pectoribus Civium penitiſſimè inſcriptum, altiq; deinceps ſilentii quaſi annulo obſignatum, tantiſpèr ibi relinqueret, donec illuceſceret hora, quâ publicari in terrâ oportuit, quod in cælo erat decretum. Certè fidem omnem ſupergreditur, & miraculo plenisſimum eſt ſecretum, quo Numen Divinum, id, quod operabatur, tempore non modico operuit. Preſſit conſilium ſuum ad ipſam usque Electionis ultimam luctam, quia Tuâ intererat, ne, niſi re maturâ, ſeſe explicaret. Nimirùm in contentionem Te cum aliis venire vetuit, ſed in momento dein vincere Te voluit omnes, qui pro aliis contenderant. Neque enim niſi poſt longa circa externos certamina Te paſſus eſt nominari: ſed ſimul ut primâ Calisſienſis Palatinatûs voce, prævio ejus Capite, illuſtriſſimo Opalinio, nomen TUUM exſonuit, illicò reliqui omnes idem ſucclamavêre. Num ſine prodigio factum eſt, ut omnium Palatinatuum calculi, qui in cæteris graviſſimè diſcrepuerant, in Te

nominando, incredibili protenùs harmoniâ conſonarent? Unde tam multorum & grandium Capitum, unde plusquam duodecim legionum, unde tot Provincialium Nunciorum tam ſubitus conſenſus, niſi à rectore cordium Deo? Cujus adeò nutum omnes jam, etiam qui tardiùs eum principiò agnoverant, reverentibus animis venerantur. Nemo enim non animadvertit, quanto diſcrimine conſtiturus fuerit externus, quicunq; præpolluiſſet. Nam nec Competitores Regni, nec Cives ipſi, ceſſuri ſibi invicem erant ſine ſangvine mutuo. Coruſcat adhuc ante oculos noſtros acies illa gladii civilis, nodum hunc Gordium, qui nitentibus in diverſa ſtudiis indies magis implicabatur, vi tandem diſſecturi, niſi eum dextera Domini per Te, datum cælitùs MICHAELEM, inopinatò ſolviſſet. Oberrat usque animis imago populi, in nova vulnera, antequam vetera cöaluerant, prono impetu ruentis. Occurſat facies optimæ Matris Reipubl., infeſtis filiorum ſuorum & mox peregrinorum ſimul unguibus concerpendæ, atque, ob alienum ambitum, ſuis disſidiis peſſum
iturae.

ituræ. Certè, niſi Tu, REX SERENISSIME, divino diſpoſitu interveniſſes, miſerabili ſciſſurâ in partes, ſub diverſis Ducibus, iviſſet Reſpublica, aut unus Candidatorum, depulſo æmulo, per ſtragem hominum, tramite cruento veniſſet ad Solium, factâq; dein poſt ſolitudinem pace, libertati, delicatiſſimo gentis noſtræ bono, gravis aut ſaltem formidabilis extitiſſet. Nunc non citra tempeſtuoſos quidem æſtus commotæ multitudinis; attamen citra ſangvinem, libertate non ſolùm in præſens incolumi, ſed & inpoſterùm ſecurâ, confectum habemus negotium, & jure nobis gratulari debent, etiam qui poſtpoſiti videntur. Agnoſcendum enim eſt, Deo, Naturæ, prudentiæ & æquitati repugnaturum fuiſſe; quisquis huic Electioni repugnare auſus eſſet. Deus, ut in populo olim ſibi unicè dilecto, ita nunc in Poloniâ, fratrem fratribus imperare voluit. Natura ſangvinem proprium anteponi juſſit alieno. Prudentia prohibuit quæri foris, quod domi inveniri potuit. Æquitas popoſcit, ut liberrimo Populo plena & integra eligendi poteſtas relinqueretur, necReipubl.

imponeretur Dominus, niſi cui ſe ipſa ultrò ſubmitteret. Et jure illa oſtendere Orbi debuit, ſe, quid ſibi conducat, rectiùs intelligere, quàm quisquam externus, nimiamq; adeò curam remittere iis, qui res Poloniæ ſuis merè utilitatibus metiri ſolent. Sed ſi ullus adhuc ſupereſt, qui Te electum mirari pergat, is palam facit, ſe Natales Tuos neſcire, ſe virtutes etiam Majorum & Tuas ignorare, aut maligniùs cepiſſe. Nemo, qui vel à primo limine terram aut annales Polonorum ſalutavit, antiquisſima *Ducum Viſnioveciorum* decora non aut legit, aut fando accepit. Prima equidem inclytæ hujus Domus initia, uti ferè omnium, quæ vetuſtate præcellunt, memorias excedunt temporum. Quod inprimis in hoc Septentrione minùs mirandum eſt, cui radii literarum ſeriùs illuxêre. Sed ſufficit nobis, ab annis plus *quadringentis* Seriem Progenitorum Tuorum recenſeri poſſe. Ad gloriam verò ſatis hoc illuſtre & magnificum eſt, quod iisdem Natalibus *Viſnovecii* cenſeantur, quibus ortus eſt Regum clarisſimus *Vladislaus Jagiello*, qui primus Lithvaniam ad Sacra Chriſtiana & ſimul ad Unio-

nem

nem Regni Polonici adduxit. Is quippe *Olgerdi*, Magni Ducis Lithvaniæ filius fuit, ſed ejusdem filius quoque fuit *Coributus, Dux Sereriæ*, à quo & originem & nomen illuſtriſſima familia Veſtra ducit *Quatuor penè ſeculis* regnavit hîc poſteritas Jagiellonis, & adeò ob egregia merita, æſtimata eſt à Polonis, ut ultra mare etiam, & in ſexu ſequiore aliquando ſit quæſita. Nunc poſtquam ultimus ejus *ſurculus*, Sereniſſimus Rex JOANNES CASIMIRUS ſceptro quietem ante habuit, in fraternum Jagiellonis ſangvinem felice tranſitu incidit Electio. Quod ſi igitur generis ornamenta ſpectentur, non eſt, REX SERENISSIME, cur cuiquam Principum poſtponi debuiſſe videaris, eſt, cur anteponi debueris omnibus. TUUM eſt, quicquid Jagiellonia Domus poſſidet decorum: quicquid eadem affinitatum cum Europæ Principibus, Regibus, Imperatoribus habet, ad Te pertinet. In Te deficiens Jagiellonicæ ſtirpis gloria & nomen veriſſimè jam reſplendeſcit. A Te inſuper novam lucem accipiunt Majores Tui, quorum cognatum lumen Regius Jagellonici Solis ſplendor diu quaſi præ-

 ſtrinxit,

ſtrinxit, quemadmodum fieri ſolet in his oris, ubi Regibus non eſt integrum, domum ſuam magnis honoribus, aut opibus publicis altè attollere. Interim illi, etſi agnatis Regibus minores, egregiis ſemper facinoribus animum excelſo genere dignum oſtendêre. Memorant annales noſtri, *Demetrium Coributum*, cum tribus filiis, in celeberrimo magni *Vitoldi*, contra *Tamerlanem* orbis totius terrorem, conflictu, fortiſſimè pugnando, cecidiſſe. De Coributéo etiam genere fuit ille *Sigiſmundus*, quem ob Virtutis famam Bohemi aliquando domi diſcordes, & in fide diſſoni, ad Sceptrum vocavére. Cui, uti eâ in re favit Vitoldus, ita adverſatus eſt Vladislaus Jagiello Rex Poloniæ, cùm ob alias pias cauſas, tùm quod Sigiſmundo Cæſari, æmulum illum, ægerrimè ferenti, gratificari vellet. Memorabilis eſt pugna illa, quâ Conſtantinus Dux *Oſtrogius*, inter inclytæ *Matris* Tuæ atque adeò Tuos progenitores, ut infrà patebit, numerandus, viginti millia Tartarorum ad Lopuſnam cecidit. At pars magna prælii illius fuit MICHAEL Dux Viſnovecius cum filiis ſuis. Is deinceps quoq; proprio

prio ductu eosdem ſubinde hoſtes feliciter fudit, ipſum etiam cubile Scythicum, TauricamCherſoneſum invadere auſus,& multâ iſtic ſtrage datâ, magnos Chriſtianorum greges vinculis Scythicis liberare ſolitus. Ampliſſimum hodieq; virtutis virtutis Viſniovecianæ monumentum eſt, Inſula quædam Boryſthene circumflua, quæ quod olim *Demetrio* Viſniovecio à Tartaricis conflictibus revertenti, ſuffugium dederat, nomen ab illo accepit. Jure dixerimus, glorioſiſſimam Familiam veſtram domandis Tartaris, vindicandisque contra infideles populos Chriſtianis conſecratam eſſe, atque inde CRUCEM, inſigne Chriſtianorum, LUNÆ & STELLÆ ſuperpoſitam, in Stemmate geſtare. Facilè etiam perſpici poteſt, Pietatem tam Præluſtris DOMUS, jam tandem CORONA in his etiam terris dignam à Deo judicatam eſſe, nihilq; non præclarumReligioniChriſtianæ promittere. Fuderunt, REX SERENISSIMÉ,Majores Tui inimicum Chriſto ſangvinem, fuderunt etiam,pro gloriâ Chriſtiani nominis, ſuum. Ille ipſe ſangvis nunc in Te accipit brabéum Regium,

nunc

nunc in purpurâ Tuâ niteſcit. Sub Sigiſmundo Auguſto *Demetrius* Viſniovecius, Michaëlis filius, ad Valachiæ Principatum vocatùs fortiter & gloriosè aliquandiu tenuit clavum, ſed ingenti potentiæ Turcicæ moli tandem impar, Solymannianæ crudelitatis poſtremò extitit victima. Sub Sigiſmundo III. glorioſisſimæ memoriæ Rege, *Conſtantinus* Dux Viſniovecius non modicis copiis juvit magnum Regni Ducem & Cancellarium Joannem Zamoſcium, Proavum Tuum, cùm is anno milleſimo ſexcenteſimo, arreptis contra Michcelem, nominatiſſimum eó tempore & multis formidatum Moldaviæ invaſorem, armis, nobilem illam ad Teleſinum amnem Victoriam reportavit, debellatoq; Michaële, duos Palatinos, Simeonem & Jeremiam, illum Valachiâ, hunc Moldaviâ à Michaële violenrer ejectum, dignitati ſuæ reſtituit. *Conſtantinus* item inter præcipuos fuit illorum, qui notâ Orbi univerſo Demetrianâ procellâ vaſtiſſimum Moſcoviæ Imperium concuſsère: quò tempore, niſi Virtutem Polonam hæſitans Aula noſtra deſtituiſſet, omnis illa Moſcorum potentia ſub Jagiellonii ſangvi-

ſangvinis faſces venire potuit. Ex *Conſtantino Viſniovecio* Palatino Ruſſiæ, quē grandævum juvenis noveram, natus fuit Janusſius Supremus Stabuli Regni Præfectus, Gubernator Cremenecenſis, Dux generoſisſimi animi, & domi foriſque de Patriâ benè mereri amans, hæres *Zbaraſiorum* Ducum, qui ex eadem Stirpe *Coributeâ* oriundi, præclaris Virtutibus ad illuſtrem famam & in Republicâ autoritatem pervenerant. Meminimus ex eo genere duos Fratres *Georgium* & *Chriſtophorum*, quorum ille Caſtellanus Cracovienſis, & ſic Princeps Senatûs, alter Archi-Hippocomus Regni, ſtudiis popularibus Ordini Equeſtri dilectiſſimus, illuſtri inprimis ad Portam Ottomanicam Legatione Orbi innotuit. Sed uterque cælebs mortuus, decora & fortunas amplisſimas in proximam, ut dixi, Domum TUAM transfudit. Januſſius Dux, quem nominavi, cum non unam reliquiſſet prolem, jam inprimis famam magnæ Domûs, unà cum Fratre ſtrenuiſſimo D. *Conſtantino*, illuſtrat fortiſſimus Dux. *

* *Hi duo fratres hoc tempore, quo iſta iteratò eduntur, poſt res contra Coſacos,*

Tar-

Tartaros, Turcas præclarè geſtas, altius evecti, & Dux quidem Demetrius non ſolùm ſummum in exercitus Regni imperium, ſed & Palatini Cracovienſis dignitatem aſſecutus, alter Palatinꝰ Belzenſis renunciatꝰ eſt. Demetrius Palatinus Belzenſis, militiæ Campeſtris Ductor, amor Civium, decus Ruſſiæ, totiusq; Reipublicæ, quam cum cæteris Poloniæ Hectoribus animoſe defendit. Sed ad Progenitores Tuos, REX SERENISSIME, revertimur. Sunt anni amplius quinquaginta, cùm Avus TUUS Michael Dux Viſniovecius, ductâ Valachiæ Palatini filiâ, contra Tomzam, qui Turcicæ potentiæ patrocinio innixus, legitimum Palatinum dignitate ſuâ depulerat, privatis auſpiciis, ſociante operam affine ſuo, *Samuele Corecio,* Viro ob fortitudinem celeberrimo, bellum geſſit, & multis quidem congreſſibus (quindecim illuſtris Scriptor Piaſecius innuit) Victor extitit, ſed prævalente Turcarum potentiâ, & fati præcocis ſævitiâ, vitam prius, quàm bellum finiit. Jam inclyti Patris Tui, *Jeremiæ, Palatini Rusſiæ,* res geſtas, quæ induſtria ſtyli, quæ verborum copia dignè ediſſerat? Cujus tota vita veriſſima

ma fuit militia, Ingenio ad Martem compoſitus, à primis ſtatim adoleſcentiæ annis ad tutandos ampliandosq; fines ſe applicuerat. Et mirificâ quâdam dexteritate, eò vix puber pervenit, ut ſimul miles, & Dux militum eſſet; FortunaMajorum ita ditatus, ut exercitum ſuo ære, intra brevisſimum temporis ſpatium, conficere poſſet, ita porrò indole & virtute ſuâ comparatus, ut quos confecerat, ipſe belliſſimè & regeret & duceret in hoſtem. Unde Magno illi *Stanislao Coniecpolſcio* in frænandis Coſacis compeſcendisq; Tartaris, præcipuus ſemper comes atque adiutor exſtitit. Præclara ipſius, ut alibi, ſic in prælio Ochmatoviano, quo Tartari, anno 1644. memorabilem cladem accepêre, fortitudo enituit. Et poſtea inclytis etiam ſucceſſoribus Coniecpolſcii, *Potoçiis Ducibus*, ob promptisſima, quæ ſubinde defendendis Reipubl. limitibus addicebat, auxilia, dilectus cultusque fuit. Sed apud alios quosdam, uſitato magnorum Virorum fato, plus invidiæ, quàm gratiæ expertus eſt, non aliâ ferè ex causâ, quàm quod laudes ej9 & merita, aurâ populari, altiùs vehi viderentur.

Et

Et ipſe Virtute ſuâ fretus, cenſuque proprio dives, æmulos contemnere, quàm conciliare malebat. Secutum poſtea eſt belli ſervilis incendium, quo uti indignis modis ambuſta eſt fortuna ac potentia Principis, ita virtus clariùs exſplenduit: eo tamen maximè dolenda, quod iratum vitiis noſtris cœlum neceſſitatem illi fecit in rebelli plebe exercendi ferrum, quod antehac ſangvine Scythico pulchriùs ruberat. Sed & illam Hydram ſatis feliciter domare cæpit Sarmaticus hic Hercules, profligatis rebellibus cópiis ad Conſtantinovum, & re nuſquam non benè geſtâ, ubi nutu ſuo agere potuit. Illis utique laureis tantùm rurſus inter Cives favorem ſibi peperit, ut, orbatâ & Capite & militiæ Ducibus Republicâ; non alius potiùs belli regimine dignus cenſeretur. Poſthabitus, laborantis ſub invidiâ fatum virtutis agnovit, ſed ſimul mox feralia Reipublicæ vulnera vidit, quibus nemo non perſpicere potuit, quæ eſſet illa injuria, quæ tantis calamitatibus expiaretur. Poſt Pilaucianæ militiæ diffluxum, idem *magnus Parens Tuus*, collectis velut è naufragâ rate tabulis, Zamoſcia-

num munimentum, hærede ejus Illuſtriſsimo Avunculo Tuo tum abſente, contra hoſtes firmavit, & alibi paſſim, quà potuit, Patriæ ſidenti porrexit manum. Vel in Zbarazianæ deinceps obſidionis tempeſtate, quàm intrepidum ille animi vigorem teſtatus eſt. Exigui oppidi terminis incluſus, cum aliis illuſtribus Viris (inter quos ex proximo ſangvine fuit Dux fortiſſimus Demetrius Viſniovecius) & omni penè militiæ Polonæ robore, quàm ad præclara facinora, omnibus, & hortatu & exemplo, præivit? quàm gloriosè vaſtam illam Coſacorum Scytharumque, quos Chanus impulſore Chmielnicio adduxerat, multitudinem pluſquam duobus menſibus, non detinuit modò, ſed creberrimis excurſionibus laſſavit, attrivitque, ſociantibus ſtrenuè operam Ducibus, militibuſq;, qui illic ſimul erant? Supervenit deinde DEus è machinâ, qui & Sereniſſimum Regem alibi ad Zboroviam periclitántem, & deinceps Patrem Tuum cum tót eximiis Reipubl. capitibus, feliciſſimâ tranſactione cum Chano factâ, exemit diſcrimini, ſed ut in aliud mox thearrum deduceret, in quo & Rex, & Pa-

ter TUUS illuſtre iterùm Divinæ præſentiæ ſpecimen caperent, darent fortitudinis. Non multò enim poſt Coſaci iterùm cum Tartaris adversùs Poloniam conſpiravêre. Et vaſtiſſimæ molis exercitus in viſcera Reipubl. tendebat, Chano ipſo præſentiam ſuam denuò, precibus & promiſſis Chmielnicii commodante. Cùm Rex Sereniſs. JOANNES CASIMIRUS totius Regni vires ad Bereſteciam collegiſſet, & jam hoſtis innumerabili numero inſtaret, tum laudatiſſimus *Heros, Pater Tuus*, primæ in hoſtem incurſionis honórem à Majeſtate Regiâ ultrò popoſcit: quo obtento, in denſiſſimos Coſacorum cuneos fortiſſimâ manu invectus, rupit aciem, & nobiliſſimæ de Coſacorum ac Scytharum incredibili multitudine, poſt Deum & Regem auſpicem, autor fuit Victoriæ. Sed tanto decori non diu ſuperfuit: cœlo novis adhuc flagellis caſtigare Poloniam moliente. Et ideò ei placuit, tollere Principem, qui ultricem Nemeſin maximè videbatur morari. Dum hoſtis profligata veſtigia Dux fortisſimus legit, febre inopinâ extingvitur, fato eò magis dolendo mirandoq;, quòd

is

is nuper acerrimè pugnando, morti toties obviam progreſſus, incolumis tamen evaſerat. Nunc inopinatâ & improviſâ morte ivit adHeroum ſedesHeros incomparabilis, ivit plenus victoriarum palmis, plenus gloriæ laureis, ſed omnibus Patriam amantibus dolorem æternum & immortale ſui deſiderium reliquit: Patriæ verò ipſi immedicabile vulnus prænaturo obitu ſuo inflixit. Sub id planè tempus Muſa noſtra in texendo peplo Sarmatico occupabatur, & in ipſius illius Principis laudem moliri aliquid cœperat, cùm in medio conatu infelix rumor de morte ejus adſtrepuit. Ita læto impetu carmen orſus, inter lacrymas finivi. Quod poſtea aliquo modo auctum ſubjicere hîc lubet, meæ in laudatiſſimum Reipubl. olim Delicium & Columen, obſervantiæ futurum qualecunque monumentum.

An mea, Jeremia Princeps, Te Muſa ſilebit?
O CORIBUTEÆ ſplendide gentis apex!
Qui Jagiellonios contingis ſangvine Reges,
Olgerdosq; refers Gediminosq; Patres,
Qui genus illuſtras meritis, qui laudibus annos
Antevenis, Atavos par ſuperare Duces.

Hos

Hos licet antiquis virtus Heroibus æquet,
Et vehat æternis inclyta fama tubis.
Arma capeſſentem tremuit Te barbara dudùm
Taurica, & inſtantem præpete fugit equo.
Fulmineumq; Tuum ſenſit Crivonosſius enſem,
Senſit & Herculeam cætera Lerna manũ.
Non Tibi par habuit fulcrum, cùm Rege careret
Patria, ſub clypeo perſtitit illa Tuo.
Unde Ducem belli toties vox publica legit,
Æmula ſed meritis obſtitit ira Tuis.
Heu mihi dicturo jam plura quis accidit ictus?
Strangulat ah vocem, quæ male fama meum?
Sit mendax, ſit vana precor! falſoq; feratur
Crimine lethiferas fama gravâſſe Deas!
Si verum memorat: manes age grandis honoret
Principis, & tali lemmate fata notet:
Illa Ducis virtus, bellis invicta, ſupremo,
Cui ſoli potuit cedere, ceſſit Hero.
Reddita jam Cœlo defendere Lechida ceſſat,
Sed ceſſat nunquam Lechidos eſſe decus.

Cæte-

Ceterùm Magni Parentis Tui fatum & laudes in opuſculo noſtro, quod Bereſtecianam præcipuè victoriam complectitur, legit jam dudùm Orbis eruditus, easdemq; prolixiore filo contextas legent illi, qui pleniorem Hiſtoriam noſtram, aliquando edendam, videbunt. Ille enim, etſi brevis nimiùm ævi Princeps, magnam partē operis mei implevit. Ubi *Tu* quoq;, *Rex Sereniſsime*, laudatiſsimi Patris, quem non diu in terris intueri *Tibi* licuit, imaginem, veriſſimis virtutum coloribus, expreſſam, legere non abnues: oblectaturus animum *Tuum* Herois memoriâ, qui, quondam ingens Patriæ ornamentum, ſummus Civium amor, ipsâ illâ, quâ fruebatur, gratiâ, fundamentum poſuit fortunæ quâ jam *Filius*, Deo auſpice, duce Republicâ, gaudes. Illius vultum, illius animum in *Te* gratiſſimâ memoriâ recolit Polonia. Olim illa te puerum miſerabatur, quem florentiſſimus ille ætate & gloriâ Princeps reliquerat tenerum, indigumque alienæ directionis, poſteà etiam unà cum *Illuſtriſsimâ Matre*, magnorum Zamoſciorum & Ducum Oſtrogienſium Koſtkarumque ſangvine, publicâ infeli-

cium

cium temporum vertigine eò redactum, ut ampliſſima Ducatus Tui latifundia, à rebelli turbâ poſſeſſa, extorris, nec niſi eminùs videres. Sed rectæ pubertatis Tuæ educationi nihil dempſit calamitas publica. Divinæ enim gratiæ nutu, Tui curam ſuſcepit Sereniſſimus *Carolus Ferdinandus Princeps Poloniæ*, Epiſcopus Plocenſis & Vratislavienſis, magnus olim magni Parentis Tui amicus. Cujus inſigne erga ſe ſtudium Princeps ille expertus tum maximè fuerat, cùm vacante olim, poſt fata Vladislai IV. glorioſiſſimæ memoriæ, ſceptro Poloniæ, animi eligentium inter duos fratres vacillarent. Regnare enim is Carolum voluerat, etſi ignarus, hunc tandem fore, qui filium ſuum, Patre orbum, educaturus eſſet: neque Carolus ſcire potuit, educare ſe futurum Poloniæ Regem. Arcanâ tamen fatorum gubernatione ita res acta eſt, ut, licet Carolus ſceptrum non acceperit, nihilominùs erga magnum Parentem Tuum, ita ſe gratum præſtiterit, ac ſi id accepiſſet. Educatio porrò Tui tam bellè cecidit, ac ſi ad ſpem Regni à Principe Regio fuiſſes ſuſceptus. Usque adeò mirificè conſilia identidem ſua abſcondit

ſcondit Deus, eaque per longas demùm ambages eventibus inexpectatis, ſolet evolvere: quando inprimis ſingulare & eximium quid molitur. Unde adeò in maximis quibusq; Viris admirabiles iſti Gubernationis Divinæ anfractus identidem obſervati ſunt ab Hiſtoricis. Cæterùm Regius ille educator, ut erat ſummæ probitatis, ita eximiâ illâ, & prorſus ſanctâ morum gravitate, tum in rebus agendis prudentiâ, vitâq; omni ex parte ordinatisſimâ, pulcherrimè Tibi adoleſcenti præluxit. Inprimis verò commendavit TIBI culturam artium illarum, quæ magnam fortunam illuſtrant, & plurimùm juvare poſſunt. His TU liberaliter innutritus, Martium illum ex Majoribus fervorem decoro ſapientiæ temperamento ad futuros uſus leniiſti: Deo jam tum vitæ Tuæ rationes ita adgubernante, ut animum maximarum rerum redderet capacem. Miſſus ad exteros nusquam levitatis aut luxuriæ, ubiq; generoſitatis, induſtriæ, prudentiæ, moderationis, humanitatis, fidei, conſtantiæ, &, quod ſummum eſt, pietatis, eximia dediſti ſpecimina, ubique amorem TUI, ubique, & inprimis in

Aulâ Cæſareâ optima famæ publicæ ſuffragia, ſæpe & præclara judicia atq; etiam præſagia futurorum decorum retuliſti. Reverſus in Patriam, ærumnoſo rerum noſtrarum theatro ita interfuiſti, ut nullâ TUI oſtentatione provocares invidiam, potiùs verò cultu modico, comitate obviâ, amorem & ſimul tamen æſtimationem TUI augeres, nihil incuriâ negligens, quod ad aptandum ſummis negotiis animum facere poſſe videretur. Otio actuoſo tranquillus, Dei nutum ſpectâſti, inq; illius ſinum depoſuiſti & fortunam TUAM. Illius aſſidua cura excubuit pro TE, & res TUAS, arcano tramite, duxit ad faſtigium. Illius quoq; directione factum, ut, cùm civili tempeſtate in magna & cognata TIBI Capita ingens procella incubuiſſet, TU gratiam illibatam ſervares, quamvis à TE nullâ adulatione, nullo ignobili ſervitio prenſaretur. Neq; etiam favor in TE aulicus Civium benevolentiam deminuit. Admirabili moderatione & quodam ſingulari ſeu fortunæ ſeu prudentiæ beneficio, æquè Principũ, quàm populi animos poſſediſti. Utrobique optimè de TE judicatum eſt, utro-

biquc

bique animadverſum, in TE, licet privato, & nullis dum honoribus eminente, aliquid eſſe, quod regere magis, quàm regi mereatur. Nimirùm ita ſuam ſuper TE manum occultabat Deus, ut à prudentibus tamen obſervari poſſet. Et hinc in Aulâ ipsâ, ex ore Auguſtæ Principis, quæ diu & ad mortem uſque materno Te gratiæ ſuæ gremio fovit, audita aliqvando vox: *Si Polonus ſuccedere ſceptro debeat, non alium quærendum.* Ita, licet in longinquum tenderent tum vota Aulæ, tamen animum ſagaciſſimæ Reginæ tam potenter movit Numen, ut non poſſet, quin & ſuum de Te ſenſum, & ſimul Cœleſte, quod ex eventu jam eluceſcit, decretum enuntiaret. Nec jam Sereniſſimus REX JOANNES CASIMIRUS, qui ſpontaneâ abdicatione ſuâ Tibi locum fecit, lætari non poteſt, Te ſurculum, Te Alumnum, Filiumq; adoptivum Auguſtæ Domûs ſuæ, ſibi ſuccedere. Et TU jure maximo veneraris PRINCIPEM, in cujus contubernio Regio & gratiâ adoleviſti, bonâ malâque fortunâ ejus domi foriſq; ad prudentiam, huic ipſi theatro, quod jam ingreſſus es, neceſſariam pul-

Et ipſe Virtute ſuâ fretus, cenſuque proprio dives, æmulos contemnere, quàm conciliare malebat. Secutum poſtea eſt belli ſervilis incendium, quo uti indignis modis ambuſta eſt fortuna ac potentia Principis, ita virtus clariùs exſplenduit: eo tamen maximè dolenda, quod iratum vitiis noſtris cœlum neceſſitatem illi fecit in rebelli plebe exercendi ferrum, quod antehac ſangvine Scythico pulchriùs rubuerat. Sed & illam Hydram ſatis feliciter domare cæpit Sarmaticus hic Hercules, profligatis rebellibus copiis ad Conſtantinovum, & re nuſquam non benè geſtâ, ubi nutu ſuo agere potuit. Illis utique laureis tantùm rurſus inter Cives favorem ſibi peperit, ut, orbatâ & Capite & militiæ Ducibus Republicâ, non alius potiùs belli regimine dignus cenſeretur. Poſthabitus, laborantis ſub invidiâ fatum virtutis agnovit, ſed ſimul mox feralia Reipublicæ vulnera vidit, quibus nemo non perſpicere potuit; quæ eſſet illa injuria, quæ tantis calamitatibus expiaretur. Poſt Pilaucianæ militiæ diffluxum, idem *magnus Parens Tuus*, collectis velut è naufragâ rate tabulis, Zamoſcianum

num munimentum, hærede ejus Illuſtriſſimo Avunculo Tuo tum abſente, contra hoſtes firmavit, & alibi paſſim, quà potuit, Patriæ ſidenti porrexit manum. Vel in Zbarazianæ deinceps obſidionis tempeſtate, quàm intrepidum ille animi vigorem teſtatus eſt. Exigui oppidi terminis incluſus, cum aliis illuſtribus Viris (inter quos ex proximo ſangvine fuit Dux fortiſſimus Demetrius Viſniovecius) & omni penè militiæ Polonæ robore, quàm ad præclara facinora, omnibus, & hortatu & exemplo, præivit? quàm glorioſè vaſtam illam Coſacorum Scytharumque, quos Chanus impulſore Chmielnicio adduxerat, multitudinem pluſquam duobus menſibus, non detinuit modò, ſed creberrimis excurſionibus laſſavit, attrivitque, ſociantibus ſtrenuè operam Ducibus, militibuſq;, qui illic ſimul erant? Supervenit deinde DEus è machinâ, qui & Sereniſſimum Regem alibi ad Zboroviam periclitantem, & deinceps Patrem Tuum cum tot eximiis Reipubl. capitibus, feliciſſimâ tranſactione cum Chano factâ, exemit diſcrimini, ſed ut in aliud mox thearrum deduceret, in quo & Rex, & Pa-

ter TUUS illuſtre iterùm Divinæ præſentiæ ſpecimen caperent, darent fortitudinis. Non multò enim poſt Coſaci iterùm cum Tartaris adversùs Poloniam conſpiravêre. Et vaſtiſſimæ molis exercitus in viſcera Reipubl. tendebat, Chano ipſo præſentiam ſuam denuò precibus & promiſſis Chmielnicii commodante. Cùm Rex Sereniſs. JOANNES CASIMIRUS totius Regni vires ad Bereſteciam collegiſſet, & jam hoſtis innumerabili numero inſtaret, tum laudatiſſimus *Heros, Pater Tuus*, primæ in hoſtem incurſionis honórem à Majeſtate Regiâ ultrò popoſcit: quo obtento, in denſiſſimos Coſacorum cuneos fortiſſimâ manu invectus, rupit aciem, & nobiliſſimæ de Coſacorum ac Scytharum incredibili multitudine, poſt Deum & Regem auſpicem, autor fuit Victoriæ. Sed tanto decori non diu ſuperfuit: cœlo novis adhuc flagellis caſtigare Poloniam moliente. Et ideò ei placuit, tollere Principem, qui ultricem Nemeſin maximè videbatur morari. Dum hoſtis profligata veſtigia Dux fortiſſimus legit, ſebre inopinâ extingvitur, fato eò magis dolendo mirandoq;, quòd

is nuper acerrimè pugnando, morti toties obviam progreſſus, incolumis tamen evaſerat. Nunc inopinatâ & improviſâ morte ivit adHeroûm ſedesHeros incomparabilis, ivit plenus victoriarum palmis, plenus gloriæ laureis, ſed omnibus Patriam amantibus dolorem æternum & immortale ſui deſiderium reliquit: Patriæ verò ipſi immedicabile vulnus præmaturo obitu ſuo inflixit. Sub id planè tempus Muſa noſtra in texendo peplo Sarmatico occupabatur, & in ipſius illius Principis laudem moliri aliquid cœperat, cùm in medio conatu infelix rumor de morte ejus adſtrepuit. Ita læto impetu carmen orſus, inter lacrymas finivi. Quod poſtea aliquo modo auctum ſubjicere hîc lubet, meæ in laudatiſſimum Reipubl. olim Delicium & Columen, obſervantiæ futurum qualecunque monumentum.

An mea, Jeremia Princeps, Te Muſa ſilebit?
O CORIBUTEÆ ſplendide gentis apex!
Qui Jagiellonios contingis ſangvine Reges,
Olgerdosq; refers Gediminosq; Patres,
Qui genus illuſtras meritis, qui laudibus annos
Antevenis, Atavos par ſuperare Duces.

Hos

Hos licet antiquis virtus Heroibus æquet,
Et vehat æternis inclyta fama tubis.
Arma capeſſentem tremuit Te barbara dudùm
Taurica, & inſtantem præpete fugit equo.
Fulmineumq; Tuum ſenſit Crivonosſius enſem,
Senſit & Herculeam cætera Lerna manū.
Non Tibi par habuit fulcrum, cùm Rege careret
Patria, ſub clypeo perſtitit illa Tuo.
Unde Ducem belli toties vox publica legit,
Æmula ſed meritis obſtitit ira Tuis.
Heu mihi dicturo jam plura quis accidit ictus?
Strangulat ab vocem, quæ male fama meum?
Sit mendax, ſit vana precor! falſoq; feratur
Crimine lethiferas fama gravâſſe Deas!
Si verum memorat: manes age grandis honoret
Principis, & tali lemmate fata notet:
Illa Ducis virtus, bellis invicta, ſupremo,
Cui ſoli potuit cedere, ceſſit Hero.
Reddita jam Cœlo defendere Lechida ceſſat,
Sed ceſſat nunquam Lechidos eſſe decus.

Cæte-

Ceterùm Magni Parentis Tui fatum & laudes in opuſculo noſtro, quod Bereſtecianam præcipuè victoriam complectitur, legit jam dudùm Orbis eruditus, easdemq; prolixiore filo contextas legent illi, qui pleniorem Hiſtoriam noſtram, aliquando edendam, videbunt. Ille enim, etſi brevis nimiùm ævi Princeps, magnam partē operis mei implevit. Ubi *Tu* quoq;, *Rex Sereniſſime*, laudatiſſimi Patris, quem non diu in terris intueri *Tibi* licuit, imaginem, veriſſimis virtutum coloribus, expreſſam, legere non abnues: oblectaturus animum *Tuum* Herois memoriâ, qui, quondam ingens Patriæ ornamentum, ſummus Civium amor, ipsâ illâ, quâ fruebatur, gratiâ, fundamentum poſuit fortunæ quâ jam *Filius*, Deo auſpice, duce Republicâ, gaudes. Illius vultum, illius animum in *Te* gratiſſimâ memoriâ recolit Polonia. Olim illa te puerum miſerabatur, quem florentiſſimus ille ætate & gloriâ Princeps reliquerat tenerum, indigumque alienæ directionis, poſteà etiam unà cum *Illuſtriſſimâ Matre*, magnorum Zamoſciorum & Ducum Oſtrogienſium Koſtkarumque ſangvine, publicâ infeli-

cium

ſcondit Deus, eaque per longas demùm ambages eventibus inexpectatis, ſolet evolvere: quando inprimis ſingulare & eximium quid molitur. Unde adeò in maximis quibusq; Viris admirabiles iſti Gubernationis Divinæ anfractus identidem obſervati ſunt ab Hiſtoricis. Cæterùm Regius ille educator, ut erat ſummæ probitatis, ita eximiâ illâ, & prorſus ſanctâ morum gravitate, tum in rebus agendis prudentiâ, vitâq; omni ex parte ordinatisſimâ, pulcherrimè Tibi adoleſcenti præluxit. Inprimis verò commendavit TIBI culturam artium illarum, quæ magnam fortunam illuſtrant, & plurimùm juvare poſſunt. His TU liberaliter innutritus, Martium illum ex Majoribus fervorem decoro ſapientiæ temperamento ad futuros uſus leniiſti: Deo jam tum vitæ Tuæ rationes ita adgubernante, ut animum maximarum rerum redderet capacem. Miſſus ad exteros nusquam levitatis aut luxuriæ, ubiq; generoſitatis, induſtriæ, prudentiæ, moderationis, humanitatis, fidei, conſtantiæ, &, quod ſummum eſt, pietatis, eximia dediſti ſpecimina, ubique amorem TUI, ubique, & inprimis in

Aulâ Cæſareâ optima famæ publicæ ſuffragia, ſæpe & præclara judicia atq; etiam præſagia futurorum decorum retuliſti. Reverſus in Patriam, ærumnoſo rerum noſtrarum theatro ita interfuiſti, ut nullâ TUI oſtentatione provocares invidiam, potiùs verò cultu modico, comitate obviâ, amorem & ſimul tamen æſtimationem TUI augeres, nihil incuriâ negligens, quod ad aptandum ſummis negotiis animum facere poſſe videretur. Otio actuoſo tranquillus, Dei nutum ſpectâſti, inq; illius ſinum depoſuiſti & fortunam TUAM. Illius aſſidua cura excubuit pro TE, & res TUAS, arcano tramite, duxit ad faſtigium. Illius quoq; directione factum, ut, cùm civili tempeſtate in magna & cognata TIBI Capita ingens procella incubuiſſet, TU gratiam illibatam ſervares, quamvis à TE nullâ adulatione, nullo ignobili ſervitio prenſaretur. Neq; etiam favor in TE aulicus Civium benevolentiam deminuit. Admirabili moderatione & quodam ſingulari ſeu fortunæ ſeu prudentiæ beneficio, æquè Principũ, quàm populi animos poſſediſti. Utrobique optimè de TE judicatum eſt, utro-

bique

bique animadverſum, in TE, licet privato, & nullis dum honoribus eminente, aliquid eſſe, quod regere magis, quàm regi mereatur. Nimirùm ita ſuam ſuper TE manum occultabat Deus, ut à prudentibus tamen obſervari poſſet. Et hinc in Aulâ ipsâ, ex ore Auguſtæ Principis, quæ diu & ad mortem usque materno Te gratiæ ſuæ gremio fovit, audita aliqvando vox: *Si Polonus ſuccedere ſceptro debeat, non alium quærendum.* Ita, licet in longinquum tenderent tum vota Aulæ, tamen animum ſagaciſſimæ Reginæ tam potenter movit Numen, ut non poſſet, quin & ſuum de Te ſenſum, & ſimul Cœleſte, quod ex eventu jam eluceſcit, decretum enuntiaret. Nec jam Sereniſſimus REX JOANNES CASIMIRUS, qui ſpontaneâ abdicatione ſuâ Tibi locum fecit, lætari non poteſt, Te ſurculum, Te Alumnum, Filiumq; adoptivum Auguſtæ Domûs ſuæ, ſibi ſuccedere. Et TU jure maximo venerararis PRINCIPEM, in cujus contubernio Regio & gratiâ adoleviſti, bonâ malâque fortunâ ejus domi foriſq; ad prudentiam, huic ipſi theatro, quod jam ingreſſus es, neceſſariam pul-

cherrimè exercitus, Deo ipſo admirandis alieni regiminis caſibus, ad regimen rerum, TE, quod toties ingemino, præparante. Cujus occultâ vi quoque factum; ut, unicus cùm eſſes Parentum Tuorum Surculus, unica Spes Domûs Tuæ, de matrimonio tamen cogitare hactenùs diſtuleris. Cælibem TE manere oportuit, ut regali tandem thoro Conjugem, tali faſtigio dignam, ex uſu Reipubl., inducere queas. Sed qui animo Tuo cœlibatum hactenùs ſuaſit, idem etiam TIBI poteſtatem Tui dedit. Pietate, modeſtiâ ita temperâſti actiones TUAS; ut eo ipſo dignus habitus ſis alios regere, quod TE ipſum tam pulchrè rexiſti. A juvene juveniles culpæ abſfuerunt. Virum TE moribus oſtendiſti, antequam eſſes, ætate, & verè ante ſumptam Togam ad purpuram maturuiſti. Nusquam, ſive Aulam, ſive Caſtra ſequereris, extra limites honeſti abiiſſe viſus es. Perpetuò conſtitiſti TIBI, virtuti ſemper advigilans, famam perpetuò reverens, & inter tot peccandi occaſiones, in illo juventæ lubrico, accuratus ſemper TUI cuſtos. Dei, Tuamq; pro TE curam juvit ſanctiſſima *Maternæ Domûs* diſcipli-

diſciplina. Cùm enim, poſt ereptum TIBI tenello Patrem, & deinceps alterum quoq; Parentem, Sereniſſimum Carolum Ferdinandum fato ſublatum, adoleſcentiæ Tuæ regimen, in Principum Matronarum Decus, *Genitricem* incidiſſet, fuiſti tam felix, ut in iis, quæ educationem ſpectant, nec Patrē deſiderare poſſes. Quippe *Mater* Tibi contigit generoſisſimi animi, gravitate morum, Prudentiâ, peritiâ regendi adeò ſupra ſexum ſuum eminens, ut multis etiam Viris palmam præripiat. Eminentiſſimis natalibus orta, nihil unquam, niſi, quod ſummam fortunam deceret, agitavit. Dignam ſe maximis Avis Atavisque præſtare conata eſt, & præſtitit abundè. Matrem & ipſa ſuam, magnam illam *Catharinam* expreſſit, quæ illuſtrisſimâ Ducum Oſtrogienſium & Koſtkarum ſtirpe progenita, nihil in Domo ſuâ, niſi ſummè decorum, eminens, & ſplendidum viderat. In Ruſſiâ Duces de Oſtrog & Jaroslaw multis ſeculis primas tenuerunt, oriundi à grandi illo Vlodimiro Ruſſiarum Duce, nec non Conjuge ejus *Annâ*, Romani, Imperatoris Bizantini Filiâ, Baſilii & Conſtantini Imperatorum Sorore,

eoq; ipſo ſummis Principum, Regum, & Cæſarum aliorum familiis innexi. Unde adeò ingens ſemper nomen eorum, ingens potentia, & ſupra potentiam Virtus exſtitit. Sed cùm denique, nullâ relictâ ſobole maſculâ deceſſiſſent, magna fortunæ eorum pars aliò, pars in Maternam Tuam, & illuſtriſſimam Ducum Lubomirſciorum Domum defluxit. Verùm *magna Genitrix Tua*, & Tu per illam, non minùs quoque ornamentorum ac decorum ex avitâ illuſtriſſimorum Koſtkarum familiâ hauſiſti: quæ inter majores ſuos numerat magnos illos Odrovanſcios, numerat quoq; Conradum Maſoviæ Ducem, & per hunc multos Cæſares Occidentis, tum & inclytos Poloniæ Reges, Caſimirum Juſtum, Boleslaum Crivouſtum, & quotquot hós, ad ipſum usque Miecislaum, ſub quo Chriſtianam religionem amplexa eſt Polonia, præceſsêre. Hæc eſt illa Domus, quæ inter alia præclara nomina, produxit Joannem Palatinum Sendomiriæ, poſt exceſſum Henrici Valeſii ſceptro Poloniæ dignum habitum, ſi indigenam tum fata voluiſſent. Hæc eadem Domus, B. *Stanislaus Koſtkam* tulit, qui Virgineæ caſti-

tatis

tatis flore, & omnigenæ Sanctitudinis faſtigio id obtinuit, ut inter cælites Patriæ Patronos reverentiſſimè colatur. Sed quanta porrò lux, quantus ſplendor eſt, quem eadem inclyta Genitrix in TE, REX SERENISSIME, cum ſangvine Paterno profudit? Cui enim usquam terrarum ignotus eſt *Thomas Zamoſcius* Genitoŕ ipſius, Avus Tuus, Magnus olim Regni Cancellarius, ſummæ in Republicâ autoritatis, domi forisq; clariſſimus Senator, Civibus Patriæ eximiè dilectus, Regibus etiam ipſis venerabilis, verbo dicam, dignus maximo Parente Filius. Nemo eſt, qui incomparabilem illum Heroem *Joannem Zamoſcium* neſciat; cujus nomen cum audiunt, qui magnitudinem ejus ceperunt, nomen Virtutis & Sapientiæ ipſius audire ſibi videntur. Non vanè illi olim tale Elogium poſui:

Semi Deos æquans meritis Samoſcius hic eſt
Ille ingens armis, nec minor ille Togâ.
Haud ſcio, quos Lechi ſit terra datura Nepotes,
Hoc ſcio, majorem non dedit illa Virum.

Hìc jam laudes tanti Viri attrectare horreo, quia vereor, ne vel prolixitate moleſtus

ſtus ſim, vel brevitate iniquus in virtutem ac merita Herois. Nonnihil tamen delibare fas eſt, quia nulla pulchrior gemma Diademate Tuo addi poteſt, quàm quæ petitur ex gazophylacio Virtutnm Joannis Zamoſcii, Proavi Tui. Is ex Caſtellano Belzenſi, Chelmenſi Gubernatore genitus, Togatæ primùm Palladis ornamenta quæſivit, tantâq; induſtriâ & felicitate ingenii ad Sapientiæ culmen eluctatus eſt, ut, quotquot in orbe literati illo ævo fuerunt, eum pro Principe ingeniorum habuerint, ac paſſim, ut talem, deprædicârint. In Patriâ deinde eodem ardore Martem, quo Muſas alibi ſecutus, eò gloriæ pervenit, ut ſeculum illud non habuerit bellatorem, qui cum ipſo paria faceret. Implevit ille trophæis ſuis Moſcoviam, Livoniam, Rusſiam, Moldaviam, Valachiam, Sileſiam. Joannes Baſilides Moſcorum Dux, Carolus Sueciæ Moderator, ſæpiùs victi, Maximilianus captivus, Michael Palatinus Valachiâ ejectus, Kazigeejus Tartarorum Princeps profligatus, Poloniæ fines non defenſi ſolùm, ſed latiſſimè propagati, monimenta ſunt Virtutis Zamoſcianæ. Geſtum plurimis an-

nis

nis ſummâ cum laude tum Sigillum Regni, tum Exercituum regimen, inſtitutum porrò in Patriâ tribunal Juſticiæ, fundata Urbs cognominis, & in eâ illuſtris Academia, ſervata dextrè authoritas Regum, defenſa ſimul Civium libertas, Stephani Regis in ipſum amor, cum Batoréâ, Regis cognatâ, matrimonium, grandium facultatum prudentiſſima, atq; ex uſu Reipubl. facta diſpenſatio, & alia infinita Viri magnitudinem clarè teſtantur. Famam ejusdem auxit ipſa invidia: neque enim hæc, niſi ab eminenti virtute, vel gigni vel vinci ſolet. Ille, ut magnitudine ſua malignam hanc umbram excitavit, ita conſtantiæ ſuæ fulgore diſcuſſit. Evecta ſupra odii, livoris, obtrectationis aſſultûs gloria Zamoſcii viget vigebitque in annalibus, in ore & calamis poſterorum, interq; exempla virtutum perpetuò erit, quicquid Joannes Zamoſcius vel dixit vel egit. Ego in his regni Tui primis auſpiciis, tum Virtuti Herois tanti, tum & gloriæ Tuæ, qualecunq; ſacrificium oblaturus, non aliud aptius reperiri poſſe me credidi, quàm, ſi magni illius Proavi Tui ultima certamina, poſtquam priora du-

dùm jam edita ſunt, unà cum glorioſa Mortis cataſtrophe, ſine mora in theatrum publicum producerem. Quò ſic Orbi extero quoq; liquidiùs conſtet, quàm non ſolùm TUAS, ſed & Majorum Tuorum virtutes gratia Divina, collato diademate Regio, coronare in Te voluerit. Tu digna Regis faſtigio decora, quæ brevi, Deo volente, exhibebo, non poteris niſi ſereno benignoque vultu ſuſcipere. Nam & innata planeq; propria Tibi eſt clementia, & quæ offeram, ſunt ejus coloris, ut nulli, niſi hoſti Tuo, diſplicere posſint. Sunt enim primaria inclytæ Domûs Tuæ facinora, quibus Majores Tui Polonam Rempublicam, non ſolùm, ut communem Patriam defenderunt, ſed ſingulari ſtudio ac felicitate auxerunt, ornarunt, non ſecùs ac ſi præſenſiſſent, in Sangvinem ſuum deniq; regnaturum, & huic parari, quicquid laboribus ſuis publico accederet. TUA, REX SERENISSIME, Generoſitas, inſitis ſeſe ſtimulis ad ſublimia quæque exſuſcitans, omnibus haud dubiè nervis eò contendet, ut Majores Tuos, etſi longè maximos, non minùs omni virtutum laudumq; conſenſu

exſu-

exſuperes, quàm pleroſq; illos jam adito dignitatis Regiæ faſtigio antecellis. Sed idem Tu ipſum quoq; Nomen Tuum in gloriæ incitamentum ultrò vertes TIBI, vel utiq; verti non abnues. Primus Regum Poloniæ Principem Archangelorum habes Tibi cognominem. Feſta ejusdem Ducis Angelici luce Regium capeſſis diadema. Nefas fuerit augurari aliud, quàm, & Te omni ſtudio id acturum, ut reſpondeas tam Sancto Nomini, & magnum illum cæleſtium exercituum anteſignanum, Deo auſpice, fore comitem operum, fore ſoſpitatorem bellorum Tuorum. Unde nec futurum dubitamus, ut Draco impietatis, Draco perfidiæ, Draco diſcordiarum, Draco vitiorum & licentiæ, Draco denique omnis Regno huic adverſantis potentiæ, Virtuti & fortunæ Tuæ ſuccumbat. Quod ſi Nomini * Angelico novæ Dignitatis Tuæ vox, tranſpoſitis literis, adjungatur, quid niſi *Lex mera*, mera juſtitia emergit? claro omine, Te verè vivam legem omnibus æquè patentem, Te aſylum æquitatis & juſtitiæ fore. Pietas porrò jubet, alia quoque animo re-

* MICHAEL REX. *Anagr.* Hic mera lex.

colere bonæ ſpei auguria, atq; inprimis auſpicatiſſima & verè ominoſa vota, quibus optimus olim Pontifex, Delicium verè Orbis Chriſtiani, URBANUS VIII. celſiſſimorum Parentum Tuorum nuptias, Romæ, in Collegio Cardinalium, rari exempli ſolennitate conſecravit, quaſi ſingulari ac Divina quadam vi mentis præcipere viſus, te, pretioſiſſimum Nuptiarum illarũ & benedictionis ſuæ fructum, te fulcrum Eccleſiæ, te decus Poloniæ, te omnium bonorum gaudium. Cum beatiſſimo quoq; CLEMENTE IX. qui hodieque Chriſtianæ Reipubl. felicisſimis auſpiciis præeſt; non tantùm communi aliis Regibus nexu obſequii, ſed & peculiari quadam fati ac temporum harmonia te connecti, ſuſceptæ ab utroq; Veſtrum dignitatis ſynchroniſmus videtur arguere. Eo enim tempore Illuſtriſſ. Regni Primas NICOLAUS PRASMOVIUS te Regem nominavit, quo ante biennium, Cardinalitii Collegii ſuffragia illuſtre *Sidus Olorinum*, magnum ſapientia, magnum, ſanctitate *Julium Roſpiglioſum* nuncupavère Regem ſacrorum. Ille gratiſſimo admirabilium Virtutum ſuarum

rore implet, & reficit orbem Chriſtianum. Tu, etſi ætate & ſpecie regiminis diſpar, ſimiliter tamen pulcherrimos dotium Regum dignarum flores, in ipsâ hac orientis Imperii Tui aurorâ, pandis. Et quantùm porrò quoq; Te ac fortunâ Tuâ nobis promittat cælum, viſa in aëre ipſo oſtenta monuiſſe putamus. Quo enim die Rex promulgatus es, *Aquila Alba*, gentilitio Regni noſtri Aliti ſuppar, ingentibus illis eligentium turmis ex alto imminere conſpecta eſt, index haud dubiè vigoris & fortitudinis Tuæ. Antehâc quoque Columba, ipſi conſiliorum publicorum loco ſupervolitavit, nuncia, uti credimus, illius pacis ac concordiæ, quâ, poſt ſopitas contentiones, Rex creatus es, quâ & deinceps univerſas regni Tui Provincias, Te auſpice, fruituras confidimus. Fas eſt inſuper ſperare, Examine illo *apum*, quod rariſſimo exemplo, inter ſuffragatores, ſine aculei noxâ, conſedit, mutuam Civium fidem, & indivulſum populi cum Principe nexum, atq; inſuper melle omnigenæ felicitatis fluens ſeculum nobis eſſe promiſſum. Omnia utiq;, quæ hactenùs vidimus aut cognovimus, in ſpes ampliſ-

ſimas

ſimas optimorũ ſucceſſuum nos erigunt: Tuumque porrò animum ad aſſerendam tot auguriorum fidem inflammant. Nôſti, REX SERENISSIME, grande Tibi jam reſeratum eſſe theatrum, in quo illuſtria Pietatis, Prudentiæ, Juſtitiæ, Magnanimitatis, Fortitudinis, Beneficentiæ, dare ſpecimina posſis. Nec ignoras, pretioſiſſimum eſſe depoſitum, quod à ſupremo rerum Gubernatore fidei Tuæ committitur: dari nimirùm in cuſtodiam præcipuum, in hoc Septentrione, propugnaculum & antemurale Chriſtianorum. Dari Rempubl. latisſimè patentem: ex variis populis, lingvarum, morumq; diverſitate multùm inter ſe diſſonis, ſed pari libertatis ſtudio flagrantibus cöalitam: Rempubl. armis hactenùs invictam, tot hoſtium triumphatricem, bona libertatis delicatè & anxiè amantem, ipſisq; etiam vulneribus, inter ejus vindicias ſuſceptis, animosè gloriantem. Rempublicam denique Deo, uti infinitis documentis dicimus, inprimis dilectam, ejusq; ſingulari gratiâ, ex maximis ſæpè periculis ereptam. Quàm pauci efluxére anni, cum illa adversùm ſe conjuratum innumerum

agreſtis

agreſtis & armis accinctæ multitudinis numerum, & cum eo conjunctam Tauricam, dein Moſchicam, mox tranſmarinam, & cum hàc Dacicam Germanicamque potentiam ſenſit? cùm ſqualidos paſſim cruore campos, villas & oppida in cineribus ſuis fumantia, Urbes præcipuas Hoſtibus inſeſſas, exercitus aſtu & pretio corruptos, Cives quaſi fulmine attonitos, & in diverſa torrente calamitatum raptos ipſam etiam Majeſtatem Arctoæ tempeſtatis violentiæ cedentem vidit. Multi ex vicinis actum & conclamatum eſſe de Republicâ arbitrabantur, quidã etiam cæteris avidiores, rapiendis velut ex cadavere ſpoliis inhiabant. Deus autem, qui flagellari quidem, non tamẽ interire volebat Poloniã, ſuſcitavit in illâ Camillos, Fabios, Scipiones, qui Matrem in extremis anhelantem refocillarent, hoſteſq; ejus omnes invictâ fortitudine attererent, feliciter deniq; reliquias eorum finibus noſtris propulſarent. At eandem Patriam tot flagellationibus feſſam, tot vibicibus lividam, factiones mox domeſticæ, ſed ambitu peregrino excitatæ, fatigare cæperunt. Parumq; rursùs abfuit, quin ſuis illa

illa in perniciem armis ageretur, quæ vim externam tam fortiter & proſpere depulerat. Ac vidit ſanè Mater optima filios ſuos infeſtis inter ſe gladiis concurrentes, vidit prælia

nullos habitura triumphos.

Iterùm tum in dubiam fortunæ aleam devenerat Reſpublica, iterùm in ſe animos populorum averterat. Sed intervenit DEUS, & incubantes cognatis cervicibus enſes contudit, ſedatiſq; motibus inteſtinis, ſudum Pacis ſubitò intulit. Illa igitur Reſpubl. DEI beneficio, tot calamitatibus, periculis, & ſibi ipſi quodammodò ſuperſtes, illa tot monſtrorum victrix, illa jurium ſuorum vindex, ſe, fortunam, & libertatem ſuam, tot ſudoribus, tot diſcriminibus, tot vulneribus emptam, TIBI, REX SERENISSIME, conſervandam, defendendam, ornandamq; defert. Sub TUIS auſpiciis, favente ſuis muneribus Numine, attritum longiſſimis morbis robur, florem coloremq; priſtinum abundè ſe recuperare poſſe confidit. Et TU, quâ indolis magnitudine & induſtriâ es, conceptas ampliſſimas de TE ſpes non æquare tantùm, ſed & vincere

incipis

incipis. Moderationem animi, immotum recti juſtiq; amorem, caritatem Patriæ, indefeſſum in omnigenæ laudis curriculo vigorem, exemplo Tuo commendas omnibus. Et ecquem eorum, qui Vitæ Tuæ rationes inſpiciunt, non pudeat, diſcolorem apparere Principi, qui hoc ætatis, inter tanta obſequia fortunæ, fræno rationis affectûs ſuos tam bellè gubernat? Ad optima & altiſſima quæque Senatui & Civibus Tuis alacer præire paras. Hi viciſſim TE, eâdem illâ, quâ Te præfecerunt ſibi, animorum promptitudine ſequentur. Læti imperiis Tuis ſubſunt, quia TE boni publici amantem, fidamq; libertatis cuſtodem, non magis ſupra ſe, quàm pro ſe eſſe agnoſcunt. Gloriæ Tuæ libenter & fortunas & capita ſua conſecrant. Ibunt porrò, quò volueris, quia Te non iturum credunt, niſi quò Patriæ ſalus & honor vocabit. Id omnibus dictis factiſq; Tuis ſpiras, id etiam nummis miſſilibus polliceris, in quibus aureum illud epigramma exoſculamur, *Salus populi ſuprema lex eſto.* Nec à publici boni ſcopo aberrabis, quia nonniſi optimis Conſiliariis aurem præbes. Habes ad manus

nus Miniſtros, ingenio ſummos, judicio admirabiles, experientiâ probatiſſimos, Reipublicæ intelligentiſſimos, Tibi fideles, Civibus gratos. Habes in limitibus Regni fortiſſimos Bellonæ filios, habes exercitus annorum multorum ſtipendiis cognitos, & in iis non paucos, qui inclyti *Patris Tui* memoꝛes, nomen illius in TE venerantur, & nihil non ſibi promittunt de Te, ſanguine Viſnioveciorum, quos *Patres militum* ſemper fuiſſe nôrunt. Si pro Aris pugnandum fuerit, non inviti CRUCEM in vexillis Tuis lucentem ſequentur. Si pro focis Patriæ, eos, tali auſpice, gladiis ſuis incolumes præſtare, amiſſos recuperare; hoſtes verò antiquam Sarmaticæ virtutis reverentiam, tum ad modeſtiam æquæ pacis tolerantem redigere certabunt. Sed TU militiam haud dubiè ita componere, ita ordinare conaberis, ut merentibus ſtipendia, hybernaq; citra detrimentum bonorum Eccleſiæ & Reipublicæ, citra labem nobilium, procedant: ne exhauſtis oppidorum villarumq; colonis, fontes tributorum areſcant; locaque ipſa, habitatoribus vacua, invalidum diſciplinæ legumq; auxilium exprobrent

brent Poloniæ. Sic ab exercitibus, & ab ipsâ Republicâ avertetur ira Vindicis ſupremi, qui injuriis Pauperum maximè læditur, & miſſis ſæpè propter illas calamitatibus, divites æquat pauperibus. Floreat cum Religionis & liberalium ſtudiorum honore, cura pudoris, cura juſtitiæ, cura Ordinis, cuſtodia legum, tutela oppreſſorum. Sint benè meritis præmia, ſint pœnæ ſontibus. Propitiatus eâ ratione DEUS, perſanabit vulnera, quibus hactenùs Reſpublica ingemuit. Coaleſcent arctiore nexu animi tot annorum luſtris in diverſa rapti. Certabit cum reverentia Majeſtatis amor populi. Carebunt rebellionibus Provinciæ, ſcopulis ſuis Comitia, privatis ſtimulationibus Conſilia, pax ſecuritatis & luxuriæ vitiis, bella ſiniſtris eventibus, commercia remoris, artes abuſibus, mores licentiâ. Sic porrò Regnum Virtutis attollet faſces, ſic proſperitas reſpiciet Poloniam, ſic AQVILA Sarmatica ſub TE, generoſiſſimo Pullo ſuo, ſub fortunatis *gentilitiæ Stellæ* Tuæ auſpiciis, ſqualorem ſenectutis plenè exuet, ſic denique Reſpublica, aſſumpto robore veteri, orna-

mento

mento erit Majeſtati Tuæ, Eccleſiæ præſidio, amicis Poloniæ ſolatio, hoſtibus terrori, Cælitibus delicio. Hæc animo devotiſſimo Tibi & Reipubl. ominatus, jam porrò DEUM ter Optimum Maximum ſupplex veneror, ut omina noſtra optato beet eventu; ut TE, REX SERENISSIME, robuſtæ valetudinis conſtantiâ, auſpicato ſemper, quà Togæ, quà Sagi conſiliorum actionumq; tenore, amore Civium illibato, induſtriâ Senatûs prudentiâ, Conjuge vitis Tuis Regnique accommodâ, ut porrò Miniſtris rerum magnarum, uti nunc habes, capacibus, amantibusq; boni publici, milite foris ſemper, nunquam domi formidando, fructuosâ vicinorum Pricipum Populorumq; benevolentiâ, irritâ æmulantium invidiâ, hoſtium obſtinatorum clade & ruinâ, famâ Poloniæ & autoritate altiſſimè evectâ, omni deniq; rerum ſecundarum & gloriæ cumulo, in ultimæ ſenectutis annos, ſoſpitem Majeſtatem Tuam florere, & poſt ſera fata, ſuccedente deinceps Auguſtæ Sobolis & Poſterorum Virtute, feliciter, ordine nunquam interrupto, fine nullo, revireſcere jubeat.

Ad

Ad Sereniſſimam Poloniæ Rempublicam.

QUem Tua ſecreto, iot jam vertentibus annis,
Parturiit Fortuna ſinu, tot adire labores,
Perq́; tot ancipites duci Te paſſa mæandros,
Reddere dũ primæ lucis Tibi certat honores;
Ille JAGIELLONIOS, GENEROSA POLONIA, Faſces,
Et ſolium Regale tenet. Tu Sceptra gerenti
Oſcula jam figis: PROLEM TU MATER adoras,
Depoſitum venerans Cœli, & lætisſima; tantum
Bis peperiſſe Decus. Cunabula prima dediſti
Ut tandẽ Diadema dares. Præivit Olympus,
Qui Sobolem naſci voluit, quam deniq́; PATREM
Efficeret PATRIÆ. Parére at oportuit ante,
Quàm regere: auguſtum Virtus præcedere clavum
Debuit, & meruiſſe priùs, quàm ſumere ſceptrum.
Mox detrectando Regale MODESTIA culmen,
Exacuit populum magis, acceditq́; SENATUM,

Dignior & viſa eſt Regnis, dũ Regna recuſat.
Tu, ſimul ut Superûm ſenſiſti, PATRIA, nutum,
Nil cũctata ſequi, toto jam pectore plaudis,
Non leges Regni, non libertatis habenas
Permiſſas alii, quàm LIBERTATIS ALUMNO:
Civibus eſſe Caput Civem, cunctoſq; regentẽ
A cũnctis lectum gaudes, magnumq; MONARCHAM
Se totum debere Tibi: neq; JUDICIS urnæ
Arbitrium cuiquam ſe ſubmiſiſſe favori,
Sed PATRIÆ ſeruiſſe bono. Quod nemo tueri,
Nec noſſe intimiùs potuit, quàm natꝰ eodẽ
Sub Cœlo PRINCEPS, ortus qui Regibus, æquas
Majores animis, laudũq; cupidine; famam
Virtuteſq; ferens. Oſtro & Diademate dignas,
Tu ſpes ipſa Tuas prægreſſa faventibꝰ Aſtris
Et voti Te faſſa ream, jam Numen adoras,
Ut, quod inexhauſtâ Dextræ Virtute patrâvit,
Porrò gubernet opus. Cœlo REX judice lectꝰ,
Vindice floreſcat Cœlo. MICHAELE phalangum

Præſi-

Præſide Cœleſtûm MICHAEL ductore fruatur
Et cuſtode ſimul. Decoret felicibus auſis
Perpetuò Patriã, cumulatis Marte trophæis
Augeat, æternisq; inſcribat nomina faſtis.
Tu verò REGUM GENETRIX RESPUBLICA, felix
Progenie vireſce Tuâ. Tibi REGIUS iſte
Surculus in ſolidum conſtanti robore fulcrũ
Creſcat. Tu laudum generoſo uberrima fructu,
Et Libani ſuperans Cedros, ac neſcia vinci
Culmina Palmarum, diffundas nominis umbram,
Captandam populis: ſparſasq; per æthera frondes
Sidereis figas ARBOR CELSISSIMA campis,
Et genuiſſe DEOS, genitis innixa, triũphes.

Pro coronide ſint tria Anagrammata ex nomine Sereniſsimi Regis, quem inde cæ-litùs deſignatùm, Toga & Sago, domi fo-riſque inclytum fore, Reſpublica ominatur.

I.

MICHAEL.
LECHIAM.

LECHIA certabat ſecum, jam proxima bello,
Inter & adverſos præda futura procos.
Mox interveniens cælum, quò tenditis, inquit,
Rivales? quò Vos irritus ardor agit?
En VIDUÆ SPONSUM jamdudum nomine ſigno,
In SPONSI legitur nomine SPONSA ſui.
Ducere te MICHAEL Princeps, ô LECHIA, debet:
Non alii meliùs nubere, Sponſa, *potes.*
Æthereũ *tacito Vos jungit fœdere* Nomen,
Æthereus *Veſter nexus Amoris erit.*

II.

MICHAEL REX, HIC MERA LEX.

BEllonæ ſtrepitu perculſa Aſtrea latebat,
Pace redux, reddit me, Duce Rege, mihi:
Regia mens æqui templum eſt, & legis *aſylum,*
Jus nusquã regimen malit habere ſuum.
Vis alibi regnet: mera lex hîc *Sceptra gubernat:*
REX populum, REGEM lex regit æqua meum.

III.

MICHAEL REX POLONIÆ. HIC EN LEO PAX MARI MEO.

BArbara cur criſtas, cur erigis Arma Tyrannis?
Quas rabido ſpiras ore ſuperba minas?
Auſpice ſurrexi Reſpublica Martia cælo:
Æthereâ ſemper vindicor usq; manu.
Nunc Regem dedit illa mihi, quem fama Leonem,
Mentis ob Heroæ robora, jure vocat.

M m *Ille*

Ille dabit Patriis, palmas præiturus Avitas,
Vindicias Aris, præſidiumq; focis.
Conteret hoſtiles, aſtris ducentibus, Enſes,
Et ſic grata Lari pax *erit ille* meo.
Bella gerant alii ſine fine modoq; Monarchæ
Hoſte triumphato condet hic *arma* Leo.
Qui leges victis potuit dare, magnus habetur,
Qui dabit & victis, & ſibi, major erit.

ÆGIS PALLADIA
IN
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI
PRINCIPIS ET DOMINI,
DOMINI
JOANNIS III
REGIS POLONIÆ,
Magni Ducis Lithvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Kioviæ, Woliniæ, Podoliæ, Podlaſſiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Severiæ, Czernichoviæ, &c.

CLYPEO GENTILITIO,
SARMATIÆ, ORBISQVE CHRISTIANI PROTECTORE,

ANNO M.DC.LXXVI. II. FEBRUAR.

Sub Ipſam
INAUGURATIONIS REGIÆ SOLENNITATEM
Adumbrata.

AD SERENISSIMUM REGEM.

HEroum cœleſte genus, quo Vindice ſurgit
Patria PELIDEN læta tuliſſe ſibi:
Cui Divina manus meritam Virtute Coronam,
Sarmatiæq́ ſuæ libera ſceptra dedit,
Adſpice. PALLADIÆ, quæ cernitur, ÆGIDOS UMBRA,
A radiis lumen certat habere Tuis.
Illuſtrat natale decus tibi MARTIUS UMBO,
Qui LECHIAM texit fortiter UMBO ſuam.
Obvia TUTOREM paſſim nunc excipit ulnis
MATER, & applauſu Terra Polusq́ favent.
Debitor ipſe novũ columẽ Parnaſſus adorat,
Devotaq́ offert Cyrrhea dona manûs.
Suſcipe, quæ dantur, REX INCLYTE, fronte ſerenâ,
Ac dantẽ CLYPEI protegat Umbra Tui.
Invidiæ nam tela nequit ſufferre Camæna,
Sit niſi Regali fulta favore DEA.
Ipſaq́ vix auſit PALLAS ſic Ægide *niti,*
Vivere ſub CLYPEO quin amet illa Tuo.

Nequic-

NEquicquàm dubio ſecum certamine pugnat
Conſcia Muſa ſui; trepidans peccare tacendo,
Nec tamē auſa loqui. Luctu perculſa recenti
Canities Helicona pati, Phœbumq; recuſat:
Arduaque ingenti rerum faſtigia mole,
Virtutumq; immenſus apex cantare parantē
Tardat, & imparibus prohibet tam grandia nervis
Tangere, quæ melius veneretur rauca ſilendo
Chorda, timens nimio ne pondere victa fatiſcat.
Publica ſed plauſum jam poſcunt gaudia. Supplex
Dona CORONANDO debet Veneratio REGI,
Et Pietas jubet ipſa loqui. Sic ſurgit in auſus
Jam dudum deſveta novos, rugæq; ſenilis
Immemor, Aonios, ipſâ ſeſe altior, æſtus
Concipit, & Clarias mordet mens ignea laurus.
Ille en, qui Scythicas radiis victoribus umbras
Diſpulit, & Patriæ lucē, ceu Phoſphorus alter
Reddidit, emeritas rarâ Virtute Curules
Scandit, & auguſta librat jam fronte CORONAM.

Eccui tam rigido torpeſcat frigore pectus?
Quæ linguam glacialis hyems, & plectra ligârit?
Quin fulgente novas capiant hoc *ſidere* flammas,
Inq; triumphales ſe laxent omnia cantûs;
Quin ſimul ipſa ſtupens annis, & ſaucia curis
Vena reviviſcat, poſitamq; laceſſat avenam.
Unde ſed ingrediens laudum ſublime theatrum
Pierius trahet orſa labor? me copia rerum
Circumdans inopem reddit: lux plurima mentem
Offuſcat ſplendore ſuo, radiosq; moratur
Ingenii, & dubiâ ſiſtit molimina curâ.
Si *Generis* luſtrare decus, Cerasq; vetuſtas
Muſa velit, grandes Lechiæ transſcribere faſtos,
Eſſet opus, tanti nec erit niſi tarda laboris
Meta; ſed & longo cum plurima dixerit orſu
Plura tamẽ dicẽda forent. At proxima nobis
Sit tetigiſſe ſatis. Memori non excidit ævo
Bellonâ præluſtris Avus, qui viribus idem
Ingenii, eloquiiq; potens, carusq; Monarchis,
Et patriæ gratus, liberatiq; decorus,
Sceptra Palatini tenuit, lux inclyta gentis
Sarmaticæ. Patrem ſimili mox tramite laudum Fili-

Filius excipiens, procul hunc ſuperavit honorum
Culmine, cum Solio Regali *proxima* ceſſit
Purpura promerito, *Caſtellanumq́;* creatum
Urbs Regni Princeps coluit, coluêre Dynaſtæ,
Et palmare ſuum dixit Reſpublica fulcrum.
Non huic conſilio ſimilis, non par fuit alter
Ore Pericléo. Quicquid tum *Pallade* dignum
Geſſit utraq; Lechi tellus, hoc *Neſtore* geſſit.
Ille LADISLAO, Moſcum diadema petenti
Jure, quod à populo *Princeps* electus habebat
Magnus Conſilii cuſtos, rectorq́; juventæ
Additus, huic tandē, cari poſt fata Parentis,
Conciliator erat Regni, cum Patria tota
JACOBO moderanda dedit ſuffragia *Campi*,
Qui dare ſceptra ſolet, magnos & dicere Reges.
Huic neq́; Threjicii ſunt formidata Monarchæ
Arma, ſed indomitus, tanto frænante capiſtro,
Oſmanes vinci didicit, pacisq́; receptis
Legibus, immiti, nec ſicco funere buſtum
Quod Lechiæ molitus erat, furibund⁹ inivit.
Sic manus Emathio jam tum SOBIESCIA ſceptro
Viſa fuit fatalis, & ingens fabrica condi

Cæpit, quam tandem major Patre Filius, aſtris
Perficis auſpicibus, Patrio jam cælitûs Orbi
Defenſor, Clypeusq; datus. Nam *ſtemmate* tali
Signarunt illuſtre *genus* præſaga futuri
Fata, & nobilibus ſtimularunt pectora flammis.
Maternæ jam mitto decus monumentaq; ſtirpis,
Digna pari monumēta tubâ, ſi Muſa patenti
Credere ſe vellet campo, ſpatioq; vagari
Liberiore manus. Sed jam mihi ſufficit Heros
Excelſæ Virtutis *Avus*, fortiſſimus ille
Hector Lechigenûm, tremuit quem Moſcua quondam
Patriaq; Oraculum Regis, poſt fata Samoſcî,
Vidit, & æternis commendant clara papyris.
Aula, necisq; genus, cum duri Martis arenâ
Hauſit pro patriis, invicto pectore, terris
Impare pugnantem fortunâ altoq; cadentē
Vulnere. Sed Virtus tumulo ſublimior extat,
Et neſcit poſt fata mori Zolkevius, ingens
Sarmaticæ vindex, ac tandē victima gentis.
Sangvine Tu tali genitus, *Fortiſſime Regum*,
Indole Divinâ, primævo â flore juventæ

Heroum Virtutis iter, cœloq́; probatos
Ingrederis calles. Puerum Tritonia Pallas
Ungve ſuo format, ſecretos pectoris ignes
Delius ipſe fovet Pater, & cœleſtibus auris
Suſcitat, arcanis doctrinæ fontibus implens
Sublimem genium, ſemperq́; ad *Principe dignas* (gur,
Exſtimulans curas, vidit qvia præſcius Au-
Quæ maneat fortuna Virum, quidſ́pondeat æther;
Et quàm grande decus poſthac ſub Principe tanto
Præſidiumq́; ſuis promittant Numina *Muſis*.
Non tamen Aoniis nimiùm latuiſſe ſub Umbris
Permiſit Fortuna Tibi. Siſtenda theatro
Lucis erat, puber quò matureſceret ætas
Sole ſub aprico, magnis & idonea rebus
Surgeret in Lechiæ decus immortale *Coronæ*.
Inde peregrinas placuit Tibi viſere gentes,
Quicquid & Heſperiis usquam Sapientia terris
Condidit eximium, docili perdiſcere menti
Summa cupido fuit. Senſit Te Roma capacē
Rerum magnarū, ſenſit cum Teutone Celta,
Et Scaldin quicunque bibunt, Rhenumq́; bicornem,

Tum Getici latices Iſtri, ſcatebrásq; Tibiſci.
Te quàcunq; pedem ferres, excepit ubiq;
Et fovit peregrinus amor. Generoſa placebat
OmnibusAUGUSTI *Vultus*,&PRINCIPE dignâ
Majeſtas oris,traxit quoque gratia morum,
Illaq; tranquillâ ſpectata modeſtia fronte,
Temperiesq; animi, nec quicquam futile ſpirans
Sermo,ſed occultis innectens corda catenis.
Patria cum reducē vidit, Bellona lacertis
Protenus eſt amplexa ſuis, aptumq; Gradivo
Ateneris experta, novumTe cæpit *Achillem*
Fingere, perpetuisq; dehinc exercuit armis:
Non horrere docens hyemes, non cruda Bootæ
Flamina, non nimio Phæbi langvere ſub æſtu,
Nullū operis trepidare genus, ſuperare natatu
Flumina,pervigiles armatum ducere noctes,
Eſuriemq; ſitimq; pati, tolerare pericla
Intrepidum, valido obſtantes perrumpere ferro,
Non numerare,globos, dextrâ ſibi quærere laudem,
Vulneribusq; decus, Cœlo patriæq; ſacratū
Ferre caput, quotiesq; opus eſt, non parcere vitæ,

His

His tirociniis, tali durare palæſtrâ
Vernantes humeros, animumq; ad grandias natum
Solennis Tibi ludus erat. Sic Theſſalus Heros
Æquoreæ Thetidos dilectũ pignus, Achille.
Ad Martis trabeas primis eductus ab annis
Sic tener Alcides, agitans præludia laudum,
Membra fatigabat, tandem domitura Gigantas.
Sic Geta Threiciis ſudantem vidit in arvis,
Et juga laſſarunt puerum Rhodopeia Martẽ.
Grandia ſpiranti durum quoq; ſidera campus
Objecêre Tibi. Nec enim truculentior unquã
Incubuit Patriæ, cœlo iraſcente, malorum
Ilias: extremæ miſeram damnaſſe ruinæ
Fata videbantur, belli tonuêre fragores
Undiq;, penè omnis ſubitò vicinia fudit
Hoſtes, & ſtreperi fremuit terrâq; marique
Vis gladii, vix ipſa ſalus ſervare labantem
Poſſe putabatur. Rigido *ſervilis* ab Euro
Prima procella fuit, plebes cum ruſtica frænos
Excuteret, Scythicisq; ferox exſurgeret armis,
Cervices ſcrutãs Dominas, & Lechidos artus
Dirâ fauce vorans, Illi Tu, Martia Proles,

Objectate Tuum, prima inter fulmina, pectus
Auſus es, Alcidē animis juvenilibus æquans,
Gorgoneosq; acer lacerabas ungvibus Hydros.
Nec ſemel immanis merſiſti in viſcere mon-(ſtri
Arma, quia haud uno diriſſima vulnere Lerna
Procubuit, ſed ſæpè caput rediviva ſub auras
Extulit, atque animos, vireſq; à vulnere ſumſit.
Ah! quanto maduit belli hæc feralis arena
Sangvine nobilium! quot Clari nominis iſtic
Oppetiêre Duces! inter primaria gentis
Sidera; quæ præſens ætas, & poſtera ſemper
Fama canet, proh fata! Tuus, florentibus annis,
Unicus occubuit *Frater*, ſpes altera magnæ,
Gemmaq; Pulchra Domûs, Patriæ virtute futurus
Æmilius, fulmen Martis, ſi fera vocaſſet
Heroum Lacheſis Juvenem. Nunc laude ſuperſtes
Perpetuâ vivit, templiſq; inſertus Olympi,
Semi-Deosque inter, Proavûm, magnique *Parentis*

Com-

Complexu gaudens, *Te* Regia ſceptra gerentem
Cœlo ſpectat ovans animis, jugiq; triumphum
Lætabundus agit plauſu, *Fratriq;* faventes
Perpetuò Superos, & candida fata precatur.
Non defævierat furiis excita Coſacæ
Tempeſtas turbæ, aliam mox traxit ab Arcto
Cum mare Parrhaſium vomuit numeroſa phalangum
Agmina, belligeroſq; Gothos effudit in agros
Sarmatiæ, quæ tota ſibi tum diſſona, tardas
Oppoſuit vires hoſti. Sic objice nullo
In medios ruit ille ſinus & viſcera Regni,
Ac propè cuncta ſuis reperit, vel fecit aperta
Conſiliis. Socias jungebat Dacia turmas
Hunnigenæq; ſuis ſubitò de montibus ingens
Militiæ robur Lechicas immiſit in oras
Ambitione tumens cæſâ *Racocius;* ibat
Huic comitum maleſida cohors, quam Ruſſia miſit.
Triſtibus inſtupuit tot fluctibus obruta Lechis,
Nec ſatis ipſa ſui compos dedit hoſtibus ægrum

Primâ

Primâ fronte latus, multasq; hæc *naufraga puppis*
Hauſit aquas. Donec pulſo *generoſa* ſopore
Natio commovit vires, quatiensq; lacertos,
Excuſſit ferale jugum, fecitq; ſepulchrum,
Gentibus externis Patriam, raptasq; curules
Reddidit enſe ſibi victrix, terrasq; recepit.
Hic tua Sarmaticos inter ſpectata Camillos
Emicuit belli Virtus, Regiq; fugato
Martia feſtinavit opem, Lechicoq; cubili,
Usque virens annis, pulchris tamen auſibus apta,
Depulit Arctoas gladio felice catervas.
Vix verò fulgere minax occæperat enſis
Gotthe, Tuus, Lechiæ nullo cum jure cieret
Arma Lycaoniis alius progreſſus ab oris
Hoſtis, regna tenens latè porrecta ſub Urſæ
Cardinibus, verè Dominator lege ſolutus.
Huic quoque ſe junxit nobis infeſtus, & in nos
Præbuit immanis dextras & tela Coſacus.
At læſam fortuna fidem Virtusq; Polona
Ulta fuit, fœdâq; hoſtes ejecit arenâ,
Milite non multô, cujus ſed ſveverat ardor
Ingentes ſuperare acies, & fræna ſuperbis
Ponere; pugnantiq; Deum præſentia favit.

Floruis

Floruit hic rurſum, Tua *Dux proſperrime,* laurus, (ctos
Hîc palmis viruêre manus. Non neſciit Ar-
Sudores *extrema* Tuos.] Te Deſna videbat
Indomitũ bello, Te victa Boryſthenis unda
Admirata fuit, fuſoq; immixta cruori
Sæpius erubuit, ſpectans perjura ſuorum
Pectora, pollutasq; manus, arasq; Tonantis.
Jam Tua quis contra Precopenſes dicere gentes
Prælia ſufficiat? quæ percenſere Camœnæ
Cuncta queant? Nullus nobis elabitur annus,
Vix & hyems, Scythicas quâ non arcere cohortes
Res jubeat. Cum perpetuis Gens dira rapinis
Vivat, non Cererem glebâ, non artibus ullis
Quærere ſveta, ſuæq; ſimul Mæotidos undis,
Euxinoq; mari, tum paupertate perenni
Tuta, celerquè fugâ; ſic irrequieta propinquos
Sollicitat populos, Lechicosque incurrere fines,
Venariq; hominum paſſim genus omne, gregesq; (rato
Aſſolet. Hanc contra ſemper mucrone pa-
Pervigil excubias egiſti, enſesq; latronum
Fregiſti

Fregiſti bella ce manu, raptorque rapina
Sæpè fuit, crebròque Tuâ Virtute ſoluta eſt
Infinita cohors, captorum, hæc jure ſalutis
Te reparatorem, Te libertatis aſylum
Prædicat, & verè Scutum columenq;
Tuorum. (ſus
At Scytha ceu peſtē metuit, ſine cæde rever-
Nunquam, cum fluvius, caſusvè latere vo-
lentem
Commiſit Tecum, pugnamq; ciere coëgit.
Ampla cano, ſed multa ſilens reverentia
tranſit,
Ut plectris majora meis. Et plura patraſſet
Vis Animi Dextræq; *Tuæ*, niſi livor iniqvus
Atraque ſuſpicio remoras poſuiſſet eunti
Tramite laudato. Quoties ah triſtis Enyo
In Te ſurrexit? Quoties per inania Famam
Invaſit violenta Tuam? qvam lurida nubes
Invidiæ texit, quæ Tu memoranda gerebas
Pro Patriâ? quam ſæpe fides præclara mo-
nenti
Defuit? ô quoties clamabas, *panditur in nos*
Thracia Porta, parat jam dudum tela viroſq;
In Lechiæ jugulum. Vos ô conſurgite Cives,
Et Bizantini diros cohibere Tyranni
Quærite conatus. Sed non permiſit Erinnys
Eſſe fidem dictis; vani figmenta cerebri
Nec

Nec pravo caruiſſe dolo ſunt credita, quæ *Tu*
Pectore ſincero, Patriæq; impulſus amore
Svadebas. Adeò cœco in ſua fata ruebant
Impete diſcordes, vertigoq; tanta trahebat
Præcipites animos: qui dum ſic volvere
pergunt
Rixarum fluctus, *rabies Othomannica* vaſtis
Ingruit Agminibus, mox & *Camenecia* rupes
Cingitur, Eoo mora deteſtata Monarchæ,
Tunc armis inſtructa minus: Spes deficit
omnis
Auxilii; Cives alio quia verterat ardor
Irarum. Paucis ſic *Troja Polona* diebus
Indomitam Odryſio cervicē ſubdidit hoſti.
Ingemuit tantæ trepidans vicinia cladi,
Et pietas diro læſam ſe vulnere ſenſit,
Hic tum Chriſtiadum murus ſub Mechlica
lapſus
Jura fuit. Tardè ſapiens poſt vulnera Lechis
Indoluit, nudum ſe proſtituiſſe Tyranno
Heu confeſſa latus, quin expectabat in ipſis
Viſceribus ferrum, quod laſſa arcere ne-
quibat.
Sed Superi, queîs cara magis Reſpublica
viſa eſt,
Quàm fuit ipſa ſibi, frænum poſuêre Mo-
narchæ,
Belli

Belli interſtitium dantes ſub imagine Pacis,
Pacis at heu! miſeræ! veterum quam con-
ſcia laudum
Erubuit, lethoq; parem Gens Martia duxit.
Nec mora. Tu præiens alios, calcaria creber
Subdebas animis, *ecquis, niſi degener*, inquis,
Indecores Leges, & blando nomine tectum
Servitii tolerare jugum pendendaq́; Basſis
Æra queat? Sunt usq́; manus, ſunt arma
Polono,
Tam grave queis posſit Patriis avertere terris
Dedecus, ignotum Pro-Avis, Secloq́; Parentū,
Quorum ſi cupimus non inficianda propago
Cenſeri, maculas ſtet cura abolere pudẽdás,
Pupillamq́; manu forti tueamur honoris,
Sangvine quem partum Virtus, & Cura re-
liquit
Indefeſſa Petrum. Satis eſt Acheronte pro-
fectam
Tiſiphonē tantùm potuiſſe, in mutua damna
Ut nos impulerit, nullosq́; habitura trium-
phos,
Arma. Redux fraterna novo concordia nexu,
Et Patriæ communis amans nos vinciat
ardor;
Juſtaq́; in Emathias ruat indignatio gentes.
Libertas animis ingens, & gloria thyrſos
Sub-

Subjiciat, ſtimulos imprimis cura Tonantis
Addat, Agarenæ noſtris in finibus Aræ
Intolerans; Moveat nos poſtera turba, nepotes
Deteſtaturi pro libertate Parentes (*tes.*
Non benè ſollicitos, priſcæ nec laudis aman-
Surgite, magnanimi Cives, abſtergite labem,
Armaq́ deformi, Duce me, præponite Paci.

Scipiadæ tanti voces generoſa ſubibant
Pectora, continuò delectus miles, & arma
Undiq; fulſerunt. *Regem* non detinet ipſum
Vis morbi, quin caſtra petat: cum membra labarent,
Fertur in ardentes bello, imperterritus, oras,
Et tetigit votis, oculo quas fata negarunt
Tangere; nam rapuit Lacheſis pugnare volentem:
Et morbo periit, tanto in diſcrimine rerum,
Rex immaturus, natali ah redditus æthræ,
Vix dum guſtata Lechici dulcedine ſceptri.

Duriùs heu nobis, tali ſub cardine Regni,
Conſuluiſſe videbatur Fortuna, timorq́;
Magnus erat, ne læva iterùm diſcordia Cives
Raptaret, quos unanimes veneranda tenere
Majeſtas potuit. Sed cum tam vulnere diro
Iratum Lechiæ rebus ſe prodidit Æther,
Clarior ejusdem juxtà clementia luxit,
Quando triumphali cinxit *Tua* tempora lauru,

Principis extincti, tam grandi munere, famam
Anticipans. Regis ſeſe confligere miles
Credidit auſpiciis. Felix at ſidere pugna
Conſtitit illa *Tuo*. Soli mansêre trophæa
Illibata *Tibi*. Patriæ tamen illa modeſtè
Vindicibus tribuis *Superis*, his omnia gratus
Filius aſſignas. Tanti ſed fama triumphi
Unà cum fato Regis diſperſa per orbem,
Vix reperire fidem potuit: tranſcendere ſortem
Credita ſunt noſtram tantæ *miracula* palmæ.
Caſtra adſtructa Tyræ, duraq; crepidinæ ripæ,
Præcipitiq; jugo, & firmis tutiſſima vallis,
Armorumq; omni, victusq; inſtructa paratu
Et plus ter decies millenûm tecta Virorum
Robore, perpetuas jaculantum ex aggere flammas,
Victori ceſſiſſe *Tibi*, vix unius *horæ*
Expugnata morâ, Emathio cum milite magnos
Procubuiſſe Duces, vix agmina pauca cruentam
Effugiſſe necem, ſcopulos rubuiſſe madentes
Cædibus, & ſpiſſo manaſſe cadavere flumen,
Ac

Ac plenos ſpoliis clivos vallesq; ſnperbis
Sarmaticas ditâſſe manus, arcemq; *Chotimi*
Atq; alias Urbes, Pruti quas alluit unda,
Hoſtibus ejectis, ſceptro ceſſiſſe Polono,
Omniaque hæc modici pretio conſtare cruoris,
Grandia erant nobis portenta, & credita cunctis
Mortali majora manu: *Tuq́;* ipſe faventi
Hoc opus inſolitum totum tranſcribis Olympo.
Non ſtetit hâc fini cæleſtis gratia, majus
Deſtinat illa *Tuæ, Princeps,* meliusq; brabéum
Virtuti. Lechico dignam *diademate* cenſet.
Laurea nulla ſatis tantos penſare triumphos
Poſſe videbatur, *Regum* meruiſſe curules
Creditus es Superis. Alii dare ſceptra recuſant,
Quàm qui ſceptra recens ſervaſſet, & uſq; tueri
Sufficiat prudēte manu. Sed clauſa patebant
Hæc decreta diu: ſcriptas adamante tabellas
Elector domum reſeravit *Campus*, & horæ
Momentū Fatis placitum. Suffragia primùm
Tendebant aliò. Peregrini ſangvinis, Oſtro
Imminuêre Proci. Quin id *nonnemo* propinquâ

Viſus

Viſus erat prenſare manu. Sed deniq; Cœlo
Emicuit ſummæ, cui parent omnia, dextræ
Calculus, applaudit populus, pars plurima faſces
Cælitus *Electo* mox ſubjicit, Ipſe recuſas,
Dum quenquam dubitare vides, ſpernisq; vocari
Electus, niſi concordi *Te* nuncupet urna
Campus, & unanimi coeunt ſuffragia ſenſu.
Conſensêre omnes tandem, REGEMQUE JOANNEM
PublicaVota ſonant. Lætatur LECHIA MATER
De gremio veniſſe ſuo, qui tanta gubernet
Regna, parem magno Virtute animoque præeſſe
Orbi, *Davidem* genio, vi Martis *Achillem*,
Theudoſiis pietate parem, curaq; *Zaleucum*
Juſtitiæ, mitemq; tamen, nulliq; timendum,
Quam quibus eſt odio Virtus, quive arma minantur
Inſonti Patriæ, tacitis vel fraudibus obſunt.
Electo ſed deerat adhuc, ut porrò ſacratū
Vinciret *Diadema caput*. Mox ergò rogarunt
Cives, Regalem properes ut adire *Tiaram*.
Pugnavit rationum acies non vilis, & ad *Te*
Svada perorabat pro *Te* facunda *Senatûs*.
Eor-

Fortior at cunctis juſſit dare cauſa repulſam
Quam dederas prior *Ipſe TIBI.* Fas omnia
vinci
A Victore Sui. Ductrix Tua cuncta trium-
phat
Argumenta *Salus Patriæ*, quæ caſſide condi
Poſcebat *Regale Caput.* Sic publicus in *TE*
Privatum prævertit honos, prolataq; Sceptri
Ornamenta *Tui.* Pergis *Diadema* mereri,
Sumere quod differs: Tanto ſic grandior
extans,
Quanto es ſponte minor: vereq; hoc di-
gnior *Oſtro*,
Quod removens, CLYPEO properas gladio
que tueri.
Nec mora. Mox toto ſonuerunt claſſica
Regno,
Concurritq; madens effuſo ſangvine
Thracum,
Eoïsq; nitens ſpoliis, armisq; decóra
Bellatorũ acies: ſperans cumulare trophæis.
Nuper parta novis. Animos *Dux Martius*
auges,
Fortunamq; in *Te* comitem ſibi miles, &
ipſos
Credit ſtare DEOS. Tali putat *Auſpice* dextris
Pervia cuncta ſuis. Pronus ſic ire remotos
Ad

Ad Patriæ fines properat, ſic figere caſtra.
Ruſſia pertremuit, trepidavit turba rebellis,
Nec paucos peccaſſe pudet. *Tu* parcere lapſo
Non tardus populo, paſſim Diplomata ſpargis,
Promittens veniã juſto ſe reddere promptis
Imperio, reliquos Domitor premis acribus armis,
Dum cruda cervice rigent, Dominasque ſuperbo
Contemptu fugiunt leges, frænumq; recuſant.
Ipſe hyemes Bellator agis ſub pellibus, urgens
Militiæ non ſegnis opus, nihil aſpera cæli
Te movit facies, Cereris nec copia flexit
Deficiens, variisque gemens querimonia cauſis.
Namq; laborantis ſtipendia militis ibant
Langvidiùs, quia difficilem Reſpublica ſumptum
Affundebat egens. *Tu,* ne penuria pulchris
Auſibus obſtaret, largis *patrimonia* rivis
Dimanare jubes, proprii nec labe peculî
Defectus Patriæ dubitans penſare, maniplos
Ære Tuo fulcis inopes. Sic militis in TE
Crevit amor, ſic caſtrenſes tulit ille labores
Impiger,

Impiger, extremoq; Tui ſub limite Regni
Excubias egit, patiens, quæcunq; jubebat
Sub rigido fortuna polo. Sic viſcera Matris
Lechidos haud tetigit damnoſa *licentia Martis*,
Quæ truculenta *lues*, graſſata prioribus annis,
Gangrænâ pejùs, labefecit totius artûs
Corporis, & populi venas exhauſit egeni.
His progreſſa viis Virtus Tua, *maxime Regum*,
Sarmatiam recreat, quæq; hæc amiſerat olim,
Ducis ad obſequium, rediit pars plurima plebis,
Quæq; bibunt Urbes Typanim, Roſſumque Tiramq;
Cervicem flexêre Tibi, priſcaſq; ſecures
Agnoſcunt, Regiq; ſuo ſe reddere gaudent.
Quas cum Tartaricis nitens Bizantia nervis
Porta ſui rurſum cuperet ſubmittere ſceptri
Imperiis, ruerentq; immenſi roboris alæ
Biſtonides, ferrū crudele ignēq; minantes:
His impar numero, bello ſed vivida Virtus
Noſtrorum invicto ſe objecit pectore, Divos
Militiæ *Te* dante Tuos, patriæq; ſalutem

Vindiciaſq́; dedit felix, vaſtoſq́; ſubinde
Barbarico latè perfudit ſanguine campos.
Mox quoq́; prodigio *Tibi* monſtravêre fa-
vorem
Sidera, quando *nives æſtivo* menſe tegebāt,
Quêis ſtetit hoſtis, agros. Fovit *Te* mitior
aura,
Illum terret hyems. Cœlum *Tibi* ſenſit a-
micum
Barbaries, hoſtile ſibi; Sic cedere campo
Maluit, & dare terga *Tuis* Scytha territus
armis.
Numinibusq́; ſimul. Sic & ſub Vindice tanto
Intactus ſoſpeſq́; fuit *LEO RUSSICUS*, ille,
Impia cui toties enſemq́; rogumq́; minata
eſt
Bizantina manus, voto potitura cruento
Forſitan, immanē niſi, *Rex invicte,* ſtitiſſet
Virtutis *Tutela Tuæ. Procumbere* malle
Regius ardor erat caræ ſub mænibus Urbis,
Quàm dare Biſtonii fædandā militis ungui.
Et ſtetit ille procul, tenuit Baſſaſque Cha-
noſque
Umbo Tuus, pepulitq́; truces Mavortius en-
ſis.
O ſi promiſſam jamdudum fædere junctꝰ
Acceleraſſet opem Populus, quàm pulchra
dabatur Mate-

Materies iterùm palmis! quàm larga trophæis
Cæca ſed invidiæ tabes, odiiq; maligna
Fædavit loligo fidem, timuitq; Polonam
Submiſſis fultam auxiliis attollere gentem,
Cujus Achilléas jamdudum experta cohortes,
Fulmineaſq; Aquilas non unâ clade ſuorum
Senſerat. Hoſtiles ſic illa immota furores
Spectavit, captæq; hominum gens aſpera turbæ
Penè nec ingemuit, tenuiſſe Boryſthenis oram
Contenta, & Scythicas non admiſiſſe catervas.
Sed veniet tandem tempus, quo lubrica rerum
Invertet fortuna vices, quo barbarus Iſter
Lechia ſigna tremet, Syrius trepidabit Orontes
Et fugiens Tanais *Janineum Heroa* paveſcet
Cujus *PALLADIAM* nullus jam comminùs hoſtis
ÆGIDA ferre poteſt, vultum nec ſuſtinet ullus.

Conſtat, *Buczaviam* nuper cum cinxerat Arcem,
Poſt & *Trembloviam*, rapido veſtigia curſu
Vertiſſe *Imbraimum* Baſſam, Crimeoſq; Dynaſtas
Conſpectum fugiſſe *Tuum*, multumq; pavorem
In terras retuliſſe ſuas, ipſiq; Monarchæ
Æmonio moviſſe metum, moviſſe furorem.
Contremuêre omnes, cum ripam utramq; Polonos
Conſtitit inſediſſe Tyræ. Muldavia tota
Expavit, noſtros ſpectans inſiſtere portis,
Scrutariq; armis Geticæ penetralia terræ.
Sed brumale *Tuis* dedit intervalla trophæis
Sidus, & horrentes urgens *penuria* Campos,
Nec non dira *lues*, atro labefacta veneno
Corpora proſternens. Sic mittere *longiùs* arma
Non Tibi permiſit ratio, non ſuada Tuorũ.
Te quippe aſſiduo revocabat Patria voto,
Ante alios Regni *PRIMAS OLSZOVIUS*, ingens
Ille ſub auſpiciiis cari ſibi *Principis Atlas*
Conſilii, Lechiciq; *CAPUT* ſublime Senatûs
TRZEBICIUS pariter Præſul, quem culmina *Craci*
Suſpi-

Suſpiciunt, quem Roma colit, quem Civis honorat
De Patriâ ſummè meritum, ſemperq́; merentem.
Conſonat his, *Magni* cui credita cura *Sigilli*,
LESCINIUS, noſtri *Neſtor* veriſſimus ævi.
Conſonuêre alii *PROCERES*, & quiſquis amantem
TE patriæ communis, amat. Poſt tanta laborum
Auſa, & perpetuis hyemes ſub pellib⁹ actas,
Poſt tot in exhauſtis curas ac tædia terris,
Servataſq́; armis Urbes, hoſteſq́; fugatos,
Cernere *Te* flagrant, tandem & *Diademate* cinctum
Regali ſpectare, animis concordibus, optāt,
Non *Patre* ulterius Cives, non *Sole* videtur
Poſſe carere ſuo: veriti, ne ſuſcitet ignes
Diſſidii, *Te* abſente, novos turbator Avern⁹.
Deſtituiſſe preces, & ſiſtere vota Tuorū,
Sævities *Tibi* viſa fuit: patriæq́; Salutis
Cura Tuum ſtimulis animum tam fortibus urſit,
Ut modica aſſiduo ſudori, & Martis arenæ
Spiramenta dares. Redeuntis fama per omnes
Sarmatiæ terras animos, afflavit ad inſtar

Auroræ, quæ Mygdonio progreſſa cubili,
Gentibus optatam Phæbi ſuccedere lucem
Nunciat, & roſeo cum lumine gaudia fundit.
Anxia ſed populo quem ſpes promiſit anhelo,
Jam tandem SOL ipſe venis, Jam *principis Urbis*
Mænia celſa ſubis. Gratus replet omnia plauſus,
Adnutat Pæana canens *Tibi* vertice Pindus.
Undiq; templa ſonant. *LUCEM SANCTISSIMA MATER*
Commodat ecce ſuam: Tua fulgurat inde *Corona*
Splendidiùs, tanto rutilans auguſtiùs *Aſtro.*
Ipſe *STANISLAUS*, Divum quem *Martyra* tellus
Lecha tenet, qui ſacra *Tuo* jam pandit honori
Limina, *Te* Patriæ librantem ſceptra triumphans
Spectat, & æthereo *REGEM* ſic excipit ore:

SAlve magnanimis, Princeps, Heroibus orte,
Lumen Avis, Gentiq; Tuæ: quem Patria gaudet

Se

Se TANTUM peperiſſe ſibi: cui ſubjicit ultrò
Sceptra, Jagelloniis olim benè credita dextris.
Nunc Tibi ſe tradit. Tu, quod felicibꝰ armis
Servaſti, prudente manu moderabere Regnū
Sarmatiæ, Civem Patriæ Tu legibus æquis
Flectes, Biſtoniæ fortis Tua Dextera Lunæ
Terribilis, vindex eadem Tutelaq; ſacræ
Religionis erit. Cape fortunante Coronam
Numine, non alii ſacrum ſedet aptiùs Oſtrū,
Virtutem ſublime Tuam Diadema coronat,
Ipſe coronabis meritum Diadema trophæis.

Inſigniorum.

Academia Cracovienſis inſtituta 134
Academici Cracovienſes diſcedunt ſeditione motâ 210. 211.
Adalbertus Gneſnenſis Archiepiſcop. in Pruſsiâ occiditur 28. *ejus cadaver Gneſnæ ſepultum miraculis nobile* ibid.
Albertus Marchio Cruciferorum magiſter bellum movet Sigiſmundo I. 195
inducias facit 197. *fit Vaſallus Regni Poloniæ* 200. *damnatur in Concilio Tridentino* 207
Albertus Roſenbergius Conſul Gedan. 638
Alexander Rex 179. *ejus prodigalitas* 184
Alexander frater Regis Vladislai moritur 429
Ambitio potens malum 169
Amicitiæ firmæ exemplum Vladislaus Herman. 49 *Leſcus Albus* 80
Amurathis bella in Ungariâ 151 *Victoria ad Varnam* 155
Andinus, vide *Henricus Andinus.*
Andreas Comes Gorcanus 248 *ad Comitia citatur* 300
Anna Princeps Sigiſm. Regis ſoror moritur 410
Annam Catharinam Conſtantiam Sororem

Regis Vladislai ducit Princeps Neoburgenſis 450
Antonius de Lumbres Legatus Gall. 639. 641
Annulum Scarbicus in theſaurum Cæſaris projicit 54
Appelmannus Polonicæ Claſſis Præfectus Svecicas naves profligat 413
Aquila inſigne Poloniæ 3
Archiepiſcopatus Gneſnæ inſtitutus 25
Leopolienſis 125
Chriſtoph. Arciſſevius 563
Arnheimius copias Cæſareas adducit 416
Auxiliator ſape magis quàm hoſtes timendi 82

B.

Barenſis Ducatus Auguſto ab Hiſpano præripitur 216. 221
Joh. Baſilidis Moſchi crudelitas in captivos, inprimis Virgines aliquot 224
Batoreus, vide *Stephanus Bathoreus.*
Belæ Ungariæ Regnum à Boleslao Audace reſtituitur 39. *perit caſu* 41
Belzenſis Dux domitus 125
Bellum Svecicum 526 ſeqq.
Beneficia cum vix unum devinciant, offendunt ſubinde plurimos 335

Bereſteciana pugna 509
Ioh. Bobartus 634
Bobricii virtus 154
Bogdanus à Valachis rejicitur 226
ei opem ferunt Poloni 227. 228
Bohemicum bellum 37
Bohemia externis Regibus ſubjicitur 102
Bohemi Jagelloni ſe ſubjicientes repudiantur 141
Bohemi Caſimiro regnum deferunt 164. 165
Boleslaus Chrobri primus Rex 27. *in Bohemos movet* 29. *in Ruſſos* 29. *in Saxones* 30. *exemplum optimi Regis* 31
Boleslai Audacis pulchra initia 37. *Bellum Bohem.* 38. *Ungaricum* 39. *Ruſſica* 40. 41. 42. *degenerat* 43. *S. Stanislaum occidit* 45. *& ſe ipſum poſtea exul* 45
Bieganovius mittitur ad Turcam 455
Boleslai Crivouſti pueri res geſtæ 48. 50. *bellum Bohem. duplex* 51. 52. *Pomeranicum* ibid *in fratrem manſvetudo* 53. *parricidium* 56. *bella cum Cæſare* 55. *pugna in Campo Canino* ibid. *Ruſſica bella* 58. 59. *fraude vincitur* 60. 61. *ex mœrore obit* 61
Boleslai Criſpi cum Conrado Cæſare tranſactio & poſt bellum 66. 67. *cum Friderico Barb.* 67. *à Pomeranis clades* 68

Boleslai Pudici caſtitas 83. *fuga in Ungariam* 85. *in eandem ſeditio* 88. *calamitates* 89
Bona Zfortia in Italiam abit invito filio 215 *moritur* 216
Joh. Bonerus 186
Borodawka capite plectitur 400
Bozuta Pontifex Gneſnenſis 24
Brandeburg. Elector Suecis ſe jungit 551. 578
Sal. Brandeſius 635
David Bredtius ibid.
Brunberga arx quando extructa 90
Buda fraude à Solimanno capitur 206
Burggravius de Dohna 138
Gothardus Vilh. Butlerus 437
Wilhelmus Butlerus Generalis excubiarum Præfectus 632

C.

Cæcilia Renata Regina 434. *coronatur* 436 *filium enititur* 443. *moritur* 452
Callimachus Italus in Polonia benigne habetur, ibidemq́; obit 173
Nicol. Camieniecius profligat Valachos 189 *& Tartaros* 190
Cannenſi ſimilis clades à Tartaris 84
Caninus Campus unde dictus 55

Caro-

Carolus IX. Rex Galliæ obit 252

Carolus Pro-Rex Sueciæ 340. tumultuatur 350. occupat Calmariam 352 Regis Sveciæ nomen & dignitatem ſumit 362

Carolus Guſtavus Rex Sveciæ 531 Poloniam invadit 541. moritur 646

Caſimirus I. è monaſterio ad regnum vocatur 34. ejus prudentia & fortitudo 35. 36

Caſimirus Criſpi frater reſpuit Principatum 71 percuſſus à Conario ignoſcit percuſſori ib.

Caſimiri Magni ingenium quietum 116 Ruſſiam Poloniæ jungit 117. leges condit & Jus Magdeburg. introducit 118. Ludovicum Ungarum adoptat ibid. *Pater Plebejorum dictus 119. nuptias cognatæ magnificas ſtruit 120. ex caſu moritur* 121

Caſimirus III. regnum diu recuſatum recipit 156. 157. Pruthenos in obſequium ſuſcipit 158. bellum ejus cum Ungaris 167. mors prodigiis ſignificata 171

Catharina Sigiſmundi III. Mater 231

Cæſar moritur 263. ejus filius pacem quàm bellum mavult 264

Steph. Chmelecius Tartaros fundit 412. 417. moritur 418

Chmielnicius 487. cum Tartaris contra Polonos conjurat ibid. *moritur* 613

Joh.

Joh. Chodkievicius Samogitiæ Præfectus 244
Lithvanos cum Bathoreo conciliat 261
Carolus Chodkievicius vincit Suecos 365. 366
contra Moſchos movet 393. *moritur* 404
Georg. Chodkievicius Moſchos profligat 219
Chriſtina uxor Vladislai maritum incitat in fratres 62
Chriſtina Regina Svec. ſceptro ſe abdicat 527
Sendivojus Ciarncovius 183
Stanisl. Ciolcus provocatus in duellum prodire prohibetur 226. 227
Clementia fortitudine interdum potentior 73
Joh. Colonius Gedanenſium Præfectus 266
Columnas in Salâ flumine ponit Chrobri 30
Comitia Thorunii habita 264. *alibi* 294. 300. 306.
Cometes ſub Leſco Albo 81
Samuel Comorovius 498
Franciſcus Carolus Comes de Collavrath 642
Joh. Conarius inter ludendum Caſimirum Principem percutit 71
Adamus Conarſcius Legatus Neapoli redit 220. 221
Concilium Tridentinum 206
Joh. Coniecpolius Regni Cancellarius 158

Ad.

Ad. Conarſcius Epiſc. Poſnan. 248

Conradi Imperatoris in Aſiam, & poſt in Poloniam expeditio 66. 67

Contemptus hoſtis noxius 160

Confœderatio militum ſopita 391

Conſtantia Regina moritur 419. ſeqq.

Alex. Coniecpolſcius 495

Stanisl. Coricinius 518

Coſaci profligantur 436: *eorum deſcriptio* 485. ſeqq. *in ordinem rediguntur* 438. *occupant caſtra Polonorum* 491. *obſident Zamoſciam* ibid. *ad Lojovum à Radzivillio funduntur* 497. *ad Bereſteciam* 509 ſeqq.

Andr. Cotovicius 437

Cracovia condita 5. ſeqq.

Cracus abnuit Principatum, ſuſceptum pacat ibid. *Draconem conficit, Cracoviam condit* ibid.

Cruciferi pulſi ex Aſiâ recipiuntur à Conrado Maſovio 82. *vocantur in auxilium contra Marchiones* 104. *arcem Gedanenſem ſibi uſurpant* 105. *& mox Pomerelliam totam* ibid. *eorũ avaritia & ingratitudo* 110. 111. *magno prælio vincũtur à Loctien* 113. *iterùm à Jagellone* 137. *paciſcũtur cũ Jagellone* 140. *redeũt ad hoſtilia* 141. *tranſigunt* *cum*

cum Caſimiro 163. Domini Crucis quando appellati 134. Ottocarum in Pruſſiam excivêre 89
Crudelitatis Moſchicæ exempla 224. 225
Cruſphicia ſedes Principum 14. deſeritur 19
Crzyvonoſſius graſſatur & profligatur 489
Joan. Caſim. Craſſinius 562
Cunigundis illibata caſtitus 83
Curlandiæ Ducum initium 218
Czarnkovii cauſa cognoſcitur 296
Steph. Czarnecki 454. 546. fortiter Suecis reſiſtit 557. Germaniam ingreditur 606. ſeqq.
Częſtochovienſe Cœnobium contra Suecos ſe defendit 555

D.

Nicol. Danckvartius Lilienström 635
Stanisl. Danielowitz occiditur 434
Dantiſcana arx à Cruciferis uſurpatur 105
Dantiſci ſitus primordia & incrementum 74 *turbæ 214. ob religionem* 199
Dantiſcanorum privilegia 158
Dantiſcanus Magiſtratus à Sigiſmundo Auguſto caſtigatur 222
Derpatum miſerrimè habitum à Moſcis 223
Diſciplina militaris inchoata 20. reſtaurata quàm utilis 136 *Diſcor-*

Diſcordia in Electione Regum 179
Joh. Dlugoſſus hiſtoriæ Polon. ſcriptor 162
Gerhardus Dönhofius Comes 416. 460
Theodor. Dönhofius 437
Dolus Ruſſorum 60. *Valachorum* 119
Doroſtaiski Lithvaniæ Mareſchallus 387
Draco confectus 6
Domini Crucis quo tẽpore & qui ſic dicti 134
Duella bina Polonorum cum Turcis 226. 227
Petri Dunini jocus infelix 63
Dzierzek Prandota 446

E.

Elbinga à Suecis occupatur 550
Electio Regum libertatis nutrix 179
Eliſabetha Ludovici Ungari filia 129. *nubit Jagelloni* 130
Ericus Comes Brahe 340
Erneſtus Auſtriacus Poloniæ Regni Candidatus 232
Eſtera ob pudicitiam dicta Sigiſm. I. uxor 195
Expeditio publica ſub Sigiſm. I. 203. 204.

F.

Vincent. Fabricius 567
Fames ſub Loctico 107. *ſub Caſimiro Magno* 120

Felici-

Felicitas periculoſa 45

Michael Federovicius Dux Moſcorum 388

Fidem ſervare quorum Principum 77

Sub fidei pio nomine infidelitas plerumque graſſatur 344

Joan. Firlei Oratio 244

Nicol. Firlejus Caſtell. Cracov. & Dux exercit. 168. *Palatinus Lublinenſis & Dux exercit.* 187. 195

Henricus Firlejus Pro-Cancellarius 391

Andr. Firlejus Belzenſis Caſtellanus 493. 506

Fiſci avaritia ſub Miecislao ſene 70

Fortuna ubi ſe præbet, ſine morâ prenſanda eſt 386

Fraudes cautos homines faciunt 59

Maximil. Fredro 518

Fridericus Cardinalis frater Alexandri Regis 180. 181

Friderici Barbaroſſæ in Poloniā expeditio 67

Friderici III. Reg. Daniæ epiſtola ad Czarnecium 610. ſeqq.

Petr. Fuchſius Dragonar. ductor 635

G,

Magnus de la Garde Comes 533

Magnus Gabriel de la Garde 645

Alex. Gaſievius 428

Geda-

Gedanum vide *Dantiſcum*.
Gedanum fidele Regi 552. ſeq. *ab hoſtibus violenter aggreſſum* 566. *ejus reſponſum aa literas Regis Sveciæ* 567. ſeqq.
Gedanenſes capiunt Königsmarckium 586
Georgius Caſtriotus Amurathi obſes datur 151
Scanderbegus appellatur ibid.
Georgius Bohemorum Rex 164
Germani unde in Poloniâ ſubmontanâ 119
Gedani tumultus 336
Laurent. Gembicius Cancellarius & Epiſcopus Vladislavienſ. 391
Gladios Poloni ſtringunt inter ſacra 26
Michael Glinſcius turbat Lithuaniam 182
conſpirat cum Moſcho 187
Gneſna condita 2
Joan. Gninski 626, 644
Chriſtoph. Gonſiewski 441
Vincent. Gonſievius 522
de Gorca Comes Palatinus Poſnanienſis, gibbo deformis 312
Sbigneus de Goray Goraiski 462. 526
Laurentius Goslicius Epiſcopus Camenecenſ. 320
Gothofredus Ketlerus Curlandiæ Dux creatur 218

Gothardus Curlandiæ Dux 306
Franc. Grata 483
Chriſtoph. Grodzicius 517. 555
Chriſtoph. Grzymultovius 522
Grudentum oppugnatur 630
Guilielmus Auſtriacus ambit Elizabetham Jagelloni poſtea nuptam 129
Guldenſternii in Poloniam ex Sueciâ ſecedunt 347
Sigiſm. Guldenſternius L. B. 462. 552
Andreas Guldenlaw 645
Guſtavus aliquot Civitates in Pruſſiâ occupat 411. vulneratur 412, 413. ejus cum Cæſare bellum 420. 421

H.

Habdankiorum familiæ nomen unde 54
Halicia & Halicienſes 60. 72. 80.
Haliciæ Archiepiſcopatus 125
Hauptum à Suecis occupatur 566. ſeq. *à Polonis obſidetur 633.* ſeq. *occupatur* 638
Henricus Andinus ambit Poloniæ Regnum 232. communi conſenſu eligitur 248. Poloniam majorem ingreſſus excipitur à Karnkovio 250 Cracoviam deducitur, ibidq; coronatur 250. 251 clam Cracoviâ diſcedit 252. tendit in Galliam

liam 254. exauctoratur in Poloniâ 255
Jo. Herburtus Sanocenſis 248
Joh. Herburti fortitudo & periculũ 227. 228
Nicol. Herburtus 313
Heroum filii degenerant 33
Matth. Hirſchius 635
Hricko verſutè ad Ducatum Moſcoviæ evehitur 377. 378. occiditur 380
Joh. Hülſemannus 462
Joh. Hunniades 151
Hungarorum mores Polonis ingrati 264

I,

Jacobus Dux Curlandiæ à Suecis capitur 618 ſeqq.
Jagello Vladislaus Chriſtianus fit 131. religionem in Lithvaniâ propagat 132. ejus cum Conjuge diſcordia 133. Academiam Cracov. inſtituit 134. Victoria de Cruciferis inſignis 137. Regnum Bohemiæ reſpuit 141. à Vitoldo inceſſitur 142
Jagellonidum maſcula ſtirps extincta 231
Januſſius Dux Oſtrogiæ Caſtellanus Cracovienſis 334. moritur 396
Jaropelcus capitur, dimiſſus ulciſcitur injuriam 59
Jazyges 86. internecione pereunt 92

Jeremias Dux Viſnovecius 454. 492. *moritur* 511
Iniquitas humana in ſe & fortunam 61
Jocandum caute cum Dominantibus 64
Joannes Rex Sveciæ moritur 335
Joannes Albertus frater Regis Vladislai moritur 429
Joannes Caſimirus Princeps proficiſcitur in Hiſpaniam 437. *in Galliâ detinetur* 438. *Rex* 492
Johannes Albertus Rex 171. *infeliciter in Muldavos movet* 175. 176. *cum fratre bellum gerit* 169
Johannes Scepuſius Sigiſm. I. affinis 193. *ambit Ungariæ Regnum* 201. *moritur* 205
Johannes Finlandiæ Dux à fratre Erico carceri includitur 219
Johannes Svecorum Rex Poloniæ Regnum ambit 232
Johannes Lucelburgicus Rex Bohemorum Sileſiam ſibi ſubjicit 108. *dat Pomeraniam Cruciferis nullo jure* ibid. *Polonis inimiciſſimus* 117
Islan Garejus Chanus 523. ſeqq.
Ivoniæ Valachorum Principis crudelitas 226

K.

Karnkovius Andreas 211
Adamus Kazanovius 400
Martinus Kazanovius 428
Kiovia expugnata 42. *Capua ſit Boleslai Audacis exercitui* ibid.
Adam. Kiſielus in Moſcoviam ablegatur 431. *Chmielnicium ſiſtit* 489. 492.
Kloczevius ſtrenuè occumbit 283
Petrus Kmitha Palatinus Cracovienſ. 210
Stanisl. Koniecpolski Campiductor capitur 397. *ex captivitate redit* 408. *mittitur in Pruſſiam* 412. *profligat Tartaros* 427. 454. *moritur & ejus elogium* 465
Kodak munimentum exſtruitur 435
Stanisl. Kobierzycius 446
Joan. Carolus Konopatſcius 437. 441
Königsmarkius à Gedanenſibus capitur 586
Petrus Konaſſevicius Dux Coſacorum 400
Samuel Korecki una cum uxore à Turcis capitur 393
Koſtka Caſtellanus Gedanenſis 239
Felix Kriski Cancellarius 391

L.

Samuel Laſcius ablegatur in Sveciam 347
Stanisl. Lanckoronski Camenecenſ. Caſtellanus 493

Lechus primus Polonorum Princeps 1. *ejus res geſtæ non proditæ* 1. 2
Alb. Laſcius Palatinus Siradienſis 248
Lechus II. fratrem occidit 7. *exulat* ibid.
Legati Provinciales inſtituuntur 164. *ſimiles poteſtate Tribunis Romanis* ibid.
Legatus violatur 144
Leges olim nullæ Principibus 2. *à XII. Palatinis latæ, non ſcriptæ* 4
Raphael Leſcinius 198
Leſcus II. ludicro curſu ad Principatum pervenit 11. *optimè adminiſtrat res, prioris fortunæ memor* ibid. & ſeq.
Leſcus III. patri virtute ſimilis, Caroli Magni fœderatus 12. ſeqq.
Leſcus IV. Pacificus 21. ſeqq.
Leſci Albi pueri lites cum Miecislao patruo 75. 76. *in Govoricum fides* 80
Leſci Nigri bella cum Ruſſis, Sileſiis, Lithvanis 91. 92. *in Cracovienſes gratitudo* 94. *Vindicta in Maſovios infelix* 96
Mart. Leſniowolski Caſtellanus Podlachiæ 317. *gratiâ Regis excidit* 331
Andr. Leſczynski 459 *fit Primas Regni* 518
Boguſl. Comes de Leſno 499. 506
Jo. Comes de Leſno 526. 532. 554. 643
Leſna exuritur 563

Libertas

Libertas æquali Civium jure maximè efflore-
ſcit. 232
Limitaneus miles conſcriptus 186
Andr. Lipski Epiſcopus Luceorienſis 394
fit Pro-Cancellarius 395
Nicol. de Linda 634
Franciſcus de Liſola 642
Lithvaniæ cum Poloniâ unio 130 renovata
ſub Sigiſm. Auguſto 222
Litvani funduntur 92
Lithvania disſidiis laborat 216. à Moſco oppu-
gnatur 217. jungitur Poloniæ Regno 218
ſeditionem movet 304. 305
Sanisl. Lubomirſcius 399. ſuccedit in locum
Chodkievicii 404
Georg. Lubomirski 450. 553
Matth. Lubinski 490, 492
moritur 518
Alex. Lubomirſcius 548
Ludovicus Ungarus Rex Poloniæ 122. Caſimi-
ri M. filias abjicit 123. matrem ſibi vica-
riam facit. ibid. *Rusſiam Ungariæ jun-*
gere molitur 125. Artium liberalium Pa-
tronus 127. habitu disſimulato inquirit in
mores ſuos, ibid. *Ludovici Ungariæ Regis*
ad Mohacum clades & interitus 200. 201

O o *Stanis.*

Staniſl. Lubienſcius Epiſcopus Placenſis 373
Ludovica Maria 460. 461. *ſolenniter excipitur & coronatur* 464
Anton. de Lumbres Legatus Gall. 639
Baſilius Lupuli 513. 519

M.

Majeſtatis causâ non retractant facta Reges 198
Marchia vaſtatur 90
Marchiaci proditione Pomeraniam occupant 104. *vendunt Cruciferis* 106. 107
Maslaus Maſoviam occupat 34. *debellatur & ſuſpenditur* 35. 36
Maſovia Poloniæ Regno accedit 200
Matthias Ungariæ Rex 165. *ejus bella cum Polonis & Bohemis* 166. 167
Mathematici præſagiū de periculo Auguſti 214
Maximiliani I. Cæſaris offenſa in Sigiſm. I. & reconciliatio 193. 194
Maximilianus Archidux. Rudolphi Imperatoris frater 315. *Candidatus Regni Polon.* ibid. *eligitur Rex Poloniæ* 317. *ſed fruſtra* 321. *à Zamoſcio vincitur & capitur* 323. *dimittitur* 325
Mendocus Litvanorū Dux Pruſſiam vaſtat 89
Andr. Mecinius 394
Metus malus diuturnitatis cuſtos 557

Alb. Miaskowski 442
Miecislaus primus Princeps Chriſtianus 25
natus ſubitò viſu donatur 23
Miecislaus II. filius Boleslai Chrobri degener 32. 33.
Miecislaus ſenex cur ita dictus 69. *Principatum ſubinde amittit & recipit* 70. 77
Nicol. Mielecius Palatinus Podol. 272
Mieſco Boleslai Audacis filius 46
Georg. Mniszek Palatinus Sendomirienſ. 377 *filiam ſuam dat ſimulato Demetrio Duci Moſcoviæ* 379
Moraviam occupat Chrobri 29. *amittit ejus filius* 32
Andr. Mòrſtinius 528. 625
Joh. Andr. Morſtyn 643
Moſchus Livoniam penè totam occupat 270 *ceditur apud Vendam* 271. *Polocienſis Palatinatus ei adimitur* 277. *pacem cum Bathoreo init.* 292
Mons Regius, arx. 90
Nicol. Moſcorovius Procancellarius 132
Moſchicum bellum ſub Alexandro 180. *ſub Sigismundo I.* 187. 191. *ſub Batoreo* 268 274
In Moſchoviâ impoſturæ 377. 378. ſeqq. 381 ſeqq.

Moſchi volunt Uladislaum Principem creare in ſuum Ducem 383. 384. ſeq.
Cum Moſchis induciæ 395. *Polanovienſes tractatus* 428
Mucha latrocinatur in Rusſiâ 171
Muldavi ad Obertinum à Joh: Tarnovio caduntur 201. 202
Muldavicum bellū ſub Sigismundo I. 203. 204
Mures Popielum II. devorant 17
Petri Myſcovii Plocenſ. Epiſcopi Oratio 234
Sigiſm. Myszkovius Curiæ Præfectus 361 *mittitur ut Conſtantiam Auſtriacam Sigismundo Regi adducat* 366. *moritur* 392

N.

Nalewaiko rebellis capite plectitur 345
Daniel Naruſſevicius 532
Nemira Podlachienſ. Caſtellanus 401
Nevela Moſcorum Urbs capta 284
Nicolaus Chriſtoph. Dux. Radzivillius 248
Nowodworſcius Eques Melitenſis 387
Nummus in Poloniâ incognitus 2

O.

Theod. Odonovicius Moſchor. Dux Candidatus Regni Poloniæ 315
Borisſiius Odenovius 375. *Dux Moſcoviæ creatur* 376

Olivenſe

Olivenſe Monaſterium ad tractatus pacis deſtinatur 641
Joh. Oleſnicius Mareſchallus ſcitè disſidium pacat 146
Omina quando obſerventur maximè 174
Petrus Opalinski Præfectus Stremenſis 394
Lucas Opalinski 438
Orichovius cælibatu oppugnato turbat turbaturque 213
Ordo Equitum immaculatæ Conceptionis Deiparæ Virg. non admittitur 435
Conſtant. Oſtrogii victoria de Tartaris 190
de Moſchis 191. 192
Sendivog. Oſtrorogius 148
Dux Oſtrogius Januſſius Caſtellanus Cracovienſis 334. moritur 396
Sbigneus Oſſolinius 356
Georg. Oſſolinſcius 399. 427. 430 fit Cancellarius 450. ejus Oratio 468 ſeqq.
Oſmannes Turcarum Imperator 401. à Janizaris occiditur 408
Nicol. Oſtrorog. Regni Pocillator 493
Baldv. Oſſolinski 496
Alb. ab Oſtaw Legatus Brandeb. 644
Gregor. Otrenovicius impoſtor ſimulat Demetrium 381 occiditur 385
Ericus Oxenſtiernius Comes 533

Joan. ab Overbecke Legatus Brandeb. 644
Bened. Oxenſtierna Legatus Svec. 645

P.

Stanisl. Pacius Moſchos profligat ſub Sigismundo Auguſto 220
Chriſtoph. Pacius 518. 643
Michael Pacius 639
Palatini XII. imperant, leges condunt 4 *Decem viris Roman. ſimilis* ibid. *degenerant.* ibid: *iterùm imperant poſt Vendã* 9
Palatinus quidam pudore ignominiæ ſe ſuſpendit 61.
Palatinus Cracovienſ. Caſtellano poſtponitur 57
Parnavia à Polonis recuperata 220
Pater ruſticorum dictus Caſimirus 119
Paulus Polucoſius Epiſc. ſeditionem movet ſub Pudico & Nigro 87. 88. 93
Paulucꝰ Coſacorũ Ductor capite plectitur 436
Pax Polono-Svetica 647
Perfidiæ exemplum 77. 78
Perſtinius Leſciniorum familiæ auctor 24
Peſtis in Poloniâ 120. *ſub Sigiſm. Aug.* 228 *ſub Sigiſmundo III.* 417
Piaſtus pauper ad ſceptrum vocatur non ſine miraculo 18. *regnat optimè* 19. *longâ poſteritate felix* ibid.

Caſim.

Caſim. Piaſecinius occumbit 628
Pibracius Andini Legatus in via ſpoliatur 255. exauctorationem Regis præſens in Poloniâ ſpectat ibid.
Pina & Muchawiec fluviorum conjunctio 430. ſeq.
Hieron. Pinoccius 607
Plica morbus unde vulgò orta credatur 96
Conſt. Plichta Sochacovienſ. Caſtellanus 394
Pleſcovia obſidetur à Batoreo 289
Joh. Podkowa ferreas equorum ſoleas confringebat 273. *ob ſeditiones punitur* 274
Polocia obſidetur 274. *deditur* 275
Polonia ob Boleslai Audacis cædem excommunicata à Pontifice 46
Poloni gladios ſtringunt inter Sacra 26
Polanovienſes cum Moſchis tractatus 428
Alex. Polubinſcius 639
Pomerania ulterior divulſa à Polonia Regno 81 *altera proditur Marchionibus* 104 *occupatur à Cruciferis* 105. 106
Pomeranicum bellum ſub Audace 38. *ſub Criſpo* 67. 68
Pomerani victi convertuntur ad Religionem Chriſtianam 57

Popielus Major degener 13. *Cruſphiciam habitat* 14.
Popielus Minor vitiorum mancipium & uxoris 14. ſeq.
Patruos veneno necat 16. *à muribus conſumitur* 17
Poſta quando in Poloniam introducta 483
Potentia recens parta eſt res timidiſſima, præſertim quæ malis artibus crevit 507
Jacob. Potocius Caſtellanus Camenecens 387
Steph. Potocius 388. *profligatur* 391
Nicol. Potocius Coſacos profligat 436. *moritur* 513.
Staniſl. Potocius Palatinus Podoliæ 519
Andr. Potocius caſtrorum Præfectus 629. 639.
Nicol. Praſmowski 643
Premisli aurifabri ſtratagema 9. *electio in Regem* 10.
Premislus Majoris Poloniæ Dux Regium nomen reſumit 97. *occiditur* 98.
Privilegia quo tempore plerumq; dentur 118.
Proditorum fatum 59
Proviſores in Poloniâ ſub Uladislao 146.
Pruſſiæ pars Caſimiro III. ſe ſubdit 147
Pruſsicum bellum ſub Caſimiro Princ. 73. *ſub Uladislao Hermanno* 47. *ſub Sigismund. I.* 195. 196

Pru ſſi-

Pruſſi tributarii Polonis 30. dedunt ſe Caſimiro III. 158
Pruſſorum Privilegia 158. 159. tribunal & controverſiæ quædam diſcuſſæ ſub Sigismund. I. 197. 198
Pruſſia Orientalis ut feudum Poloniæ Alberto Marchioni ceditur 200
Andr. Przyemski Mareſchallus Curiæ 392
Sigiſm. Przyemſcius 515
Matth. Pſtrokonski Regni Cancellarius 368 *moritur* 372

R.

Georg. Racocius Poloniam invadit 593. ſeqq. *vincitur à Polonis* 601. ſeqq.
Nicol. Radzivillius Palat. Vilnenſis Livoniam, nomine Regis Polon. regno jungit 218 *profligat Moſchos* 203. 219
Georg. Radzivillius Cardinalis & Epiſc. Cracovienſ. 342
Chriſtoph. Radzivillius profligat Carolſonium 357. *Director Ordinis Equeſtris* 423
Januſſius Radzivillius Dux Coſacos ad Lojovum fundit 497. *fit Dux exercituũ* 520. 522
Boguſl. Radzivillius 637
Regium nomen ob Boleslai Audacis facinora deſitum in Poloniâ, reſumitur à Premislo 97. 98

Hieron. Sieniavius, Pincerna Regni 355
Sigiſmundus Joannis Sveciæ Regis filius 315 *Candidatus Regni Polon.* ibid. *eum commendant Anna Regina & Zamoſcius* 316 *Rex Poloniæ renunciatur* 317. *coronatur* 321. *ducit Annam Auſtriacam multis reclamantibus* 332. ſeq. *Gedani periclitatur* 336. *in Sveciam proficiſcitur* 337. *in Sveciâ coronatur* 340. *iterùm proficiſcitur in Sveciam* 349. *ob tumultus in Pruſſiam redit* 351. *Regnum Sveciæ ei abrogatur* 353. *ducit Conſtantiam Auſtriacam* 367. *contra eum Rokosz movetur* 368. ſeqq. *à ſicario petitur* 398. *moritur* 422.
Smolenſcum à Polonis occupatur 387. *à Moſchis* 522.
Marcus Sobieſcius Regni Vexillifer 324.
Jacob. Sobieski Palatinides *Lublinens* 394. 408. ſeqq.
Severienſes ſeditioſi compeſcuntur 169. 170.
Jacob. Sienjenius à Rege infeſtatur 162
Sigiſmundus I. Rex creatur 186. *Bellum ejus Moſchicum* 187. *alterum* 191. *iter ad Maximil. I. Cæſar.* 194. *bellum* Pruſſicum 195. *Muldavicæ victoriæ* 202. *Mors. Virtus corporis & animi* 207

Sigiſmundus Auguſtus ſuccedit Patri 209. matrimonium init. cum Radzivilliâ ibid. *laborat hinc invidia 210. periclitatur Regiomonti 214. ducit Catharinam Auſtriacam 215. moritur 229*

SigiſmundusMarchio ambit Regnum Polon. 128

Sileſia divulſa à Polonia Regno 67. Batoreo infeſta 262

Sileſia quibus modis Bohemis ceſſerit 108

Sileſii diſcordes 89. 99

Skirgello Lithvaniæ præfectus 132. rejectus Cruciferis ſe jungit 133

Smolenſcum obſidetur à Moſcho & proditione capitur 191

Joh. Sobjeſcius 594. ſequ.

Soles tres conſpecti 171

Solimanni victoria ad Mohacum 200. 201

Laur. Chriſt. à Somnitz - 644

Samuel Sborovius Vapovium, Tenczynium petens clavâ percutit 251. patriâ exeſſe jubetur ibid.

Chriſtoph. Sborovius Crotoſium in duellum provocat 263. ad Comitia citatur 300. Læſæ Majeſtatis reus proclamatur 303

Sokolenſis arx occupatur à Mielecio 277

Solikovius ad Cæſarem legatus 262

Stanislai

Staniſlai Karnkovii oratio 240. 241
Staniſlaus vir ſanctus Regem caſtigat 44 *ſuſcitat miraculoſè Petricum mortuum.* ibid. *occiditur à Boleslao Audace* 45
Staniſlaus Slupecius Caſtellanus Lublin. 234
Staniſlaus Viſtempus cum Turcâ duello congreditur 226
Staniſlaus Kriſcius 248
Stephanus BatoreusRex deſignatur 257. *Cracoviæ coronatur* 260. *Lithvanos ſibi conciliat* 261. *Cæſarem placare ſtudet* 262 *in Gedanenſes movet* 266. *novum juſtitiæ tribunal inſtituit* 268. *movet in Moſcum* 272. 274. *varia Moſcorum oppida capit.* 282. 284. 288. 292. *ſeverè in quosdam animadvertit* 296. *moritur* 306
M. Stephani Regis Polon. elogium 307
Stephanus Polon. Rex 308. *candentes globos primus invenit.* ibid. *captus, ultraq; biennium in cuſtodiâ habitus* 309. *Gedanenſes compeſcit* 310. *Bellum contra Joannem Moſchoviæ Ducem ſuſcipit feliciterq; gerit.* ibid. *Oſtroviam capit.* ibid. *Pleſcoviam obſidet.* ibid. *Stratagema Premisli* 9
Georg. Strakvicius 635
Struſſii fratres pereunt gloriosè 182

Subis.

Subislaus religionem Chriſtianam ſuſcipit 74
monaſterium Olivenſe condit ibid.
Suiscianum Sacellum 398. 432
Svecicum in Pruſſiâ bellum 411. 412. ſeqq.
in Poloniâ 526. ſeqq.
Sveci profligantur 416. *cum iis induciæ* 6. *annorum* 417. *jungit ſe iis Elector Brandeburg.* 551. 578. *eorum clades* 560. ſeq. *victoria ad Varſaviam* 582
Sventopelcus Pomeraniam à Regno Poloniæ avellit 81
Flor. Szarii vulnus & dictum ad Locticum Regem 114
Mart. Szyskovius Epiſcopus Luceorienſ. 366

T.

Samuel Targovius 392
Joh. Tarnovius Caſtellanus Cracov. 210. 212 *contra Turcas mittitur* 198. *victoriâ præclarâ potitur de Muldavis & præmio raro* 202
Tartari qualis gens 81. *eorum in Tauricam Cherſoneſum adventus, & inde in Ruſſiam.* ib. *eorum irruptio ſub Pudico multiplex* 83. *ſaccos novem auribus Chriſtianorum implent* 84. *eorum irruptio ſub Leſco Nigro* 95. *viginti millia Virginum* abdu-

abducunt. ibid. *aquas inficiunt,* ibid. *irruptio alia ſub Uladislao 148. ſub Joh. Alberto 172. de iis ſub Alexandro victoria inſignis 184. ſub Sigismundo III.* 417.
Joh. Tarnovius Regni Primas moritur 365
Joh. Taſtius Rigæ ad ſupplicium rapitur 305
Joh. Tencinius 148. 248. palat. Sendomir. leges novas defendit 212
Thorunenſe Colloquium 461. 462. ſeq.
Thorunium Sveci occupant 550
Joh. Tomicius Gneſnenſ. Caſtell. 248
Joannes Tonski 532
Trepka ſecretorum inter tormenta tenax 191
Tributa nimia ſub Miecislao ſene 70
Alex. Trzebinski 451. 454
Andr. Trzebicki 518. 611
Turcæ vincuntur 151. 152. vincunt ad Varnam 155. gelu puniuntur divinitùs 176. 177. Budam occupant fraude 206
Turcarum quorundam duella cum Polonis 226. & ſeq.
Turcicum bellum 399. 400. ſeq.
cum Turcis Pax 406
Petr. *Tylichi Vice-Cancellarius* 349
Felic. Tyskiewic. 396

V

Valachia inter Turcas & Polonos vacillat 173.

Valachi

Valachi crudelitatem Principis *non averſantur* 225. 226
Valachicum bellum ſub Joh. Alberto 173. ſeq. *ſub* Sigiſmundo *I.* 189
Valſteinius trucidatur 429
Valachorum dolus 119. 175. *irruptio graviſſima* 176. *alia ſub Alexandro* 181. 182
Varnenſis clades Ungarorum 155
Varſavia obſidetur à Rege Pol. 564. *occupatur* 565
Varſavienſis clades 581. 582. ſeq.
Uchanſcius inaugurationi Batorei interesſe abnuit 260. 261
Henr. Vecheltus 635
Veiſenſteinium occupatur 360
Joh. Vejerus Pucenſis *præfectus* 388
Jacob. Veiherus Palat *Mariæburg.* 552
Goth. Vellingius Rigæ crudeliter accipitur 305
Venceslai duo Poloniæ *Reges* 100. 102
Venceslaus Comes de Leſno Pro-*Cancellarius* 399
fit Cancellarius 409
Venda, Virgo maſculæ procum reſpuit 8
ſeipſam in Viſtulam præcipitat ibid.
Veringus Conſul Cracov. excipit quatuor Reges 121

Vicinus

Vicinus malus quanta calamitas 114
Vieliſa Moſcorũ Urbs capitur à Zamoſcio 282
Vielkoluka obſidetur à Batoreo 282
Vinricus Cniperodius vitâ excedit 127. *ejus encomium* ibid.
Valent. Vinterus Tribunus Gedan. 634
Vitoldus ſeditiones movet 132. *regnum ambit & prope accipit* 142. 143
Conſtant. Viſnovecius Dux 354
Vladislai Loctici in Sileſios bellum 99. *dejectio de principatu & exilium* 100. *reſtitutio* 102. *oratio ad ſuos* 110. *victoria de Cruciferis* 113. *encomium* 115
Vladislaus Crivouſti ſucceſſor iniquus in fratres 62. *fugatur Regno* 64
Ukrainæ deſcriptio 485. *ſeqq.*
Vladisl. Hermannus Audaci ſuccedit 46. *Secechum ægre deſerit* 49. 50
Vladislaus Caſimiri III. filius Bohem. Rex 166
Vladislaus III. puer regno inauguratur 145 *Ungariæ regnum ægre ſuſcipit* 150. *perit ad Varnam* 155
Vladislaus Princeps à Moſchis petitur ut ſit Dux 383. *ſeq. movet contra Moſchos* 393. *paciſcitur cum iis inducias* 395. *peregrinatur* 410. *Rex inauguratur* 425. *ducit Cæciliam Renatam* 434. 436. *ejus literæ ad Innocent. X.* 456. *ducit Ludovicam Mariam*

am 461. militem dimittere cogitur 480. moritur 488. ejus elogium 489
Ungaricum bellũ ſub Boleslao Audace 39. 41
Ungarorum ad Varnam clades 155. ad Mohacum 200
Fromondus Wolfius de Ludingshauſen 523

Z

Zabrzezinius Lithvaniæ Mareſchallus 187
Joh. Zamoſcius 114 Cancellarius creatur 270 ejus oratio 279 Griſelidi Bator. matrimonio jungitur 297 vincit Maximilianum & capit. 323. ſeq. moritur 364 ejꝰ elogiũ ib.
Stanisl. Zamoſcius 218
Thomas Zamoſciꝰ Procancell. 414. moritur (436
Zaremba perſequitur Cruciferos 196
Zaporovii Coſaci 485
Zbaraſiana obſeſſio 495. ſeq.
Joh. Zborovii fortitudo in Moſchos 218
Nicol. Zembocii uxor caſtitate laudata 43
Nicol. Zebrzydowski Dux Rokoſſianorum 368
Zimomislus quietis amans 22
Ziemovitus ordines militares inſtituit, vir fortiſſimus 20
Ziemovitus Maſoviæ Dux 129
Stanisl. Zolkievius Coſacos coercet 345. Svecos fundit 360 Moſchos profligat 384 Moſcuam occupat 385. fit Cancell. 395 in Moldaviâ à Turcis obtruncatur 397

ERRATA.

PAginâ 4. lineâ 20. lege *Rempublicam.* in titulo pag. 10. lege 10. Pag. 10. lin. 16. lege *Leſci.* Pag. 12. lin. 18. lege *contra.* Pag. 16. lin. 5. *pone.* ibid. lin. 18. lege *innocentiam.* Pag. 19. lin. 4. lege *authoritate.* Pag. 21. lin. 19. lege *Principatum.* Pag. 34. lin. 17. lege *occaſione.* Pag. 35. lin. 20. lege *Conſtantinopolitanorum.* Pag. 37. lin. 17. lege *Boleslaum.* Pag. 39. lin. 10. lege *præter.* Pag. 42. lin. 3. lege *Kiovienſes.* Pag. 43. lin. 6. lege *in.* Pag. 49. lin. 14. lege *peti ratus.* Pag. 53. lin. 21. lege *Bellum.* Pag. 59. lin. 9. lege *rediit.* Pag. 61. lin. 19. lege *Bohemicum.* Pag. 65. lin. 1. lege *cum.* ibid. lin. 20. lege *concitabat.* Pag. 73. lin. 5. lege *colligendi.* ibid. lin. ult. lege *nepotibus.* Pag. 82. lin. 12. lege *occupasſent.* Pag. 90. lin. 2. lege *Pregelam.* ibid. lin. 8. lege *fuſoq;.* ibid. lin. 18. lege CIↃ CC LXXIX. ibid. lin. 20. lege. *Uratislavienſium.* Pag. 94. lin. 20. lege *opem.* Pag. 96. lin. 14. lege *meminimus.* Pag. 98. lin. 5. lege *Principes.* Pag. 126. lin. 18. lege *Ludovicum.* Pag. 128. lin 17. lege *captum.* Pag. 131. lin. 11. lege *fratribus.* Pag. 144. lin. 14. lege *aliquoties.* Pag. 146. lin. 11. lege *jusſis.* ibid. lege *Vladislao.*

Pag.

Pag. 155. lin. 21. lege *Turcarum*. Pag. 158. lin. 9. lege *Johannes*. Pag. 167. lin. 20. lege *filium*. Pag. 169. lin. 2. lege *Alberti*. ibid. lin. 25. lege *Severienſium*. Pag. 177. lin. 1. lege *qui in*. Pag. 179. lin. 8. lege *irruptio*. Pag. 181. lin. 21. lege *primùm*. Pag. 185. lin. ult. lege *etiam*. Pag. 187. lin. 21. lege *defectoribus*. Pag. 192. lin. 23. lege *exercitu*. ibid. lin. 24. lege *Cæterùm*. Pag. 198. lin. 2. lege *Senatui*. Pag. 200. lin. 21. lege *dirempta*. Pag. 235. lin. 5. lege *illa*. Pag. 238. lin. 24. lege *educato*. Pag. 242. lin. 16. lege *accedit*. ibid. lin. 22. lege *Epiſcopi*. Pag. 249. lin. ult. lege *tranſiret*. Pag. 252. lin. 23. lege *ingreſſus*. ibid. lin. 26. lege *diſceſsûs*. Pag. 258. lin. 12. lege *occupaverat*. Pag. 267. lin. 21. lege *conditiones*. Pag. 279. lin. 10. lege *Oratione*. Pag. 286. lin. 12. lege *ſparſit*. Pag. 307. lin. 24. lege *plus*. Pag. 312. lin. 11. lege *Ordines*. Pag. 324. lin. 8. & 9. lege *Polonis*. Pag. 388. lin. 14. lege *reveriti*. Pag. 401. lin. 12. lege *Sochaczovienſis*. ibid. lin. 21. & 22. lege *nonnullos*. Pag. 424. lin. ult. lege *altare*. Pag. 427. lin. 21. lege *abeundi*. Pag. 441. lin. 12. lege *inſula*. Pag. 445. lin. 3. lege *violentiam*. ibid. lin. 14. lege *Buczacenſibus*. Pag. 467. lin. 8. lege *inſolentem*. Pag. 469. lin. 23. lege *atq;*. Pag. 486. lin. 19.

lege

lege *frænare eos*. Pag. 511. lin. 17. lege *percommoda*. Pag. 537. lin. 25. lege *conſilium*. Pag. 538. lin. 15. lege *tamen*. Pag. 579. lin. ult. lege *conflictum*. Pag. 583. lin. 21. lege *Pragam*. Pag. 611. lin. 17. lege *minore* Pag. 633. lin. 26. lege *hoſtes*. Pag. 658. lin. penult. lege *illis*. Pag. 684. lin. 15. lege *ceſſiſſet*. Pag. 711. lin. 8. lege *intellexiſſimus*. Pag. 719. lin. 8. lege *oppreſſurus*. Pag. 730. lin. 16. lege *Vigilum*. Pag. 733. lin. 21. pòſt *qui* deleatur, *ſi*. Pag. 734. lin. 23. lege *è cineribus*. Pag. 735. lin. 2. lege *penuarium*. Pag. 737. lin. 7. lege *ab aliis*. Pag. 744. lin. 5. lege *ſi*. ibid. lin. 15. lege *firmâſſet*. Pag. 745. lin. 9. lege *fideles*. Pag. 747. lin. 22. loco *ſed* pone &. ibid. lin. ult. lege *ſuo*. Pag. 753. lin: 20. lege *inſignem*. Pag. 756. lin. 4. lege *injucundo*. ibid. lin. 11. lege *inprimis*. Pag. 762. lin. 11. lege *inter alia*. Pag. 773. lin. 21. lege *Nam*. Pag. 775. lin. 1. lege *excuſſiſſet*. Pag. 776. lin. 19. lege *eum*. Pag. 779. lin. 4. lege *ſeveriæ*. Pag. 782. lin. 14. lege *Michaelem*. Pag. 783. lin. penult. & ult. uti & pag. 784. prioribus lineis, *quæ curſivis literis ſunt ſcripta in margine poni debebant, nam turbant textum*. Pag. 788. lin. 25. lege *profligati*. Pag. 790. lin. 15. & 16. lege *mala* & *meam*. Pag. 802. lin. ult. lege *Stanislaum*:

Pag.

Pag. 804. lin. 4. lege *diademati.* ibid. lin. 24. lege *Kazigerejus.* Pag. 809. lin. 6. lege *de Te.* Pag. 814. lin. 16. lege *ad antiquam.* Pag. 815. lin. 19. lege *ſiniſtris.* Pag. 816. lin. 12. lege *rebus tuis.* ibid. lin. 17. lege *Principum.* Pag. 821. lin. 4. lege *latebam,* ibid. lin. 16. lege *Lari.* Pag. 828. lin. 28. lege *Oraculum.* Pag. 831. lin. 2. lege *grandia.* ibid. lin. 5. lege *Achilles.* ibid. lin. 13. lege *campum.* Pag. 838. lin. 18. lege *Patrum.* Pag. 84. lin. 14. lege *crepidine.* Pag. 841. lin. 24. lege *demùm.* Pag. 851 lin. 1. lege *peperiſſe.* In Indice lit. A. lin. 15. lege *prodigalitas.* ibid. pag. alterâ lin. 10. lege *Leopolienſis,* ibid. lin. 13. lege *ſæpe.* lit. H. lin. ult. lege *Cracoviâ.*